કવિ શામળભટ્ટના જીવનનાં મુખ્ય વર્ષો.

—⁂—

સંગ્રહ કર્તા: નટવરલાલ ઇચ્છારામ દેશાઇ, બી. એ.

વિક્રમ સંવત

૧૭૪૦ કે ૫૦ને આશરે શામળભટ્ટનો જન્મ.

૧૭૬૦ પ્રેમાનંદપુત્ર વલ્લભે મિત્રધર્માખ્યાન રચ્યું.

૧૭૬૫ કવિ પ્રેમાનંદે માર્કંડેયપુરાણ રચ્યું.

૧૭૬૬ કવિ પ્રેમાનંદે અષ્ટાવક્રાખ્યાન રચ્યું.

૧૭૭૧ કવિ વલ્લભે યુધિષ્ઠિર-વૃકોદર સંવાદ આખ્યાન રચ્યું.

૧૭૬૦ થી ૭૪ સુધીમાં શામળભટ્ટે સુંદર કામદાર વગેરે પરચુરણ વાર્તાઓ રચી. (?)

૧૭૭૪ પદ્માવતિની વાર્તા રચી.

૧૭૭૭ વલ્લભે કુંતિપ્રસન્નાખ્યાન કાવ્ય રચ્યું, એમાં શામળભટ્ટની મશ્કરી કરી.

૧૭૭૭ શામળ કવિએ સિંહાસન બત્રીશી રચવાનો આરંભ કર્યો.

૧૭૭૮ શામળે મદનમોહનાની વાર્તા રચી વલ્લભને અને પ્રેમાનંદને મશ્કરીનો જવાબ આપ્યો. (?)

૧૭૮૦ વલ્લભે દુઃશાસન રુધિરપાનાખ્યાન રચ્યું.

૧૭૮૧ વલ્લભે યક્ષ-પ્રશ્નોત્તર રચ્યો.

૧૭૮૧ શામળે રૂસ્તમ-બહાદુરનો પવાડો અથવા અસરામ કુલીના સલોકા રચ્યા.

૧૭૮૧ રખીદાસના પુત્ર શામજીએ શામળભટની વાર્તા સાંભળી. (?)

૧૭૮૦-૮૧ ના અરસામાં ડાકોરમાં અભેસિંગે શ્રીરણછોડરાયનું એક મંદિર બંધાવ્યું. શામળ ભટ્ટ ત્યાં યાત્રાએ ગયા અને તેમણે રણછોડજીના સલોકા રચ્યા. (?)

૧૭૮૦-૮૪ સુધીના ગાળામાં ગુજરાતમાં ઉદ્યમ મોટો કે કર્મ (ભાગ્ય) મોટું એ વિષે ચર્ચા ચાલતી, ત્યારે શામળભટ્ટે ઉદ્યમ કર્મ સંવાદ રચ્યો. (૧૭૮૪માં) આ કાવ્ય સાંભળી રખીદાસના કુટુંબીઓ પ્રસન્ન થયા અને ગમાન બારોટના કહેવાથી કવિને પોતાને ત્યાં ૧૭૮૫ માં તેડયો.

૧૭૮૧ ના અરસામાં નર્મદા ખંડ (રેવા માહાત્મ્ય) રચ્યો.

૧૭૮૫ માં કવિ શામળે રખીદાસને સિંહાસન બત્રીશીની રચેલી પહેલી ૧૫ વાર્તાઓ વાંચી સંભળાવી; પછી બે નવી રચીને સંભળાવી તેથી રખીદાસ પ્રસન્ન થયા, અને લાખ પસાયતુ આપી પોતાને ત્યાં રાખ્યો. કવિએ આ ૧૭ વાર્તાઓ ફરી લખી લખાવી તેમાં રખીદાસના ગુણ ગાયા.

૧૭૯૦-૯૨ માં આશરે કવિ પ્રેમાનંદનો દેહવિલય થયો (?)

૧૭૯૫ માં સિંહાસનબત્રીશી પુરી કરી.

૧૭૯૬ માં ગમાન બારોટ માટે સિંહાસન બત્રીશીની નકલ રખીદાસે કરાવી.

૧૭૯૬ ભાભારામની કથા શામળે રચી.

૧૭૯૬ રખીદાસે કુવો (નવાણ) ખોદાવ્યો અને એક શિવજીનું મંદિર માતરમાં બંધાવ્યું, જેની યાદગિરિ શામળે પોતાનાં કાવ્યોમા રાખી છે. (?)

૧૭૯૬-માં શામળે ધોળાસરના ઠાકોરના કેટલાંક બિરૂદ કાવ્યો રચ્યાં કહેવાય છે.

૧૭૯૬-૧૮૦૨ શામળભટ્ટે નંદબત્રીશી રચી.

વિક્રમ સંવત

૧૭૯૮ શામળે ભોજકથા, ભાનુમતિની કથા, અથવા પંદરમી વિદ્યાની વાર્તા રચી.

૧૭૯૯ કે ૧૮૦૦ } પ્રેમાનંદ પુત્ર વલ્લભનો સ્વર્ગવાસ થયો. (?)

૧૭૯૯ શામળે હિન્દુસ્તાનીના ભાગ સિવાયની એકલી ગુજરાતી ભાષામાં અંગદવિષ્ટિ પહેલી વાર રચી.

૧૮૦૦ અમદાવાદમાં હિન્દી ભાષાના બે ગુજરાતી કવિઓ વેપારી રાય દલપતિરાયે અને કવિ બંસીધરે જયપુરના મહારાજા શ્રી જશવંતજીની ભાષાભૂષણની ટીકા રચી અને પ્રસિદ્ધિ મેળવી, અને ઉદેપુરના રાણા જગતસિંહને અર્પણ કરી. શામળભટ્ટને કદાચ તેઓનો પ્રસંગ પડયો હોય, એવો સંભવ છે.

૧૮૦૧ માં સિંહાસન બત્રીશીની વાત બીજી વાર સુધારી શામળે પુરી કરી.

વિક્રમ સંવત

૧૮૦૨ નંદબત્રીશીની વાર્તા પુરી કરી.

૧૮૦૪ શામળે શિવપુરાણ પુરું કર્યું. શિવરાત્રિની કથા અને સોમવારની કથા રચી.

૧૮૦૬ કાશીખંડ(માંના ગંગા માહાત્મ્ય) શામળે રચ્યો (?)

૧૮૦૮ અંગદ વિષ્ટિમાં હિન્દી ભાગની કવિતા ઉમેરી તેની બીજી આવૃત્તિ કરી, અને તેને સુઘડ વધારી. રાવણ-મંદોદરી સંવાદ રચ્યો.

૧૮૧૦ માં શામળે શુક બોહતેરી રચવાની શરૂઆત કરી.

૧૮૨૧ માં શુકબોહતેરી સુધારી પુરી કરી.

૧૮૨૧-૨૩માં બોડાણા ચરિત્ર રચ્યું (?)

૧૮૩૦ સુધીમાં તેનો દેહવિલય થયો.(?)

૧૭૫૦-૧૮૩૦ શામળભટ્ટ લગભગ ૮૦ વર્ષ જીવ્યો એવું અનુમાન થાય છે.

[નોંધઃ-આમાંના ઘણા વર્ષો કવિના ગ્રન્થો ઉપરથી આપ્યાં છે, અને આવા (?) પ્રશ્ન ચિહ્નવાળાં વર્ષો જૂની હાથપ્રતો અને પ્રસંગો વિચારી ઇતિહાસ જોઇને અનુમાનથી બેસાડયાં છે; એટલે તેમાં ફેરફાર હોવાનો સંભવ છે.]

ઉપર જણાવેલાં વર્ષોવાળા ગ્રન્થો-કાવ્યો સિવાય કવિ શામળભટ્ટનાં કેટલાક કાવ્યો એવાં છે કે જેની રચ્યા સાલ મળતી નથી; અને તેનું અનુમાનથી સંભવિત રચ્યા વર્ષ પણ બેસી શકતું નથી, તેવા ગ્રન્થો નીચે પ્રમાણે છે.

(ક) વર્ષ વગરના છપાયલા ગ્રન્થોની યાદી—

(૧) વિનેચટની વાર્તા અથવા વિદ્યાવિલાસિનીની વાર્તા, (૨) બરાસ કસ્તુરીની વાર્તા, (૩) ચન્દ્ર ચન્દ્રાવતીની વાર્તા.

(ખ) શામળભટ્ટે રચેલા કહેવાતા ગ્રન્થોની યાદી.—

(૧) શનિશ્ચરાખ્યાન, (૨) કાળી માહાત્મ્ય, (૩) શુકદેવાખ્યાન, (૪) એકાદશીની કથા, (૫) રખીદાસ ચરિત્ર અથવા કડવા કણબીની ઉત્પત્તિ, (૬) વિશ્વેશ્વરાખ્યાન, (૭) વિધાતાની વાર્તા, (૮) ભક્તમાળા, (૯) બહુચરા માતાની ઉત્પત્તિની કથા, (૧૦) પનોતીની કથા, (૧૧) ભોજકથા, (૧૨) સુદામાચરિત્ર, (૧૩) હરિશ્ચંદ્રનું આખ્યાન.

આ કવિના ગ્રન્થો જૂની હસ્તલિખિત પ્રતોમાં મારા જોવામાં આવ્યા નથી.

રેવાખંડ અને નર્મદા માહાત્મ્ય એ એક જ પુસ્તક હોવું જોઇએ. તેમ જ કાશીખંડ અને ગંગા માહાત્મ્ય પણ એક જ ગ્રંથ હોવો જોઇએ.

કવિ શામળભટ્ટે રખીદાસના આશ્રય નીચે કયા કયા ગ્રન્થો રચ્યા છે તેની ટીપ એક પ્રાસ્તવિક છપ્પામાં નીચે પ્રમાણે તેણે નોંધી છે.

છપ્પો

સિંહાસન બત્રિશ, તર્તિબજ કીધી તેણે,
શિવપુરાણ સમર્થ, અર્થ જણાવ્યો જેણે;
રીઝથી **રેવાખંડ,** દંડ જમદુતનો ટાળી,
ઠાકોરનો ઠાકોર, વર્ણવીને હદ વાળી;
વૈતાળ પંચીશી વર્ણવી, શુકબોંતેરી ભાવે ધરી,
વાણુને વશ છે તરણ જ્યમ, ત્યમ શામળ કવિએ કરી.

પાંચ ગ્રન્થ પુરા કર્યા, એક એકથી એક,
સિંહાસન બત્રિસમાં, વિક્રમાજિત વિવેક;
શિવપુરાણ સંભળાવ્યું, રૂડો **રેવાખંડ,**
રામકથા રસ અતિરમણ, ટાળ્યા જમના દંડ;
શુકબોહતેરી સુંદર કથા, જેમાં ૭ શાસ્ત્રની છાપ,
જાણુ હશે તે જાણશે, અધિક ચાતુરી આપ.
(જુઓ શુકબોહતેરી, કથા ૩૦ મી)

આ ચોપાઇમાં રામકથા રસ ગણાવ્યું છે તે અંગદવિષ્ટિ અને રાવણ મંદોદરી સંવાદની કવિતા સંભવે છે. છતાં પણ શામળભટ્ટે રામાયણ રચ્યું જાણ્યામાં નથી.

કાશીખંડ નેં **નર્મદા, શિવ માહાત્મ્ય** સમર્થ,
સિંહાસન બત્રીસનો, અધિક જણીઓ અર્થ;
રામ કથા શ્રવણે સુણી, નિર્મળ કર્યાં નવાણ.
(જુઓ શુકબોહતેરી, કથા ૧૯ મી)

આ વચન ઉપરથી સમજાય છે કે તેણે કાશીખંડ અને નર્મદા માહાત્મ્ય (રેવાખંડ) પણ રચેલા હોવા જોઇએ. તેમ જ શિવપુરાણ તે ખરૂં શિવપુરાણ નહિ, પણ શિવમાહાત્મ્ય છે, એમ કવિ પોતે કહે છે.

તેના કિંકરનો કિંકરો, શામળભટ લહેણ,
શિષ્ય શ્રી ન્હાનાભટનો, વિદ્યા દીધી વહેણ,
ગંગા માહાત્મ્ય, રેવાખંડની...અણુરિદ્ધ રૂપ,
સિંહાસન બત્રિસમાં, વર્ણ્યો વિક્રમ ભૂપ.(?)
બ્રહ્માશ્રા **બ્રહ્મોત્તર** ખંડની, શિવરહસ્ય શિવતત્ત્વ,
એવા ગ્રન્થ જે વર્ણવ્યા, શારદા દેરૂં સત્ત્વ.
શિવરાત્રિ કેરી કથા, જોડ **સુદામા** ચરિત્ર,
એ આખ્યાન **હરિશ્ચન્દ્રનું**, પરમારથ પવિત્ર.
કળજુગમાં શિક્ષા કારણે, અવિદ્યા તજવા એણ,
શુકબોહતેરી સહેજે કરી, **વિદ્યાવિલાસી** વેણ,
જેને જે સુઝશે, તેનું દિલ તે ઠામ,
નદી વદો તજો ભજો, કવિને તે શું કામ?
(જુઓ શુકબોહતેરી કથા ૬૧ મી)

× × × ×

શુકબોહતેરીની કથા ૭૭ મી શામળભટ પોતાના રચેલા ગ્રન્થો જણાવી કહે છે કે—

શુકબોહતેરી ભણુવી, ભારત કેરો ભેદ
તે સોપી **ભાટ સિરદારને**...

આ શુકબોહતેરીનાં વાકયો ઉપરથી જણાય છે કે રખીદાસ પુત્ર ઝવેર માટે શામળે રચી અને તે ગુમાન બારોટના પુત્ર ભાટ સરદારને પ્રચાર માટે લખાવી ઝવેરે આપી હતી.

× × × ×

બત્રીસ પુતળીની ચોથી વાર્તામાં એકાદશી કથા પણ શામળે રચેલી એવો ઉલ્લેખ છે.

વિક્રમ ચરિત્ર વખાણીયે, બીજી **રામ કથાય,**
ત્રીજે **શિવમહિમા** કહ્યો, **એકાદશી**ની કથાય.

× × × ×

એક એકથી આગળી, વાતો સાંજ સવેર;
શામળભટ્ટે સ્વરચી, શુણુ જસવંત ઝવેર.
એવી વાત અનેકધા, કહેવરાવી રાજા ભોજ;
કવિ કાલિદાસે કહી, મનમાં આણી મોજ.
માઘ પંડિત મોટા ઘણો, પરઠ્યા તેહ પુરાણ;
તેમ રખીયલસુત રાજવી, શોભે તું સુજાણ.

ઈંદ્રજીત ઠાકોર આગળે, કવિશ્રી કેશવદાસ,
રસીકપ્રિયા તેણે કરી, વિવિધ પ્રકાર વિલાસ.
મનજીસુત મહિમા ઘણો, રખિયલ કેરો પુત્ર,
અન્ય રચાવ્યો ગુણનિધિ, શુભ વિદ્યાએ સુત્ર
(શુકબોહતેરી, કથા ૧૨ મી)

શામળ કવિનું આત્મચરિત્ર

ગુર્જરદેશ ગરૂવો ઘણો, અમદાવાદ અનૂપ
સાભરતટ શિરોમણિ મહાજી શિવ જ્યાં ભૂપ
પુઠળ પીહા પરગણાં, અધિક એકથી એક,
વરણ અઢાર વાસો વસે, વારૂ વિપ્ર વિવેક
માતર પ્રગણામા મણિ, શુંઝ શિરોમણિ ગામ,
વિશ્વનાથ વીરેશ્વરો, નવે ખડમાં નામ
પ્રગટ જેહના પારખાં, મહા મોટમ પદ મેર,
ચોખાનો લાડુ ચડે સવાએ મણુ તે શેર
વાંઝ બંધાવે પારણાં, અષ્ટ સિદ્ધિ આપણહાર,
વરદાતા વીરેશ્વરો, નોધારાં આધાર

* * * *

કુળશુદ્ધ કણબી વસે, કાળિજી કુળ શુભ કામ,
વાસણ વશી અશપત, નરપતિ જેવાં નામ
મનજી સુત મોટમ પદે, રખીદાસ રિધ રૂપ,
નવાણ કીધાં નિર્મળાં, ભોજ સમોવડ ભૂપ (સં ૧૭૯૬ માં)
પાળ્યાં લાડ પ્રજાતણા, પ્રજા ઉપર બહુ પ્રીત,
સદાવ્રતો શોભાવિયાં, રામરાજની રીત
રખિયલ જ્યાં રક્ષા કરે, દુનિયામાં નહિ દુખ,
પૃથ્વી કરી રૂપસાયત, ભિક્ષુક ભાગી ભૂખ
પુન્યવંત પરિવાર સહુ, ભ્રાતભાવિક ભત્રીજ,
સુખસાગર શોભિત સદા, બહુ પુન્યના બીજ
પંડિત જનનો પારખુ, કવિનાં પૂરણ કોડ,
મગણ મોજા દેયણો, હોડી જીતે હોડ
પાંચે પુત્ર પરાક્રમી, અધિક એકથી એક,
ભત્રીજ સૌ ભૂપતિસમા, ન્યાવટ શાવટ નેક
શ્યામજી વીર સલક્ષણો, વણી બુદ્ધિ વરસત્ર,
વડહથ વેણી સારખો, પાટની રખિયન પુત્ર

રૂખિયલ કેરા રાજવી, પાંચ પુત્ર પરતાપ;
જશવંત ઝવેરજ જાણુવો, અધિક પરાક્રમી આપ.
સદાવ્રતની સાખ ઘેર, અન્નનાં દાન અપાય;
સભા મળે પંડિતની, કૃષ્ણકથા કહેવાય.

હરીભક્ત હરીજન સહુ, ગુણનિદ્ધિ સુભ ગંગેવ;
લક્ષ્મીવર પૂજે લખું, તરતિબ સહુની ટેવ.
ગુણીજન આવે ગામમાં, શાસ્ત્ર વાત સુજાણ;
આશિષ દે તે અતિ ઘણી, કહે કુશળ કલ્યાણ.

રખિયલ સુત રાજ્યશ્રી, શિવ પુજે સાંજ સવેર;
એકસમે સભા ભરી, બેઠો જશવંત ઝવેર.
સાખી સમસ્યા સોરઠા, કહે વખાણી વાત;
ભાટ ચારણ બ્રાહ્મણ સહુ, પુન્યકાળ પરભાત.

કીર્તિ તેણે સાંભળી, શામળભટ કવિરાજ;
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર સુભ, લક્ષ કોટિધા લાજ.
કવિ તેડયો કોડે કરી, સાંભળજો સુભ વાત;(સં.૧૭૮૫માં)
વાસી વેગંનપુરતણો, ગુણ જાણે ગુજરાત.

શામળ આવ્યો સુંજમાં, સકળ શાસ્ત્રમાં સૂત્ર;
શોભિત સાથ સલક્ષણો, પરમોતમ લેઇ પૂત્ર.
માન દિધાં મનસા શુધે, અતિ આણી આહ્લાદ;
સભા મધ્ય શામળભટે, દીધો આશીર્વાદ.

છપ્પા

તમ ઘેર ત્રીજો વાર, પ્રથમ વાર નિત્ય પૂજો;
ચતુર જ્યમ ચોથો વાર, સત્ય વાને શુભ સુજો;
પ્રસન્ન પાંચમો વાર, વિમળ જશ વિદ્યા વાધો;
છઠ્ઠા વારની છત્ય, શોભા બીજાની સાધો,
સાતમો વાર સકડ હરો, અધિપતિ ડાહ્યા અંશને;
આશીર્વાદ કવિ શામળ કહે, મનજી વાસણના વંશને.

દોહરા.

ઉઠ્યા સહુ આદર કરી, સકળ સભા સમેત;
પ્રદક્ષણ દેઇ પાગે નમ્યા, હૈડે આણી હેત,
ભલે પધારયા બ્રહ્મજી, ભક્ષપણ કેરા ભુપ;
વ્યાસ વસીષ્ઠ શુકદેજી, રિદ્ધિવંત છો રૂપ.

પુરૂષોત્તમ પુત્ર પવિત્ર નરે, નિરમળ રૂડું નામ;
પૂરણ પુન્ય પ્રકટ હતું, ગુણવંત થયું નિજ કામ.
પાણ્ય જોડીને પુછિયે, કરિએ વિનતિ કહેણ;
નૌતમ ગ્રન્થ નીતિ કહો, વિવિધ વિલાગી વેણ.
ગ્રન્થ કહ્યો રખિદાસને, સિંહાસન બત્રીશ;(સં.૧૭૮૫માં)
નવે ખંડ નામે લહ્યો, પ્રસન્ન છે ઊમિયા ઈશ.
રામચરીત્ર રૂદે ધર્યા, વર્ણવ્યો રેવાખંડ:
ગંગા કેરા ગુણ ગ્રહ્યા, ટાળ્યા છે જમદંડ.
નૌતમ ગ્રન્થ નવો કહો, ચતુરાઇ તણો ઉપદેશ;
પંચ પ્રમાણે પંડિત કરે, હારદથી હમેશ.
સંસ્કૃત પ્રાકૃત કહો ખટરસ ભાષા ખ્યાલ;
અઢાર પુરાણથી અધિપતિ, મહિમા જોતાં માલ.
શ્લોક હોય સસ્કૃતમાં, કરો તેહ કવિત;
ગુર્જર ભાષા ગુણ ઘણો, ચાતુર રીઝે ચિત.
સાબાશ સપુત સુલક્ષણા, સાબાશ સહોદર સાથ;
સાબાશ પિતું પરીયા પિતર, સાબાશી જમણે હાથ.
પુરૂષોત્તમે ત્યાં પ્રિતથી, દીધો આશીર્વાદ;
ગ્રંથ કર્યો શામળભટ્ટે, આણી મન આહ્લાદ.

× × × ×

સપુત શ્રીસુરસંઘનો, ગુણનિધિ ભાટ ગુમાન,
તેના સુત સરદારને, સોંપ્યા ગ્રન્થ સુજાણ;
ગરીબતણો હું ગરીબ છું, રાંક તણો છું રાંક,
ગુણઅવગુણ હોય ગ્રન્થમાં, ક્ષમા કરો સહુ વાંક;
શ્રીગૌડ માળવી વિપ્રશુભ, વેંગનપુરમાં વાસ,
પુરૂષોત્તમ કેરો પિતા, કહે કવિ શામળદાસ.

નોંધ: શામળભટ્ટના જીવનની બીજી હકીકત માટે "ઉદ્યમ-કર્મ-સંવાદ"ની છાપેલી સટીક આવૃત્તિ જૂઓ. શામળ અને વલ્લભ વચ્ચે કોઇ જાતનો કાવ્ય વિષે વિવાદ હતો કે કેમ એ વિષે વિદ્વાનોમાં હવે શંકા છે અને તે નિર્મૂળ ઠર્યો છે. શામળભટ્ટે પોતે કવિતા અને કવિનું લક્ષણ નીચેની એક કડીમાં જણાવ્યું છે.

સાદી ભાષા, સાદી કડી, સાદી વાત વિવેક;
સાદામાં શિક્ષા કવે, તેજ કવિજન એક.
(મદનમોહના)

જ

શિવપુરાણની અનુક્રમણિકા

શિવાર્પણમસ્તુ

શ્રી શિવપુરાણ

ગુર્જરકવિ શામળભટ્ટ કૃત

——:૧:——

અધ્યાય ૧ લો

આશીર્વચન

છપ્પા

સહસ્ર ચાર પર સાત, આંખ અનુપમ તો દીઠી,
ત્રણ હજાર પર ત્રણ્ય, છભ અમૃતપેં મીઠી;
શિંગ ત્રણ સુખ દેણ, પુંછ બે પ્રાક્રમ પોઢેઃ
પુરુષ બે જ બળવંત, જુવતિ જન બે છે જોડે;
છે આઠ ચરણ રૂડા રમણ, લાયક જન લેખી લહો,
છે શમશા શામળભટ તણી, શાણા સમજે તો કહો. ૧

(ઉત્તર–સહસ્રમુખી ગંગા, સહસ્રમુખ નાગ, તથા
પાર્વતી સુદ્ધાં શિવજી સર્વનું કલ્યાણ કરો)

તમ ઘેર ત્રીજે વાર, વાર પહેલો નિત્ય પૂજે,
ચતુર જ્યમ ચોથો વાર, સત્ય વાતે શુભ સૂજે,
પ્રસન્ન પાંચમો વાર, વિમળ જશ વિદ્યા વાધે;
છઠ્ઠો વારની છત્ય, બિજાની શોભા સાધો,
સાતમો વાર સંકટ હરો, અધિપતિ ડાહ્યા અંશને,
આશીષ કવિ શામળ કહે, મનજી વાસણ વંશને. ૨

(ઉત્તર–મંગળ, રવિ, બુધ, ગુરૂ, શુક્ર, સોમ, શનિ.
સાતે અહો સર્વનું સંકટ દૂર કરો.)

દશમુખ છેદણહાર, તેહનું ધ્યાન જ ધરજો,
અજમુખ ભેદણહાર, પૂજા નિત્ય તેહની કરજો,
સાત મુખપર શોભંત, સહસ્રમુખ ધરજો શીશે,
હસ્તી મુખપર હેત, આપ રાખો અહોનીશે,
વળી સહસ્ર મુખપર જે સુએ, કહે શામળ કરતારને,
કહિયા તે સહુ કરુણા કરો, રખિયલના પરિવારને. ૩

(ઉત્તર–રામ, શિવ, સૂર્ય, બળરામ, ગણપતિ,
અને વિષ્ણુ એ સર્વ કલ્યાણ કરો.

અથારંભ

દોહરા.

શ્રીપતિ ગણપતિને નમું, દિનપતિ નિશિપતિ જોઇ;
ગિરિજાપતિ સુરપતિસ્વયે, રિધિપતિ નિધિપતિ-નેહ. ૧

સ્વામિ કાર્તિક સ્વપે નમું, પુજું શ્રી પરબ્રહ્મ,
બ્રહ્મોત્તરખંડે કથા, ધારું રુડા ક્રમ્મ. ૨

આરાધું અન્નપૂરણા, કાશિપુર મૃડ ધીશ;
વિશ્વનાથજી વર્ણવું, આદ્ય નિરંજન ઇશ. ૩

જન્મ મરણ શિવને નહિ, અંત નહિ અવતાર,
કુડ કપટ કાંઇ નહિ મળે, દિવ્ય પદનો દાતાર. ૪

પગ જેના પાતાળમા, શોભે બ્રહ્માંડે શિશ;
ત્રિગુણાતિત કહાવે સદા, ધર્મ ધુરંધર ધીશ. ૫

શક્તિ યુક્ત શિવજી સ્વયે, બ્રહ્માંડ ઘણાં ગુણ ઘાટ;
કોટિ બ્રહ્માંડ કર્તા કરણ, વેદ વદે વૈરાટ. ૬

નિર્ગુણ સગુણ નરનારિમાં, ત્રિગુણ તત્વનું તત્વ;
જાણે વીરલા જોગિયો, સત્ય રૂપનું સત્વ.* ૭

જગતપાવિની જગત જશા, મંદાકિની મહિમા જોય;
શિર ધર્યાં તે શિવજીએ, પરમાણુવત્ હોય. ૮

મંડાણ મંડાયા મહત્, મહા શકિત શિવ સંગ;
કોટી બ્રહ્માંડ નિમેષ નિધ, ઇશ તણી અર્ધાંગ. ૯

બ્રહ્મ વિદ્યા આપી બ્રહ્મને, સુરપતિ કાપો શક્ર;
પરબ્રહ્મ જહાં પ્રસન્ન થયા, તવ ચતુર્ભૂજ ને ચક્ર. ૧૦

દેવ સર્વે ઉદધિ મથ્યો, જડયું તેમાંથી ઝેર,
પ્રલય થતી પૃથ્વી રાખી, મહાદેવનિ જ્યાં મેર. ૧૧

શત કલ્પ શારદ સ્તવે, સહસ્ર ફેણાએ શેષ,
નિગમ નેતિ નેતિ કહે, લહે ન લક્ષણ લેશ. ૧૨

* પ્રત ૨, "શિવરૂપ ઇશનું સત્વ." પ્રત ૩, "શિવ સ્વામીનું સત્વ."

સનકાદિક ફરે શોધતા, બ્રહ્મા ભણે નીત ભેદ;
વિષ્ણુ વખાણે વિધ વિધે, વર્ણી થાક્યા વેદ. ૧૩

છપ્પો.

ગજાનન ગુણ ગાઉં, ચાહું ચતુરાનન ચિત્તે;
દશાનન હનનનું ધ્યાન, પંચાનન પૂજું પ્રિતે;
અજાનન આરાધ્ય, અષ્ટાનન જે આરૂઢે;
ષડાનન કેરી સેવ, સહસ્રાનન પરાક્રમ ગૌઢે;
સહસ્ર શિર સુખ દેયણાં,* સહસ્ર ધારા જુગતે ઝરે;
સમસ્ત દેવ શામળ ભણે, કરુણાનિધિ ‡કૃપા કરે.† ૧૪

દોહરા.

સાર કરો શ્રી શારદા, કલ્યાણ કરો કિરતાર;
કોશ ભરો કુબેરજી, દિવ્ય પદવી દાતાર. ૧૫
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વિશ્વેશ્વરનો‡ તંન;
ઉપાસક અંબાતણો, મહારુદ્ર ઉપર મન. ૧૬
ઇશ્વરની ઇચ્છા થકી, પૂર્ણશક્તિ પરતાપ;
વિશ્વંભર (નું) વર્ણન કરું, છએ શાસ્ત્રમાં છાપ. ૧૭
શિવપૂજન મહિમા ઘણો, શિવ પૂજનનું પુણ્ય;
કહું કથા સંક્ષેપમાં, નેક રહે નહિ ન્યૂન. ૧૮
વ્રત વિવેક શિવરાત્રિનું, મહાદેવતણા જે મંત્ર,
પુણ્ય કહું તે પ્રાકૃતે, તોલ કરીને, તંત્ર. ૧૯
પાઠ પદ્ધત પૂજન વિધિ, કહું અધ્યાય વિરામ;
શિવ શિવ કહેતાં ઉધરે, નિર્મળ જેનું નામ. ૨૦
ઈકોતર શત કવિ તર્યાં, ચારુ શિવ ચરિત્ર;
સાંભળતાં સુખ ઉપજે, પૂછે પ્રશ્ન પવિત્ર. ૨૧
ધન્ય અવતાર જે સાંભળે, ધન્ય જે પૂછે વાત,
ધન્ય અવતાર શિવ શિવ કહે, ધન્ય જનનિ ને તાત. ૨૨

છપ્પો.

શેષ લહે નહિ લેશ, બ્રહ્માદિક હીંડે ભમતા,
વેદ ન જાણે ભેદ, નારદાદિક નિત નિત નમતા;
ઓળગ કરે અતિ ઇંદ્ર, ચંદ્ર રવિ ચિત્તમાં ચાહે,
સનકાદિક ને સિદ્ધ, ધ્યાન શિવજીને ધ્યાયે;

* પ્રત ૨ "સુખદેવનાં." † પ્રત ૨. "કરુણા કરે" ‡ "વિશ્વેશ્વરનો તન" એવો પાઠ અ
અપૂર્ણ પ્રતમાં છે.

વ્યાસ વશિષ્ઠ વૈકુંઠપતિ, શક્તિ કૃપા શોધે સદા;
શામળ શિવ મહિમા તણો, લેશ* ન જાણું કો કદા. ૧
કરે કજ્જલ ગિરિ રાજ, ઘોળે શુભ સિંધુ પાત્રે,
વનસ્પતિ ભાર અઢાર, લેખણો જોયણુ જાત્રે;
પૃથ્વી ક્રોડ પંચાસ, કાગદ શુભ તેનો કીજે,
ભારતી ભાગ્ય સુભાગ્ય, લાયક લખનારો લીજે;
લક્ષ કલ્પ સુધી એહ લખે, અહર્નિશ આઠે જામનો;
શામળ શિવ મહિમા વિશે, નિમેષ પાર નહિ નામનો. ૨

દોહરા.

શિવ મહિમા જે સાંભળે, મહાદેવ પર રાખે મન;
લક્ષ ચોરાશી ફેરા ટળે, અવતાર તેનો ધન. ૩

છપ્પો.

એકતણું ધર ધ્યાન, તેજ એનું તનુ તહારે,
ત્રણ તણી શુભ સેવ, વસે સુખ ચૌદે ચારે;
પાંચ તણો પરતાપ, છય નિત્ય પૂજે છાપે,
સાત સમી લક્ષ લહેર, આઠ વસો ઘેર આપે;
નવ નવા નીત ભોગવે, દશે દેહ રક્ષા કરે;
શામળ શિવ મહિમા સુણે, લક્ષ લક્ષ્મી અભરે ભરે. ૧

દોહરા.

શિવ મહિમા કહેવા તણો, સમર્થ નહિ નર કોય;
મંદ મતિ હું માનવી, જીવ થઈ શિવને જોય. ૨૩
લક્ષ મુડામાં મુઠડી, સાગરમાં શુક ચાંચ;
અકલ ન ચાલે એ વિધે, શાસ્ત્ર સાખ દે સાચ. ૨૪
જેમાં બુદ્ધિ જેટલી, જેમાં જે વિદ્યાય;
તે ગુણ ગાયે તેટલા, મતિ દે શારદ માય. ૨૫
કિંકર સૌ કવિ જન તણો, કરવું મોટું કાજ;
શિવ મહિમા શામળ ભણે, લક્ષ્મિવર રાખે લાજ. ૨૬

ચોપાઈ.

રુડા સહસ અઠયાશી ઋષિ, સત્યશીળ સત્યવાદી સુખી;
તરતિખ ત્રટ ત્રવેણી તીર, શીળ સત્યાદિ શુદ્ધ શરીર. ૨૭
વ્યાસ વાલ્મિક વશિષ્ટ વામદેવ, ગર્ગાચાર્ય ગૌતમ ગાંગેવ;
માર્કંડેશ્વર મોટા મુનિ, વેદાભ્યાસ ધારે જે ધુનિ. ૨૮

* પ્રત ૨. "કૃત્ય ન"

સનક સનકાદિક શુક ને સૂર, અંગીરા અત્રિ પુણ્ય પૂર;
ગુરુ બ્રહ્મ કશ્યપ કુળ શુદ્ધ, ઓહો પ્રાક્રમ બુદ્ધસાગર બુદ્ધ. ૨૯
ધુમ્રપાની કો ધારે ધીર,. નિર્મળ કોયક સેવે નીર;
કો આવત અગ્નિહોત્રી, કો પંડિત કો પ્રશ્નોત્તરી. ૩૦
કો આગમ વાણી વેદિયા, કો બ્રહ્મ વિદ્યાના ભેદિયા;
કોયક ઉંચા રાખે હાથ, શાળિગ્રામ સેવે શિવ સાથ. ૩૧
કો બ્રહ્માની ભાવે ભક્ત્ય, સેવે કોયક સાચી શક્ત્ય;
કોયક જપ તપ કોયક નેમ, પંચાગ્નિ સાધે કોયક પ્રેમ. ૩૨
પગ ઉંચા ને હેઠાં શિશ, આરાધે કો ઉમા ઇશ;
કોને સૂર્ય સેવાની સૂઝ, ગુરુમંત્ર ભણે કોયક ગુહ્ય. ૩૩
એવા સહસ્ર અઠ્યાશી સિદ્ધ, નારાયણ આપે નવનિદ્ધ;
ભારદ્વાજ આદે જે બ્રહ્મ, ૬૮ નિશ્વાસે ધારે ધ્રમ. ૩૪
ચર્ચા ચતુર્ભૂજની થાય છે, ગુણ ગોવિંદ તણા ગાયછે;
વિવિધ પ્રકાર કરે સૌ વ્રત, સુત પુરાણિક આવ્યા ત્રત. ૩૫
ઇંદ્રાસનમાં આપે ઇંદ્ર, ચતુર તારામંડળ ચંદ્ર;
બ્રાહ્મણ સૌ કોને ભાવિયા, ભલે ભલે અધિપતિ આવિયા. ૩૬
ઉઠ્યા બેઠા ને આદર કીધ, દિવ્ય દર્ભના આસન દીધ;
ઋષિ કરજોડી સૌ રહ્યા, બોલ અમૃતથા મીઠા કહ્યા. ૨૭
અહિંઆં અડસઠ તિરથ આજ, કોડ દીપોત્સવીવત્ કાજ;
અષ્ટમા સિદ્ધ નવ નિધિ અદ્ય, માન ભાવે પધાર્યાં સદ્ય. ૩૮
વારુ સૌનક પૂછે વાત, જશવંતા જાણીતા જાત;
શ્રી વ્યાસજી દેરા પટ શિષ્ય, જેણે આરાધા ઉમા ઇશ. ૩૯
લક્ષ કોટિધા લક્ષણ લહો, કથા કરુણા નિધિની કહો;
પામી જે ભવસાગર પાર, સહુકો કેહ અકળિત સંસાર. ૪૦
નથી છુતાતાં માયા મન, *ભવસાગર તરવાનું મન;
તારુ મારું તે નવ ટળે, હું તું ત્યાં ઈશ્વર ક્યાં મળે. ૪૧
લક્ષ ચોરાશી ફેરા ફોક, સાધુ જનને તેનો શોક;
જીવ શીરીને શિવ કયમ થાય, તેજમાં તેજ તે કોણ સમાય. ૪૨
ષટ્શાસ્ત્ર ને ષડ્દર્શન, મમત કરે નહિ શિવ પ્રસન્ન;
નિરંજન કે નિરાકાર, કે શંભુજી છે સાકાર. ૪૩
કો કેહ અવની કો આકાશ, કો કેહ પંચમહાભૂત પ્રકાશ;
કો કેહ પશુ કુતડવ હવી, કો કેહ તારા મંડળ રવી. ૪૪

---

* પ્રત ૨. 'ભાવ થકી નવ થાય ભંજન.'

કો કેહ ત્રિગુણ રુદ્રરૂપ, કો કેહ બ્રહ્મ વિદ્યા એ ભૂપ;
કો કેહ સીતા લક્ષમણ રામ, અસંખ્ય નારાયણનાં નામ. ૪૫
કો કેહ વિષ્ણુ કો કેહ વેદ, નથી ભાગતો કોથી ભેદ;
કો કેહ તીર્થ ને સેવા વ્રત, કો કેહ પ્રતિમા પૂજે વ્રત. ૪૬
કો કેહ વિપ્ર પૂજે સૌ વળે, કો કેહ ધેનુ પૂંજે શિવ મળે;
કો કેહ તુળસી પિપળ ધન, સઘળે ઠામ મળે કેમ મન. ૪૭
વ્યાખ્યાન કરીને વ્રત વિવેક, અમને દેખાડો મારગ એક;
જન્મ મરણથીનીત છુટીએ, સુખસાગર લક્ષધા લુટીએ. ૪૮
સુત પુરાણિક કહે શામાસ, પ્રીત ધરી બેસાર્યા પાસ;
કથા કરણા નિધિની કહું, આદરથી સાંભળજો સઉ. ૪૯
આદ્ય નિરંજન મોટા ઈશ, ધર્મ કર્મ ધારક દઢ ધીશ;
અણુ માત્ર ઠાવો નહિ ઠામ, કોટિ બ્રહ્માંડ કર્ત્તા એ અકામ. ૫૦
ઇચ્છા માયા શિવની શક્ત્ય, જગત જનેતે જાયો જક્ત;
ક્ષુધા તૃષા નિદ્રા નરનાર, બાવન અક્ષરથી એ બહાર. ૫૧
પચીસ થકી છે પરબ્રહ્મ પરો, અણુ માત્ર રહે નહિ અરો;
જડ, ચૈતન, તરુ, વેલ કે ફૂલ, મા'દેવ સકળ સૃષ્ટિનું મૂળ. ૫૨
અંતે સૌ ત્યાં જ સમાય, માટે કહું શિવનો મહિમાય. ૫૩

દોહરા.

એક સમે વૈકુંઠમાં, બેઠા વિષ્ણુ વરવર્ણ;
લક્ષ્મી લીલા લહેરમાં, ચાંપે પ્રભૂનાં ચર્ણ. ૫૪
કરજોડી લક્ષ્મી કહે, પૂછુ પ્રશ્ન પવિત્ર;
મુજને સંદેહ અતિ ઘણો, ચતુર્ભુજ ચારુ ચરિત્ર. ૫૫
ધ્યાન ધરે સૌ તમ તણુ, નિર્મળ નારાયણ નાથ;
તમે ધ્યાન કોનુ ધરો, ગ્રહી જપ માળા હાથ. ૫૬
હરિ હશીને બોલીયા, સાચું કહુ આ દિશ;
અમો ધ્યાન નિત્યે ધરુ, આદ્ય ઉમાપતિ ઈશ. ૫૭
વિષ્ણુ કેહ મુજને સઉ, કે' નારાયણ શુભ નામ;
વૈકુંઠ વાસ વસી રહ્યો, શિવ પૂજન કૃત કામ. ૫૮
બ્રહ્મવિદ્યા બ્રહ્મા ભણ્યા, સૃષ્ટિ કરણ સિમાય,
ભાવે બ્રહ્માણી વર્યા, મહારુદ્રતણો મહિમાય. ૫૯
બ્રહ્માના એક દિવસમાં, અચુત પડે છે ઇંદ્ર;
તે સેવે શુળપાણુને, લલાટ રેહ છે ચંદ્ર. ૬૦
નિમેષ પાર પામુ નહિ, વખાણુ કરું તે વ્યર્થ;
પાચ કોડ બ્રહ્મા પડે, શિવ મોટા સમર્થ. ૬૧

આદ્ય અંત જેને નહિ, નહિ જન્મ નહિ મર્ણ,
અવતાર માત પિતા નહિ, અયોનિ અશરણ શર્ણ ૬૨
મારુ તારુ હુ તુ નહિ, ઈશ્વર આદ્ય અનૂપ,
કુડ કપટથી વેગળા, ભવતારણ ભવ ભૂપ ૬૩
દિવ્ય પદવી દાતાર એ, લક્ષણ લોભ નહિ લાચ,
અષ્ટમા સિધ નવ નિધ દે, ચોખા ચઢવે પાચ ૬૪
ધતુર ચઢાવે ધન દિયે, પુષ્પ ચઢાવે પુત્ર,
જળ ધાર કરે ભવજળ તરે, શિવમા સાચા સુત્ર ૬૫
અલખત આપે અર્કથી, કણેર પૂરે કોડ
તિલ ચઢે ત્રિલોક પદ, જશ ઉપરાવણ જોડ ૬૬
બિલપત્ર ચઢાવે બહુ સુખી, વર્ષે વાસ કૈલાસ
નિમેષ માત્ર નહિ ન્યૂનતા, પરબ્રહ્મ કેરી પાસ ૬૭
વાણી કહી એમ વિષ્ણુએ, લક્ષ્મી આગળ લક્ષ
સુત કેહ સૌનક સાભળો, મડળ સર્વ સમક્ષ ૬૮
શુદ્ધ હિણુ ન જાણે બાપડા, અકલ હિણા અજાણ
શિવ દાતા સમરથ સદા, કરે પોકાર પુરાણ ૬૯

ચોપાઈ

તેર કોટિ શિવ જેરા તંત્ર, અડસઠ ક્રોડ મોટા છે મંત્ર
અધિપતિ મંત્રપચાક્ષર એક, વર્ણન તેનું કરુ વિવેક ૭૦
ક્રોડ મંત્ર બીજા છે કથી, શિવ સમાણી સિદ્ધિ નથી,
મોક્ષ પદ દેરુ છે એ મૂળ, ટાળે શત્રુ સંકટ શૂળ ૭૧
પૂર્વે જન્મ સચિતસઉ પાપ, બાળી ભસ્મ કરે એ આપ
કરે નર્ક નિવારણ કામ, નિર્મળ છે પચાક્ષર નામ ૭૨
બ્રહ્મહત્યા ગૌહત્યા ટળે, કારણ મંત્ર તણુ ફળ ફળે
સાક્ષાત્કાર શિવ પદ પામિરે, જન્મ મરણ વ્યાધિ વામિરે ૭૩
સ્વર્ગ સુખ ભાવે ભોગવે, જે પચાક્ષર જપ જોગવે,
બ્રહ્મા વિષ્ણુ હર પદ હોય, મહિમા કળી શકે નવ કોય ૭૪
પચાક્ષરના ભારે ભેદ, વખાણ કરી શકે નહિ વેદ,
પચાક્ષર તણો પરતાપ, જાણે ઈશ્વર આપો આપ ૭૫
પચાક્ષરનુ પુણ્ય પ્રમાણ, પરમેશ્વર તે પુરણ પુરાણ,
નવસેં નવાણુમા ગંગ શિવ પચાક્ષર શોભિત સંગ ૭૬
ચતુષ્પદમા ગુણવતી ગાય, વનસ્પતિ તુળસી વખાય,
વૃક્ષ મધ્યે પીપળનું વૃદ, અધિપત્યમા શોભે છે ઈંદ્ર ૭૭

સાચા દેવ શિવ શાળિગ્રામ, મુક્તિપુર કાશી એ ઠામ;
ભાસે વર્ણ સકળમાં બ્રહ્મ, શ્રુતિ, સ્માર્ત બે સાચા ધર્મ. ૭૮
સઉથી મોટા શ્રી મહાદેવ, સાચો મત સદ્‌ગુરુની સેવ;
પુણ્ય પર્વ માંહિ દ્વાદશી, ઉપવાસીને વપુએ વસી. ૭૯
રુડું મુક્તિદાયક રત્ન, જાચો પંચાક્ષર કરી જત્ન;
પાંચ પદારથ પુરણ પાસ, વસે વાસ કોડે કૈલાસ. ૮૦
વિષ્ણુ વિરંચી વાક્ય વિવેક, કહું આખ્યાન તે ઉપર એક;
સુતે સૌનક પ્રત્યે કહ્યું, ગુણ જાણી શામળભટે ગ્રહ્યું. ૮૧

દોહરા.

મથુરાપુર નગરી મહા, ત્રટ યમુનાની તીર;
મુક્તિપુર મહિમા ઘણો, નિર્મળ સુંદર નીર. ૮૨
દાસાર્હ રાજા તહાં વસે, રાજ્ય કરે શુભ રીત;
પ્રતાપ પુરંદર સારખો, પ્રજા પાલનપે પ્રીત. ૮૩
ધર્મે કર્મ કુશળી કહત, લાજ શરમ લક્ષ કોડ;
પરમ મનોહર પ્રિય જન, ક્ષણું માત્ર નહિ ખોડ. ૮૪
શૂર પૂર દાતા દિલે, ધીર વીર ધૃડ ધામ;
નરવર સર્વ નરેન્દ્રમાં, કુળનાં આચરે કામ. ૮૫
કન્યા કાશીરાજની, પરણ્યો રુડી પેર;
સુંદર રૂપ સલક્ષ્ખણી, ગુણવતિ આવી ઘેર. ૮૬
કામની નામ કામાવતી, શોભિત ગુણ શણગાર;
લક્ષણ બત્રીસે લહે, દેવાંશી રૂપ દાતાર. ૮૭
સતી માંહી શિરોમણી, નારીમાં બહુ નૂર;
રામા માંહિ રતિ સમી, પદ્મની માંહિ પૂર. ૮૮
મહા મનોહર માનનિ, સામુદ્રિકની સાખ;
નેણવેણ નિર્મળ સદા, ભામા અમૃત ભાખ. ૮૯
હામ કામ મૃગલોચની, કામનિ કમળનો કંદ;
નખશિખ શોભિત નિર્મળાં, મુખ શરદનો ચંદ. ૯૦
સુકી ધુમ્રપાની ચળે, મોહે મુનિવર મન;
તપ ચૂકે તપસી તુરત, તરણીનું એવું તન. ૯૧
સકળ કળા ગુણ શોભતિ, માનનિ મોહન મોટ;
ગ્રહસ્થાવટ ગમે નહિ, ખરી એ તેમાં ખોટ. ૯૨
ભરતાર સમી ભેટે નહિ, ન કરે સ્વામી સંગ;
આલિંગન આપે નહિ, રામાનો એ રંગ. ૯૩

ધણીને ક્ષણ ધારે નહિ, અડવા દે નહિ હાથ;
કરજોડીને કરગરે, સેજે ન શોભે સાથ. ૯૪
એકાંત સેજ અધિપની, કંદર્પ સરીખી કાય;
તૃષાતુર જાણી તેહને, જળ પાવાને જાય. ૯૫
કંથ તો કામાતુર થયો, તે નારીનો નાથ;
અતિ આતુર ઉમંગમાં, હેતે ઝાલ્યો હાથ. ૯૬
મા મા કહી થાકી માનુનિ, મોટા મંદિર માંહ્ય;
સિંહને હાથ શિયાળીઉં, કામનિ જાયે કયાંય. ૯૭
મે'લ મે'લ સ્વામી મુને, કામવાસના છાંડ;
સુખ નહિ પામે સંગથી, મમતા શાને માંડ. ૯૮
જમજમ નારી ના કહે, તમ તમ વ્યાકુલ થાય;
નારી હિંડે નાસતી, ધણી પછવાડે ધાય. ૯૯
જોર કશું જુવતી વિશે, કેહ રાખો નહિ રંગ;
દુર્બુદ્ધિ દુઃખ પામશો, જો કરશો મુજ સંગ. ૧૦૦
કરગ્રહી રાખી કાખમાં, બળ કર્યું બહુ પેર;
પ્રેમદા પતિને પ્રિછવે, મનમાં આણી મે'ર. ૧૦૧
જાર કરે જોરાવરી, તે નર નરકે જાય;
રજસ્વલા સંગે રમે, તે કુડો કેહવાય. ૧૦૨
રોગવતી ને ગર્ભવતી, કામ અંધ જન જોય;
વ્રતવતી વનિતા તણો, સંગ ન ઇચ્છે કોય. ૧૦૩
વ્રત-દિવસ પિત્રિ દિવસ, દિવસ સમે દિલ દાખ;
શામા સંગ ન કીજીએ, ધર્મશાસ્ત્રની સાખ. ૧૦૪
કોટિવાર કહ્યું કામની, હૈડે આણી હેજ;
કંથે તે માન્યું નહિ, શામા નાખી સેજ. ૧૦૫

છપ્પો.

કામાતુર અતિ અંધ, આંખે ન દેખે આપે,
કામી ન જુવે કાજ, પ્રીછે નહિ પાપી પાપે;
કામી ન જુવે જાત, દશેદિશ ડર ન દેખે,
ન ધારે કામી ધર્મ, અકલ જો હોય અલેખે;
કામી ન જુવે કામનિ, જાર કર્મ પહોંચ્યો જદા;
શામળ કેહ બોલ્યું બાપનું, કાં કામનિ કામી કદા. ૧૦૬
જારને ન મળે લાજ, જારને કાજ ન સુઝે,
જાર જુવે નહિ જાત, બુદ્ધિ એકે નહિ બુઝે;

જાર ન જાણે પુન્ય, જાર જન જાણો જૂઠો,
જારપર રૂઠે જગત, જાર પર રામ રેહ રૂઠો;
જાર સગપણ શોધે નહિ, જાર ગરુવાપણું નવ ગણે;
હજાર અવગુણ છે જારમાં, શામળ ભટ સાચું ભણે. ૧૦૭
કામ ન જીત્યો જનક, યુધિષ્ઠિરે કામ ન જીત્યો,
અર્જુને ન જીત્યો કામ, રાવણનો મેહ ન વીત્યો;
તેત્રિસ કોટિ દેવ, રુખિ જે સહસ્ર અઠયાસી,
પન્નગ પતિ નગ નરેશ, ડાહ્યા સઉ કીધા દાસી;
માંધાતા મહીપત સારખા, નિર્ઘોષ આદ્ય છકના છક્યા;
શામળ કેહ સુર સત્વાદિયા, કામ જીતી કો નવ શક્યા. ૧૦૮
કુંતીએ નવ જીત્યો કામ, જીત્યો નહિ દ્રૌપદી રાણી,
પરાશર પુનવંત, મનમાં મચ્છગંધા માણી;
સતી છે અહલ્યા નાર, એ જ વગોવી ઇંદ્રે,
ગુરુ પત્ની ગુરુ દેવ, ચૂકવી ચાતર થઈ ચંદ્રે;
બ્રહ્મા આદ્ય ભરમાવિયા, કામ અજીત કેહવાય છે:
શામલ કેહ કંચન કામ ને કામનિ, વિપયા સઉને વા'ય છે. ૧૦૯
કૌરવ કામી અંધ, અઢાર ક્ષોહિણિ અવટાવ્યું,
દમઘોષે ખોયો દેહ, શિશુપાલે શિશ કટાવ્યું;
વગુવાણો વાંદર વાળ,* હેતે ભાભી ગ્રહી હાથે,
કૈયાકૈચક શત ભ્રાત, શમ્યા સૌ બાંધવ સાથે;
આવા અનેક કંઈ કોટિધા, નર નારી શું કહું કથી; ૧૧૦
શામળ કહે શંકર વિના, કામ દહન બીજો નથી.

ચોપાઈ.

બળ કરી નાખી તે બાળ, જુવતિ અંગથી ઉઠી જ્વાળ;
સ્વામી સંગ કરે જેટલે, તન અગ્નિ વાધ્યો તેટલે. ૧૧૧
ખરી પામ્યો એ તો ખેદના, હળી વિંછી લક્ષ તણી વેદના;
ખોટા ખ્યાલ થકી તે ખડયો, પલંગ થકી પિઉ પૃથ્વી પડ્યો. ૧૧
બળ્યો બળ્યો કહી બેઠો થયો, કથન કામનિ આગળ કહ્યો;
સાંભળ રે સુકુળની નાર, પ્રિછ્યો નહિ હું તારો પાર. ૧૧
દેવાંશી છે તુજનો દેહ, અગ્નિવત્ લાગ્યો કયમ એહ!
સુખનો સાગર જોઇએ જ્યાં, તનમાં તાપ શો હિશે ત્યાં. ૧૧

* વાલી વાંદર-કિષ્કિંધાનો રાજા, પોતાના ભાઈ સુગ્રીવની સ્ત્રીના હરણથી, રામને પામ્યો હતો.

દેહ મારામાં લાગી આગ, ભામની સદેહ મ્હારો ભાગ,
અનળ કારમો કોપ્યો કયમ, સાચું કેહ ને મારા સમ. ૧૧૫

દોહરા.

કામની કેહ કથા સુણો, તોલ કરી જો તત્ર,
પંચાક્ષર પ્રિશુ અમો, મહાદેવતણો જે મત્ર. ૧૧૬
બાર વરસની બાળકી, પિયર પિતાને પાસ;
માનુ ભાવ મોટા રુખિ, વસિષ્ઠસમ આવ્યા આવાસ. ૧૧૭
અર્ધપાદ્ય પૂજા કરી, જરી સ્વર્ગની જાગ,
પિતા મારે સુજને કહ્યુ, પ્રગલ્ભા પાગે લાગ. ૧૧૮
કરી પ્રદક્ષિણા પ્રીતથી, ચિત્તથી પૂજ્યા ચરણ,
રુખિ રલિયાત થયા રુદે, કથન સભળાવ્યા કરણ. ૧૧૯
તત્ત્વનુ તત્ત્વ ત્રિલોક એ, સત્ત્વનું સત્ત્વ સુખ ધામ,
સારનું સાર સંસારમાં, નર્મળ શિવનુ નામ. ૧૨૦
દુર્લભ મોટા દેવના, ગુણ ગોવિંદજી ગાય,
સિદ્ધિદાયક શીખવ્યો, પચાક્ષર મહિમાય. ૧૨૧
એક એક રોમ શરીરનાં, જરુર હારદ ભુજ હેજ,
મંત્ર તણા મહિમા થકે, તરુણ વિદ્યુતવત્ તેજ. ૧૨૨
ભૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાન જે, ત્રણે સૂઝે તરત,
પંચાક્ષરના પુનથી, વપુ વસ્યા છે વરત. ૧૨૩
વિશ જન્મની વારતા, જાણુ નહિ આસક્ત,
સુખ નહિ મારા સગથી, વિસ્તારી કહું વ્યકત. ૧૨૪
પૂર્વ જન્મના પાપી તમો, નિર્મળ છુ હુ નાર;
અધિકાર નથી અડવાતણો, વેદ વચન વ્યવહાર. ૧૨૫
અડસટ તીર્થ થકે અધિક, કોટ ઘણાં કેહવાય,
પચાક્ષરના પુનથી, પદ પદ ગગા નાહ્ય. ૧૨૬
જપ તપ સાધન ને નિયમ, યજ્ઞ યાગ કરે લાખ,
પચાક્ષર પામ્યો નહિ, તો શાસ્ત્ર ન પૂરે સાખ. ૧૨૭
મારણ મોહન વશીકરણ, વેદ વચન પરમાણ,
પચાક્ષર સઉથી વધે, નિશ્ચે પદ નિરવાણ. ૧૨૮
જન્મ મરણ દુ ખ ટાળવા, બાળવા ઔંઠા પાપ,
પુણ્ય પદારથ પામવા, એહ મત્ર છે આપ. ૧૨૯
ભવસાગરને તારવા, નિર્મળ નૌકા નેટ,
લક્ષ ચોરાશી જોનમાં, નાવે માને પેટ.* ૧૩૦

પુનરપિ નાવે પેટ' પ્રત ૩. 'નર નાવે માને પેટ'

નરક નિવારણ સુખ કરણ, આગળ ને વળી આજ;
મોક્ષ મહિમાનું મૂળ એ, મોટો મંત્ર મહારાજ. ૧૩૧
મોટું દૈવત મંત્રનું, નિર્મળ શિવશું નેહ;
અધિકાર નહિ અડવા તણો, દગ્ધ થાય તુજ દેહ. ૧૩૨
પહેલાંના પાપ પ્રલય થશે, સદ્ગુરુનો મળશે સંગ;
ત્યાર વિના શોભે નહિ, રામા સાથે રંગ. ૧૩૩
હડ હોડ હિમત તજી, પ્રીત્યે પ્રણમ્યો પાગ;
પાપીને પાવન કરો, જડી મુને તો જાગ. ૧૩૪
પ્રેમદા કેહ તમો પૂજ્ય છો, તમો ગુરુ હર ઠામ;
અધિકાર નહિ ઉપદેશનો, હું છું કિંકરી કામ. ૧૩૫
ઉચ જાત થઈ નીચનો, ઉપદેશ ઘણા લે ગર્ક;
આપનાર લેનારના, નવ લક્ષ પરિયાં જાયે નર્ક. ૧૩૬
ફોકટ કાન ફુંકે અફળ, દંભ કરતા દાખ;
બોળે બોંતેર બાપના, શાસ્ત્ર પૂરે એમ સાખ. ૧૩૭
સતગુરુની સગત થકી, થાશે દેહ પવિત્ર;
પછી પરણી ભોગવો પ્રેમદા, હું છું પતિતમ મિત્ર. ૧૩૮
જીમનાં ત્રટ જુવતિ ગઈ, અશ્વત્થ વૃક્ષ અનૂપ;
ગર્ગાચારજ ગુરુ કને, ભામની . સાથે ભૂપ. ૧૩૯
પ્રદક્ષિણા પ્રીતે કરી, હેતે જોડ્યા હાથ;
મહારાજ ઉપદેશ કરો મને, શિવ પંચાક્ષર સાચ. ૧૪૦
ગદગદ કંઠ દીઠો રાયને, રખિ મન પામ્યા રીઝ;
શિવ પંચાક્ષર શીખવ્યો, ભવ સુખ સાગર બીજ. ૧૪૧
'નમઃ શિવાય' ગુરુએ કહ્યું, કોડે સાંભળ્યું કર્ણ;
ઉપદેશ કર્યો પંચાક્ષરી, તોલ વાર તે ત્રણ. ૧૪૨
નિર્મળ થયો નિમેષમાં, અથર્વજિત એ આપ,
પલકમાં પાપ પ્રલે કર્યા, પચાશ જન્મના પાપ. ૧૪૩
રખિ કેહ રાજા સુણો, પ્રગટ્યુ મોટું પુણ્ય;
મંત્ર તણો મહિમા મળ્યો, વળતી નવ રહી ન્યૂન. ૧૪૪
મૂહુર્ત ન જોવું મંત્રમાં, નહિ નક્ષત્ર તિથિ વાર;
દોષ એમાં નવ દાખિયો, સદા સર્વદા સાર. ૧૪૫
લેણું દેણું જોવું નહિ, ભગણ તગણ નહિ ભેદ;
સદા મંત્ર સુખ દેયણો, વાણી બોલે વેદ. ૧૪
પંચાક્ષર તે પ્રિછિયો, કોડે સાંભળ્યો કાન;
દેવરૂપ દેહડી થઈ, મહારાજતણું બહુ માન. ૧૪

અધિકાર થયો એ મંત્રનો, લહ્યો લાખેણો લાગ;
અધિપત્ય કેરા અંગથી, કોટિક ઉડ્યા કાગ. ૧૪૮
નેણ નાસિકા હાથ પગ, વાંસો ને વળી વક્ષ;
કાગ રૂપ ઉડી ગયા, સત સહસ્રધા લક્ષ. ૧૪૯
પાંખ બળી પોકારતાં, તનુ બળ્યા કેહ તેહ;
પ્રલય થઈ પૃથ્વી પડ્યા, અવર ન દેખે એહ. ૧૫૦

ચોપાઈ.

વાયસ તે વસુધાપર પડ્યા, અધિપતિને મન અચરજ અડ્યા;
ચતુર ગુરને લાગ્યો ચર્ણ, કરતુત એ સંભળાવો કર્ણ. ૧૫૧
ભૂપત કેહ મુજમાં શો ભાગ, રોમ રોમ ક્યાંથી એ કાગ;
પુણ્ય પાપ કે ધર્મ અધર્મ, ભૂડું કે રુડું એ કર્મ. ૧૫૨
મુનિવર કેહ સાંભળ રે મૂઢ, ત્હારાં પાપ પુરાતન ગૌઢ;
કોટિ બ્રહ્મહત્યા તેં કરી, અઘ ભંડાર મુક્યા છે ભરી. ૧૫૩
મુખે સત્ય ન ભાખ્યો ભાખ, સ્ત્રીહત્યાઓ કીધી લાખ;
બાળહત્યાઓ કીધી બહુ, લક્ષ ગૌહત્યાઓ લહુ. ૧૫૪
મદિરાપાન કર્યું તેં મુખે, દેવ ઋષિ દમ્યાતા દુઃખે;
નિર્મળ પુણ્ય ન કર્યાનો નેમ, હર્ણું કર્યો કાળા તિલહેમ. ૧૫૫
ગુરુપત્નીશું કીધ ગમન, સ્વપચનાં તેં ખાધાં અન્ન,*
ગોત્ર સ્ત્રીશું કીધો સંગ, ઉત્થાપ્યાં શિવજીનાં લિંગ. ૧૫૬
દેવ સ્થળ ભાંગી ઘર કર્યાં, બ્રાહ્મણ ધન ભંડારે ભર્યાં;
ક્ષીર નીર કર્યાં એકઠાં, મોડી† નાંખ્યા જોગી મઠાં. ૧૫૭
સતીસ્ત્રીના લીધા છે શાપ, જન્મ જન્મનાં તારાં પાપ,‡
પાપ કરંતો પાપી મરે, પાપીનો પાપી અવતરે. ૧૫૮
એ રીતે આજ્ઞા દે ઇશ, અતિ પાપી તે તો પાપીશ;
શિવ મંત્રમાં ગુણ છે ઘણો, પ્રલય થાય પુંજ પાપજતણો. ૧૫૯
એક રતિ પુર અગ્નિ હોય, બાળે વન બચે નહિ કોય;
એવો એ પંચાક્ષર મંત્ર, ટાળે પાપ ન બીજો તંત્ર. ૧૬૦
સરસવ જેટલું વડનુ બીજ, થાય વૃક્ષ રોપે જો રીઝ;
સૂર્યબિંબ પ્રાચી પ્રસરે, જગતિમાં અજવાળું કરે. ૧૬૧
શિવશિવ જો અક્ષર બોલાય, જન્મોજન્મનાં પાપ મુકાય,§
વેદ પુરાણ કેહ છે કથી, શિવથી અન્ય તત્ત્વ જગતમાં નથી. ૧૬૨

---

* પ્રત ૨. 'અભડાવેલાં બહુ ખાધાં તેં અન્ન' † પ્રત ૩ "મોડી પાડી નાંખ્યા૦"
‡ પ્રત ૨. "સતીસિદ્ધના લીધા શાપ, પાચ લક્ષ જન્મનાં પાપ." § પ્રત ૩. "પાપ મુકાય."

ભટકે ભૂર ન જાણે ભેદ, વર્ણન કરતાં થાકે વેદ;
વિષ્ણુ સરખા વ્રત આચરે, ધ્યાન ધૂમ્રપાનીનું ધરે. ૧૬૩
મંદ મતિ માનવ કરમાય, કળિ શકે નહિ શિવ મહિમાય;
વૈકુંઠ વિશ્વ કરનારા ધણી, શિવજી સકળ જગતનો મણી. ૧૬૪
એવું તત્ત્વ પામ્યા છો તમે, અતિ ઉપમા શી આપુ અમે;
કાગ રૂપ થઈ અધ નિસર્યા, અતિ વિષમ દિવસ વિસર્યા. ૧૬૫
અરુણ ઉદય અધારું ગયુ, શુદ્ધ શરીર રાજાનું થયુ;
અમૃત પીધુ ભાવે કરી, કાયા અમૃત સરખી કરી. ૧૬૬
મહત્ મત્રનો મહિમા મળ્યો, જન્મ મરણનો ફેરો ટળ્યો;
જીવ પીડીને શિવજી થશો, જરુર વાસ કૈલાસે જશો. ૧૬૭
અધિપ ઇંકોતર શત ઓધર્યા, પરિયાપિત્રિ પ્રભુવત કર્યા;
હેતે રાયે જોડ્યા હાથ, સ્તુતિ કીધી ગુરુજીની સાથ. ૧૬૮
કોટી જન્મ હું પાપી રૂપ, ભાગ્યશાળી થયો ક્યમ ભૂપ;
વેદના સઘળી ક્યમ વામિયો, શે પુણ્યે હું સુખ પામિયો. ૧૬૯
ગર્ગ કેહ સાભલ ગુણ નિધ, વારુ વાત કહું વિવિધ;
કોઇક જન્મનુ પુણ્ય જ હતું, તે તુજ આગળ કરીએ છતું. ૧૭૦

દોહરા.

પુણ્ય પાશેરેક તાહરુ, પાંચ ક્રોડ મણ પાપ;
આગળ તે તેં ભોગવ્યુ, બહુ કીધાં મા બાપ. ૧૭૧
ત્યાર પછી તેં માગિયું, પરથમ ભોગવું પુણ્ય;
આમે નર્ક નિશ્ચે જવું, નથી દુઃખની ન્યૂન્ય. ૧૭૨
પુણ્યતણુ ફળ પામિયો, કોઇક વેળા કાજ;
ધર્માધર્મ વિચારથી, રુડું પામ્યો રાજ. ૧૭૩
પુણ્ય કર્યું પરમારથી, પુરણ આણી પ્રીત;
સ્વારથ નહિ ને શુભ કર્યું, રાજ મળ્યુ શુભ રીત. ૧૭૪
એક દિને શિવ દેરે ગયો, મૃગયા જાતા મંન;
શિવ શિવ કીધુ સેવકે, તેં સાંભળ્યું કર્ણ. ૧૭૫
મોટો ઢગ મેરુ સમો, ઘાસના ગાડાં લાખ;
રાજા રજ અગ્નિવડે, લાગી થઇ ગઇ રાખ. ૧૭૬
ઋષિ કેહ રાજા સુણો, શિવ અક્ષર બે સાર;
પાપ પ્રલય પલકે કરે, પામે ભવજળ પાર. ૧૭૭
લક્ષવર્રાં અવની ફરે, કરે તીર્થ વ્રત ક્રોડ;
શુદ્ધ મને શિવ શિવ કહે, જુગતે જાણો જોડ. ૧૭૮
કનક દાન કોટી કરે, કનકે તોળે કાય;
પચાક્ષરના પઠનને, તુલ્ય કદી નહિ થાય. ૧૭૯

અશ્વમેધથી અધિક ફળ, રાજસુયજ્ઞની રીત;
એ સરવે ઓળગ કરે, જો પચાક્ષરપર પ્રીત. ૧૮૦
રેીનનત શત સહસ્રધા, રડાં ફ્ગ છે રોક;
પચાક્ષરના પઠનથી, સ્વપ્ને નાવે શોક. ૧૮૧
શિવ મોટો મા'દેવ છે, ત્રિપુર સમો નહિ તત્ર:
શક્તિ સમ સિદ્ધિ નહિ, મૂળ પચાક્ષર મન્ત્ર. ૧૮૨
કોટિ હત્યા કઇ જન્મની, વ્યાધિ વગગા વરત;
પચાક્ષરને પ્રીછતા, ભસ્મ ગોત હોય તરત. ૧૮૩
નરપતિ તે નિર્ભગ થયો, પ્રણુમ્યો ગુરુને પાગ;
વિસ લક્ષ નર્કનિ વેદના, ઓલવી નાંખી આગ. ૧૮૪
પ્રણુવ સહિત બ્રાહ્મણુ ભણે, અધિપતિ રીતે એહ;
વૈસ્ય શુદ્ર વર્જિત વદે, સાંભળ નિ સદેહ ૧૮૫
રજ ફરક જો રાખશે, વિપરીત વદશે વાણુ;
નવક્રોડ જન્મ નરકે જશે, ખરી ગૈરવ તે ખાણુ ૧૮૬
ગુરુ આજ્ઞા લઇ ઘેર આવિયો, ગૈરવ ટળ્યો રોગ;
રાજ કર્યું અયુત અબ્દ, ભામનિ સાથે ભોગ. ૧૮૭
જન્મ મરણુ જોબન જરા, છતી લીધા જોર,
કૈલાસ વાસ અતે કર્યો, એવો એ ઓંકાર ૧૮૮
જમ દૂત ગયા જખ મારતા, પ્રલય થયાં સૌ પાપ,
જીવ ટીટીને શિવ થયો, ઇશ્વર સરખો આપ ૧૮૯
સૂત કેહ શૌનક સુણો, ખરો બ્રહ્મોત્તરખડ;
તારણુ તરણુને સુખ કરણુ, ટાળે અનક દડ. ૧૯૦
શામળભટે કહ્યુ સંક્ષેપમા, સુખ સાગર સીમાય;
પ્રથમાધ્યાય પૂરો થયો, ગગા સ્નાન જે ગાય. ૧૯૧
સુણે શાખે ને સાંભળે, પહોંચે તેની આશ;
કલ્યાણુ કરે કરુણા નિધિ, કેહ કવિ શામળદાસ. ૧૯૨

(ઇતિ શ્રી બ્રહ્મોત્તરખડે) શિવપંચાક્ષર મહિમા 'નિરુપણું" નામનો પ્રથમોધ્યાય.

અધ્યાય ૨ જો.

ચોપાઇ.

આદ્ય શક્ત ઉમાપતિ ઇશ, સકળ દેવ નામે તુજ શીશ,
જીએેા કટાક્ષ કરણાએ ઘણું, કરું વર્ણન ગિન સેવન તણું

દોહરા.

શ્રી ગુણ સાગર ગણપતિ, ગુણનિધિ ગુણ ભંડાર;
મુષક વાહન મલપતો, મોદીક અમૃત આહાર. ૨
ઈશ્વરથી ઉત્પન્ન હવો, સકળ કળા ગુણ સૂત્ર;
પ્રથમ પૂજાયે પરિબ્રહથી, પાર્વતી કેરો પૂત્ર. ૩
માત સરસ્વતિ પ્રતાપથી, ગુરુ પ્રતાપે ગુંથું ગ્રંથ,
બ્રહ્મોત્તર ખંડે કથા, પરમબ્રહ્મનો પંથ. ૪
દુર્લભ મોટા દેવને, બ્રહ્મા ભમે નીત ભેદ;
લઘુ બુદ્ધિ હું શું લહું,* વર્ણવે વિષ્ણુ વેદ. ૫
શિવ વ્રત શિવરાત્રિના, શિવ મંત્ર મહિમાય;
શિવ પૂજન બિલ પત્ર શુભ, સુખ સાગર સીમાય. ૬

ચોપાઈ.

સુત કેહે સાંભળો રષિરાય, મહાદેવ તણો કહીએ મહિમાય;
માધવદ્ય ચૌદશનો દિન, શિવ પૂજનપર જેનું મન. ૭
ઉપવાસ જાગરણ જે કો કરે, નરનારી ભવસાગર તરે;
બિલ્વ સમર્પે શિવને શીશ, પ્રસન્ન તેને ઉમાપતિ ઈશ. ૮
હેતે મન વાંછિત ફળ હોય, બિલ્વપત્ર સમું બીજું ન કોય;
કોટી કનકના મેરૂ કરે, પ્રયાગમાં જઈ પિંડજ ધરે. ૯
બીજાં દાન કરે અમૂલ્ય, નાવે બિલિપત્રની તુલ્ય;
કોડ વ્રત કરે કહું કથી, બિલ્વપત્ર સમુ બીજું કો નથી. ૧૦
પાંચ કોટી પ્રત્યક્ષ દે ગાય, બિલ્વપત્ર સમોવડ તે નવ થાય;
પંચવરાં જો પૃથ્વી ફરે, કોટીક કન્યા દાનો કરે. ૧૧
ન્યાયશાસ્ત્રના પાળે નેક, બિલ્વપત્ર સમર્પે શિવને એક;
વિષ્ણુને તુળસી શિવને બિલિપત્ર, કોટી કનક કેરાં એ છત્ર. ૧૨
અધિક વિષ્ણુ કેહવાણા આપ, પૂજન શિવ બિલિપત્ર પ્રતાપ;
કમળ પૂજન વિષ્ણુએ કીધ, સુદર્શન તવ પામ્યા સિદ્ધ. ૧૩
તે ઉપર એક કહું આખ્યાન, સુણે તેને શંકરનાં માન;
ઇક્ષ્વાકુ કુળમાં એ અધિપતિ, મિત્ર શાહ નામે મહીપતિ. ૧૪
ધીરવીર સંગ્રામે શૂર, ભાગ્યશાળી ભૂપત ભરપૂર;
ચૌદ વિદ્યા ગુણ જાણ સુજાણ, ભારે ભૂપ ભલપણનો ભાણ. ૧૫
દશે દીશામાં દીપક દામ, કળા બોહોતેરી જાણે કામ;
અધિપતિ માંહે ઓપિત ઇંદ્ર, નવ લખ તારા માંહે ચંદ. ૧૬

પ્રત ૨.."લઘુ બુદ્ધિ કંઇ નવ લહું."

ગજ રથ ઘોડા અલખત ધણી, ધર્મક્ષેત્ર ધરણીનો ધણી;
ભાગ્ય સુભાગ્ય ભરપૂરે ભર્યો, વનિતા દમયતીને વર્યો. ૧૭
સાચી સુંદિર શોભિત સતી, રૂડી કંદર્પની રેખા રતી;
જોવા સરખી જુગતે જોડ, ક્ષણું માત્ર નહિ ખાંપણુ ખોડ. ૧૮
ગુણવત રાય શીકારે ગયો, જોબન મદનો જોરો થયો;
હેતે વ્યાઘ્ર સિંહ મૃગ બહુ હણ્યા, ભય કોના મનમાં નવ ગણ્યા. ૧૯
કંઇક રોઝ, ચીંકારા છેક, વનમાં બાકી ન રાખ્યુ એક;
વન ઘેર્યું ભૂપત ભાવિયો, રાક્ષસ એક દ્રષ્ટે આવિયો. ૨૦
એ પાપી નિત્ય માણસ હણે, પુણ્ય પાપ રુદે નવ ગણે;
એને મારે પુણ્ય જ થાય, એમ વિચાર કીધો તે રાય. ૨૧
માર્યો બાણ કરીને રીસ, મરતાં તેણે નાખી ચીસ;
નરપતિ નીચ જાતિને નડ્યો, પાપી પરાજય થઇને પડ્યો ૨૨
રાક્ષસનો બાંધવ એક રાન, કળકળતા સાંભળિયું કાન;
જેણે માર્યો મારો વીર, નિશ્ચે ઉતારવું મારે નીર ૨૩
જીવ ગયો એ તો છૂટીઓ, ખરે કાળ મહારો ખુટીઓ;
વડા બાંધવ કેરું લઉં વેર, જોરાવર શું રાખ્યુ ઝેર. ૨૪
સામો થઉં તો ધાએ હું મરુ, કુડ કપટ કોડેથી કરુ,*
સામ, દામ ભેદ્રો જો સગે, કપટ વિના શત્રુ નહિ મરે. ૨૫
રાક્ષસ ફીટી માનવ થાઉં, રંક થઈ રાજા ઘેર જાઉં;
ગયો દીઠુ રાજાએ રૂપ, ભરપૂર સભામા રીઝયો ભૂપ. ૨૬
ક્યાથી આવ્યા ને છો કોણ, આટલે દિવસે દીઠા આણ;
શી જાત ને શુ તમ નામ, અમ સાથે શુ છે તમ કામ. ૨૭
શાણો થઈ સોહાવ્યો સાથ, હેત થકી જોડ્યા બેઉ હાથ,
બાધુ નહિ કોઇ બાકરી, ચતુરપણે ચાહું ચાકરી. ૨૮
ડાહ્યો દેખીઆવી દયા, રાએ કરણા રસભર બોલ જ કહ્યા,
કરો ચાકરી રેહજો આ ઠામ, શુ આવડે છે તમને કામ.. ૨૯

દોહરા.

કપટી બોલ્યો કુડથી, ક્ષમા કરો મુજ વાક,
ગખો ચાકર રાવલે, જાણી રૈયત રાક. ૩૦
પાકશાળા ગ્રીછુ અમો, પેર પેરના પાક,
ખારા ખાટા ખટ રસા, શોભાવું શુભ શાક. ૩૧
ગોરસ, અમરસ,ઇક્ષુરસ, મધ રસ મીઠા માન્ય;
કારણ વશ કટુરસ રહિત, પકવુ શુભ પક્વાન. ૩૨

* પ્રત ૨. "કુડ કપટ કરે મોતે ઉગરું."

રીઝી ચાકર રાએ રાખિયો, મહીપતિ મોટપ મન;
ખટ રસ ખાવા ખાંતથી, અમૃત જેવાં અન્ન. ૩૩
એક દિવસ પધારિયા, ગુરુ વસિષ્ટ ગુણ રિદ્ધ;
મિત્રશાહ સામો ગયો, વિનય કર્યો વિધ વિધ. ૩૪
ચર્ણામૃત મસ્તક ધર્યું, અર્ઘ્ય પાદ્ય પૂજન;
આસન સુંદર આપીયાં, ધારી અવસર ધન. ૩૫
દ્વિજ રસોઇયા રીઝવો, એ મોટા રુખિ રાજ;
ભાત ભાતનાં ભોજન કરો, કહ્યા પ્રમાણે કાજ. ૩૬
(એથી) અધિક બીજું મુજને નથી, ઈશ્વર માનો આપ;
રાજ રિદ્ધ હું ભોગવું, (એ મારા) ગુરુ વસિષ્ઠ (ના) પ્રતાપ. ૩૭
રાક્ષસ મનમાં રીઝીયો, લહ્યો લાખિણો લાગ;
માંસ રાંધ્યુ એક જાતનું, દિલમાં આણીડાઘ. ૩૮
શાપ દેવરાવું સિદ્ધને, કુડ કપટ કરું કામ;
વેર લઉં નિજ વીરનું, તો નહિ મ્હારું નામ. ૩૯
બ્રાહ્મણ ભોજન કારણે, જમવા બેઠા જ્યાંય;
પીરસે રાજા પ્રીતથી, તોલ ન જાણ્યું ત્યાંય. ૪૦
અગમ નિગમ રુખિ લહે, આતમ જ્ઞાન અપાર;
આમિશ જાણ્યું અન્નમાં, ખરો મન પ્રકટ્યો ખાર. ૪૧
ભાજનમાં ભોજન ધર્યું, શુદ્ધ દ્વિનને નહિ બોધ;
માંસ દીઠું માનવ તણું, કારમો પ્રકટો ક્રોધ. ૪૨
ચતુર નહિ ચાંડાળ તું, જાર જાત્ય છે જન;
મુજને રાક્ષસ જાણિયો, ભૂંડું પિરસ્યું ભોજન. ૪૩
મનુ આહાર રાક્ષસ તણો, અહો પીરસો આપ;
રાજા રણ રાક્ષસ થજે, રુખિયે દીધો શાપ. ૪૪
નીચ કપટી નાશી ગયો, દિલીપ પામ્યો ઘણું દુઃખ;
ગુણનો તો અવગુણ થયો, મહીપતિ (નું) ઉતરું મુખ. ૪૫
એમાં વાંક મ્હારો નથી, અકળિત કરશો આપ;
વણવાંકે મુજને વઢો, શાને દ્યો છો શાપ? ૪૬
રાજાએ જળ કર ધર્યું, સાંભળજ્યો રુખિ રાજ;
મ્હારો શાપ તું સાંભળે, લોપું તારી લાજ. ૪૭
મુખથી શાપ મહીપતિ વદે, દમયંતી પામી દુઃખ;
હાં હાં કહીને કર ધર્યો, મહીપતિ ફેરે મુખ. ૪૮
એ ગુરુ છે કુળ આપણા, વિપ્ર તણો શો વાંક;
કપટી કપટ કરી ગયો, અધર્મી આડે આંક. ૪૯

રાજા કેદ ક્યાં મકિયે, જળ જે હામે જાય,
અનાવૃષ્ટ અદિકી પડે, કે પૃથ્વી પ્રલે થાય. ૫૦
પોતાના પગ ઉપરે, નરપતિએ મૂક્યું નીર;
બેઉ પગ તેના બળી ગયા, ધારણ રાખ્યુ ધીર. ૫૧
પાણી પગ ઉપર પડ્યું, શોભ્યા પગ અતિ શામ;
કલ્માષપાદ્યાણુજ પદ, નરપતિ પામ્યો નામ. ૫૨
અજાણ્યો ચાકર રાખશે, વદશે અજાણી વાણ;
તેને દુઃખ દારુણ થશે, પરાણે ખોશે પ્રાણ. ૫૩
રુડો અગ્નિ વેડવો, રુડુ પીવું ઝેર;
ભુડો શાપ બ્રાહ્મણ તણો, વધતું ભુંડું વેર. ૫૪
છપનક્રોડ જાદવ શમ્યા, અતિ બળિયા જે આપ,
અહરમાં પ્રાજે થયા, સહ વિપ્રનો શાપ. ૫૫
પોળિયા પરમેશ્વર તણા, જય વિજય અતિ આપ;
પાપરૂપ પૃથ્વી પડ્યા, સહ વિપ્રનો શાપ. ૫૬
ભૃગુલાંછન ભગવાનને, ભવને બ્રહ્મ કપાળ,
બ્રહ્માને ભિક્ષુક કર્યો, અધિક વિપ્રનું આળ. ૫૭
બ્રહ્મ દાવાનળ દોહેલું, બ્રહ્મસ્વ ભુડો ભોગ,
બ્રાહ્મણને છેડ્યા થકી, શૌ શૌ વાધે રોગ. ૫૮
વિપ્ર વેરે વૈકુંઠ નહિ, વિપ્ર વેરે નહિ વશ;
વિપ્ર વેરે વૈભવ નહિ, સકળ ધર્મનો ધ્વંશ. ૫૯
વિપ્ર ગૌ તુળસી પીપળો, ગુરુ ગંગ શ્રી કૃષ્ણ,
નિમેષ અંતર એમાં નથી, પૂર્ણ ઉત્તમ જ્યાં પ્રશ્ન. ૬૦
છય દર્શનમાં છત્રપતિ, છયે શાસ્ત્રમાં છેક;
છય ભાષામાં શૂર છે, વિપ્ર તણો વિવેક. ૬૧
નક્ષત્રી પૃથ્વી કરી, એકવીશ વાર વામ,
જાયો જમદગ્નિ તણો, ફરસીધર ફરશુરામ. ૬૨
વસિષ્ટ મુનિએ મન વિચાર્યું, ફજેત થયો હું ફોક,
કપટી કપટ કરી ગયો, શાણા રાયને શોક. ૬૩
મિથ્યા શાપ થાશે નહિ, નિશ્ચયપદ નિરધાર;
રાજા રાક્ષસ રણ રેહ, પુરણ વર્ષ જ બાર. ૬૪
બાર વર્ષે મુક્ય આવશે, તનું કરો નહિ લાજ;
મંદિર આવજે મહીપતિ, કરજે રૂડું રાજ. ૬૫
નારી દેહ સુણ નરપતિ, ભુંડો બ્રાહ્મણ શાપ;
કો કાળે નહિ છુટકો, મોટું એ છે પાપ.

દમયંતી ૧રહી દેશમાં, રાજા રણમાં જાય;
રુદે જ્ઞાન રહ્યું નહિ, રાક્ષસી કર્મો થાય. ૬૭
શીલ ગયું ને સત ગયું, ગયું રંગ ને રૂપ;
ધર્મ કર્મ ધીરજ ગયાં, ભમતો હિંડે ભૂપ. ૬૮
મારે નીતનીત માનવી, ઉદર પોષવે આપ;
પુન્ય પેર પ્રીછે નહિ, પ્રીછે પ્રૌઢાં પાપ. ૬૯
એક દિવસ એક બ્રાહ્મણી, બ્રાહ્મણ કેરો બાળ;
રૂપે કામ રતિ સમાં, આવ્યાં વર્ષાકાળ.* ૭૦
ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી સારખાં, જોવા સરખી જાત્ર;
ચાતુર ચંદ્ર ને રોહિણી, તે આગળ કુંણ માત્ર. ૭૧
વનફળ ફુલ લેવા ફરે, બેઠાં બે એકાંત,
કંદર્પે વાપ્યો કારમો, ભર્તૃથી નવ રહી ભ્રાંત. ૭૨
ક્રીડા કરે કલ્લોલમાં, વર વિનતા વન માંહ્ય;
રાજા જે રાક્ષસ થયો, તત્ક્ષણ આવ્યો ત્યાંય. ૭૩
તાણી લીધો વિપ્રને, આપે કરવા આહાર;
કામની તો બાહુ કરગરે, નિર્મળ કુળની નાર. ૭૪
અમો જાતે છું બ્રાહ્મણા, તુ વનચર છે આપ,
વધ કરે છે વિપ્રનો, છૂટીશ ક્યારે પાપ? ૭૫
વૃદ્ધ મા બાપ છે એ'નાં, એકજ છે એ પુત્ર;
પતિવ્રતા હું પ્રેમદા, કાચું મમ ઘર સૂત્ર. ૭૬
ભોગ નથી કાંઇ ભોગવ્યા, કામ રુડાં નથી કીધ;
બાળક છું બન્યો જણાં, લાહો કાંઇ નવ લીધ. ૭૭
સીમંત નથી સોહાવ્યું, નહિ સુવાવડ સેજ;
નથી પુત્ર રમાડીયો, હૈડે છે એ હેજ. ૭૮
પિઉજીને પિરસાં નથી, ઉનાં રાંધી અન્ન;
આલિંગન ઓપાવતે, તૃપ્ત નહિ મુજ તન. ૭૯
આધાર મુજ આત્માતણો, જીવનણો એ જીવ;
મુકી દે મુજ નાથને, દેહે દામણો દીવ્ય. ૮૦
કોટી ઉપાયે કરગરે, હેતે જોડે હાથ;
રુદન રાને રામા કરે, વળગે સ્વામી સાથ. ૮૧
તું રાજા રાક્ષસ નથી, રુડો ક્ષત્રી રૂપ;
નથી દીઠો નથી સાંભળ્યો, જે હણે બ્રહ્મને ભૂપ. ૮૨

પ્રત ૪. "આવ્યાં વગેરે વૃષાકાળ."

દયા શાની તે દુષ્ટને, મૂરખ ત્યાં ની મે'ર,
ભક્ષ કર્યાં ભિક્ષુકને, વર્ત્યો કાળો કેર ૮૩
વિલાપ કરે વનિતા વને, રામા રણમા રોય;
પાપીને હાથ વિપ્ર ચઢયો, મુકાવી ન શકયુ કોય ૮૪
સહે દુખ કયમ સુન્દરી, પતિવ્રતા હુ નાર,
અગ્નિ કાષ્ટ કરી એકઠા, ભસ્મ થઇ તે ઠાર. ૮૫
શાપ દીધો સતી સુંદરી, તે વેળાએ તર્ત,
સગ કરતા શામા તણો, મૂરખ પામજે મર્ત ૮૬
બ્રહ્મહત્યા તુ ભોગવે, ખરો પામતા ખેદ,
દશ લાખ ઘણુ દુખ પામજે, ભૂતળ ભમજે ભેદ ૮૭
શામા સગ સમય વિષે, પાપી તજજે પ્રાણ
બ્રહ્મહત્યા તું ભોગવે, નિશ્ચે પદ નિર્વાણ ૮૮
વર્ષ બાર વીતી ગયા, સુદર હતુ સ્વરૂપ,
મનુષ્ય દેહ મહીપત થયો, ભવન આવિયો ભૂપ ૮૯
દમયતીયે દેખીયો, સ્વામી સાભળ વાત,
બ્રહ્મહત્યા ભેદી તુને, એ તો મહા ઉત્પાત ૯૦
બ્રહ્માડ પડે બ્રહ્મા પડે, ધરતી પ્રવેશ થાય,
કાયા કંપ કાયા કસે, બ્રહ્મહત્યા નવ જાય ૯૧
અગે રગત રોગી થયો, પિત્ત વિકારી પાપ,
સતી દમયતી સુદરી, વર્ત્યું આપો આપ ૯૨
વશ રેહે એ કારણે, તેડ્યા વિપ્ર વસિષ્ટ,
આજ્ઞા લીધી અધિપની, અધિપ જાણીને ઇષ્ટ ૯૩
વીર્ય લેવા વૃદ્ધ વિપ્રનુ, વધના કુળનો વશ,
રજા આપી રણમા ગયો, પાપ રૂપ અસશ ૯૪
સત્તાવીસ નર્ક સોહેલા, નીચ પાપના નેક,
દુઃખ દાવાનળ દોહલું, અધીક બ્રહ્મહત્યા એક ૯૫
પચાસ ક્રોડ પૃથ્વી ફરે, નિર્મળ નદિયો ના'ય,
વ્રત કરે વિધ વિધના, બ્રહ્મહત્યાથી ન છુટાય. ૯૬
કાયાની કેડે ફરે, જ્યમ પડછાયો પુઠ,
બ્રહ્મહત્યા ભેદી રહી, લાગ્યુ હનાહલ ફૂટ. ૯૭
વદન વિકાળ બિહામણુ, દારણુ દીસે દત,
કોટી રોમ કટારીઓ, જાણો અગ્નિ અનત. ૯૮
ખૌં ખૌં કરતી ખેચરી, બિહામણી બહુ રૂપ,
જનેતા જમ કિંકર તણી, બેની સ્ત્રી છે બ્રૂપ.

કિંકર એક યમ રાજનો, ચર્વિત ચર્વણ દ્વારઃ
માતા તેહ મૂર્ત્તિ તણી, બ્રહ્માંડ પુરાણે સાર. ૧૦૦
કાળિ કુરૂપ કુલક્ષણી, શાકણરૂપ શતસહસ્ર;
પયોધર પર્વત સમા, વપુ મળે નહિ વસ્ત્ર. ૧૦૧
કોઇક વેળા કારમી, ઉંચી થાય આકાશ;
શોભે કોઇ દીન શાપણી, પડે આવીને પાસ. ૧૦૨
કોઇક વેળા વાઘિણી, ડાકણીઓ દશ લાખ,
કોઇક વેળા વિંછણી, ભુંડી બોલે ભાખ. ૧૦૩
જાણે જ્વાળા અગ્નિની, પ્રલયકાળનું પૂર;
ખડ્ગ ઉઘાડે ખેચરી, નરપતિ પુંઠે નૂર. ૧૦૪
વેશ શિકોતર વંતરી, શિવા શૂળવત કેશ;
કુરૂપી કીટ કારિણી, પાપરૂપ પરવેશ. ૧૦૫
ક્ષણું વસે નહિ વેગળી, દાવાનળવત્ દેહ;
રાજા કેડે રણ વિરો, તત્પર ચાલે તેહ. ૧૦૬
હીંડત હાલત બોલતે, ખાવે પીવે એડ;
જાગ્રત સ્વપ્નમાં ઝખના, કથમે ન મૂકે કેડ. ૧૦૭
કોડ વિંછીની વેદના, દાવાનળવત્ દુઃખ;
ભટકો હિંડે ભૂપતિ, સ્વપ્નામાં નહિ સુખ. ૧૦૮
બ્રહ્મહત્યા ભુંડી ઘણી, ઘણા દુઃખમાં ગર્ક;
સતાવીસે સામટા, નિત્યે ભોગવે નર્ક. ૧૦૯
એક સમે રાજા ગયો, મિથિલાપુર મોઝાર;
જનકરાય વસે ત્યાંહ, જ્યાં સુખ સાગર સાર. ૧૧૦
તનયા સીતા સારખી, જોગ્ય રામ જામાત્ર;
વિદેહી વિશ્વે કહ્યો, પવિત્ર પૂજન પાત્ર. ૧૧૧
વગડે વડ હેઠળ વસે, ગુણ નિધિ ગૌતમ નામ;
ભમતો ભમતો ભૂપતિ, આવ્યો તેણે ઠામ. ૧૧૨
કોટિ કોટિ ઉદય અરુણ, તેજ પુંજ મહા પૂર,
રુખિ શોભે વિષ્ણુ સમો, નારાયણનું નૂર. ૧૧૩
તપોરૂપ તપોમયી, ત્રિલોક તત્ત્વનું તેજ;
ચૌદલોક ચતુરાઇ પદ, નરખે હરખે હેજ. ૧૧૪
દંડવત કીધા દિલ થકી, જોઇ અલૌકિક જાગ;
કોઇક જનમના પુણ્યથી, ભૂપતિ કે' ભલ્યુ મમ ભાગ. ૧૧૫
પ્રદક્ષિણા પદર કરી, પ્રીતે જોડ્યા પાણ;
પાગ્ય નમ્યો તે પુરપતિ, વદને અમૃત વાણ. ૧૧૬

કરુણા કરો કંગાલને, પ્રભુ થાઓ પરસન્ન;
તત્ત્વ જડયું ત્રિલોકનું, દેવર્ષિ દ્યો દર્શન. ૧૧૭
કરુણા સિંધુ કરુણા નિધિ, કરુણાકર કલ્યાણ;
કરુણાદષ્ટિ કરી નમ્યો, વિપ્ર વદે વર વાણ. ૧૧૮
કયાંથી આવ્યા કોણ છો, કોણ તમારી જાત,
દીનપણું દેહે કસ્યું, વિસ્તારી કહો વાત. ૧૧૯
નમ્પતિ તે ચરણે નમ્યો, કહિ વિગતે કથાય;
બ્રહ્મહત્યા ભેદી મુને, ઔઢી કેમ પળાય. ૧૨૦
અજ્ઞાત કર્મ મેં આચર્યું, મુનિ શાપથી મૂઢ,
પાપરૂપ એ પાપિણી, પલક ન મૂકે પૂઠ ૧૨૧
ત્રિશ લક્ષ મેં વ્રત કર્યાં, કષ્ટિ કોટિધા કાય,
ચૌદ વર્ષ હું જવ ચર્યો, પાપિણી* નહિ પળાય. ૧૨૨
અંગુઠે ઉભો રહ્યો, ઉંચા રાખ્યા હાથ,
તોય તજે નહિ પાપિણી, શાકણરૂપિ રેહ સાથ ૧૨૩
પંચાગ્નિ પચ્ય શતવરાં, ખરી કરી મેં ખેડ,
તોય મુને નથી મૂકતી,† કાળરૂપિણી કેડ. ૧૨૪
ઉપવાસ કીધા અબ્જના, ક્રોડ લુટાવ્યો કોશ,
નીચ જાત નાઠી નહિ, દોદશ દાખવે દોષ. ૧૨૫
ભૂતળ હું બાધું ભમ્યો, રામ જપતા રંગ,
ટાળી એ ટળતી નથી, સર્પિણી મજનો સંગ. ૧૨૬
દાણ મૂકાવ્યાં દેશનાં, કર છાંડ્યા કૈં ક્રોડ;
તોયે જ્વાળા નવ ગઈ, જૂલમ કરે રહી જોડ. ૧૨૭
પૂરણ પુણ્ય કંઇ પૂર્વનું, તે ફળ પામ્યો આજ,
દર્શન દીઠાં દેવનાં, મોટા છો માંરાજ. ૧૨૮
દર્શન દુર્લભ દેવને, છો શિવરૂપ સમર્થ;
બ્રહ્મહત્યા ભાગો વિભુ,‡ સરશે મહારો અર્થ. ૧૨૯
બ્રહ્મહત્યા ટાળી શકો, એવા છો અધિપત્ય;
કેટલી ઉપમા કહી શકું, મૂરખ છે મુજ મત્ય. ૧૩૦
દીનપણે દશ કોટિધા, કરગરી કહું કરજોડ;
ગુણસાગર ગૌતમ વદે, મેલી મનનો મોડ. ૧૩૧
જાઓ જરુર ત્યાં જાતરા, સહજ નમાવો શીશ;
સાક્ષાત્કાર કૈલાસપતિ, ગોકર્ણેશ્વર ઈશ. ૧૩૨

* પાઠ. પ્રત ૨. "બ્રહ્મહત્યા ના દૂર થાય." પ્રત ૩ "બ્રહ્મહત્યા પાછી નવ થાય"
† પ્રત ૨. "તોય નવ મૂજકી તી" ‡ પ્રત ૪. "બ્રહ્મહત્યા ભાગી જશે"

દાતા દેવ દયાનિધિ, ધર્મ ધુરંધર ધીશ;
બ્રહ્મહત્યા ભાગી શકે, ગોકર્ણેશ્વર ઈશ. ૧૩૩
વેદ શાસ્ત્ર પુરાણમાં, જશ ગાયા જગદીશ;
મનવાંછિત મહીમધ્ય છે, (તે) ગોકર્ણેશ્વર ઈશ. ૧૩૪
ત્રિગુણ આદ્ય ત્રિદશ સહુ, અડસઠ તીર્થ અધીશ;
બ્રહ્મહત્યા ભાગી શકે, (તે) ગોકર્ણેશ્વર ઈશ. ૧૩૫
વિરંચી વદે વેદમાં, જપે જાપ જગદીશ;
ન્યાલ કરે નિમેષમાં, ગોકર્ણેશ્વર ઈશ. ૧૩૬
પ્રસન્ન સદા પરબ્રહ્મ એ, રેખ રુદે નહિ રીસ;
ભોળો ભવ દુઃખ ટાળશે, ગોકર્ણેશ્વર ઈશ. ૧૩૭
સુર સનકાદિક સુરપતિ, આરાધે અહર્નિશ;
વદે વિષ્ણુ વિશ્વપત્ય, ગોકર્ણેશ્વર ઈશ. ૧૩૮
મા'રાજ રાજ રાજેશ્વરી, દેવતણો અધિ દેવ;
જન્મ સફળ તેનો ખરો, જેણે કીધી સેવ. ૧૩૯
ગોકર્ણેશ્વર પૂજ્યા, બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઇંદ્ર;
એ પુણ્યે પ્રભુપદ ભોગવે,* ગ્રહ ગણ તારા ચંદ્ર. ૧૪૦
કોટિક બ્રહ્મહત્યા ટળે, નિમેષ માત્રમાં નેક;
એ સ્થાનક ઉત્તમ અતિ, તારે શિર છે એક. ૧૪૧
બ્રહ્મહત્યાને ટાળવા, સ્થિર સ્થાવર એ ઠામ;
રાવણ રણમાં રોળીને, મુક્ત થયા શ્રી રામ. ૧૪૨
સર્વ શ્રેષ્ઠ શિવરાત છે, †ઉપવાસ જાગરણ થાય;
બિલ્વિપત્ર સમર્પતાં, પાપ પ્રલે થઈ જાય.‡ ૧૪૩
રાજા કહે રુડું કહ્યું, અચરજ મોટું એહ;
કહો મહિમા તો સાંભળું, નિર્મળ થાય આ દેહ. ૧૪૪
મુરખ મત મારો અધીક, અકલ હિન છું આપ;
તે માટે પડશ્ન પૂછ્યું, સિદ્ધ ન દેશો શાપ. ૧૪૫
કૃપાલ જાણી કરુણા કરો, વેદ ન કાઢશો વાંક;
કથા એહ મુજને કહો, હું છું રાવલો રાંક. ૧૪૬
ગૌતમ કહે સુણ ગુણનિધિ, મહાદેવ પૂજાનો મર્મ;
કોટી કલ્પ કહે શારદા, ધારી ન શકે ધર્મ. ૧૪૭
પારખું પ્રત્યક્ષ પરખિયું, ધારી જોયું દષ્ટ;
જાગરણથી પાતિક જશે, કોટીક કુડાં કષ્ટ. ૧૪૮

* પ્રત ૪. "એ પુણ્યે પ્રભુત્વ બન્યા." † પ્રત ૪. "શિવરાત્રિ વ્રત મહા મહત.
‡ પ્રત ૨. "જરુર પ્રલે પાપ થાય" પ્રત ૪. "જરુર એ પાપ પલાય."

ગૌતમ કહે છે ગુણ ઘણો, બિલિપત્ર સમર્પો શુદ્ધ;
વિવેક થકી વ્રત આચરો, સાહિત્ય આણી શુદ્ધ. ૧૪૯
શિવરાત્રિ મધ્ય રાત્રિયે, વ્રત તણો વિવેક,
ઉપવાસ જાગરણ અઘ હરે, શિવ મહિમા છે નેક.* ૧૫૦
જાત્રા જરુર રાજા જજે, કરજે શિવરાત્રિ વ્રત,
ભસ્મ થશે બ્રહ્મહનન ફળ, તે વેળાએ તર્ત. ૧૫૧
કીધું તેં અજ્ઞાતમા, રાક્ષસ રૂપે રાય,
તેનું પ્રાશ્ચિત તેટલું, પાપિણી પ્રીતે પળાય ૧૫૨
બ્રહ્મભોજન ભલા કરો, પુણ્ય વચન પ્રમાણ,
શિવ પૂજન નવ ચૂકશો, જ્યા લગી ઘટમા પ્રાણ ૧૫૩
સૂત કહે શૌનક સુણો, અધિકી વિદ્યા એહ,
વેદ પુરાણ ને શાસ્ત્રમાં, એમા નહિ સંદેહ. ૧૫૪
દ્વય અધ્યાય ધારી જુવો, કથા સાભળી કર્ણ;
મનવાછીત માગ્યાં મળે, શંકર રાખે શર્ણ ૧૫૫
ધર્માર્થ કામ ને મોક્ષ પદ, મા'દેવ મહિમાય,
કૈલાસ વાસ વસવા વિશે, સુખ સાગર સીમાય ૧૫૬
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વિરેશ્વરનો તન,
શામળ સેવક શિવ તણો, મહા રુદ્ર પર મન ૧૫૭
શિવ પૂજો શિવ શિવ કહો, વાણી શિવ વિલાસ,
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ ૧૫૮

(ઇતિશ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'ગોકર્ણેશ્વર મહિમા' નામનો દ્વિતીયોધ્યાય

અધ્યાય ૩ જો.

ચોપાઈ.

શ્રી મુખે સેવું સરસ્વતી, મયા કરો આપો માહમતિ,
ચિત્તમાં ધ્યાન તમારુ ચહાઉં, પલક એકમાં પાવન થાઉં ૧
વિરંચીએ વદ્યા મુખ વેદ, ભણાવ્યા ભારતી તેં ભેદ,
વ્યાસ નારદ ને શ્રી સુકદેવ, સમ્યક્ પ્રકારે કીધી સેવ ૨
જશ દેયણ જશવતિ નહિ જોડ, કીધા પંડિત લક્ષ કરોડ,
બ્રહ્મોત્તરખંડ કેરી કથા, જોગ્ય વાત જણાવુ જથા ૩
પાતિક પાંચ પ્રીત્યે પળાય, નર નારી સહુ પાવન થાય,
સૂત કહે શૌનકને સાર, સુખસાગરનો શિવ દાતાર * ૪

* પ્રત ૧ "ન્યાય રાજાના નેક" * પ્રત ૨ "ઽશિવ અવતાર"

કોડવાર કહીયે શું કથી, શિવ સમો દાતા કો નથી;
ગૌતમ કહે સાંભળ રે રાય, કહું શિવ પૂજનનો મહિમાય. ૫
સાચું નજરે દીઠું તેહ, ટાળું તુજ મનનો સંદેહ;
ગોકર્ણેશ્વર મોટા દેવ, સુરલોક કરે શુભ સેવ. ૬
દર્શન કરવા હુ ત્યાં ગયો, નિમેષ માત્રમાં નિર્મળ થયો;
મોટો સંઘ મળ્યો માતરા, જોગ પુરુષ આવ્યા જાતરા. ૭
મળ્યા દેવ દાનવ ને રુખિ, મળ્યા નાગ માનવ માહ સુખી;
કરી જાતરા દિવ્ય દર્શન, સ્વાયંભૂ શિવને કર્યા પ્રસન્ન.* ૮
વારુ કીધાં શિવનાં વ્રત, ટાળ્યા દુ:ખના ડુંગર ત્રત;
સુખ સાગરમાં સૌ ઝીલિયા, પાપ પુંજ પૂરણુ પીલિયા.† ૯
ગરુવો દાતા શિવ ગોકર્ણ, જન્મ જાતના ટાળે મર્ણ;
પાંચ દિવસ ત્યાં પૂજા કરી, મંદિર ચાલ્યા પાછા ફરી. ૧૦
જનક દેશમાં હું પણ વળ્યો, મારગમાં એક કિંકર મળ્યો;
મને કહ્યુ મિથિલાપુર જાઓ, તેડે છે વિદેહી રાઓ. ૧૧
જાતો તો જનકપુર માંહિ, વાટે સરોવર આવ્યુ ત્યાંહિ;
મોટુ કૌતુક દીઠું અમો, ભાવ ધરી સાંભળજો તમો. ૧૨
એક નારી ચંડાળ જ તણી, શામ વર્ણ ને વૃદ્ધ જ ઘણી;
લુલી લગડી રોગે રાંગળી, અંધ બધીર ને પગે પાંગળી. ૧૩
કોડી કુષ્ટી રૌરવ રોગ, ભૂડાં ભામનિ કેરા ભોગ,
રોમ રોમ ગુમડ અધિ દીઠ, કાયાએ પડ્યા કોટિધા કીટ. ૧૪
તપે તાપ સરોવર તીર, ઉદર અન્ન ટકે નહિ નીર;
દુર્ગંધ ઉડે ને બહુ ગધાય, જુવતી પાસે કેમે'ન જવાય. ૧૫
નર્ક કુંડ નારી તે નેટ, પોકાર કરતી કૂટે પેટ;
કંઠ પ્રાણ આવ્યા તે પડી, મરવા આદ્ય રહી અદઘડી. ૧૬
જોવા કાજ રહ્યો જેટલે, વિમાન એક આવ્યું તેટલે;
જળહળ જ્યોત અકાશે હવી, જાણે કોટિક ઉદયારવિ. ૧૭
સ્ફટિક મણિ જડીયા દશ દ્વાર, ગાજે હેમ ઘુઘર ઘનઘોર;
બેઠા માંહિ ગુણવંતા ઘણા, તે તો સેવક શિવજીતણા. ૧૮
વિષ્ણુ, વિરંચી, શિવસારખા, પ્રતાપવત પૂરણ પારખ્યા,
પ્રગટ પુણ્ય મહારું તો થયુ, ગૌતમ કહે દુ:ખ સઘળું ગયું. ૧૯
સાક્ષાત્કાર રૂડા શિવ રૂપ, ભજે જેહને બ્રહ્મા સમ ભૂપ;
જાણે સૂર્ય મંડળની સેવ, અથવા મોટા શ્રીમહાદેવ. ૨૦

પ્રત ૪. "પરબ્રહ્મ કર્યા૦" † પ્રત ૪ "પાપ ઓઘ પૂરણ૦"

તેનું મુજને દર્શન થયું, શત જનમનું પાતિક ગયું;
નમસ્કાર કીધા દિવ્ય દેહીને, પુછ્યું ગુણરૂપ જોઇ મોહીને.* ૨૧
કરુણા નિધિ કયાંથી આવિયા, વિમાન કુણ કાજે લાવિયા;
વડો ભાગ્યશાળી જન કોણ, આ દર્શન તો દીઠું એણ. ૨૨
ભવને લોકે વાણી ભખી, રુડા ગૌતમ સાંભળ રુખિ;
નીચ જાત્ય ચંડાળી સમર્થ, વિમાન આણ્યું તેને અર્થ. ૨૩
એનો પ્રાણ અધ ઘડીએ જાશે, જીવ ફીટીને શિવવત્‌ થાશે;
અવિચળ પદની પોંચે આશ, કોડે વાસ વસે કૈલાસ. ૨૪
પાગે લાગીને તેડી જાશુ, એના સેવક સૌકો થાશુ;
ઉંચ નીચ પશુ પક્ષી છેક, જીવ સર્વનો ઇશ્વર એક. ૨૫
અંતરમાં ઉપન્યો આલ્હાદ, અદિકો દીધો આશીર્વાદ;
એક ઘડી અહીં ઉભા રહો, કરજોડી પુછું તે કહો. ૨૬

દોહરા.

બોહો ગુણ ગૌતમ બોલિયો, એ તો અચરજ આજ;
પાપિણી કેમ પ્રભુવત્ થશે, મહિમા કોહ મા'રાજ. ૨૭
માનવા સરખુ કહો મુને, માનનિ કેરું મૂળ;
સેજે કેમ સ્વર્ગે જશે, સંકટ ટળતે શૂળ. ૨૮
ગણ કહે ગૌતમ સાંભળો, પૂર્વ જન્મની પેર;
પેલા ભવની બ્રાહ્મણી, ગુણવંત પુરુષને ઘેર. ૨૯
રૂપે રંભા સારખી, નિર્મળ કુળની નાર;
શુભકા નામે સલક્ષણી, અંશિ રૂપ અવતાર. ૩૦
ગાનવતી ને ગુણવતી, રૂપવતી તે રંભ;
પંડિત પિતા તેહનો, દેહે વર્જીત દંભ. ૩૧
સમારે વાસણ શિવ તણાં, દીપ કરે નિશ દિશ;
પિતા પાસે જઇ બેસતી, પુત્રી નમાવી શીશ. ૩૨
પરણાવિ તેને પ્રિતથી, રુડું ઘર વર ઠામ;
શુભકા કેરા સ્વામીનું, નરપતશર્મા નામ. ૩૩
જોબનવંત જુવતી થઇ, વિપરિત થઇ ગઇ વાત;
વનિતા તે વિધવા થઇ, અદકો એ ઉત્પાત. ૩૪
સ્નેહ સ્વામી સાથે ઘણો, માનનિ વિહ્વળ મન;
કામાતુર કાયા વિશે, તૃપ્ત થયું નહિ તન. ૩૫
દેશ બાધામાં દુઃખ થયું, વિપરીત રુડે વર્યું;

પ્રત ૪ "જોયો તેહને, દિવ્યરૂપ દેખી દેહને"

લાડકવાયો લક્ષ વસા, માં'જન પામ્યો મર્ણ. ૩૬
ઉપાય નહિ એ વાતનો, શુભ ચાલ્યો સંસાર;
જન્મ મરણ ફરી ફરી, પામ્યો નહિ કો પાર. ૩૭
પિયરમાં રહી પ્રેમદા, અતિશે ઉજ્વળ અંગ;
નીચ સ્વભાવ નારી તણો, થયો નીચનો સંગ. ૩૮
કામાતુર તે કામની, અતિશે આડે આંક;
કામે જીત્યા કોડ જન, વનિતાનો શો વાંક. ૩૯
સતી સીત મંદોદરી, કુંતા દ્રુપદી કાય;
અહલ્યાજી ને અનસુયા, કામ કદા ચિત્ત ચાલ્ય. ૪૦
ઇંદ્ર, ચંદ્ર જેવા અધિક, સનકાદિક સિદ્ધ શામ;
પારાશર સમ પંડિતા, કુણે ન જીત્યો કામ. ૪૧
અબળાનો શો આશરો, નીચ બુદ્ધિ થઇ નેટ;
જારજાતિ કો જન મળ્યો, પુષ્પ્યો ગર્ભ તવ પેટ. ૪૨
દિવસ આવ્યા દુઃખતણા, વનિતા જોબન વેશ;
જાર વિદ્યા જુવતી રમી, દાખ્યું બાધે દેશ. ૪૩
ગર્ભ ઉદર વાધ્યો ઘણો, સ્તન મન નેન નિતંબ;
રોઘ પાંડુવન રડવડે, લજ્જાતુર થઇ રંભ. ૪૪
ભ્રુણહત્યા ભજતી ફરે, ન જડ્યો એક ઉપાય;
રણસંબંધ આવી મળે, કહો કયમ તેનું થાય. ૪૫
મા બાપે જોઇ માનનિ, દીઠું રંભા રૂપ;
હવે જો ઘરમાં રાખીએ, (તો) દંડે ભારે ભૂપ. ૪૬
દોહલો દંડ દિવાનનો, નાત જાતના નેક;
લોકાપવાદ ભુંડો લહ્યો, છયે શાસ્ત્રમાં છેક. ૪૭
કનક કટારી કારમી, કોઇ ન મારે પેટ;
રખે એને કયમ રાખીએ, નીચ કામ છે નેટ. ૪૮
જ્ઞાત ભ્રષ્ટ જ્ઞાતિ કરે, કોઇ પિયે નહિ નીર;
સ્વજન સંગ તજે સદા, ધર્મ રહે નહિ ધીર. ૪૯
મારે માઠું થાય છે, વેદ લખ્યા છે વર્ગ;
સ્રી હત્યા નવ છુટીએ, સહજ ચુકીએ સ્વર્ગ. ૫૦
જે કરે તે ભોગવે, પુણ્ય કર્મ કે પાપ;
એને કર્મે એ લખ્યું, વિચાર કર્યો માબાપ. ૫૧
ચોટલે ઝાલી ચિત્તથી, કાઢી મૂકી કામ;*
કુળ લજાવ્યું કારમું, હેઠ તજાવ્યો હામ. ૫૨

* કામની–પુત્રી.

પરિવાર સૌએ પરહરી, ભમતી વેઠે ભૂખ,
લાજ મર્યાદ રહી નહિ, દેહે દારણ દુ:ખ. ૫૩
સ્ત્રી મળી એક શૂદ્રને, નાર થઇ તેની નેટ;
પ્રસવ્યો પુત્ર ઘેર તેહને, પાપિણી છુટ્યુ પેટ. ૫૪
એક માસે અર્ભક મુવો, સ્વામી મસવાડે સાત;*
ધન હતું ધણીને ઘણું, હેતે આવ્યુ હાથ. ૫૫
મદોન્મત્ત થઇ માનનિ, જર જોબનનુ જોર;
સુખના સાગરમાં પડી, ઓને વાધ્યો તોર† ૫૬
માંસ ભખે તે માનનિ, વારુણિ વાર વાર,
મદિરા માહે મહાલતી, નીચ કર્મની નાર. ૫૭
અવગુણ બીજા અતિ ઘણા, પાપ રૂપ પ્રચંડ;
આત્મ જ્ઞાન મળે નહિ, ધરેના દેવ શિર દંડ. ૫૮
ગણિકા કેરા ગુણ ગ્રહે, નેક ન રાખે નૂન્ય,
સમણામાહે સમજે નહિ, પૂજન કે કંઇ પુણ્ય ૫૯
પલકે પલકે પ્રેમદા, પાપ કરે તે પ્રૌઢ,
માંસ, મચ્છ, મદિરા ભખે, માનનિ મૂરખ મૂઢ. ૬૦
ધર્મવતનાં ધન હરે, જશવતતણા લે જીવ;
જૂઠામાં જર વાપરે, દાવે રુઠ્યો દૈવ. ૬૧
શર્મ શું, કર્મને ધર્મ નહિ, શુભ અશુભ ન સાર,
પાપતણો પર્વત ચણ્યો, ભૂંડાપણ ભંડાર. ૬૨
મદિરા માંડી મચી રહી, થયો માંસનો ભાવ;
વચ્છ હણ્યો, અજવામીને, બુદ્ધહિણ બન્યો બનાવ. ૬૩
સ્વહસ્તે પ્રાજ્ઞે કર્યો, રાંધ્યુ આમિશ રડ;
ભક્ષ કર્યું ભૂંડાપણે, પૂરણ પાપ પ્રચંડ. ૬૪
અજ્ઞાતપણે એ આચર્યુ, સુખમાં કીધુ સેન.‡
સાંજ પડી સંધ્યા સમે, ધણુથી આવી ઘેન. ૬૫
હિંભારા કરતિ હિસ્તી, વચ્છ જમાલે, ખાય,
પય પાવાને પ્રીતડી, ઘેન ધરાને ધાય. ૬૬
દોવાકાજ દુણી ગ્રહી, વચ્છ ન દીઠો દૃષ્ટ;
અજ દીઠો ત્યાં જીવતો, કામનિ પામી કષ્ટ ૬૭
દુ:ખ પામી દિલડા વિશે, હાય કહી ઘમી હાથ;
ઉત્તમ કુળમાં અવતરી, થયો યવનનો સાથ. ૬૮

* મહિના † પ્રત ૨. "ભુંડો વાધ્યો અકાર." ‡ શયન.

ત્રણ વર્ણ શિવશિવ કહ્યું, સાચા દિલથી સ્વચ્છ;
અજ સાટે મેં મારિયો, વારુ રૂડો વચ્છ. ૬૯
અર્ધ આમિશ તો વાવર્યું, ઝાઝી ભૂલથી ઝૂમ;
વાઘે માર્યો વાછડો, એવી પાડી બૂમ. ૭૦
લોકે માન્યું લક્ષવરા, રાખ્યું છાનું આપ;
પરમેશ્વર તો પ્રીછિયા, પરઠયું પ્રૌઢું પાપ. ૭૧
ભલી જાતની બ્રાહ્મણી, ખરી પામી મન ખીજ;
ત્રણ વર્ણ શિવશિવ કહ્યું, વાવ્યું એટલું બીજ. ૭૨
મૃત પામી તે માનુનિ, પાપ રૂપિણી ચોર;
અધમ કુળમાં અવતરી, ચંડાળણને ઘેર.* ૭૩
માત, તાત મરી ગયાં, થઈ આંધળી આંખ;
આયુર્દાથી ઉછરી, પાપણી જેની પાંખ. ૭૪
રઝળે બાધે રાંધગી, દેહ દામણી દીન;
ટાઢે તડકે તરફડે, લૂલી લંગડી લીન. ૭૫
વેદના વેઠતી વૃદ્ધ થઈ, રોગી જાતે રંડ;
લક્ષ વિંછીની વેદના, દૈવે દીધો દંડ. ૭૬
વપુ વિશે વાળા બહુ, જીવતાં પડીયા જંત;
જન્મારો વેઠી જાતનો, અધિક દુઃખ અનંત. ૭૭
નિમેષ માત્ર મટે નહિ, પ્રૌઢું પુણ્ય કે પાપ;
કર્યાં કર્મ સૌ ભોગવે, છપે શાસ્ત્રમાં છાપ. ૭૮
માઘ વદની ચૌદશે, ધર્મ કાજ સૌ ધાય;
ગોકર્ણેશ્વર જાતરા, જરૂર સંઘ ત્યાં જાય. ૭૯
નારી સંઘમાં નિસરી, ઉદર ભરવાને આપ;
કોટી જન્મનાં જોણીએ, પ્રૌઢાં સંચ્યાં પાપ. ૮૦
માગી ખાતી મારગે, વેદના વહેતી વર્ત;
ગોકર્ણેશ્વર દર્શને, દૂ'ર પો'તી તર્ત. ૮૧
ગોકર્ણેશ્વર ગુણનિધિ, દક્ષણમાં મહાદેવ;
અડસટ તીર્થ તણો અધિપ, સુર કરે સૌ સેવ. ૮૨
કથા કીર્તન લક્ષ કોટિધા; પુરાણ વંચાયે પાન;
શિવ, શિવ, શિવ સૌ કો કહે, કુષ્ટિ સાંભળ્યું કાન. ૮૩
શિવ શિવ કહેતાં સુખ ઘણું, સાંભળતાં સ્વર્ગે જાય;
શિવ પૂજન શિવ સેવતાં, શિવ રૂપ જીવ થાય.† ૮૪

* પ્રત ૨. "ચંડાળતણે તે ઘેર" † મૂળ પ્રત અને પ્રત ૨-૩ માં "શિવરૂપ શિ" પાઠ છે.

ઉપવાસ સંઘ સર્વે કર્યાં, આપે કુંણ ત્હાં આહાર;
ભૂખી રહી તે ભામનિ, માગે ખાતી માર. ૮૫
અન્ન વિના ઉંઘી નહિ, જાગી આખી રાત;
મહાપૂજા મહારાત્રિની, પૂર્ણું વ્રત પ્રભાત. ૮૬
એને કામ તો અન્નનું, ઝંખના કરતી જોર;
આપો, આપો, આપો, કેહ, રાત અંધારી ઘોર. ૮૭
સેવક સૌકો તે સમે, ઘણી પૂજા લે ઘાટ;
દેં'રા બહાર નારી દુઃખી, વારું રોકી વાટ. ૮૮
મધરાતે કૌતૂક મહત, કળકળતી દીઠી કામ;
મેવા કારણ સેવક સહુ, જાતા'તા તે ઠામ. ૮૯
કામનિ તે ઘણું કરગરે, આપો કહે અનાજ;
ખોળા ધરતી ખીજતી, આપોને મા'રાજ, ૯૦
એ રંડા અભડાવશે, વેરી નાંખશે વ્રત;
લે લે કહીને નાંખીઆ, ખોળામાં બિલ્વપત્ર. ૯૧
પાંદડું પાછું નાંખીયું, રુદે ધરીને રીસ;
કોઇક પુણ્ય પ્રતાપથી, પડ્યું શંકરને શિશ. ૯૨
બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઇંદ્રથી, પે'લી પૂજા પ્રીત;
માની છે મા'દેવજી, રુડા દેવની રીત. ૯૩
લક્ષ પૂજન બીજાં લખ્યાં, બિલિપત્ર સુખસાર;
શામળ કહે; સેવો સદા, શંકર છે દાતાર. ૯૪
પૂજા કીધી પુણ્ય કર્યાં, દીધાં દક્ષિણા દાન;
પુર પોતાને પરવર્યા, મા'દેવતણાં બહુ માન. ૯૫
પ્રભાતે સંઘ પરવર્યો, ગુણવંત સૌને ઘેર;
વળતી વાત તાં શી થઈ, પાપિણી કેરી પેર. ૯૬
ભૂખ દુઃખને રોગ હદ, ન મળે નારી નીર;
અથડાતી દુઃખ અતિ ઘણે, ગઇ સરોવર તીર. ૯૭
પ્રાણ ગયા પૃથ્વી પડી, થયું શિવજીને જાણ;
તુરત મોકલ્યા તેડવા, ગડગડીયાં નિશાણ. ૯૮
ઘુઘરમાળો ઘમઘમે, મોટી એ'ક બરાસ;
દેવ દુંદુંભી વાજતે, કામનિ જાય કૈલાસ. ૯૯
અતિ ઉજ્વળ આકાશથી, પુષ્પતણી થઇ વૃષ્ટ;
સાક્ષાત્કાર શિવજી મળ્યા, કામનિ (નું) કાપ્યું કષ્ટ. ૧૦૦
જાત ભાત શિવને નથી, નથી નર કે નાર;
ઉંચ નીચ અંતર નથી, શું કહું વારંવાર. ૧૦૧

આત્મા ઔષધ સર્વનો, વિદ્યો એક વિવેક;
મારું તારું હું તું ટળે, જીવ શીવ બે એક. ૧૦૨
રોગ શોક જીવને નહિ, ઉત્તમ અધમ અધાત;
જીવ અખંડ અજ્ઞાન એ, પડે પરોજે ભ્રાત્ય. ૧૦૩
શિવ ગણુને ગૌતમ કહે, નેક રહી નહિ નૃત્ય;
મધરાતે શિવ પુછયા, કિયા જનમતું પુણ્ય. ૧૦૪
બિલ્વપત્ર એને ક્યમ જડયું, કયમ પડયું શિવ શિશ;
ઉદ્ધાર કેમ એનો થયો, સાચું કહો આ દિશ. ૧૦૫
વનિતાએ જ્હારે વચ્છ હણ્યો, ભક્ષ ર્ક્યોતે ભૂલ;
શિવ, શિવ, શિવ ત્યારે કહ્યું, તેહ પુણ્ય અમૂલ. ૧૦૬
સરસવના કણુ જેટલું, વડ વૃક્ષનું બીજ;
વૃક્ષ વધે છે કેવડો, રુદે વિચારો રીઝ. ૧૦૭
વિમાન ચઢી વનિતા વહી, માણ્યા દૂધે મેહ;
ગૌતમ નયણે નિરખ્યું, એમાં નહિ સંદેહ. ૧૦૮
અચરજ દીઠું અતિ ઘણું, આજ હુંઆવ્યો આંય;
જરૂર હત્યા તહારી જશે, જો ગોકર્ણેશ્વર જાય.* ૧૦૯
જનકપુર હું જાઉં છું, તમો (પણ) તત્પર થાઓ;
બ્રહ્મહત્યા ભાગી જશે, ગોકર્ણેશ્વર (ઝટ) જાઓ. ૧૧૦
પાગ પડીને પરણુમ્યો, સહજ નમાવ્યું શીશ;
જુગને કીધી જાતરા, જય ગોકર્ણેશ્વર ઈશ. ૧૧૧
પૂજ્યા શિવ પરબ્રહ્મને, તન, મન, ધન તે વ્રત;
માઘ વદ્ય ચૌદશ દિને, વિવિધ પ્રકારે વ્રત. ૧૧૨
અન્ન, નીર, નિદ્રા તજી, જાગરણુ જાગ્યો રાત;
બિલિપત્ર બહુ સમર્પિયાં, પૂરણુ વ્રત પ્રભાત. ૧૧૩
અગ્નિ જવ-તલ જેટલો, ઘાસનાં ગાડાં લાખ;
એક પલકમાં પરજળી, થયાં બળીને રાખ. ૧૧૪
દેખીએ ઝાકળ ડુંગરો, ગગન સુધી છત છાય;
દિવસે તે દીસે નહિ, રવિ રુદે રેલાય. ૧૧૫
શિવ પૂજન પુણ્ય ઉદયથી, ટળ્યું અધારું ઘોર;
બ્રહ્મહત્યા તે ભસ્મ થઇ, ન રહ્યો એક અંકોર. ૧૧૬
નરપતિ તેં નિર્મળ થયો, દીવ્ય દેવાંશી દેહ;
વપુ અને વિમાનમાં, નારાયણુ પર નેહ. ૧૧૭

* પ્રત ૪ "તમો જાઓ ને ત્યાંય."

શિવ પદ પામ્યો સહજમાં, વસ્યો વાસ કૈલાસ;
ઉત્ર પ્રીછીને શિવ થયો, સ્વાયભૂ કેરી પાસ. ૧૧૮
એમાં સંદેહ રાખશે, મમત કરીને મૂઢ;
નવ ક્રોડ જન્મ નરકે જશે, પાપ ભોગવશે પ્રૌઢ. ૧૧૯
સૂત કહે શૌનક સાંભળો, મા'દેવ તણો મહિમાય;
બિલ્વપત્ર તણા બહુ ગુણ છે, સુખ સાગર સીમાય. ૧૨૦
નીચ આગળ કહીએ નહિ, ભુંડા આગળ(નવ) ભાખ;
સ્નેહ વિણ નવ સંભળાવિયે, હ્રદય વિશે તે રાખ. ૧૨૧
સત્ સંતોષ ને શીલ ગુણ, જશ ખોવે જગત;
કહીએ કથા તે આગળે, અદિકી હોય અગત. ૧૨૨
મનુષાદેહમાં અવતરે, કયાં નર ને કયાં નાર;
શિવ સેવન સમજી કરે, પામે ભવંજળ પાર. ૧૨૩
કોટિ કમળ પૂજા કરે, ઉપચાર કરે લક્ષ ચાર;
તોયે બિલીદળ તણો, વેદ નહિ વહેવાર. ૧૨૪
ઉપવાસ કરે નવ માસના, નીત નીત ગંગા નાય;
બિલિપત્ર એક સમર્પતા, રીઝે શભુ રાય.* ૧૨૫
ગગા સ્નાન કોડે કરે, માધવટો મહા મૂલ;
શિવપર બિલ્વિદળ ચઢે, તે પુણ્ય સમતૂલ. ૧૨૬
ચતુર વિદ્યા ચૌદે ભણ્યો, ગુણ જાણ્યા બહુ ઘાટ;
શિવ મહિમા સમજ્યો નહિ, વેદ ભણ્યો તે વાટ. ૧૨૭
પ્રમાણ કર્યો પંચે મળી, પામ્યો પ્રૌઢા પાઠ;
શિવ પૂજન સમજ્યો નહિ, વિખાણુ (પર) ઉંડી વાટ. ૧૨૮
દુઃખ ભાગે છે દેશનાં, ભલો ભણો કે' ભાટ;
શિવ મહિમા સમજ્યો નહિ, વંશ ઉઠાડી વાટ. ૧૨૯
લક્ષ્મી જોડી† લક્ષધા, હેત ચલાવ્યાં હાટ;
શિવ સેવન સમજ્યો નહિ, વણજ ઉઠાડી વાટ. ૧૩૦
રાગ આલાપે રંગમાં, અદિક કરે અટાટ;
શિવ મંત્ર સમજ્યો નહિ, કર્યું ધરી, તે વાટ. ૧૩૧
ગજ, રથ, ઘોડા, પાલખી, ખાન પાન ઘર ઠાઠ,
ભવનો‡ ભેદ ભાખ્યો નહિ, વિવેક વડો તે વાટ. ૧૩૨
નવ નીધિ ઘેર ભોગવે, અદિકી સિદ્ધિ આઠ;
શિવ પૂજન નવ સાંભર્યું, વડી સિદ્ધિમાં વાટ. ૧૩૩
જપ, તપ, દાન ઘણા કરે, ધરે ઘણાં બહુ ધ્યાન;
બિલ્વિપત્રને આગળે, માગે સહુકો માન. ૧૩૪

* પ્રત ૨. "ભોળો કરશે સાહે" † મેળવી ‡ શંકર.

કનક *પુષ્પ ઘણું ચઢે, સમર્પે સોના છત્ર;
શિવને વહાલું સર્વથી, બિલિદળનું પત્ર. ૧૩૫
ત્રણ પત્રનું તત્વ છે, પંચ પત્રે દળ પ્રૌઢ;
સાત દળ શિરોમણિ, અધિક અષ્ટ આરૌઢ. ૧૩૬
નવ દશ ને અગિયારનું, મન હરખે મા'રાજ;
ચિંતામણિ ચૌદ લોકનું, કરે કોટિધા કાજ. ૧૩૭
જુગ બાધો જીતી શકે, જીતે શુભ સંસાર;
ઇકોતેર શત ઓધરે, તુમ થાય ત્રિપુરાર. ૧૩૮
બહુ ગુણ બિલિપત્રમાં, ડાહ્યા દિલથી દાખ;
કૈલાસ વાસ તે ભોગવે, શાસ્ત્ર પુરે છે સાખ. ૧૩૯
ગજુ થોડું ને ગુણ ઘણો, પારસ લોહ પળાય;
એથી અદિકું બીજું નથી, જીવ પીટી શિવ થાય. ૧૪૦
બુધહિન શું જાણે બાપડા, ધર્મહિન ને ધૂત;
શિવ સરખો સમરથ તજી, ભાવે ભજશે ભૂત. ૧૪૧
બ્રહ્મોત્તરખંડે કથા, ગુહ્ય કથા એ ગરથ;
વેદશાસ્ત્ર પુરાણમાં, શિવ દાતા સમરથ. ૧૪૨
મુક્તિદાયક દેવ એ, ભુક્તિ હોય ભરપૂર;
ધર્માર્થ કામ ને મોક્ષમાં, નીત નીત વાધે નૂર. ૧૪૩
સૂત કહે શિવ પૂજજો, માણી મહિમા મન;
તત્ત્વસાર ત્રિલોકમાં, એ થકી નહિ અન્ય. ૧૪૪
શિવ પૂજો શિવ શિવ કહો, વાણી શિવ વિલાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૧૪૫
સુત શ્રી ત્રિરેશ્વરતણો, કથા સંભળાવે કર્ણ;
ઓહો મહિમા બિલિપત્રનો, તોલ અધ્યાયે ત્રણ. ૧૪૬
ગાય સુણે ને સાંભળે, પૂછે પ્રશ્ન પ્રસન્ન;
શિવ મહિમા જે સાંભળે, દાખે હર દર્શન. ૧૪૭

(ઇતિશ્રી બ્રહ્મોતરખંડે) 'બિલપત્રનો મહિમા' નામનો તૃતીયોધ્યાય.

અધ્યાય ૪ થો.

ચોપાઈ.

શ્રી ગણપતિ મોટા મહારાજ, લક્ષ વસા રાખે એ લાજ;
શુભ મોદીક સેવંતાં સાર, દુંદાળો દાખ્યો દાતાર.† ૧

---

* ધતુરો †મત ૭. "દુંદાળો દુ ખભંજક સાર"

સુત કહે સાભળિયે રુખિ, મા'દેવ તણો મહિમા કહુ મુખી,
શારદ સૌ વાતે સમર્થ, આપ વિખાણુ કરુ તે વ્યર્થ ૨
પુરે શત મુડે કણુ પાંચ, જ્યમ સાગરમા શુકની ચાંચ,
એ રીતે કહેનાગ કવિ, જેની બુદ્ધિ જેમાં હવી ૩
અધિક તેજ અયોનિજા ઇશ, જેને જગત નમાવે શીશ,
જાણુ અજાણે દર્શન કરે, ઇકાતર શત તેના તરે ૪
જે કો શિવના કરે દર્શન, પરબ્રહ્મ તેપર થાય પ્રસન્ન,
મહિમા દર્શનનો મોટો માણુ તરે લક્ષ ચોરાશી ખાણુ ૫
મોટુ શિવ દર્શનનું મૂળ, ટાળે ભવનાં સકટ શૂળ,
આખ્યાન એ ઉપર એક, વેદ પુરાણુ વચન વિવેક ૬
કિશોરપુરી એક નગર અનૂપ, ભારે વીરમર્દન ત્યાં ભૂપ,
અવનવો જાણે કો ઇંદ્ર, ચાતુર જ્યમ તારામા ચદ્ર ૭
વખાણુતા મોટો વડવીર, ધર્મ ધુરધર રૂડો ધીર,
સૂરપૂર દાતા દિલ દેહ નીત શિવ પૂજન ઉપર નેહ ૮
ભાર અઢારના પુષ્પ જ ભરે, કોડ ઘણે શિવ પૂજન કરે,
ધૂપ દીપ તાંબુલે તર્ત, દીપક જ્યોત ઘણેરા ઘૃત ૯
શીફળ ફોફળ બૅક બરાસ, કેસર કૃષ્ણાગર નિલ વિલાસ,
અબિલ ગુલાલ અર્ગજા અતિ, કુમકુમ કસ્તુરી મોટમ મતિ ૧૦
અહર્નિશા એમ પૂજે ઇશ, જપે જાપ નમાવે શીશ,
નરખે નિમેષ નિમેષે નાથ, હેત ઘણેથી જોડે હાથ ૧૧
ભરપૂર ભોગ ભરે ભારતી, અધિક કર્પૂરે કરે આરતી,*
રાજ વૈભવની રૂડી રીત, પૂજે પરબ્રહ્મ પૂરણુ પ્રીત ૧૨
અદિકુ અપલક્ષણુ એહમાં, આચાર ભ્રષ્ટ દિનથી દેહમાં,
અભક્ષા ભક્ષ ખાંતેથી ખાય, આભડ છેટ કરે અન્યાય † ૧૩
મદિરા માસ દેખી મન મોય, લાગ્યો છદ પરલતના જોય,
ઉંચ નીચ મનમા નવ ધરે, અગમાગમન અદિકુ કરે ૧૪
સગા સહોદરમાં સુરૂપ, ભજે ભામની ભૂંડો ભૂપ,
વર્ણ અઢાર તણી કામની, ભોગવિયો ભારે ભામની. ૧૫
ન ગણે પાપ કે ન ગણે પુન્ય, નીચ કામે નવ રાખી નૂન્ય,
સકળ જીવનું આમિશ જેહ, ભક્ષ કરી તન પોખે તેહ ૧૬
ન ઘટે તેવા કારજ કીધ અપેયાપાન તો પૂરણુ પીધ,
અધિક અવગુણુ ભરાયા ઘણા, મુકરર તે વાતે નહિ મણા ૧૭

---

* પ્રત ર "અદકી કર્પૂરે પૂરે આર્તિ ' † પ્રત ર 'આભડ છેટ છીટ ન મનમા થાય '

શિવ પૂજન કરે જે ઠાર, નિકટ એક દિન બેઠી નાર;
કુમુદવતિ નિર્મળ છે નામ, રામા વચન બોલી અભિરામ.* ૧૮
ભ્રાંત્ય ભૂપતના મનમાં વશી, કેદ સાસુ શા માટે દશી?
બ્રહ્મહત્યાદિક સમ છે તુંને, સાચી વાત ન કહે જો મુને ૧૯
કામનિ કે' સાંભળ રૂડા કંથ,† ચતુર વિચારી જો જો અંત,
અભક્ષા ભક્ષ કરો છો ઘણું, પૂજન કયમ માને તમ તણું. ૨૦
પરનારીના ભાવે ભોગ, શિવ પૂજનને શો સયોગ,
પાપ કરે ને પૂજે ઇશ, ગર્ધબ ભાર વહે જયમ શીશ ૨૧
આમિશથી પોખો છો જાત, નિરખો પરનારી દિન રાત,
ભ્રષ્ટ બુદ્ધિ પામ્યા કેમ આપ, શિવ પૂજનશા પુણ્ય પ્રતાપ. ૨૨
અદિનુ અચરજ મનમા અડયુ, હેત ઘણેથી હસવુ પડર્યું,
એનો કયમ પ્રીછુ હું પાર, નિશ્ચે કયમ થાયે નિરધાર ૨૩
તન મનધનથીપૃછુ અમો, મહીપત્ય જાણો તો કો' તમો,
જોતા માહે જડે નહિ જાગ, સદેહ ભાગો પ્રણમુ પાગ ૨૪

દોહરા.

કાંત કહે સુણ કામનિ, ભાગુ તાગે ભેદ,
આત્મજ્ઞાન અદિકું મુને, વાણી બોલુ વેદ ૨૫
પૂર્વ જન્મની વારતા, સુણ કહું મારી મત્ય,
ભૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાન જે, શામા સાભળ સત્ય. ૨૬
પૃષ્ટ સરજી જે દિન થકી, તે દિનનો મુજ પ્રાણ,
અધિક ખાણુ અથડાઈ મુવો, પાપ રૂપ પરમાણ ૨૭
પુણ્ય તોલા ભાર નહિ, પ્રૌઢા કરતો પાપ,
નવ કોડ જન્મ નરકે રહ્યો, આ તે પ્રાણી આપ ૨૮
જલચર વનચર વાદિ થયો, વાનર વન વિવેક;
માર ખાતે મરી જતો, ધરા અવતાર અનેક. ૨૯
કીટ, પતગ, ગર્ધવ થયો, મુગો (થૈ) ખાતો માર,
પળ પળ પાપ વધારતો, ભારે સે'તો ભાર. ૩૦
ક્રોધી વગતો કૂતરો, કહુ તુજને એકાંત,
ભુંડિ વસ્તુ ભોજન કરુ, ભુડાને શી ભ્રાંત? ૩૧
જોરાવર જાતે હતો, શેરી વચ્ચે શ્વાન,
ચાટ મારીને ઝડપતો, પ્રૌઢાં જે પકવાન. ૩૨
નગર બાધે હું નાસતો, હાકતા સૌ હોડ,
ચીકટ પડી ચાટી જતો, કૂતરો કે' સૌ કોડ ૩૩

* પ્રત ૪ "હશી વચન બોલી તે ઠામ" † પ્રત ૪ "કહે કામનિ સાભળ રે કંથ"

ઔઢે મંદિર પેસતો, ખાતોં ખીચડ ખાંત;
માર ભાગો બીતો નહિ, ભય ન ગણતો ભ્રાંત. ૩૪
વ્યાઘ્ર સમો વપુએ હતો, શેરી (માં) કરતો શોર;
ધૂમ પાડે મુજ બિ'કથી, ચિત્ત હરામી ચોર. ૩૫
એક દિવસ શિવ પૂજને, જાતા દીઠા (જન) તર્ત;
હું પણ તે કેડે ગયો, તાકયું દીપક ધૃત. ૩૬
મુસળ ગ્રહીને મારવા, ધીગા મુજ શું ધાય;
નાસું દે'રા પાછળે, તેહ પ્રદક્ષિણા થાય. ૩૭
રેન્જાડી રૈયત સહુ, ત્રદિકી દીધી ગ્રાંચ;
નિમેષ નિમેષ નાશી ગયો, થઇ પ્રદક્ષિણા પાંચ. ૩૮
છટ્ટી વાર મેં છળ કર્યો, આણી મન આહ્લાદ;
ઢોળ્યું ધૃત દીવાતણું, પ્રાશન કર્યો પ્રસાદ. ૩૯
હોડ કરી હાંકયો મુને, ધાયા પુંઠ ધીર;
રીસ ચઢી ક્રોધ રાયને, તાણી માર્યો તીર. ૪૦
માથા ઉપર મર્મ સ્થળે, બોહો જોરથી બાણ;
શિવ સમિપ પ્રાસાદમાં, તત્ક્ષણ પડીયા પ્રાણ. ૪૧
મર્તિ વેળા મેં સાંભળ્યું, કરુણાનિધ શિવ કાન;
વળી શિવનું દર્શન થયું, માનનિ સાચું માન. ૪૨
પુણ્ય પ્રદક્ષિણા પાંચનું, શિવ દર્શન પ્રતાપ;
રૂપ નિધાન રાજા થયો, અવતારી કહું આપ. ૪૩
કયા એ મારા કર્મની, માનનિ સાચી માન;
વધુ થાય ને જે થશે, તે ગુણ શ્વાન સમાન. ૪૪
મોટો અઘ મેરુ હતો, પળમાં પામ્યો પુન્ય;
દુરિત ભસ્મ દેહનાં થયાં, નેક રહી નહિ ન્યૂન. ૪૫
વળી પૂછે તે હું કહું, પ્રીતે થઈ પ્રસન્ન;
પ્રદોષ સમે પરબ્રહ્મનું, દાખ્યું મેં દર્શન. ૪૬
અજાણપે એ તો બન્યું, થયું અદિકું ફળ એહ;
પ્રીત્યે શિવને પૂજતાં, હોય દેવાંશી દેહ. ૪૭
પ્રથમ કાયાનો કૂતરો, અભક્ષાભક્ષને માટ;
પરબ્રહ્મ ઉપર પ્રીતડી, તે શિવ દર્શન ગુણ ઘાટ. ૪૮

ચોપાઇ.

પ્રેમદા પ્રીત્યે પ્રણમી પાગ, જડી મુને રુડેરી જાગ;
હુતે કહોને હું કોણ હતી, પામી ક્યમ તમ સરખો પતિ. ૪૯

કથા કર્મ મારાની કહો, અગમ નિગમ જો લક્ષણ લહો;
નિમેષ માત્ર ન રાખો ન્યૂન, પૂર્વ જન્મનું શું મુજ પુણ્ય. ૫૦
નરપતિ કહે સાંભળ રે નાર, આદ્ય કપોતી તું અવતાર;
હરામી જીવ થકી હારતી, રંક પ્રાણીને બહુ મારતી. ૫૧
નગણ, નઠોર, નમેરી નેટ, પાપે પોખે પોતાનું પેટ;
સોયેક જન્મ પહેલી સાપણી, કાબર કપોત પુરણ પાપણી. ૫૨
કોડ જીવની હિંસા કરે, પાપણી પાપે પેટ જ ભરે;
લઘુ જીવ ખાંતિથી ખાય, ત્યારે અહાર પોતાનો થાય. ૫૩
એક દિવસ સીંચાણો ડોટ, ચાંચે ગ્રહેવા માંડી તુજ કોટ;
ઘણી બિ'કે તું થઈ બાવરી, કુત્કીત એક સંગે કાબરી. ૫૪
નાઠી કપોત કરીને કજા, શિવ દે'રાની દીઠી ધ્વજા;
ધ્વજ ઉપર બેઠી થઈ ધીર, વિષમ સીંચાણો આવ્યો વીર. ૫૫
જોરાવર ઝાપટ અંગે અડી, પ્રાણ ગયા દે'રામાં પડી;
શિવ શિવ કહેતા સેવક સાર, ભાવે તેં સુણિયો ભણકાર. ૫૬
દિવ્ય ધ્વજા દીઠું દર્શન, જાણી પામર પરિબ્રહ્મ પ્રસન્ન;
પાપણી પણ શિવ દે'રે પડી, વાટ વૈકુંઠ જાત્રાની જડી. ૫૭
એટલું પુણ્ય જાણું છું અમો, રૂપરંગ રાણી છો તમો;
ઘણા જન્મનાં પાતક ગયાં, આપણ બંને એકઠાં થયાં. ૫૮
અવતાર સાત થયા અનૂપ, તમો ભામનિ ને હું ભૂપ;
ઇંદ્ર પદ્વીથી સુખ અપાર, વૈભવ ભોગવશું નર ને નાર. ૫૯
આઠમે જન્મ અવતરશું અંશ, જયંતીરાજાને કુળ વંશ;
પદ્મવર્ણ ત્યાં મહારું નામ, કરશું પુણ્યતણાં બહુ કામ. ૬૦
વૈદર્ભરાય તણી દિકરી, થઇ વરશો મુજને સુંદરી;
જગ્ન જાગ કરીશું ઘણા, પુણ્ય તણી રહેશે નહિ મણા. ૬૧
રામ રાજ્ય તણી રીતશું, જગ આધાનો જશ જીતશું;
મનુષા દેહ આશિકળ થશું, વિમાન બેસી વૈકુંઠે જશું. ૬૨
કરું ઇકોતેર પરિયાં ઉદ્ધાર, તહારા મહારા નિશ્ચે નાર;
જનમ મરણ ટળે ગર્ભવાસ, કોડે વસશું શિવ કૈલાસ. ૬૩
જમ શિર પગ દઇને જશું, જીવ ફીટી શિવ સરખા થશું;
એ શિવ દર્શનનો મહિમાય, વેદ પુરાણે વિરંચી ગાય. ૬૪
શિવ દર્શનનો મહિમા દાખ,* વેદશાસ્ત્ર પુરાણે સાખ;
સુત કહે સાંભળજો સર્વ, ધણોક તજીને મનનો ગર્વ. ૬૫

---

* જોવું.

ક્રોડ કથાતર કહું શું કથી, શિવ સમાને સિદ્ધિ નથી,
ભલા વિષ્ણુ ભલા બ્રહ્માય, સઉ શિવ સિદ્ધિમા સમાય * ૬૬
શિવ પૂજનને શિવ શિવ કરો, શિવ દર્શન નીત ધ્યાને ધરો,
શિવની અર્ધ પ્રદક્ષણા પ્રીત, રૂડા મનુષ તણી એ રીત. ૬૭
ધરજો શિવ દે'રાપર ધ્વજ, સ્વર્ગ જવાને થાજો સજ,
વારવાર શું કહું વિવેક, ઈશ્વર મુખ્ય મારગ છે એક ૬૮
મનુષાદેહ તણો એ લા'વ, ગરુના શિવ તણા ગુણ ગાવ,
નહિ જે શિવ મહિમા ધારિયો, હોડે જીતી બાજી હારિયો ૬૯
નવ નિરખ્યા શિવતીરથ ઘાટ, વશ બાંધે ઉઠાડી વાટ,
મહિમા શિવનો નવ માણીઓ, પાપ રૂપ તે તો પ્રાણીઓ ૭૦
પરબ્રહ્મ પૂજન નવ પ્રીછ્યો પડ, યમદૂત તણા તેને શિર દંડ,
ભાવ ભક્તિ શિવજીની ભર્યો, ધનધન તેની જનુનિએ જણ્યો ૭૧
લક્ષણ રૂડા શિવ પૂજન લહે, કુળ દીપક સૌ તેને કહે,
સકળ શાસ્ત્ર જો જો સર્વથી, શિવ દર્શનથી ઉત્તમ નથી ૭૨
વિષ્ણુ વિરચી શિવને ભજે, શિવ દર્શનમાં સુખ સૌ સજે
અમૃત માહે અધિક અપાર, સસાર સકટ તરવાનો સાર † ૭૩
દેવ માંહિ મોટો મહાદેવ, સાર જાણો તો કરજો સેવ,
ત્રિલોક તત્ત્વતણું એ તત્ત્વ, સાચુ સર્વે વસ્તુનુ સત્વ ૭૪
વૈકુંઠ વાસ વસ્યાના બીજ, શિવ પૂજન રુદયામા રીઝ,
બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઈંદ્ર ગુણ ઘણા, સૌ મહિમા શિવ પૂજન તણા ૭૫

દોહરા.

ચાર વેદ વિદ્યા સકળ, ભારત કેરા ભેદ,
સારી પેઠે શોધતા, વાણી શિવમય વેદ ૭૬
મંમતી થાક્યા મમતથી, પંડિત થાક્યા પૂર,
જોગી જંગમ શેવડા, જાણો વાત જરૂર. ૭૭
ધ્યાન થાય નિમેષમા, હરશું‡ જેને હેત,
પાચ પદારથ પામશે, તન, મન, ધન, સમેત. ૭૮
ભવસાગરને તારવા, શિવ દાતા સમર્થ,
મા'દેવ થકિ કો મોટો કેહે, વાણી તે તો વ્યર્થ§ ૭૯
ફુલાર ધતુરો આકડો, સમર્પે શિવને શીશ,
પાર ઉતારે પલકમાં, આદ્ય ઉમાવર ઈશ ૮૦

* પ્રત ૪ "સઉને શિવ સિદ્ધિ સીમાય" † પ્રત ૪ 'સુખ સમુદ્ર સઘળાનો સાર.'
‡ શંકર સાથે. § પ્રત ૨ "૦શિવ સમર્થ દાતાર, ભવસાગર તરવાતણી, નૌકા સમર્થ સાર."

બ્રહ્મોત્તરખંડે કથા, અપરંપાર અપાર;
દર્શન મહિમા દાખિયો, ચાતુર અધ્યા ચાર. ૮૧
ગાય શીખે ને સાંભળે, પૂછે પ્રશ્ન પવિત્ર;
ભવસાગરથી તે તરે, ચારુ શિવ ચરિત્ર. ૮૨
ગયા, ગંગા ને ગોમતી, કાશી ને કેદાર;
અડસઠ તીર્થ થકી અધિક, દરશે* શિવ દાતાર. ૮૩
ધન ધાન્ય સમૃદ્ધિ શોભવે, ઘણી લક્ષ્મી ઘર સૂત્ર;
મનવાંછિત દે મોજથી, પુણ્ય પ્રતાપે પુત્ર. ૮૪
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વાણી વિમળ વિલાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૮૫

(ઇતિ શ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'શિવદર્શન વર્ણન' નામનો ચતુર્થોધ્યાય

અધ્યાય ૫ મો.

ચોપાઈ.

શિવ ઉમાની કરીએ સેવ, પ્રથમ પૂજીએ ગણપતિ દેવ,
રિદ્ધ સિદ્ધ તનયા તન લક્ષ લાવ, ભવસાગર તરવાનું નાવ. ૧
નિર્મળ નારાયણનુ નૂર, શોભે છે અંગે સિંદૂર,
જગદંબા જનની જેહની, તરીએ હોય કૃપા તેહની. ૨
રસનાએ રટિયે સરસ્વતી, મયા કરી આપો મા' મતિ;
ચતુરાનન તનયા ચિત્ત ચાહુ, પામર છુ પંડિત કહેવાઉં. ૩
કરુણાનિધ કેરી કહુ કથા, જોગ વાત બોલાવો જથા,
બ્રહ્મદિશી બ્રહ્મોત્તરખંડ, દેહ કર્મના ટાળે દંડ ૪

દોહરા.

શિવ મહિમા કહુ કેટલો, વેદ વચન વિખ્યાત,
શૌનક પ્રત્યે સુત કહે, વ્યાસ વડેરી વાત ૫
લક્ષ મુઠામા મુઠડી, સિંધુમા બિંદુ જેમ,
તરણ ભાર અઢારમા, તોલ કરું છુ તેમ. ૬
મહિમા શ્રી મા'દેવનો, ગરવા ગુણ નીત ગાઉં,
પાચ ક્રોડ પરિયા સહિત, પ્રીતે પાવન થાઉં. ૭
સ્થાપન જે શિવલિંગના, કરવે પુણ્ય અપાર,
ઇકોતર શત ઓધરે, અધિક સફળ અવતાર. ૮

---

* દર્શન કરવાથી

સહજ ગમતે શિવ સ્થાપિયા, મહિમા માટે મૂલ્ય
વૈભવ પામ્યો વૈસ્ય વર કોટિ ઇંદ્ર સમતુલ્ય ૯
એ ઉપર આખ્યાન કહું, હારદ પરકુ હોડ,
શ્રુતિ સ્મૃતિ ને વેદ કહે, કરણા નિધ પૂરે કોડ ૧૦

ચોપાઈ.

નગર ઉજેણી અતિ અનૂપ, ચંદ્રસેન ભડ ભારે ભૂપ,
ઇંદ્ર સમોવડ છે અવતાર, દેવાંશી દેહે દાતાર ૧૧
તેજ તરણુ નિર્મળ છે નૂર, પરાક્રમી પરમારથ પૂર,
સુર પદવી જેનો સારથી, મોટા સહસ્ર જીત્યા મહારથી. ૧૨
નરપતિ સઘળા તેને નમે, આપે કર ન આપે દમે,
ભાજન કંચનના નીત ભરે, શોણિપતિ શિવ પૂજન કરે ૧૩
પુખરાજમય છે ઔંઢા પાત્ર, જગત લોક કરે સૌ જાત્ર,
કેસર કૃષ્ણાગર બે'ક બરાસ, લાખિણી પૂજા લિલ વિલાસ ૧૪
કસ્તુરીના કર્દમ થાય, ગુણિજન ભક્ત ગુણ શિવના ગાય,
ધૂપ દીપ તણોળે તર્ત, ઘણાક દીપ ઔંઢા છે ઘૃત ૧૫
પૂર્ણ કૈલાસ સમુ પારખુ, વૈકુંઠ વાસ શોભિત સારખુ,
બ્રહ્માદિક ઇંદ્રાદિક નમે, વિષ્ણુ વિરંચીને ગુણ ગમે ૧૬
હીરા રત્ન લાખિણુ લિંગ શિવ સેવા સુખસાગર સંગ,
શિવ પૂજન સામગ્રી ઘણી, અધિક શોભા ઇંદ્રાસન તણી ૧૭
કરે આરતી શિવ ગુણ ગાય, નગર લોક સૌ જોવાને જાય
ગોવાળિયા કેરો એક તન, શૂદ્ર જાત જાણીતો જન ૧૮
રંક જાત ફિકર કંગાલ, સોડે કોડે દુર્બળ હાલ
મૃત પામ્યો'તો તેનો તાત, માનહિન વિધવા ઘેર માત ૧૯
કામ પારકા કોડે કરે, પોતે પુત્રનુ પેટ જ ભરે,
ઉદર પોષણ કરવા કારણે, બળ" ગાયો ચારે બારણે ૨૦
એક દિવસ દર્શનને ઠાર, ગયો બાળક રાજા દરબાર
વાગે ઢોલ, મૃદંગ, નિશાણ ભાસે કોડ ઉદય જયમ ભાણુ ૨૧
દેવતણા કીધાં દર્શન, પ્રીત્યે પૂરણ મન પ્રસન
આદ્ય ઉમાપતિ નિરખ્યા ઇશ ધર્મવંત ધુરધર ધીશ ૨૨
બપોરે આવ્યો બારણે ગયો ગાયો ચારણ કારણે,
પૂરણ મનમાં પ્રગટ્યો પ્રેમ, નવ પ્રકારનો લીધો નેમ ૨૩
કામ, ક્રોધ માયા, મદ લોભ, રાખે નિયમમા થાનક થોભ,
કયા ભાવ ભક્તિ ને પ્રેમ નિશ્ચે સાચા રાખ્યા નેમ ૨૪

દર્શન વિણુ પાણી નહિ પીઉં, કહો એથી છે અદિકું કિયું;
હરિ પૂજતાં થાય જ હાણ, પલક એક રાખું નહિ આણુ. ૨૫
રાજદ્વાર નિત્યે ક્યાં જાઉં, ખાવાનું શી રીતે ખાઉં;
બાળક જાણી નવ દે બેસવા, પામર છું કયમ દે પેસવા. ૨૬
શંકરને શું આપું માન, ધરાય ક્યમ શિવ કેરું ધ્યાન;
રાજ રાજાને ઘેર સ્થાપીયું, ભોગવે રાજ્ય એનું આપીઉં. ૨૭
હું મારે ઘેર થાપન કરું, સુખે શિવનું ધ્યાન જ ધરું;
કંચન મુક્તાફળ કથીર, સર્વ વ્યાપક શિવ શરીર. ૨૮
ઉંચ, નીચ, રાજા ને રંક, શિવજીને મન એક જ અંક;
વહાલો ભાવિક ભોળો ભક્ત, સાચો શિવ વિષે આસક્ત. ૨૯
એમ વિચાર કરી આવીયો, પહાણતણો કટકો લાવિયો;
બાળકરૂપે બુધ નિધાન, શિવ ગુણ એવા વાધ્યું જ્ઞાન. ૩૦
દહાડી શિવ પૂજે છે રાય, નિત્ય ત્યાં કોણ જોવા જાય;*
હું મારે ઘેર સ્થાપું ઈશ, પૂજી પાગ નમાવું શીશ. ૩૧
હવડ ભૂમિ ઘર પાસ પ્રસંગ, ત્યાં થાપું ચિંતામણિ લિંગ;
મહારે મહાકાળેશ્વર એહ, તન, મન, ધનથી નિરખું તેહ. ૩૨
ચૌદ વિદ્યા મુજને આવડી, મહારે આ હરસિધ માવડી;
મધ્યાહ્ન સુધી દૃઢ આસન ધરે, મિંચી નેત્રને શિવ શિવ કરે. ૩૩
અવર ઉદ્યમ ધરે નહિ મન, ધ્યાન ધરે તે કેહ ધન ધન;
માનસિક પૂજાના જે મર્મ, ધારે સઘળા તેવા ધર્મ. ૩૪
તેહ નગરમાં કૌતુક હોય, તેને કળી શકે નહિ કોય.

દોહરા.

ચંદ્રસેન જે રાજીઓ, અવંતીનો અધિપત;
દુશ્મન જાગ્યો તેહનો, નહિ જોદ્ધાની છત. ૩૫
પુરી અવંતી આંતરી, હાર પમાડણ હોડ;
લશ્કર આવ્યું દૂરથી, બહોળું બાણું ક્રોડ. ૩૬
ઘેર્યો ઘડ ઉજેણનો, ત્રાહ ત્રાહ કેહ લોક;
હાહાકાર સઘળે થયો, સઉને પ્રકટ્યો શોક. ૩૭
અધિપ થયો બહુ આકળો, હિંમત મેલી હામ;
મહેલ મંદિર ને માળિયાં, દેહવટ જાશે દામ. ૩૮
એકે વાત ન ઉકલે, એકે ન સૂઝે પેર;
તે વેળા શું નિપનું, પેલા ગોપને ઘેર. ૩૯

* પ્રત ૩. "૦ ત્યાં કોણ દર્શન જાય."

બાળક બેઠો બારણે, ધ્યાન ધરે દૃઢ ધીર;
મન ભણે મા'દેવનો, નિર્મળ સેવે નીર. ૪૦
શુદ્ધિ નથી શરીરની, મા'દેવ સંગ છે મેળ,*
ભૂખ,તરસ,સુખ દુ:ખ નથી, ખરા ભગતનો ખેલ. ૪૧
બોલાવ્યો બોલે નહિ, ન કરે કોણુ વાત;
એટલે આવી તેડવા, મૂરખ તેની માત. ૪૨
અર્ભક ઉઠ અહિંયા થકો, સાફ કર્યો દશ વિશ;
બાળક તો બોલ્યો નહિ, ચઢી રાડને રીસ. ૪૩
ક્રોધી પૂજા તાહરી, અકલહિન અજાણ,
એથી અન્ન નહીં મળે, પૂજે પથ્થર પહાણ† ૪૪
પરિપટ શીલાનો પાં'ણકો, તે પૂજે શુ થાય,
ઢોર છોરામા ચારશે, તો તો પેટ ભરાય ૪૫
નેમ લીધા છે નાનડે, તે કયમ બોલે બોલ,
પાટુ મારી પહાણને, તરત ઉતાર્યું તોલ. ૪૬
સો કટકા શિવ લિંગના, કીધા કામનિ કોડ;
મંદિરમા ગઈ માનનિ, મન ઉતારી મોડ. ૪૭
અન્ન તુંને આપુ નહિ, અકલહિણુ અજાણ,
તારો અર્થ અહિયાં સરે, પુજ બેઠો તુ પહાણ. ૪૮
ગોપને મન તો ગુણ વસ્યો, વપૂ ન લાગ્યા વેણ,
પ્હોરે જપ પૂરો થયો, નેહ ઉઘાડ્યા નેણ. ૪૯
કાયામાં ઘણુ કળકળ્યો, ધારણ ન રહ્યુ ધીર,
દિવ્ય લિંગ દીઠું નહિ, નયણે ભરિયા નીર ૫૦
ભાગ્યુ દીઠુ ભવલિંગને, ભાગી દીઠી ભોમ;
ક્રોધ કર્યો કાયા વિશે, રીસ ભરાણો રોમ. ૫૧
પોતે શીશ પટકાવવા, માંડ્યુ જ્યારે મન,
તે વેળા ત્યા નિપન્યુ, ચિંતામણી રતન. ૫૨
શોભા થઈ શિવલિંગની, જળહળ જ્યોત અપાર,
કોટિ અરુણ ઉદય અધિક, સ્વર્ગ થકી સુખ સાર. ૫૩
એંશી કોટિ ઇંદ્રનો, વૈભવ શોભ્યો વેદ,
તુચ્છ બીજુ એ આગળે, ભ્રાત્ય રહી નહિ ભેદ. ૫૪
સ્ફટિકમણિ શોભી રહ્યા, મોટા મોંવે મૂલ્ય,
વપુ વિષ્ણુ સરખુ થયુ, વાસ વૈકુંઠસમ તુલ્ય. ૫૫

---

* પ્રત ૪. "માહાદેવની સાથે મેળ" † પ્રત ૪ "પૂજે બેઠો પહાણ."

ચંદ્રકાંત ચિંતામણી, ચૂડામણિ ચોપાસ;
વિરમે સૌ વસુધા થઈ, કારમું એ કૈલાસ. ૫૬
કંદર્પ તુલ્ય કાયા થઈ, મેરુવત્ નિજ મે'લ;
હેમ કળશ હિરા રહ્યા, શોભા બીજી સે'લ. ૫૭
આરણુ તેજ અવલોકિયું, પુખરાજ પરવાળાં પાટ;
શિવ સદન શોભા સહિત, કનક હિંડોળાખાટ. ૫૮
રત્ન આંખ રત્નાવળી, સ્થિર જડિત છે સ્થંભ;
અલખતની ઉપમા કથી, પ્રસન્ન થયા જહાં શંભ. ૫૯
ભોળો શિવ એ ભૂપતિ, પ્રસન્ન જેને પ્રત્યક્ષ;
તેને ઘેર વાસો વસે, લીલા લક્ષ્મી લક્ષ. ૬૦
પરબ્રહ્મ પ્રસન્ન થઇ પ્રેમશું, દીધું જહાં દરશન;
માગ માગ મહારુદ્ર કેહ, છું પૂજનથી પરસન્ન. ૬૧
શિવલિંગ તેં સ્થાપિયું, પૂરણુ પ્રકટ્યું પુણ્ય;
મનવાંછિત ફળ માગ તું, નેક રહી નહિ ન્યૂન્ય. ૬૨
અલખત પામ્યો (હું) ઇંદ્રની, અમૂલ્ય વસ્તુની આજ;
દર્શન દુર્લભ દેવનું, કર્યું તમે શુભ કાજ. ૬૩
અપરાધ મા'રી માતનો, ક્ષમા કરોજી વાંક;
તમો દર્શન ઘો તેહને, અમો તમારા રાંક. ૬૪
બીજું માગું એટલું, રાજા પામે દુઃખ;
મહત્ ગુરુ એ માહરા, સદ્ય કરો ત્હાં સુખ. ૬૫
હર હસીને બોલિયા, હેતથી મુકયો હસ્ત;
માન્ય કર્યું મેં ત્હારું, જે બોલ્યો મુજ સમક્ષ. ૬૬
રૂપ થયું નિજ માતનું, રતિ તણો અવતાર;
શિવ સેવાપર મન વસ્યું, દેવાંશી દાતાર. ૬૭
સ્તુતિ કીધી શિવની ઘણી, મોટો તું મા'રાજ;
અકલહિન અજાણની, લખવસ રાખો લાજ. ૬૮
કોટિ પ્રકારે કરગરી, પ્રીતે પ્રણમી પાગ;
મા'રાજતણા મહિમા થકી, જડી મુને શુભ જાગ. ૬૯
વરદાન દીધું વિશ્વેશ્વરે, મા' સુખ મોટમ માન;
પ્રતાપ વધશે તુજ પુત્રનો, વૃદ્ધિ હોય ધન ધાન. ૭૦
અંતરધ્યાન ઈશ્વર થયા, પ્રતાપ જણાયો પેર;
જાણ થયું સૌ જગતમાં, વધ્યો ગુણ ઘેર ઘેર. ૭૧
કો કેહ ઈંદ્રાસન ઉતર્યું, કો કેહ વૈકુંઠવાસ;
ગૃહ મંડળ ગોવાળ ઘેર, કો કેહ ગિરિ કૈલાસ. ૭૨

કો કેહ ગોવાળ એ ગુણુનિધિ, કો કેહ આપે ઇંદ્ર;
શિવ કૃપાથી શોભિયો, જ્યમ તારામાં ચંદ્ર. ૭૩
રીઝ્યો રાજા નગરનો, પૂરણ પ્રકટ્યું પુંન;
દર્શન કરવા આવિયો, મોટું અચરજ મંન. ૭૪
કૈલાસ સરીખા કારમા, મોટા દીઠા મ્હેલ;
રૂપે કામ સરીખડો, ઇંદ્રાસન તો સેલ. ૭૫
વરુણ, વાયું, કુબેરકૃત, ભવ ભંડારી ભૂપ;
પ્રણુમ્યો પાગ પૃથ્વીપતિ, રૂડું દેખી રૂપ. ૭૬
હયશાળા હય હણુહણે, મદ ઝરતા માતંગ;
સુખાસન શોભા સહિત, સુરપતિ જેવો સંગ. ૭૭
ગોપ કેહ મુજ ગુરુ તમો, દિવ્ય શોભા તુજ દીઠ;
ત્યાર પછી મેં થાપિયું, પૂરણ ચિંતામણિ પીઠ. ૭૮
મન હોય તે માગજો, ગજ ઘોડા કે રથ;
ઈશ્વર આશા પૂરશે, શિવ દાતા સમરથ. ૭૯
દુઃખ પ્રકટ્યું છે દેશમાં, શત્રુ આવ્યો શે'ર;
પ્રજા સૌ પીડાય છે, ઘડ વિંટયો છે ઘેર. ૮૦
રૈયતને રંજાડશે, લક્ષ્મિનિ કરશે લૂંટ;
એક વાત ન ઉકલે, ક્યમ થાશે એ છૂટ. ૮૧
નગર વિંટયું નરપતિ કહે, અરિકો દે છે આંચ;
નિર્મોહ્ય થઇ ક્યમ નાસશે, સામદ મોટા સાંચ. ૮૨
બાણું લાખ બળવંત એ, મેન આપણું સ્વલ્પ;
અર્જ કરો ઈશ્વર કને, આવો તો થાય અલ્પ. ૮૩
ગોવાળ કેહરે ગુણુનિધિ, પૂજો અધિપતિ ઈશ;
દુઃખભંજન દાતાર છે, ધર્મ ધુરંધર ધીશ. ૮૪
બેસો સુખે બારણે, પ્રીતે ઉઘાડી પોળ;
પૂજો શ્રી પરબ્રહ્મને, કેસર ચંદન ઘોળ. ૮૫
ધેંકે બ્હિક ન રાખશો, અનમી રાખો અંક;
કર જોડશે કિંકરો, રાવત સઘળા રંક. ૮૬
દુંદુભિઓ વાજાં દેવનાં, ગડગડિયાં નિશાણુ;
શત્રુ સામા આવિયા, જુગન થઈ ત્હાં જાણુ. ૮૭
ગોવાળો એક ગામમાં, પ્રભુ તેને પ્રસન્ન;
સફળ જનમ સૌનો થશે, જો કરીએ દર્શન. ૮૮
ધન્ય વંશ એ ગોપનો, ધન શિવ પૂજનપર પ્રીત;
ધન્ય એનાં દર્શન કરે, રાજસ રૂડી રીત. ૮૯

અહંકાર મૂકયો સહુ અધિપતિ, મનથી છાંડયો મેલ;
કરગરી કાસદ મોકલ્યો, કરવા માંડી ટેલ. ૯૦
હથિયાર હેઠળ મૂકીયાં, તજી હિંમત ને હોડ;
દર્શન કરવા ગુણુ ગોપનું, સૌ આવ્યા કરજોડ. ૯૧
નિરખતા મનમાં હરખતા, વરખતા કનકનાં ફુલ;
શિવ પ્રસન્ન છે જેહને, તે જન શિવ સમતુલ્ય. ૯૨
ભેટ કરી સૌ ભૂપતિ, ગજ રથ ઘોડા ગરથ;
હાથી ભાથી એ સહિત, રિદ્ધિ ભરેલા રથ.* ૯૩
સૌકો મળી સમર્પિયું, રાજસ પદની રીત;
નવખંડ તણો તું નરપતિ, પૂરણ આણી પ્રીત. ૯૪
ટીલું કીધું ત્રોહો વિધિ, એકછત્રધર રાજ;
બળવંત બો'તેર દેશનો, ઉભા સેવા કાજ. ૯૫
રાઢ ભાંગી રાજા તણી, દિવ્ય સરપાવો દીધ;
પુર પોતાને પરવર્યો, સકળ મનોરથ સિધ. ૯૬
નાયક ગોપ નરપતિ તણો, ધર્મધારક મહ ધીશ;
પ્રજા સકળનો અધિપતિ, પ્રસન્ન છે ઉમિયાં ઈશ. ૯૭
ગોપ વધાવ્યો ગુણુ ઘણે, તાપ કર્યો સૌ તાજ;
એકછત્ર અધિપતિ બન્યો, રામ સરિખો રાજ. ૯૮
એવું સુખ એણે ભોગવું, અષ્ટમા સિધ નવનીધ;
હરિ પ્રતાપે પામીયો, રાજસ રૂડી રીધ. ૯૯
અંત સમે વિમાનમાં, ચઢિ પામ્યો કૈલાસ;†
જીવ શીટીને શિવ થયો, પો'તી સઘળી આશ. ૧૦૦
મોટો મહિમા મહારુદ્રનો, સ્થાપે છે શિવલિંગ;
જીવન મુક્તિ ભોગવે, અંતે શિવ પદ સંગ. ૧૦૧
વિશ્વેશ્વર થાપ્યા વિષ્ણુએ, વિષ્ણુ કહેવાણા વેદ;
બ્રહ્માએ બ્રહ્મજી થાપિયા, ઈશ થયા ઊમેદ. ૧૦૨
સોમે સોમેશ્વર થાપિયા, ખરો ગયો ખૈ રોગ;
કુબેરે કુબેરેશ્વર થાપતાં, શિવ પદવી સંજોગ. ૧૦૩
ગંગેશ્વર ગંગાજીએ, શોભિત થઇ શિવ શીશ;
વ્યંકટેશ્વર થાપ્યા લક્ષ્મણે, રામ રામેશ્વર ઈશ. ૧૦૪
બ્રહ્મહત્યા ભેદે નહિ, કામેશ્વર થાપ્યા કામ;
એ રીતે લક્ષ કોટિધા, કાંઇ ન બેસે દામ. ૧૦૫

* પ્રત ૩-૪. "રિદ્ધ ઘણેરા રથ." † પ્રત ૨. "ળવિમાન છે, પામ્યો ગિરિ કૈલાસ."

સુખેશ્વર સુખદેવજી, વ્યાસ થાપ્યા શ્રી વ્યાસ;
નર્મદેશ્વરજી નર્મદા, પૂરણ સૌની આશ ૧૦૬
દ્વાદશ જ્યોતિર્લિંગનાં, ધરણી ઉપર ધામ;
શિવ સકળ પૂજ્ય છે, નિર્મળ જેના નામ. ૧૦૭
ગુણ થોડે ગોવાળિયો, રમતા થાપ્યા રીઝ,
વૈકુંઠ તે વાધી ગયો, વિવેક બોયું બીજ. ૧૦૮
ખસખસના કણ જેટલું, વડ ટેટામાં વરત;
કરુણાનિધિ કૃપા કરે, તરણુ થાય છે તરત. ૧૦૯
મહિમા શ્રી માંદેવનો. વિષ્ણુ વિખાણે વેદ;
ફરે શારદા શોધતી, બ્રહ્મ ન જાણે ભેદ. ૧૧૦
અલ્પ બુદ્ધિ શું ઓળખે, શિવ પૂજનમાં શેર;
ન્યાલ કરે નિમેષમાં, થાય તરણાનો મેર. ૧૧૧
શિવ મહિમા સમજ્યો નહિ, તેહનાં પૂરણ પાપ;
અવતાર અફળ તેણે કર્યો, છયે શાસ્ત્રની છાપ. ૧૧૨
શિવ આખ્યાન જે સાંભળે, શિવ થાપનનું પુણ્ય;
ઇકોતર શત ઓધરે, નિમેષ ન રહે નૂન્ય. ૧૧૩
વ્યાધિ શોક પીડે નહિ, ભવોભવ શિવપર ભાવ;
ટાઢો, ઉનો, ચોથિયો, સ્વપ્ને નાવે તાવ. ૧૧૪
વિજોગ નહિ વહાલાં તણો, વશવર્તે સૌ લોક;
રાજા, ગ્રહ કે ચોર ભય, સ્વપ્ને નાવે શોક. ૧૧૫
અષ્ટમહાસિદ્ધ વાસો વસે, નવનિધિ પામે નેટ;
ધર્માર્થ કામ ને મોક્ષપદ, પુનરપિ નાવે (માને) પેટ. ૧૧૬
દુર્લભ મોટા દેવને, જોવા સરખી જાત્ર;
તેત્રીસ ક્રોડ જેને રટે, પૂજે શુભ સુપાત્ર. ૧૧૭
આદ્ય અંત ને આજ પણ, શિવ દાતા સમરથ;
એહ તત્વ ન ઓળખ્યું, વહ્યો જન્મ તે વૃથ ૧૧૮
સાધન બીજું છે નહિ, અન્ય ન ધારો ધર્મ;
ભણ્યો પણ ભવ પૂજ્યા નહિ, ફુટ્યું તેનું કર્મ. ૧૧૯
અશ્વ ગજ અયુતા ગમે, પૃથ્વી પામ્યો પુર પાટ;
સ્નેહ નહિ શિવ ઉપરે, વપુ ધર્યું તે વાટ. ૧૨૦
કાણો ઘેલો કુરૂપ જે, દીન દૂબળો દાસ;
શિવ પૂજન જો સમજ્યો, વસે વાસ કૈલાસ. ૧૨૧
પરબ્રહ્મ ઉપર પ્રીતડી, છત્ર જાગીરાં વાદ્ય;
જમને શિર પગ દઈને, વેગે વૈકુંઠે જાય. ૧૨૨

એથી અન્ય ઉપાસના, સત્ય ન જાણે સિધ;
મા'દેવ થકી મોટું નથી, જે પાસે નવનિધ. ૧૨૩
અકલહિન શું ઓળખે, મા'દેવતણો મહિમાય;
કર્મે લખિયા કોદરા, ઘૃત ક્યાંથી તે ખાય? ૧૨૪
પૂર્વે જન્મના પાતકી, કુડ કપટ કૃત કાય;
કર્મે લખિયો પોથી લિયો, ગંગા કયાંથી ન્હાય. ૧૨૫
કોટિક બ્રહ્મહત્યા કરી, વિપ્ર સાથે બહુ વેર;
તે ક્યાંથી અમૃત પિયે, ઝાઝું ભોગવે ઝેર. ૧૨૬
અન્નદાતા બીજો નથી, વરદાતા વર વેદ;
મુક્તિ દે મા'દેવજી, ભ્રાંત ન રાખો ભેદ. ૧૨૭
શિવલિંગની કરે થાપના, સકળ તત્ત્વનું સાર;
મા'રાજ રાજ રાજેશ્વરો, ભુક્તિ મુક્તિ દાતાર. ૧૨૮
શૌનક પ્રત્યે સુત કહે, મોક્ષ સકળનું મૂળ;
લક્ષ ચોરાશી ખાણનું, શંકર ટાળે શૂળ. ૧૨૯
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વાણી વેદ વિલાસ;
પિતા પુરષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૧૩૦
જપ તપ સાધન નિયમમાં, અખ્યા પાંચ પ્રકાશ;
શિવ પૂજો શિવ શિવ કહો, અદિકી પોં'ચે આશ. ૧૩૧

(ઇતિ શ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'શિવસ્થાપન વર્ણન' નામનો પંચમોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૬ હો.

ચોપાઈ.

ગણપતિ ગુણસાગર ગુણનિધ, સદા સર્વદા આપે સિદ્ધ;
ગરુવો ગણનાયક ગંભીર, ધર્મવંત ધુરંધર ધીર.* ૧
દુંદાળો સુઢાળો દેવ, શિવ સુત કેરી કરીએ સેવ;
પવિત્ર મુનિ પાર્વતીનો પુત્ર, શુભ ચિંતામણીનાં ઘર સૂત્ર. ૨
અહી† ઉપવિત શોભિત સિંદૂર, ભાગ્યશાળી ભારે ભરપૂર;
રિધિવિધ તનયા જોયણ જાત્ર, ક્ષેમકુશળ જેના જામાત્ર. ૩
લક્ષ લાભ સુત શોભિત સાર, દિવ્ય પદવી કેરો દાતાર;
સિદ્ધિ બુદ્ધિ બે પાસા સુંદરી, ભારે રિદ્ધિ અભરે ભરી. ૪
સ્તવન કરું ને સેવું સરસ્વતી, મહા મનોહર મોટમ દે મતિ;
જોગ્ય વાત બોલાવે જથા, કહું બ્રહ્મોત્તરખંડની કથા. ૫

---

* મત ૩. "લક્ષ લાભ લાખેણા વીર." † સર્પ.

વિષ્ણુએ જે વાણી કહી, લક્ષ્મીજીએ સરવે લહી;
વળી કહી શ્રી વેદવ્યાસજીએ, અધિક પુરાણ તણે અભ્યાસીએ. ૬
સૂત શૌનક પ્રત્યે કહે છે સદ્ય, ઈશ્વર મહિમા ભાખ્યું અદ્ય;
શૌનક મુનિ હુંકારો દે મુખી, સાંભળે સહસ્ર અઠયાસી રુખી. ૭
અડસઠ તીરથ મહિમાને મળે, સુર સૌ અંત્રીક્ષથી સાંભળે;
છે એ દુર્લભ, છે એ ધર્મ,* શિવ મહિમાનો મોટો મર્મ. ૮
શંકરની કરજો સહુ સેવ, મોટામાં મોટા મહાદેવ;
ન મળે આદિ, ન મળે અંત, ચતુર મધ્ય ન જાણે ચંત. ૯
આદ્ય, મધ્ય ને અંતે એહ, પુરુષ પ્રકૃતિ દૈવત દેહ;
બાવન અક્ષર જેનાં બીજ, જડ ચૈતન રહ્યો એ રીઝ. ૧૦
ભોળાનાથ ભવાની ભૂપ, શિવ શક્તિ બે એક વરરૂપ;
જેમ વાણીમાં અર્થ જ રહ્યો, એ રીતે કવિયોએ કહ્યો. ૧૧
સકળ વ્યાપક શિવ કેરો સંગ, ભાસે સકળે ભગ†ને લિંગ;
જ્યાં જુઓ ત્યાં શિવને શક્ત, ઇશિ નિશાની ભાળો ભક્ત. ૧૨
જટા જૂટ વાઘાંબર વેશ, ઉપવિત અહી નિર્મળ નાગેશ;
સહસ્ર ફ્ણાનો શેષ જ સંગ, સહસ્ર ધારા વહે શિર ગંગ. ૧૩
સહસ્ર હાથની શકિત સદ્ય, અર્ધાંગે રાખ્યાં છે ઉમ્યા અદ્ય;
સહસ્ર વિષ્ણુ શોભે શીશ, અહર્નિશ આરાધે ઉમ્યા ઈશ. ૧૪
સૂર્ય, ચંદ્ર ને અગ્નિ વર્ણ, નેત્ર નિરંજનનાં એ ત્રણ;
ઉરગ‡ બેરખો બાંધ્યો બાંહ્ય, એક છત્ર છાજે છે છાંય. ૧૫
સાત સમુદ્ર શિવ કુખમાં રહ્યા, કવિયે ઇશ અયોનિજા§ કહ્યા;
સોમ પ્રદોષ સમે પૂજન, જાણે જવલો કોયક જન. ૧૬
સોમ પૂજન પ્રદોષ જ સમે, નિસ નિરંજન સરખા તમે;
સોમ પ્રદોષ રુડી રીતિયો, જાણ્યો તેણે જુગ જીતિયો. ૧૭
સોમ પ્રદોષની પ્રીછે પેર, કોટિ ઈંદ્રાસન ગુણવંત ઘેર;
સોમ પ્રદોષનાં સેવન કરે, આઠ લક્ષ પરિયાં ઉદ્ધરે. ૧૮
સોમ પ્રદોષ તણી શુભ સેવ, દિનદિન પ્રત્યે રાચે દેવ;
બ્રહ્મા કહેવાણા જે આપ, સોમ પ્રદોષ તણો પ્રતાપ. ૧૯
વિષ્ણુ વિશ્વપતિ મહા મન, સોમ પ્રદોષતણાં પૂજન;
રુદ્રરૂપ સંહારણ ઘોર, સોમ પ્રદોષતણું શીર જોર. ૨૦
બ્રહ્માંડ શેષ ઉપાડે ભાર, સોમ પ્રદોષ તણો આધાર;
સોમ પ્રદોષની ન લહે કથા, વહ્યો જન્મ તેનો તો વૃથા. ૨૧

---

* મત ૪. "દુર્લભ દેવને છે એ ધર્મ." † ભગ–સ્ત્રીનો ગુહ્ય ભાગ. ‡ અહીંયા જળાધાર § જન્મથી રહિત.

નામ પ્રદીપની નહિ સ્થાપના, એબ્યા ભાંતેરે બાપના;
એ ઉપર આખ્યાન જ એક, વેદશાસ્ત્ર વડ વડો વિવેક. ૨૨
નિશ્ચય સાંભળતાં નિર્મળ થાય, પાતિક પાચે દૂર પળાય;
મનવાંછિત ફળ માગ્યાં મળે, શિવજી પોતે સફળે ફળે. ૨૩
વૈદર્ભ દેશતણો એક રાય, સતવાદી સુભટ કહેવાય;
સત્યાર્થ નિર્મળ છે તેનું નામ, કરે મનચિતવ્યાં મોટાં કામ. ૨૪
શૂર પુર ધારક ધુડ ધીર, વીર આરાધી બળવંતો વીર;
પરાક્રમી ને પુણ્ય પ્રવેશ, દુઃખ ન વ્યાપે તેને દેશ. ૨૫
અનમી અહંકારી પુર પેર, વડા રાયથી વાધ્યું વેર;
શત્રુતા શાળવની સાથ, હઠય હોય જુદ્ધે રેહ હાથ. ૨૬
વિખવાદ વધારી નિત્યે વઢે, એક એકના ઉપર જઇ ચઢે;
કો હારે કો જીતે સાર, શાળવ ચઢી આવ્યો એકવાર. ૨૭
અસંખ્ય સેના અપરંપાર, ઘેર્યું નગર અનમી અસવાર;
વૈદર્ભ બાધુ વિંટી લીધ, અધિક જુદ્ધ કોડેથી કીધ. ૨૮
હાર્યો સત્યાર્થ મહારાજ, ભેજ્યુ* ગામ ને લોપી લાજ;
લુંટાણા હાથી ઘોડલા, રેલાણા જુદ્ધે જોડલા. ૨૯
દોદિશા નાઠા સૌ લોક, સામટ મોટા પામ્યા શોક;
મોહોકમ રીતે પામ્યા માર, ભારે લુંટાણા ભંડાર. ૩૦
નીતિ જુદ્ધમાં ન રહી નૂન્ય, પરવાર્યું દશરથ પુણ્ય;
દીવેથી ઘટિયું દીવેલ, ભુવન ભંડાર થયા સૌ ભેળ. ૩૧
સત્યાર્થ જુદ્ધે માર્યો ગયો, શાળવ તે સપરાણો થયો;
પુણ્ય પોતાનું પરવારીઉં, આયુર્દા સુદ્ધાં હારીઉં. ૩૨
પૂરણ પુણ્યતણો પ્રવેશ, ત્યાં સુધી ડંકો દે દેશ;
પુણ્યે સુખ ને પાપે દુઃખ, પુણ્યે ભાગ્ય ને પાપે ભૂખ. ૩૩
પુણ્યે સ્વર્ગ ને પાપે નર્ક, વેદ શાસ્ત્રે લખાણા વર્ગ;
પુણ્યે માનવ પાપે પશુ, કારણ બીજું ન મળે કશું. ૩૪
પુણ્યે રાય ને પાપે રંક, ન મળે વિધાતાનો અહીં વક;
પુણ્યે બળ ને પાપે રોગ, અળગા ન રહે એ ઉપભોગ. ૩૫
પુણ્ય ધનવંતુ પાપ દરિદ્ર, પુણ્યે કીર્ત્તિ પાપે છિદ્ર;
પુણ્ય દાતાર દરિદ્રિ પાપ, છયે શાસ્ત્રમાં એ છે છાપ. ૩૬
પુણ્યે વિદ્યા પાપે મૂઢ, પુણ્યે ગુરુ ને પાપે ગૂઢ;
પુણ્યે ધર્મ ને પાપે પાપ, છયે મતો મારે છે છાપ. ૩૭

* ત્યજી દીધુ

પ્રગટ્યું શાળવ કેરું પુણ્ય, થયો દશારથ રાજા શૂન્ય;
નારી તેની નાઠી નેટ, પાક્યો ગર્ભ પ્રમદાને પેટ. ૩૮
એકાકી અથડાતી એક, વનિતા નાઠી કરી વિવેક;
ફાટાં તૂટાં વસ્ત્રે વક, રાણી નાઠી થઈ નિશંક. ૩૯
શાળવનાં જાગીર વાગીયાં, પ્રજા સૌ પાગે લાગીયા;
રાણી નાઠી રણમાં ગઈ, વળતી તેની શી ગત્ય થઈ. ૪૦
વટ છાયા દ્રુતિ ગંભીર, તરુણી બેઠી તેની તીર;
લખ્યા લેખ કોના નવ મટે, જન્મ મર્ણ આવે જેમ ઘટે. ૪૧
પ્રસવ્યો પુત્ર ન લાગી વાર, મહા દુઃખ પામી તેણે ઠાર;
અન્ન જળ અગ્નિ નવ મળે, વનિતા વન વાટે વલવલે. ૪૨

દોહરા.

કો વેળા નવનિધ ઘેર, કો વેળા નહિ દામ;
કો વેળા સેવક સહુ, કો વેળા પર કામ. ૪૩
કો વેળા ખટરસ સહિત, પેર પેર પકવાન;
કો વેળા કષ્ટે મળે, ખડ કુશક દ્રઢ ધાન. ૪૪
કો વેળા ગજ ઘોડલા, છત્ર ચમરની છાંય;
કો વેળા પગ પાઠવે, તાતી વેળુ માંય. ૪૫
કો વેળા વસે મ્હેલમાં, સુખ સજ્યા ફળ ફૂલ;
કો વેળા આળોટણું, કંટક ધરણી ધૂળ. ૪૬
કો વેળા પટપામરી, મોંઘે મૂલ્ય મગન,
કો વેળા રણમાં રટે, નિર્દયપણે નગન. ૪૭
કો વેળા પર્વત ટપે, સમરથપણે શરીર;
કો વેળા દેહ દામણી, ન પિયે હાથે નીર. ૪૮
કો વેળા કેસર અરગજા, વપુ ઓપાવે વર્ણ;
કો વેળા કિંકર થઈ, ચાંપે પરના ચર્ણ. ૪૯
કો વેળા હિરા મોતિયો, હૈયે હાટક હાર;
કો વેળા કરે કાસદુ, ભારે માથે ભાર. ૫૦
કો વેળા અશ્વે અડયો, દિવાનપણે દિલ દિશ;
કો વેળા ગર્ધવ મળે, ખાય મોજડાં શીશ. ૫૧
કો વેળા ધ્વજ ધર્મની, સદાવરતની શીખ,
કંગાલ થઈ ન્તે કરગરે, ભટકી માગે ભીખ. ૫૨
કો વેળા પચ પ્રમાણમાં, મોટા આપે માન,
કો વેળા દેશવટો દિયે, કથન સુણે નહિ કાન. ૫૩

વેળા વેળાની છાંયડી, સુખ દુઃખ અપરંપાર;
પુણ્ય પાપ બે જોડલા, એમાં શો અહંકાર. ૫૪
સાત સપૂત શોભિત સદા, માંજન આપે માગ;
વપુ પડતાં હોય વાંઝિયો, કોઈ ન મૂકે આગ. ૫૫
મારું મારું મુખ કેહ, તહારું ન મળે તન;
પુણ્ય પરવારે રણુ રટે, દિવસ પાધરે દિન. ૫૬
પુણ્યાઇનું ફળ સુખ છે, પાપ દુઃખની પેર;
પૂરણુ કોઈ અમૃત પિયે, કોઇ હળાહળ ઝેર. ૫૭
સુત સમૃદ્ધિ શરીરનો, અહંકાર કરો મા કોય;
અલ્પ અલ્પ એ ભોગવો, છાંયડી ફરતિ હોય. ૫૮
રાણી દશારથ તણી, સમારે દાસ શરીર;
અરણ્યમાં અર્ભક જણ્યો, ન મળે અન્ન કે નીર. ૫૯
રઘવૈ રઝળે રણુ વિશે, જુવતિ જળ કારણુ જાય;
પડને પડે ચઢતે ચઢે, કર્મ ગતિ કહેવાય. ૬૦

ચોપાઈ.

તૃષાતુર અતિ આકળી, બહુ તાપે થઈ બેઆકળી;
પાસે એક સરોવર તીર, નારી ગઈ પીવાને નીર. ૬૧
ઔંઢો ગોળ દીઠો પ્હાણિયો, શિવ લિંગ સમો જાણિયો;
છેક ક્ષુધ્ય ઢગને તે ધર્ણું, સુતને નાંખ્યો* તેને શર્ણું. ૬૨
જો જો કર્મ શકે કોણુ કળી, ગ્રહ દોષે તે આહે ગળી;
પુણ્ય આયુર્દા પરવારિયું, સુકૃત સર્વે ત્યાં હારિયું. ૬૩
પડ્યો વાટચમાં બાળક રુવે, કોણુ ખબર તે સુતની જુવે;
જેને નહિ કોનો આધાર, તેને વિશ્વંભર રાખણહાર. ૬૪
જ્યાર સુધી આયુર્દા હોય, તેને મારી ન શકે કોય;
વ્યાઘ્ર સિંહ સર્પ ઠામો ઠામ, લેઈ શકે નહિ તેનું નામ. ૬૫
ઓરે† ભર્યું બાળકનું અગ, મનુષ્ય પાસ નથી કો સંગ;
કોઇક બ્રાહ્મણી વિધવા કાળ, એક વર્ષનો તેને બાળ. ૬૬
ન મળે ગાંઠે તેને વસુ, પે'રવા વસ્ત્ર સાજું નહિ તસુ;
ભિક્ષા માગવાને કારણે, બાહ્યો દુઃખે નીસરી બારણે. ૬૭
અનાથ દુઃખનો અર્ણવ જેહ, તરુણી વાસ વસે છે તેહ;
રડવડતી તે રણુ મોઝાર, પડ્યો બાળક તેના પગ દાર. ૬૮

---

* મત ૨. "સુતને સુકયો તેને શર્ણું." † જન્મતા ગર્ભના શરીરની આસપાસ વીંટાયલી પતલી ચામડી.

હળવે હળવે બાળક રડ્યો, તે દૈતાની* દ્રષ્ટે પડયો;
હેતે પ્રેમે તન તેડીયો, ખાંતે પંથ મારગ ખેડીયો. ૬૯
ધોઇને ધવરાવ્યો બાળ, વનિતાને ઉપનું બહુ વ્હાલ;
ચક્ર ગામમાં આવી તેહ, નારી મનપ્રગટયો સુત નેહ. ૭૦
ઉમા નામ તે નારી તણું, રાખે હેત બાળકપર ઘણું;
એક પુત્ર તો છે પેટનો, બીજો રણવાળો ઠેઠનો. ૭૧
મોટાથી નાનાપર હેત, તન મન ધન ને સુખસમેત;
શું કહું હેત કામનિનું કથી, અધિક ઓછું બેમાં કો નથી. ૭૨

દોહરા.

ભદ્રક ભિક્ષા કારણે, તેડીને બે તન;
કલ્યાણ કલ્યાણ કે'તી ફરે, ઉદર ભરે એમ અન્ન. ૭૩
કોનાં દળણાં ખાંડણાં, નિશા મજૂરી નેટ;
ભિખે દહાડે બ્રાહ્મણી, પોખે સુતનાં પેટ. ૭૪
આસ વાસના આદરે, ના'વે ઉની આંચ;
એમ કરતાં પૂરાં થયાં, વર્ષ સઘુના પાંચ. ૭૫
દિવસે વધે ઉત્તરાયણે, દક્ષિણાયનમાં રાત;
શુક્લ પક્ષમાં ચંદ્રમા, વધે પુત્રની જાત. ૭૬
મોટું દેરું મા'દેવનું, તન તેડી ગઇ નાર;
શાંડીક રુખિજી સહજમાં, બેઠા તેણે ઠાર. ૭૭
અગમ નિગમ છે ગુણ અતિ, ભૂત ભવિષ વર્તમાન;
અંશ પતિ ઇંદુ સમા, ગૌતમથી વધુ જ્ઞાન. ૭૮
નારી જઇ ચરણે નમી, બાળક ઝાલ્યાં બાંહ્ય;
ક્ષુધાતુર આવ્યા અમો, શરણ તમારે સાંય. ૭૯
અર્ભક (ને) અન્ન મળ્યું નથી, દેહ પામે છે દુઃખ;
ભુંડી વેઠાતી નથી, ભામનિ કેહ એ ભુખ. ૮૦
આપો અન્ન તો જીવિયે, બાળક ભૂખ્યા એહ;
શાંડીકને તવ ઉપનો, નારી ઉપર નેહ. ૮૧
શાંડીક કહેરે સુંદરી, ધારું તાહરો ધર્મ;
પારખું તારા પુત્રને, જોઉં કુંવરનાં કર્મ. ૮૨
સુત નિરખ્યા શાંડીક મુનિ, રદયા સાથે રીઝ;
આ નવ વિપ્રનો દિકરો, બીજાનું છે બીજ. ૮૩

* સ્ત્રી.

ચિહ્ન ચતુરાઇ ચો વિધે, સામુદ્રિક સેધાણ;
છત્રપતિનો છોકરો, અધિપતિનાં એંધાણ. ૮૪
કર્મરેખા લઘુ કુંવરની, જોઇ શાંડીક સૂત્ર;
કહે રે સાચું કામનિ, આ તે કેનો પુત્ર. ૮૫
રામા તું ઋષિતણી, (આ) રાજબીજ રિધ રૂપ;
સાચું બોલ સુલક્ષણી, કોણ ભોગવ્યો ભૂપ. ૮૬
વપુ ન હોય એ વિપ્રનું, ન હોય વિપ્રનો વંશ;
સત્ય બોલરે સુંદરી, આ તે કેનો અંશ. ૮૭
ચરણે લાગી ચિતની, સાચું કહું આ દિશ;
જૂઠી વાત જલ્પું નહિ, આ સ્થાનક છે ઇશ. ૮૮
એક દિવસનો અર્ભકો, ઓરે ભરિયું અંગ;
દૈતા કેહ દષ્ટે પડ્યો, સોહાવ્યો મેં સંગ. ૮૯
જાત ભાત નથિ જાણતી, ગામ ઠામ ઘર સૂત્ર;
ઉછેર્યો છે એ વિધે, પેટ તણો જેમ પુત્ર. ૯૦
શાડિકે જ્ઞાને શોધિયું, મૂળ વિચાર્યું મન;
એ વૈદર્ભના વંશમાં, સત્યાર્થનો તન. ૯૧
અશ્વ અઢાર ક્ષૌહિણી તણી, પૂરણ અક્ષખત પેર;
વૈભવ વાસવ સારખો, ધણી લક્ષ્મી ગુણ ઘેર. ૯૨
પૂર્વ જન્મ વૈષ્ણવ હતો, છક્યો દેખીને છત્ય;
નિંદા કરિ શિવભક્તની, માટે થઇ આ ગત્ય. ૯૩
નિંદે જે મહારુદ્રને, નિંદે શિવ મહિમાય;
વીસ જન્મ રહે વાંઝિયો, દરિદ્ર દુઃખિયો થાય. ૯૪
શિવ સેવાથી સુખ ઘણું, પ્રતાપ પુણ્ય પ્રસંશ;
નિંદાથી નરકે જશે, વધતે વાધે વંશ. ૯૫
વિષ્ણુ પ્રતાપ વૈભવ હતો, રિદ્ધ ભોગવ્યું રાજ્ય;
શિવ નિંદે સરવે ગયું, તન સહિત સૌ તાજ્ય. ૯૬
શાડિક વચન શ્રવણે સુણી, પ્રેમદા લાગી પાગ;
મા'રાજ સુખ સાગર તણી, જડી મુને તો જાગ. ૯૭
મા'રાજ મુને ઇશ્વર મળ્યા, નેક રહી નહિ ન્યૂન;
શાડિક મુનિ સેંજે મળ્યા, પ્રગટયું મોટું પુન્ય. ૯૮
રાજ રિદ્ધ ક્યમ પામશે, નૌતમ નીધિ નવાઇ;
બાપ થકી એ બેટડો, શોભે ક્યમ સવાઇ. ૯૯
કહો તે મારગ ચાલિયે, કહો તે કરિયે વ્રત;
રુખિ દેહમાં રિઝીયા, તે વળાએ ત્રત. ૧૦૦

દેશ ગયો દુશ્મન ઘરે, તે જોરાવર જોર;
અષ્ટ સહસ્ર અંબાડિયે, ધન ગાજે ઘમઘોર. ૧૦૧
રંક જીતે કયમ રાયને, સુત છે વિપરીત વેશ;*
આણ ફરે કેમ એહની, જીતે કયમ નિજ દેશ. ૧૦૨
ભિક્ષા માગતે ભવ જશે, વા વળશે એનો દન;
તમો તત્ત્વ ત્રિલોકમા, માન્યું મારું મન. ૧૦૩
ગુપ્તમાં ગુપ્ત એ છે ઘણું, ગુહ્ય માંહ્ય એ ગુહ્ય;
તેહ બતાવું તુજને, સત્ય પ્રકારે સુઝ. ૧૦૪
શાંડિક કહે સુણુ સુંદરી, કહું પરમારથ કાજ;
સોમ પ્રદોષ કરે કુંવર, રિધ સિધ પામે રાજ. ૧૦૫
શત્રુ જીતે સહેજમાં, અજિત કહેવાય આપ;
અલખત ભોગવે ઇંદ્રની, પ્રદોષ પુણ્ય પ્રતાપ. ૧૦૬
બ્રહ્માદિક ભાવે ભમે, ગુણિજન જશ ગુણ ગાય;
વૈભવ વાસવ વીસનો, સોમ પ્રદોષથી થાય. ૧૦૭
તહારા એકોતેર તરે, પરિયાં એનાં શત પાંચ;
દુશ્મનને દેંવટ કરે, ના'વે ઉની આંચ. ૧૦૮
સોમ પ્રદોષ સરખો નથી, સિદ્ધિ પદનો ઠામ;
મનસા, વાચા, કર્મણા, થાય મનોરથ કામ. ૧૦૯
કામધેનું ચિંતામણિ, કલ્પ વૃક્ષ કંઇ ક્રોડ;
સોમ પ્રદોષવત્ વ્રત નથી, જરૂર જવલો જોડ. ૧૧૦
સિદ્ધ પદારથ સર્વથી, હેત ઘણું જો હોય;
મહિમા સોમ પ્રદોષનો, કળી શકે નહિ કોય. ૧૧૧
વીસ સહસ્ર જન્મ વાંઝિયો, સંકટ સઘળાં સૂત્ર;
પાપ બળે પ્રદોષથી, પામે પ્રૌઢા પુત્ર. ૧૧૨
દરિદ્ર અબ્દ દશ લાખનો, કરે કિંકર થઈ કાજ,
સોમ પ્રદોષ પ્રતાપથી, રિદ્ધ ભોગવે રાજ. ૧૧૩
જપ ને તપ જાડું નથી, કષ્ટ ન વેઠવુ કાય;
સોમ પ્રદોષે સહજમાં, મનવાંછિત ફળ થાય. ૧૧૪
ઉંચ નીચ કે અધમ જન, નર નારી કો રંક;
સોમ પ્રદોષ જો આચરે, અલખત આડે અંક. ૧૧૫

ચોપાઈ.

કામનિ કહે સિધ્યું મુજ કાજ, એ મહિમા કહોને મહારાજ;
કિયો દિવસ તિથ કુણ વાર, કિયો માસ શિરોમણિ સાર. ૧૧૬

* પ્રત ૪. "વિધવા સુત છે વિપરિત વેશ." પ્રત ૨. "રાજનીતિ નવ જાણે લેશ"

કોનું સ્થાપન કોનો મંત્ર, તત્વ પૂજનના કેવા તંત્ર.
તેહ બતાવો મુનિ મા'રાજ, થાયે મુજ અર્ભકનાં કાજ. ૧૧૭

દોહરા.

શાંડિક મુનિ સંભળાવશે, મા'દેવ તણો મહિમાય;
અર્ભક આચરશે એ તણા, સુખ સાગરે સીમાય. ૧૧૮
પરમેશ્વર પરસન્ન થશે, રિદ્ધ ભોગવશે રાજ;
એમ પ્રદોષ વ્રત માંડશે, કરશે રૂડાં કાજ. ૧૧૯
આ અધ્યાય છયે તણી, પૂરણ વાત પ્રકાશ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૧૨૦

ઇતિશ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'સોમ પ્રદોષ વર્ણન' નામનો ષષ્ઠોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૭ મો.

દોહરા.

સિદ્ધિ બુદ્ધિ સ્વામી જે, ગણપતિ ગુણ ગભીર;
અર્ભક ઉમા ઇશિનો, ધર્મ ધુરધર ધીર. ૧
એવું સલખનપુરી સહિત, કહાવે જે કિરતાર;
પિયર સૌ પડિત તણી, દિવ્ય પદવી દાતાર. ૨
ઋષિ કહે ગમ. સુણો, પ્રદોષ તણી કહું પેર;
સંક્ષેપ બતાવું સુંદરી, ગુણવંતી જા ઘેર. ૩
બારે માસ ઉત્તમ અધિક, કામનિ સાંભળ કર્ણ;
માર્ગશીર્ષ કે શ્રાવણે, તત્વ કહ્યા એ ત્રણ. ૪
શુક્લપક્ષ શિરોમણિ, તિથિ તેરસ સોમવાર;
આરંભ કરાવ એ દિવસથી, સકળ તત્વનું સાર. ૫
નિર્મળ નદિ નાવણ કરો, જીતો ઇન્દ્રિ સર્વ;
અસત્ય કદિ નહિ ઉચરો, ગાત્ર તજો સઉ ગર્વ. ૬
મનસા સિદ્ધ મન વશ કરો, કુંડાં ન કરો કર્મ;
પુણ્ય દીઓ પરમારથી, ધારો રુડો ધર્મ. ૭
પરને પીડા નવ કરો, પાળો શીલ સમેત;
અહર્નિશા આનંદમાં, હરિહર સાથે હેત. ૮
અશન વર્જિત શુભ એ દિવસ, રુદે ન ધરવો રોષ;
રજની મુખ ઘડીકા ત્રણ, પાંચ ઘડી પ્રદોષ. ૯
દિવસ ઘડી ત્રણ પાછલો, રુડી બે ઘડી રાત;
પાંચ ઘડી પ્રદોષની, વેદવચન વિખ્યાત. ૧૦

સંધ્યા સંધ્યાકાળની, માણે પોતે મન;
પ્રાણાયામ પેહેલું કરે, પછે કરે પૂજન. ૧૧
પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા શુદ્ધ થઇ, દેહ ન્યાસ દિલ દીઠ;
અર્ઘ પાદ્ય પૂજા વિધિ, પૂજે શિવની પીઠ. ૧૨
તંત્રોક્ત તદપિ દેવવત, જપ હોમાદિક જોગ;
ધૂપ, દીપ, તિલ, તાંબૂલે, ભાવતા ઉપભોગ. ૧૩
ધતુર અર્ક કલારનાં, કુસુમ તુળસી બિલિપત્ર;
જમ જમ જે ચાનક ધરે, શોભિત ધરવાં છત્ર. ૧૪
કમળ પુષ્પને કેતકી, મુખ ભણીને મંત્ર,
જાઈ, જુઈ, ચમેલીએ, આપાવો એ યંત્ર. ૧૫
અબિલ, ગુલાલ ને અરગજા, ગંગોદક ગુણનિધિ;
શિવ કવચ શિવ સહસ્રનો, રુદ્રાધ્યાય વિવિધિ. ૧૬
ઉપવિત વસ્ત્ર અલંકૃતિ, શોભા રૂડે સંગ,
લેપ કરો ચંદન તણો, લાખિણે શિવ લિંગ. ૧૭
ફોફળ ફળ શ્રિફળ સહિત, વિધ વિધના પકવાન,
મેવા મોઘા મૂલના, બીડે બાસઠ પાન ૧૮
કરે કર્પુરે આરતી, સપત્નીવત્ શિવ સેવ,
ભાવ ધરી ભક્તિ કરે, માની લે મા'દેવ. ૧૯
વિપ્ર વરણ ઉદ્યાપને, સાત પાંચ શત સેવ;
દુર્બળ જો દર્શન કરે, માની લે મા'દેવ. ૨૦
ભોળો શંભુ ભુખ્યો ભાવનો, કરે નિમેષમાં ન્યાલ;
પૂજાની એ પદ્ધતિ, વપુએ હોય જો વ્હાલ. ૨૧
પદ્ધત પૂજા કોટિધા, રાજસ રૂડી રીત;
પરબ્રહ્મ તન પ્રસન્ન થશે, જો હોયે પુરણ પ્રીત. ૨૨
પ્રીત થકી પૂજા વળે, પ્રીતે પૂરણ કામ;
પ્રીતિવશ પરબ્રહ્મ છે, જો જો ઠામો ઠામ ૨૩
ભોળો વશ છે ભક્તિને, ભોળો ભોગી ભાવ;
અરોપ પૂર્ણે પ્રીતે વળે, બુદ્ધિ શુદ્ધ બનાવ ૨૪
રાજા રાજ્ય સેવા કરે, ખર્ચે લક્ષ ને કરોડ;
કંગાળ હોય તે કરગરે, શિવ આગળ કરજોડ. ૨૫
અમાનું કાંઈ ન આવડે, શિવ શિવ કહે મુખવ્રત;
માની લે મહાદેવજી, ત્રુઠે શંકર વ્રત. ૨૬
અહંકારે પૂજા કરે, મન મોટમથી મે'ર;
ભાવ નહિ ભવ ઉપરે, પ્રભુ માને પારોર ૨

ગરીબ હોય જો ઘર તણો, ભાવ હોય ભરપૂર;
દર્શન કરે દલડા થકી, સઘળું માને શૂર. ૨૮
ભંડાર હોય ઘરમાં ભર્યો, કરે ઘણી કોસેર;*
હસે દર હૈડા વિષે, કૃત જાણે કુબેર. ૨૯
હો દેહ દુઃખ પામતો, સમર્પે શિવને શેર;
મન રીઝે મહાદેવનું, કરે તરણાનો મેર. ૩૦
પ્રદોષની પૂજન વિધિ, મા'દેવ તણો મહિમાય;
સ્વર્ગ, મૃત્ય, પાતાળમાં, સુખસાગર સીમાય. ૩૧
પક્ષ પ્રદોષ પંડિત કહે, વાર યુક્ત શનિ સર્વ;
સોમ પ્રદોષ સેવા કરે, ઘણો તજી મન ગર્વ. ૩૨
પંદર દિવસ બે પક્ષમાં, ત્રયોદશી કહેવાય;
શનિવાર યુકતે મળે, સોમ પ્રદોષ તવ થાય. ૩૩
પક્ષ પ્રદોષ તે તેરસે, વર્ષ તણા ચોવીસ;
વણુ તેરશ શનિવારના, હોયે અડતાળીશ. ૩૪
સોમ પ્રદોષ શનિવારનો, પક્ષ મળે બહુ પુણ્ય;
આરાધે જો ઈશને, નેક રહે નહિ નૂન્ય. ૩૫
જેને જેવી આસ્થા, જેને જેવું હેત;
તે ફળ પામે તેટલું, તન મન ધન સમેત. ૩૬
તત્વ એહ ત્રિલોકનું, આપે રિદ્ધી રીત;
પ્રદોષ કગાવ તું પુત્રને, પુરણ આણી પ્રીત. ૩૭
માનનિયે માન્યું ખરું, પરઠી મનમાં પેર;
શણુગઠ† બાધી સાડલે, ગઈ ગુણુવતી ઘેર. ૩૮
દિવસ આવ્યો તે દેવનો, કર્યું મૂર્ત્ત ધરી મર્મ,
વ્રત માંડ્યું બે બાળકે, ધાર્યો રૂડો ધર્મ. ૩૯
મનસા વાચા કર્મણા, તન મન ધનથી તર્ત;
સેવે શ્રી શૂળપાણુને, મનસા માંડ્યુ વ્રત. ૪૦
શ્વાસો શ્વાસ, ઘડીએ ઘડી, નિમેષ નિમેષે નેક;
શિવ શિવ મુખે ઉચરે, અધિક શબ્દ એ એક. ૪૧
પામર શી પૂજા કરે, કરે દિવ્ય દરશન;
અહર્નિશ આરાધતાં, પરબ્રહ્મ થયા પરસન્ન. ૪૨
બાળક ને વળી બાપડાં, જર ઘરનું નહિ જોર;
કંગાળ થઈને કરગરે, તેને શાનો તોર? ૪૩

* કસર. † જબરી ગાઠ છગડાને છેડે વાળી-ભુલાય નહિ તે માટે.

ધંતુરો ને આકડો, પાણી રેડે પ્રીત;
તમ તમ હરખ્યા હર ઘણું, રાજ રાજેશ્વર રીત. ૪૪
નાચે કુદે નૃત્ય કરે, આણે નહિ અહંકાર;
કુડ કપટ કાયે નહિ, કરુણા કરે કિરતાર. ૪૫
અહંકારે હર વેગળા, પુણ્યવંતાની પાસ;*
ભોળો ભત્ર વશ ભક્તને, વસે હેતને વાસ. ૪૬
ખટ માસ થયા એમ ખાંતસું, પ્રદોષ થયા જ્યેં બાર;
એકાકી નહાવા ગયો, વિપ્રતણો કુંમાર. ૪૭
માહાદેવના માથાપરે, બ્રહ્માંડ ચઢિયો ભાર;
એને તે શું આપશું, કરે એમ વિચાર. ૪૮
આ ભવ લક્ષ્મી આપશું, નવે ખંડમાં નામ;
વળતો વાસ કૈલાસમાં, સ્થિરપદ મોટો ઠામ. ૪૯
ઝરણુ આવે છે જળ તણો, ગૌતમી ગંગા તીર;
કલોલ વિપ્ર કરે ત્યાંહા, નાહે નિર્મળ નીર. ૫૦
પરબ્રહ્મ પરસન્ન થયા, વડો જે માંહ વિવેક;
બુદ્ધિ એને આપિયે, ત્યાં તો રે'શે ટેક. ૫૧
ઇંદ્રાસન વૈકુંઠ પદ, કે શું આપું ગામ;
તરણાનો મેરૂ કરું, હવણાં આપું દામ.† ૫૨
એમ પ્રદોષ વ્રત સાધતાં, થયો સંવત્સર એક;
મનસા વાચા કર્મણા, વાધ્યો સ્નેહ વિવેક. ૫૩
વિષ્ણુદત્ત સુત વિપ્રનો, શિવદત્ત નૃપનો સુત;
આનંદ તણો અર્ણવ ભર્યો, સાચા બેય સપૂત. ૫૪
એક એકને દુભે નહિ, નિમેષ નિમેષ નેહ;
ત્રણેનો એક આતમા, દિસે જુજવા દેહ. ૫૫
વસંતઋતુ વ્યાપી રહ્યો, નવ યૌવન તરુ તોય;
બે બાંધવ ઉભા રહ્યા, જુજવી દ્રષ્ટે જોય. ૫૬
ત્રટ એક તૂટી પડી, ત્યાં ગયો તે દ્વિજ તન;
કળશ દીઠો ત્યાં કારમો, રુડાં ભર્યાં રતન. ૫૭
એક એક છન્નું કોડનું, એવાં અસંખ્ય અમૂલ;
સૂર્ય બિંબ સરીખડાં, ચિંતામણિની તુલ્ય. ૫૮
અમૂલ્ય રત્ન હીરા કણી, તરણુ સુંદરી તેજ;
વિપ્ર પડ્યો વિમાસણે, હૈડામાં ઘણું હેજ. ૫૯

* પ્રત ૨. પાઠ "હરિ અહંકારથી વેગળો, અગુણવંતાની નવ પાસ;"
† પ્રત ૨. પાઠ. "કરું નવે ખંડમાં નામ."

અનર્ગળ માલ અમૂલ્ય છે, મંદિર કયમ લઈ જાઉં;
પ્રદોષમાં કુડું પડે, તો તો દુઃખિયો થાઉં. ૬૦
રત્ન વા'લાં મુજને નથિ, વહાલું મુજને વ્રત;
નાંખી કળશ ને નિકળ્યો, તે વેળાએ ત્રત. ૬૧
લે લે લે લાયક કળશ, તોલ બોલ એમ તર્ણું;
ઇશ તણી આજ્ઞા થઈ, કુંવરે સાંભળ્યું કર્ણું; ૬૨
અસંખ્ય ભાર અસંખ્ય ગુણ, અસંખ્ય (મણિ) મોંઘે મૂલ્ય;
ગુણવંત ઉપાડીને ગયો, શક્ર સમૃદ્ધિ તુલ્ય. ૬૩
ગગા નાણો ગુણનિધિ, ગયો હેતથી ઘેર;
મા આગળ માંડી કહી, પરકી'તી જે પેર. ૬૪
પ્રદોષ તો પ્રત્યક્ષ ફળ્યો, હીરા આવ્યા હાથ;
મા અગળ જઈ મુકીયા, સ્તુતિ કીધી શિવ સાથ. ૬૫
પ્રતાપ શુભ પાર્વતિ પતિ, મોટો છે મા'દેવ;
રંક અમો રિધ પામિયા, સોમ પ્રદોષની સેવ. ૬૬
માતા કહે સુત સાંભળો, અધિક ઓછું નહિ આપ;
પુરણ લક્ષ્મી પામિયા, હરિહર તણો પ્રતાપ. ૬૭
વ્હેંચી લ્યો બે બાંધવા, વડો ધરી વિવેક;
મ્હારે તો સરખા તમો, એક એક ને એક. ૬૮
રાજપુત્ર વળતો વદે, એ તો નહિ વહેવાર;
તને આપ્યું મને આપશે, શિવ સમરથ દાતાર. ૬૯
કોઈ રળે ને કોઇ જમે, તાકે પરનો માલ;
આશ કરે જે પારકી, કર્મ હિન કંગાળ. ૭૦
ઇંદ્રાસન આપ્યું ઇંદ્રને, સુરપતિ કીધો શક્ર;
વૈકુંઠ આપ્યું વિષ્ણુને, ચતુર્ભૂજને ચક્ર. ૭૧
પય પાયું ઉપમન્યુને, બ્રહ્માને બ્રહ્મ સદન;
તે આપે તવ લેઈશું, પુણ્યવંત પંચ વદન. ૭૨
બીજું સરવે ખુટશે, હીરા મોતી ગર્થ;
ખુટે ન આપ્યું એહનું, શિવ દાતા સમર્થ. ૭૩
મદમતિ તે માનવી, જે કરે મનુષની આશ;
ચટકો દેખે દિન ચારનો, વળતો થાય વિનાશ. ૭૪
તારૂં ધન તે માહરું, મ્હારું તે તવ હોય;
ખાઓ પીઓ સુકૃત કરો, જશ અપજશ હિત હોય. ૭૫
તરણાનો મેરુ કરે, રંકને આપે રાજ;
તે મુજને પ્રસન્ન થશો, મોટા શિવ મા'રાજ. ૭૬

કોડી એક લીધી નહિ, વાધ્યો સ્નેહ વિવેક;
સોમ પ્રદોષ વ્રત સાધતાં, થયો સંવત્સર એક. ૭૭
વિષ્ણુદત્ત સુત વિપ્રનો, શિવદત્ત રાજકુમાર;
આનંદ તણો અર્ણવ રહ્યો, ઉત્કટ અપરંપાર. ૭૮
કો કોને દુભે નહિ, ક્ષણ ક્ષણ વાધે નેહ;*
આત્મા એક ત્રણે તણો, દિસે જુજવા દેહ. ૭૯
વસંતઋતુ વ્યાપી રહ્યો, કોકિલ કરે કલ્લોલ;
બે બાંધવ તેને સમે, રમતા ઝાકમઝોલ.† ૮૦
ટહુકા નિત નિત તે સુણે, ભજે શિવશક્તિ અનૂપ;
પરંતુ સર્વનો રાજીયો, ભાસે માધવ ભૂપ.‡ ૮૧
કામ વધારણ કામીને, દશથી દુણો દેહ;
કાં નર ને કાં નારીઓ, તીક્ષ્ણ બાણે તેહ. ૮૨
અરણ્ય વન અઘોરમાં, પહોંચ્યા જ્યારે પંથ;
તનયા ગંધર્વરાજની, ચિંતની નિરખી ચંત. ૮૩
જયમ વિદ્યુત ઘનઘોરમાં, અભ્રે ઇન્દુ જેમ;
આકસ્માત અજવાળિયું, તરુણી દીઠી તેમ. ૮૪
પૂર્ણ કાશ્મિરી પુતળી, સિંગલ દેહિ સદન;
શરદ શશિના સારખું, વનિતાતણું વદન. ૮૫
ભ્રાંત પડી બે ભ્રાતને, કવણ કામની કેવાય;
દેદારે દેવાંગના, મન જોતા મૃતકાય. ૮૬
સંગે દાસી સહસ્રધા, મહા મનોહર મૂલ્ય;
મદ ભરી મચ્છરવતી, સુર રાણી સમતુલ્ય. ૮૭
ભર જોબનમાં ભામનિ, દમયંતીવત્ દેહ;
મનોરમા કો મોહિની, તરુણ અરુણ વત્ એહ. ૮૮
જળહળતી ને ઝગમગે, જોબન બાળે વેશ;
ચંદ્રવદની મૃગ લોચની, શ્યામ અલિકૃત કેશ.§ ૮૯
પ્રેમદા જાણે પદ્મની, શોભા શુદ્ધ સુજાણ;
કંદર્પરૂપ કટી કેસરી, પુરંદરી પરમાણ. ૯૦
ગજગામી ભલી ભામિની, જાણે જામની શર્દ;
ઇંદુ મુખ કો અપ્સરા, બહુધા એમાં બર્દ. ૯૧

---

* પ્રત ૪. પાઠ. "નિમેષ નિમેષે નેહ." † પ્રત ૪. પાઠ "૦ શબ્દ અલૌકિક થાય.' અને 'રાત્રુમાં રમવા જાય" ‡ પ્રત ૪. પાઠ "કલ્લોલ કરે છે કોકિલા, ચાલુ વન અનૂપ"

§ ભમરા જેવા કાળા વાળ

મદનતણા પણ મદ હરે, કંદર્પ દર્પ આદ કામ;
રાધા રૂપ કે છે રતિ, સ્વરૂપવતી સુખધામ. ૯૨
મદન સદન શોભાતણું, ભાગ્યતણો ભંડાર;
અર્ણવ અમૃતનો અતિ, ઇન્દ્રાણી અવતાર. ૯૩
લાવણ્ય જોબન લક્ષધા, ગ્રીવા પોત કપોત;
હંસગામની હાસ્યમુખિ, શુભ ગુણ લક્ષણ સોત. ૯૪
બુદ્ધિ નિધાન ઓહીં વિધકળા, ભાગ્ય સુભાગ્ય ભરપૂર;
સાગર કોડ સ્વરૂપનો, નાર વધારણ નૂર. ૯૫
ભલી ભૃકુટિ કમઠવત, કામ બાણુ કરકોડ;
આતુરનાં ચિત ચાળવે,* હાકી છૂટે હોડ. ૯૬
સકળ કળા સુલક્ષણી, સકળ ગુણાલંકાર;
સીમા સુંદર માનની, ભાગ્ય તણો ભંડાર. ૯૭
દીઠી કન્યા દેવની, તરત ટકાવ્યો પાગ;
વિપ્ર પુત્ર કહે વીર સુણ, જાવાનો નહિ લાગ. ૯૮
રમે છે રામા રણ વિશે, સ્વ ઇચ્છાએ સાર;
આપણ જઇએ ધાઈ ને, એ તો નહિ વ્યવહાર. ૯૯
શાસ્ત્ર સાખ્ય પુરે નહિ, કામનિનું કુણ કામ;
પાગ ભરો નહિ પાધરો, તજો હવે આ ઠામ. ૧૦૦
રાજપુત્ર કહે રહો તમો, (જોઉં) જુવતીની કોણ જાત્ય;
પાર લઉં પ્રેમદા તણો, ભૂપ તણી એ ભ્રાત્ય. ૧૦૧
કાયર થઈ કયમ નાશીએ, જુવતીમાં શું જોર;
દેવ માનવ કે દાનવી, જોઉં એનો અંકોર. ૧૦૨
વિપ્ર તો વનમધ્યે રહ્યો, આતુર નર ચિત્ત ચહાય;
નિરખું જઈ એ નારને, થનાર હોય તે થાય. ૧૦૩
નારી સન્મુખ નૃપ ગયો, દીઠા નવરસ નાવ;
પુરણ રૂપ પ્રદ્યુમ્નવત, આવ્યો રતિને દાવ. ૧૦૪
ઇંદ્ર અવતાર થકી અધિક, ચંદ્ર થકી ગુણ ચાર;
એવું રૂપ રમી રહ્યું, નેહે નિરખે નાર. ૧૦૫
એક રૂપ રાજાતણું, શિવ પૂજન તપ તેજ;
કામની કંદર્પવત કળ્યો, હૈડે અધીકું હેજ. ૧૦૬
ઇંદ્ર ચંદ્ર કો અધિપતિ, કે સુર સુતનો સાથ;
મુજને વરવા મોકલ્યો, એહ વિશંભર નાથ. ૧૦૭

* ચળાયમાન કરે; છટકાવી મુકે.

કે છળવા કો છત્રપતે, મૂકાવા મૂજ માન,
વશ થાયે વરે મૂને, (તો) દીધુ ઉત્તર દાન ૧૦૮
પૂજતી હું પરબ્રહ્મને, પૂજતિ ગવરીને દિન રાત,
તેણીએ વર મોકલ્યો, જગદંબ અંબા માત ૧૦૯
ત્રિપુરારી ત્રુઠ્યા મુને, ત્રુઠ્યા વિષ્ણુ બ્રત,
મન અવલોકી માનનિ, તે પાસે આવી તર્ત. ૧૧૦
ઇંદ્ર, ચંદ્ર સરીખડો, ચંપક વર્ણી કાય,
રામાએ દિઠો રીઝમા, રૂપવતો તે રાય. ૧૧૧
માનનિ મન વિચારિયુ, બોલાવુ કયમ બોલ,
તરણાથી હળવી પડુ, તરણિનુ નહિ એ તોલ ૧૧૨
માનનિ જે માને મળે, અહંકારે તન તાન,
મૂકે માન જે માનની, હળવી પીપળ પાન. ૧૧૩
દીધી આજ્ઞા દાસીને, વાડીમાં સૌ જાય,
હાર ગુંથો જઈ હેતથી, તવ શિવ પૂજન થાય. ૧૧૪
વોળાવી વનિતા સહુ, રહી એકલી આપ,
ભરી દષ્ટ ભૂપતિ ભણી, મન રાખી નિજ હાથ ૧૧૫
નિકટ ગયો ત્યા નરપતિ, મનથી દીધાં માન,
આગતસ્વાગત અદિકી કરી, પ્રિતે આપ્યા પાન ૧૧૬
કોણ જાત કુણ દેશ તુજ, કોણ ગોત્ર કુણ ગ્રામ,
કોણ ઇષ્ટ ઉપાસના, કોણ તમારુ નામ ૧૧૭
દીસો છો કોઈ દેવતા, સામુદ્રીક સેંધાણ
પૃથ્વી પતિના પુત્ર છો, ઓળખિયાં એંધાણ ૧૧૮
કરણ પર્યંતે નેત્ર છે, હેઠા ઢીંચણથી હાથ,
પ્રતાપ પુરંદર સારખો, સેવન શિવને સાથ ૧૧૯
ગુણવતી કારણ નવ કશુ, પૂછોછો શીપેર,
કામે આવ્યા તે કરો, જાઓ પિતાને ઘેર. ૧૨૦
ગામ ઠામ નથી જાણતો, નથી માત નથિ તાત,
હવડાં તો હું રંક છુ, શી કહું તમને વાત ૧૨૧
સમ દીધા માટે કહું, ધારુ સાચો ધર્મ,
આગળ વાત જાણુ નહિ, કિરતારે લખ્યું કર્મ ૧૨૨
રંક દુર્બળ એક બ્રાહ્મણી, નિર્મળ કુળની નેટ,
ભિખ માગી ભોજન કરે, પોખે મારુ પેટ ૧૨૩
માત, તાત, મોસાળ ને, સજન સહોદર સાથ,
આશા રાખુ છુ મેળવે, ચૌદ લોકનો નાથ ૧૨૪

તમારે કામ મારું કશું, ગુણ અગુણ શા ગાઓ;
પરદારા શું પ્રીતથી, જ્યાં આવ્યાં ત્યાં જાઓ. ૧૨૫
ચતુરા પરખી ચાતુરી, તે વેળા ગળી તર્ત;
ગળે પતાસું પાણીએ, અથવા અગ્નિ ઘૃત. ૧૨૬
અહંકાર તનથી ઝટ તજ્યો, હેતે જોડ્યા હાથ;
તન, મન, ધન સોંપી કહે, સ્નેહ ચાહે તે સાથ. ૧૨૭
રામા કહે રુદિયે વસ્યો, દિવ્ય દેવાંશી દેહ;
કામની કામાતુર થઈ, નિશ્ચય આણ્યો નેહ. ૧૨૮
અમૃતથી ઘણું મીઠડાં, કથન સંભળાવ્યાં કરણ;
શિવ પ્રસન્ન તુજ ઉપરે, પ્રીત ધરીને પરણ. ૧૨૯
મુજ મન માન્યો તું ધણી, તું હૈડાનો હાર;
તું રક્ષક મુજ જીવનો, આત્માનો આધાર. ૧૩૦
વિહ્વળ છે મારું વપુ, કામાતુર છું કામ;
વરમાળ આરોપું કંઠમાં, શિરછત્ર હો સ્વામ. ૧૩૧
પૂર્વજન્મ સચો હશે, લખ્યો વિધાતા લેખ;
ગંધર્વ વિવાહ ત્યાં કરો, વાર કરો નવ રેખ. ૧૩૨
નરપતિ કહે નારી સુણો, હમણાં છું હું રંક;
તમો દીસો દેવાંગના, એ મળશે કયમ અંક. ૧૩૩
પુરું કયમ તારું પડે, હીરા હેમ બહુ હાથ;
અમો રંક તું રાજવી, સ્નેહ કસ્યો તુજસાથ. ૧૩૪
રાજ્ય ભ્રષ્ટ રણ રડવડું, વિપરીત જો અમ વેશ;
વૈરી હાથે વહી ગયા, દિવ્ય દામ ને દેશ. ૧૩૫
ઉદર ભરું બ્રાહ્મણ ગૃહે, બોહો દુઃખ બાબત બીજ;
અવસ્થા એક નથી, રાખે શું તું રીઝ. ૧૩૬
તાત તમારો ખીજશે, કુમારી વરિ કન્યાય;
સ્વ ઇચ્છાએ પરણશો, અદિકો એ અન્યાય. ૧૩૭
સૂર્ય સાખ્ય તો નવ દીએ, કરો દેવ દરશન;
એ વાતે અન્યા ઘણો, પરમેશ્વર નહિ પરસન્ન. ૧૩૮
નીચ સ્વભાવ નારી તણો, વડો એક મોટો વાંક;
સહસા કામ ન કીજીએ, અબળા આડો આંક. ૧૩૯
(હું) પૂછું મારી માતને, તું પૂછ તુજનો તાત;
વળતી તો વિવાહ તણી, વનિતા કરજે વાત. ૧૪૦
ઉભયે જ્ઞાન વિચારિયું, કીધા વાયદા વર્ત;
પરમ દહાડે પરોઢીએ, અહીંઆં આવજો તર્ત. ૧૪૧

હું ગંધર્વની દીકરી, મહાલક્ષ્મી શિર મોટ;
અલખત અયુત મઘવા તણી, રિદ્ધ સિદ્ધની નહિ ખોટ. ૧૪૨
સ્ત્રીહત્યા રાત સહસ્રધા, અયુત બ્રહ્મહત્યા આપ;
વચન ચૂકો આવો નહિ, (તો) પ્રલય કાળનું પાપ. ૧૪૩
સમ દીધા બહુ આકરા, કરી પ્રતિજ્ઞા પાંચ;
નિર્ભયથી અહિં આવજો, ઉની ના'વે આંચ. ૧૪૪
અરસપરસ કોલો કર્યાં, વચને વારંવાર;
નગર સમીપે નરપતિ, નાર સમીપે નાર. ૧૪૫
વાત કહી વડ વીરને, ગુણવંત આવ્યો ઘેર;
મા આગળ માંડી કહી, પરહીતી જે પેર. ૧૪૬
મા'દેવજિએ મોકલી, પ્રદોષતણું એ પુણ્ય;
સુત જાજો સુખે તમો, નિમેષ ન રાખો ન્યૂન. ૧૪૭
તે વેળા તનયા ગઈ, જ્યાં બેઠો તો તાત;
કર્મ કથા કહી કામનિ, વનમાં થઈ જે વાત. ૧૪૮
ઇચ્છા વર વરવા તણી, હોંશ ઘણી મન હામ;
ત્રિલોક મોહન વર મળ્યો, દૈવતરૂપી દામ. ૧૪૯
પરણાવો મુને પ્રીતથી, માગું પિતા તમ પાસ;
પ્રસન્ન મુને પરમેશ્વરી, એ વર કેરી આશ. ૧૫૦

ચોપાઈ.

તનયા પ્રત્યે બોલ્યો તાત, પુત્રી સાંભળ તું એક વાત;
રાતે ઇંદ્ર સભામાં આજ, થયું કોટિધા મ્હારું કાજ. ૧૫૧
સુરપતિ સાથ શિવલોકે ગયો, અધિક ઉત્સવ તે ઠામે થયો;
દેવતણું દીઠું દરશન, પરબ્રહ્મ મને થયા પરસન્ન. ૧૫૨
નેહ કરી બોલાવ્યો નાથ, હેત ઘણેરે શિર મુકયો હાથ;
માગ માગ ગંધર્વ ગુણ નિધ, વેદ પુરુષ બોલ્યા વિધવિધ. ૧૫૩
ત્યારે મેં નમાવ્યું શીશ, તમો આદ્ય નિરંજન ઈશ;
તરણ તારણ ત્રિભુવન ભૂપતિ, આદ્ય પુરુષ છો અકળ તવગતિ. ૧૫૪
આદ્યના આદ્ય અશરણના શર્ણ, લાગ્યું ચિત્ત તમારે ચર્ણ;
માગું મોક્ષ માગું ધન ધાન્ય, માગું ભક્તિ તુજ ભગવાન. ૧૫૫

દોહરા.

મા'દેવ કહે મારું કહ્યું, કર કર કહું તે કાજ;
પુત્રી તારા પેટની, અતિ રૂપણી આજ. ૧૫૬
માગી આપો મુજને, મહારો છે એક પુત્ર;
પુણ્ય વ્રત પ્રદોષનું, શોભાવે છે સૂત્ર. ૧૫૭

ધમ કર્મ ને ધ્યાન દઢ, શિવદત્ત રુડું નામ;
પરણાવ પુત્રી તેહને, કર કહું રૂડું કામ. ૧૫૮
રણમાં મળશે રાજવી, પરણાવો તનયા પેર;
અષ્ટ મહા સિદ્ધ નવનિધ્ય રિધ, મોકલ તેને ઘેર. ૧૫૯
તુલ્ય ચિંતામણી આપજે, જેથી ચિંતા જાય;
અચુત ઈંદ્રાસન તણી, શોભા સેજે થાય. ૧૬૦
શિવ વચન શિરપર ધર્યું, ગંધર્વ આવ્યો ઘેર;
કુંવરીએ સાચું કહ્યું, પ્રીછયો સઘળી પેર. ૧૬૧
સંદેહ મન રહ્યો નહિ, સગાં સજ્જન સમેત;
ભામની ભાગ્ય તારું ભલું, હજાર હાથ હર હેત. ૧૬૨
પદ્મવદનનો પુત્ર એ, પૂર્ણ પ્રદીપનું પૂણ્ય;
તે વર પામી પ્રેમદા, નેક રહી નહિ નૂન્ય. ૧૬૩
બીજે દિવસે બાળકી, તેડી આવ્યો ત્યાંય;
ઈશ્વરે મેળવ્યા એકઠાં, શુભ મંદિર વન માંહ્ય. ૧૬૪
ઘણુંક સૈન્ય ગંધર્વનું, સજન સહોદર સાથ;
પરણાવી પુત્રિ પ્રિતથી, હેતે મેળ્યો હાથ. ૧૬૫
દેવ સાક્ષી દૈવત ઘણું, દીધું કન્યાદાન;
નવનિધિ તે પામિયો, શંકરના સન્માન. ૧૬૬
તેજ વાધ્યું ત્રિલોકમાં, અલખત અધિકી હોય;
પરમેશ્વર જવ પાધરા, કદી ન ગાંજે કોય. ૧૬૭
લક્ષ્મીને વશ સર્વકો, ઘર ઘોડા ગજ રથ;
અજીત કહાવે એકલો, સેન સહિત સમર્થ. ૧૬૮
હસ્તી ઘોડા માલ ધન, ઝાઝી જોખ જતન;
મનવાંછિત જ્યાં નિપજે, જ્યાં ચિંતામણી રતન. ૧૬૯
ગંધર્વ વોળાવી વળ્યો, છત્ર ચામરની છાય;
દેવ દુંદુભી વાજતે, મંદિરમાં મહીપાલ. ૧૭૦
ચરણે નમિયો માતને, વધુ સમેતે આપ;
અલખત પામ્યો અધિપતિ, તે શિવનો પરતાપ. ૧૭૧
વજીર કર્યો તે વિપ્રને, પંચશત અન્ય પ્રધાન;
નૌતમ નગર વસાવિયું, ધર્મધ્વજ દે સૌ માન. ૧૭૨
શત્રુ જીત્યા સામટા, તાપ કર્યાં સૌ તાજ;
અનમી કહેવાયો એકલો, રામ સરીખું રાજ. ૧૭૩
પ્રજા પાળે પુરણ પ્રીતથી, દે દુષ્ટને દંડ;
જાંબુદ્વીપમાં જશ લિયો, ભુપત ભારે ભર્તખંડ. ૧૭૪

વસુધા સર્વે વશ કરી, ઠાઠ સમુદ્ર ઠેઠ;
કર આપે સૌ રાજીયા, નરપતિ સઘળા નેટ. ૧૭૫
અશ્વ અઠયાસી લાખ છે, શોભા પામ્યો સિદ્ધ;
પંદર લાખ પાખર તણી, ઘેમર નૌત્તમ નિધ. ૧૭૬
તેર્જા બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણી, આ રિદ્ધ તમારું રાજ;
કહ્યું તમારું હું કરું, સેવક સેવા કાજ. ૧૭૭
દોલત દશ હજાર વર્ષ, ભાવતા લો મન ભોગ;
નર નારી આનંદમાં, નિર્મળ દેહ નિરોગ. ૧૭૮
પુત્ર પાટવી પાંચને, સોંપ્યું રાજ્ય રિધ ધન;
પ્રદોષ વ્રત ન મૂકશો, મહારુદ્રશું મન. ૧૭૯
શુભ વિમાન શિવજી તણાં, પ્રીતે આવ્યાં પાસ;
પ્રદોષ પુણ્ય પ્રતાપથી, પામ્યા ગિરિ કૈલાસ. ૧૮૦
પ્રદોષ સમું કો પુણ્ય નથી, પ્રદોષ સમી નહિ પુજ;
વેદ શાસ્ત્ર વાણી વદે, સિદ્ધિ વરવા સુઝ. ૧૮૧
વિદ્યા ભણિયો વિધ વિધે, છયે શાસ્ત્ર છત છાપ;
પ્રદોષ વ્રત ન પ્રીછીયો, તેનાં પુરણ પાપ. ૧૮૨
મંત્ર, જંત્ર તંત્ર તરતીબછે, અતિ ડાહ્યો હોય આપ;
પ્રેમ નહિ પ્રદોષ પર, પુરણ તેનાં પાપ. ૧૮૩
લખવું, ભણવું, લેખવું, ચતુરાઇએ તાણે ચાપ;
પ્રદોષ વ્રત પ્રીછયો નહિ, પુરણ તેનાં પાપ. ૧૮૪
જપ તપ ને જર જોડવું, તન વેઠે બહુ તાપ;
પ્રીતિ નહિ પ્રદોષ શું, પુરણ તેનાં પાપ. ૧૮૫
શિવ પ્રદોષ પૂજન વિધિ, જાણી જેકો જન;
જુગ બાંધો તે છતીઓ, અવતાર તેનો ધન. ૧૮૬
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, પ્રદોષતણાં એ પુણ્ય;
પૂજા શિવની આચરે, વળતી નવ રેહ નૂન્ય. ૧૮૭
ઇકોતેર શતથી અદિક, ઉદ્ધાર પમાડે ઇશ;
પ્રદોષ સમે પૂજા કરી, નામે જે કો શીશ. ૧૮૮
સુરાપાની કે ઘાતકી, અન્યાયીઓ અધર્મ;
છુટે પાપે પ્રદોષથી, કોટી જન્મનાં કર્મ. ૧૮૯
પરદારાગામી કદા, પરનિંદાશું પ્રીત;
છુટે પાપ પ્રદોષથી, ગાય હરિહરનાં ગીત. ૧૯૦
અલક્ષા ભક્ષ અદિકુ કરે, કરે કુકર્મ અન્યાય;
પલકે પાપ પ્રાજે કરે, મોટો શિવ મહિમાય. ૧૯૧

પ્રદોષ સમી પૂજા નહિ, શિવ સમી નહિ સેવ;
શિવ સમું સાધન નહિ, મહાદેવ સમો નહિ દેવ. ૧૯૨
શિવ પૂજો શિવ શિવ કહો, વાણી વેદ વિલાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૧૯૩
વેદ શાસ્ત્ર પુરાણમાં, વર્ણવેલી કહું વાત;
મહિમા શિવ પ્રદોષનો, સંપૂર્ણ અધ્યાય સાત.* ૧૯૪

(ઇતિશ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'પ્રદોષ વર્ણન' નામનો સાતમોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૮ મો.

ચોપાઈ.

બ્રહ્મા તનયા દેવી સરસ્વતી, આરાધું ઈશ ઉમાનો પતિ;†
તુજ કૃપા જે નરને થવી, કાંઇ કહેવાણો ભૂમા કવિ. ૧
વેદ વ્યાસને તુઠી વાણ, કીધાં અષ્ટાદશ પુરાણ;
તુઠી વાલ્મિકને પુણ્ય પવિત્ર, વર્ણવ્યું જેણે રામ ચરિત્ર. ૨
બ્રહ્માજીના ટાળ્યા ભેદ, વર્ણવ કીધા ચારે વેદ;
સાચી શક્ત શોભિત સર્વદા, નિર્મળ નીર રૂપે નર્મદા. ૩
ગણપતિ આગળ રહું કરજોડ, લજ્જા રાખો શ્રી રણછોડ;
સોમપ્રદોષ તણી કહું કથા, જાણું એટલું કહું છું જથા. ૪
વાયુને વશ જેવું તર્ણું, સમસ્ત દેવ રાખો નિજ શર્ણું;
સાંબ કૃપા મોટી સર્વેથી, નિમેષ ડહાપણ બીજાનું નથી. ૫
બહુ બુદ્ધિ સાગર કહેવાય, કરે કૃપા જો શારદ માય;
સહસ્ર મુખ સ્તવે જો શેષ, લક્ષણ ગુણ જાણે નહિ લેશ. ૬
બીસ કલ્પ વદે જો વેદ, બ્રહ્મા તોય ન પામે ભેદ;
સનકાદિક જોગેશ્વર જતિ, શિવનો પાર ન પામે રતિ. ૭

---

* આ અધ્યાયમાં જ્યાં જ્યાં 'સોમપ્રદોષ' શબ્દ છે, ત્યાં ત્યાં અમદાવાદમાં ગંગારાકર નામક કવિએ છપાવેલા શિવપુરાણમાં 'શનિ પ્રદોષ' શબ્દ જણાય છે. તેમ જ ઇ. સ. ૧૮૬૭ માં 'સખારામ ભિખસેટ'ના છાપખાનામાં છપાયલી એક નાની ચોપડી નામે "શનિ પ્રદોષની કથા" માં આ જ અધ્યાય છે, તેમાં પણ શનિ પ્રદોષ છે. મારી પાસની ત્રણ પ્રત, જેમાંની નંબર ૧ ની પ્રત, જે કવિ નર્મદાશંકરના સંગ્રહમાંની છે—જે વધારે સારી છે, અને તેને મુળ પાઠ તરીકે કાયમ રાખી છે તેમાં "સોમ પ્રદોષ" છે, તે જ મેં કાયમ રાખ્યો છે. (સંવત ૧૮૨૮ ની) નંબર ૨ ની પ્રત રાજારામ હીરજી ભટ્ટ, ગામ વિજાપુરવાળાનીમાં પણ સોમ પ્રદોષ જ છે. ત્રિજી પ્રત, જે ઘણી અશુદ્ધ છે, તેમાં શનિપ્રદોષ છે.

† પ્રત ૩ અને ૪. "શ્રી સરસ્વતીને નામું શીશ, આરાધું ઉમાપતિ ઈશ."

ભક્તતણે વશ ભોળો ભૂપ, હરિહર બન્ને એકજ રૂપ;
નિર્ગુણ થકો સગુણ એ સાર, વર દેયણ ભોળો ભંડાર * ૮
મહાદેવ નામે મનવાંછિત મળે, શિવશિવ કહેતાં સફળે ફળે,
જળ ધારે જન્મારો તરે, હર હર કહેતાં પાતિક હરે. ૯
ધતુર ચઢાવ્યે આપે ધન, ગાલ વજાડે શિવ પ્રસન્ન,
અર્ક ચઢાવે ધન અવધિ હોય, એમાં સંદેહ ન રાખો કોય. ૧૦
ભુક્તિ મુક્તિ ભાવે ભરે, નિમેષ માત્રમા ન્યાલજ કરે;
પોતે અંગે ચોળે રાખ, સેવકને લક્ષ્મી દે લાખ. ૧૧
વૃષભ વાહન પોતે તો લિયે, ભક્તને ભોળો ઐરાવત દિયે,
આપ કંઠે રુંઢમાળા સાર, સેવકને મોતીના હાર. ૧૨
ધરણી ઉપર પોતે ધસે, સેવક વાસ કૈલાસે વસે,
સોમ પ્રદોષ તણો મહિમાય, શિવ પૂજન તે તો સીમાય. ૧૩
કોડ પુરાણ કહે છે સૌ કથી, હરિહરમાં કાંઈ અંતર નથી,
સોમ પ્રદોષની સિદ્ધિ સૂત્ર, પામે વંધ્યા નારી પુત્ર ૧૪
સૌભાગ્ય દેયણ છે એ સાર, ભવસાગર ઉતારે પાર,
સોમ પ્રદોષ યથારથ વળે, જન્મ મરણનો ફેરો ટળે. ૧૫
સુત કહે, શૌનકને સાર, ચૌદ મૃડામાં કણ ન્યમ ચાર,
મૃત્યુંજય મહિમાનું મૂળ, ટાળે સઘળાં સંકટ શૂળ. ૧૬
વીસ જન્મનાં વિપરીત ટળે, મુક્તિ ને મનવાંછિત મળે,
ગાજ્યો તે કોનો નવ જાય, સ્થિરતા આશા પુરી થાય ૧૭
સોમ પ્રદોષ કરે નરનાર, ત્યાગિ ગૃહસ્થ તથા બ્રહ્મચાર,
કરે વ્રત સન્યાસી સિદ્ધ, રાય રંક પામે બહુ રિદ્ધ ૧૮
બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિ, વૈશ્ય ને શૂદ્ર, સર્વેને માથે રાજે રૂદ્ર,
કોટિ વ્રત બીજા છે કથી, સોમ પ્રદોષ સમુ કો નથી ૧૯
કોટિ તીર્થ ફરો નિ શંક, સોમ પ્રદોષ આગળ સૌ રંક,
એ ઉપર એક કહું આખ્યાન, શ્રુતિ, સ્મૃતિએ ગાયાં ગાન. ૨૦
આર્યાવર્ત ગુણવંતુ ગામ, ચિત્રવર્મા નરપતિનું નામ,
લક્ષધા લાડ કરે સૌ લોક, સ્વમામા કોને નહિ શોક ૨૧
રામ સરીખુ જેનું રાજ્ય, અસત્ય અન્યાય તનથી તાજ્ય,
સકળ કળા, ગુણ, સાહસજ ધીર, વપુ વિવેકી વડહથ વીર ૨૨
ઉર પ્રેમ સામદમાં શૂર, પરમારથ પ્રીછે ભરપૂર;
દાતા દિલ દેવાશી દેહ, નારાયણ ઉપર બહુ નેહ. ૨૩

* મત ૪ "વરદેયણ શંકર દાતાર"

શુદ્ધ સ્વભાવ સત્યવાદી રૂપ, ભોગ સકળ ભોગવતો ભૂપ;
રૂપ ગુણ ચાતુરીએ ભરી, રંભાસમ ઘરમાં સુંદરી. ૨૪
નરનારીને અધિકી પ્રીત, ગુણ ગાજે ને સુંદર ચરીત;
દશ પુત્ર નરપતિને નેક, લાડકવાઈ પુત્રી છે એક. ૨૫
અદિક ચાતુરી અભરે ભરી, દેવાંગના જેવી દીકરી;
દેવી દેવ કન્યા કો દામ, સિમંતિની સુતાનું નામ. ૨૬
દાતા ગુણ ડાહાપણ ડાહી, લક્ષણ રુડે લાડકવાઈ;
ચંદ્રવદની મૃગ વેણાં વક, સિંહાકાર કટિનો લંક. ૨૭
વિવેક હંસા ગજગામિની, શરદ નિશા જેવી જામિની;
કોમળ પદ્મ કમળનો કંદ,* જેવો શરદ પુનમે ચંદ. ૨૮
તનયા પ્રગટી જયારે તેહ, સાચો માત પિતાને સ્નેહ;
હરખ ભેર ધણીઆણી ધણી, લીધી જન્મપત્રિ તે તણી. ૨૯
મૂકી છાંડી ઘરને માંહ, આનંદ ઉત્સવ અધિકો ત્યાંહ;
શુક્લ પક્ષમાં ઇંદુ જેમ, તરુણી તેજ વધે છે તેમ. ૩૦
અદિક એમ વર્ષ વિત્યા આઠ, ઠરાવ થયા વિવાહના ઠાઠ;
કુંવરીના વિવાંકીજીએ, લાખિણો લાહો લીજીએ. ૩૧
કહે રાણી કરવું એક કામ, જન્મપત્રિ જોવરાવો નામ;
જોષી તેડી જોવરાવો જોષ, ડાહ્યા કોઈ ન કહાડે દોષ. ૩૨
મહીપત મનમાં થયો મગન, પૂછી વિપ્રને લઈ લગન;
તેડ્યા સહસ્ર અઠયાસી ઋષિ, મહા મુનેશ્વર મોટા મુખિ. ૩૩
વાચા અવિચળ વિદ્યાવંત, સાધુ જન સત્યવાદી સંત;
મહીપતિએ દીધા સન્માન, આપ્યાં વસ્ત્ર આભૂષણ દાન. ૩૪
આગમ નિગમ સર્વે જાણ લહો, કર્મ રેખા કુંવરીની કહો;
સૌભાગ્ય કેટલું, કેટલું સુખ, કેવું દૈવત, કેવું દુઃખ. ૩૫
ધર્મ કર્મ કેવો આચાર, કુંવરી કૃપણ છે કે દાતાર;
કુળ બોળશે કે એ તારશે, જન્મ જીતે કે હિત હારશે. ૩૬
લેણ દેણ સુખ માત ને તાત, વિપ્ર કહો વિસ્તારી વાત;
વળતા વિપ્ર બોલ્યા વરવાણ, કન્યાને કુશળ કલ્યાણ. ૩૭
કુળવંત વર જોઈ કરજો કાજ, દશ સહસ્ર વર્ષ ભોગવે રાજ,
પુણ્યવંત દશ પ્રસવશે પુત્ર, ઇંદ્ર દેવ જેવું ઘર સુત્ર. ૩૮
ઇકોતર શત એથી તરે, હર કૃપા એ ઉપર કરે;
સુંદરિ શોપી શિરોમણી સતી, રુડી કર્મની રેખા રતિ. ૩૯

* પ્રત ૪. "કમળનો રૂદ."

સર્વે મળીને કહી એ વાત, રીઝ્યાં માત ને તેનો તાત;
ત્યારે બોલ્યો બ્રાહ્મણ એક, ન્યાયશાસ્ત્રનો ધારી નેક. ૪૦
જૂઠા બોલા સર્વે રુખિ, દક્ષિણા લેવા ભણ્યા સુખી;
સાચું બોલું છું હું આપ, જૂઠું કહું તો પાંચે પાપ. ૪૧
રીઝો કે ખીજ્જો તમો, સાચા બોલા છૈએ અમો;
સાંભળ રે તનયાના તાત, મ્હોં રાખી નવ કહીએ વાત. ૪૨
મોટમ જશ મહિમા માંડશે, રામા ચૌદ વર્ષે રાંડશે;
હાહાકાર થશે ગત ઘણી, બુડશે જળમાં એના ધણી. ૪૩
હનાર વાત હશે જે હોય, ભાવી ટાળી ન શકે કોય;
જાણશે દેશાંતરના લોક, સજ્જન સૌને પ્રગટે શોક. ૪૪
ટાળ્યું તે કોનું નહિ ટળે, પાંચ લાખ જો પંડિત મળે;
લખ્યા લેખ તે તે કયમ મટે, જવ ભાર વધે કે તલ નવ ઘટે. ૪૫
લોભવાન લક્ષ્મીના લુંટ, મિથ્યા મેલો માયાકૂટ;
નથી ગ્રહગતિ જાણતા, અહંકાર મનથી અદકો આણતા. ૪૬
હું એકલો ને એ છે લાખ, શાસ્ત્ર તણી સંભળાવું સાખ;
રાજા પૂછે વિપ્ર વિવેક, શું કહે છે આ બ્રાહ્મણ એક. ૪૭
તમો જૂઠા કે જૂઠો એહ, સર્વે ભાગો મુજ સંદેહ;
અક્ષર શું લખિયો છે આંક, વડો કોનો કાઢું હું વાંક. ૪૮
રુખેશ્વર એમ બોલ્યા ઘણા, જૂઠા બોલ એ જૂઠાતણા;
અભાગિયો અકર્મી ઘણું, એ શું જાણે પંડિતપણું. ૪૯
ઘણો દામણો દિસે દીન, એ શું જાણે વિદ્યાહિન;
સમુદ્ર કથા ખાબડ શું લહે, કહો એ તે બ્રાહ્મણ શું કહે. ૫૦
ચતુરાઈ વિના બ્રાહ્મણ ચૂકિયો, મહીપતિએ કાઢી મૂકિયો;
બહુ ડાહાપણના બોલ્યો બોલ, ઉતારવા સર્વેનું તોલ. ૫૧

દોહરા.

બ્રહ્માંડ ગડે મેરુ ચલે, ધર્તી ઉથલ થાય;
રાજા પંડિત જાણજો, મિથ્યા વચન ન જાય. ૫૨
દક્ષિણથી ગંગા વહે, પશ્ચિમ ઉદયે ભાણ;
ટાળ્યું કોનું નહિ ટળે, જે હું બોલ્યો વાણ. ૫૩
લાલચમાં સૌ લોભિયા, આશા બંધા હોય;
હું આશા નથી રાખતો, ખેદ કરો મા કોય. ૫૪
તમારે કાજે મેં કહ્યું, દિલમાં જાણી દાઝ;
ચતુર હશો તો ચેતશો, પાણી પે'લી પાજ. ૫૫

બીજાએ માન્યું નહિ, કન્યાએ સુણિયું કાન;
કાયામાં તે કળકળી, ધારી રાખ્યું ધ્યાન. ૫૬
પાગે લાગી વિપ્રને, હેતે આપ્યો હાર;
તું ઈશ્વર છે માહરો, આત્માનો આધાર. ૫૭
માથે હાથ મૂકી વળ્યો, અતિ દીધી આશીશ;
કલ્યાણ કરે કરુણાનિધિ, આદ્ય ઉમાપતિ ઈશ. ૫૮

ચોપાઈ

રાયે રૂખિ સંતોષ્યા સર્વ, દાન દક્ષિણા આપ્યું દ્રવ્ય;
કોડે નૃપ વિવાહ કામમાં, ધરી ઓચ્છવ ચાલ્યો ગામમાં. ૫૯
ધર્મધ્વજા વિત્ત કેરો વરો, ખરો કન્યાને મન ખરખરો,
ના'વે નિદ્રા ન આવે અન્ન, તાણુ નહિ તનયાનું તન. ૬૦
સુખ ગયે સમણાને સમુ, નર સાથે નથી રંગે રમુ;
કયાં જાઉં કોને કહું વાત, મૂરખ મુજ પિતા ને માત. ૬૧

દોહરા

પંડિત સૌને પૂજ્યા, મહીપત દીધાં માન;
અન્ન વસ્ત્ર ભાજન ભર્યાં, ઉપર શ્રીફળ પાન. ૬૨
વનિતાનો વિવાહ કર્યો, પરણાવી શૂભ પેર;
દમયતી નળનો દિકરો, ઇન્દ્રસેનને ઘેર. ૬૩
ઇન્દ્રસેન સુત અધિપતિ, નૈષધ દેશ ગુણ ગ્રામ;
પરણાવી પ્રિતે કરી, ચિત્રાંગદ વરનું નામ. ૬૪
બત્રીસ લક્ષણ આગળો, નિજ ઘરમાં નવનિધ;
દમયતીનો દિકરો, શોભા સાગર સિદ્ધ. ૬૫
કવિ કહે ઉપમા કેટલી, વિવિધ વાત વિવેક;
નળ કહેવાણો નરપતિ, અવની માંહે એક. ૬૬
રૂપે રૂડો રાજવી, નેક માત્ર નહિ ન્યૂન;
ચિત્રાંગદ તે ચતુર નર, પૂર્વ જન્મનું પુણ્ય. ૬૭
સુંદિર વય સુલક્ષણો, કામ રતિવત કાય;
જોઈ પુત્રી જામાત્ર નિજ, નિરખી હરખ્યો રાય. ૬૮
એકાદશ વર્ષે અર્ભકી, ચતુરા ચતુરસુજાણ;
અતર ઘા નથી રુઝતો, વિપ્ર વચનબળ બાણ. ૬૯
બોલ રૂપી આ બાણનું, હૃદે સાલે દુ:ખ;
અન્ન, નીર, નિદ્રા તજી, અન્ય શારીરિક સુખ. ૭૦
ઘર જમાઈ કરી રાખિયો, જોગ રુડો જામાત્ર;
અહર્નિશ રેહ આનંદમાં, પૂજનિક રુડું પાત્ર. ૭૧

કોને વાત કહી નવ શકે, ભાગે નહિ મનની.ભ્રાંત;
રુષિ વલ્લિકની સ્ત્રી કને, આપે ગઈ એકાંત. ૭૨
ऋષિપત્ની દૈવત ઘણું, ઇન્દુવત્ આકાર;
રામા રંનાદે સારખી, તેજસ્વી અપરંપાર અપાર ૭૩
મિત્રાજી મહા સાધવી, પ્રેમદા લાગી પાગ;
સકળ સુખ સાગર તણી, જડી મુને તો જાગ. ૭૪
મિત્રાજી તું માવડી, સ્નેહ કર્યો તેં સાથ;
કૃપા કરી કન્યા પરે, શિરપર મૂક્યો હાથ. ૭૫
દેશપતિની દિકરી, હેત હર્ષે અતિ હોય;
ગૌરી થાય કયમ ગળગળી, કે દુખ્યું છે કોય? ૭૬
કન્યાએ કર જોડિયા, સુણો મિત્રાજી માત;
અથ ઇતિ માંડી કહી, વિગત તણી જે વાત. ૭૭
પિતાએ પંડિત તેડિયા, રૂડા જન જે રુખ;
સારું સારું સર્વે કહ્યુ, મુજ પિતાને મુખ. ૭૮
એક વિપ્ર એમ બોલિયો, તે વેળાએ તર્ત;
ચતુરાવર્ષે ચૌદમે, માટી પામશે મર્ત્ય. ૭૯
મેં તે સાચું માનિયું, ધારણ ન રહ્યું ધીર,
તે ધાયો નથી રૂઝતો, તનમાં વાગ્યો તીર. ૮૦
વિઘ્ન વળે ક્યમ માહરું, સૌભાગ્ય પામુ સાર;
આંચ થકી કયમ ઉગરું, બોળો મુજ ભરતાર. ૮૧
ભરતાર વિના જે ભામનિ, એળે ગયો અવતાર;
તે માટે ચરણે નમુ, દેહ રક્ષણ દાતાર. ૮૨
સ્વામી વિના જે સુંદરી, સૌભાગ્ય વિના સૌ શૂન્ય;
કહો વ્રત તે આચરું, પૂરણ પ્રગટે પુણ્ય. ૮૩
એનો ઉપાય છે કે નથી, મનનો મેલ મેલાય;
જીવે કયમ મુજનો પતિ, કેમ રંડાપો રેલાય. ૮૪
મિત્રાજી કહે માનનિ, છેક શોક તું છાંડ;
સુખ સાગર સૌભાગ્યનું, સોમ પ્રદોષ વ્રત માંડ. ૮૫
સોમપ્રદોષ જેણે કર્યા, સ્વપ્નામાં નહિ શોક;
દાસવત્ સૌ દેવતા, લક્ષધા વશ સૌ લોક. ૮૬
નિત્યે વ્રત એમો કરું, રુખી પત્નીની રીઝ;
વિઘ્ન સર્વે વળી જશે, બહુ સુખનું એ બીજ. ૮૭
જમદૂત જોરો નવ કરે, કુડો ન ભેદે કાળ;
અકાળ મૃત્યુથી ઉગરે; વિષ ન ભેદે વ્યાલ. ૮૮

બ્રાહ્મણી એ વ્રત આચરે, ભોગવે બહુ ભૂપ;
રવિ રંનાદે વ્રત કરે, ચંદ્ર રોહિણી રૂપ. ૮૯
બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિ, વૈસ્ય, શૂદ્ર, બીજા વર્ણ અઢાર;
રંક રાય એ વ્રત કરે, શોભા પામે સાર. ૯૦
વિઘ્ન કોઈ વેડે નહિ, વધે આયુષ્ય અપાર;
સોમ પ્રદોષ થકી નથી, બીજો દેવ દાતાર. ૯૧
વનિતા માહિ વ્રત એ, સાભાગ્ય કાજ સરેણ;
મેં જાણ્યું હતું તે કહ્યું, વરદાયક વરેણ્ય. ૯૨
નર નારી સાહે કરે, કરે રાય ને રંક;
ઉચ નીચ સૌ આચરે, નેહ ઘણે નિ:શંક. ૯૩
કીડીને કુંજર કરે, કરે તરણાનો મેર;
સોમ પ્રદોષ જે આચરે, સાચા તેના શેર. ૯૪

ચોપાઈ.

સિમંતિની કહે મિત્રાજી માત, વ્રત વિધિ માંડી કહો વાત;
કિયો દિવસ ને કેવી પેર, કોણ દેવનું થાપન ઘેર. ૯૫
શાસ્ત્રે કહી તેવી કહો કથા, જોગ્ય વાત જણાવો જથા;
સદા સર્વદા સોમ પ્રદોષ, જોષી પાસમાં પૂછો જોષ. ૯૬
બારે મહિના ઉત્તમ કહ્યા, વધા વિષ્ણુ લક્ષ્મીએ લહ્યા;
માર્ગશિર માઘ ને શ્રાવણ સિદ્ધ, વૈશાખ કાર્તિક રૂડી રિદ્ધ. ૯૭
અવજોગ તજવા, તજવો અહંકાર, રુડો પક્ષ, રુડો તિથિ વાર;
શુભ વેળા શુભ ચંદ્ર લગન, મહાદેવ કરો મન મગન. ૯૮
નિરાહાર રહી આખો દિશ, અંતર જપ માળામાં ઈશ;
ઇન્દ્રિવશ ને તજવો ક્રોધ, પવિત્રપણે ધરવો પ્રતિબોધ. ૯૯
પરબ્રહ્મ ઉપર ધરવો પ્રેમ, નિશ્ચય ત્રણ વર્ષનો નેમ;
પ્રદોષ સમે પૂજન શું પ્રીત, દાન પુણ્ય આચરવું નીત. ૧૦૦
સ્તુતિ નિંદા કરે જો લોક, સ્વપ્નામાંહે ન ધરવો શોક;
ખોટી વાતે નવ બોલવું, વપુ સુધી વ્રત નવ મેલવું. ૧૦૧
તેનું પુણ્ય કોયે નવ કળે, મનવાંછિત વ્રત સફળે ફળે;
કદાચ વ્રતમાં વિઘ્નજ થાય, તો તો શિવજી વહારે ધાય. ૧૦૨
બમણો હર્ષ હૈયે આણીએ, અવજશ થાય તો જશ જાણીએ;
નીત નીત પ્રત્યે વાધે નૂર, ભુક્તિ મુક્તિ હોય ભરપૂર. ૧૦૩
ગુણવંતી આવી નિજ ઘેર, માંડ્યું વ્રત પૂજન શુભ પેર,
ગંગા સ્નાન કોડેથી કરે, તન મન ધનથી વ્રત આચરે. ૧૦૪

વિશ્વનાથનાં થાય વખાણ, વાજે ઢોલ મૃદંગ નિશાન,
માત તાતને હર્ષજ હોય, નિંદા તેની ન કરે કોય ૧૦૫
સ્વામી સાસરામાહે રહ્યો, સમાચાર તેનો શો થયો,
કરે કલોલ જે મનને ગમે, રાજસભામા રંગે રમે ૧૦૬
સુખસાગરમા ઝીલે જન, માનની સાથ મળ્યુ બહુ મન,
નર નારી મન પ્રગટ્યો નેહ, જીવ એક ને જુજુવા દેહ ૧૦૭
તનમન ધન તરુણીનો પ્રાણ, બત્રીસ લક્ષણ પુરુષ પ્રમાણ,
નારી શિવ પૂજનપર નેહ, દેવ સેવામાં દમે નીત દેહ ૧૦૮
ચતુરા શિવ પૂજન નીત ચહાય, નિર્મળ થવા નદીમા નહાય,
ખરો ખર્ખરો હૈડે હોય, તે બીજુ નવ જાણે કોય ૧૦૯
પડી વિસારે એવો વાત, સ્મૃતિ ભ્રશ પિતા ને માત,
સોમ પ્રદોષનો મહિમા ઘણો, વર્ણન કોણ કરે તે તણો. ૧૧૦
તનમન ધન સોંપ્યુ શિવ સાથ, હરખે જપમાળા લે હાથ,
શિવઅંતર ને શિવરૂપ દેહ, નાચે ગાયે શિવનો નેહ ૧૧૧
એમ કરતા થયા બહુ દિન, મોટો હર્ષ વધ્યો છે મન,
એ વાત એટલેથી રહી, સ્વામી તણી શી ગત થઈ ૧૧૨

દોહરા.

ચિત્રાંગદ રાજા ચતુર, પૂર્ણ પ્રતાપીક પેર,
ઘર જમાઈ તે થઇ રહ્યો, ગુણવત સ્વશુરને ઘેર ૧૧૩
ખાય પીએ આનદમાં, રમે જમે રિષરાજ,
ખમા ખમા સા કો કરે, લક્ષ કોટીધા કાજ. ૧૧૪
સરોવર વાડી સચરે, રાગ તાન રંગ રોળ,
બત્રીસ લક્ષણ આગળો, કળા સપૂર્ણ સોળ. ૧૧૫
ચૌદ ચાર ચોવીસ ચીત, બોતેર બુધ નિધાન,
છયે છત્રીસે છત્રપત્ય, અષ્ટ, નવ, વિસ વિધાન. ૧૧૬
એક સમે મહાપુરમા, નૌકા મેલ્યુ નીર,
જળ ક્રીડા જોવા ગયો, ધારણ રાખી ધીર. ૧૧૭
નૃત્ય ગીત વાજીત્ર વિત, અપછરા અપરપાર,
નૃત્ય કરે ત્યાં નર્તકી, શોભા સઘળી સાર. ૧૧૮
સાથી મોટા સારખા, બેઠા નૌકા માંય,
સુદર શઠ વાયુવડે, તર્ત હકાર્યું ત્યાંય. ૧૧૯
સેવક સાથે સજ ખરા, વાજે તાળ મૃદંગ,
નૌકા મંહિ નરપતિ, રાચે રૂડા રંગ. ૧૨૦

લાડકવાયો લક્ષધા, અલખત ઘેલો હદ;
પુર પરાંડીમાં ગયો, સલિધા* સિંધુ મધ. ૧૨૧
અર્ધે અર્ણવે આવતાં, ડોહ્યું નૌકા નીર;
ડાહાપણ જનનું શું કરે, તરંગ ત્રવેણી તીર. ૧૨૨
જણ અગ્નિ અચળા ચળે, તડિત તમાસે તોર;
જન જે જાણે જીવશું, પંડિત વદશે પહોર. ૧૨૩
રૂઠ્યું નીર મૂકે કવચિત, ભર્યું હોય જો ભાગ;
અગ્નિ આંચથી ઉગરે, મહદાશ્રય ત્યાં માગ. ૧૨૪
ડોળ્યું નાવ ને ઉછળ્યું, ઉંચુનીચું થાય;
ખલાસીડા ખતે મથે, નાવ ન હાથ ઝલાય. ૧૨૫
ઉછળી ને અઠડાઇ પડ્યું, ઉછળ્યું પાણી જોર;
હાથથી છુટું નાવડું, વાળ્યો કર્મે ઘોર. ૧૨૬
ભરાઈ ગયું ભમરા થકી, ભય પામ્યા સૌ ભ્રત્ય;
જોડે જેહાજન હતા, સર્વે પામ્યા મૃત્ય ૧૨૭
કોઈક તરીને નીકળ્યા, થઈ અદસસતા આપ;
બાકી સર્વે બુડીઆ, પૂર્વ જન્મના પાપ.† ૧૨૮
ખબર આવી તે ગામમાં, પસરી‡ બાધે વાત;
નૌકા બુડ્યું નરપતિ, અધિક થયો ઉત્પાત. ૧૨૯
સાત સહસ્ર કિંકર સહિત, હાણ સર્વની હોય;
જોગ્ય જામાત્ર જળમાં ગયો, કાઢી ન શક્યું કોય ૧૩૦
હાહાકાર અદિકો થયો, ખરી આવી એ ખોડ;
ઉલકાપાત અતિ હવો, જામાત્ર ગયો જશ જોડ. ૧૩૧
મેન સહિતે સોઢિયા, ટથ સહિતે કામ,§
કલ્પાંત કરતાં ત્યાં ગયાં, નૌકા ભંજન ઠામ ૧૩૨
જાળો નખાવી જુક્તિથી, તારા ઉતર્યા તર્ત;
સોએક શબ તો નીસર્યાં, શોધે પડિયાં સર્ત. ૧૩૩
જામાત્ર જડ્યો નહિ જળ થકી, અધિપતિ મૂકી આસ,
નિરાશ થઈ નરપતિ ગયો, પોતાના પુર પાસ. ૧૩૪
આરણ થાપણ પારકી, દોહીત્ર અને જામાત્ર;
પણ જાળવતે જાન છે, નિંદે માનવ માત્ર. ૧૩૫
ત્યાં સજ્જન તે શું કરે, જળમાં કોનું જોર;
પ્રેમદા સૌ પાછાં વળ્યાં, સઘળાં કરતાં શોર. ૧૩૬

* મૂળ સલિધા, સરિતાનું હસ્તદોષનુ સ્વરૂપ ધારું છું † પ્રત ૪ "પ્રહટ્યાં જેનાં પા'
‡ પ્રત ૪. "વિચરી" § કામનિ-રાજા અને તેની રાણી.

લોકાચાર લક્ષણુ કર્યાં, કળકળિયા સૌ કાય,
મુવાં ન થાએ જીવતા, તેનો કોણુ ઉપાય. ૧૩૭
ગગા વહે જો ઉનગી, ડોલે પર્વત વ્રત,
ભાગે ભાર બ્રહ્માડનો, તોયે ન મૂકે મૃત ૧૩૮
વ્યાઘ્ર સિંહને વશ કરે, કરાવે કિંકર કૃત્ય,
મણિ મણિધરની લઈ શકે, તોયે ન મૂકે મૃત્ય. ૧૩૯
માંધાતા સમ મહીપતિ, જનક જશવાદી જેહ,
રાવણુ તો ગેળાઠ ગયો, કાળ ન મૂકે કેડ. ૧૪૦
પાડવ સરખા પરાક્રમી, દિલ્હીપતિ દુર્યોધન,
તે ઉગ્યા ને આથમ્યા, જશ જાણીતા જન ૧૪૧
જરાસધ શિશુપાળ પણુ, સહસ્રાર્જુન ફરસરામ,
સૌને મૃત્યુએ ગ્રહ્યા, રહ્યા ઠરી નહિ ઠામ ૧૪૨
અનમી અહકારી અધિપતિ, ભણ્યા ગણ્યા બહુ ભૂપ,
સિદ્ધ તાપસને શેવડા, રોળાણા શુભ રૂપ ૧૪૩
છપન કોટીક જાદવા, ખરા ક્ષત્રિવટે ખૂંદ,
કાળ રૂપી ગ્રાહે ગળ્યા, જ્યમ સાગરમાં બૂંદ ૧૪૪
નામ એટલાનો નાશ છે, જાયુ તેટલુ જાય,*
મૃત કોને મૂકે નહિ, કાળ સર્વને ખાય ૧૪૫
સાગર પર્વત નાગ નદ, વનસ્પતિ ભાર અઢાર,
સર્વે ચવેણું કાલનું, ચેરાતા નહિ વાર ૧૪૬
શૂરાપૂરા સામદા, વૃદ્ધ યૌવન ને બાળ,
કોઇએ રાખી નવ શક્યુ, કોપ ગ્રહ્યો જ્યા કાળ ૧૪૭
અગદ, વ્યાલ, વાનર, પશુ, જાબુવાન જશ જોડ,
અર્કતુરવત ઉડિ ગયા, કાળે લીધા કોડ ૧૪૮
માયા મન મરે નહિ, હોય હર્ષ ને શોક,
મૃત કોને મૂકે નહિ, ફાંફાં મારે ફોક. ૧૪૯
પૃથ્વી પહેલા જે હશે, પૃથ્વી કેડે થાય,
અવની સહિત ન ઉગરે, કાળ સર્વને ખાય ૧૫૦
કોનાં આયુ અલ્પ છે, કોઇક અબ્દ કરોડ,
આખર મોત મૂકે નહિ, જશ અપજશ બે જોડ ૧૫૧
મહાર મહારું શુ કરે, તારુ ન મળે કોય,
આગ્નો તે રસ્તે ગયો, રૂપ ગુણુને શુ રોય? ૧૫૨

* પ્રત ૨. પાઠ "નામ તે જનનો નાશ છે, જે જન્મ્યુને જાય."

ચોપાઈ.

જેને જેટલી હુતી પ્રીત, તેણે તેવી કીધી રીત;
કુળાચારિક કીધાં કર્મ, ધાર્યો લૌકિક સઘળા ધર્મ. ૧૫૩
લક્ષ કોટિધા મળિયા લોક, સીમંતીની કાંઇ નધરે શોક;
સોમ પ્રદોષનો હુતો દીન, મહાદેવ પૂજા ઉપર મન. ૧૫૪
ત્રિગુણુ હર્ષ તે દહાડે હવો, સજ્યો શણગાર તવ નૌતમ નવો;
ન કરે સ્નાન સુદી નવ તજે, ભામની ભાવે ભવને ભજે. ૧૫૫
હીરા મુક્તા ફળના હાર, સજ્યા શોભિત શોભે શણગાર;
નિશાન ઢોલ ઘણાં ગરગડે, ઇશ પૂજવા ઉમંગે અડે. ૧૫૬
જાચક જશ બોલે શિવ તણા, અર્થ ગર્થ પામે છે ઘણા;
જયજયકાર ને જશ બોલાય, ગુણવંતી ગુણ શિવના ગાય. ૧૫૭
ખરચે છે ભારે ભંડાર, અધિક લુટાવે ધન અંબાર;
સિમંતીની જે નારી સતી, પતિવ્રત પૂર્ણ પ્રેમે પાળતી. ૧૫૮
તેણે સૌને કીધી વાત, સુણો સજ્જન પિતા ને માત;
પાવક પ્રવેશ જો હવણાં કરૂ, તો તો વ્રત અધુરે મરૂ. ૧૫૯
સોમ પ્રદોષ ઉપર છે સ્નેહ, કયમ અધુરું મકું એહ;
મોત લખ્યું તે નિશ્ચે મરે, આ લોકે કોણ જીવતું ઠરે. ૧૬૦
પ્રદોષ સાથ બંધાણા પ્રાણ, દ્રઢ ખોટ કે થાઓ હાણ;
પ્રદોષ ઉપર છે મુજને પ્રેમ, ત્રણ વર્ષનો લીધો નેમ. ૧૬૧
નિયમ જતાં તો જીવ જ જશે, શિવજીને ગમશે તે થશે;
વચન મિત્રાજીનું સુને, આજ કહું માતાજી તુને. ૧૬૨
શાસ્ત્ર સાચું કે જૂઠું હોય, જગત પારખું તેનું જોય;
પ્રદોષ પૂજનનો પૂર્ણ પ્રતાપ, જૂઠો કયમ પડશે આ જાપ. ૧૬૩
હર સૌભાગ્ય મુને આપશે, કઠીણ કષ્ટ સઘળાં કાપશે;
વર્ષ ત્રણ થાશે જે દીશ, ઉજવી વ્રત સંતોષીશ ઇશ. ૧૬૪
વિશ દિવસ તે ઉપર જશે, શોક સ્વામીનો મુજને થશે;
ત્યાર સૂધી તો મુજને હર્ષ, વળતી કાયા થાશે કૃશ. ૧૬૫
ઉમાપતિની રાખું આશ, દુઃખ શોક પરસે નહિ પાસ;
સોંપ્યું શિવને તન મન ધન, મહારે કોડ દિવાળી મન. ૧૬૬
મહારે માથે શિવ મહારાજ, રંડાપાની જેને લાજ;
ધાર્યો જેણે હરને ધણી, તે સૌભાગ્ય ગુણવંતી ઘણી. ૧૬૭
અધિક મારે મન છે આનંદ, ઉદય કોડ રવિ ને ચંદ;
મહારે મન તો લક્ષ લગન, મહાદેવ પૂજન પર મારું મંન. ૧૬૮

માત તાત વહાલું નહિ કોય, અદિક હર્ષ હર મારે હોય;
અમૃત ધન વુઠા છે આજ, કરવાં છે શિવ પૂજન કાજ. ૧૬૯
કલ્યાણ રૂપ શિવજીનું નામ, શોક સંતાપ તણો નહિ ઠામ;
શિવ શિવ જો મુખથી કહેવાય, નવ લક્ષ યોજન દુઃખ પળાય. ૧૭૦
ડગે દિલ તો પામે દુઃખ, સંતોપીને સઘળું સુખ;
એવો નિશ્ચય કીધો અમો, રૂડી કે ભૂંડી કહો તમો. ૧૭૧
અગ્નિ પાસ કયમ આવે ટાઢ, ધીંગીરાય પડે કયમ ધાડ;
અરણ ઉદે અધારું કશું, એવું જ્ઞાન રુદેમાં વસ્યું. ૧૭૨
શિયાળ સિંહ મારી કયમ જાય, રંકે કેમ રાજા લુંટાય;
કર્ણને દાન કિંકર દે કયમ, પુણ્યે પાપ નાસે ન ક્યમ. ૧૭૩
જેને કરૂણા શિવજી કરે, દુઃખ દાવાનળથી તે કયમ ડરે;
સ્વામીનો મારે નહિ શોક, રૂડી કે ભૂંડી કહો લોક. ૧૭૪
કરો સ્તુતિ નિંદા માહરી, જગ બાધાને કહું ઝાહરી;
શિવ પૂજતાં સર્વસ્વ થાઓ, રૂઠો રંક કે રૂઠો રાઓ ૧૭૫
સૌ સજ્જન સાંભળો કર્ણ, વ્રત કરતાં થાશે વર્ષ ત્રણ;
ત્યાર પુઠે હું શોકજ ધરૂં, સહગમન કંથ કેડેથી કરૂં. ૧૭૬
શિવ શરણે છે મન માહરૂં, તારું કુળ પિતા તાહરૂં;
નથી સાંભરતો મુજને નાહો,* પ્રદોષ પૂજન લાખિણો લાહો. ૧૭૭
ભામની મુખ અમૃત ભાખિયું, વ્રત અધરૂ નવ રાખિયું;
શિવ પૂજન કરવા તે ગઈ, રાણી રીઝી રંગ થઈ. ૧૭૮
કો કહે સ્ત્રી સાચી સાપણી, ડસ્યો કંથ પુરણ પાપણી;
કો કહે રાજ વૈભવ રોળશે, બોત્તેર બાપ તણાં બોળશે. ૧૭૯
કો કહે સારી કીધી સેવ, રઝાપો દીધો મહાદેવ;
સાધુ કહે શિવ જવ પ્રસન્ન થશે, કામની એ કૈલાસે જશે. ૧૮૦
આકુળ શિવ પૂજન ક્યમ થાય, નિર્મળ નારી ગંગા નાહ્ય,
વિવિધ પ્રકારે લોકો વદે, રામા કાંઈ ધરે નહિ રુદે. ૧૮૧
હેતે હરશું જોડે હાથ, સોંપ્યું તન મન શિવને સાથ;
એહ કથા અહિંયાથી રહી, સ્વામી મુઓ ત્યાં રી ગત થઈ. ૧૮૨

દોહરા.

ઝાઝું સુખ ત્યાં દુઃખ ઘણું, ખરું હેત ત્યાં ખાર;
ખમા ખમા ઝાઝું જહાં, મોટો ત્યાં હોય માર. ૧૮૩
વિત્ત ઝાઝું ત્યાં વશ નહિ, ઝાઝું હેત ત્યાં ઝેર;
ખરો લાભ ત્યાં ખોટ છે, કુડું રાજ્ય ત્યાં કેર. ૧૮૪

---

* ધણી–સ્વામી.

મહા ડાહ્યા ત્યાં મૂર્ખતા, બહુ આયુર્દા રોગ;
ઝાઝું માન અપમાન છે, નેહ ઘણો વીજોગ. ૧૮૫
અતિ કોઈ રુડું નહિ, સુખ દુ ખ મોટમ માલ;
પ્રાજે થાયે પ્રાણિયો, ભમે કાયાપર કાળ ૧૮૬
યમને દિલ દયા નહિ, નાનું મોટુ નરનાર,
શરીર જીવને સ્નેહ શો, કોઈ ન પહોંચ્યા પાર. ૧૮૭
નૌકામાં નરપતિ હતો, શઢ તુટયો નહિ શર્ત;
જન બેઠા'તા જેટલા, તે સૌ પામ્યા મૃત. ૧૮૮
વરુણે મન વિચારિયુ, ધર્મ ધોરધર ધીશ;
સૌભાગ્ય જરો એ સ્રી તણું, મુજપર કોપે ઇશ. ૧૮૯
જળની આંચથી જાગ્યો, જમે કર્યું નહિ જોર,
અલ્પ માત્ર અળગુ થયુ, ઉગારવા અંકોર. ૧૯૦
બાંહ્ય પકડી બળીઆતણી, ગાયે શિવના ગૂણ;
પ્રદોષ કરે છે પ્રેમદા, મારણહારો કૂણ. ૧૯૧
નરેન્દ્ર નવ કુળ નાગનો, વાસુકિ નિર્મળ નામ;
પરિવાર સહિત પરાક્રમી, રહેતો તેણે ઠામ. ૧૯૨
મંદિર મોટુ નાગનું, ઘણી લક્ષ્મી ઘરસૂત્ર;
અલખત ઇન્દ્ર થકી અદિક, પ્રૌઢા પુત્ર પ્રપુત્ર. ૧૯૩
શોભે શેષ સરીખડો, તત્વમય તેનું તોલ,
કાયા કાળી નાગવત, અતિ બળવત અમોલ. ૧૯૪
દાસ દાસી દશ સહસ્રધા, ભાગ્યશાળી ભડભૂપ;
મહાજળમાં મંદિર હતું, રાજસ રૂડું રૂપ. ૧૯૫
પર્વત જળ અર્ણવ નદી, નાગ ફણિધર જેહ;
દેવ રૂપ એ દાખવા, તનુદ્રૂપ રૂપી તેહ. ૧૯૬
નાગ લોકનો નરપતિ, અતિશે રૂપ અપાર,
અનયત્ર માનવ સારખો, વામે ફ્ણુ આકાર. ૧૯૭
એક દતે અમૃત ભર્યું, એક હળાહળ ઝેર,
દેખી દુસ્મનને ડમે, મળતા ઉપર મે'ર ૧૯૮
કોઇ કોપ કરે નહિ, લક્ષ્મિ લીલા લહેર,
ખીજાગ્યો રીઝે નહિ, પ્રીછે ડાહ્યા પેર. ૧૯૯
ધરી ધ્યાણુ ચિંતામણિ, અદિક રત્ન અમૂલ્ય;
પરોવ્યો નર પાતાળમાં, શક્ર શોભા સમતુલ્ય. ૨૦૦
મણિ મહેલ મંદિર જડ્યાં, પુરણ ભોજન પાચ,
અલખત ત્યાં છે એ વિધે, ઉની ના'વે આંચ. ૨૦૧

નારિયો તેની નાગણી, નહાવા કારણ નીર,
અર્ધોદય પર્વે ગયા, તે બુડયો જે તીર. ૨૦૨
અગ્ન્ય આંચથી ઉગરે, જિવે વાગ્યા હોય ઘાય,
જળ બુડ્યો જીવે નહિ, જીવ જરૂરી જાય. ૨૦૩
વિષ ઝેર વાળ્યું વળે, રોગનું ઓસડ થાય;
જળ બુડ્યો જીવે નહિ, જીવ જરૂરી જાય. ૨૦૪
નિશ્ચય કર્યો નાગાગના, પ્રમદા કરે પ્રદોષ,
વરુણે વિઘ્ન કર્યું નહિ, પણ ઉડી ગયા છે હોશ. ૨૦૫
કામની એની કળકળે, તો શિવજી દે શાપ,
આપણ અળગો કાઢિયે, (તો) અઁઢુ એમે પાપ ૨૦૬
કરો સેવા શિવ ભક્તની, નિમેષ થાઓને ન્યાલ;
દુભે જે શિવ ભક્તને, ખુટયો તેનો કાળ ૨૦૭
એમ પ્રદોષ સ્યામા કરે, સતી દેશે જો શાપ,
વાટથ ઉઠે વૈભોગમા, પ્રગટે પુરણ પાપ ૨૦૮
બેસાર્યો વિમાનમા, પુરણ પ્રીતે પેર,
ઘણા હેતથી ગોરડી, તેડી લાવી ઘેર ૨૦૯
વિચાર કર્યો વનિતા સૌ, તાતને દેખશે તર્ત,
ફુકે એ ફાટી જશે, માનવી પામે મૃત્ય ૨૧૦
એકતિ અર્ભક રાખિયો, ખાન પાન લક્ષ લાગ,
એટલે ભરનિદ્રાયથી, જાગ્યો નરપતિ નાગ. ૨૧૧
કરજોડ્યા સૌ કામનિ, કહ્યાં કોડે કથન,
માગી લીધુ માનુનિ, વાસુકિતણુ વચન ૨૧૨
ક્ષમા કરો અપરાધ એ, કથન સંભળાવુ કર્ણ,
બાળક જળમાં બુડતો, આવ્યો છે તમ શર્ણ ૨૧૩
નાગ આગળ તે નાગણી, શોભાવ્યો સુજાણ,
ભામનિની ભક્તિ થકી, જાણે ઉદયો ભાણ ૨૧૪
કરજોડી ઉભો રહ્યો, દીઠો દેવાંશી દેહ,
પરાક્રમી નર પારખી, સદ્ય ઉપન્યો સ્નેહ ૨૧૫
જળે કયમ મૂક્યો જીવતો, વળી વડવાનળ જ્વાળ,
ઉગર્યો કયમ એ આચથી, બળવતો છે બાળ ૨૧૬
સાચુ બોલ્ય સલક્ષણા, કોણ માત તુજ તાત;
કોણ ઇષ્ટ ઉપાસના, વાસુકિ પૂછે વાત ૨૧૭
જળ કયમ મૂકે જીવતો, જમ કયમ પાછા જાય,
કાળ ચક્ર ભેદ્યુ નહિ, એ તો અચરજ થાય. ૨૧૮

કરજોડી બાળક કહે, સુણો ધુરંધર ધીશ;
સાચું બોલું સો વસા, પાગ નમાવી શીશ ૨૧૯
દમયતી નગનો દિકરો, ચિત્રાંગદ છે નામ;
શિર મેલે મુજ સુંદરી, નૈષધ દેશ ગુણ ગ્રામ. ૨૨૦
ચિત્રવર્મા રાજાતણી, સુતા સીમંતીની સાર,
પ્રીતે પરણ્યો પ્રેમદા, વાત કહું વિસ્તાર. ૨૨૧
પરણતાં પહેલા પડિતે, જરૂર જોયું તું જોષ;
ખરો નારી મન ખરખરો, પ્રમદા કરે પ્રદોષ. ૨૨૨
ઘર જમાઈ ત્યા થઈ રહ્યો, પુરણ તન મન પ્રાણ;
જળ ક્રીડા જોતો હતો, વેગે બુડ્યુ વહાણ. ૨૨૩
જપ, તપ હું નથી જાણતો, નથી જાણતો મૃત;
નિયમ કર્યો છે નારીએ, સાચી છે એ શર્ત. ૨૨૪
નૌકા નાહું નીરમાં, સરખા સરખો સાથ,
જૂનમ થયો એ જળવિશે, હેતે આવ્યો હાથ ૨૨૫
રાખ્યો નાગે મહેલમાં, હૈડે આણી હેત;
ખાય પીએ ખુબી કરે, શોભે સર્વ સમેત. ૨૨૬
નાગની પાસે નિત રમે, આનંદે દિન જાય,
આભૂષણ અંગે ધરે, અમૃત મેવા ખાય ૨૨૭
ચિત્ત વિશે ચિંતા ઘણી, સાંભરે મન માબાપ,
નારી ઉપર નેહ છે, નીત ધરે સંતાપ ૨૨૮
તેની શી ગત થઇ હશે, દુ:ખ પામશે માત,
નારી કાષ્ટ ભખ્યાં હશે, અદીઠા એ ઉત્પાત. ૨૨૯
વ્રત અખવત્ય રહ્યું હશે, કરશે કોપ કિરતાર;
રડાપો વેઠે નહિ, નિર્મળ કુળની નાર. ૨૩૦
એક દિવસ તે વાસુકિ, નરશુ આણ્યો નેહ;
પાસે બેસાર્યો પ્રીતથી, દુર્બળ દીઠા દેહ. ૨૩૧
કુરૂપ છેક કાયા થઈ, દુ:ખ દાખણો દીન,
ચિત્રાગદ દેખિ ચેતિયો, જળ પાખી જ્યમ મીન. ૨૩૨
નાગ કહે નરપતિ સુણો, બ્રહ્મહત્યાદિક પાપ;
સાચું બોલ સલક્ષણા, અનિ દુર્બળ કાં આપ? ૨૩૩
કુંવરે કર બે જોડીઆ, ભાગી છે મુજ ભૂખ;
મજ્જન સૌકોને સાભરે, દિલ દાવાનળ દુ:ખ. ૨૩૪
વાસુકિ કહે પરહર પીડ (પિડયી), મન ગમે તે માગ,
રુદન કરીને રાય સુત, પ્રીતે પ્રણમ્યો પાગ. ૨૩૫

મ્હારાજ માગું છું એટલું, પ્રસન્ન થાઓ પુર પેર;
માત તાત મુજને મળે, મોકલો મારે ઘેર. ૨૩૬
જશ લ્યો જીવતદાનનું, ઔંહું ભોગવો પુણ્ય;
મેળવો મુજ માબાપને, નેક રહે નહિ ન્યૂન. ૨૩૭
વૃદ્ધ થયાં છે અતિ ઘણાં, સુતમરણ મહા દુઃખ;
ભેટું તેને ભાવથી, સહુ કો પામે સુખ. ૨૩૮
પરણી મેલીછ પ્રેમદા, નરનારી બહુ નેહ;
જીવ એક તન જુજુવાં, જ્યમ દાદુરને મેહ. ૨૩૯
મુજ મારે વ્રત માંડીઉં, કષ્ટ વેઠે છે કાય;
મુઈ હશે કે જીવતી, તેની ચિંતા થાય. ૨૪૦
વનિતા વ્રત ધરી રહી, કળી શકે નહિ કોય;
જૂઠી કે સાચી હશે, હોંશ જોવાને હોય. ૨૪૧
સ્વર્ગે થકી ત્યાં સુખ ઘણું, ખાન પાન ભરભોગ;
વિજોગ છે વહાલાં તણો, રુદયા મોટો રોગ. ૨૪૨
તમો ઉણમ રાખી નથી, પિંડ ઉગાર્યો પ્રાણ;
માબાવત્ દેહ છે મુને, સમજો તમે સુજાણ ૨૪૩
વપુ વિચાર્યું વાસુકિ, સુખ સાગરની સર્ત;
રાખું એને રાજમાં, તો માનવિ પામે મૃત. ૨૪૪
ભુંડી હત્યા કેમ ભોગવું, વનિતા આચરે વ્રત;
અજર કરું એ વાતમાં, (તો) માનવી પામે મૃત. ૨૪૫
સેવક એક શિરોમણિ, પ્રીતે તેડ્યો પાસ;
શિખામણ દઈ સોંપીઓ, વોળાવ્યો તવ વાસ. ૨૪૬
પુત્રથી અદકો પ્રીછીયો, ઉની ના'વે આંચ,
મુજ એમાં અંતર ગણે, તો ઔંઠી હત્યા પાંચ. ૨૪૭
સમીપ શર્ણે રેહજો સદા, રક્ષા કરો રિખ રાજ;
દુઃખ ભંજન એનાં કરો, લેશ ન લોપો લાજ. ૨૪૮
અજીત કરો અવની વિશે, કહે તે કરજો કામ;
રૈયત(ને) રાજી રાખજો, રાખ્યો જશ જ્યમ રામ. ૨૪૯
અશ્વ અમૂલક આપીઓ, પાણી પંથો ઔંઢ;
રત્ન જડીત્ર છે ઝુલણાં, ગુણ રજા છે ગોઢ. ૨૫૦
પવનવેગ મનવેગથી, મહિમા મોટે મૂલ્ય,
અરણ્ય ઘેર ઉચૈશ્રવા, શોહે તે સમતુલ્ય. ૨૫૧
ઝુલ્ય જડીત્ર ઝવેરની, ખર્ચે નહિ ખુટંત;
બીજાં રત્ન અમૂલ્ય છે, ત્રોડ્યા નહિ ત્રુટંત. ૨૫૨

અજીત બાણુ એક આપીયું, ગાંડીવતરો ગુણ હોય;
અજીત કહાવે એકલો, જીતી ન શકે કોય. ૨૫૩
નાગ ને નાગણીઓ સહિત, હેતે મૂક્યો શિર હાથ;
માત તાત ને સ્ત્રીસહ, સુખ માણો સૌ સાથ. ૨૫૪
નૌતમ રિદ્ધિ નાગની, નૌતમ બીજાં નંગ;
નૌતમ આભૂષણ અતિ, ઓપાવ્યાં છે અંગ. ૨૫૫
ફાલ્યો, ફુલ્યો ને ફળ્યો, અશ્વે થયો અસવાર;
સિંહ પંખાળો પાખર્યો, અપરંપાર અપાર. ૨૫૬
વોળાવ્યો વનિતા સઉ, ભાવે કીધી ભેટ;
પલક એક પહોંચાડીઓ, સ્વસુર ગામ ઠર ઠેઠ. ૨૫૭
ઇન્દુ નીસરે અભ્રથી, કળા સંપૂર્ણ સોળ;
પદ્મ નીસરે નીરથી, કરતુ ભ્રમ કલોલ. ૨૫૮

ચોપાઇ.

સોમવારનો હુતો દિન, માનનિયે વિચાર્યું મન;
કનક થાળમાં પૂજા ભરી, સીમંતીની ન્હાવા સંચરી. ૨૫૯
દિવસ પહોર ઢંઢેરો ફરે, નર નામે કો નવ નીસરે;
જુવતી સૌ જોવાને જાય, ગુણવંતી ગુણ શિવના ગાય. ૨૬૦
મેદની આખી જોવા મળે, શિવજી તેને સફળે ફળે;
કારણ મહિમા ન કળે કોય, એ ઠેકાણે અચરજ હોય. ૨૬૧
કલંક કામનીનિમાં નહિ કશું, એક હાની ને બીજું હસું;
પ્રમદા કાંઈ વિચારે પડી, અણબોલી રહી એકજ ઘડી. ૨૬૨
સઘળી સ્ત્રીઓ પામી શોક, મહેણાં દેશે લાખો લોક.

દોહરા.

પ્રભાત સમે તે પરવર્યો, શુદ્ધ સરિતાની તીર;
નૃપને નિરખે નેહથી, નારી ભરતી નીર. ૨૬૩
સોમવાર છે તે સમે, અધિકી શોભા થાય;
સતી નાર સીમંતીની, નદીએ ન્હાવા જાય. ૨૬૪
સખીઓ સાથે સાતસેં, વાજે તાળ મૃદંગ;
અબિલ ગુલાલ ઉડે ઘણા, રામા ખેલે રંગ. ૨૬૫
નાચે કુદે ઉછળે, સ્વામીનો ન ધરે શોક;.
કો સ્તુતિ કો નિંદા કરે, દુરાચારી લક્ષ લોક. ૨૬૬
મહિમા ગાય મહાદેવનો, ગાય રુડેરાં ગીત;
કોડ દિવાળી કામની, અદોષ ઉપરે પ્રીત. ૨૬૭

દુંદી વાજે દેશમાં, પુરુષ ન આવે પાસ;
શોભા કરે સીમંતીની, વાસવ પુરી વિલાસ. ૨૬૮
ચિત વિત્ત સોંપ્યું ચિંતની. શંકરશું શુભ મન;
અહર્નિશા આનંદમાં, વરસે અમૃત ધન. ૨૬૯
તન મન ધન ને ચિત વિત, સાપ્યું શિવને શર્ણું;
દેહાભિમાન ન ધારતી, કથા સુણે નીત કર્ણ. ૨૭૦
અચાનક આવી ચડયો, પુરુષ પરાક્રમી પૂર;
ચિન્હે ચિત્રાંગદ સમો, નારાયણનું નૂર. ૨૭૧
ઘણા મૂલી ઘોડે ચઢયો, શિથિલ અગ નહિ છેક;
સીમંતીનીએ દાખ્યાએ, વિસ વસા વિવેક. ૨૭૨
ઉત્તરાયણ જેવા રવી, શોભે શરદને ચંદ;
ઇંદ્રાસનથી ઉતર્યો, અધિપતિ જાણે ઇંદ્ર. ૨૭૩
નીરખ્યો સઘળી નારીએ, એ ચિત્રાંગદ રાય,
વનિતા સઉ વિસ્મય હવી, સ્વપ્નાપેરે થાય. ૨૭૪
નારીને કુંણ કહી શકે, એ તે તારો કંથ;
નીરખી મનમાં સૌ હસ્યાં, ચિંતનીઓ ચેતી ચંત. ૨૭૫
જુવતી સૌ જેવા રહી, ચિત્રાંગદ તણા ચરિત્ર;
લાખ કરોડ વીસે વસા, પરણ્યો તેહ પવિત્ર. ૨૭૬
સીમંતીનીની સૈયરે, કહી વાત એકાંત;
સ્વામી તારો સુદરી, ભાગી મનની ભ્રાંત. ૨૭૭
વનિતા ખાય વધામણિ, રાણી તારો રાય;
નીસરી આવ્યો નીરથી, હૈડે હરખ ન માય. ૨૭૮
સારી પેર સીમંતીની, નિરખ્યો વારંવાર;
દૃઢ વિશ્વાસ ત્યારે થયો, હું ભામનિ એ ભરતાર. ૨૭૯
એતો કૌતુક અવનવું, હાસ્ય ઘણેરું હોય;
વળી વિચાર વનિતા કરે, મુવાં ન જીવે કોય. ૨૮૦
બુડયું બાળ્યું કે દાટીઉં, તે કયમ જીવતું થાય;
નથી દીઠું નથી સાંભળ્યુ, ઉપમા કોણ અપાય. ૨૮૧
કોણ કળે ઇશ્વર કળા, હરિ કરે સો હોય;
બીજો સચી નવ શકે, જયમ શ્રીફળમાં તોય. ૨૮૨
અચળા ભાર અહિકો વહે, રવિ, શશિ, ચાલે રોજ;
આમન્યા લોપે નહિ, ફરે સ્દ્રની ફોજ. ૨૮૩
કૃતાંત કાળ કંપ્યો રહે, દેખી શિવ ત્રિશળ;
બીએ નહિ જો બાપડો, (તો) મોડી નાંખે મૂળ. ૨૮૪

બહુ દિવસ બુડે થયા, અંકલ ધણેથી અંક;
કથ એને હું કથમ કહું, કામનિ સીર કલંક. ૨૮૫
દેવ ગંધર્વ કે દાનવી, રાક્ષસી માયા હોય;
શું ચિત્ત મત ચૂકાવવા, આવ્યો કપટિ જન કોય. ૨૮૬
રૂપ જોતાં તો રાજવી, દેવાંશી ડાહ્યો દેહ;
મુવું કોઈ છવે નહિ, અદિઠો એ સંદેહ. ૨૮૭
પૂછી જોઉં પટતરે, બોલંતાં બંધાય;
લોકાપવાદ છે દોહલો, ફાટયું નહિ સંધાય. ૨૮૮
માત તાત મુને ખીજશે, રહેવાનો નહિ ઠામ;
અકસ્માત કરવું નહિ, વણુ વિચાર્યું કામ. ૨૮૯
ચતુરાએ ઝાલ્યું ચોકડું, રુદે ધરીને રીસ;
કોપ કર્યો મન કામનિ, ભ્રમર ચઢાવ્યાં શીશ. ૨૯૦
ક્યાંથી આવ્યા કોણુ છો, કોણુ અર્થ કુણુ કાજ;
હોજલ પડદો છે અહિં, લોપે છે ક્યમ લાજ. ૨૯૧
ગ્રહ વાંકા છે તુજ તણા, માથે આવ્યું મૃત;
હર ઉગારે આ સમે, તજો કેડાણું તર્ત. ૨૯૨
દીસંતા તો દેવછો, પુરંધર સમો પ્રતાપ;
કુડ કપટ કરશો નહિ, પ્રૌઢ ભોગવશો પાપ. ૨૯૩
પરનારીથી રહો પરા, નિકર માથે મોત;
નામ ઠામ રહેતું નથી, ગોફણુ ગોળા સોત. ૨૯૪
કૈયેકિચક કુડ કૃતિ, જોવા દ્રૌપદી જાત્ય;
બળી ભસ્મ સર્વે થયા, એક ચિત્તા શત ભ્રાત. ૨૯૫
રાવણુ સરખો રાજવી, ગ્રહ જાનકી અંક;
સુત સહિત સ્વર્ગે ગયો, લુંટાણી તવ લંક. ૨૯૬
કૌરવનું દળ કારસુ, દેશપતિ દુર્યોધન;
હાર્યો દ્રૌપદી હાસ્યથી, ખોયું તન મન ધન. ૨૯૭
વાનર વાજિ વૈભવ ઘણો, ભાભિશું રાખે ભાવ;
રામે રોળ્યો રણુ વિશે, શુદ્ધ ડિણુ તણો બનાવ. ૨૯૮
ઇંદ્ર સમો આસન તજી, ગયો ગૌતમને ઘેર;
શત ભગ પામ્યો સહજમાં,' પરકી એવી પેર. ૨૯૯
ચાતુર ચંદ સરીખડો, ભલી ગુરુપત્ની ભોગ;
કોઢા રૂપ કાયા થઈ, ખરો પામ્યો ખે રોગ. ૩૦૦
કષ્ટ પામ્યા કંઈ કોટિધા, પર પ્રમદાશું પ્રીત;
ગુણીજનને ઘટતું નથી, રૂડી નહિ એ રીત. ૩૦૧

હોય સ્વપ્ન કે સાચલું, ભારે ભૂત કે પ્રેત;
કાંઈક કૌતુક કારમુ, હું કયમ આણું હેત. ૩૦૨
મત વગોવો માહરું, ખીજે માત ને તાત;
ત્રણ વર્ષે સ્વામી કહ્યું, એતો હોય ઉત્પાત. ૩૦૩

ચોપાઇ.

સીમંતીની બોલી એ બોલ, પંથિ નહિ એ તારું તોલ;
નગર ઢુંઢી ઢંઢેરો ફરે, પુરુષ રૂપ કો નવ નીસરે. ૩૦૪
પર જુવતિને દ્રષ્ટે જુએ, જનક જાણે તો જીવજ ખુવે;
શું જોશો સ્ત્રીના સાથમાં, એમાં શું આવે હાથમાં. ૩૦૫
મત ભંગ અમારું થાય, કરશે કોપ તમ ઉપર રાય;
ભારે દીસંતા છો ભૂપ, રાજવંશી રૂડેરૂ રૂપ ૩૦૬
અશ્વ અનુપમ ઔઢા પાસ, વૈભવ અદિકો દીસે વાસ;
કોણ પૃથ્વીપત કેરા પુત્ર, કયમ મૂકી આવ્યા ઘર સૂત્ર. ૩૦૭
નીર થકી નિસરીયા કયમ, સાચુ ન કોહ તો મારા સમ;
કુંણ માત ને કુંણ જ તાત, પરણ્યા કે કુંવારા. જાત ૩૦૮
કયમ નીકળવા દીધા નીર, કે આપે પેગમ્બર પીર;
બ્રહ્મ હત્યાદિક પાતક તુને, સાચો ઉત્તર નવ દે મુને ૩૦૯
મુવો ન જીવે કો માનવી, છે તું દેવ તથા દાનવી;
પર જુવતી જોવા મન થયું, ડાહાપણ તારું એળે ગયુ ૩૧૦
જાઓ જાણશે મારો તાત, ઘડી એકમાં કરશે ઘાત;
જ્યાં જવું ત્યાં અહિંથી જાઓ, ચિત્તતણું જો રૂડું ચાહો. ૩૧૧
રીઝી બોલ્યો રાજકુમાર, નિર્મળ કુળની સાંભળ નાર;
પરનારી પ્રીછું નહિ અમો, તરુણી પટ ખોલોને તમો. ૩૧૨
સોમપ્રદોષ તમને તો ફળ્યો, શિવ મહિમાથી મેળો મળ્યો;
સાંભળ રે શીળવતી સતી, જળમાં બુડેલો હું તુજ પતિ. ૩૧૩
પ્રદોષ વ્રત મોટું સર્વથી, હુતો મૃત કાંઈ પામ્યો નથી,
જળમાં હરના આડા હાથ,* સત બોલું નારી તુજ સાથ ૩૧૪
તે વધાઈ ખાવા કારણે, બુદ્ધ યકી આવ્યો બારણે;
હું મારા નૈષધમાં જાઉં, વધાઈ માતપિતાને ખાઉં. ૩૧૫
ફરી ફરી શું પૂછે મુને, તારો સ્વામી મળ્યો તુને;
હવણાં રહેવે ન સરે અર્થ, વિતગ વાત કહું તે વ્યર્થ. ૩૧૬
હવણાં દેશ મારે જાઉંછુ, વળતો જાહરે જુગ થાઉંછુ;
તનથી શોક કરોને તાજ, રિદ્ધ સિદ્ધ ભોગવશો રાજ. ૩૧

પ્રત ૪. "હરિએ આડા દીધા હાથ."

પ્રદોષતણું પગટયું છે પુણ્ય, નિમેષ માત્ર રહે નહિ ન્યૂન્ય;
એમ કહી ચલાવ્યો તુરિ, બળવંતે ધારી બહાદુરી. ૩૧૮
રહો રહો વાર કહ્યું દશ વિશ, ના, ના, કહી ધુણાવ્યું શીશ;
વનિતા જાતાં શો કરે વિવેક, એતો પહોંચ્યો જોજન એક. ૩૧૯
જુવતિ જુથ જોઈને રહ્યું, શમસુાની પેરે ત્યાં થયું;
હર્ષ હેત અદિકું ત્યાં હોય, કારણ કળી શકયું નહિ કોય. ૩૨૦
નૈષધદેશ પહોંચ્યો નરપતિ, નિરખી ગામ હરખ્યું સૌ અતિ;
ખબર જોવરાવી તન તાતની, પ્રીછયો પેર વિધિ વાતની. ૩૨૧
વૈરી તાત સંઘાથે વઢ્યો, પિતા કાળાગ્રહમાં પડ્યો;
રિધ સિદ્ધ ગયું છે રાજ, તેજ સર્વ થયું છે તાજ્ય. ૩૨૨
તે જાણ્યું ચિત્રાંગદરાય, બંધન પડ્યા પિતા ને માય.

દોહરા.

નદી થકી નરપતિ ગયો, પિતા મળવાની પેર;
તે વેળા સીમંતિની, ગુણવંતી આવી ઘેર. ૩૨૩
દાદા આગળ દાસીએ, વિસ્તારી કહી વાત;
નૃપ ચિત્રાંગદ નિરખીઓ, વાણી વેદ વિખ્યાત. ૩૨૪
બોલાવ્યો અમો બહુ જણે, ઘણો મૂકી મન ગર્વ;
સમ ખાધા સાચું કહ્યું, સાખી સખિયો સર્વ. ૩૨૫
રાય કહે રખે બોલતા, વાકય વિપરીત વાત;
કલંક ઉપજે કુળ વિશે, અદિક હોય ઉત્પાત. ૩૨૬
વારી રાખ્યાં વનિતા સઉ, વદશો જો કોઈ વાણ;
પ્રાણ તેના પ્રાજે થશે, હસતે હોશે હાણ. ૩૨૭
ભૂત પ્રેત જક્ષ જન જંત્રો, ઠાક ઠગવાના હોય;
હશે જણાશે જીવતો, વાત ન કરશો કોય. ૩૨૮
એહ વાત અહિંથી રહી, ઈશ્વરઇચ્છા આપ;
ચિત્રાંગદ ચિંતા ધરે, બંધનમાં મા બાપ. ૩૨૯

ચોપાઈ.

કાયામાં પ્રગટ્યો છે ક્રોધ, જુદ્ધ કારણ થયો છે જોદ્ધ;
વૈરીને વકાર્યો વીર, નરપતિનાં ઉતાર્યાં નીર. ૩૩૦
ગુણ મહીમા વાસુકિમાં ઘણો, મહા મહિમા પ્રદોષ જ તણો;
કરુણા શિવ જે ઉપર કરે, કોનો માર્યો તે ક્યમ મરે. ૩૩૧
હરનો જેને માથે હાથ, જુદ્ધે કોણ જીતે તે સાથ;
મહીપ મિત્ર સૌ આવી મળ્યા, નગર થકી શત્રુ નિકળ્યા. ૩૩૨

છોડાવ્યા માતપિતાને છેક, અજીત કહેવાણો આપે એક,
જીત્યો સર્વ શત્રુનો સાથ, ગજ ઘોડા ધન આવ્યું હાથ ૩૩૩
સાચા કહેવાણા છે શેર, થઈ ગયો તરણાનો મેર,
પાસે આવ્યા પુર પ્રધાન, મહાજન દેછે મોટા માન ૩૩૪
સસરે ખબર જણાવી જથા, કાને સાભળી સાચી કથા,
જગ બાધે થયુ છે જાણ, છાનો કયમ રહે ઉગ્યો ભાણ ૩૩૫
લશ્કર લક્ષ સૈનક સાથિયા, હળમળતા દિસે હાથિયા,
ઠૌઢે ઠામ લખાવ્યાં પત્ર, પિતા શિશ ધરાવ્યુ છત્ર ૩૩૬
રિદ્ધ સહિત પામ્યો તે રાજ્ય, તનના શોક થયા તે તાજ્ય,
પિતા તણી વરતાવી આણ, જગ બાધે થયુ તે જાણ ૩૩૭
સીમાડે આવી મળિયા સર્વ, ઘણાકનો ઉતરિયો ગર્વ,
કેટલાક જન પોતાના કીધ દુશ્મન જનને દડજ દીધ ૩૩૮
લપટનાં ધન ખુચી લીધા, સદ્ વિપ્રને સર્વે દીધા,
અનમીનાં ઉતાર્યાં માન, વશ વર્તે છે પુર પ્રધાન ૩૩૯
બદોબસ્ત કરાવ્યા બહુ પેર, સરળ રીતે ચાલે ધર્મ સેર,
ઠૌઢા શત્રુ પ્રાજે કીધ, રૂડો લાખેણો જશ લીધ ૩૪૦
નૈષધ દેશમાં આણુજ ફરી, વારુ વાત સઘળે વિસ્તરી,
રાય વિચાર રુદેમાં ધરે, સીમતની શિવ પૂજા કરે ૩૪૧
બુડેલા તરીઆ છે વહાણ પુરણુ જળથી ઉગર્યાં પ્રાણ,
ક્રોડવાર કહીએ શુ કથી, પ્રદોષ સમુ વ્રત બીજુ નથી ૩૪૨
પામ્યો આયુષ અખપત આપ, સીમતનીના વ્રતનો પ્રતાપ,
પ્રિયવદ નામે પ્રધાન, મોકલ્યો સસરે દઈને માન ૩૪૩
ખબર મારી કહેજો કહાવજો, સ્ત્રીને તેડી વહેલા આવજો,
વજીર તેડું કરવાને જાય, ખબર સાંની તે શી થાય ૩૪૪

દોહરા.

સૂત કહે શૌનક સાભળો, કથા સુણાવુ કર્ણ,
વનિતાએ વ્રત આદર્યું વર્ષ થયા છે ત્રણ ૩૪૫
એહ ઉજવણું આદરે, ઉત્સવ ઠામે ઠામ,
ધ્વજ બધાવી ધર્મની, ઘેર જમાડયુ ગામ ૩૪૬
સભા ભરી સિંહાસને, તે વેળાએ તાત,
તનયા તુજને તેડવા, વજીર આવે વિખ્યાત ૩૪૭
અનેક વધાઈ સામગ્રી, પનકે પનકે પાત્ર,
વજીર આવ્યો (છે) તેડવા, જીવે છે જામાત્ર ૩૪૮

ચોખુંટે ચિત્રાંગદ તણી, ફરે આણુ અતીશ;
રાજ ચલાવે રામવત, જય કીધો જગદીસ. ૩૪૯
હલકારા હજુરના, મોકલિયા મહેરાણ;
નરપતિને નિશ્ચય થયો, સમજ્યો ચતુરસુજાણ. ૩૫૦
દેવ દુંદુભી ગરગડે, વાજે ઢોલ નિશાન;
શિવ પુજ્યા સીમંતની, ચતુરા ચતુર સુજાણ. ૩૫૧
વિપ્ર તેડ્યા બહુ વેદિયા, વેદ પાત્ર વર વેશ;
માગણ માન પામે મહત, હાર્ખ્યું સઘળે દેશ. ૩૫૨
અધિપ મળ્યા યુવરાજને, નરપતિ ઉપન્યો નેહ;
વિગત તણી કહી વારતા, થયા સૌ નિઃસંદેહ. ૩૫૩
અમૃત ધન વરસી રહ્યો, દુધે તુઠ્યા મેહ;
ડાહી તમારી દીકરી, દિવ્ય દેવાંશી દેહ. ૩૫૪
નવીન અવતાર નૃપનો થયો, બુડ્યાં તરીયાં વહાણ;
અદીક ઝેર અમૃત થયું, પ્રહોગ પુણ્ય પ્રમાણ. ૩૫૫
શાક પાક તરતિબતર, પેર પેર પકવાન;
જમાડ્યા જુગતે કરી, પ્રીતે રાય પ્રધાન. ૩૫૬
મળ્યા ભેટયા મહાલ્યા ઘણું, કીધી વાત વિવેક;
કથા સર્વ માંડી કહી, નરપતિનો જેમ નેક. ૩૫૭
વજીર સંગાથે મોકલી, અધિપ અર્ભકી આપ;
ચિરંજીવી ચિત્રાંગદો, પૂજન શિવ પ્રતાપ. ૩૫૮
સાસરવાસો સજ કર્યો, લાખ કરોડો દામ;
માતા પિતા મુંહે પળે, ગુણવંત બાધું ગામ. ૩૫૯
મળવા આવે મેદની, સજ્જન સર્વ સમેત;
કંઇક જામાત્ર જોવા ગયા, આંતરડાનું હેત. ૩૬૦
હીંડે લાર હસ્તી તણી, તાજા તુરી તોખાર;
આતુર નરશા ચાલીઆ, અનમી જે આચાર. ૩૬૧
નૈષધ દેશને નિકટ સઉ, આવ્યાં રાણી રાય;
જાણ થયું જામાત્રને, સસરા સામો જાય. ૩૬૨
ભાવે સૌકો ભેટીઆ, મટયા તનના તાપ;
વિજોગ ટળ્યા વેવાઇના, અતિ સુખ પામ્યા આપ. ૩૬૩
વિગત વાત ત્રણ વર્ષની, ઘડી ઘડીની ઘેર;
અરસપરસ આનંદમાં, પ્રીછ્યા સઘળી પેર. ૩૬૪
પ્રાહુણ રાખ્યા પાંચ દિન, રાણી સુદ્ધાં રાય;
આજ્ઞા લઈ અર્ભકી તણી, ભુવન પોતાને જાય. ૩૬૫

શમ રાજ્ય રૈયત સુખી, થયો છત્રપતિ છેક;
જરા પામ્યો ઝરિત સુધી, નરપતિનો શુભ નેક. ૩૬૬
સુંદર સતી સીમંતની, રુદે ધરે નહિ રોષ;
મહાદેવ વ્રત મૂકે નહિ, પ્રાણશું કર્યાં પ્રદોષ. ૩૬૭
તત્વ જડશું નિલોકનું, અમૃતસિંધુ આપ;
કયમ મૂકે તે માનુનિ, પુરણ પુણ્ય પ્રતાપ. ૩૬૮
સુધા વૃક્ષ જે વાવિયાં, યમાં ફળ અમૃત તર્ત;
સૌભાગ્ય પામી સુંદરી, મોડી નાખ્યું મર્ત. ૩૬૯
દેનાથી દસ દિકરા, કુળવંતી કન્યા એક;
અયુત (વર્ષ) આયુષ્ય ભોગવ્યુ, છત્ર છાયાથી છેક. ૩૭૦
શિવ પૂજન સહસ્રધા, દીધાં દિવ્ય પદ દાન;
છવિત ભુક્તિ ભોગવી, અંતે આવ્યાં વિમાન. ૩૭૧
જીત ઝાંગીરા વાજતે, સ્વજન પરિવાર સમેત;
જમને શિર પગ દેઈને, થયું હરિહરશું હેત. ૩૭૨
જન્મ મર્ણ ફેરો ટળ્યો, (વળી) લક્ષ ચોરાશી ખાણ;
નીચ દુઃખ વામ્યાં નર્કનાં, વેદ શાસ્ત્ર કે' વાણ. ૩૭૩
કોટી દામ કળાનિધિ, કોટી વૈકુંઠ વાસ;
એથી અધિક સુખ પામિયા, પહોંચ્યા ગિરી કૈલાસ. ૩૭૪
શોભા ગિરિ કૈલાસની, કોણે નવ કળાય;
કોટિ કલ્પ શારદ સ્તવે, પલક પુરું નહિ થાય. ૩૭૫
બ્રહ્મા ભેદ જાણે નહિ, નેતિ નેતિ કહે વેદ;
ઉપમા ગિરિ કૈલાસની, ભ્રાંતે સૌને ભેદ. ૩૭૬
રત્ન કંચન કોડામણાં, અરુણ સહસ્ર ઉદ્યોત;
ચંદ્રબિંબ છે ચાર લક્ષ, જળહળ ઝળકે જ્યોત. ૩૭૭
છન્નું કોડ ઘર રત્નનાં, ચિંતામણિ ચોપાસ;
ત્યાં પ્રેમદા પુણ્યવંતની, વસી વનિતાને વાસ. ૩૭૮
પંચ પદ્મ પુખરાજનાં, રવિ મંડળ અભિરામ;
વસે ગણ મહાદેવના, કરી રહે શુભ કામ. ૩૭૯
વીસ કોડ વૈકુંઠની, સુન્દર શોભા હોય;
સિત્તેર કોટિ સ્વર્ગની, જરૂર શોભા ત્યાં જોય. ૩૮૦
પાર્વતિની પૂજા કરે, લક્ષ્મિનારાયણ લાખ;
સૂત કહે ઉપમા શી કહું, શાસ્ત્ર સકળની સાખ. ૩૮૧
જન્મ મર્ણ જેને નહિ, નહિ આદ્ય નહિ અંત;
ઉત્પત્તિ પ્રલયમાં નહિ, ચતુર ધરો એ ચંત. ૩૮૨

અવતાર ન કહેશો ઈશનો, નહિ માત નહિ તાત;
કુડ કપટથી વેગળો, વિશંભર વસે વિખ્યાત. ૩૮૩
સોમ પ્રદોષ સેવન થકી, શિવ પદ પામે સત્ય;
લક્ષ્મીવર એક લહી શકે, કરૂણાનિધનાં કૃત્ય. ૩૮૪
દેહે દુઃખ ન વેઠવું, કષ્ટ ન વેઠવું કાય;
પ્રદોષ પૂજન પરિશ્રમનું, સહેજેથી સુખ થાય. ૩૮૫
શિવ પૂજન જે સમજ્યા, સાચા તેના શેર;
વડબિજ પેરે નીત વધે, થાય તરણાનો મેર. ૩૮૬
તલભાર દૈવત દેવતા, અધિક વધે જયમ આપ;
પ્રલય થાયે પલકમાં, (પંચ) લક્ષ જન્મનાં પાપ. ૩૮૭
શિવ સરખો દાતા નથી, સ્થિતિ લય સદ્ય સમર્થ;
શિવ સેવન સમજ્યો નહિ, વપુ વગોવે વ્યર્થ. ૩૮૮
ડાહાપણ મન દશ કોટિધા, ઘણા પ્રપંચ ગુણ ઘાટ;
શિવ સેવન સમજ્યો નહિ, ઉડી નિધિમાં વાટ. ૩૮૯
નવનિધ વિત્ત ઘરમાં વસે, અધિક સિદ્ધિ હોય આઠ;
આદ્ય પુરષ નવ ઓળખ્યા, વૈભવ સઘળો વાટ. ૩૯૦
પુરંદર સરખો પરાક્રમી, પામ્યો પ્રૌઢો પાટ;
શિવ પૂજન સમજ્યો નહિ; ઉડી વંશમાં વાટ. ૩૯૧
ગર્થ કમાઇને ઘર ભરે, ઠગ વિદ્યાના ઠાઠ;
શિવ પૂજન જો સમજ્યો, વિવેક ન ઉદે વાટ. ૩૯૨
પુરાણ વાંચે કંઈ પંડિતા, ન્યાયશાસ્ત્રમાં નેટ;
શિવ પૂજન સમજ્યો નહિ, ઉડી વાણીમાં વેઠ. ૩૯૩
ન્યાય ચૂકવે નરપતિ થઈ, હાસ્યવિનોદ અટ્ટાટ;
શિવ પૂજન સમજ્યો નહિ, ઉડી વૈભવે વાટ. ૩૯૪
વહાણ કમાય વહિવટ ઘણો, હેત ચલાવે હાટ;
ભાવ નહિ ભવ ઉપરે, ઉડી વણજમાં વાટ. ૩૯૫
શિવ પૂજન સમજ્યો નહિ, ચયો જાણ સુજાણ;
શિવ શિવ મુખથી નવ કહ્યું, તે નર પાપિ પાહણ. ૩૯૬
ત્રિલોક તરવનું તત્ત્વ છે, બુદ્ધિ બળ બનાવ;
ભવ ભવજળ તરવા તણું, પ્રદોષ વ્રત નિજ નાવ. ૩૯૭
જન્મ મર્ણથી ઉગરે, નિશ્ચે કહું છું નેટ;
વિષમ દુઃખ વ્યાપે નહિ, પુનરપિ નાવે પેટ. ૩૯૮
શિવ શિવ કહેતાં ઉપરે, હર્ષ હેત જો હોય;
જન્મ મર્ણ ટાળી શકે, શિવ પાખી નહિ કોય. ૩૯૯

બુદ્ધિહિણુ જે બાપડા, શીછે નહિ પુરાણ;
જાણે જવલા જોગિયા, કે જાણે સાધ સુજાણ ૪૦૦
વિખાણે વિષ્ણુ સારખા, કરૂણારૂપ કિરતાર;
શિવ સમો સમરથ નથી, દિવ્ય પદવી દાતાર ૪૦૧
દેવાંશી હોય દીસતો, સુખ સાગર શરીર;
શિવ પૂજન સમજ્યો નહિ, બુડ્યો અર્ણવ નીર. ૪૦૨
કાલો ઘેલો દેહ દામણો, કાયા હોય કુરૂપ;
શિવ પૂજન જો શુદ્ધ કરે, ભાગ્યશાળી તે ભૂપ. ૪૦૩
ઉંચ નીચ હરને નહિ, સરખુ સર્વ જગત;
ભવને વહાલો ભકતજન, જેને હોય અગત. ૪૦૪
વિષ્ણુ ભક્ત વહાલો ઘણો, હર આણે છે હેત;
નિંદે તે નરકે પડે, સજન કુટુંબ સમેત ૪૦૫
તરણ તારણ ત્રિલોકમાં, મોક્ષ તણું એ મૂળ,
સોમ પ્રદોષને સેવતા, ટળશે સંકટ શૂળ. ૪૦૬
હર કહો કે હરિ કહો, આદ્ય પુરુષ એ એક;
નિંદક જન નરકે જશે, વદે સરળ વિવેક. ૪૦૭
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, પ્રદોષતણો પ્રતાપ;
લક્ષ્મીને હરિએ કહ્યુ, અગમવત એ આપ. ૪૦૮
ઉંચ નીચ એ વ્રત કરો, કરો રંક ને રાય;

સીતારામે વ્રત કર્યું, લક્ષ્મણ સહિત શત વાર;
બ્રહ્મહત્યા ભેદી નહિ, રાવણ રોળણ હાર. ૪૧૭
આદ્ય અંત અનેકધા, કરે વંદન નીત વેદ;
પાપી જન પ્રીછે નહિ, ભુર ન જાણે ભેદ. ૪૧૮
કાળા વર્ણ હોય કર્મમાં, કંકુના કયમ થાય;
ગંગા ગુણવંતી તજી, નર્કકુંડમાં ના'ય. ૪૧૯
હરિહરમાં અંતર નથી, એક એકના ભક્ત;
શામળ સંદેહ ન રાખશો, હોશો માંહો અવ્યક્ત. ૪૨૦
શિવ પૂજન શિવનું ભજન, નિર્મળ જપવું નામ;
જન્મ સફળ જાણો જ્યદા, શિવ વિણ ન ઠાલો ઠામ. ૪૨૧
નદિયોમાં ગંગા વડી, સાધનમાં ગુરુ સેવ;
પુષ્પ પારિજાતક વડું, દેવ માંહિ મહાદેવ. ૪૨૨
કામદુધા ધન ધેનમાં, ઐરાવત ગજરાજ;
વિપ્ર વડા સૌ વર્ણમાં, મહાદેવ હર મહારાજ. ૪૨૩
રાધા મોટી રંભમાં, સતીમાં મોટી સીત;
શિવજી તેત્રીસ ક્રોડમાં, પુરણ રાખો પ્રીત. ૪૨૪
કૃષ્ણ રામ અંશે હવા, શિવ ને શાળિગ્રામ;
નિરાકાર મધ્યે કહ્યા, સ્થિર ઠરવાનો ઠામ. ૪૨૫
લીલા લહેર લક્ષ્મી વડાં, સ્રષ્ટ શોભાવે સત્ય;
સરજ્યો જગ શિવ શક્તિએ, પૂર્ણ પાર્વતીપત્ય. ૪૨૬
ગ્રહમાં મોટા છે રવિ, નક્ષત્ર સમૂહે ચંદ્ર;
ત્યમ મોટા મહાદેવજી, 'ઇંદ્રતણા પણ ઇન્દ્ર. ૪૨૭
માગશિર મોટો માસ છે, તિથિ દ્વાદશી પર્વ;
ત્યમ મોટા મહાદેવજી, સિદ્ધિ દેયણ સર્વ. ૪૨૮
અધિક વ્રત એકાદશી, દીપોત્સવી શુભ દીશ;
વડા દેવ મહાદેવજી, ધર્મ ધુરંધરધીશ. ૪૨૯
મુક્તિપુર કાશી વડુ, તીર્થ પુષ્કર પ્રયાગ;
દેવ વડા મહાદેવજી, પ્રીત્યે લાગો પાગ. ૪૩૦
જતિ હનમંત લક્ષ્મણ લહો, ભૂમિમાં ભરતખંડ;
અધિક મોટા મહાદેવજી, 'ટાળે જમના દંડ. ૪૩૧
સુંખ મોટું છે સ્વર્ગમાં, નામ મોટું શ્રી રામ;
તમ મોટા મહાદેવજી, કરે મનવાંછિત કામ. ૪૩૨
વસંત વડો ઋતુરાજમાં, ચાર વેદમાં સામ;
શંકર માથે સર્વને, કરે મનવાંછિત કામ ૪૩૩

વિદ્યામાં કવિતા વડો, જ્ઞાતામાં વર વ્યાસ;
શંકર મોટા સર્વથી, તેજ પુંજ પ્રકાશ. ૪૩૪
શુકદેવ વડા છે સિદ્ધમાં, જનક મોટા જશ ઝીત;
શંકર માથે સર્વને, પુરણ રાખો પ્રીત. ૪૩૫
વડો પીંપળ વડ વૃક્ષમાં, પવિત્ર તુળસી બિલિ પત્ર;
હરિહર બે દુઃખને હરે, છત્રપતિ શિર છત્ર. ૪૩૬
જળમાં ગંગાજળ વડુ, નિરક્ષણુ નર્મદા નેહ;
સઘળું સરજ્યું શંકરે, દિવ્ય પદ પામે દેહ. ૪૩૭
સુવર્ણ વડુ સમ ધાતુમાં, ઘૃત સમુ નહિ સત્વ;
મુગ દેવ મહાદેવજી, ત્રિલોક વિશે એ તત્વ. ૪૩૮
વિષ્ણુ વડા વેવારીમા, વાણિ મોટો વેદ;
સરજણહારો શિવ છે, ભ્રાંત ન રાખો ભેદ. ૪૩૯
એક એક રત્ન એક વસ્તુમાં, મહિમા મોટો હોય;
મોટું રત્ન મહાદેવજી, કળી શકે નહિ કોય. ૪૪૦
મહિમા સોમ પ્રદોષનો, સાંભળતાં સુખ થાય;
સચિત કોટિ કર્મનાં, પાતિક દુર પળાય. ૪૪૧
જેનું કર્મ જોરાવરી, પૂર્વ જન્મનું પુણ્ય;
તે શિવ મહિમા સાંભળે, નિમેષ રહે નહિ ન્યૂન. ૪૪૨
વિષ્ણુ વહાલા જેહને, વહાલા જેને વેદ;
તે શિવ-મહિમા સાંભળે, ભ્રાંત ન રાખે ભેદ. ૪૪૩
જરૂર જગ્ન કરે ઘણા, ઘણો ખરચે એમ ગર્વ;
શિવ મહિમા નહિ સાંભળે, જાય જન્મારો વ્યર્થ. ૪૪૪
ગંગા નાહે કે ગોમતિ, કરે જો ઝાઝાં વ્રત;
પ્રદોષ વિન સૌભાગ નવ ફળે, મોડણહાર કોણ મૃત્ય. ૪૪૫
કુકર્મી નર અભાગિયા, કુળહિના કપૂત;
તે શિવને શું ઓળખે, ધૂતારા જન ધૂત. ૪૪૬
પાપ કરતો પાપી મરે, ઘણા પાપથી ગર્ક;
શિવ મહિમા નવ સાંભળે, કોણ નિવારે નર્ક. ૪૪૭
સરસવના કણ જેટલુ, ઓછું હોય જો બીજ;
શિવ મહિમા કોઇ સાંભળે, રાખે શંકર રીઝ. ૪૪૮
સો શીખામણ સાંભળે, ધર્મવંત દે ધીર;
પાપી જન પલળે નહિ, જ્યમ પથ્થરપર નીર. ૪૪૯
કુડાને કહેવું નહિ, દંભીને નવ દાખ;
પાપી શું પુરી શકે, શિવ પૂજનની સાખ. ૪૫૦

જાહો શું જાણી શકે, ચિત્ત ચતુરા શું ચા'ય;
નિંદક જન નિંદા કરે, વિખ વધારતા ખાય. ૪૫૧
પંડિતને પરખાવિયે, આદ્ય નિરંજન ઈશ;
પુરણ પદને પામિયે, શંકર (ને) નમીએ શીશ. ૪૫૨
વ્રત આચરતા વામિયે, કુડ કપટ ને ક્રોધ;
કથા સાભળી કીજિયે, સાચા તત્વનો શોધ. ૪૫૩
શિવ મહિમા જે સાંભળે, દયા ધરી દે દાન;
મન વાછિત ફળ પામશે, મહાદેવ તણાં બહુ માન. ૪૫૪
કથા બ્રહ્મોત્તર ખંડની, પ્રદોષે કરજયો પાઠ;
મન વાંછિત માગ્યાં મળે, હવા અધ્યા એ આઠ. ૪૫૫
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વિરેશ્વરનો તન;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, મહા રુદ્ર પર મન. ૪૫૬
લઘુ બાંધવ લાધા તણો, નાનાભટનો શિષ્ય;
ઈષ્ટ દેવ્યા અન્ન પુરણા, પ્રસન્ન ઉમાપતિ ઈશ. ૪૫૭
ગુર્જર દેશ ગરુવો ધણું, વેગણ પુરમાં વાસ;
શિવ પૂજે શિવ શિવ કહે, કહે કવિ શામળ દાસ. ૪૫૮

(ઇતિશ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'સોમ પ્રદોષ વર્ણન' નામનો આઠમોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૯ મો.

ચોપાઈ.

શ્રીમુખ સેવું શારદ માત, પુજું શ્રી ગણપતિના પાગ;
શ્રી ગુરુદેવને નામુ શીશ, આરાધું ઉમાપતિ ઈશ. ૧
ચતુર્ભુજના વંદુ ચરણ, આદ્ય નિરંજન અશરણ શરણ;
તરણ તારણ જશ જીતણ જયા, કહું બ્રહ્મોત્તરખંડની કથા. ૨
ઇકોતર શત પરિયાં તરે, કોટી જન્મનાં પાતક હરે;
પંચ પદારથ રહે પ્રીતે પાસ, વસે વાસ અંતે કૈલાસ. ૩
સૂત કહે શૌનક જે સાંભળે, આવાગમનો ફેર સિદ્ધ ટળે *

દોહરા.

પક્ષ પ્રદોષે પૂજશે, બ્રાહ્મણી સહિત ભરતાર;
સજોડુ શિવ શક્તિવત, વેદ વદે વેહેવાર. ૪
બ્રહ્મશક્તિ એ પાર્વતી, બ્રાહ્મણરૂપ શિવ સાર;
પ્રિતે સજોડું પૂજવું, પુણ્ય છે અપરપાર. ૫

---

* પ્રત ૪. "સાભળો, જન્મ મર્ણ ભે શ્રમથી ટળો."

બ્રહ્માણી રૂપ સા બ્રાહ્મણી, બ્રાહ્મણ સર્વે બ્રહ્મ,
પ્રિતે સત્કારે પૂજવું, ધારી રૂડો ધર્મ. ૬
વિપ્રવધુ તે વૈષ્ણવી, વિપ્ર વિષ્ણુને જાણ
વિપ્ર પૂજે વિષ્ણુ વળે, પોકારી કહે પુરાણ ૭
પવિત્ર પૂજન પ્રતિમાતણા, સર્વ કરે છે સેવ,
પચ સહસ્ર પ્રતિમા વળે, બ્રાહ્મણ તે ભૂદેવ ૮
રનાદે સહિતે રવિ, ચાતુર રોહિણી ચંદ્ર,
વિપ્ર પૂજે સરવે વળે, ઇન્દ્રાણી ને ઇંદ્ર ૯
બ્રાહ્મણી ઉમા ભગવતિ, અધિપત બ્રાહ્મણ ઈશ,
પ્રત્યક્ષ દેવ પૃથ્વી વિશે, સૌકો નામે શીશ ૧૦
સેવક જે શ્રીરામના, પ્રત્યક્ષ પૂજા ચહાય,
બ્રાહ્મણી સીતા રામ બ્રહ્મ, પ્રણમો પ્રીતે પાય ૧૧
મા'દેવ તણો મહિમા ઘણો, સૌથી મોટી શક્ત્ય,
પ્રત્યક્ષ વિપ્ર પૂજે વળે, ભાવે કરજો ભક્ત્ય ૧૨
તેત્રીસ કોટી દેવતા, સત્કારે જે સર્વ,
પૂજે સદા દ્વિજ દંપતી, તજી ઘટમાથી ગર્વ ૧૩
અડસટ તીરથ અધિકા ઘણા, ભિન્નભિન્ન જે ભેદ,
વિપ્ર ચરણે તે વસે, વિખ્યાત કરે છે વેદ ૧૪
સરિતા ગગા ગોમતી, નર્મદા સિંધુ સત્ય,
વિપ્ર ચરણે સૌ વસે, પ્રેમે કરો પ્રણિપત્ય ૧૫
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળમા, ત્રિલોકતણું દ્વિજ તત્ત્વ,
દક્ષિણ ચરણ અગુટવે, સકળ શાસ્ત્ર કહે સત્ય ૧૬
પવિત્ર પુછ એક ગાયનું, દ્વિજનો જમણો પાગ,
દુર્લભ છે એ દેવને, જાણ પુરૂષની જાગ. ૧૭
વિષ્ણુ રુદયે સ્પર્શથી, ભૃગુનાથન કહેવાય,
પ્રભુતા પામ્યા તે પછે, ઉપમા એહ અપાય ૧૮
વિપ્ર પોખે પિત્રિ જમે, વિપ્ર પોખે ગ્રહ ઈશ,
વિપ્ર પોખે વિષ્ણુ જમે, જાણ પુરૂષ જગદીશ ૧૯
પ્રત્યક્ષ મુખ બે પ્રભુતણા, એક બ્રાહ્મણ એક અગ્ન્ય,
બ્રાહ્મણ તૃપ્ત ભોજન થકી, અગ્નિ તૃપ્ત ઘૃત જાણ ૨૦
અગ્નિ તૃપ્ત થાતો નથી, ઘણા હોમે જો ઘૃત,
રીઝે બ્રાહ્મણ ભોજન થકી, તે વેગાએ તર્ત * ૨૧

* પ્રત ૨ "રીઝે બ્રાહ્મણ મોદક થકી" પ્રત ૩મા "લાડુ થકી" પાઠ છે

વિપ્ર અને વિષ્ણુ વિશે, ભ્રાંત ન રાખો ભેદ;
જન્મ મરણ ફેરા ટળે, વાણી બોલે વેદ. ૨૨
પરબ્રહ્મ જેને પૂજવા, શિવની કરવી સેવ;
તે પૂજે સહુ વિપ્રને, બ્રાહ્મણ તે ભૂદેવ. ૨૩
પ્રોલે પ્રતિમા પૂજીએ, આણી મન આલ્હાદ;
ખારું તીખું ખટરસું, સોમપા જાણે સ્વાદ. ૨૪
ખટદર્શન સર્વે ખરાં, રામતણાં સૌ રૂપ;
દેવ સર્વમાં શિરોમણિ, બ્રાહ્મણ ભારે ભૂપ. ૨૫
જોગિ જંગમ ને જતિ, નાથ કલંદર નામ;
એ સર્વે વિપ્રે કર્યાં, જો જો ઠામોઠામ. ૨૬
નીચ પુરુષ નિંદા કરે, કરે સાધુ જન સેવ;
પંડિત જન તો પારખે, બ્રાહ્મણ તે ભૂદેવ. ૨૭
નાનો મોટો દુર્બળો, ભણ્યો ન ગણ્યો હોય;
બ્રાહ્મણ રૂપ પરબ્રહ્મનું, નિંદા ન કરશો કોય. ૨૮
વિપ્ર તે વિષ્ણુ જાણવા, વિપ્ર તે આપે ઈશ;
ગ્રહ ગણ ને રવિ ચંદ્રમા, જગ્ન પુરુષ જગદીશ. ૨૯
અડસટ તીર્થ કરી આવશે, વિસ લક્ષ કરો આદ વ્રત;
વળે બ્રાહ્મણ ભોજન થકી, હોમે અગ્નિમાં ઘૃત. ૩૦
આખ્યાન કહુ એ ઉપરે, વ્યાખ્યાન કહ્યાં જે વેદ;
સજોડાં પૂજન વિશે, ભ્રાંત ન રાખો ભેદ. ૩૧
ખટશાસ્ત્ર અઢાર પુરાણમાં, ખટ ભાખા ચોહ વેદ;
વિપ્ર અને વિષ્ણુ વિશે, ભ્રાંત ન રાખો ભેદ. ૩૨
શ્રી ભાગવત ભારત કથા, વિષ્ણુ પુરાણે વાક્ય;
શિવ પુરાણ વેદાંતમાં, શક્તિ પુરાણે સાખ્ય. ૩૩
વિપ્ર જેણે વધા નહિ, ભાવે પોખ્યા નવ બ્રહ્મ;
ચરણોદક ચિત નવ ધર્યું, કુડાં તેનાં કર્મ. ૩૪
વિપ્ર નિંદા વિષ્ણુ ભજે, કાયામાં રાખે કાટ;
પુણ્ય પૂજન વહેતુ ગયું, વિવેક ઉડાડી વાટ. ૩૫
વિપ્ર તણી નિંદા કરી, કર્યાં બીજા શુભ ખેલ;
તે સર્વે વહેતું જશે, ખાતરપર દીવેલ. ૩૬
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, વારુ વચન વિવેક;
શ્રોતા સર્વે સાંભળો, આખ્યાન કહું તે (૫૨) એક. ૩૭

ચોપાઈ.

વૈદર્ભ દેશ રૂડો રાજન, મહા મનોહર મોટમ મન;
શુભ સાથી સજ્જન જોડલા, અલખત ધન હાથી ઘોડલા. ૩૮

વૈભવમાં નહિ ઉનમ કશી, મહાલક્ષ્મી ઘેર વાસે વસી,*
દેવ મિત્ર જેનો દીકરો, સુમેધા કન્યાને વર્યો. ૩૯
સીમતનીની પુત્રી જેહ, સતી શિરોમણ કહાવે તેહ;
માતાએ શિખામણ દીધ, કામનિ વ્રત કોડેથી કીધ. ૪૦
નરનારીમાં અેવો નેહ, પ્રીતિ જેમ બપૈયો મેહ;
નિર્મળ પ્રીતિ મચ્છ ને જેમ નીર,જીવ એક ને જૂજવા શરીર. ૪૧
જોડું જેમ ઇન્દ્રાણી ઇન્દ્ર, ચાતુર જ્યમ રોહણી ને ચંદ્ર;
રૂડું જોડું રંનાદે રવિ, રતિ કામ સરખુ કહે કવિ ૪૨
તેવી રીતે નરને નાર, દેવમિત્ર સુમેધા સાર;
કુડ કપટ બેમાં નહિ કશુ, વિશંભર ધ્યાન હૃદેમાં વશુ ૪૩
શિવનાં ધ્યાન ને શિવનો જાપ, શિવ પૂજન શિવનો પ્રતાપ;
શિવ વ્રત કરે શુભ સતી, પક્ષ પ્રદોષ પ્રમદાને પતિ. ૪૪
શિવ નિમિત્ત કરે પુણ દાન, શિવ જાણી દ્વિજને દે માન,
પક્ષ પ્રદોષ ઉપર બહુ પ્રીત, વેદ શાસ્ત્રની રાખી રીત. ૪૫
નિર્મળ નારી નિર્મળ નાહો, લે છે નિત્ય લાખેણો લાહો;
પ્રદોષ તણો છે પ્રૌઢ પ્રતાપ, ઉમાઇશ સરીખા આપ. ૪૬
નરનારીનું દર્શન કરે, ઇકોતર સત પરિયાં તરે,
વચન રાય રાણીનું ફળે, કારણ તેનું કો નવ કળે ૪૭
વચન સિદ્ધ નર નારી તણું, શું વિખાણુ કરુ સુખ ઘણું,
કપટ કોઈ જો તેશુ કરે, વણ મોતે તે નિશ્ચે મરે. ૪૮
નેહ થકી નામે જે શીશ, પ્રસન્ન કરે ઉમાપતિ ઈશ.

દોહરા.

ગુણનિધિ ગામ જયતપુર, રૂડું તેહ રસાળ;
પવિત્ર બે પંડિત વસે, પુણ્ય તણા પ્રતિપાળ ૪૯
નારાયણ નામ એકનું, બીજો નામ બળકૃષ્ણ;
આવસત અગ્નિહોત્રી છે, પુણ્ય પવિત્ર નહિ તૃષ્ણ ૫૦
એકેકા પુત્ર બે વિપ્રને, જશવતા છે જાત,
લાડકવાયા લક્ષવસા, વિશ્વ બધે વિખ્યાત. ૫૧
સારસ્વત બીજો સોમવાન, નિર્મળ બેનાં નામ;
ભાગ્યનિધિ ભણવા ગયા, ગુણ ગંભીર કાશી ગામ ૫૨
પાર્થેશ્વર પંડિત હતો, પુરણ જશ પ્રકાશ;
ચાતુર નર ચરણે નમ્યા, વિદ્યાર્થિ રાખ્યા વાસ. ૫૩

* પ્રત ૨. "માહલક્ષ્મી ઘેર આવી વસી"

ભણાવી વિદ્યા ભાવથી, કરે હેત મન કોડ;
ગુણ લક્ષણ બેમાં ઘણો, જય વિજય જશ જોડ. ૫૪
ન્યાય શાસ્ત્ર નિર્ણય ભણ્યા, ભાગવત ભારત ભેદ;
પિંગળ પાઠ પુરાણમાં, વાણી વ્યાકરણ વેદ. ૫૫
બત્રીસ લક્ષણ બેહો ગુણે, સોળ કળા સૂજાણ;
બ્રહ્મ તેજ ભાલે ભલું, ભલપણ કેરા ભાણ. ૫૬
ચૌદ વિદ્યા ચેલા ચતુર, બોહોત્તર કળામાં શુદ્ધ;*
છત છત્રીસે રાગની, સકળ કળા ગુણ શુદ્ધ. ૫૭
જ્યોતિષ્ ભણીઆ જુગતથી, વૈદક ઔષધ વસ્ત;
એકે ઉનમ નવ રહી, શિખ્યા શાસ્ત્ર સમસ્ત. ૫૮
અણઆવડ એકે નહિ, નહિ અધર્મ અહંકાર;
કળા વિકળાતી કલ્પના, સામુદ્રિક ગુણ ભંડાર. ૫૯
ત્રયોદશ વર્ષના તન બે, રદ્ધિઆળાં રિધ રૂપ;
કંદર્પ અવતાર કિશોર કૃત, બ્રહ્માના સૂત ભૂપ. ૬૦
ચતુરાઈ નવ માથે ચોટલા, વિંધ્યાં ન્હાનપણ નાક;
લાડકવાયા લક્ષધા, વદે અમૃતવત્ વાક્. ૬૧
બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળતા, બ્રહ્મતેજ ભલું ભાળ;
બ્રહ્મવિદ્યા ભાવે ભણ્યા, પુણ્યતણા પ્રતિપાળ. ૬૨
તપો રૂપ તપોમયી, તપે તિલક તર તેજ;
તત્વ પુણ્ય તરતિબ તર, હરિહર ઉપર હેજ. ૬૩
વિદ્યા વપુ વિવેક વર, પવિત્ર પરાક્રમ પેર;
ભણી વિદ્યા બે આવિયા, ગુણવંતા નિજ ઘેર. ૬૪
નિરખી હરખ્યા લોક સૌ, કરી પરીક્ષા પ્રીત;
સરખા સિંધુ શાસ્ત્રના, રૂડી રાખી રીત. ૬૫
દેવ રૂપ દીઠા દિલે, મળ્યાં માત ને તાત;
પરસ્પર કહી સાંભળી, વિગત વિદ્યાની વાત. ૬૬
સજ્જન સઉ સુખ પામિયા, ધર્મવંત દીઠા દષ્ટ;
માત તાત આનંદમાં, કાપી નાખ્યું કષ્ટ. ૬૭
ગુણ ફેલ્યો સૌ ગામમાં, સુતને શુભ સન્માન;
અન્ન વસ્ત્ર આભૂષણે, ખાન પાન ધન ધાન. ૬૮
આનંદ વિનોદ અહર્નિશ, મહા સુખ પામે માત;
એટલે બે બાળક તણી, થઈ વિહવાની વાત. ૬૯

* પ્રત ૨. "ચોસઠ કળામાં નિપુણ"

દશધા દોહલું ઘર વિશે, દોહલું ઘર ઘર સૂત્ર;
અર્થ સરે કયમ ગર્થ વીણ, પરણે કયાંથી પુત્ર. ૭૦
શું કરે વિદ્યા બાપડી, શું કરે રૂડું રૂપ;
લક્ષણ સર્વે લક્ષ્મિ વના, પડે કારમે કૂપ. ૭૧
ધનપાળ નામ પણ ધન નહિ, નરપતિ નામ હોય નેટ;
ઝવેર નામ પણ જર નહિ, વડો વિવેકી વેઠ. ૭૨
રૂપબાઈ સોનબાઈ નામ છે, મોતી માણેક મૂળ;
નામ બિચારાં શું કરે, ધન વિના સૌ ધૂળ. ૭૩
શું કરે બિચારું શાણપણ, કરે શું વારું વરણ;
ધન વિના ધાતો ફરે, તુચ્છ છેક જ્યમ તરણ. ૭૪
કરે શું બુદ્ધિ બાપડી, કરે શું ધારી ધર્મ;
માનવી તે મૃત્યુ સમો, કરીણ જેતું કર્મ. ૭૫
લાડ નહિ લક્ષ્મી વિના, લક્ષ્મી વણ શી લાજ;
લક્ષ્મીમા ગુણ લક્ષ વસે, થાય મનવાંછીત કાજ. ૭૬
લક્ષ્મીવર લક્ષ્મી સહિત, લક્ષ્મીથી વશ થાય;
જમદુત જિતાયે જર થકી, જીવ સ્વર્ગમાં જાય. ૭૭
વિહવા મળ્યો બે વિપ્રનો, મનમાં થાયે મગ્ન;
ધરેણું નહિ ધરને વિશે, લે શી રીત્યે લગ્ન. ૭૮
ઘરમાં ગર્થ મળે નહિ, વિવેક વિદ્યા વપુ વ્યર્થ;
વિક્રૂ અવતાર છે ધનવિના, એકે ન સરે અર્થ. ૭૯
જેવું સુખ સમણાતણું, નહિ મૂળ નહિ ડાળ;
મનોરથ નિર્ધનતણા, સરવે આળપપાળ. ૮૦
દરિદ્ર સમાનું દુઃખ નહી, શ્રીમત સમુ નહિ સુખ;
લક્ષ્મીવત લીલા નહી, ભાગે ભારે ભૂખ. ૮૧
લાયક સહુ લક્ષ્મીવડે, લક્ષ્મી પાખે લીન;
જરવીણ જશ જીતે નહિ, દેહ દામણા દીન. ૮૨
ગોવિંદ હતા ગોવાળિયા, ચોપાં* ચારતા રાન;
લક્ષ્મીવરી લીલા થઈ, ભાગ્યશાળી ભગવાન. ૮૩
લક્ષ્મીને વશ લોક સહુ, કાં રાજા કાં રાંક;
લીલા સર્વે લક્ષ્મી વડે, એનો આડો આંક. ૮૪
લક્ષણ બત્રીસ લક્ષ્મી વિના, સબવત સર્વે શૂન્ય;
બહોતેર કળા બેઠી રહે, નિર્ણય કરતાં નૂન્ય. ૮૫

---

* ચોપગાં-ઢોર.

તાંત ગ્રહે તરતિબશું, છતે રાગ છત્રીસ;
દરિદ્રિ દુઃખદાયક કહ્યો, શીદ દુખાડો શીશ. ૮૬
દરિદ્રિ હોય ડાહ્યો ઘણો, ગાતાં આવડે ગાન;
એ ગુણ કોને નવ ગમે, કહે શીદ ફોડે કાન. ૮૭
દરિદ્રિ જોષ હોય જાણતો, મહિમા કહે સઉ મુખ;
તેનું કો માને નહિ, શીદ વેઠે એ ભૂખ. ૮૮
જોષ મળે જરવંતનો, શ્રીમંત હોયે સિદ્ધ;
વૈદુ ફળે વૈભવીતણું, શખી જાણે રિદ્ધ. ૮૯
લાયક કહે લક્ષ્મીવતને, શાણા સમજુ ગેઠ;
ગરથ રહિત ઘેલો ઠરે, ઊઠે વિખાણે વેઠ. ૯૦
ગરથ વિનાનો ગાંડિયો, ગરથે ગાંગા શાહ;
ગરથે ઘેલી જઈ અડે, બેગમ બની બાદશાહ. ૯૧
વૈભવનું વૈદુ ફળે, ચારે વદે ધનવંત;
દભીને ડાહ્યો કહે, અવિચળ ગુણ અનંત. ૯૨
મેલો મલિન હીંડે ઘણો, દઢ ગાંઠે હોય દ્રવ્ય;
વિશ્વ વિખાણે તેહને, સાદો કહે જન સર્વ. ૯૩
કુલક્ષણો કે કોમેરિયો,† કાયર કપટી કુડ,
જર હોય જશ દે સહુ, પરાક્રમી એ પ્રૌઢ. ૯૪
લક્ષ્મીવતમાં લાખ ગુણ, અન્ય અવગુણ અનેક;
અનાથ થકી અળગાં રહે, વિદ્યા વપુ વિવેક. ૯૫
ડાહ્યા પણ દરિદ્રિના, રાગ રંગ ને રૂપ;
તેહ બિચારાં શું કરે, પડે કારમે કૂપ. ૯૬
વેદ પાત્ર વિદ્યાનિધિ, સકળ શોભાવે સાથ;
લક્ષ્મીવંત આગલ જઈ, હેતે જોડે હાથ. ૯૭
વેદ વ્યાકરણ વર્ણન કરે, કહે શુદ્ધ કથાય;
પંડિત પુરો પરાક્રમી, જર દેખે ત્યાં જાય. ૯૮
જોરાળા જર દૂતથી, ધારાળા મહાધીર;
જર કારણ જશ ગાય છે, સોંપે શિર શરીર. ૯૯
કવિતા હોય સવિતા સમો, ગૌતમ નામ ગણાય;
લોભે લક્ષ્મીપતિ કને, જર જાચવાને જાય. ૧૦૦
નગર તણો હોય નરપતિ, અનમી કરે સૌ અર્જ;
તે ક્રોડ પતિને કરગરે, કાઢવા માગે કર્જ. ૧૦૧

---

† સુમ-કરપી

દેશપતિ ડાહ્યો ઘણો, પુણ્યવંત પ્રૌઢ પ્રતાપ;
ગામ ભાગે જર કારણે, ન ગણે પુરણ પાપ. ૧૦૨
કળાવંત કે કળા કરે, ગુણ રૂડા સૌ ગાય;
રાગ સંભળાવી રીઝવે, જરપતિ પાસે જાય. ૧૦૩
વાંકા ને વરણાગિયા, ફોગટ મારે ફૂલ;
સુકે પુત્ર મોસાળમાં, ધન વિણ ડાહપણ ધૂળ. ૧૦૪
નરતકી રૂડું નૃત્ય કરે, સકળ શોભાવે સાજ;
જરપતિને જુવતિ જપે, લક્ષધા રાખે લાજ. ૧૦૫
નાટક નટ વિદ્યા રમે, ચઢે વાંસ દશ દોર;
પ્રાણ કરે છે પારકા, જહાં જરનું જોએ જોર. ૧૦૬
જેહ કળા હોય જેહમાં, કરે જર કાજ જતન;
ભેટે જઈ ભૂપત કને, રાજદ્વારે રતન. ૧૦૭
જનનિ જણ તો તેહ જણ, કુશળ લક્ષ્મીવંત;
લક્ષ્મીથી લીલા ઘણી, અપરપાર અનત. ૧૦૮
શ્રીએથી શ્રીપતિ મળે,* શ્રીથી પામે સ્વર્ગ;
શ્રી પાખી સઘળી કળા, વિવેક ન વાધે ગર્વ. ૧૦૯
વિદ્યા વિવેક વપુ નહિ, કાળો હોય કુરૂપ;
લીલા હોય લક્ષ્મી તણી, તો તે ભારે ભૂપ ૧૧૦

ચોપાઈ.

નિર્ધન હોય ને વિદ્યા ભણ્યો, તેને કોઈ લેખે નવ ગણ્યો;
નિર્ધન હોય જો રૂડે રૂપ, વૃથા જાય જ્યમ રણમાં કૂપ ૧૧૧.
નિર્ધન પણામાં હોયે શૂર, નિમેષ માત્ર ન શોભે નૂર;
નિર્ધન હટ્ટો કટ્ટો દેહથી, કહે નધરોળ સઉકો તેહથી. ૧૧૨
નિર્ધન હોય ને ઝાઝું જમે, પ્રેત કહી સૌ તેને દમે;
નિર્ધન કરે જો પરનાં કામ, નવરો કહેશે બાધું ગામ. ૧૧૩
નિર્ધન હોયને ઝાઝું સુવે, દરિદ્ર કહીને સામુ ન જુવે;
દરિદ્ર થકો જો જાગે ઘણુ, કહેશે કર્મ સુખ નહિ એ તણું. ૧૧૪
નિર્ધન જન જો થોડું ખાય, ક્યાંથી દેખે સ્વપ્નામાંહ્ય;
નિર્ધન ઝાઝા બોલે બોલ, કરે લબાડી ન રહે તોલ. ૧૧૫
નિર્ધન હોય ને રહે જો મૌન, કહેશે એનું હૈયું શૂન્ય;
દરિદ્રપણે દાનારી થાય, ઘર વેચીને ભા જાતર જાય. ૧૧૬
દરિદ્રપણે જો નવ ખર્ચાય, બારે એના સરખા જાય;
દરિદ્ર દીકરીનો દ્રવ્ય લીએ, મોઢે સૌકો મેણાં દીએ. ૧૧૭

મત ૨ "શ્રી થકી શ્રાપીત ટળે."

કૃષ્ણાર્પણ નિર્ધન જો કરે, કહેશે કાને ભૂખ્યો મરે;
ક્રોડવાર કહીએ શું કથી, ફુટકો નિર્ધનનો કંઇ નથી. ૧૧૮
જરપતિ જો ઝાઝું ખાય, તાલેવંત કર્મી કહેવાય;
જરપતિ જો થોડું જમે, ભર્યાં મન સાહિને ગમે. ૧૧૯
શ્રીમંત થઇ જો ઝાઝું સૂવે, સુખિયા કહી સૌ સામું જુવે;
નિર્ધનને ઝાઝી ઉંઘ અડે, તેને અઘોરી કહીને નડે. ૧૨૦
નિર્ધન નદીએ નહાવા જાય, તેની પુંઠે નિંદા થાય;
જરપતિ જો જાગે રાત, કરે વિખાણ વડેરી વાત. ૧૨૧
નિર્ધન ઘેર જન આવે ઘણા, તેને કહે હેરુ કો તણા;
કદાચ રંક પામે ભોરીઓ, કહેશે જે કીધી ચોરીઓ. ૧૨૨
જરવત જોખ કરે જારીઓ, સતી કેહેવાય તેની નારીઓ;
નિર્ધન નવ બાંધે બાકરી, ચાલ્યા શ્રીમત તણી ચાકરી. ૧૨૩
ભાગ્યવાનનુ તાવે રળે, ધનહિનને ધૂતારા મળે;
અવખતવાળો અમલજ પીએ, કરજોડે સઉ તેથી બીએ. ૧૨૪
જરપતિ રમે જો નિત્ય જાર, ભલા લોક રાખે ભડ ભાર;
ગરીબનો કઇ છેડો અડે, પીડા પામે બંધન પડે. ૧૨૫
શ્રીમંતને ઘેર શોભે સુખ, દરિદ્રતણે ઘેર દારૂણ દુઃખ;
ભારે કર્મની રેખા રતિ, જરૂર ડાહ્યો જાણો જરપતિ. ૧૨૬
જર વિના માનવ તે મડાં, ભલા છપ્પર પાખી જ્યમ ભડાં;
દરિદ્ર દામણો શું દે દાન, હળવો જ્યમ પીંપળનું પાન. ૧૨૭
અકલ હોય અતિશે અંક, જર વિના જાણો તે રંક;
અર્થ વિના ગૃહસ્થાવટ કરશે, વિચાર મનમાં એવો વસ્યો. ૧૨૮
બે બાળક તણા જે તાત, વિદ્વવા કારણ કહી એ વાત.

દોહરો.

તાત કહે સુત સાંભળો, રૂદે ન ધરશો રોષ;
પૂર પંડિત પરાક્રમી, જાણો સઘળા જોષ. ૧૨૯
સંસારમાં બે રત્ન છે, રમા સરસ્વતી રીઝ;
ત્રીજું તત્વ હર સ્મર્ણ છે, ઓહોળા સુખનું રીજ. ૧૩૦
સાધન કામે સરસ્વતી, જશ અપજશ જણાય;
પાર ઉતારે પલકમાં, (જો) ભવના મંત્ર ભણાય. ૧૩૧
પુરશ્ચર્ણ થયે પ્રભુ મળે, કથા સાંભળતાં કર્ણ;
પામે પુણ્ય પ્રતાપથી, ચતુર્ભૂજના ચર્ણ. ૧૩૨
જોગિ જંગમ કે જતિ, સંન્યાસી શ્રીપાત;
તેને અર્થ નહિ ગર્થનો, બીજાનો શ્રી સાથ. ૧૩૩

ગૃહસ્થાવટ ચાલે ધરતણી, નાત જાતમાં નામ;
ત્યાં વિદ્યા તે શું કરે, લક્ષ્મી કેરું કામ. ૧૩૪
જુગતે જમણ જમાડવાં, દાવે ખરચવો દામ;
ત્યાં તે વિદ્યા શું કરે, લક્ષ્મી કેરું કામ. ૧૩૫
રીતો સેવી આપવી, પરણાં પરઠણ ઠામ;
ત્યાં તે વિદ્યા શું કરે, લક્ષ્મીકેરુ કામ. ૧૩૬
જગ્ન જાગ જર ખરચવો, ગુણવત પોખવું ગામ;
ત્યાં તે વિદ્યા શું કરે, લક્ષ્મી કેરું કામ. ૧૩૭
નથી મળતું કહેવું નહિ, મમત રાખવો મામ;
ત્યાં તે વિદ્યા શું કરે, લક્ષ્મી કેરું કામ. ૧૩૮
. દેવા આવે જે દીકરી, ધનવંત જાણી ધામ;
ઉજ્વળતા ઓપાવવી, લક્ષ્મી કેરું કામ. ૧૩૯
સાધન કામે સરસ્વતી, ગૃહસ્થાશ્રમમાં ગર્થ;
મોક્ષ કામે હરિહર ભજો, બીજું સઘળું વ્યર્થ. ૧૪૦
ભાગ્યવાન ઘડ્યો બ્રહ્માજીએ, શુભ મુહુર્ત સુદીશ;
સકળ કળા ગુણ સોંપીઆં, શ્રીમંત કેરે શીશ. ૧૪૧
જરહીન ઘડયો જ્યમ ઘટમાં, ત્યાં તે લખિયો લેખ;
દુઃખ દાવાનળ ડુંગરો, એમાં નહિ મીન મેખ. ૧૪૨
। શુભ કામે છે સરસ્વતી, લક્ષ્મીથી નવ થાય;
લક્ષ્મી જોઇએ ખરચવી, ત્યાં ભારતિ કેમ ભણાય. ૧૪૩
પરીક્ષત પુરણ દુઃખમાં, માથે આવ્યું મર્ણ;
ત્યારે સાધન સાંભર્યું, કથા ધરી તવ કર્ણ. ૧૪૪
જે તે ઉપાયે જર રળો, કાડે પરણો કન્યાય;
નહિ તો નીચ કહેવાઇશું, અદકો એ અન્યાય. ૧૪૫
ગૃહસ્થાવટ અમો ભોગવી, નાતે નૌતમ નામ;
પુત્ર પરણાવા કારણે, દીસે નહિ કાંઈ દામ. ૧૪૬

ચોપાઇ.

વિદ્યાવંત જશવંત જાણિયો, તેપી નવ તોળે વાણિયો;
વિદ્યાવંત ઘણું નિર્મળ નેટ, ભરાય નહિ પણ માત્રે પેટ. ૧૪૭
વિદ્યાવંતના ઓંઠા પાઠ, સોની ઘડી ન આપે ઘાટ;
વિદ્યાવંત ડાહ્યા પણ દસ્ત્ર, દોશી વાણીઓ ના'પે વસ્ત્ર. ૧૪૮
વિદ્યા ઘણું રસાળી રોળ, તેનાં ના'વે ઘી ને ગોળ;
વિદ્યાવંત જુગતે જોડલા, ધન વિણ નહિ હાથી ઘોડલા. ૧૪૯

વિદ્યાવંત વખાણ્યાએ વડા, કર કંકણુ શોભે નહિ કડાં;
ડાહ્યા માન વિદ્યાને દીએ, પણ સાકર સરબત ક્યાંથી પીએ. ૧૫૦
વિદ્યાવંત રાજે રૂડલા, ચિંતની નવ પામે ચુડલા;
વિદ્યાવંતને મોટાં માન, પેખે નહિ પ્રીતે પક્વાન. ૧૫૧
વિદ્યાવંતને નરપતિ નમે, જર કોઈક આપે તો જમે;
વિદ્યાવંતમાં ગુણુ છે ઘણા, ચર્ચ્યું તળાસે ફુણુ તે તણા. ૧૫૨
વિદ્યાવંત ધીરજ બહુ ધરે, નૃત્ય અપછરા ક્યાંથી કરે;
વિદ્યાવંતા પરાક્રમ પાઠ, હીંચે ક્યાં હીંચોળા ખાટ. ૧૫૩
વિદ્યામાં ગુણુ અપરંપાર, સજે નહિ સ્વામા શણુગાર;
વિદ્યાના ગુણુ સઉને ગમે, જો ઘરમાં લાવે તો જમે. ૧૫૪
વિદ્યાવંત કથન કારણે, જાચે જઈ જરને બારણે;
વિદ્યાવંત શોભિતા સુખી, પ્રીતે તણી નવ એમે પાપખી. ૧૫૫
વિદ્યાવંતની ઔંધી પેર, જઈ રૂવે જરવંતાને ઘેર;
જાચો કો ધનવંતો ધણી, તો તો અવખત પામો ઘણી. ૧૫૬
ઘરમાં બેઠા વેદ જ ભણો, ક્યાંથી અર્થ સરે આપણો;
કરતા કર્મ ક્રિયા કરજોડ, ક્યમ પહોંચે પરણ્યાનાં કોડ. ૧૫૭
થોડા વિદ્વાન રહે નિજ દેશ, ઔંઢા પંડિત પરદે પ્રદેશ,
વીસ વર્ષ જો વિદ્યા ભણે, ત્યારે કોઈક વર્ણુમાં ગણે. ૧૫૮
તોય વિદ્યા નવ પૂરી થાય, પછે પંડિત પરદેશી જાય;
જર લાવે તો જુવતિ વરે, ભાગ્યહીણુ મારગમાં મરે. ૧૫૯
કવિત શ્લોક જાણે જોડવા, તોયે હાથ જરશું ઓડવા;
વિદ્યામાં ગુણુ અપરંપાર, *જર જાચે કરપીને દ્વાર. ૧૬૦
લક્ષ્મી લીલા હોય લાડવા, કોઈક દાતા ખોળી કાઢવા;
દાતા તે પંદરમું રતન, જો જાણો તો કરો જતન. ૧૬૧
સુમની ગાંઠે ગર્થ જ હોય, તેનું મુખ ન જોશો કોય;
બહુ કરપી ઘેર લક્ષ્મી ઘણી, રખે આશ કરો તે તણી. ૧૬૨
કરપીની કીર્તિ ક્યમ કીજે, જરા ફીટી અપજશ લીજે;
સર્વ થકી મોટા કિરતાર, નહિ બીજો દાયક દાતાર. ૧૬૩
એ અંતર બુદ્ધિ આપશે, પ્રેરક રૂપે દેષ્ટ કાપશે;
બેસી રહે સરે નહિ અર્થ, જાચો દાતા લાવો ગર્થ. ૧૬૪
માંહીથી પરમાર્થ કાઢજો, તો જાચી લક્ષ્મી લાવજો;
દાતા તે ઇશ્વરનો દેહ, તનથી ખોળી કાઢો તેહ. ૧૬૫

* પ્રત ૪. "તોયે દિવ્ય બીજો દાતાર"

ગુણ દેખાડી લાવો ગર્થ, તો તો સરશે આપણો અર્થ,
ગર્થ રજો તો વિદ્યા ખરી, બીજી લવરી મૂકો પરી ૧૬૬
આપણી ગાંઠે ગર્થ ન હોય, તો મગળ વર્તે નહિ કોય,
કર્યા સપાદન વિદ્યા ધન, તેને ક્રોડ દીવાળી દન. ૧૬૭
ગર્થ ગાંઠે હલ્યા ભારતી, તો તે પરણે સુદર સ્રતી,
વિદ્યાનો અહકારજ કરે, બાધો જન્મ કુવારો મરે ૧૬૮
વિદ્યાવત ઇશ્વિરનો અશ, ગર્થ વિના ક્યમ વાધે વશ,
ગર્થે કામ તમારુ થશે, વણ ગર્થે ડહાપણ રેઝ્યુ જશે. ૧૬૯
તેર રત્ન દેવોને દીધ, પ્રભુએ લાયક લક્ષ્મી લીધ,
વસુ થકી વડુ નહિ કોય, હરિ સરખા જેને વશ હોય ૧૭૦
* વસુ વિના નવ વિવેક વદાય, વસુ વિણા જન પશુ ગણાય

દોહરા.

પુત્ર કહે પિતા સુણો, કહ્યા તમો જે કાજ;
એનો ઉત્તર આપતા, અમને આવે લાજ ૧૭૧
તમો તાત શિર છત્ર છો, બોલ્યા અઘટિત બોલ,
મુખ તમારે બોલિયે, ઘટે અમારું તોલ ૧૭૨
સદ્વિદ્ય જાણુ અમો, ભણી જાણુ શુભ ભાષ્ય,
લક્ષ્મી લેખે નવ ગણું હરિની રાખુ આશ ૧૭૩
સદ્વિદ્યા શોભિત ઘણી, કથન સુણોજી કર્ણ,
શ્રી સદ્વિદ્યા આગળે, (જ્યમ) મેરુ આગળ તર્ણ ૧૭૪
ગણું ગર્થ તણુ કરણ (જો) સદ્વિદ્યા શોભત,
રાંયા આગળ જ્યમ રાકડું, એ વત એ આપત. ૧૭૫
માનો નહિ મમતી તમો, લહો સદ્વિદ્યા લહેર,
આદ્ય અત અમૃત સમી, જર તે આગળ ઝેર. ૧૭૬
ધનક પૂજાએ દેશમા, ધનનુ કરે જતન,
પડિત પુજાય પરદેશમાં, વાધે વડા વતન ૧૭૭
દીવાન દડેઉ દામને, ચોર મળે લુગાય,
શોભે સદ્વિદ્યા સદા, છાય પડે છૂટાય. ૧૭૮
શ્રીમત નર સુખે નવ સુવે, ચેતે ચાડળુ ચોર,
વખાણ કરો છો વસુતણા, એ અધારુ ઘોર ૧૭૯
આજ છે ને કાલે નથી, લક્ષ્મી કેરી લહેર,
ઉચ તજીને નીચ ઘેર, માણી આપે મહેર * ૧૮૦

મત ૨ "લક્ષ્મી માહડે મેહેર."

ચપળ સ્વભાવ ચપળા તણો, જૂહાને ઘેર જાય;
ગુણ અવગુણ ગણે નહિ, પાપી સદન પળાય. ૧૮૧
લક્ષણહીન ઘેરે વસે, એ શો ધારે ધ્રમ;
વૈભવ જે વિદ્યાતણો, ભોગવે ભારે બ્રહ્મ. ૧૮૨
સદ્‌વિદ્યા શોધે મળે, ગુણવંત કોઇક ગામ;
રિદ્ધિ (સિદ્ધિ) રઝળતી ફરે, ઠરે નહિ એક ઠામ. ૧૮૩
લક્ષ્મી તો કોની નથી, નહિ ગણે કોનું મૂલ્ય;
સ્નેહ સંબંધ ગણે નહિ, તજી જાય છે તર્ત. ૧૮૪
રૂડો ભૂંડો નવ ગણે, ન જોવે કોનાં કૃત્ય;
ઘર કે રણ દાખે નહિ, તજી જાય છે તર્ત. ૧૮૫
રૂપ કુરૂપને નવ ગણે, વિવેક વિદ્યા વપુ વર્ત;
ઉંચ નીચ તે નવ ગણે, તજી જાય છે તર્ત. ૧૮૬
વેળા કવેળા નવ જુવે, સ્નેહ શું નાણે શર્ત;
નાનું મોટું નવ જુવે, તજી જાય છે તર્ત. ૧૮૭
લક્ષ્મી ભૂંડી લક્ષવસા, માથે ભૂંડું મર્ત્ય;
ખેલે ખવરાવે ખાંતથી, તજે તેહને તર્ત. ૧૮૮
(સદ્) વિદ્યાસિંધુ સુખ તણો, વેદ લખિયા જે વર્ગ;
લક્ષ્મીને ભુંડી ગણે, સેજે પામે સ્વર્ગ. ૧૮૯
વખાણ સુણીને વિત્તનાં, ચંચળ શ્રી ચળટાય;
જેમ વાદળની છાંયડી, પળ પળમાં પલટાય. ૧૯૦
કનક વિશે કળિયુગ વસે, વળી કનકમાં કામ;
કુડકપટ કનકે વસે, ઠેઠ નરકનો ઠામ. ૧૯૧
અલખતવંત ઘેલા ઘણા, અલખત ત્યાં અહંકાર;
સુખ છે સરસવ જેટલું, દુઃખ અર્ણવ અપાર. ૧૯૨
દામ જોડતાં દુઃખ ઘણું, જાળવતાં જીવ જાય;
રિદ્ધિ રાખી નવ રહે, થનાર હોય ત્યમ થાય. ૧૯૩
વસુ વહાલા તમને ઘણા, ઘણી લક્ષ્મી ધરસૂત્ર;
રળી લાવું હું લક્ષધા, પરણાવો પ્રીતે પૂત્ર. ૧૯૪
પંડિત રૂડા પગ ધરે, પંડિત વસે જે વાસ;
વિદ્યાવંત આગળ વસે, દસ પ્રકારે, દાસ. ૧૯૫
પિતાતણે પાગે નમ્યા, બુદ્ધિનિધાન બે બાળ;
શિખ લઇને સંચર્યા, તે વેળા તતકાળ. ૧૯૬

ચોપાઈ.

લક્ષ્મી લક્ષ રળી લાવશું, અમો મંદિર ત્યારે આવશું;
દિવ્ય રળી નવ દીજે દામ, મૂરખ કહેજો અમારાં નામ. ૧૯૭

કોણ માત્ર લક્ષ્મી આ ઘડી, સદ્‌વિદ્યા સૌથી વડી;
સદ્‌વિદ્યા સાચી જેહની, લક્ષ્મી તો દાસી તેહની. ૧૯૮
વિદ્યા વિદ્યા કહે સઉ કથી, સદ્‌વિદ્યા વીણુ સિદ્ધિ નથી;
સદ્‌વિદ્યાથી જાણે જોગ, ટાળે જનમ મરણના રોગ. ૧૯૯
સદ્‌વિદ્યાથી વચન જ ફળે, જનમ જનમનાં પાતિક ટળે;
મારણ મોહન મૃત્યુંજય મંત્ર, સદ્‌વિદ્યા એ તારણ તંત્ર. ૨૦૦
સદ્‌વિદ્યા એ ચાતુર ચંદ, કરે ઓળગ આવી ધરણેંદ;
સદ્‌વિદ્યા જો હોયે રતિ, પ્રણામ કરે નિત પૃથ્વીપતિ. ૨૦૧
કવિતા સદ્‌વિદ્યા દૃઢધીશ, પ્રસન્ન હોય જો પૂરણ ઈશ;
કાવ્ય કલ્પી જાણે જો કૃત્ય, વસુધા ભાવે ભક્તિ ભૃત્ય. ૨૦૨
કવિ શુકદેવે ભાગવત ભણ્યું, સંત સાધુએ વળતું સુણ્યું;
કવિ બ્રહ્મા કવિ વેદ વ્યાસ, અધિક અધિક વધિયો અભ્યાસ. ૨૦૩
કીધા કવિયે ગરૂવા ગ્રંથ, પરમેશ્વરવત્ ચલાવ્યા પંથ;
ઈશ્વર જપ ઈશ્વરનાં નામ, કવિએ ઓળખાવ્યાં કૃત કામ. ૨૦૪
કવિતા રસ જાણે જન કોય, જગવિશે જેવલા જન જોય;
જોગી જતી જંગમ જગપતિ, મોહન મંત્ર કવિતા રસ અતિ. ૨૦૫
રતિપતિનું કવિતા રસમાં મન, કૃષ્ણબાંસુરી કવિતાએ પ્રસન્ન;
કૈલાસ વૈકુંઠ સ્વર્ગનાં સુખ, દારુણ નર્ક વર્ણવિયાં દુઃખ. ૨૦૬
ગંગા નર્મદા મહિમા ઘણા, ગાય ગુણ કવિઓ તે તણા;
ઓસ પર્વ ને બહોતેર વ્રત, તે કવિએ ઓળખાવ્યાં તર્ત. ૨૦૭
ભૂગોળ ખગોળ ને અર્ણવ સાત, વિખાણ વર્ણવી કીધી વાત;
જ્યાં પહોંચે નવ રવિની ગતિ, ત્યાં કવિજનની પહોંચે મતિ. ૨૦૮
અડસઠ તીરથ અધિક અનેક, વારુ વર્ણન કર્યાં વિવેક;
મોટા કવિ મોટા કિર્તાર, દિવ્ય ઓળખાવ્યા છે દાતાર. ૨૦૯
દીલીપ અર્જુન રઘુ ને રામ, પ્રસિદ્ધ કર્યાં કવિઓ એ કામ;
ભગવદ્‌ગીતા રામચરિત્ર, પ્રસિદ્ધ કરીને થયા પવિત્ર. ૨૧૦
કવિ જ્ઞાન આપે જેટલું, દાતા શું આપે તેટલું?
જ્ઞાન દાતા તે મોટા કવિ, જેણે વાત સંભળાવી નવી. ૨૧૧
કવિતા રસ તે આડે આંક, રખડેલ પંડિત બીજા સૌ રાંક;
કોડવાર કહીએ શું કથી, કવિ ઈશ્વરમાં અંતર નથી. ૨૧૨
નિર્મળ અવિચળ રાખે નામ, તે મોટા કવિઓનાં કામ;
ગંગા મહાત્મ્ય ને રેવાખંડ, કવિ ટળાવે* જમના દંડ. ૨૧૩

* પ્રત ૨. "મિટાવે"

ગાય બ્રાહ્મણ તુળસી હર હરિ, કવિએ વાત બતાવિ નવનવી;
ડાહ્યા જન સાચું દાખશે, ભાગ્યહીણ ભૂંડુ ભાખશે. ૨૧૪
એકાદશી આદિક જે પર્વ, કવિએ સત્ય બતાવ્યાં સર્વ;
અભેદ વિદ્યાને નિંદો તમો, તાત શી રીતે માનું અમો. ૨૧૫
વિદ્યા જ્યારે એળે જશે, ત્યારે પૃથ્વી પ્રલે થશે;
સદ્વિદ્યા છે જેની પાસ, દશધા લક્ષ્મી તેની દાસ. ૨૧૬
અલખત અહંકાર નરકનો ઠામ, રાચે સદ્વિદ્યાથી રામ;
અધૂરી વિદ્યાએ અથડાય, હીરા કુંદન મહિં જડાય. ૨૧૭
એમ કરીને ચાલ્યા એહ, તપે તેજ તરણીવત્ તેહ;
શોભા સદન તે પામે સર્વ, ગુણ વિદ્યા કેરા બહુ ગર્વ. ૨૧૮
ધનમદથી વિદ્યામદ ઘણો, આશ્રય કીધો છે તે તણો;
ધનવંત મોટમ પદનો મેર, ગયા કેડે નવ રહે પારોર. ૨૧૯
વિદ્યા લૂટી નવ લે કોય, અદિક વાપરે અદિકી હોય;
દાતા સાથ દાવો કીજીએ, આશીર વચન જઈને દીજીએ. ૨૨૦
ડાહ્યા પંથ ગયા તે દૂર, વિદ્યામદ મનમાં ભરપૂર;
સિદ્ધપુર પાટણ ગુણવંત ગામ, નરેન્દ્રપાળ નરપતિનું નામ. ૨૨૧
સભા સહિત બેઠો છે જ્યાંહ, તન વિપ્રના આવ્યા ત્યાંહ;
એક સારસ્વત ને સોમવાન, ભરી સભામાં પામ્યા માન. ૨૨૨
અતિ મનમાંહે ધરી ઉલ્લાદ, દીધો રાયને આશીર્વાદ;
ચાર ચૌદ વસો તુજ મુખે, અષ્ટા નવ સુખ ભોગવજો સુખે. ૨૨૩
બત્રીસ છત્રીસ બહોતેર મુઝો, સોળ સહિત શિવ પદ સુઝો;
દાતા ગુણ વસજો તુજ દેહ, નારાયણશું કરજો નેહ. ૨૨૪
ધેનુ બ્રાહ્મણ પર વાધો ભકત્ય, સદા નિરંતર સન્મુખ શકત્ય;
નાના વિબુધને નિરખિયા, હેત ઘણે સર્વે હરખિયા. ૨૨૫
કોટિ કલ્યાણ રાજા તુજ થજો, દુઃખ દોહલા દેહેવટ જજો;
ઘણી લક્ષ્મી ઘણાં ઘરસૂત્ર, પુત્ર તણે ઘેર હોજો પુત્ર. ૨૨૬
ચિરંજીવી જીવે જશ ઘણો, આશીર્વાદ એ તો અમ તણો;
હૈયામાંહે આણ્યું હેત, રાજા ઉઠ્યો સભા સમેત. ૨૨૭
દંડવત કીધા રાયે દશવીશ, વિપ્ર ચરણે નમાવ્યું શીશ;
આસન શુભ શોભિત સન્માન, કરમાં આપ્યાં શ્રીફળ પાન. ૨૨૮
ભૂપતિને મન તે ભાવિયા, કહો મહારાજ ક્યાંથી આવિયા;
દર્શન દિવ્ય તમારું થયું, પાતિક પાંચ જનમનું મુજ ગયું. ૨૨૯
કહો અમ સરખુ શું છે કામ, અમો સેવક તમારે નામ;
દયા કરી આજ્ઞા દીજીએ, તમ વચન શિરપર લીજીએ. ૨૩૦

કિંચિતમાત્ર ન કરશો કોપ, વચન તણો નહિ કરીએ લોપ;
ક્યાંથી આવ્યા ને કયા જાઓ, ગુણ વિસ્તાર તમારા ગાઓ. ૨૩૧

દોહરા.

રૂખિ કહે રાજા સુણો, મા'રાજ રાજધિરાજ,
જે કામે આવ્યા અમો, (તે) કે'તાં આવે લાજ. ૨૩૨
પરણ્યા ઉપર પ્રીત છે, ઘણો જોઇએ છે ગર્થ,
મન છે તે માગ્યાતણું, મળશે સરશે અર્થ. ૨૩૩
પરદેશી પથી અમો, પડિત કેરા પુત્ર;
આવ્યા છુ જર જાચવા, સુણજો અક્ષર સૂત્ર. ૨૩૪
મોતથી ભૂંડુ માગવુ, છો ધાર્મિક દૃઢ શીખ,
કહેવો દાતા સુમને, ભૂંડી સઉથી ભીખ. ૨૩૫
કાયર ને શુરો કહી (વળી,) કદિ કે'વો દાતાર;
નીચ ને ઉંચ વખાણવો, ભારે એ'વો ભાર ૨૩૬
અધર્મી હોય અભાગિયો, અદિકો જણાવે હઠ;
રીઝવવો રાજા કહી, ભીખને માથે ભઠ ૨૩૭
કરપિણ કર ઓડવો, નહિ વિદ્યાનો વટ;
દાતા કહેવો સુમને, ભીખતે માથે ભઠ. ૨૩૮
કે'વો ગુણવત (ગુણ) હીનને, સ્વલ્પ જ્ઞાની શઠ,
ન રહે બોલ જાચક તણો, ભીખને માથે ભઠ. ૨૩૯
દાતા આગળ જાચવું, દેવો આશીર્વાદ;
દાતા દીઠે દિલ હસે, અદિકો મન ઉલ્લાદ ૨૪૦
દાતા મોટો કિરતથી, સતવાદી શુભ સાથ,
દાતા દેવાશી દેહ દિલ, હેતે ઓડીએ હાથ ૨૪૧
અમૂલ્ય રત્ન દાતા વડો, શોભે જેથી સૃષ્ટ,
દાતાને પુણ્યે કરી, વૃષ્ઠા કરે છે વૃષ્ટ. ૨૪૨
થયા'તા વિષ્ણુ વામણા, ચૌદ લોકના નાથ,
દાતા બળિરાજા કને, હેતે ઓડ્યો હાથ ૨૪૩
જરા લઈ જોબન દીઓ, કા'ંયો દાતા કર્ણ,
સવા પહોર તેનો કહ્યો, થયા વશ અશરણ શર્ણ ૨૪૪
હરિશ્ચદ્ર દાતા વડો, વિશ્વામિત્ર દુઃખ દેત;
સહજ વાતે સ્વર્ગે વસ્યો, સ્વજન કુટુબ સમેત ૨૪૫
જરાસધ દાતા જશ લિનો, સૌને આપી શિખ,
કૃષ્ણ કૃપાળ અર્જુન સહિત, ભીમે માગી ભીખ. ૨૪૬

દાતાથી મોટું નહિ, દાતા હેઠો શૂર;
દાતાથી ડાહ્યો નહિ, પ્રતાપ જેનો પૂર. ૨૪૭
બહોતેર કળા બુદ્ધિ વધે, ચૌદ વિદ્યા ચિત્ત ચા'ય;
દાતા ગુણ જેમાં વસ્યો, બ્હોળો જશ બંધાય. ૨૪૮
કળા વિકળા જાણે નહિ, દિલથી હોય દાતાર;
વિશંભરને વ્હાલો ઘણો, ઈશ્વરનો અવતાર. ૨૪૯
સોમાં શૂરો કોઈક નર, લક્ષે કોઈ દાતાર;
પંડિત નહિ પરખી શકે, ઈશ્વર અંશ અવતાર. ૨૫૦
શરીર આપવું સોહેલું, દોહેલો દેવો દામ;
દાતા ધન ધૂળવત ગણે, તે નહિ ઠામો ઠામ. ૨૫૧
દામ વ્હાલો નવ દાનિને, શૂરાને નહિ શીશ;
જશ વહાલો પણ જર નહિ, દુઃખ જાણે જગદીશ. ૨૫૨
જીવત જાચક જશ વદે, સ્વર્ગ સમ સુખ થાય;
કરપિ હોય ક્રોડાપતિ, આપ હાથે નવ ખાય. ૨૫૩
અગ્નિ ચોર હાકિમ લીએ, રહે કેર્ય દાટ્યો દામ;
કરપિ છોરાં કળકળે, ન મળે વપુ વિરામ. ૨૫૪
કોને ધન શત સહસ્રધા, કોય કરોડાં લાખ;
નિરખી હરખે સૂમ નર, રહે છે અંતે રાખ. ૨૫૫
દાતાર વિખાણ્યો પંડિતે, રાજા મનનો રંક;
રીસ ચઢી રુદિયા વિશે, અતિશે આડે અંક. ૨૫૬
કરપિ કીર્તિને શું કરે, સુણે ન બહેરો નાદ;
ખીલોડી ખાખર તણી, લહે ન સાકર સ્વાદ. ૨૫૭
રાય કહે રુખિ સુણો, દીસો જાણ સુજાણ;
અધૂરાં તે પૂરાં કરો, વારું એ જ વખાણ. ૨૫૮
પંડિત કહે સુણ પુરપતિ, લાજ ન આણું લેશ;
દાતાના ગુણ નહિ ગણે, શારદ, નારદ, શેષ. ૨૫૯
સાત સમુદ્રનાં નીર જે, તેહ પાણી તોળાય;
દાતા કેરા ગુણ ઘણા, બુદ્ધિવત્ બોલાય. ૨૬૦
વનસ્પતિ ભાર અઢારમાં, ગણતર પુષ્પ ગણાય;
દાતા રત્ન અમૂલ્ય છે, જોતાં શાસ્ત્ર જણાય. ૨૬૧
આકાશતણા તારા ગણે, ગણે અવનીનાં તર્ણ;
એહ વચન કરપિ સુણે, નિશ્ચે પામે મર્ણ. ૨૬૨
કાઢી મેલો ને કોપજો, દ્યો ગાળો કે માર;
તમારે મન જે પત પડે, અમારે મન દાતાર. ૨૬૩

મેઘ વ્હાલો છે મયુરને, કામી વ્હાલી નાર;
જળ વહાલું છે મચ્છને, જાચક વહાલો દાતાર. ૨૬૪
પંડિત પરવા રાખે નહિ, વદે મુખ સાચાં વેણ;
દાતાના ગુણ દાખવું, કહું તે સાંભળ કેણ. ૨૬૫
દાતા ગુણ તે નર્મદા, દાતા ગુણ તે ગંગ;
નમન કર્યે પાતિક ટળે, આપે શિવ પદ સંગ. ૨૬૬

ચોપાઈ.

સર્વ થકી મોટો કિરતાર, તેથી બીજો તે દાતાર;
દાતા ભક્ત ને દાતા શૂર, દાતા નારાયણનું નૂર. ૨૬૭
દાતા પંડિત દાતા રામ, દાતા નિર્મળ મોટું નામ;
દાતા જ્યાં જ્યા પગ જ ધરે, પવિત્ર તે પૃથ્વીને કરે. ૨૬૮
દાતા ગુણી જન સુંદિર શામ, દાતા વૈકુંઠ પદ વિરામ;
દાતા નિર્મળ રૂડો દેવ, દાતા સદ્‌ગુરુ કેરી સેવ. ૨૬૯
કોડ પ્રકાર જુઓ કહું કથી, દાતાથી કો મોટો નથી

દોહરા.

વામન થયા શ્રી વિષ્ણુજી, જે કા'વે કિરતાર;
પરમેશ કીધા પોળિયા, દેહ કર્મી દાતાર. ૨૭૦
દાતા દિલ દરિયા સમો, કે'વાયો એક કર્ણ,
સવાપહોર સુધી આપતો, સવાભાર સુવર્ણ. ૨૭૧
દાતા નર જ્યાં પગ ધરે, અડસઠ તીરથ હોય;
દાતા ગુણ દશ કોટિધા, કળી શકે નહિ કોય. ૨૭૨
દાતાનાં દર્શન કરે, અડસઠ તીરથ સ્નાન;*
દાતા દર્શનથી દિલ વિષે, ઇન્દ્રાદિક પરસન્ન. ૨૭૩
અદિકુ નામ ઇશ્વરતણું, જગત જપે છે જાપ;
દાતા છે ઈશ્વર સમો, વેદ પુરાણે છાપ. ૨૭૪
શૂરો સુખ સંસારનું, તરે તારે હરિભક્ત;
દાતાની આશા કરે, વ્યક્ત પુરુષ અવ્યક્ત. ૨૭૫
દાતા મોટો દેવથી, ઈશ્વર સમોવડ આંક;
દાતા આગળ રાજ રિદ્ધ, રૂડી તે સૌ રાંક. ૨૭૬
કો કહે મોટી મેદની, કો કહે મોટો મેર;
દાતા ગુરુ દરિયા થકી, સાચા જેના શેર ૨૭૭
કરપિ હોય કોડાંપતિ, લોપે તેની લાજ;
દાતા દુર્બળ દામથી, કિરત કરે કવિરાજ. ૨૭૮

* પ્રત ૪. "દાતા દર્શન કારણે, દેવ જાત્રાએ જાય, દાતા જ્યાં દૃષ્ટિ કરે, અડસઠ તીર્થ સૌ નહાય"

કરપિ આભૂષણ કનકનાં, કર શોભાવા કાજ;
દાતા મુષ્ટિ અન્નથી, લઘુ કરપિને લાજ. ૨૭૯
પાપ કરીને ધન રળે, ધન પર વાળે ધૂળ;
તે પોતાને દુખ ધરે, પામે સંકટ શૂળ. ૨૮૦
ખાય નહિ નહિ વાપરે, સંતોખે નવ સાથ;
મારૂં મારૂં કરતો મરે, અંતે ખાલી હાથ. ૨૮૧
દાટયું તે રહે દીસતું, ના'વે અર્થક હાથ;
આપ્યું તો એળે જરો, પુણ્ય પાપ બે સાથ. ૨૮૨
કો કહે મોટો કૂર્મ છે, કો કહે મોટો શેષ;
દાતાના ગુણ આગળે, લહો ન મોટું લેશ. ૨૮૩
જીવ અપાય છે જોખમાં, જર તો નહિ અપાય;
જર વહાલો જેને નહિ, તે દાતા કહેવાય. ૨૮૪
દાતા શો રાજા નહિ, દાતા શો નહિ ધન;
દાતા ગુણ હોય દેહમાં, રીઝે માગણ મન. ૨૮૫
સહસ્ર સામદ છે શિવતણા, કળિ શકે નહિ કોય;
કુબેર કુબેર સૌકો કહે, દાતા ગુણ જ્યાં જોય. ૨૮૬
જીવ આપવો સહેલ છે, જર આપે જ જણાય;
વિત્ત આપે વખણાય છે, દાતા ગુણી ગણાય. ૨૮૭
ક્ષિતિ બાધી ખોળી જુવો, દાતા હોય ન હોય;
કવિ સર્વે શ્રવણે સુણ્યો, કર્ણ સમો નહિ કોય. ૨૮૮
કોટિક વૃક્ષ છે કાષ્ટમય, ચદન વૃક્ષ કોઈ ઠામ;
જાય સુગંધી જગતમાં, તદવત વેદ વિરામ. ૨૮૯
સિંહ તો શ્રવણે સાંભળ્યો, વન વન શિયાળ સ્વાન;
દાતા નરને ખોળીએ, દાતા સહિત સન્માન. ૨૯૦
સિંહ સાથે બાથો ભરે, સમુદ્ર તરીને જાય;
દાન દેતાં કચવાય નહિ, એ નર સૌમાં પૂજાય. ૨૯૧
દાતાને ધન વ્હાલું નહિ, વહાલું કરવું પુણ્ય;
તે દાતા જેને મળે, તેને શાની ન્યૂન્ય. ૨૯૨
મારૂં તારૂં નવ મળે, ગુણ અવગુણ ન ગાય;
આપતાં ન કરે ઓરતો, ધર્મવાતમાં ધાય. ૨૯૩
કૃષ્ણાર્પણ કોડે કરે, પૂરે જાચકનાં કોડ;
તે આગળ શ્રી કૃષ્ણજી, સદા રહે કરજોડ. ૨૯૪
શિવ નિમિત્ત શિવાર્પણે, કરે દાન નિશદિશ;
તે આગળ ઓળગ કરે, આદ્ય ઉમાપતિ ઈશ. ૨૯૫

આપ સ્વારથથી આપતા, હૃદય ન પામે રીઝ,"
એ શી રીતે ઉગરી, બહુ શેકેલુ બીજ. ૨૯૬
પરમારથ સરસવ સમુ, તે વડ વૃક્ષવત્ થાય,
દાતા તે પરમારથી; ધર્મની વા'રે ધાય. ૨૯૭
વસુ ખરચ્યો વિહવા વિશે, રૂડો રાચ્યો રગ,
ઈશ્વરને અર્પણ થશે, બ્રાહ્મણ ભોજન જમ ૨૯૮
બ્રહ્માર્પણ દાતા કરે, ધારીને મન ધર્મ,
વારુ તેહ વિવાહમા, કાંઈ ન બેસે કર્મ. ૨૯૯
લક્ષ્મી જોડી લક્ષધા, હજાર ક્રોડા લાખ,
દાતા ગુણ દાખ્યો નહિ, રિદ્ધ રહ્યો તે રાખ. ૩૦૦
પડિત પુરાણ સઘળાં ભણ્યો, સકળ શાસ્ત્ર સજોગ,
દાતા ગુણ દાખ્યો નહિ, પૂર્વ જન્મના ભોગ. ૩૦૧
દાતાના દાને કરી, ભોમ્ય ધરે છે ભાર,
દાતા આગળ કરગરે, ક્રોડવસા કિરતાર ૩૦૨
એવો કો દાતા હશે, લા ઓડશુ હાથ,
એ રીતે બે વિપ્ર કહે, સાભળે નરનો નાથ ૩૦૩

ચોપાઈ.

દાતાંનાં કો કરે વખાણ, બહુ કરપિને વાગે બાણ,
કરપિ તે ફળ ખાધને પડે, સદા સુંમને તાઢીઓ ચઢે ૩૦૪
ચઢ્યો રાયને કુડો ક્રોધ, બ્રાહ્મણને દે છે પ્રતિબોધ,
આદ્ય વૈર કાયરને શૂર, આદ્ય વૈર નપુસક નૂર ૩૦૫
આદ્ય વૈર જોગિ ને જતિ, આદ્ય વૈર ગુણકાને સતી,
આદ્ય વૈર પડિતને મૂઢ, આદ્ય વૈર પામર ને પ્રૌઢ ૩૦૬
આદ્ય વૈર કરપિ દાતાર, આદ્ય વૈર છે કાષ્ટ સુતાર,
ભૂપતિ કહે સાંભળરે બ્રહ્મ, કહું તમ આગળ ધારી ધર્મ. ૩૦૭
થોડુ ઘણુ જો માગો તમો, આપી ઓશીંકળ થાઉં અમો,
ઘણો તમારે જોઇએ ગરથ, આપવા નહિ હું તો સમરથ ૩૦૮
સાચે કહ્યુ કરો માહરુ, તો તો કાજ થશે તાહરુ,
દેવમિત્ર સુમેધા નાર, ઠરાવ કરી જાઓ તે ઠાર. ૩૦૯
પ્રદોષ ઉપર તેને છે પ્રીત, દાતાગુણ રાજસની રીત,
તમો વખાણ્યા તેવા તેહ, દેવાંશી દાતાનો દેહ. ૩૧૦
જગમા 'નહિ કો તેની જોડ, તેહ તમારા પૂરે કોડ,
શુભ દાતા છે સકળે પળે, મન માન્યુ તમને તો મળે. ૩૧૧

સુંદરી સદન શોભા તણું, ખરી અમૃત રસ ખાણ;
મદન રૂપ કોઈ મોહના, જશવંતિ જુવતિ જાણ. ૩૪૫
કારમા સ્તનપર કંચુકી, ચરણા ચોળી ચીર;
દંતબીજ દાડમ કળી, નારીમાં બહુ નીર. ૩૪૬
કપટ કરાવ્યું રાયજી, બ્રહ્મને ખોવા ભાર;
પોતાની રાણી તણા, સોંપ્યા સૌ શણગાર. ૩૪૭
નિમેષ નૂન્ય રાખી નહિ, કરી કારમી કામ;
મહા શિક્ષાથી મોકલ્યાં, એક સ્યામા એક સ્વામ. ૩૪૮
બ્રાહ્મણ બે ભેળવ્યા ગયા, બોહો ગુણવંતા બાર;
આશીષ દેઈ ઉભા રહ્યાં, એક નર બીજી નાર. ૩૪૯
ધન્ય માત ને તાત તુંજ, ધન્ય ઉપાસન અંશ;
ધન્ય પૂજન પ્રદોષનું, વિમળ કર્યો તેં વંશ. ૩૫૦
સૌભાગ્ય શિવ શક્તિતણું, લક્ષ્મી કેરી લહેર;
પ્રતાપ શ્રી પાર્વતી સમો, માત અંબાનિ મેર. ૩૫૧
સત્ય હજો હરિશ્ચંદ્રનું, વાસવ વૈભવ વેદ;
વિરંચીથી આયુષ વધો, લેશ ન પામો ખેદ. ૩૫૨
તપો તેજ તરણીતણું, ઇંદુવત અમૃત;
પૂજો નિત્ય પરબ્રહ્મને, વારુ આચરો વ્રત. ૩૫૩
સતીપણું સીતા સમુ, રાધા સરખું રૂપ;
સપૂત સ્યામ સરીખડો, ભોગવો સ્વામી ભૂપ. ૩૫૪
આશીર્વાદ એ સાંભળ્યો, દડવત્ કર્યા દશવીસ;
પ્રદક્ષિણા પંદર કરી, સતીએ નામ્યું શીશ. ૩૫૫
બ્રહ્મસદનથી ઉતર્યાં, એ તો બ્રહ્મા ભૂપ;
વિષ્ણુ આવ્યા વૈકુંઠથી, લઈ રૂષિનું રૂપ. ૩૫૬
ગોરીએ તાણ્યો ઘુંઘટો, આપ રૂપ ઉદ્યોત;
ઉપમા જાણે અભ્રમાં, ઝગમગ શશિવર જ્યોત. ૩૫૭
પ્રદોષતણા પૂજન સમે, દીધો આશીર્વાદ;
દીઠાં દેવ સરીખડાં, અતિ પામ્યા ઉચ્છાહ. ૩૫૮
પ્રસન્ન થઈ ઘણું પ્રેમદા, રૂષિનું નિરખી રૂપ;
આ તો કોઈક અવનવા, બ્રાહ્મણ રૂપે ભૂપ. ૩૫૯
પિતાંબર પટ પાંગરણુ, કંઠ હિમનો હાર;
બાહ્ય બાજુબંધ બેરખા, શોભિત શુભ શણગાર. ૩૬૦
અમૃતથી મીઠાં મહત, વેદ વચન નિરવાણ;
કંઠ સ્વર તો કોકિલા, જશવંતો નર જાણ. ૩૬૧

ઇંદ્રાણીવત અગના, મુનિ આપે તો ઇન્દ્ર;
રતિ રંનાદે એ રવિ, અથવા રોહિણી ચંદ્ર. ૩૬૨
કંપિ કૃષ્ણ શ્રી રાધિકા, કો બ્રહ્માણી બ્રહ્મ;
કે ઇશ્વર ઉમા સહિત, ધારી જોતાં ધર્મ. ૩૬૩
કે અત્રિને અનૂસુયા, કે સીતા શ્રી રામ;
રુપિ રૂપ ધરી આવીયા, કરવા મારુ કામ. ૩૬૪
પ્રદોષ સજોડાં પૂજતી, પ્રગટ્યુ પૂરણ પુણ્ય;
સાક્ષાત્કાર એ શિવ શિવા, નિમેષ માત્ર નહિ નૂન્ય. ૩૬૫
કનક રત્ન ઝવેરનાં, આભૂષણ અનૂપ;
નોહે રંક એ રાજવી, નોહે ભિક્ષુક એ ભૂપ. ૩૬૬
નોહે માનવ એ દેવતા, આપ ઉમાપતિ ઇશ;
પાણ જોડી બે પ્રણુમ્યાં, પાગ નમાવ્યું શીશ. ૩૬૭
કલ્યાણ કરવાને આપણું, રૂડો રાખવા રંગ;
પાર્વતી ઇશ પધારીયાં, આળસુને ઘેર ગંગ. ૩૬૮
અવતાર સફળ છે આપણો, સફળ આપણું વરત;
સફળ પુણ્ય પ્રદોષનું, તે વેળા જાણ્યું તરત. ૩૬૯
પ્રથમ પુષ્પ વધાવિયાં, વધાવ્યાં રૂડાં રતન;
પધરાવ્યા પૂજન વિશે, ઝાઝાં આણી જતન. ૩૭૦
દીપક ધૃતનાં દશ દિશા, ઓહો વિધ એ'ક બરાસ;
કર્દમ કસ્તુરીતણાં, કારમુ કિધ કૈલાસ. ૩૭૧
અર્ઘ્ય પાદ્ય પૂજા અધિક, પ્રેમળ પુષ્પો પાસ;
કેસર કૃષ્ણાગરુ અરગજા, વિવિધ પ્રકાર વિલાસ. ૩૭૨
ચરણામૃત મસ્તક ધર્યાં, પ્રથમ પૂજ્યા પાય;
અદિકી કર્પૂરે આરતી, ધર્યાં છત્ર ગિર છાય. ૩૭૩
રત્ન જડિત્ર આસન પરે, પધરાવ્યાં નરનાર;
કોડ દીવાળી દેહ સફળ, કહે મુખ વારંવાર. ૩૭૪
પાગ પખાળ્યા પુરપતિ, નારીએ સિંચ્યું નિર;
પશુપતિને ઓપ્યું ચીતાર્યાં, સ્મિતમિતે ઓપ્યું ચિર. ૩૭૫
પુરૂષને આપી પામરી, ઘરણીને આપ્યા ઘાટ;
પ્રત્યક્ષ પ્રભુ પરમેશ્વરી, મટયા મન ઉચાટ. ૩૭૬
વિપ્રને આપ્યાં વેળીઆં, કંકણ પહેરાવ્યાં કામ્ય;
કનક આસન અર્પણ કર્યાં, કરાવ કરી તે ઠામ. ૩૭૭
ઉપવિત જોટા વિપ્રને, હેતે આપે દાર;
કાને કુંડળ વિપ્રને, જુવતિ ઝાલર સાર. ૩૭૮

શંખને ચંગુ રૂપનો, ઝારી નારીને દીધ;
ધર્મ શાસ્ત્રની રીતથી, પૂજા બહુ વિધ કીધ. ૩૭૯
દક્ષણ સ્થાપન દેવનું, વામાંગે તરુણી તંત્ર;
પાસે પંડિત બીજા ઘણા, ભણે વેદના મંત્ર. ૩૮૦
વેદ શાસ્ત્ર વિધિએ કરી, અક્ષત કરમાં લીધ;
આદ્ય આવાહન ઈશનું, કોડ ઘણેથી કીધ. ૩૮૧
ઈશ્વરથી બ્રાહ્મણ અધિક, વાણી બોલે વેદ;
વિપ્ર અને વિષ્ણુ વિશે, ભૂપ ગણે નહિ ભેદ. ૩૮૨
બીજીવાર અક્ષત ગ્રહ્યા, મુખથી ભણીઓ મંત્ર;
આવાહન ઉમાતણું, તરુણી કીધો તંત્ર. ૩૮૩
પ્રણામ કરીને પ્રેમદા, અક્ષત મૂકયા શીશ;
જગત જનેતા તે તમો, આદ્ય પુરુષ એ ઈશ. ૩૮૪
શક્તિ પૂજન સ્ત્રીએ કર્યું, નરપતિ પૂજ્યો ના'વ;
પક્ષ પ્રદોષ પૂજન વિધિ, લીધો રૂડો લા'વ. ૩૮૫
જગત ઈશ્વર તે તો તમો, આ જગત જનેતા માત;
તું ઈશ્વર એ અંબિકા, સ્તુતિ કીધી તે સાથ. ૩૮૬
વિચાર કર્યો વિશંભરે, આપ થકી ઉપાય;
વચન જશે વનિતાતણું, તો પૃથ્વી પ્રલે થાય. ૩૮૭
આપણને કોણ આરાધશે, જૂઠા પડશે જોષ;
વિઘ્ન પડે જો વ્રતમાં, પૂજે કોણ પ્રદોષ. ૩૮૮
ભોળી છે એ ભામનિ, ભોળો છે ભરતાર;
ઉમા ઈશ એ તો ખરાં, નિશ્ચે પદ નિર્ધાર. ૩૮૯
જાણુ પડે જૂઠાં થશે, પ્રમદા તજશે પ્રાણ;
તે તો ખાંપણ આપણે, હાસ્ય વિશે છે હાણ. ૩૯૦
કપટ કર્યું છે કુડલે,* લક્ષધા જાણશે લોક;
હસારત કરશે હરખશે, સતીને થાશે શોક. ૩૯૧
ધન કાજે ધર્મ વગોવિયો, વિપ્ર તણો એ વાંક;
નરપતિએ નરતું કર્યું, એ તો આડે આંક. ૩૯૨
જેહ કરે તે ભોગવે, વિશંભર વહેવાર;
વચન જાય વનિતાતણું, તો થાએ હાહાકાર. ૩૯૩
જુવતિ એ જૂઠી પડે, વચન વૃથા વિવેક;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળપુર, એક ઘડીમાં એક. ૩૯૪

* કુડા—નઠારાઓ.

એ ખાંપણ નહિ એહને, એ ખાંપણ તો આપ;
પુરુષ તણી થઈ પ્રેમદા, પૂજન તણો પ્રતાપ. ૩૯૫
સતી વચન સાચું થયું, પ્રભુએ રાખ્યું પક્ષ;
સાચી થઇ એ સુંદરી, શિવજી રાખ્યું સત્ય. ૩૯૬
લક્ષ્મીવંત લાયક થઈ, ઉમાતણો અવતાર;
પુણ્યવંત જ્યમ પાર્વતી, લિંગ યોનિ આકાર. ૩૯૭
પ્રતિમા લોક પૂજે ભલે, આણી મન ઉલ્લાદ;
ખારો ખાટો કે મીઠો, તે કહેશે નહિ સ્વાદ. ૩૯૮
પ્રકાશ અંધારું નહિ કહે, ન કહે સુખ કે દુઃખ;
ટાઢ તડકો કાંઈ નહિ કહે, નહિ કહે લાગી ભૂખ. ૩૯૯
ઉઠાડશે તો ઉઠશે, બેસારે બેસી રેહ;
સુખે જો સુવારશો, તો પણ કાંઈ ન કેહ. ૪૦૦
અનુકૂળ વિણ પૂજે પ્રતિ, પૂજે દ્વિજ પ્રત્યક્ષ;
ભાવ ભક્તિએ ભેટશો, શંકરદેવ સમક્ષ. ૪૦૧
જેનું મન જે ઉપરે, તે તેમ રાચે રીત;
મન બુડાડે મન તરે, મને હાર ને જીત. ૪૦૨
અણુમાત્ર ઈશ્વર વિના, ઠાલો નહિ કો ઠામ;
ભાવ ભક્તિમાં મન ભળે, તો તો થાએ કામ. ૪૦૩
પૂજનિક પ્રભુની પ્રતિમા, ભાવિકના પ્રભુ ભક્ત;
વિવેકી વંદે વિપ્રને, પારું તે તો વ્યક્ત. ૪૦૪
નિંદે તે નરકે જશે, વંદે વૈભવવંત;
સેવો સઉ દ્વિજ રાયને, કાં સાધુ કાં સંત. ૪૦૫
બોલાવ્યો બોલે સહી, ખવરાવ્યું જે ખાય;
સ્વાદ વિખાણે સર્વનો, પુનવંત વિપ્ર પૂજાય. ૪૦૬
બાકી પૂજન બાપડાં, બ્રાહ્મણ તે ભૂદેવ;
પૂજો પ્રત્યક્ષ દેવને, કરો શાશ્વત સેવ. ૪૦૭
કરે મુખનાં મટકલાં, ઘણી આરતી ગાય;
અનકુટ ભરે છે અન્નનો, વિપ્ર વિણ એળે જાય. ૪૦૮
મન તરંગ મહિમા થકી, પૂજા પૂરણ હોય;
બુધ પૂજે છે બોલતો, કળી શકે નહિ કોય. ૪૦૯
કરજોડી કહે કામનિ, સજોડે શિવ સત્ય;
વિશ્વમાંહે વ્યાપી રહ્યાં, જગદંબે જાયો જગત. ૪૧૦
પંચામૃત મુખ આગળે, પ્રીતે આપ્યાં પાન;
રત્ન અમૂલક આપિયાં, ઉપર દક્ષણા દાન. ૪૧૧

પાંચ સહસ્ર પોઠી ભર્યાં, પૂરણ હેમ શુભ પેર;
પંડિત પધારો પ્રીતથી, ગર્થ લઈને ઘેર. ૪૧૨
નીચ જનો તો નિંદશે, વનિતાનાં સુણી વખાણ;
સુમને શીતજ્વર ચઢે, પાપી છાંડે પ્રાણ. ૪૧૩
કરપિ કળ ખાઇને પડે, અતિ દુઃખ સેહે અપાર;
હરિજન સુણતાં હરખશે, રીઝે દિલ દાતાર. ૪૧૪
દાતાને મન સહેલ છે, સુમને મન એ મેર;
કરપિને મન હોડ મણ, પુણ્યવત ગણે પાશેર. ૪૧૫
એંશી કોટી રત્નના, પોઠી પાંચ હજાર;
આપતાં ન કર્યો ઓરતો, ક્ષણું ન લાગી વાર. ૪૧૬
સેવક એ તો શિવ તણા, માનવી નર ને નાર;
સખ્યા શિવ મહિમા તણી, અપરંપાર અપાર. ૪૧૭
એવા સેવક કોટીધા, અપરંપાર અપાર;
આપણહારો એક છે, શંકરદેવ દાતાર. ૪૧૮
બ્રહ્મા વિષ્ણુ રુદ્ર રવ, વાસવ તણો વિવેક;
સમૃદ્ધિ સૌને આપવા, અદિક દાતા શિવ એક. ૪૧૯
પંડિત ધન લઈ પરવરે, શોભા સઘળી સાથ;
પ્રેમદા જે પોતે કરી, વાત રહી નહિ હાથ. ૪૨૦
જશવંત વિપ્ર નથિ જાણતો, નરની થઈ છે નાર;
જાણે છે જગતપતિયો, ઠગી જઇએ ઘર દાર. ૪૨૧
ભૂપે સૌને ભોળવ્યા, કપટ કરીને કુડ;
ગર્થવંત ઘેલા કર્યાં, પંડિત ઠગાયો પ્રૌઢ. ૪૨૨
છેતરી એને છળ કરી, ઉની ના'વી આંચ;
પ્રીતે ઘેર જઈ પરણશું, પદ્મની નારી સાંચ. ૪૨૩

ચોપાઈ.

પ્રદોષ પૂજન કીધું પ્રીત, રાજવૈભવની જેવી રીત;
રાય રાણી મંદિરમાં ગયાં, પંડિત પ્રેમદા પંથે વહ્યાં. ૪૨૪
જર લઈને ચાલ્યાં જેટલે, કૌતિક વાત કહી તેટલે;
પ્રદોષ પૂજનનું પ્રતાપ, અફળ જાય કુવમ બોલ્યું આપ. ૪૨૫
શક્તિ રૂપે પૂજા કરી, તે તો થઈ સાચી સુંદરી;
કુડ કપટ કર્યું તે જોય, હસુ કરતાં હાની હોય. ૪૨૬
શિવ સેવકનું વચનજ જાય, સ્વર્ગ લોક પાતાળે થાય;
ટળી ગયો નરનો આકાર, નારી શુદ્ધ થઈ નિરધાર. ૪૨૭

નરપણાનું જ્ઞાન જ ગયું, સુંઅન ચિહ્ન ચતુરાનું થયું;
ટળી ગયાં નર કેરાં નેણ, ચતુરા કેરાં ચોવિધ ચૅન. ૪૨૮
સ્તનભાર પીડાએ ઘણું, થયું કામાતુર તન તે તણું;
કહી પશ્ચાતને ઉર અંકાર, જુવતિ જોબન વાધ્યું જોર. ૪૨૯
ખાય બગાસાં સાચી સતી, વેહ વેદના અંગે અતિ;
નથી સારસ્વત તે જાણતો, અંતર જ્ઞાન નથી આણતો. ૪૩૦
માનની જાણે છે એ મિત્ર, ચાતુર જાણે કરે ચરિત્ર;
એકને સાચું એકને જૂઠું, એક રીત્રે બીજાને રૂઠ. ૪૩૧
સામુદ્રિક કેરાં સંધાણુ, પૂરણ પદ્મની એહ પ્રમાણ;
વિહ્વળ થયા વપુ ને વેશ, કામનિ આપ સમારે કેશ. ૪૩૨
સ્તન મર્દન હિત હાથે કરે, બાથ પોતાની બાંહે ભરે;
કામનિ બંધ ચોળીના કસે, ઠરે રીસને હેતે હસે. ૪૩૩
હાવભાવ કટાક્ષ જ કરે, કામ વાસના મનમાં ધરે;
સારસ્વતને મન સઘળું સુખ, સોમવાનને દારુણ દુઃખ. ૪૩૪
આલિંગન ઇચ્છે છે અતિ, પેર કાંઈ ન પ્રીછે પતિ;
રખિ જાણે છે રમત જ કરી, આપણ ધન રહ્યા છેતરી. ૪૩૫
એકાંત થયા ઉતારા ઠામ, સતી પ્રત્યે બોલ્યો તે શામ,
પ્રેમદાનાં પાંગરણ પરહરો, કામ આપણા ઘરનાં કરો. ૪૩૬
સમીપ મંદિર આવ્યું છે આજ, લોક સૌમાં જાશે લાજ;
કહેશે ગુણ ગણિકાના ગ્રહ્યા, એવી બે જણ વિદ્યા ભણ્યા. ૪૩૭
કલંક આપણે માથે ચઢે, પેટ મારીને મરવું પડે;
તરુણી આભૂષણ તનથી તજો, મોટમ મરદપણામાં મજો. ૪૩૮
પહેરો ધોતીઆં બાંધો પાઘ, દૈવતમાં નવ લાગે ડાઘ;
ચૂડો કંકણ ઉતારો ચીત્ત, રુદે તજો રામાની રીત. ૪૩૯
એવી વાત કરે દસ દિશ, ચઢી તેહ રામાને રીશ;
કેમ કથન કુડાં ક્યાં કહો, દિલ મારું શા માટે દહો. ૪૪૦
પ્રૌઢ પયોધર દે છે પીડ, ભરતાર વિના કયમ ભાગે ભીડ;
હું ધણીઆણી ને તું ધણી, વેહ વેદના વાધે ઘણી. ૪૪૧
કામે આકુળ થઈ છુ અમો, કામ વાસના પૂરો તમો;
બહુ વિહ્વળ છે મારું મન, તપે તુજ મળવાને તન. ૪૪૨
લજ્જા લોપીને કહું કથી, છુ નારી હું નર તો નથી;
કંથડા કષ્ટ અમારાં કાપ, આ વેળા આલિંગન આપ. ૪૪૩
વિપ્ર તણા મનમાં એમ વસે, મિત્ર જાણીને મુજને હસે;
અરે ભાઇ તજો આ વેશ, ગુથ્યાં છે તે છોડો કેશ. ૪૪૪

દરપણ માંહે મુખડું જુવો, કાજળ આંખતણું તે ધુવો;
તજો ભામનિ કેરો ભેદ, બે જણ બેસી ભણીએ વેદ. ૪૪૫
કુંમકુમની આડો પરહરો, ભગ્ય વિભુતિ ભાલે ભરો;
જનોઇના જોટા રૂદ્રાક્ષ, દર્ભાસનને શોભિત સાક્ષ. ૪૪૬
સંધ્યા વંદન તો કીજીયે, અર્ઘ દાન દિનકર દીજીએ;
સુણતાં સુંદરી સહેજે હસી, પ્રાણપતિને મનમાં વસી. ૪૪૭
વેદ ભેદને તજો મુજ સ્વામ, કામ પિડિત કામનિને દો આરામ;
ભામનિને શા જનોઇના કાજ, દર્ભાસનના ભટ્ટને કાઢ. ૪૪૮
તું કંથને હું છું કામનિ, ભોળવો નાથ કાં ભલી ભામનિ;
સુણતાં સારસ્વત દુઃખિયો થયો, દારુણ બોલ સોમવાનને કહ્યો. ૪૪૯
કોણ કામનિ ને કોણ જ કંથ, પુરુષ થઈ ચલાવો પંથ;
ધન અનર્ગળ આવ્યું હાથ, મળીએ સઉ સહોદર સાથ. ૪૫૦
રૂડી રીતે સુકન્યા વરો, ક્રીડા તે સંગાથે કરો;
રામાતણું તજોને રૂપ, નહિતર ડાહ્યાપણ પડશે કૂપ. ૪૫૧
રૂડા વેશ રમાડ્યો તમો, અંતઃકરણે રીઝયા અમો;
માતતણાં મેણાં ભાગીએ, આપી ધન પાગે લાગીએ. ૪૫૨

દોહરા.

નારી કહે સુણ નાહોલા, કોડીલા મુજ કંથ;
મારું મન વળગ્યું તુને, ચોરી લીધું ચંત. ૪૫૩
પતિવ્રતા હું પ્રેમદા, સેવા કરશું સ્વામ;
મિત્ર મિત્ર શાને કહે, તું કંથ હું કામ.* ૪૫૪
જીવ જરૂરી જાય છે, હસું કરતામાં હાણ;
મિત્ર કહેશો જો મુજને, પરહે મારા પ્રાણ. ૪૫૫
વિપ્ર પડ્યો વિમાસણે, શું બોલે એ બોલ;
કરી પરીક્ષા પંડિતે, થયું તરુણીવત તોલ. ૪૫૬
કંઠે વળગી કામનિ, આલિંગને અપાર;
કઠીણ સ્તન શુભ કારમા, નૌતમ દીઠી નાર. ૫૫૭
વસ્ત્ર વિસર્જન વામતે, જુવતિ જાણી જાત;
અચરજ પામ્યો અતિ ઘણું એતો મહા ઉત્પાત. ૪૫૮
અરે દૈવ આ શું થયું, જાણશે એનો તાત;
હત્યા આપશે મુજને, વરતાશે ઉત્પાત. ૪૫૯
ક્યાં જાઉં ને ક્યાં રહું, કો આગળ કહું વાત;
પ્રાણ તજું હું માહરો, તો મરે માત ને તાત. ૪૬૦

* કામનિ

સતી શરીર ધરે નહિ, જરૂર તજે એ જીવ;
પછે માબાપ એનાં મરે, દશધા કોપે દૈવ. ૪૬૧
આત્મહત્યા છુટયા તણો, ઉપાય નહિ કો ઠામ;
બ્રહ્મહત્યા કયાં ભોગવું, કરું નહિ એ કામ. ૪૬૨
નીચ દુઃખ છે નર્કનાં, મોટા છે એ પાપ;
થાશે જે હરને ગમે, ખીજી રહે માબાપ. ૪૬૩
ફરી ફરી નિરખી જુવે, નારીને મન નેહ;
કોડ વસા એ કામની, એમાં શો* સંદેહ. ૪૬૪
ઘર ઘર બ્રાહ્મણ પુછીઓ, વનિતા દીઠો વેશ;
શું મુખ લઈ મંદિર જશું, ઘેર શો ઉત્તર દેશ. ૪૬૫
એકે વાત ન ઉકલે, પૂરણ દુઃખની પેર;
થનાર હશે તે તો થશે, ગર્થ લઈ ગયો ઘેર. ૪૬૬
સજ્જન સઉ સામાં ગયાં, બે જણનાં માબાપ;
ગર્થ રળી ઘેર આવીઆ, પંડિત પ્રૌઢ પ્રતાપ. ૪૬૭
કુંવર મારો કયાં ગયો, આ તે કોની નાર;
સારસ્વતને શોધે સઉ, પૂછે વારંવાર. ૪૬૮
જગત બધું જોવા મળ્યું, આપ થયા એકાંત;
કરગરી કરજોડી કહ્યુ, ભાગી મનની ભ્રાંત. ૪૬૯
કર્મ કથા કહી કર્મની, નહિ વેર કે વાંક;
સોમવાન તો સ્ત્રી થયો, એ તો આડે આંક. ૪૭૦
કુડ કપટ કાંયે નથી, સાંભળો માત ને તાત;
અથ ઇતિ માંડી કહી, વિસ્તારીને વાત. ૪૭૧
મહીપતિએ અમને મોકલ્યા, હસુ કરીને હાસ;
અણસમજુ સમજ્યા નહિ, ગયા પદ્મની પાસ. ૪૭૨
પ્રમદાનાં પાગરણ આપિયાં, સોંપ્યા સૌ શણગાર;
મહીપતિએ અમને મોકલ્યા, સઉને કેહ એ સાર ૪૭૩
કપટ રૂપ કુડે થયાં, એક કામની એક કંથ;
શિવને ગમતું તે થયુ, ચતુર વિચારો ચંત. ૪૭૪
સજ્જન સૌ શોધી જુવો, કુણ લાયક કુણ લંડ;
દેવો ઘટે તો દીજીએ, દશ પ્રકારે દંડ. ૪૭૫
સાચું બોલે સર્વકો, સારસ્વતનો નહિ વાંક;
અન્યાઇઓ એ અધિપતિ, રુખિ બચારા રાંક. ૪૭૬

---

* પ્રત ૨ પાઠ 'નવ.'

એક બે ત્રણને ચાર શત, પંડિત મળ્યા સૌ પાંચ;
મહીપતિને મંદિર ગયા, આદિકી દીધી આંચ. ૪૭૭
કળકળતા ને કોપતા, દેડું હણતા હાથ;
મહિપત કરજોડી મળ્યો, સ્નેહ કરવા તે સાથ. ૪૭૮
સહુકો કોપ સમાવિયે, કહો વિગતની વાત;
સહુકો સાંભળવા રહ્યા, બોલ્યો એનો તાત. ૪૭૯
મહિપતિ તેં બે મોકલ્યા, કરવા રળવા કામ;
રૂડાનું ભૂંડું થયું, રૂઠયા સીતારામ. ૪૮૦
કપટ કરે ત્યાં ચપટ છે, કુડે ભૂંડું થાય;
ધનલોભે ધાર્યું નહિ, રખિ કેહ સાંભળ રાય. ૪૮૧
ધન અનર્ગળ આપિયું, પૂજ્યા શિવ ને શક્ત;
વચન ફળ્યું વનિતાતણું, સુણજો સઘળા વ્યક્ત. ૪૮૨
પુરુષ ટળ્યો થઈ પ્રેમદા, એ તો આડે આંક;
રાજાને બ્રાહ્મણ કહે, વેદ* તમારો વાંક. ૪૮૩

ચોપાઈ.

તેહ બાળકનાં માને બાપ, અતિ દુઃખ પામે આપો આપ;
લાડકવાયો એક જ પુત્ર, તેનું નવ દીઠું ઘર સૂત્ર. ૪૮૪
જનુની કહે એ મારો જણ્યો, વેદ ચાર ભાવેથી ભણ્યો;
તે સર્વેમાં ઉડી વાટ, દાન લેતાં તો વળીઓ દાટ. ૪૮૫
થયાં વાંઝીઆં વઢિયો વંશ, પાપ તણો પ્રગટ્યો પ્રશંશ;
બ્રહ્મહત્યાદિક પાતિક હરે, નર શણગાર નારીનો ધરે. ૪૮૬
મોટાં પાતિક પેદા થાય, નર ફીટી નારી કહેવાય;
બોળ્યું કુળ થઇને કામની, ભાગ્ય હીણ એ તો ભામની. ૪૮૭
પુત્ર વિના ઘેર નાવે વહુ, કહે વાંઝીઆં સજ્જન સહુ;
અધિપતિ તેં તો દીધુ આળ, મ્હારે શીર તો બેઠી ગાળ. ૪૮૮
પાપે પુત્રી પુણ્યે પુત્ર, વધે વશ ચાલે ઘર સૂત્ર;
નિર્વંશ ગયો કહે છે સૌ કથી, એથી આળ મોટું કાંઇ નથી. ૪૮૯
પુત્ર થકી તો પિત્રિ તરે, પુત્રે પરિયાં ઇકોત્તર ઓધરે;
પુત્ર વિના આપે કોણ પિંડ, જમદૂત તણો દેહ રેહ દંડ. ૪૯૦
પુત્ર વિના સેવા કુણ કરે, પુત્ર વિના નવ પરિયાં તરે;
પુત્ર વિના સુનો સંસાર, અફળ જાણ તેનો અવતાર. ૪૯૧
છતો પુત્ર તે પુત્રી થયો, આવરદા તો એળે ગયો;
કોણ જન્મનું તારે વેર, અન્નમાં શીદ ભેળ્યું ઝેર. ૪૯૨

* નિશ્ચે

ક્રિયા જન્મનો અધિપતિ અરિ, પુત્ર મારો તેં પુત્રી કરી;
મહીપત તુજ મતિ છે મૂઢ, શિવ સેવકનું કીધું કૂડ. ૪૯૩
પ્રાણ ત્યાગ અમો કીજીએ, તુજને તો હત્યા દીજીએ;
તુજ ઉપર કોપ્યો છે ઇશ, ભેદે હત્યા તારે શીશ. ૪૯૪
રામા રુખિ કરે બહુ રીસ, પટકે પત્થર ઉપર શીશ;
ભુંડી ગાળો મુખથી ભણે, હાથે હૈડું પોતે હણે. ૪૯૫
પીસે હોઠ ને કરડે દંત, કરવા માંડ્યો દેહનો અંત;
રાજા કહે કાં દુઃખ જ ધરો, સંતોષ રાખો ને સબુરી કરો. ૪૯૬
કિરતાર કરે તમારું કાજ, લક્ષ્મીવર રાખે સૌ લાજ;
વિપ્ર કહે ફટ રાજા તુને, કર્યો વાંઝીઓ કાં તેં મુને. ૪૯૭
પુત્ર મારો તે પુત્રી હોય, તે તું તારી દૃષ્ટે જોય;
નરપતિએ દીઠી તે નાર, એ તો અચરજ અપરપાર. ૪૯૮
પુરપતિ તે પાગે લાગીયો, આશીર્વાદ તેનો માગીયો;
શાને કાજે ક્રોધજ કરો, આપઘાત કરી કાં મરો. ૪૯૯
સજોડાં પૂજ્યાં છે જ્યાંય, તમને તેડી જઇએ ત્યાંય;
ઈશ્વર ઈશ્વરી એ અવતાર, દયાવંત શિવસમર્થ દાતાર. ૫૦૦
તેથી કામ આપણું થશે, તારુ મારુ સંકટ જશે;
ઉપાય એહ કરીશું અમો, ક્ષમા કોપ સમાવો તમો. ૫૦૧
આસ્વાગત અધિકી કરી, તેહ વિપ્રે તો ધીરજ ધરી,
સર્વ વિપ્ર સાથે તેડિયા, ખંતે પથે કાડે ખેડિયા. ૫૦૨

દોહરા.

સુમેધા સુંદિર સતી, સજોડા પૂજે જ્યાંય;
વિપ્ર સહિત વસુધાપતિ, તરત જ આવ્યો ત્યાંય. ૫૦૩
આડો પડ્યો આળોટતો, દંડવત કરયા દશ વીશ;
પ્રદક્ષણા દઈ પાયે નમ્યો, ચરણે નામ્યું શીશ. ૫૦૪
તું તો મારી માતકી, તું ધર્મ ધુરંધર ધીશ;
તું ઈશ્વરી અંબિકા, સજોડે પૂજે ઉમા ઈશ. ૫૦૫
એક ચરણે ઉભો રહ્યો, દાંતે ત્રહીને તર્ણ;
વિગત વાત સઘળી કહી, કથા સુણી તે કર્ણ ૫૦૬
કપટ કર્યું મેં કપટીએ, વાટયુ તમ શું વેર;
તમ મનતો અમૃત ભર્યું, મુજમાં ઝાઝું ઝેર. ૫૦૭
વચન ફળ્યું આ તમતણું, નરની થઈ ગઈ નાર;
માતાજી દૃષ્ટે જુવો, શું કહું વારવાર. ૫૦૮

માત તાત મરે એહનાં, તે ચિંતા મુજ થાય;
ઉગારો એ આંચથી, આપે કરો ઉપાય. ૫૦૯
આવડીની છું ગાવડી,* સતી શિરોમણુ સાર;
ઉપાય કરો મા એહનો, નિશ્ચય પદ નિરધાર. ૫૧૦
મારું તારું મનમાં નથી, નથી કોઈશું વેર;
વડો વાંક છે માહરો, કરો માવડી મહેર. ૫૧૧
બ્રાહ્મણ મરતે ભૂંડુ થશે, રખિ પત્નીને રુખ્ય;
હું જીવીને શું કરું, મારે મરવું મુખ્ય. ૫૧૨
મૃત ઉગારો માવડી, સહુને દ્યો જીવદાન;
માન મુકીને મહિપતિને, માનનીએ દીધું માન. ૫૧૩
તમો સજોડાં પૂજતાં, વારુ કરતાં વરત;
કપટ કર્યું તે ભોગવ્યું, તરણી થઇ ગઇ તરત. ૫૧૪
શિખવ્યા સુત મેં વિપ્રના, કપટ કર્યા નર નાર;
મા તુજ પાસા મોકલ્યાં, લેવા તારો પાર. ૫૧૫
એકને તમો ઉમા કહ્યાં, એકને કલ્પ્યા ઈશ;
સતી વચન સાચું થયું, જો જો ગત્ય જગદીશ. ૫૧૬
પુત્ર તણી પુત્રી થઇ, અધિક થયો અધર્મ;
બ્રહ્મહત્યા દે બ્રાહ્મણો, ક્યાં છુટીશું કર્મ. ૫૧૭
જગત જનેતા ઈશ્વરી, કારણ રૂપ કિરતાર;
સંકટ ભાગો સર્વનું, તું દેવી દાતાર. ૫૧૮
ધન્ય માત ને તાત તુજ, ધન્ય તુજ કામનિ કંથ;
ધન્ય ધન્ય ઇષ્ટ ઉપાસના, ધન્ય પવિત્રાઈ પંથ. ૫૧૯
ધન્ય વ્રત પ્રદોષ પુણ્ય, ધન્ય શિવ પૂજન સાર;
ધન્ય સજોડાં પૂજવાં, ધન્ય દેવી દાતાર. ૫૨૦
ધન્ય વચન વિવેકવર, ધન ધન ભવની ભક્ત્ય;
જીત્યો જશ તે જગતમાં, શિવ જોડે થઈ શક્ત્ય. ૫૨૧
અમો આશરે તાહરે, તુંજ શરણાગત સર્ત;
તું જીવાડ્યો જીવિયે, માથે આવ્યું મર્ત. ૫૨૨
પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વર તુજને, પ્રત્યક્ષ તારુ પુણ્ય;
પ્રત્યક્ષ પુણ્ય પ્રદોષનું, નિમેષ માત્ર નહિ ન્યૂન. ૫૨૩
વચન સિદ્ધ છે તમ તણું, †શિવ પ્રસન્ન પરમાણ;
વિદ્યા સફળ તો તાહરી, સફળ તુ જ વિખાણ. ૫૨૪

* પ્રત ૪. "માતાજી છે માહરા" † પ્રત ૪ "પુરાણ થયાં પરમાણ."

વચન વનિતા સાંભળ્યું, પ્રત્યક્ષ દીઠું પીક;
નરની જે નારી થઈ, દૈવત રૂડું દીઠ. ૫૨૫
અચરજ પામી અતિ ઘણું, હુસારત સરખું હોય;
નથી દીઠું નથી સાંભળ્યું, દેવ ગુણ કળે ન કોય. ૫૨૬
અમો કાંઈ નથી જાણતાં, સૌ એક પાધા સમ;
મંત્ર ફળ્યો મહાદેવનો, તેનું કરીયે ક્યમ. ૫૨૭
એક વાર ઉમા કહ્યું, ઇલાવ્રત ખંડમાંહે;
નર સઉકો નારી થતા, જે કો જાતા ત્યાંહે. ૫૨૮
સુણી કથા છે કર્ણથી, આતો દીઠું આજ;
વચન લોપ થાશે નહિ, કવણ કરીજે કાજ. ૫૨૯
નારી કહે નરપતિ સુણો, એમાં નવ તુજ વાંક;
મંત્ર તણો મહિમા ઘણો, એ છે આડે આંક. ૫૩૦
એ તો ઉમા ઈશ્વરી, પ્રીતે કરી પૂજાય;
વચન મિથ્યા થાય ક્યમ, જગ બાધે બોલાય. ૫૩૧
દિગપાળ ડોલે દશ દિશા, ગ્રહ ચલ્યુ અલ્પ ઉદંન;
મંત્ર એળે જાયે યદા, ઓહો પૃથ્વી બુડંત. ૫૩૨
દુધ ને દોણી રાખશે, થાશે વિપ્રનું કામ;
કરશે વ્રત પ્રદોષનું, તો રાજી રહેશે રામ. ૫૩૩
સોમવાન જે સ્ત્રી થયો, તે તો પુરુષ ન થાય;
મોટો મંત્ર મહાદેવનો, તે એળે કયમ જાય. ૫૩૪
આગ્ના જે ઈશ્વર તણી, તે કયમ થાએ ફોક;
મંત્ર મૂળ મહાદેવનો, લહે ચિત્ત ચૌદે લોક. ૫૩૫
પાષાણને પ્રભુવત્ કરે, તોલ ઘણોથી તંત્ર;
વચન વેદ વાણી ભણે, મહિમા મોટો મંત્ર. ૫૩૬
આના પિતાને પ્રગટશે, પ્રતાપવંત એક પુત્ર;
વંશ વૃદ્ધિ થાશે ઘણી, શોભે ઘર ઘર સૂત્ર. ૫૩૭
તેજવંત તરણી સમો, ઇંદુ સમો આકાર;
ગ્નાની ગૌતમ સારખો, ભાગ્ય તણો ભંડાર. ૫૩૮
વિદ્યા વ્યાસ સરીખડો, શીલ સમો શુકદેવ;
સપૂત શ્યામ સરીખડો, ત્રીવિધ રૂડી ટેવ. ૫૩૯
રીસ ન કરશો રુખિ તમો, પામો સપૂત સવાઈ;
એક વરસમાં અવતરે, આ બેહેની તે ભાઈ. ૫૪૦
પાંચ વર્ષે એ પરણશે, સુખ પામશો સઉ;
પદ્મનીથી પંદર ઘણી, વિશંભર આપે વહુ. ૫૪૧

શણુ ગાંઠ્ય બાંધી સજ્જન સઉ, વચન એહ નહિ જાય;
એક વસો એ બોલશે, વિસ વસા તે થાય. ૫૪૨
રાજા મનમાં રીઝીયો, રીઝયો ભારે બ્રહ્મ;
જશ વાધ્યો જગમાં ઘણો, ધાર્યો રુડો ધર્મ. ૫૪૩
એહ પુત્ર પુત્રી રહ્યો, હોનાર હોય તે હોય;
જેમ અક્ષર છઠ્ઠીતણા, ભુસી ન શકે કોય. ૫૪૪
બમણો લાભ રુખિને થયો, માન્યું તેનું મન;
પુત્ર ઠામ પુત્રી થઈ, બીજે અવતર્યો તન. ૫૪૫
રાણી રૂખિ સંતોખિયા, મનમાં થયાં મગન;
કન્યા પરણવા કારણે, લીધું ઝટ લગન. ૫૪૬
મડપ રચાવ્યા મહેલમાં, વાગે ઢોલ નિશાન;
દુદુભિ વાગે દેવવત્, જાચક લે બહુ લાં'ણ. ૫૪૭
મળી ન્યાત સૌ વિપ્રની, મહોટમ દીધાં માન;
કૃષ્ણાર્પણ કોડે કર્યું, કામનિએ કન્યા દાન. ૫૪૮
પૂરણ ગજ રથ પાલખી, શોભિત સોળ શણગાર;
ગજ ઉપર વાહન કર્યું, ભામનિશુ ભરતાર. ૫૪૯
વોળાવ્યા ઘેર વિપ્રને, આણી મન ઉલ્હાદ;
કોટી કલ્યાણ તારું થજો, દીધો આશીર્વાદ. ૫૫૦
રાજા કીધો રાંકડો, તજ્યો આંકડો અઘ;
સત્ય સતી એ સુંદરી, સાચી પૂજા સદ્ય. ૫૫૧
કામ કર્યાં સૌ સૃષ્ટિનાં, ગુણહીણ તજ્યો ગર્વ;
પ્રદોષ પૂજન જે કરે, અધિક અધિક હોય અર્થ. ૫૫૨
ડંકો વાગ્યો દેશમાં, થયું જગતમાં જાણ;
પ્રત્યક્ષ દીઠું પારખું, પૂજન એહ પ્રમાણ. ૫૫૩
અતિ અનર્ગળ આપતી, જોતી પૂજન પાત્ર;
આશીર્વાદ નિત ઉચરે, છત પામ્યો તે છાત્ર. ૫૫૪
પ્રથમ તો પાડોસી હતો, વળતા થયા વેહેવાઈ;
અરસપરસ આનંદમાં, વાધ્યો સ્નેહ સવાઈ. ૫૫૫
પ્રદોષ માંડ્યા બે પંડિતે, કર્યાં પુણ્યનાં કાજ;
રાજસુયજ્ઞવત્ રિધ રચી, તૃષ્ણા કીધી તાજ. ૫૫૬
તેર માસે તરતીઅતર, પ્રગટ્યા પુત્ર સપૂત;
દુંદુભિ વાગ્યાં દેવનાં, ઉછવ હવો અદ્ભૂત. ૫૫૭
જન્મપત્રી જોતિષ લખી, કરશે રુડાં કામ;
વેદ ચાર વિદ્યા ભણે, નવખડે વાધે નામ. ૫૫

સોમવાન જે સ્ત્રી હતો, શિવ પૂજનમાં સાચ;
પોતે પેટથી પ્રગટિયા, પુત્ર પનોતા પાંચ. ૫૫૯
એક એકથી આગળા, એક એક અનૂપ;
શિવ પૂજનથી વાધિયું, રાજસ રુડું રૂપ. ૫૬૦
જે રાજાએ શિખવ્યું, તે પણ આવ્યો ઘેર;
પક્ષ પ્રદોષ પૂજનતણી, પ્રીતે માંડી પેર. ૫૬૧
સાત પુત્ર સલક્ષણા, વિવિધ ભોગ વિલાસ;
જીવત મુક્તિ ભોગવી, અંતે પદ કૈલાસ. ૫૬૨
અહંકાર તજ્યો સૌ આપથી, હર્ષ ઘણેરો હોય;
મહિમા શ્રી મહારુદ્રનો, કળી શકે નહિ કોય. ૫૬૩
પ્રદોષ સમુ પૂજન નથી, શિવરાત્રિ સમું નહિ વરત;
મૃત્યુંજયવત મંત્ર નહિ, પાર ઉતારે તરત. ૫૬૪
સહસ્ર પૂજન છે શિવતણાં, વિવિધ પ્રકાર વિવેક;
પક્ષ પ્રદોષે પૂજવું, સઘ સર્જોડું એક. ૫૬૫
પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા પાંચ લક્ષ, કરી આવે નિજવાસ;
પક્ષ પ્રદોષને તુલ્ય છે, વસે વાસ કૈલાસ. ૫૬૬
ચાર લક્ષ ચાંદ્રાયણ કરે, વારૂ કરે સૌ વરત;
પ્રદોષ આગળ પાણી ભરે, તરણ વ્રત એ તરત. ૫૬૭
બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિ વૈશ્ય શૂદ્ર, નરનારી રાવલો રંક;
શિવ પ્રદોષ સૌ કો કરો, અલખત આડે અંક. ૫૬૮
અહંકાર મનમાં જે આણશે, ભ્રાંત રાખશે ભેદ;
પ્રદોષ તેને ગમતો નથી, ખળને ઉપજે ખેદ. ૫૬૯
નીચ પ્રદોષ ન આચરે, બ્રહ્મ ઉપર નહિ ભાવ;
કહો તરે કયમ નીરમાં, પત્થર કેરું નાવ. ૫૭૦
પ્રદોષ વ્રત પ્રીત્યે કર્યું, રાજીવલોચન રામ;
રાવણ રણમાં રાળિયો, ફેડ્યો અસુરનો ઠામ. ૫૭૧
પ્રદોષ વ્રત સીતા કર્યું, ત્ર્યંબક રચિયો ત્યાંહ;
રૂડો વર પામી રામજી, જનક પુરી છે જ્યાંહ. ૫૭૨
રૂડું કીધું વ્રત રાધિકા, પક્ષ પ્રદોષ સુણી પ્રશ્ન;
વિજોગ ટળ્યો સ્નેહ દુઃખનો, કોડે મળિયા કૃષ્ણ. ૫૭૩
પ્રદોષ પાર્વતીએ કર્યો, ગુણ હિમાચળ ઘેર;
મૃત્યુંજય વરને વર્યાં, પૂરણ થઈ શુભ પેર. ૫૭૪
પક્ષ પ્રદોષ પૂજન કર્યું, વિશંભર વર્યું વ્રત;
સુર સૌનું સંકટ હર્યું, ત્રિપુરાસુર હણિયો તર્ત. ૫૭૫

પક્ષ પ્રદોષ પૂજન કર્યું, ચિત્ત ધરીને ચંદ્ર;
ખૈરોગ ખડતાળે ગયો, માણ્યો મોટો મંદ. ૫૭૬
પક્ષ પ્રદોષ પૂજન કર્યું, અદિક બ્રહ્માએ આપ;
સરસ્વતી સન્મુખ ગયો, પ્રલય થયું તે પાપ. ૫૭૭
જરાસંધ રાજા જુગતથી, આરાધ્યા હર નાથ;
કૃષ્ણ ભીમ અર્જુન સહિત, હેતે ઓડાવ્યો હાથ. ૫૭૮
પક્ષ પ્રદોષ પૂજન કર્યું, માર્કંડેશ્વર મુન્ય;
આયુષ અવિચળ પામિયા, નેક રહી નવ નૂન્ય. ૫૭૯
પાંડવને સંકટ પડ્યું, ગુણ પામ્યા નહિ ઘાટ;
પ્રદોષ વ્રત તવ આચર્યું, વાસ વસ્યા વૈરાટ. ૫૮૦
પક્ષ પ્રદોષ પૂજન સમે, કૃષ્ણે કીધી સેવ;
ચક્ર સુદર્શન પામિયા, એવા છે મહાદેવ. ૫૮૧
આદ્ય અંત ને મધ્યમાં, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ;
પક્ષ પ્રદોષ પૂજન સમે, પ્રત્યક્ષ શિવ પ્રતિપાળ. ૫૮૨
શેષ ફણાએ સહસથી, કરે નિત્ય ઉપદેશ;
મહિમા શ્રી મહાદેવનો, લહે ન લક્ષણ લેશ. ૫૮૩
શત કલ્પ સુધી શારદ સ્તવે, ગુણ રૂડા જો ગાય;
મહિમા શ્રી મહાદેવનો, પૂરો પલક ન થાય. ૫૮૪
નિગમ નેતિ નેતિ કહે, પૂછે નહિ પુરાણ;
કવિ કોણ કીરત કરે, વિશંભર તણાં વખાણ. ૫૮૫
જેમાં બુદ્ધિ જેટલી, જેને જેટલો નેહ;
તેહ વર્ણવે તેટલું, શો એમાં સંદેહ. ૫૮૬
મંદમતિ જે માનવી, અકલહિણ અજાણ;
તે શિવને શું ઓળખે, વિપરીત બોલે વાણ. ૫૮૭
બુદ્ધિ હિન એ બાપડા, નિત્ય ભોગવે નર્ક;
તે શિવને શું ઓળખે, ઘણા પાપમાં ગર્ક. ૫૮૮
પાપ કરતાં અવતરે, પાપ કરતાં જાય;
પુણ્ય ન સૂઝે પાપીને, પરબ્રહ્મ કયમ પૂજાય. ૫૮૯
ભાગ્યશાળી ભોગી ભલા, ભાગ્યનિધિ જે ભૂપ;
અદિક પુણ્યશાળી ઓળખે, રાજ રાજેશ્વર રૂપ. ૫૯૦
કોઇક ઇચ્છે ઇંદ્રપદ, કોઇક વૈકુંઠ વાસ;
કોઇ મુક્તિ મારગ ભજે, કો ઇચ્છે કૈલાસ. ૫૯૧
નવ અધ્યાય તૈતમ રચ્યા, અવિચળ રહેવા આપ;
અશોતરખંડે કથા, સંસ્કૃતમાંની છાપ. ૫૯૨

ઉમા રમા બે. એક છે, હરિહર એક સ્વરૂપ;
નિંદે તે નરકે પડે, અલ્પ અંધારે કૂપ. ૫૯૩
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, ગુર્જર દેશ ગુણુ ગ્રામ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, નિર્મળ શામળ નામ. ૫૯૪
સુત શ્રી વિરેશ્વર તણો, નાના ભટનો શિષ્ય;
ઇષ્ટ દેવિ અન્નપુર્ણા, આદ્ય ઉમાપતિ ઇશ. ૫૯૫
બુદ્ધિ દીધી શારદા, પૂર્યા મનના કોડ;
બુદ્ધ ખોટય જાણું નહિ, કહે કવિતા કરજોડ.* ૫૯૬
(ઇતિ શ્રીબ્રહ્મોત્તરખંડે) 'પક્ષ પ્રદોષ વર્ણન' નામનો નવમોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૧૦ મો.

દોહરા.

શ્રી ગણપતિ ગરુવો ઘણું, ગુણ નિધિ ગુણ ભંડાર;
શુભ લાયક લક્ષણ લહે, દેવ વડો દાતાર. ૧
સતી પાર્વતિ પુત્ર એ, પ્રતાપવંત પવિત્ર;
દુંદાળો દુઃખભંજનો, ચોવિધ ચારુ ચરિત્ર. ૨
ઉમા અંગથી ઉપન્યો, શોભિત અંગ શૃંગાર;
સિંદુર સેવા શાસ્ત્રવત, મોદિક તણો ઉર આહાર. ૩
જાગ જગ્ન જશ દેયણો, દેયણ સુખ દાતાર;
આદ્ય પૂજાય ઇશ્વર થકો, કારણ રૂપ કિરતાર. ૪
માત સરસ્વતી સુખ દેયણી, મોટમ પદ મતિ મેર;
પામરને પંડિત કરે, સાચા જેના શેર. ૫
બુધનિધ બાવન માત્રિકા, ભણતર ગણતર ભેદ;
ખટ ભાષા ખટરસ કળા, વર્તે વાણી વેદ. ૬
રત્ન અમૂલ્ય અવની વિશે, જગતિમાં જશ જોય;
એક શ્રી બીજી શારદા, ત્રીજું કહે ન કોય. ૭
શ્રીથી સુખ સંસારનું, શારદા દાયક સ્વર્ગ;
જપ તપ સાધન નિયમથી, વેદ વખાણ્યા વર્ગ. ૮
ગુરુ બ્રહ્મા ગુરુ શિવ સ્વયે, ગુરુ વિષ્ણુ ગુરુ દેવ;
ગુરુ પદ ઈશ્વરથી અદિક,† ભ્રાંત ગણું નહિ ભેદ. ૯

* પ્રત ૪ માં એ પછી આ કડી છેઃ
શિવ પૂજે શિવશિવ કહો, વાણી શિવ વિલાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ.

† મૂળ પ્રત અને પ્રત બીજીમાં સર્વસ્થળે અધિકને સ્થાને અદિક છે તે જ સર્વત્ર કાયમ રાખ્યું છે

કૃષ્ણ કૃપાળ કરુણાનિધિ, કરે કેશવ કલ્યાણ;
ગિરિ ગોવર્ધનને ધર્યો, ગોપિજન મુજ પ્રાણ. ૧૦
નમસ્કાર કરૂં સર્વને, પૂરો મનનાં કોડ;
કથા પ્રશ્નોત્તરખંડની, શામળ કેહ કરજોડ. ૧૧
સૂત કહે શૌનક સુણો, અદિક પુણ્ય પ્રતાપ;
સચિત કોટિક જન્મનાં, પ્રલય થાય છે પાપ. ૧૨
ભુક્તિ મુક્તિ ભોગ ભોગવે, સાંભળે જેહ સપૂત,
વિમાન બેસી વૈકુંઠ વસે, જખ મારે જગદૂત. ૧૩
મત્ર તણો મહિમા ઘણો, કહ્યા વિવેક જે વ્રત;
સ્થાપન પૂજન શિવ તણાં, તેહ સુણાવ્યા વ્રત ૧૪
અતિ સુંદિર અદ્દભૂત કથા, કહું તે સુણજો કર્ણ;
ભવસાગર ફેરો ટળે, ટળે જન્મ ને મર્ણ. ૧૫
લક્ષ ચોરાશી વપુ મટે, પામે સુખ સાગર ધામ;
ગુહ્યમાં ગુહ્ય ને ગુપ્ત ગુણ, નિર્મળ શિવનું નામ. ૧૬

ચોપાઈ.

સ્કંધ પુરાણમાહે એ કથા, જોગ્ય વાત સંભળાવું જથા;
ગર્ભવાસના ગાહ્યડ ગળે, લક્ષ ચોરાશી ફેરા ટળે. ૧૭
ગુણ સાગર શિવ મહિમા ઘણો, સારસક્ષેપે કહું તે તણો,
શિવ સેવકની સેવા કરે, ઇકોતર શત શિવ ઠામે સંચરે. ૧૮
શિવ સેવકને દેજો માન, વર્ગે વાસ વૈકુંઠ વિમાન,
શિવ સેવકના પૂજે ચર્ણ, પ્રસન્ન રહેશે અશરણ શર્ણ. ૧૯
શિવ સેવકના કરે દર્શન, પરમેશ્વર સેહજે પરસન,
શિવ સેવક શિવને સમતુલ્ય, મહિમા પદ છે મોટમ મૂલ્ય. ૨૦
કથા કહું સંક્ષેપે સાર, પામું જેથી ભવ જળ પાર,
નગર અવંતી અતિ અનૂપ, ભોગી રાજ ભડ ભારે ભુપ. ૨૧
હોય ચાચર દેવ્યા હરસિદ્ધ, પૂરણ પૃથ્વી માંહે પ્રસિદ્ધ;
ક્ષીપ્રાતટ સુર ગુરની સેવ, માહકાળેશ્વર માહ મહાદેવ. ૨૨
ભોગીરાજની આણજ ફરે, રાજ્ય રામ સરીખું કરે,
લાયક લાડ કરે સૌ લોક, નહિ કોને વ્યાધિ* કે શોક. ૨૩
તેહ ગામમાં બ્રાહ્મણ એક, વેદ ભણ્યો રંક વિપ્ર વિવેક;
નિર્મળ મર્દન તેનું નામ, અદિક ગુણ ઉજેણી ગામ ૨૪
સચિત પાપના ઉગ્યાં સુત્ર, પાપ રૂપ ઘેર પ્રગટ્યો પુત્ર,
પાપે મહ કુડા કુજોગ, મળ્યા તે પિતાના ભોગ ૨૫

* પ્રત ૨. "સતાપ કે શોક"

કુયોગમાં પ્રગટ્યો મહા મૂળ, શતધા સંકટ રૂપી થળ;
પૂર્વ જન્મના પ્રૌઢાં પાપ, સતીઓના લે છે નીત શાપ. ૨૬
બ્રહ્મહત્યા કેરો ભોગિયો, રૌરવ નર્ક સમો રોગિયો;
કરિયે નિંદાનાં શાં કે'ણુ, છીભે જૂઠાં બોલે વેણુ. ૨૭
એક દિવસ ગયો'તો વન, મળ્યો માર્ગમાં શિવનો જન;
તે નાહ્યો ત્યાં નાહ્યો એહ, દીઠો સુંદિર તેનો દેહ. ૨૮
કરી સેવના તેને નમી, ગુણવંતાને તે તો ગમી;
શિવ સેવક પામ્યો ત્યાં રીઝ, બહુ પુણ્યનું વાવ્યુ બીજ. ૨૯
વળતો ઘેર પોતાને ગયો, એટલો આશ્રય મનમાં થયો;
જ્યમ જ્યમ આપે મોટો થાય, કરે નિત્ય અદિકા અન્યાય. ૩૦
જે દહાડે જનનિએ જણ્યો, ત્યારથી વિદ્યા ભૂંડી ભણ્યો;
હરામ ચસકાનો હોરિયો, ચોથે વર્ષ માંડી ચોરિયો. ૩૧
નિશાળે મૂક્યો શું ભણે, નાના બાળકને હાથે હણે;
હરે આભૂષણ હોય અનૂપ, કંઇક બાળકને નાખે કૂપ. ૩૨
તસકરિયો પડ્યું છે નામ, ગુણ જાણ્યો તવ બાધે ગામ;
ચતુરાઈ સઘળી ચૂલે પડી, બાપે કાઢી મૂકિયો અધઘડી. ૩૩
આપઘાતે મુવા મા બાપ, પાપી મન ગણે નહિ પાપ;
નર્ક માંહેથી આવ્યો નેટ, પુનરપિ નર્ક ઇચ્છે છે દેટ. ૩૪
અદિક પાપ અવતરિયો અંશ, વિપ્ર તણો વટલાવે વંશ;
હેયું તેનું ન રહ્યું હાથ, થયો સંગ ગણિકાની સાથ. ૩૫
લોહ પનોતિ હૈયે હોય, તે નર ગણિકા સામું જોય;
બહુ હત્યા કરતો જે મરે, તે ગણિકાની સંગત કરે. ૩૬
પિંગળા નામ તે ગણિકા તણું, તે શું મન માન્યું છે ઘણું;
ગણિકા ભેગો બેસી જમે, ગણિકા સાથે રંગે રમે. ૩૭
પાડે ખાતર કરે ચોરિયો, માનમાની હોડે બોરિયો;
ધન હરે સજ્જન સાથમાં, આપે જઈ ગણિકા હાથમાં. ૩૮
સતીઓના ચોરે શણગાર, ભરે પિંગળાનો ભંડાર;
મનુષ્ય હણતાં તે નવ રજ બીએ, મદિરા પાન પ્રીતેથી પીયે. ૩૯
કરે આમીશ તણો નિત આહાર, અધર્મ વાધ્યો અપરંપાર; .
ચાડી ચોરી ચિત્તમાં ચા'ય, અહર્નિશ અભડાયું અંન ખાય. ૪૦
કંઇક લોકના આણ્યા કાળ, આભૂષણ માટે માર્યાં બાળ;
ઓવધ ગૌવધ કરતો ફરે, પાપે પેટ પોતાનું ભરે. ૪૧
પિંગળા સાથે પૂરણ પ્રીત, સ્વપ્નામાં રાચે એ રીત;
શાની સેવા પૂજા પાઠ, ઠગ વિદ્યાના રાચે ઠાઠ. ૪૨

અહર્નિશ ને આઠે જામ, પળ પળ વધે પાપી કામ;
પાપ તણી નવ રાખી ન્યૂન, શિવ સેવક સેવ્યો એ પુણ્ય. ૪૩
ઋષભયોગી એક રમતો રામ, ફરતો આવ્યો તેને ઠામ;
સાક્ષાત્કાર કોઈ પૂરણ બ્રહ્મ, ધારે સઘળા સુંદિર ધર્મ. ૪૪
જગદીશ રૂપ જોવાની જાત્ર, સમ દેખે છે પ્રાણી માત્ર;
જેટલી ઉપમા કહીએ કથી, વહાલું વેરિ મન તેને નથી. ૪૫
વપુ જ્ઞાન વર શુદ્ધ વિવેક, રાય રંક તેને મન એક;
સરખું કંચન સઘ કથીર, સરખાં જાણે સર્વ શરીર. ૪૬
અમૃત વિષનો એકજ સ્વાદ, અંતરમાં નહિ શોક ઉલ્લાદ;
નવ જાણે ગણિકાને સતી, સમ દષ્ટે જુવે જોગી જતી. ૪૭
પશુ પક્ષીમાં દેખે ઈશ, કોઈ નવ રાખે તે રીશ;
શિવ સરીખો શિવનું રૂપ, ભાવિક બ્રહ્મ વિદ્યાનો ભૂપ. ૪૮
દક્ષિણ માર્ગ વામ વિવેક, શિવ શક્તિ સૌ હરિહર એક;
શિવનું પૂજન શિવના મંત્ર, શિવનું ધ્યાન ને શિવના તંત્ર. ૪૯
શિવ કવચ ને શિવના ન્યાસ, નિશ દિન કરે એવો અભ્યાસ;
શિવનાં પદ ને શિવનાં ગીત, શિવ નામ ઉપર પૂરણ પ્રીત. ૫૦
કોઇક સંભવને કારણે, ગયો યોગી ગણિકા બારણે;
વિનતા પિંગળા બેઠી વાસ, પ્રીતે યોગી આવ્યો પાસ. ૫૧
આકસ્માત ઉદય જ્યમ રવિ, મંદિર શોભા એવી હવી;
ગણિકાને એ સુરત ગમી, પ્રદક્ષિણા દેઈ પાગે નમી. ૫૨
આસ્વાગત ત્યાં અદિકી કીધ, પ્રિતે ચરણ ધોઈ અમૃત પીધ;
કોટિ અરણ ઉદય હોય જ્યમ, મહા યોગી પધરાવ્યા ત્યમ. ૫૩
ઈશ્વર જાણી પૂજા કરી, ચરણ રેણુકા મસ્તક ધરી;
આસન બેસણુ ને સન્માન, મેલ્યા ભક્ષ ભોજન મેવા પકવાન. ૫૪
ઢોળે વાયૂ ચાંપે ચર્ણ, ભલે પધાર્યા અશરણ શર્ણ;
રુડો દિવસ રુડેરો રંગ, આળસુ ઘેર પધારી ગંગ. ૫૫
અડસઠ તીરથ મારે આજ, ભલે ભલે આવ્યા મહારાજ;
સુવા ચદન બેહેક બરાસ, તસકરિયો પણ બેઠો પાસ. ૫૬
પાઠ જોગી એ શિવનો ભણે, તસકરિયો ને ગણિકા સુણે;
શિવ કવચ વખાણ્યાં વર્ણ, કોડે તે સાંભળિયા કર્ણ. ૫૭
યોગીની સેવા સાથમાં, કવચ યંત્ર આવ્યો હાથમાં;
સહસ્ર જન્મનાં એહજ પુણ્ય, નિમેષ માત્ર રહી નહિ ન્યૂન. ૫૮
પ્રભાતે યોગી ચાલ્યા પંથ, હરખી ગણિકા ચતુરા ચંત;
રાજી થઈ રહ્યો એક રાત, પંથ ઉઠી ચાલ્યો પ્રભાત. ૫૯

કોઈક રસ્તે છાંટે ધૂળ, કોઈક ફરી વધાવે ફૂલ;
વાવે બીજ ત્યમ ઉગે ઝાડ, એમાં શાનો ગણુ ને પાડ. ૬૦
કરે તેવું ભોગવશે તેહ, એહ વાતમાં શો સંદેહ;
એહ વાત અહિંઆંથી રહી, પછી વાત બીજી શી થઈ. ૬૧

દોહરા.

ઘણાક દિવસ એમ વહી ગયા, કરતે કુડાં કૃત્ય;
આવરદા આવી રહ્યો, પામ્યો વિપ્ર તે મૃત્ય. ૬૨
ગણિકા તે પહેલી મુઈ, પાપ તણી કરનાર;
બીજે ભવ શુની થઈ, વાત કહું વિસ્તાર. ૬૩
બાવળનું ફળ વાવશે, પ્રીતે પરડા ખાય;
આમ્ર વૃક્ષનો ઓરતો, ઈશ્વરનો એ ન્યાય. ૬૪
બ્રહ્મપુરિ આપે બ્રહ્મને, અન્ન વસ્ત્ર ને દાન;
તેને ઘેર લક્ષ્મી વસે, (મહા) રુદ્રતણાં બહુ માન. ૬૫
વંગડે વાટ પડાવશે, લુટે બ્રાહ્મણી બ્રહ્મ;
ઉદર ખાવા અન્ન નવ મળે, ફૂટે આગળ કર્મ. ૬૬
જપ તપ સાધન ને નિયમ, કહાવે દેહ દાતાર;
ઉંચ અવતાર તે અવતરે, ભાગ્યતણો ભંડાર. ૬૭
ચોરી ચાડી ચિત્ત ધરે, નીચ બુદ્ધિ એ નેટ;
નીચ કુળમાં અવતરે, પાપે પોખે પેટ. ૬૮
પાપી પેલો અવતર્યો, કરતો પ્રૌઢાં પાપ;
શિવ સેવકની સેવથી, થયો અઘ વર્જીત આપ. ૬૯
વન કીચક વેણું તણું, તરણુ મેરુ કહેવાય;
એક તણખા અગ્નિવડે, ભરમસોત સૌ થાય. ૭૦
દશારણ દેશનો રાજીયો, વ્રજબાહુ નિજ નામ;
સુમતિ નાર સુલક્ષણી, પૂર્વ ભવ પામી કામ્ય. ૭૧
સ્ત્રી બીજી શુભ સાત છે, નરપતિ ઘરમાં નેટ;
વનિતા સર્વે વાંઝણી, તસકરિયો સુમતિ પેટ. ૭૨
સુમતિ નારી નિર્મળા, ગર્ભ રહ્યા ગંભીર;
રાજા રીઝયો હૃદયમાં, શિતળ થયું શરીર. ૭૩
માન પામી તે માનની, ચતુર વિચારો ચોકચ;
વિષ દીધું વનિતા મળી, સુમતિને સૌ સૌક્ય. ૭૪
ડાહી જાણશે જો દિકરો, મહીપતિ ઝાઝાં માન;
ઉગતાં પહેલું છેદિયે, તરણીનું એ તાન. ૭૫

અનેક ખાર બીજા ઘણા, એ તો વાળી હઘ;
સપરાણો ખાર સોકયેનો, સ્વારથ કારણ સદ્ય. ૭૬
સોક્ય ઉપર દે દીકરી, ધન જોઇને આપ;
નવ લક્ષ જન્મ નરકે પડે, માનનીનાં માબાપ. ૭૭
નર પરણે નારી ઘણી, અદિક ઓછે દિલ અદ્ય;
સ્વાન બીજે ભવ અવતરે, શાસ્ત્ર લખાણું સદ્ય. ૭૮
સાચા ખાર સોકયો તણો, કામનીએ કીધા કેર;
અકળાણી થઈ આકળી, એકી કાદ્યું ઝેર. ૭૯
ચેતી નારી ચિત્તમાં, ઓસડ કપરું કીધ;
મુઈ નહિ માંદી થઈ, પાકાં પાણી પીધ. ૮૦
સોમવલ્લી ઔષધ અદિક, જર ખરચાણો જોગ;
આવરદા રહી જીવતી, રૈરવ વાધ્યો રોગ. ૮૧
લક્ષ વિછીની વેદના, વપુએ વાધ્યાં વર્ણ;
રોગવતી ને ગર્ભવતી, માનની ઇચ્છે મર્ણ. ૮૨
પુત્ર પ્રસવ્યો પંડરોગિયો, ગડગુંમડ ઘણું થાય;
આઠ પ્રહર તે ટળવળે, ખરું દુઃખ કિમ ખમાય. ૮૩
પલક પલક ઘડીએ ઘડી, કરે પ્રેમદા પોકાર;
પછી સર્વે શોકયો મળી, ભંભેર્યો ભરતાર. ૮૪
પાપણી છે એ પ્રેમદા, પાપે પ્રગટ્યો પુત્ર;
રાજ્ય તમારું રોળશે, ભાગશે એ ઘર સૂત્ર. ૮૫
તમો જીવો તો સ્ત્રી ઘણી, ઘણાક આવશે તન;
રાણી રાખવી નવ ઘટે, ભૂપતિ આપ ભૂવન. ૮૬
જન્મ અક્ષર જોતિષ કહે, સોયેક સંકટ સૂળ;
મૂળ માંહે એ અવતર્યો, મહિપત કાઢે મૂળ. ૮૭
અરે અરે એ તો કરે, રાત્ય ને દહાડો રોય;
ભૂખ તરસ નિદ્રા નહિ, કળી શકે નહિ કોય. ૮૮
કરડે કિટિ તે કલ્પના, કલ્પે પુત્ર ને માત;
ઓસડ રાય અદિકાં કરે, ત્યમ ત્યમ અતિ ઉત્પાત. ૮૯
પુણ્ય કર્યાં બહુ પેરનાં, સદપાત્રને સંગ;
ચુરણ ગુટિકા ચોઘણી, એક ન લાગે અંગ. ૯૦
ભૂવા ભાણુક ને ગારડી, મંત્ર જંત્ર ને તંત્ર;
ભૂત પ્રેત સંતોખિયા, વડાં ઉતારી વ્યંત્ર. ૯૧
ઉતાર ઉતાર્યાં અતિ ઘણા, વગડાવ્યાં ડાક દશ દિશ;
કોથી પાર ન પામિયા, ભાળ લખ્યું જગદીશ. ૯૨

કર્યાં કર્મ છૂટે નહિ, રૂડાં ભૂડાં હોય;
કર્યાં તેહ દેહે ભર્યાં, કાઢી ન શકે કોય. ૯૩
કરતાં લાગે સોહેલું, ખાતાં લાગે મીઠ;
દુ:ખ ભોગવતાં દોહેલું, ધન પારકું દીઠ. ૯૪
નારી નિદ્રા નવ કરે, પલક પલક પોકાર;
થયો અધિપત આકળો, ખેદે વાધ્યો ખાર. ૯૫
મહીપતિ મિત્ર કોનો નહિ, દેહમાં રાખે દર્પ;
પય પાઈ ઉછેરીયે, સહેજે કરડે સર્પ. ૯૬
મહીપને મિત્ર જે નર ગણે, અધિકો એ અજાણ્ય;
તુઠે તો શિરપાવ દે, રુઠે તો લે પ્રાણ. ૯૭
ભરુંસો ન ગણો ભૂપનો, સ્રીના ન ગણો સમ;
આદ્ય અનાદ્ય અવળી ગતિ, કવિ વખાણે કયમ. ૯૮
સ્નેહ ગણે જે શોકનો, ગણે ઓરમાનું હેવ;
જીવ જર ને જશ તે ખુવે, ફોકટ થાય ફજેત. ૯૯
વિશ્વાસ ગણે વ્યસની તણો, કેફ વશ જેની કાય,
ભરુસો રાખે ભૂપનો, જીવ જરરી જાય. ૧૦૦
ભંભેર્યો બીજી ભામની, પાપણીશું શી પ્રીત;
નારી ન્યાલ કરશે કશુ, રોગીશું શી રીત. ૧૦૧
મદિરા પીધુ મર્કટે, એમાં વળગ્યું ભૂત;
વળતું કરડ્યું વિંછીએ, એમ અધિપ અદ્દભૂત. ૧૦૨
રાજા તે રીસે ભર્યો, સ્નેહ નારીઓ સાથ;
કામનિ દુ:ખે કળકળ્યો, હૈયુ ન રહ્યું હાથ. ૧૦૩
સઉ નારે સંતોખિયો, કર્યો પ્રીત પ્રતિબોધ,
જુવતિ તજે તો જીતશો,* કામે ચઢાવ્યો ક્રોધ. ૧૦૪
રીસ ચઢી ઘણું રાયને, કથન સંભળાવ્યાં કાન;
પુત્ર સહિત તે પરહરી, રામા મૂકી રાન. ૧૦૫
સારથીએ રથ સજ કર્યો, બેઉ બેસાર્યાં માંય;
રામા મૂકી રણુ વિશે, મનુખ મળે નહિ ત્યાંય ૧૦૬
વાંકા ગ્રહ વાંકી દશા, વહાલાં† દુશ્મન થાય;
માને અવગુણ ગુણ તણો, ક્યા રંક ક્યાં રાય. ૧૦૭
મહા આપત્તિમાં પડે, કોપે જ્યારે કર્મ;
તે વેળા વ્હારે ચઢે, પ્રભુ કે બીજો ધર્મ. ૧૦૮

* પ્રત ૨. "જીવશો." † પ્રત ૨. "ડાહ્યા દુશ્મન."

નામ સ્મરણ નૃસિંહનું, સંતોષે સાધુ સાથ;
દુઃખ સમે તે સુખ કરે, હેતે જોડે હાથ. ૧૦૯
સમર્પ્યું હોય સુપાત્રને, પ્રીતેથી પાશેર;
વિપત સમે વાધે ઘણું, થાય તરણનું મેર. ૧૧૦
વાંકા કાંટા કેરડા, સિંહ વ્યાઘ્ર ને સાપ;
અબળા એહ અરણ્યમાં, એકલી મૂકી આપ. ૧૧૧
સેવક મૂકી આવિયો, કહ્યાં રાયને કૃત્ય;
હત્યા કરવી નવ પડી, માનની પામશે મૃત્ય. ૧૧૨
ભૂપતિ કહે ભાવટ ગઈ, માન્યું મારું મન;
શોકયો સૌને સુખ થયું, કોડ દિવાળી દન. ૧૧૩
શાણા સમજુ સમજજો, ચિત્તમાં ધરી ચરિત્ર;
નથી દીઠા નથી સાંભળ્યો, મહીપતિ કોનો મિત્ર. ૧૧૪
શમણા માંય ન સાંભરે, તે તરણી કે તન;
મહીપતિએ માઠું કર્યું, જુવતિએ જીત્યો જન. ૧૧૫
કામી અંધ દેખે નહિ, ધારે નહિ મન ધર્મ;
નારીને શું નીપન્યું, કુડું જેનું કર્મ. ૧૧૬
સૂત કહે શૌનક સુણો, પવિત્ર કથા રસ પ્રીત;
રાણી મૂકી રડવડી, રાચી ત્યાં શી રીત. ૧૧૭
બુડી દુઃખમાં બાપડી, અદિક અગ્નિની આંચ;
એકે દેશ ન ઉકલે, ચટપટ કાળની ચાંચ. ૧૧૮
અતિશે જ્યારે દુઃખ પડે, આકુળ વ્યાકુળ થાય;
સેવા શિવ સેવક તણી, વિશંભર વા'રે ધાય. ૧૧૯

ચોપાઈ.

કંટક કાળા ઝેરી ઝાડ, તે દેખીને ધ્રુજે હાડ;
વ્યાઘ્ર ગર્જના વનમાં કરે, રામા રઘવાઈ રણમાં રડે. ૧૨૦
ન મળે પામે અન્ન કે નીર, થરથર કંપે કુમળું શરીર;
ભૂખ તરશ દાવાનળ દુઃખ, ભારે ભૂંડી લાગી ભૂખ. ૧૨૧
મહા રોગે પીડાયે ઘણી, વાત કહું શી કષ્ટ જ તણી;
કળકળતી વલવલતી વન, નવ દીસે કો માનવ જન. ૧૨૨
પંથે અથડાતી તે પડી, નગર સમીપે આવી ચડી,
રગતપીત તે રૂંવે ચૂવે, રાણી તે મહા દુઃખે રૂવે. ૧૨૩
બાળક રોગિયો લીધો બાંય, તરણી રોતી આવી ત્યાંય;
પદ્મ પટ્ટણ ગુણવંતું ગામ, પદ્માકર વૈશ્ય-નૃપનું નામ. ૧૨૪

અધિકારે સરખો ન્યમ ઇંદ્ર, ચાતુર ચોદ્દો પ્રકારે ચંદ્ર;
હરિશ્ચંદ્ર સરીખું રાખે સત, પરિયાંનું પુણ્ય વધારે પત. १२५
ક્રોડ વસાએ બીજે કર્યું, અધિપત અશરણનો શર્ણું;
ગાય બ્રાહ્મણ કે સ્ત્રી પીડાય, તત્ક્ષણ તેની વ્હારે ધાય. १२६
પરદુઃખ દેખી દુખિયો હોય, એવો રાજા કોઈક જોય;
કુબેર સરીખો તે ધનવંત, જુધિષ્ટર સરખો દીસંત. १२७
રામ રાજ્ય રૈયતને સુખ, ભૂપતિ ભાગે સૌની ભૂખ;
પર દુઃખ દીઠે પોતે દુખિ, પ્રજા સુખી તો પોતે સુખી. १२८
રતિ કામ સરીખું રૂપ, ભાગ્યશાળી ભારે ગુણ ભૂપ;
ફરે આણ ને ધર્મી રાજ્ય, અસત્ય અન્યા તનથી તાજ્ય. १२९
ડાહી હુતી એક તેની દાસ, પ્રીતે આવી પ્રમદા પાસ;
નિર્મળ સરોવર કેરું નીર, તરુણી બેઠી તેને તીર. १३०
તે જુવતીએ રાણી જોઈ, દુખણી દુઃખ સંભારી રોઈ;
પ્રેમદા દુઃખે ફાટે પહાણ, સુકાય બાધા નીર નવાણ. १३१
લીલાં તરુવર સૂકાઈ પડે, ચિંતનીનું દુઃખ હૈડે ચઢે;*
આસ્વાગત અદિકી ત્યાં કરી, આપ દાસી ઉછંગે ધરી. १३२
પૂછી નાર ને લીધો પાર, છે એ કોઈ રાજાની નાર;
ધારણ દીધી સાચી ધીર, ખવરાવ્યું ને પાયું નીર. १३३
પરહરી તે આવી પુર પાસ, રાજા પાસે આવ્યો દાસ;
અથ ઇતિ માંડી કહી કથા, વનિતા દુઃખ પામે છે વૃથા. १३४
મહારાજા કહું છું એક વાત, રાણી છે જુવતિની જાત;
અદિક દુઃખ દીઠું છે અમો, અશરણ શરણ કહાવો છો તમો. १३५
નોધારાંના છો આધાર, દુખિયાની કરો છો નિત વ્હાર;
કરોડ વ્રતનું પુણ્ય જ હશે, તેહ નાર સુખી તો થશે. १३६
દુઃખ દાવાનળ રોગે ભરી, સરોવર પાળે છે સુંદરી;
બાળક નાનો છે બાંહેમાં, વનિતા તે વડની છાંયમાં. १३७
રુડો દીસે તેનો તન, રાજપુત્ર કો રિદ્ધ રતન;
ખૂબ દુઃખ ને રોગે રખો, કારણ કામનીએ મુજને કહ્યો. १३८
હેત પ્રીત ને પૂરણ પેર, ગુણવંતી તેડી આણી ઘેર;
પદ્માકર વૈશ્યે જોડ્યા પાણ, વદને બોલ્યો અમૃત વાણ. १३९
ચતુરા કેરાં જોયાં ચેન, તું માત તું મારી બહેન;
કહી સાંભળી વિગત વાત, સુખે રહો હઈ મારી માત. १४०

---

* પ્રત ૨. "પદ્મનિ દુઃખે પર્વત પડે."

આ સર્વે મારૂં ઘર સૂત્ર, આદ્યા કારણ જાણો પુત્ર;
તારા કણ તારો કોઠાર, તારાં વસ્ત્ર તારો ભંડાર. ૧૪૧
રાખી રાણી રાખ્યો તન, શિવ સેવાથી વાધે પુણ્ય;*
રાણીને દીધી શુભ શીખ, ભવતારણ ભજો જુગદીશ. ૧૪૨
ઓસડ વેસડ અધિકાં કરો, ઝાઝાં કણ બ્રાહ્મણ કર ધરો;
એમ ઉપાયો કીધા ઘણા, એક વાત ન રાખી મણા. ૧૪૩
મારી હળતાળ પારા મારિયા, એથી વૈદ્ય સરવે હારિયા;
આદાન નિદાન ચિકિત્સા ચા'ય, ત્યમ ત્યમ વ્યાધિ વધતો જાય. ૧૪૪
મહા પાપે મહા રોગી હોય, તે તે કયમ મટાડે કોય;
પાકું ક્ષય ભગંદર ભોગ, રગતપિત પાપીને રોગ. ૧૪૫
ઓસડથી એ તો નવ ટળે, રોગ ટળે જો પાતિક બળે;
ઘણા ઉપાય કર્યાં બહુ પુણ્ય, નિમેષ માત્ર ન રાખી ન્યૂન્ય. ૧૪૬
તોયે રોગ એનો નવ ગયો, દિનાદિન પ્રત્યે બમણો થયો;
તે ભામનિના મળિયા ભોગ, બાળકને વ્યાપ્યો ખઈ રોગ. ૧૪૭
ગળવા માંડ્યો તે તો તર્ત, માતુ દેખતાં પામ્યો મૃત્ય;
રુદન કરે પદ્માકર રાય, કરી ચાકરી ના ફળી કાય. ૧૪૮
લક્ષ મળ્યા નગરના લોક, સ્ત્રીના દુઃખથી પામે શોક;
રાય તણી રૂવે રાણીઓ, જ્યારે પુત્ર મુવો જાણીઓ. ૧૪૯
દુઃખ પામે તેની માવડી, વ્યથા કયમ વેઠું આવડી;
પિયર સાસરૂ સર્વે ગયું, પુત્ર મર્ણથી દુઃખ બહુ થયું. ૧૫૦
પિંડ પ્રાણ ધરી શું કરું, મા કહે પુત્ર સંગાથે મરું;
હવે દેહમાં કયમ રહે જીવ, કોપ્યો જ્યારે દારુણ દેવ. ૧૫૧
કાલાવાલા સૌ કો કરે, જાણે રખે એ નારી મરે;
જ્ઞાન તેને સમજાવ્યું ઘણું, તન ધિરજ રાખે તે તણું. ૧૫૨
ગયા માંધાતા જે મહીપતિ, ગયા કંઈક જોગિ ને જતિ;
બળીભદ્ર ગયા, ગયા ફરસુરામ, ગયા પ્રદ્યુમ્ન જે કોટિક કામ. ૧૫૩
ગયા સહસ્રાર્જુન ઝાઝા રુખિ, તેત્રીશ કોટી દેવ ગયા મહાસુખી;
ગયા વ્યાસ વસિષ્ઠ શુકદેવ, ગયા સુર સનકાદિક સેવ્ય. ૧૫૪
ગયા ઉદ્દાલક ને હરિશ્ચંદ્ર, ઉડી ગયા કંઈ જેવા ઇંદ્ર;
જે શીર ઢળતાં સોના છત્ર, તે નર પામ્યા તુળસી પત્ર. ૧૫૫
ગયા દાતાર જશવંત ઝુઝાર, કંઈ ગયા ભૂપ ગયા મેલી ભંડાર;
ગયા ભણ્યા ગણ્યા બહુ ભેદ, ગયા ગુણીજન પાઠે વેદ. ૧૫૬

---

* પ્રત ૪. "શિવની શયે પ્રકટાવે પુણ્ય."

જે કો જાયા તેને જવું, એ વાતે શું દીઠું નવું;
આજ કાલ કે કોઇક પરમ, ભોગવે આયુષ્ય લખિયું કરમ. ૧૫૭
રાખ્યું કોનુ ન રહે કોય, જગત બધું જુગતેથી જોય.
માથે મૃત્યુ આડે અંક, ગયા રાય રાણા ને રંક. ૧૫૮
ઇંદ્રજીત રાવણ કુંભકર્ણ, બળિરાય સરીખા પામ્યા મર્ણ;
ગયા જોરાવર જેનાં ગાત્ર, તો તારો અર્ભક કોણ માત્ર. ૧૫૯
દિલીપ દશરથ અધિપતિ અજ, ધર્મ તણી જેને ઘેર ધ્વજ;
ગયા જાદવ જે છપન કોડ, જગ બાધો જીત્યો હિત હોડ. ૧૬૦
ગયા પાંડવ સરીખા પાત્ર, તો તહારો અર્ભક કોણ માત્ર;
મગ કોરીને પેસે માંહ્ય, તોયે મોત ન મૂકે ત્યાંય. ૧૬૧
લખ્યા લેખ તે તો નહિ મટે, જવ ભાર વધે કે તલ નહિ ઘટે;
છઠ્ઠીના લખાયા જે લેખ, ભવિષ્ય મટે નહિ મીન કે મેષ. ૧૬૨
મરે ભાગ્યશાળી ને ભક્ત, મરે ભોગી જોગિ ને જક્ત;
પંડિત, રંડા, દડી મરે, કુડી કલ્પના મૂરખ કરે. ૧૬૩
મરે પાપી ઔંઢો પુણ્યવત, મરે શાહ સતિ ને સંત;
અબ્દ સહસ્ર કે જીવે લાખ, આખર ખાખર કાષ્ટે ખાખ. ૧૬૪
ધુમપાની જોગી સુજાણ, મોટા મૃત્યુ ગયા મસાણ;
મહા પાપી નિત પાપ જ કરે, આયુષ્ય ખુટે તે પણ મરે. ૧૬૫
કાળ સૌને નિત નિશ્ચે ખાય, જે કો જાયુ તે સઉ જાય;
કાળ વશ બ્રહ્મા ને ઇન્દ્ર, કાળ વશ રવિ ને ચંદ્ર. ૧૬૬
કાળ વશ અંગદ ને વ્યાળ, કાળ વશ છે દશ દિગ્પાળ;
કોડ બ્રહ્માંડ દીસે છે ઘણું, સર્વ ચવેણુ કાળ જ તણું. ૧૬૭
કેટલુંક સુષ્ટિ મારે સુખ, તોયે કદી ન ભાગે ભૂખ;
નદી પર્વત ને પ્રૌઢા પહાડ, ઝેર અમૃત ને મોટાં ઝાડ. ૧૬૮
જક્ષ ગંધર્વ ત્રિદશ દાનવી, નરનાર પશુ પક્ષી માનવી;
હારજન તે હરિ સરખા હોય, હરવિણ કાળ ન જીતે કોય. ૧૬૯
કાળે પૃથ્વી પર્વત પડે, એમાં શાનું અચરજ અડે;
હેમંત શરદ્ ગ્રીષ્મ વસંત, એનો પણ આવી રેહ છે અંત. ૧૭૦
હુતાશની દિવાળી કરી, નિત નિત આવે છે ફરિ ફરી;
આજ કાલ ને સાંઝ સવાર, મધ્યાન મધ્ય રાત્રિ વારંવાર. ૧૭૧
અમાસ પૂનમ માર્ગશિર ને માહ, કાળ ચતુરાઈ એ તો ચાહ;
કરોડવાર અવતરિયા રામ, કરોડ રાવણ રોળ્યા તે ઠામ. ૧૭૨
કરોડ કૃષ્ણ અવતરિયા અંશ, અનેક કોડ હણિયા છે કંસ;
કૂપ થકી જ્યમ ઘેહેડયો* ફરે, કાળ ક્રીડા એ રીતે કરે. ૧૭૩

* રેંટમાળના ઠીકરાના ઘડા

કાળ વિસારે નહિ કોયને, ગ્રહે લાગ રુડો જોઈને,
ફોકટ શીદ કરાવો હાસ્ય, નામ ધરાવ્યું તેનો નાશ. ૧૭૪
એમ પ્રબોધ કરે સૌ ઘણું, મન નવ માને તરુણી તણું;
પડ્યો પુત્ર ને ઝૂરે માત, કરવા માંડ્યો ઝંપાપાત.* ૧૭૫

દોહરા.

પૂર્વ જન્મના પુણ્યથી, શિવ જોગી એક સિદ્ધ;
અચાનક ત્યાં આવી ચડ્યો, કરુણા રુડી કીધ. ૧૭૬
શિવકવચ શ્રવણે સુણ્યું, પૂર્વ જન્માંતર આપ;
શિવ સેવકની સેવથી, પ્રલય થયાં સૌ પાપ. ૧૭૭
રુડું થનારું જ્યાહરે, સૂઝે છે સત્સંગ;
જેથી ભવજળને તરે, રાચે રુડો રંગ. ૧૭૮
રૂડું થનારું જ્યારે, પ્રીછે પુણ્યની પેર;
રૂડું થનારું જ્યાહરે, ગુણીજન આવે ઘેર. ૧૭૯
કલ્પાંત કરે છે કામનિ, યોગિ આવ્યા તે ઠામ;
દેવ સરીખા દીસતા, શિવ પદ નિર્મલ નામ. ૧૮૦
પ્રેમદાને સૌ પ્રીછવે, બાળક પામ્યો મૃત્ય;
શિવ સેવક સુંદર વદન, ત્યાં આવ્યા છે તર્ત. ૧૮૧
મહા મંગળ આનંદમાં, બહુ વિદ્યાનો ભૂપ;
આકસ્માત કરૂણા કરી, ઋષભ સમો વડ રૂપ. ૧૮૨
મુખે મંત્ર મહાદેવનો, જપ પંચાક્ષર જાપ;
પ્રીછવે સ્ત્રીને પુરુષું, ત્યાં આવ્યો આપોઆપ. ૧૮૩
અકસ્માત રવિ ઊગિયો, હેત અજવાળું હોય;
શિવ પ્રતાપ શિવ સારખો, કળી શકે નહિ કોય. ૧૮૪
માનુભાવ દીઠો મહીપતે, ચતુર શરદનો ચંદ;
જળહળ જ્યોત જશ રૂપ તે, તે આગળ તુચ્છ ઇંદ્ર. ૧૮૫
ઉઠી સૌ ઉભા થયા, મુનિને દીધાં માન;
આસન આપ્યું હેતથી, ભારે રાખી ભાન. ૧૮૬
લાલચ લોભ વહાલું નથી, નથી સ્વપ્નમાં શોક;
મિત્ર શત્રુ તેને નથી, સમદ્રષ્ટે સૌ લોક. ૧૮૭
દયાવંત દાતાનિધિ, કરૂણારૂપ કિરપાળ;
મમત નહિ માયા નહિ, જૂઠી નહિ જંજાળ. ૧૮૮
હરિજન હર્ષ પામ્યા ઘણું, નીચાં ઢાળ્યાં નેણ;
અમૃતથી મીઠાં ઘણાં, વદન દીપતાં વેણ. ૧૮૯

* ત્રણ પ્રતમાં ઝંપાપાત છે.

કહો સૌ કો અહિં કેમ મળ્યા, દેહ પામો શે દુઃખ;
માગો છું શું મુજ કને, સૌને થાય ક્યમ સુખ. ૧૯૦
અર્થ ગર્થ નહિ મુજ કને, મુજ પાસે નહિ ધન;
રુદ્રાક્ષ વિભૂતિ મુજ કને, હું છું જોગી જન. ૧૯૧
વળતો પદ્માકર વદે, સાંભળો મુનિ મહારાજ;
મરે પુત્રશું માવડી, જાય લોકમાં લાજ. ૧૯૨
મોત આવ્યું તે તો મરે, પ્રેમદા છોડે પ્રાણ;
અબળા આતમ હત્યા કરે, થાય હસું ને હાણ. ૧૯૩
દયા કરી દયાનિધિ, હેત ભેરખો હાથ;
મૂકી વિભૂતિ મુખ વિશે, દેખતાં સૌનો સાથ. ૧૯૪
મૃત્યુંજય જીતે મૃત્યુને, ત્ર્યંબક મન્ત્ર હિત હોય;
અન્ય બીજો જીતે નહિ, અવર ન પૂજે કોય. ૧૯૫
મૃત્યુકાળને જીતવા, મૃત્યુંજય સમર્થ;
બાકી બીજા મંત્રનાં, વખાણ કરો તે વ્યર્થ. ૧૯૬
મહાદેવથી મોટા નથી, મૃત્યુંજય મોટા મંત્ર;
વેદ પુરાણ ને શાસ્ત્રમાં, તોળી જોતાં તંત્ર. ૧૯૭
આળસ મોડી ઉઠીઓ, થયો સજીવન જોગ;
ભદ્રાયુ નામ તેનું કર્યું, રુદ્રાક્ષે ટાળ્યો રોગ. ૧૯૮
કાયા દિવ્ય કામાતણી, થઈ નિરોગી દીઠ;
પ્રસન્ન થયા એક પલકમાં, પાણ ફેરવ્યો પીઠ. ૧૯૯
રામા રૂપ રંભા સમુ, વપુએ જોબન વેશ;
અરુણ તરુણ અર્લક થયો, દાખ્યો બાધિ દેશ. ૨૦૦
જાણ્યું બાધા જગતમાં, પ્રત્યક્ષ એ તો ઈશ;
શિશુને સજીવન કર્યો, ધર્મ ધોરંધર ધીશ. ૨૦૧
પદ્માકર ઘણું હરખ્યો, તન મન ધન વપુ વેશ;
પ્રગટ પુણ્ય મારું થયું, દેવ પધાર્યા દેશ. ૨૦૨
અપરાધી શું ઓળખું, ઈશ સમા છો ઈશ;
વચન વદો વિષ્ણુ સમાં, જગતપતિ જગદીશ. ૨૦૩
સિદ્ધ તણા પણ સિદ્ધ છો, બ્રહ્મ સમા છો બ્રહ્મ;
કંગાળ ઉપર કરુણા કરી, ધાર્યો રુડો ધર્મ. ૨૦૪
દર્શન દુર્લભ દેવને, પામરને હવા પ્રસન્ન;
અહર્નિશ મુજ રુદે વસો, મહાદેવતણું દર્શન. ૨૦૫
અમો કંગાળ શું આપિયે, શિષ્ય થઈ કરીએ સેવ;
નિરંતર નિર્લોભી તમો, દેવતણા પણ દેવ. ૨૦૬

કુવચન કથીર તારે મને, રત્ન તારે મન રાખ;
કોટિ ચિંતામણી કાંકરા, શાસ્ત્ર પૂરે છે સાખ. ૨૦૭
વસ્ત્ર વપુથી વેગળાં, ધન તારે મન ધૂળ;
માયા ખાસી દાસી કરી, મહારાજ છો બોહ મૂલ્ય. ૨૦૮
સ્તુતિ નિંદા સમાન છે, અમૃત વિષ બે એક;
શત્રુ મિત્ર સરખા ગણો, વસો એ રીત વિવેક. ૨૦૯
રાય વચન એમ સાંભળી, હરિજન પામ્યા હર્ષ;
પ્રસન્ન થયા પુર ઉપરે, કરુણાનિધિ કલ્પવૃક્ષ. ૨૧૦

ચોપાઈ.

સજીવન કીધો જેહને, તરત ખોળે લીધો તેહને;
ભદ્રાયુ પાડયુ છે નામ, દેખે ગુણીજન બાધુ ગામ. ૨૧૧
વિસ્મય પામ્યો ભારે ભૂપ, કંદર્પ સરિખુ કીધુ રૂપ;
દેશ બાધામા જાણ્યો દેવ, સમ્યક્ પ્રકારે કીધી સેવ. ૨૧૨
કર્ણમાં મૂક્યો શિવનો મત્ર, આપી ભસમ તરતીમે તંત્ર;
હરિહર એને પરસન્ન થશે, ભરતખંડનો ભૂપતિ થશે. ૨૧૩
એક સહસ વર્ષ કરશે રાજ, અસત અન્યા તનથી તાજ;
રાય પદ્માકરનો જે દીકરો, એ પણ આપ ઉછગે ધર્યો. ૨૧૪
થાજે તું ધુરંધર ધીર, એ રાજાને તુંય વજીર;
ભદ્રાયુ ભૂપ સિમંત પ્રધાન, અધિકાર ઇન્દ્ર તણો અનુમાન. ૨૧૫
મૃત્યુંજય મંત્ર વિભૂતિ દીધ, કરુણા ભકત ઉપર બહુ કીધ;
સમુદ્ર વલય ફરશે તુજ આણ, પ્રતાપ પુરંદર સમો પ્રમાણ. ૨૧૬
પદ્માકર તેડયો એકાંત, ભાગી તેના મનની ભ્રાંત;
ફરી ફરી શું પૂછે મને, થોડે દહાડે મળશું તને. ૨૧૭
લોકે સ્તુતિ માંડી જેટલે, પોતે પથ કર્યો તેટલે;
રહો રહો કહેતાં યોગિ ઉઠીઓ, ઉમંગવત મહાજળ છુટિઓ. ૨૧૮
કોના કથન સુણ્યાં નહિ કર્ણ, ચમક ચમક ચલાવ્યાં ચર્ણ;
ગુણવંત શિવયોગિ તો ગયા, ઉછાહ ઘણા લોકોને થયા. ૨૧૯
રાય પદ્માકર કેરો તન, અદિક ગણે ભદ્રાયુમન.
શુકલ પક્ષમાં વાધે ચંદ્ર, અધિપતિ જાણે શોભે ઇન્દ્ર. ૨૨૦
વાધે ઉતરાયણમાં રવિ, તેવી શોભા સુતની હવી,
જ્યમ આષાઢો વાધે મેહ, દેવાંશી થઈ ભદ્રાયુ દેહ. ૨૨૧
કુળાચાર કોડેથી કીધ, ઉપવિત બે બાળકને દીધ;
મૂકયા નિશાળે બે પુત્ર, જેહ વડે સઘળુ ઘર સૂત્ર. ૨૨૨

દોહરા.

સૂત કહે શૌનક સુણો, શિવ સેવક મહિમાય;
વેદ વરણવી નવ શકે, ગુણ નિત' શારદ ગાય. ૨૨૩
બ્રાહ્મણ પેલા ભવ તણો, ભૌંઠાં કરતો પાપ;
સ્ત્રી હત્યા કીધી ઘણી, શિર સતીઓના શાપ. ૨૨૪
બ્રહ્મહત્યાનો ભોગિયો, પિંગળા સાથે પ્રીત;
મદિરામાં રહેતો મચ્યો, રુડી નહોતી રીત. ૨૨૫
શિવ સેવકની સેવથી, એક રાત એક દીશ;
નવ ક્રોડ જન્મ નરકે પડત, એહ ઉગાર્યો ઇશ. ૨૨૬
તેહ પુણ્યથી અવતર્યો, ભૂપતને ઘેર ભોગ;
પૂર્વજન્મનાં પાપથી, રૌરવ ભોગવા રોગ. ૨૨૭
પૂર્વજન્મનાં પુણ્યથી, દીઠું દિવ્ય દર્શન;
પાપ સર્વ પ્રલય થયાં, હવા ઇશ પરસન્ન. ૨૨૮
આગળ વાખ્યા આદરશે, વાતતણો વિસ્તાર;
ન્હાલ કરે નિમેષમાં, તરશે ભવ સસાર. ૨૨૯
પિંગળા ગણિકા પાપણી, કહીશ વિગતની વાત;
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, શિવ મહિમા સાક્ષાત. ૨૩૦
પાપ રૂપ ગણિકા હતી, ભૌંઠાં કરતી પાપ;
નવક્રોડ જન્મ નરકે પડત, તે તો ઉગરી આપ. ૨૩૧
એક રતિ અગ્નિ અડે, થાય ભસ્મ હદ રાખ;
શિવ સેવકને સેવવો, છએ શાસ્ત્રની છાપ. ૨૩૨
સંક્ષેપે કહું તે કથા, વાણી વેદ વિલાસ;
દશ અધ્યાય પૂરણ થયા, પ્રાકૃત શબ્દ પ્રકાશ. ૨૩૩
શિવ પૂજો શિવ શિવ કહો, શિવ ઉપર હિત હાસ્ય;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૨૩૪

ઈતિ શ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'પીંગળા સ્ત્રી પ્રકરણ' નામનો દશમોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૧૧ મો.

દોહરા.

શ્રી શુભ વિદ્યા સરસ્વતી, મતિ દેયણી માત;
પામરને પંડિત કરે, વિશ્વમહિ વિખ્યાત. ૧
જતિ સતી ભોગિ બ્રહ્મ સુત, અતિ ધૃતિ ધરતા ધ્યાન;
રતિપતિ કરજોડે સઉ, મહિપતિ માગે માન. ૨

દાતા સુખ સાગર તણી, ત્રાતા જન જગત;
સુખ શાતા સૌ વિશ્વની, વિચાર તણી વિગત્ય. ૩
આનદ કંદ છો હરનિશ, ચતુરાઇ તણી તું ચંદ;
પામરને પંડિત કરે, પાદ ઇચ્છે તુજ ઇન્દ્ર. ૪
બાર રાશે બાંધ્યું જગત, છોડયું નહિ છૂટંત;
એક અયુત ઇશ્વર મળે, તેથી નહિ ત્રુટંત. ૫
બીજો બાંધવ ત્રીસનો, હાંકી બાંધે હોડ;
તે કોથી છૂટે નહિ, કિરતાર મળે જો કોડ. ૬
બુદ્ધિથી બાંધ્યો બાવને, ત્રીજો બંધ તરતોલ;
ખડ ભાષા ખડ શાસ્ત્ર શુભ, બાબત બાવન બોલ. ૭
એકવીસ કોડ બ્રહ્માંડમાં, જડ ચૈતન્યનાં નામ;
બાંધ્યાં બાર બત્રીસમાં, કહે કવિ શારદ કામ. ૮
પુરાણ પાઠ પવિત્ર જે, સંસ્કૃત પ્રાકૃત સર્વ;
બાંધ્યાં બત્રીસ બાવને, ગુણવંત તજો સૌ ગર્વ. ૯
સવાલક્ષ ભારત કથા, અષ્ટાદશ પુરાણ;
શત કોટિ રામાયણે, સમજો જાણ સુજાણ. ૧૦
ચાર વેદ થઇ ચારલક્ષ, કીર્તન અપરંપાર;
બત્રીસ બંધે બાધિયો, સકળ સૃષ્ટિ સંસાર. ૧૧
કુણમાત્ર કવિયો લહે, પંચમહાભૂતનો પિંડ;
કૃપા તારીથી હું ધરું, કહું બ્રહ્મોત્તર ખંડ. ૧૨
માયાને વશ માનવી, મનને વશ જ્યમ ચરણ;
ત્યમ તારે વશ છું કવિ, જ્યમ વાયુ વશ તરણ. ૧૩
દિવ્ય ચંદ્રોદય દેશમાં, રિદ્ધ ચંદ્રાંગદ રાય;
સુનંદા ઘેર સ્ત્રી સતી, કંદર્પ સરીખી કાય. ૧૪
ખાન પાન ધન ધ્યાન દૃઢ, ધર્મ કર્મ સુસત્ય;
યથા નામ તથા ગુણ, પરિયાંનું રાખે પત્ય. ૧૫
અરથ ગરથ રથ પાલખી, સમરથ સંગ્રામે શૂર;
લાજવટ ને રાજવટ, શાહાવટ ન્યાવટ નૂર. ૧૬
પેંદળ ગેંદળ હયદળે, મદગળતા માતંગ;
ખેડાગ અતિશે બાંકડા,* તાતા તરતિમ તુરંગ. ૧૭
અવખતની ઉનમ નહિ, મહા સુખ સાગર મોટ;
દીકરા પાપી નિપજ્યા, ખરી એક મોટી ખોડ. ૧૮

* અસ્પષ્ટ છે.

અર્ભકની ઇચ્છા ઘણી, અહર્નિશ પૂજે ઇશ;
મત્ર જંત્ર મહાદેવના, તેહ ચઢાવે શીશ. ૧૯
સેવે નિત શૂળપાણને, ગાણાં શિવનાં ગાય;
ત્રિપુરારિ ત્રુઠયા તેહને, કૈલાસ તણો જે રાય. ૨૦
જન્મ જન્માંતર પિંગળા, ઘણા પાપમાં ગર્ક;
હતી અળખામણી ઇશને, નાખત તેને નર્ક. ૨૧
શિવ સેવક સેવ્યા થકી, નિર્મળ ઝાઝો નેહ;
વિશંભર વહાલી ઘણું, જેમ પાતાનો દેહ. ૨૨
ભોળા શિવનો ભાવ જો, વિશ કોટી હોય વાંક;
પ્રસન્ન થાય પળ એકમા, એ તો આડે આંક. ૨૩
જશ આપે જળધારથી, ન્યાલ વજાડે ગાલ;
ધંતુર ચઢાવે ધન દિયે, વિશ્વેશ્વર રાખે વ્હાલ. ૨૪
કોસેર કરે નહિ આપતાં, પુણ્ય હોય પાશેર;
વડના બીજ પેરે વધે, મોટમ પદનો મેર. ૨૫
પાપ કરનારી પિંગળા, કુકર્મની કરનાર;
નર્ક કુંડ નર્કગામિની, નહિ નર્કમાં ઠાર. ૨૬
વિશંભર મન વિચારીઉં, ગુણ ગ્રહ્યો તે ગૂઢ;
શિવ સેવક સેવ્યાતણું, પુણ્ય ફળ આપુ પ્રૌઢ. ૨૭
અષ્ટ મહાસિધ નવનિધ સહિત, ભોગવે રુડા ભોગ;
વસે પછી વૈકુંઠમાં, શિવ સેવક સંજોગ. ૨૮
સહજ શિવ સેવકતણું, દીઠું દિવ્ય દર્શન;
પુણ્ય ઉપાર્જન એટલું, પરમેશ થયા પરસન્ન. ૨૯
હોય ઢગલો જ્યમ તરણનો, કળિ ન શકે કોય;
જવ જેટલો અગ્નિ અડે, બળી ભસ્મ તે હોય. ૩૦
રજ હોય પર્વત જેટલી, મેરુવત મહિમાય;
ઉડી જાય આકાશમાં, વિપરીત વાયુ વાય. ૩૧
અસંખ્યઅલેખે અજ તણાં, ઘેણુ બાંધ્યાં શું ઘાય;
સિંહનાદ શ્રવણે સુણે, સર્વે નાશી જાય. ૩૨
અંધારું હોય અતિ ઘણું, તરુણ તિમિર ઘનઘોર;
દિનકર ઉદય દીસે નહિ, શાહથી નાસે ચોર. ૩૩
ઔંઢાં પાપ પ્રાણી કરે, જાણ અજાણે જેહ;
શિવ મંત્ર શ્રવણે સુણે, થાય દેવાંશી દેહ. ૩૪
તારણ તત્ત્વ ત્રિલોકનું, નરક નિવારણ નામ;
દુર્લભ દર્શન શિવભક્તનું, થિર પદ અવિચળ ઠામ. ૩૫

પાપ રૂપિણી પિંગળા, ભારે વટલાવ્યા ધર્મ;
માણી માંસ મદિરા મદતા, કુડાં કીધાં કર્મ. ૩૬
જાનાં છિનાળાં કીધાં ઘણાં, કઈ રેવરાવી રાંડ;
કેઇને કીધા રાંકડા, કેઇને કીધા ડાંડ. ૩૭
શિવભક્તની સેવથી, નિર્મળ થઈ તે નેટ;
ચંદ્રાંગદ રાણી સુનંદની, પ્રગટી તેને પેટ. ૩૮
શુભ મુહૂર્ત શુભ લગ્નમાં, કોટિક કંદર્પ કામ;
લાડકવાઈ લક્ષ્મા, સત પુત્રને ઠામ. ૩૯
તે વનિતા વાધે ત્યાંહાં, રામામાં બહુ રૂપ;
ઉત્પત્તિ આગળ આવશે, એહ કથા અનૂપ. ૪૦
વાધે વિધુ શુદ બીજનો, વાધે દક્ષણાયન રાત;
અરણ્ય વાધે ઉતરાયણ, જુવતિ સુંદર જાત. ૪૧
પદ્મનીથી પંદર ગણી, ચિત્રણીથી સેં ચાર;
રતિ રૂપ રંભા સમું, લક્ષણ વીસ ને બાર. ૪૨
ડાહાપણ અંગ દશ કોટિધા, મોટમ પરવી મેર;
શુભ જોગે આવી રહ્યા, વરસ થયાં જાં તેર. ૪૩
રાય પદ્માકર ઘર થકી, ચતુર ચપળ ચાલંત;
પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા કારણે, મન સાથે મહાલંત. ૪૪
નવ દુર્ગાને નરખિયાં, દશ દિગ્પતિને દીઠ;
ચાતુર ચોસઠ યોગિની, ફર્યાં પૃથ્વીની પીઠ. ૪૫
ગંગા સિંધુ ગોમતી, કાશી ને કેદાર;
સાંતમુક્તિપુરિયો સહિત, જ્યોતિ લિંગ બુધ બાળ. ૪૬
અડસઠ તીર્થ જે અધિક પદ, સેતુબંધેશ્વર રામ;
નવસેં નવાણું નદ નદી, થિર ચાલ્લર પદ ઠામ. ૪૭
પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા કરી, સાચા જેના શેર;
પુનરપિ પદ્માકર ગૃહે, યોગિરાજ ફરી ફેર. ૪૮
પદ્માકર બ્રહ્માણ સહિત, સભા ભરી છે જ્યાંહ;
મહા શિવ સરખા સહજમાં, તત્ક્ષણ આવ્યા ત્યાંહ. ૪૯
સભાસદો ઉભા થયા, માન ઘણેરાં દીધ;
અર્ઘ પાદ્ય પૂજા કરી, લાંવ લાખેણા લીધ. ૫૦
કુંમકુંમ છડા દેવરાવિયા, રંગ્યા મહેલ અવાસ;
પુષ્પ પ્રેમળ પથરાવિયાં, કસ્તુરી બેંઠ બરાસ. ૫૧
કેસર ચંદન કર્દમ કર્યા, ઘણા અર્ગજા ઘોળ;
અબીલ ગુલાલ ઉડાવિયા, કીધો કુમકુંમ રોળ. ૫૨

પય ઉંમર ધોવરાવિયા, મોતી પૂર્યાં ચોક,
દેવ દુદુભિ વાગિયા, ગુણ અજવાળ્યા ગોખ ૫૩
કરજોડી ઉભા રહ્યા, ભદ્રાયુ ને ભૂપ,
દિનકર તુલ્ય દયા નિધિ, ઋષિ સરીખુ રૂપ ૫૪
પતિતને પાવન કરો, દીન બંધુ દાતાર,
અધમ ઉદ્ધારણ અધિપતિ, કરુણા રૂપ કીરતાર ૫૫
પદર પ્રદક્ષિણા કરી, પ્રણમ્યો ઋષિને પાગ,
સુખ સાગરમય મુક્તિની, જડી મુને તો જાગ. ૫૬
કરનાર કોટિ કલ્યાણના, સુખ સાગરનું સત્વ,
કહેવા માત્ર છો માનવી, ત્રિલોક તણુ છો તત્વ ૫૭
પ્રાણદાતા પરબ્રહ્મ છો, મોક્ષદાતા છો મૂળ,
જેના દર્શનથી ટળે, ભારે સકટ શૂળ ૫૮
કગાલને કરુણા કરો, અધમ ઉદ્ધારણ આપ,
પાચ પદારથ પામિયે, તમ દર્શન પ્રતાપ ૫૯
એક ઉનમ રહી નહિ, દયા કરી છે દેવ,
અમો પામર શુ પ્રીછિયે, સદ્ગુરુ કેરી સેવ ૬૦
તમ જોરેથી જુલિયે, સતવસા તમ શર્ણ
બુદ્ધિ દ્યો તમ બોલિયે, ચતુર તગાસે ચર્ણ ૬૧
કોડ દિવાળી આજ દિન, કોટિક હેતુ હર્ષ,
કોડ કામ ચિંતામણી, કોડ કોડ કલ્પ વૃક્ષ. ૬૨
કોટિક ગગા ગોમતી, કોટિક નર્મદા નિદ્ધ,
કોટિક રવિ ઇન્દુ ઉદય, સહજ પધાર્યા સિદ્ધ ૬૩
કોણ પુરય પ્રગટ થયુ, કોણ તિરથ વ્રત વેદ
પાપીને પાવન કર્યા, ભ્રાત નથી કાંઈ ભેદ ૬૪
સદ્બુદ્ધિ અમ ઉપજે, કૂડ કપટ પળાય
મન વશ ક્યમ રહે માહરુ, માયા ક્યમ જીતાય? ૬૫
તે ઉપાય તમો કહો, રુદયા રહે તમ રૂપ,
પાપ પ્રનય મમતા ટળે, પૂછે ભદ્રાયુ ભૂપ. ૬૬
અમૃત વચન શ્રવણે સુણ્યાં, યોગિ બોલ્યા તે સાથ,
શિક્ષા કહુ તે સાંભળો, હેતે મૂકનો શિર હાથ. ૬૭

ચોપાઈ.

વારુ બોલ વપુમા વસ્યા, હેત ઘણે ઋખેશ્વર હસ્યા,
ભદ્રાયુ સાંભળરે ભ્રાત, વેદવચન કહુ છુ વિખ્યાત ૬૮

એદિક હેતથી કહું છું અમો, તે રીતે આચરજો તમો;
ગુપ્તમાં ગુપ્ત ને ગુજમાં ગુજ, શિવ પ્રસન્ન થવાની સૂઝ. ૬૯
સદ્ગુરુની નિત કરજો સેવ, મૂળ મંત્ર જપજો મહાદેવ;
કોડે પુરાણ કહે છે સઉ કથી, ગુરુ ગોવિંદમાં અંતર નથી. ૭૦
હરિહરમાં જો અંતર ધરે, સુકૃત સાત જન્મનાં હરે;
વિપ્ર વિષ્ણુમાં આણે ભેદ, ખરો હૈયામાં ઉપજે ખેદ. ૭૧
વિષ્ણુ ભક્ત ભાવે વંદજો, નિંદક જનને તો નિંદજો;
શિવ વિષ્ણુને નિંદે આપ, દંડ દેતાં નવ ગણશો પાપ. ૭૨
સર્વ દેવને નામો શીશ, સકળ વ્યાપક ઉમા ને ઈશ;
પરધન પરનિંદા પરનાર, પરહર કહું છું વારંવાર. ૭૩
પરધન દેખી થાવું અંધ, પરનિંદા નવ ધારો ધંધ;
દેખી પરનાર નપુંસક થજો, સત્ય વાતની માણો મજો. ૭૪
નીચ વાત થકી નાસજો, ગુણીજન દેખો ત્યાં ધાસજો;
પૂજજો બ્રાહ્મણ પૂજજો ગાય, નર રૂડા નિત ગંગા નાય. ૭૫
સતપુરુષનો કરજો સંગ, નિત નિત પ્રત્યે નહાજો ગંગ;
ઈશ કામે રહેજો ઉન્મદા, નહાજો નિત નીરખી નર્મદા. ૭૬
પુરાણ ગીતાના પ્રીછો પંથ, હરના ગુણ રચાવો ગ્રંથ;
પુરાણ સાંભળતાં રાખો પ્રીત, રામ કથા રસ રૂડી રીત. ૭૭
સઘળે ગણજો ઈશ્વર એક, વર્ણા વર્ણી ધર્મ વિવેક;
જૂલમ ન કરશો ભજો ન જૂઠા, રંક સાથ રખે રહો રૂઠા. ૭૮
મહા મમતિનાં મન મોડજો, કંગાળપણું આળસ છોડજો;
કળજો એક ઈશ્વરની આશ, પૂરણ ઈશ જાણો પ્રકાશ. ૭૯
ન કરશો મદ્યપાનિનો સંગ, આપ મલિન નવ રાખો અંગ;
પ્રાત:સ્નાન કરજો નિશ નિત, ગૌ બ્રાહ્મણમાં ધરજો ચિત. ૮૦
વિષ્ણુ ભક્ત દેખી રીઝજો, ખેદ કરે તેને ખીઝજો;
ભવનો મંત્ર મુખથી ભાખજો, રામ નામ રુદે રાખજો. ૮૧
જગદીશ વ્યાપક જાણો જક્ત, એકી ભૂત લહો શિવ શક્ત;
જ્યમ વાણીમાં અર્થ જ રહ્યો, શિવ શક્તિવંત કવિએ કહ્યો. ૮૨
ભજતાં ભણતાં રળતાં ધન, રખે તૃપ્ત કરો ત્યાં મન;
પાપે ધન નવ પેદા કરો, અધર્મ દેખો ત્યાંથી ઓસરો. ૮૩
નવ ગણશો માયા આપણી, તરણ તણી એ છે તાપણી;
સ્વભાવત્ જાણો સંસાર, માથે તાણી નવ લ્યો ભાર. ૮૪
હું અહંકાર તનનો ટાળજો, કામ વાસનાને પાછી વાળજો;
સ્નેહ તજો પરદારા સાથ, દેડું મન રાખો નીજ હાથ. ૮૫

સાચી વાતથી થાજો શૂર, નીચ કામે નવ ખોશો નૂર;
મનની લહેર જાતિ વાળજો, જનક જનનિનું પણ પાળજો. ૮૬
માત પિતાની કરજો સેવ, મનસા સિદ્ધ દેશે મહાદેવ;
ન્યાય શાસ્ત્રના પાળો નેક, ઉમા લક્ષ્મીને જાણો એક. ૮૭
કુડાં કર્મ રખે કાંઈ કરો, પિંડે પાપબુદ્ધિ પરહરો;
સદાવ્રત શોભાવો સિદ્ધ, વારૂ વ્રત કરજો વિધ વિધ. ૮૮
એકાદશી વ્રત મોટમ માન, દ્વાદશીએ દેજો અન્નદાન;
કરજો પરમાર્થ નિત કાજ, તો રાજી રહે હર મહારાજ. ૮૯
ઈશ્વર કામે ન કરશો આડ, રોપાવજો બિલિનાં ઝાડ;
હરિજન દેખી પામો હર્ષ, વડ પીપળ વવરાવો વૃક્ષ ૯૦
બિલિ તુળસી વન રોપજો, અશુભની લજજા લોપજો;
આક ધંતુર ચંપકનાં વન, ચઢાવજો શિર ચર્ચી ચંદન. ૯૧
ચંપક મહામાયાને ચહડે, બીજાં પુષ્પ તે બાણે આડે;
અનેક પુણ્ય બીજા કહુ કથી, શિવ પૂજન સમ બીજું નથી. ૯૨
અમૃત ફળ વાવો સૌ ખાય, વળી વાટમાં છાયા થાય;
બીજું પુણ્ય નવાણે નીર, સુખ પામે સૌ જન શરીર. ૯૩
નવાણ ખોદાવે રોપે ઝાડ, પરમેશ્વર માને છે પાડ;
દાતા ઉપર શિવને સ્નેહ, બિલીવૃક્ષ ઉમાનો દેહ. ૯૪
પરમેશ્વર રાખે છે પ્રીત, રૂડાં કર્મ કરો નિત નિત;
ભલી વાત મુખથી ભાખજો, શરણાગતને શરણે રાખજો.* ૯૫
પાપે ધન નવ પેદા કરો, પુણ્ય વાતે રખે પરહરો†;
પરનિંદા વપુશ્લાઘા તણી, બીક રાખજો મનમાં ઘણી. ૯૬
ન કરો જાચીકને નકાર, શક્તિવત્ કરજો ઉપકાર;
મોટા જનને દેજો માન, પાત્ર જોઈ કરજો ગૌદાન ‡ ૯૭
દેજો શીત કાળે ડોટિયો, આપો બ્રહ્મપુરી મોટિયો;
પસાયતે પૃથ્વી આપજો, કરી દેરું શિવલિંગ થાપજો. ૯૮
દેરાં દેવળ નવિન પ્રસાદ, વિષ્ણુ પૂજો આણી ઉલ્લાદ;
ઘડાવજો પ્રતિમાઓ ઘણી, શિવ શક્તિ ને વિષ્ણુ તણી. ૯૯
વિપ્ર સાથ કરશો મા વેર, રખે આંખમાં રાખો ઝેર;
શત્રુને નવ નામો શીશ, અહર્નિશ પૂજો ઉમિયા ઈશ. ૧૦૦
અહંકાર ન કરશો લવલેશ, દુ ખ ભજન કહેવાજો દેશ;
રૈયતના કહેવાજો રામ, કરજો નિત પરમાર્થનાં કામ. ૧૦૧

* મત ૨ "શરણાગતને શરણું આપજો." † મત ૨. "પુણ્ય વાતે નવ પગ પાછો કરો."
‡ ૪ "અંત સમે કરજો ગૌદાન."

માત તાતની સેવા કરો, રખે અહંકાર મનમાંહિ ધરો;
ફિકરશું નવ કરશો ક્રોધ, રુડી વાતે કરશો મા રોષ. ૧૦૨
રખે દુભતા જોગિ જતિ, રખે શાપ વદે કોઉ સતી;
બ્રહ્મભોજન પર રાખજો ભાવ, એ ભવસાગર તરવાનું નાવ. ૧૦૩
જીવ હિંસાથી બીહીજો ઘણું, રક્ષણ કરજો પ્રાણી તણું;
નિશંક ન કરશો ભૂંડી બ્રાત, ઈશ્વરને ભજજો દિનરાત. ૧૦૪
પુણ્ય થકી રહેજો પરસન્ન, દેવતણાં કરજો દરશન;
અગ્નિહોત્ર ને સંધ્યાકર્મ, ધારજો નિતે રુડો ધર્મ. ૧૦૫
હોમ હવન ને કરો જગ્ન, લક્ષ્મીવરશું રાખો લગ્ન;
લોભે નવ કહેવાશો લંડ, (તો) દોહેલા યમના ટળશે દંડ. ૧૦૬
સમુદ્રરૂપ આ છે સંસાર, મોહોકમ મોટો જમનો માર;
ધરણીમાં નવ થાશો ગર્ક, નીચ ભોગવવાં પડશે નર્ક. ૧૦૭
શુભવાસના મીઠી મહેર, અપકીર્તિ હળાહળ ઝેર;
બ્રહ્મભોજન કરજો દરનિશ, જપમાળા ભજજો જગદીશ. ૧૦૮
વિપ્રતણા પરણાવો પુત્ર, શોભાવો તેનાં ઘરસૂત્ર;
કન્યાદાનનાં કરજો કોડ, હારજો બ્રાહ્મણ સાથે હોડ. ૧૦૯
ક્યારે ન કરશો કુડો સંગ, નહાજો નીત ગુણવંતી ગંગ;
નિરખજો નાથ ને નેહે નરપતિ, પુણ્ય પાપમાં ખટકો અતિ.* ૧૧૦
દુરિજન દુષ્ટથી રહેજો દૂર, સંગ્રામ કામે થાજો શૂર;
કંચન કામની માયા મૂળ, સંગ કરેથી વધશે શૂળ. ૧૧૧
વણ વાંકે નવ દેશો દંડ, સ્વપ્ને નવ કહેવાશો લંડ;
જૂઠી વાતે ન કરતા જોર, ચિત્ત ન ધરશો ચાડી કે ચોર. ૧૧૨
પાટ ધાયો નવ દેશો પૂર, નામતણું નવ ખોશો નૂર;
પરદુઃખ દેખી થાજો દુઃખી, સુખી રૈયત તેથી રહો સુખી. ૧૧૩
અનાવૃષ્ટિમાં આપો અન્ન, નિર્મળ રુડું રાખો મન;
પુરાણતણા સાંભળજો પાઠ, કુવિદ્યાના તજજો ઠાઠ. ૧૧૪
કોઈ દિવસ નવ રમશો દ્યૂત, ધર્મ વાતે નવ થાશો ધૂર્ત;
મારણ મોહન જપો નહિ મંત્ર, જુવતિ જીતણના તજજો તંત્ર. ૧૧૫
ગૌ બ્રાહ્મણના રહો પ્રતિપાળ, વિષ્ણુ ભક્ત પર રાખો વહાલ;
વિષ્ણુ વિપ્રમાં ન ગણો ભેદ, વચન પાળજો મારું વેદ. ૧૧૬
શિવ વિષ્ણુની સુણજો કથા, બીજી સૌ ખત્તાની ખત્તા;
મોટા જનને કરજો મિત્ર, થાજો પ્રાણી પુણ્ય પવિત્ર. ૧૧૭

પ્રત ૪. "નાથજીને નેહે નિરખે પુણ્ય પાપ … … પરખે"

પિત્રિ દિવસે કરજો શ્રાદ્ધ, નિમેષ માત્ર ન બેસે બાધ;
મૃતાશૌચ વૃદ્ધાશૌચ જે, ધર્મશાસ્ત્રવત્ પાળો તેહ. ૧૧૮
શ્રાદ્ધ દિવસ પરહરજો નાર, રહેજો ભાવ ધરી બ્રહ્મચાર;
હરિજન આગળ જોડો હાથ, સ્નેહ ધરો શિવ સેવક સાથ. ૧૧૯
મંત્ર પરો રખે મૂકતા, ચતુરા ચાલે જોજો ચૂકતા;
વનિતાના નવ હો વેચાણ, તો નરકે નહિ જાશો જાણ. ૧૨૦
અમલ વશ ન થાશો આપ, સતી તણો નવ લેશો શાપ;
આપ્યું પાછું લેશો નહિ, દાન હકીકત એ તો કહી. ૧૨૧
દિલમાં ઝાઝી ધરજો દયા, જરૂર શ્રાદ્ધ કરજો જઈ ગયા;
શિવ નિર્માલ્ય રખે કાંઈ ખાવ, બ્રહ્મસ્વ તણા ભોગી નવ થાવ. ૧૨૨
વિપ્ર દ્રવ્ય છે દેખી દર્પ, જેવો ઝેરી કાળો સર્પ;
બ્રહ્મસ્વ જેના ચિત્તમાં ચઢે, બહોતેર પેઢિયો નર્કે પડે. ૧૨૩
દેવ મનુષ્ય પિત્રિરણ જેહ, તેથી બ્રહ્મરણ ભૂંડું એહ;

દોહરા.

કાચો પારો બ્રહ્મ રણ, શિવ નિર્માલ્ય જે ખાય;
ઇશે ઉમાને કહ્યુ, વશ તેનો છેદાય. ૧૨૪

ચોપાઈ.

ઋષભ કહે સુણજો સઉ સાથ, પ્રસન્ન થશે ઉમાનો નાથ. ૧૨૫
શિવ નિંદા ઉપર રૂઠજો, જરૂર જાગ તજી ઉઠજો;
એવી શિક્ષા કહી અનેક, વેદ માર્ગનો જ્યમ વિવેક. ૧૨૬
કરીએ તે ભોગવવું પડે, આવીને સઉ અંગે અડે;
છાનું છપનું કરીએ પાપ, પરમેશ્વર જાણે આપો આપ. ૧૨૭
આપે તે તો પામે બહુ, સુખ દુઃખ એ રીતે સઉ,
જેવુ અન્ન વાવે તેવું લણે, ભટ શામળ નહિ ખોટું ભણે. ૧૨૮
શિવ ભક્તની સેવા કરે, તેના એકોતર પરિયાં તરે;
શિવ સેવક વધુ સંજોગ, ખરે તેના ઝાઝા ખૈ રોગ. ૧૨૯
ગુરુપત્ની શિવ સેવક સતી, ખૈ પામ્યો તત તારાપતિ,
ભાળે ભસ્મ કંઠે રુદ્રાક્ષ, શાસ્ત્ર પૂરે છે તેની સાખ. ૧૩૦
દેવ રૂપ થઈ જેની દશા, વિમાન બેસી વૈકુંઠે વશા;
ઉમા માહેશ્વર આપ્યાં અતિ, શોભે નાર તેને ઘેર સતી. ૧૩૧
પૂર્વ જન્મ પાળ્યો આચાર, સુંદર દેહ પામો આ વાર;
સારુ કરતા દે ભૂંડી શીખ, નીચ નિર્માલ્ય થઈ માગે ભીખ. ૧૩૨
બ્રહ્મસ્વ ખાધું જે મુખ ભાખશે, ખરે આણ નરકે નાંખશે;
ખટ દર્શનના નિંદા ખોજ, નિર્જળ વનમાં ભ્રમટે રોઝ. ૧૩૩

દ્વિજ ધન ઓળવનારા આપ, સહસ્રવાર અવતરશે સાપ;
અભક્ષાભક્ષ અપેયા પાન, તે દીઠા શેરીમાં શ્વાન. ૧૩૪
લાલચ લોભ જીવે લાંચમાં, બળે તેહ અગ્નિ આંચમાં;
જે સેવે છે સાધુ સંત, તે નર સુખ પામે અત્યંત. ૧૩૫
દેવરૂપને દીધાં દુઃખ, આ ભવ વેઠે ભૂંડી ભૂખ;
નિર્મળ પુરુષને જે નર નડે, જીવત પિંડે જંતુ પડે. ૧૩૬
ધર્મ કરતાં કરજે ધંધ, તે બધિર કાન ને આંખે અંધ;
કથા કીર્તન સુણ્યાં નહિ કર્ણ, તે પંગુવત ચાલે ચર્ણ. ૧૩૭
દેવ મંદીરમાં દીવા કર્યાં, ભંડાર તેહના અભરે ભર્યાં;
માતુભાવને દીધાં માન, સપૂત તેહેને ઘેર છે સંતાન. ૧૩૮
ઝાઝી કરી જેણે જારીઓ, જન્મારો તે તો હારીઓ;
ગોત્રગમનપર સાંધ્યો સ્નેહ, હોય નપુંસક તેનો દેહ. ૧૩૯
દ્વિધવાન ફળ કેહેવાય કૃત્ય, જાળવજે માથે છે મૃત્ય;
સિદ્ધ એ શિખામણ દીધ, ભદ્રાયુએ તે માની લીધ. ૧૪૦

. દોહરા.

મહારાજ તમે મહિમા કહ્યો, તે સત સાચું હોય;
ભવને રુડું ભાવતું, કુડું ન ગમે કોય. ૧૪૧
મન સ્થિર તે ક્યમ રહે, વાયુ ક્યમ બંધાય;
લખ્યા લેખ તે ક્યમ ટળે, રાંધ્યું ક્યમ રંધાય. ૧૪૨
સારું કરવું સૌ ચહે, ધારે સઉ નિજ ધર્મ;
રુડું ભુંડું થાય નહિ, જે કાંઈ લખિયું કર્મ. ૧૪૩
ઉપાય બતાવો એહનો, પ્રણમું તમને પાગ;
તરણતારણ ત્રિલોકમાં, જડી મુને તમ જાગ. ૧૪૪
કૃપાનિધિ કરુણા કરો, મન વશ તારે થાય;
સુબુદ્ધિ ઉપજે સહજમાં, ભવની ભાવટ જાય. ૧૪૫
હેત ઘણે યોગિ હસ્યા, વસ્યા રુદેમાં બોલ;
સ્નેહ, ઘણેથી શીખવું, તરવા કેરું તોલ. ૧૪૬
ગુહ્યમાં ગુહ્ય એ છે ઘણું, છાનામાં છાનું છેક;
તત્વમાં તત્વ ત્રિલોકનું, એહ બતાવું એક. ૧૪૭
અનેક ગ્રંથ આગમ તણા, નિગમ તણા નવ લાખ;
શાસ્ત્ર વેદાંત શત કોટિધા, સઉકો પૂરે સાખ. ૧૪૮
યજુર્વેદ જપે સઉ, જપે અથર્વણ અઘ;
[illegible] ૧[illegible]

શિવ કવચ આગમ તણો, પરબ્રહ્મણનો પાઠ,
નિત્યે નવ નિધિ નમે, એળગે સિદ્ધિ આઠ. ૧૫૦
બ્રહ્મા પાઠ ભાવે ભણે, નારદ ભણે નિત નિત,
શેષ સહસ્ર જીહ્વા જપે, ચતુર્ભુજ ચાહે ચિત્ત ૧૫૧
ધુમ્રપાની ધ્યાને ધરે, વાચે વેદો વ્યાસ,
માર્કંડેય મહિમા લહે, ઈન્દ્ર કરે અભ્યાસ ૧૫૨
સુંદર પાઠ શિવ કવચનો, હેતે સોંપુ તુજ હાથ,
તેથી સર્વ સિદ્ધિ મળે, સ્નેહ કરે સૌ સાથ ૧૫૩
અજાણ્યાને નવ આપશો, દલિથિ રાખજે દૂર,
ભના આગળ એ ભાખજે, નારાયણનું નૂર. ૧૫૪
સૂત કહે સૌનક સુણો, કરુણા કર કીરતાર,
શુધ નિધાન બહુ પ્રાક્રમી, અધ્યા પૂર્ણ અગિયાર ૧૫૫
શિવ કવચ સભળાવશે, વાણી વેદ વિલાસ,
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ ૧૫૬

(ઇતિ શ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'ભદ્રાયુ ઋષભ સંયોગ નામનો એકાદશોધ્યાય'

અધ્યાય ૧૨ મો.
ચોપાઈ.

શ્રી ગણપતિના પૂજુ પાય, સિદ્ધિ બુદ્ધિનો જે છે રાય,
લક્ષ લાભ બે તન લાયકા, સેવક શર્ણાગત સાહેકા. ૧
રિધિવિધ તનયા જોષણ જાત્ર, ક્ષેમ કલ્યાણ જેના જામાત્ર,
અણિમા મહિમા લઘિમા સિદ્ધ, નૌત્તમ ઘરમાં છે નવનિદ્ધ ૨
સ્વામી કાર્તિક બળવત બધુ કરુણા રૂપ કરુણાનો સિંધુ,
જગત જનેતા ઉમા માત, જગત પિતા શિવ સરખો તાત ૩
વદનેવમે અમૃતવત વાણ, ખરી રત્ન ચિંતામણ ખાણ,
કલ્પવૃક્ષ છાયા બારણે, એવો કલ્યાણ કરવા કારણે. ૪
પ્રથમ ગણપતિને પૂજીએ, તો તો સકળ સિદ્ધિ સુઝીએ,
શ્રી શારદ સુખ સાગર સિદ્ધ, નિમેષ સ્મરણ કરતા નવનિદ્ધ ૫
હસવાહિની જાણુ સુજાણ, વદને આપો અમૃત વાણ,
બાવન માત્રિકા છો રિદ્ધ રૂપ, નમે ખોળતાં બ્રહ્મા ભૂપ ૬
બ્રહ્મોત્તરખંડે જે કથા, જાણુ તેહ જણાવુ જથા,
શત કલ્પ જો શારદ ગાય, શિવ મહાત્મ્ય પુરુ નવ થાય ૭
સહસ્ર જીહ્વાએ સમરે શેષ, લહે ન શિવનું લક્ષણ લેશ,
સહસ્ર મુખી ગુણવતી ગંગ, સદા નિરંતર રહે શિવ સંગ. ૮

સાચી શક્ત સૃષ્ટિ કરનાર, પૂરો શિવનો ન લહે પાર;
વિષ્ણુ વિરંચી વર્ણન કરે, ધ્યાન સદા શંકરનું ધરે. ૯
મંદમતિ માનવ છે જેહ, શિવ મહિમા શું જાણે તેહ;
સિંધુમાં સિંધુ સત તાપયે, ચંદ્ર સામો તંતુ અર્પિયે. ૧૦
અરણ્ય આગળ આરસી અઘ, ધરવો દીપક સૂરજને સઘ;
અન્નપૂર્ણાને અક્ષત ધરે, શારદનું ડહાપણ કવિ કરે. ૧૧
વ્યાસ સમીપ શું પુરાણ વાંચવું, સમુદ્ર આગળ શું ધન સાચવું;
લક્ષ્મી આગળ શા ધરવા શણગાર, સ્ત્રી આગળ થાવું શું દાતાર. ૧૨
એ રીતે કહી જાણે કવિ, ઇચ્છા ઈશ વર્ણનની હવી;
વાયુને વશ તરણું જોય, કીરતારને વશ કવિ જન હોય. ૧૩
ભદ્રાયુનું ભળિયું ભાગ, ઋષભ યોગિને લાગ્યો પાગ;
ત્રિલોક તત્વ બતાવ્યું તમો, તે કયમ પાળી શકીએ અમો. ૧૪
હેત કૃપા તમારી હશે, મારાં કારજ શિદ્ધ થશે;
ગુરુ પાખી નવ નિપજે જ્ઞાન, દયા પાખે નવ હોયે દાન. ૧૫
પુણ્ય વિના પામે નહિ સુખ, પાપ વિના દેહમાં નહિ દુઃખ;
વણ વાવે જન શાનું લણે, ગુરૂ કૃપા પાખી શું ભણે. ૧૬
આપ્યા વિના પામે નહિ કોય, દીધા વના ફળ શાનાં હોય;
કૃપા કરો મહારાજા તમો, પતિત પાવન થઇએ અમો. ૧૭

દોહરા.

ઋષભ કહે રાજા સુણો, ભદ્રાયુ ભડ ભૂપ;
ઇચ્છા તારી એ થકી, આપું મંત્ર અનૂપ. ૧૮
પંચાક્ષર પ્રણવે સહિત, મોટો આપો મંત્ર;
શિવ કવચ સમાપયું, તોલ ઘણેથી તંત્ર. ૧૯
ત્રણ ક્રોડ તંત્ર છે શિવતણા, શિવ કવચ સરદાર;
વિશંભરને વહાલો ઘણું, અપરંપાર અપાર. ૨૦
શિવ કવચ જે નિતે ભણે, હાંકી જીતે હોડ;
શિવ સુણે ઉમા સહીત, ઉભા કરી કરજોડ. ૨૧
શિવ કવચ ભાવે ભણે, નિત નિત નવલો નેહ;
અષ્ટ મહા સિદ્ધ ઓળગ કરે, એમાં નહિ સંદેહ. ૨૨
શિવ કવચ ભાવે ભણે, પ્રીતે રાખે પાસ;
શ્રી લક્ષ્મી અન્નપૂર્ણા, વસે નિત્ય તેને વાસ. ૨૩
શિવ કવચ ભાવે ભણે, કોડે ધારે કંઠ;
જમદૂત જખ મારી રહે, વસે વાસ વૈકુંઠ. ૨૪

શિવ કવચ ભાવે ભણે, બાંધે જમણી બાંહ્ય;
ચક્રવર્તી કરે ચાકરી, ધરે છત્રની છાંય. ૨૫
શિવ કવચ ભાવે ભણે, સ્નેહ કવચને સાથ;
વિષ્ણુ સમા વૈભવ દીએ, હેત હજારાં હાથ. ૨૬
શિવ કવચ ધરનારથી, દુરમન જો દશ લાખ;
નિર્માલ્ય થઈ નાસે સઉ, ભલી ભલી કહે ભાખ. ૨૭
શિવ કવચ ધરનારથી, વૈરી વિશ કરોડ;
કાયર થઈ સૌ કરગરે, હાકી જીતે હોડ. ૨૮
શિવ કવચનો પાઠ જો, ભણે કરીને નેમ;
શત્રુ બાપડા રાંકડા, કરગરે કરતા પ્રેમ. ૨૯
શિવ કવચ કંઠે ધરે, દોષી મૂકે દર્પ;
પશુ પીડા કરી નવ શકે, સિંહ વ્યાઘ્ર કે સર્પ. ૩૦
શિવ કવચ ભાવે ભણે, વસે મુખ ચારે વેદ;
શિવ સેવક તે શિવ સમો, ભ્રાંત ન રાખો ભેદ. ૩૧
શિવ કવચ કંઠે ધરે, રુદ્રાક્ષ શિખા ને સૂત્ર;
કાર્તિક ગણપતિથી અધિક, પાર્વતી કહે નિજ પુત્ર. ૩૨
શિવ કવચ કંઠે ધરે, જીતે સરવ જગત;
વપુથી વહાલો વિષ્ણુને, ભગવાનનો નિજ ભગત. ૩૩
ભસ્મધારી સાધો સદા, કવચ લખાવી રાખ;
મૃત્યુંજય મહિમા ઘણો, શાસ્ત્ર પૂરે છે શાખ. ૩૪
અગર ગંધ ગુરુ ચંદને, કસ્તુરી સહિત કર્પૂર;
પાઠ લખાવ્યો પ્રીતથી, ભાવ ધરી ભરપૂર. ૩૫
ભોજપત્ર પર ભાવથી, પુણ્યવંત લખાવે પાઠ;
પ્રતિષ્ઠા પ્રીતે કરી, પૂજે નઉતમ ઠાઠ. ૩૬
બ્રહ્મભોજન ભાવે કર્યા, દાન દક્ષિણા દીધ;
ભાવે આપ્યો ભદ્રાયુને, શિશ ચઢાવી લીધ. ૩૭
શુભ મુહૂર્ત શુભ લગ્નમાં, શુભ તિથિ શુભ વાર;
કનક દાબડી કંઠમાં, સકળ સુખનો સાર. ૩૮
પ્રથમ પ્રભુ પ્રસન્ન હતા, અધિક પુણ્યથી આપ;
ચંદ્રથી નિર્મળ ચોગણો, પૂરણ સિદ્ધ પ્રતાપ. ૩૯
જપે મત્ર નીત શિવતણો, કવચ ભણે કરજોડ;
નિયમ ન ચૂકે નરપતિ, હુશી જાને હોડ.* ૪૦

---

* પ્રત ૪ માં નીચે પ્રમાણેનો એક દોહરો છેઃ—
શિવ જોગિયે જે જે કહ્યું, તે તે પાળ્યાં વરત;
મન વશ રાખે મહીપતિ, શિવ કવચ શું સરત

શિવ કવચ કંઠે ધરે, ભેદી ન શકે ભૂત;
ઘાઓ ન વાગે ધનુતણા, શૌનકને કહે સૂત. ૪૧
વશ વર્તે વૈરી સઉ, ઝેરનું અમૃત થાય;
મહેર થાય છે કેહરમાં, દેખિ દેહવટ જાય. ૪૨
બોહો નીરે બુડે નહિ, જંપે અગ્નિ જ્વાળ;
અલ્પ મૃત્યુ આવે નહિ, થાય આળપંપાળ. ૪૩
રોગ સર્વ રેલાય છે, મટે ગ્રહ પિડા ઘોર;
ચાડીઓ ખાડીમાં પડે, ચિરાય ચિત્તના ચોર. ૪૪
શિવ કવચ જેના કંઠમાં, ધારે તે સાધે ધંધ;
દશ કરોડ દોખી મળે, આંખે થાય તે અંધ. ૪૫
કવચ આપી યોગિ ગયા, સારી દીધી શીખ;
અભય ભય નહિ કોઇનો, રેક રહી નહિ બીં'ક. ૪૬
પારસમણિ એ પાઠમાં, કથીરનું કંચન થાય;
પાપીને પાવન કરે, યમ જખમારી જાય. ૪૭
એક અક્ષર એક શ્લોક જે, દુર્લભ રુડું રતન;
રુદય વિશે એ રાખજો, ઝાઝાં કરજો જતન. ૪૮
શ્રદ્ધાહિન સુણે નહિ, નિંદકને નવ કે'વાય;
વિષ્ણુ ભક્ત શિવ ભક્ત જે, પ્રીતે પ્રસન્ન થાય. ૪૯
પવિત્ર ઋષભ પંથે પળ્યા, રહ્યો ભદ્રાયુ ભૂપ;
ધ્યાન ધરે શંકરતણું, રિદ્ધિસિદ્ધિનું રૂપ. ૫૦
પૂજન કરે નીત પાઠનું, ઝાઝું શિરપર જોર;
સૂર્ય ઉદય શત સહસ્રધા, ગયું અંધારું ઘોર. ૫૧
કટકો નહોતો કથીરનો, ત્યાં ખરી રત્નાકર ખાણ;
ભળે અક્ષર ભણ્યો નહિ, વેદ ધારા મુખ વાણ. ૫૨
રણમાં નાખ્યો'તો રાજવી, બોહો દુઃખાવત બંધ;
કોડ કોડ અમૃત ભર્યાં, સુખ સાગર સંબંધ. ૫૩
અજ નો'તા ત્યાં ગજ થયા, વિષનું અમૃત હોય;
પરમેશ્વર જ્યાં પાધરો, ગાંજી ન શકે કોય. ૫૪
મનનો દ્દઢ નિશ્ચય કરી, પૂજે શિવનો પાઠ;
મનસા સિદ્ધ માણે ઘણું, વસે સિદ્ધિ ગૃહ આઠ. ૫૫
ધરણીધર ધ્યાને ધરે, રુદયા રાખી રીઝ;
પંચાક્ષર પ્રીતે જપે, બોહો સુખ કેરું બીજ. ૫૬
કુબુદ્ધિ ન થાય કાયા વિખે, માયા મૂકે માન;
પુણ્ય કરે પરમારથી, ઘણું કરે ગૌદાન. ૫૭

બ્રહ્મ ભોજન ભાવે કરે, જુગત કરે છે જાત્ર;
સપ્ત પાઠ શિવ કવચના, શોભાવે શિવરાત્ર. ૫૮
પંચવદન ત્રિનેત્રધર, વૃષભ વાહન વર વેશ;
ચંદ્ર લલાટ ચાતુર ચિત્તે, દિશા દિગંબર દેશ. ૫૯
કર્પૂર ગૌર કરૂણાનિધિ, શ્વેતામ્બર શુભ ક્ષેત્ર,
સૂર્ય ચંદ્ર અગ્નિ સહિત, નિર્મળ શિવનાં નેત્ર. ૬૦
પવિત્ર પગ પાતાળમાં, બ્રહ્માંડ એકવીસમે શીશ;
પૃથ્વીમાં લિંગ પૂજાય છે, આદ્ય નિરંજન ઈશ. ૬૧
સાત સમુદ્ર રહે કૂખમાં, હોય વિશધરનો હાર;
શોભે ઉપવિત શેષનું, અપરપાર અપાર. ૬૨
કર ડમરૂક ત્રિશુળ છે, જટા બિરાજે શીશ;
વાઘાંબર ચર્માંબરે, અઘ નિવારણ ઈશ. ૬૩
વસે જટામાં જાહ્નવી, ઉમા અર્ધાંગે શક્ત;
લક્ષ્મીનારાયણ નિત નમે, જાપ જપે છે જગ્ત. ૬૪
બ્રહ્મા ભાખે વેદમાં, નારદ શારદ સમરથ;
બ્રહ્મદશા ભગવંતની, માર્યો છે મન્મથ. ૬૫
ગંગાપતિ ઉમાપતિ, પાર્વતીપતિ ભરપૂર;
વિષ્ણુપતિ ને વેદપત્ય, નારાયણનું નૂર. ૬૬
પિનાકપતિ પુરાણપતિ, પૃથ્વીપતિ પ્રતિપાળ;
જન્મમર્ણ ભ્રેખમતણી, ટાળે છે જંજાળ. ૬૭
અંગુષ્ઠ ઐરખો અહિતણો, અહિ આભૂષણ અંગ;
નંદી ભૃંગી સનકાદિકો, સુર સેવામાં સંગ. ૬૮
ચર્ણાવિંદ ચિત્તમાં રહો, રહો શિવનું મન ધ્યાન;
કવચ પાઠ કોડે કરો, મનસા સિદ્ધ દઈ માન. ૬૯
ભોજપત્રે લખી ભાવથી, ધરે બાહુ ને કંઠ;
ત્રિલોક વિજય તેનો કહ્યો, જશ જીતે વૈકુંઠ. ૭૦
મોહન મારણ ઉચ્ચાટણે, વશીકરણ વિદ્યાય;
જશ દેયણ જશ લેયણો, મોટો શકરરાય.* ૭૧
ભૂત પ્રેત વ્યંતર વિધિ, જક્ષ કિંનર જળ ઘાત;
અગ્નિ આંચ કે અલ્પ મૃત, વિષ વૈરી નહિ વાત. ૭૨
રાજ ભય કે ચોર ભય, ગ્રહ પીડા નહિ ઘોર;
પનોતી પીડે નહિ, ચેતે ન ચાડી ચોર. ૭૩

* પ્રત ૪. "મોટા એ મહિમાય"

યમ ભયની નહિ યાતના, પાપ નહિ પ્રચંડ;
નિમેષ નર્કનો ભય નહિ, નહિ રાજાનો દંડ. ૭૪
શિવ કવચ શોભે જ્યાંહાં, તેને શાની ન્યૂન્ય;
લેશ પાપ લોપે નહિ, પગલે પગલે પૂન્ય. ૭૫
શિવ કવચ શોભે સદા, કોઉ ધરે જે કાય;
અડસઠ તીરથ ગંગા સહિત, જરુર જાત્રા જાય. ૭૬
શિવ કવચ શોભે જયાંહાં, પરમેશ રહે પરસન્ન;
તેત્રીસ કોટી દેવતા, નિત્યે તેનું દર્શન. ૭૭
શિવ કવચ કંઠે ધરે, રુડો તેનો રંગ;
ગયા ગદાધર ગોમતી, ઘર બેઠે નીત ગંગ. ૭૮
શિવ કવચ કંઠે ધરે, ધન માત ધન તાત;
ધન અવતાર ધન બુદ્ધિને, વિશ્વ માંહિ વિખ્યાત. ૭૯
શિવ કવચ કંઠે ધરે, વળે વિષ્ણુનાં વ્રત;
લક્ષ ચોરાશી ઉગરે, જીતે જન્મ ને અંત. ૮૦
શિવ કવચ કંઠે ધરે, સર્જન સુખ સન્માન;
ચતુર્ભુજ ચિત્તમાં રહે, વૈકુંઠતણા વિમાન. ૮૧
કલ્પવૃક્ષ ચિંતામણિ, નહિ કો એની જોડ;
ઉપમા કુણુ આપી શકે, કવિ મળે જો કોડ. ૮૨
બુધ હિન ન જાણે બાપડા, વિદ્યા હિન જે વ્યર્થ;
એહ કથા રહી એટલે, શંકર દેવ સમર્થ. ૮૩
જુવો આગળ શું નિપજે, ભદ્રાયુનો તાત;
તે નૃપને શું નિપન્યું, વિતગ તણી કહું વાત. ૮૪
ભદ્રાયુનો જશ વધ્યો, અપરંપાર અપાર;
સૂત કહે શૌનક સુણો, પૂર્ણ અધ્યા હવા બાર. ૮૫
કવચ પૂજે પાઠે કરે, પૂજે નીત શિવ લિંગ;
ત્રિલોકને નિત્યે તરે, પવિત્ર દેહ નિજ અંગ. ૮૬
સાખ શાસ્ત્ર પૂરે સદા, વિખાણુ કરે વર વેદ;
ખટ દર્શન ખોળો ખાંતથી, હરિ હરમાં નવ ભેદ. ૮૭
અમૃત વત્ અધ્યાયના, કથા સુંદર એ કહેણ;
મોટો મહિમા મહાદેવનો, વિજય રૂપ છે વેણ. ૮૮
ગાય શિખે ને સાંભળે, ઈશ્વર પૂરે આશ;
શ્રી ગોડમાળવી વિપ્ર શુભ, કહે કવિ શામળદાસ. ૮૯

(શ્રી બ્રહ્મોત્તર ખંડે) 'શિવ કવચ મહિમા નિરૂપણો' નામનો દ્વાદશોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૧૩ મો.

દોહરા.

પ્રથમ પ્રીતથી પૂજીએ, શ્રી મુખ શારદ શક્ત,
મતિ દેવણુ તું માવડી, અવ્યક્ત કરે છે વ્યક્ત. ૧
સૃષ્ટિ કરણુ સૃષ્ટિ ધરણુ, સૃષ્ટિ પાલણુ પ્રીત;
સૃષ્ટિ સંહારણુ શિવ શિવા, ત્રિગુણુ રૂપ શુભ રીત. ૨
હંસવાહિની હિતકારિણી, હીંગળાજ હરસિધ,
ચાતુર ચોસઠ જોગણી, અષ્ટસિદ્ધ નવ નિધ. ૩
નવ દુર્ગાં નામે નિર્મળી, દશમી વિદ્યા દેવ;
છપ્પન ક્રોડ ચામુડ *ચિત્ત, સુરનર મુનિવર સેવ ૪
અષ્ટોત્તર શતથી અધિક, ઘણાં નામ બહુ રૂપ;
આદ્ય મધ્ય અવસાનમાં, ભજે બ્રહ્માદિક ભૂપ. ૫
વ્યાઘ્ર સિંહ કુર્કુટપતિ, ગરુડવાહિ ગંભીર;
વૃષભ વાહન વિશ્વેશ્વરી, સત્ય શુદ્ધ શરીર. ૬
અષ્ટ ભુજ અષ્ટાદશ ભુજા, સહસ્ત્ર ભુજા સરેણુ;
વિશ્વરૂપ વિશ્વેશ્વરી, વર્ણુન વેદ વરેણ્ય. ૭
ગંગા યમુના સરસ્વતી, નવસેં નવાણું નીર,
અડસઠ તીરથ રૂપ થઇ, ધર્મ દેહ દઢ ધીર. ૮
ભાર અઢાર વનસ્પતિ, જડ ચૈતન્ય ગુણગ્રામ;
શક્તિ વિના સુઝે નહિ, જો જો કામો ઠામ. ૯
શક્તિ જોરથી શિવ થયા, વૈષ્ણવીથી વિષ્ણુ હોય;
બ્રહ્મા બ્રહ્માણી થકી, કળી શકે સહુ કોય. ૧૦
પૃથ્વી રૂપ એ પ્રેમદા, આકાશ રૂપ શિવ અદા;
એમાથી સૌ ઉપન્યાં, સમીયા એમાં સદા. ૧૧
સમત કરશે તે મૂરખા, અકલહિન અજાણ;
પૃથ્વીમાં પેદા થયા, સમજે સિદ્ધ સુજાણ. ૧૨
પ્રથમ રાધે પછી કૃષ્ણુજી, પ્રથમ સીતા પછી રામ,
પ્રથમ શિવા પછી શિવસ્વયે, એક રૂપ બે નામ ૧૩
જુગલ વિના જોડું નહિ, લક્ષ્મી નારાયણ;
પૃથ્વીને પરજન્ય પ્રિય, પ્રકૃતિ પરાયણુ. ૧૪
ક્ષુધા તૃષા નિદ્રા નીતિ, ગતિ મતિ બળ બુદ્ધ;
મહાકાળી મહા સરસ્વતી, મહાલક્ષ્મી શ્રી શુદ્ધ. ૧૫

---

* પ્રત ૨. "ચામુડ ચવણુ"

દાતા સુર શુણિજન ઘણા, માંધાતા મઘુવા મેહ;
નારી કુખે નિપન્યા, દિવ્ય દેવાથી દેહ. ૧૬
કરુણા કૃપાનિધાનની, જશ દેવણુ જશ થાય;
કવિ જન કરજોડી કહે, બ્રહ્મોત્તરખંડ કથાય. ૧૭
તત્વ એહ ત્રિલોકનું, શુણિજન જશ સૌ ગાય;
સૂત કહે શૌનક સુણો, પવિત્ર હદય તવ થાય. ૧૮
શિવ યોગિ તો સંચર્યો, પરઠી શી વળતી પેર;
ભદ્રાયુ ભવ પૂજા કરે, ઘણા હેતથી ઘેર. ૧૯

ચોપાઇ.

ભદ્રાયુ શિવ કેરો ભક્ત, જશ મહિમા જાણીતો જક્ત;
દશારણ્ રાજા તેનો તાત, કહું તેના વિગતની વાત. ૨૦
મગધ દેશ તણો તે રાય, મહા શત્રુ એક તેનો થાય;
વાધ્યું દશારણ્ સાથે વેર, કર્યો કારમો તેણે કેર. ૨૧
હેમરથ છે તેનું નામ, કહું કીધું તેણે કામ.

દોહરા.

દશારણના દેશમાં, દુર્લક્ષ પડ્યો દુકાળ;
પ્રજા પીડ પામે ઘણું, અધિક આળપંપાળ. ૨૨
ડાહ્યો આવ્યોતો દીકરો, ઈશ્વર સેવક આપ;
મૂક્યો રણ રાણી સહિત, ઔંઢાં પાચે પાપ. ૨૩
કોપ થયો કિરતારનો, ઊગ્યું વાધ્યું ઝેર;
વૈરીનું બળ વાધિયું, આવ્યો લેવા વેર. ૨૪

ચોપાઇ.

નવક્ષોણી સેના લઈ ચઢ્યો, દશારણ્ રાજા ઉપર અડ્યો;
ઘેર્યું ગામ વિદર્યો ઓહો દેશ, પુર મધ્યે કીધો પરવેશ. ૨૫
નાળો ગોળા છૂટે તીર, ચઢ્યા જુદ્ધ ધારાળા ધીર;
દશારણનો દિન પરવારિયો, હોડ કોડ સરવે હારીઓ. ૨૬
વાંકા ગ્રહ જવ રુઠ્યા ઈશ, સદા પનોતી બેઠી શીશ;
બારમો રાહ રાહુની દશા, આઠમે ચંદ્ર ગુરુ જે વશ્યા. ૨૭
કુળાહળ કીધો ઘનઘોર, સેન બાધામાં પડિયો શોર;
નિર્ગમિયુ જ્યાં નરનું નૂર, એમ પરાંઠી નદીએ પૂર. ૨૮
ફરતી છાંયડી ફરતા દિન, સુખ દુઃખ ભોગવે ત્યાં સૌ ભિન્ન;
ખરા પુણ્યનો જેવો ખેલ, દીપક જ્યોત સૂધી દિવેલ. ૨૯
તેલ ખુટે અંધારુ ઘોર, ત્યાં કોનું નવ ચાલે જોર,
પુણ્યે સુખ ને પાપે દુઃખ, પુણ્યે તૃપ્ત ને પાપે ભૂખ. ૩૦

પુણ્યે રાય ને પાપે રંક, પુણ્યે પાપ ઉદયના અંક;
પુણ્યે માનવી પાપે પશુ, એહ વાતમાં અચરજ કશુ. ૩૧
પુણ્યે વહાણવટીના વ્યાપાર, પાપે શીર ઉપાડે ભાર;
પુણ્યે સદાવ્રત શોભે શીશ, પાપે પેટ પોખે આશીશ. ૩૨
પુણ્યે ભંડાર બ્રાહ્મણના ભરે, પાપે ગણિકાને ઘેર ઘરે;
પુણ્યવંત સતવાદી શેર, પાપે આડીઆ પાપે ચોર. ૩૩
પુણ્યે સતવાદી સુજાણ, પાપે પાપી લે છે પ્રાણ;
દશારણનું પરવાર્યું પુણ્ય, શૂરાપણુ થયુ સૌ શૂન્ય. ૩૪
કુળાહળ થયો ઘનઘોર, સૈન બાધામાં પડિયો સોર;
જોરાળા ચઢિયા મહાજોદ્ધ, કર્યો કારમો તેણે ક્રોધ. ૩૫
દશ લાખ તાતી છુટે તોપ, અરસપરસ કીધો બહુ કોપ;
આગ પડયા ને ભેળ્યુ ગામ, લુટાણુ માડયુ ઠામો ઠામ. ૩૬
લુંટાણા ભારે ભડાર, લુટાણા સૌ કણ કોઠાર,
લુટાણા સમર્થ સાથિયા, લુટયા હિસતા હાથિયા. ૩૭
લુટયા ઘણા મૂલી ઘોડલાં, લુંટયા જશનતા જોડલા;
મહીપતિનાં ઉતરિયાં માન, ઝાલ્યો જીવતો પુર પ્રધાન. ૩૮
દશારણને બાંધી લીધ, દેશ બાધો પોતાનો કીધ,
ઝેરી વેહેરી જુગતે જાણીઓ, રાય તણી પકડી રાણીઓ * ૩૯
ઝાલી રાજા બાંધ્યો બંધ, ધણી સાથ બંધાણો ધધ;
બધાણો ધુરધર ધણી, વાત કશી કરવી તે તણી. ૪૦
ઉગ્યુ તે આથમશે સર્વ, ધણો મૂકાવ્યો સૌનો ગર્વ;
દશ હજાર લુંટાણી દાસ, તિસ કોટી લુટાણા વાસ. ૪૧
ચૌદ લાખ તો લીધા ઉન, બાર લાખના પડિયા ખુન;
ખપ્પર જોગણી ખપ્પર ભરે, અતિ શુરા તે સ્વર્ગે સચરે ૪૨
રણ યજ્ઞ હોમાણા જેહ, સ્વર્ગે સધાર્યા શૂરાના દેહ,
ચૌદ લાખ તો લીધા રથ, બાણું ક્રોડ લુંટાણો ગરથ. ૪૩
પોતાની વર્તાવી આણ, પ્રધાન મૂકયો પૂર પ્રમાણ;
વગડાવ્યાં જાગીર થઈ જીત, પ્રજા ઉપર રાખી શુભ પ્રીત. ૪૪
પાપે પડે ને પુણ્યે જડે, એમાં તે શુ અચરજ અડે;
પુણ્યે આવે પૂત સપૂત, પાપે જાય ઘરણી ઘર સૂત્ર. ૪૫
નિગડખાને રાજા તો ગયો, દેશ બધો દુશ્મનનો થયો;
અદિકો દેશ થયો ઉત્પાત, વિશ્વ બાધામાં ચાલી વાત. ૪૬

* પ્રત ૪ "૦ લીધી રાણીઓ."

પડે ધૂમ પળો બહુ ત્રાસ, થયો સર્વ શત્રુનો નાશ;
માંહો માંહ અથડાયા આપ, એવો શિવ તણો પ્રતાપ. ૬૩
પરસ્પરે હાર્યા સૌ હોડ, જ્યમ જાદવ કુળ છપ્પન ક્રોડ.
આંખે થઈ ગયા સૌ અંધ, ધારે એ સાથે કુણ ધંધ. ૬૪
કોનાં ચર્ણ ને કોના હાથ, સોઢે નહિ કો શરા સાથ;
શત્રુને શિતજ્વર ચડ્યા, પરાજય થઈ સૌ પૃથ્વી પડ્યા. ૬૫
છૂટે રાફ જ્યમ તરવડ તીડ, ભારે ભાસે લશ્કર (ની) ભીડ;
પોતાના પિતાનો દેશ, પુર માંહિ કીધો પ્રવેશ. ૬૬

દોહરા.

વાજે નાદ બણગાં બહુ, નાસે નગરના લોક;
કોલ્યાન કોલ્ય ભાસે કટક, શત્રુને પડીઓ શોક. ૬૭
જ્યમ હનમંતે લંકમાં, અતિ બળ કીધું આપ;
ત્યમ ભદ્રાયુ (એ) ત્યાં કર્યું, પૂરણ શિવ પ્રતાપ. ૬૮
અશોક બાળી આવિયો, કર્યું મન ચિંતવ્યું કામ;
ઇન્દ્રજીત કુંભકર્ણવત, અરિ માર્યા તે ઠામ. ૬૯
દક્ષપ્રજાપતિ યજ્ઞમાં, ઉમાએ તજ્યું અંગ;
વીરભદ્ર ત્યાં આવિયો, સૈન નહિ કોઇ સંગ. ૭૦
એકાએકી એકલે, જીત્યા ક્રોડ તેત્રીશ;
દક્ષપ્રજાપતિ દેવનું, છેદ્યું જ્યમ શીશ. ૭૧
પાડ્યા દાંત પુખાતણા, રુદે ધરીને રીસ;
દુશ્મનને દેંવટ કર્યાં, ભદ્રાયુને શિર ઇશ. ૭૨
મહાદેવ જેને મસ્તક વસ્યા, થાય છત્રની છાંય;
એને કોણ જીતી શકે, બળિયે ઝાલી બાંય. ૭૩
પરસુરામજી એકલા, પરાક્રમ અપરંપાર;
નક્ષત્રી પૃથ્વી કરી, એકલે એકવીસ વાર. ૭૪
પ્રભુ જેને છે પાધરા, કટકતણું શું કામ;
વિશંભર વહાલો ઘણું, સપૂત સરીખો શામ. ૭૫

ચોપાઇ.

કાઢી ખડ્ગ આપેથી આવ્યા, શત્રુસેન મધ્યે જઈ ચડ્યા;
દુશ્મન એનું દર્શન કરે, કૃપા હોય તો તે ઉગરે. ૭૬
જુગત બંધવ બે જોડા જોડ, કાયર દુશ્મન દેખે ક્રોડ;
સમશેર તણી પડે છે સાખ, દુશ્મનનું લશ્કર છે લાખ. ૭૭
જેવું રામતણું હોય બાણ, એમ પરહર્યા વેરીએ પ્રાણ;
જેવું સુદર્શન હોય ચક્ર, વૈરી દેખે એવું વક્ર. ૭૮

કૃષ્ણુ સામો જ્યમ જાગે કંસ, પ્રતાપ ઘટ્યો પાપી પ્રશંસ;
મહા જુદ્ધ મડાણું ઘોર, શહેર બાધામાં પડિયો શોર ૯૬
વિષમ કાળનો વાયુ વાય, તે ઠામે તે રીતે થાય,
આકાશ થકી થઈ અગ્નિ વૃષ્ટ, શત્રુની દુ ખ પામી સૃષ્ટ ૯૭
દેહવટ વાળ્યો તેનો દેશ, પ્રાજ્ય કરી કીધો પુર પ્રવેશ;
નાળ ગોળા ને બાણુ છૂટિયાં, લશ્કર શત્રુના લુંટિયાં ૯૮
રડવડ સૈન શત્રુનું થયુ, પાછુ જોવા કો નવ રહ્યુ,
હેમરથ આવ્યો દેતો ગાળ, બાળક તારો ખુટચો કાળ ૯૯
તાતા જો તું મારા તીર, શત ખડ કરૂં હું તુજ શરીર,
એમ કહીને મૂકયું બાણુ, પલક એકમા લેવા પ્રાણુ. ૧૦૦
અફળ ગયુ તેનું બળ આપ, શિવ કવચ તેનો પ્રતાપ,
હેમરથ અતળી બળ અક, શિવ કવચે કીધો રક. ૧૦૧
હજાર હાથીનુ બળ પુર, શિવ કવચે ઉતરાવ્યુ નૂર,
શાર્દૂલ સિંહ હતો જે શેર, શિવકવચે કીધો પારેર ૧૦૨
પિતા તણો શત્રુ જાણિયો, અવળે બધ બાંધી આણીઓ,
ધાર્યો દેશ બાધામાં ધધ, રાય પ્રધાન બધાણા બધ ૧૦૩
સર્વ અપરાધ તેના સાંખિયા, જીવત કારાગેહે નાંખિયા,
કાયર કીધા સામદ શૂર, નરપતિનાં ઉતર્યાં નૂર. ૧૦૪
કર જોડ તેના સમિયા શોક, જોરાળા પહોંચ્યા જમ લોક,
જીત તણા વાગ્યાં જાગીર, વિરાધી વીર કહેવાણો વીર ૧૦૫
ગુણુજશ મહિમા વાધ્યો ઘણો, પિતા છોડાવ્યો પોતા તણો,
રામની મૂકાવી રાણીઓ, મહાસુખ સાગર મન માણીઓ ૧૦૬
અપર માત જે પોતા તણી, ઓળખે નહિ ઘણીઆણી ઘણી,
પોતાનો મૂકાવ્યો પ્રધાન, સોંપ્યુ રાજ તેને દઈ માન ૧૦૭
ભદ્રાયુની આણુજ ફરી, પૃથ્વી સરવ પોતાની કરી,
મૂકાવ્યો પોતાનો તાત, વિશ્વ બાધામાં ચાલી ખ્યાત. ૧૦૮
સામદ પોતાનો મૂકયો સાંય, પોતે પિતાના પુર માંય,
રિદ્ધ સહિત સોંપ્યુ સૌરાજ, તનનો શોક કરાવ્યો ત્યાજ ૧૦૯
નમ્યા પાગે મોટા નરપતિ, વશ વર્તે સઉ છત્ર પતિ,
દશારણુ તમારૂં ગામ, વજ્રબાહુ છે તારુ નામ. ૧૧૦
માગધ સુધી છે તારી આણુ, વદને બોલ્યો અમૃત વાણુ;
મહિમા શુ પૂછે માહરો, હું સેવક સાચો તાહરો. ૧૧૧
રામ સમુ ચલાવો રાજ, અસત અન્યાય તનથી તાજ,
બિક ન રાખશો દુશ્મન તણી, ધર્મ વાતના થાજો ધણી. ૧૧૨

નવ ક્ષોણીને દેહેવટ કર્યું, માનવથી નવ થાય;
મુજ આગળ માંડી કહો, કર્મ તણી કથાય. ૧૨૯
કંગાળ ઉપર કરૂણા કરી, પૂર્વ જન્મનું પુણ્ય;
કાણ સગપણ કુણ સેવના, નિમેશ ન રાખી નૂન્ય. ૧૩૦
વેચાતી મુજને લીઓ, દામ ખરીદો દાસ;
જીવ જશ ને જર દિયો, પ્રીતે રાખો પાસ. ૧૩૧
કાણ ઇષ્ટ ઉપાસના, બળવંતા તુજ શીશ;
હાજરાહજુર દિસે તુને, બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઇશ. ૧૩૨
કિંકરને કરુણા કરી, પરમારથપે પ્રીત;
મુજ આગળ માંડી કહો, રાજ તમારી રીત. ૧૩૩
હું છું રંક છું રાવળો, કંગાળ તણો કંગાળ;
પ્રાણ દાતા છો માહરા, દીસો દીન દયાળ. ૧૩૪
સાંભળ રાય શિરોમણિ, સતવાદી સાક્ષાત;
રાજ કરો સુખે તમો, આગળ કહીશું વાત. ૧૩૫
ગામ નામ તો જાણશો, જાણશો મા ને બાપ;
જાણશો ઇષ્ટ ઉપાસના, કહુશું આપો આપ. ૧૩૬
પરદેશી હું પરમૂલક, કરતુત કહીએ કયમ;
ફરી ફરી પૂછશો નહિ, તમને મારા સમ. ૧૩૭
આશ્રણિયે ઓળખશો તમો, વંશ વપુ ને વેશ;
સુખે રાજ કરો તમે, અમો જાઉં અમ દેશ. ૧૩૮
હવણાં તો હું જાઉં છુ, જ્યાં અમારો ઠામ;
ત્યાર પછી તમે જાણશો, માત તાત નિજ નામ. ૧૩૯
સોંપી રાજને સંચર્યા, પ્રિય સંઘાતે પેર;
બે બંધવ બળ પ્રાક્રમી, આવ્યા પદ્માકર ઘેર. ૧૪૦
માતા હરખ પામી ઘણું, વૈશ્યે કર્યાં વખાણ;
પુત્ર બે પાગે પ્રણમ્યા, સતવાદીને સુજાણ. ૧૪૧
જાચક આવ્યા જશ બોલતા, ભલો ભલો કહે બ્રહ્મ;
લાહાણ આપ્યું લક્ષો ગમે, ધાર્યો રુડો ધ્રમ. ૧૪૨
કહે પદ્માકર કયમ ગયો, વસમી છે એ વાટ;
ઇશ શીશ તમ ઉપરે, અમને થતો ઉચાટ. ૧૪૩
પાગ લાગી ને પરણ્યા, જ્યાં પોતાની માત;
વૈશ્ય આગળ માંડી કહી, વિસ્તારીને વાત. ૧૪૪
માગધીયે ઘેર્યું હતુ, દશારણ જે ગામ;
વજ્રબાહુને બાંધિયો, દિયો કારાગ્રેહ ઠામ. ૧૪૫

છુટી લક્ષ્મિ ને માત ધન, ફરી માગધની આણ;
ડંકો વાગ્યો દેશમાં, થયું અમને એ જાણ. ૧૪૬
વિચાર્યું મન માહરે, વપુ સબાધે વાત;
હું તે એનો દિકરો, એ તે મારો તાત. ૧૪૭
બુધહિન દશા થઇ આપની, કયમ આણું મન રીશ;
અમને રણમાં કાઢિયા, પ્રસન્ન થયા તવ ઈશ. ૧૪૮
અવગુણનો મેં ગુણ મલ્યો, ઈશ વચનથી આપ;
ઈશ્વરવત એને લહું, હું બેટો એ બાપ. ૧૪૯
તમને કહેવા નવ રહ્યા, હૈયું રાખ્યું હાથ;
શિવ સભારી સચર્યા, બંધવ તેડ્યો સાથ. ૧૫૦
દિગ્વિજય કર્યો દસ દિશા, કર્યું મહા રુદ્રે કાજ;
વજ્રબાહુ મૂકાવીયો, રિધસિધ સોંપ્યુ રાજ. ૧૫૧
આલ્યો મગધને જીવતો, દીધુ જીવત દાન;
આણ ફેરવી ત્યાં તાતની, પુર મૂક્યો પ્રધાન. ૧૫૨
કાંઇ ઓળખાણ આવી નથી, ગામ નામ કે ઠામ;
તમારા ચરણ પ્રતાપથી, ફરી આવ્યા એ કામ. ૧૫૩
પ્રતાપ પદ્માકરતણો, પ્રતાપ માત આશિષ;
બહુ પ્રતાપ બંધવતણો, અધિક પ્રતાપ તો ઈશ. ૧૫૪
મનશા હરખી માવડી, પદ્માકર હરખ્યો પુરુષ;
પ્રત્યક્ષ શિવ પ્રસન્ન તુને, નેક રહી નવ ન્યૂન. ૧૫૫
માગધ માન મૂકાવિયું, બહુ સુખ પામ્યો બાપ;
મુજમાં માલ કંઇ નથી, એ સૌ શિવ પ્રતાપ. ૧૫૬
સોંપ્યું રાજ્ય સમૃદ્ધ ઘણી, સોંપ્યો માગધ દેશ;
આણ વર્તાવી તાતની, પુરમાં કર્યો પ્રવેશ. ૧૫૭
સઉ સજ્જન સુખ પામિયા, વિત્યા દિન દશ વિશ;
એમ પ્રસન્ન તેને થયા, આદ્ય ઉમાપતિ ઈશ. ૧૫૮
સૂત કહે સોનક સુણો, વાત તણો વિસ્તાર;
ત્યાર પછી શું નિપજ્યું, કૃપા કરી કીર્તાર. ૧૫૯

ચોપાઈ.

અગમ યોગીતણી કહું ગીત, પૂરણ ભક્ત ઉપર છે પ્રીત;
રુદયામાં પ્રગટી છે રીઝ, પૂર્વજન્મતણું છે બીજ. ૧૬૦
વાવે બીજ તો વૃક્ષ જ થાય, પામે સ્વર્ગ જો ગંગા નાહ્ય;
ચિત્રકૂટતણો એ રાય, ચિત્રાંગદ નામે કહેવાય. ૧૬૧

સુંદર સુભટ સતવાદી વેશ, દુઃખી નહિ કો તેને દેશ;
રૂડી તેના ઘરની રીત, પ્રજા પાળે શુભ પૂરણ પ્રીત. ૧૬૨
અલખત તેના ઘરમાં ઘણી, ધર્મવંત ધુરંધર ધણી;
સુનંદિની ઘેર નારી સતી, પતિવ્રત વ્રત તે તો પાળતી. ૧૬૩
સદા સર્વદા તે નરનાર, હરિશ્ચંદ્ર તારાનો અવતાર;
કીર્તિમાળીની કન્યા એક, વપુ વડો ધારે વિવેક. ૧૬૪
નિર્મળ કમળ સરીખાં નેણ, ઇન્દુમતી આકારે એણ;
અમૃત ચોઘડીએ ઉરથી અડી, સ્વયં વિધાતા હાથે ઘડી. ૧૬૫
ચંદ્રવદની મૃગનયની વંક, સિંહાકાર કટિનો લંક;
ગજગામિની શી ગુણ ગંભીર, સદા સર્વદા શુદ્ધ શરીર. ૧૬૬
કુંમકુમ લોલ કપોળે કામ, દેવાંગનાવત્ દીસે દામ;
નારી નિર્મળ નાગાંગના, સુંદર નહિ કો તે સંગના. ૧૬૭
મોહ ભરી મોહની મચ્છરા, ઓપે ઇંદ્ર તણી અપ્છરા;

દોહરા.

વેણુ વર્ણાંગી નાગિણી, કાંગરીયાળા કેશ;
નખ શિખ સુંદર નિર્ખતાં, શામા ઘણી સુવેશ. ૧૬૮
કર્મવંત ને ધર્મવંત, શર્મવંત શરેણ;
પુરણ પ્રીત પ્રભુપરે, વનિતા વિમળ વરેણ. ૧૬૯
લાજવતી ને કાજવતી, માઝાવતી મુરજાદ;
સત્યવતી ને શીલવતી, અહર્નિશા ઉલ્લાદ. ૧૭૦
દાનવતી દેવાંગના, ગાનવંતી ગુણ ગેહ;
સાનવતી ને શીલવતી, દિવ્ય દેવાંશી દેહ. ૧૭૧
ચિત્રણીથી ચોસઠ ઘણું, રામામાં બહુ રૂપ;
માત તાત હરખે ઘણું, ભારે ચિત્રાંગદ ભૂપ. ૧૭૨
કરે કાયામાં કલ્પના, હેત ઘણેથી હોડ;
સૃષ્ટિમાં કો સર્જ્યો હશે, જુવતિ કેરી જોડ. ૧૭૩
પરણાવું કયાં પ્રેમદા, કવણ જશવંત જણાય;
દમયંતીથી, દશ, ઘણી., નળ. સમ. પેદા. થાય.. ૧૭૪
સૂત કહે શૌનક સુણો, કહું કન્યાનાં કામ;
પૂર્વ જન્મની પિંગળા, નટણી નીચું નામ. ૧૭૫
અધર્મ કરનારી અતિ, નિમેષ ન રાખી નૂન્ય;
શિવ જોગીની સેવના, પ્રગટ્યુ મોટું પુણ્ય. ૧૭૬
બિન્દુનો સિંધુ થયો, થયો તરણાનો મેર;
આગિયાનો ઇન્દુ થયો, સાચ શિવ પૂજન શેર. ૧૭૭

તેર વર્ષની તરુણી થઈ, કિર્તિમાળીની નામ;
શિવ જોગી ત્યાં આવિયા, તેહ ગામ તે ઠામ. ૧૭૮
ભમતા ભમતા ભાવથી, વહી આવ્યા તે વાટ;
મા બાપ તે કન્યાતણા, કરે મન બહુ ઉચાટ. ૧૭૯
દેહલા દુઃખ દેહવટ કર્યાં, પૂરણ મન પરસન;
સૂર્ય ઉદય શત સામટા, દીઠું દિવ્ય દર્શન. ૧૮૦
ધસમસ કરી સામો ધસ્યો, પ્રીતે પ્રણમ્યો પાગ;
સુખ સાગર શત સહસધા, જડી મુને તો જાગ. ૧૮૧
કંગાળ ઉપર કરુણા કરી, દિનને કર્યો દયાળ;
પાપીને પુન્યવંત કર્યો, ભર તિલક જશ ભાળ. ૧૮૨
અનેક સ્તુતિ એવી કરી, હેતે જોડ્યા હાથ;
કરજોડી ઉભો રહ્યો, શિવ સેવકની સાથ. ૧૮૩

ચોપાઈ.

પુત્રીના પૂર્વ જન્મની વાત, જાણે કયમ પિતા ને માતઃ
રુડી કન્યા ક્યાં દેઈશું, રુડો લાવો કયમ લેઈશું. ૧૮૪
પૂર્વ જન્મનું પ્રૌઢું પાપ, અતિ સુખમાં જન્મી શિવ પ્રતાપ;
સુની હતી તે સુંદરી થઈ, ભવ ભટકણની ભાવટ ગઈ. ૧૮૫
સિદ્ધ પુરુષશું આણ્યો સ્નેહ, અવતરી તે દેવાંશી દેહ;
રાજદ્વારમાં રંગે રમે, ભાવતાં ભોજન જુગતે જમે. ૧૮૬
હેતુજન કેરા મન હરે, સુખ તાતાં તંબોળે ભરે;
મહા મનોહર દીઠું મુખ, દીકરી જોતાં પામ્યાં દુઃખ. ૧૮૭
ચદ્રવદની સરખા છે ચિન્હ, ઈન્દુમતિ એથી નહિ ભિન્ન;
એ સરખો વર ક્યાંથી જડે, અધિકો સંશય સૌને અડે. ૧૮૮
જુવતિ જેવા વરની જોડ, કયમ પહોચે પરણાવા કોડ;
એમ વિચાર કરે જેટલે, તરત ત્ર્યબંક દીઠા તેટલે. ૧૮૯
તપોમય ને તપનું રૂપ, જાણે બીજો બ્રહ્મા ભૂપ,
જ્યમ આકાશથી આવે રવિ, એવી શોભા ત્યાં તો હવી. ૧૯૦
ત્ર્યબંક જોગીને દીઠા દ્રષ્ટ, અધિક થઈ અમૃતની વૃષ્ટ,
ધસમસતો રાજા ઉઠીયો, જ્યમ મદગળતો ગજ છુટિયો. ૧૯૧
ભલે પધાર્યા મારું ભાગ્ય, પ્રણામ કરીને પ્રણમ્યો પાગ્ય;
દર્શન દેવનું રુડું થયું, કોટિક જન્મનું પાતિક ગયું.* ૧૯૨

* પ્રત ૪. "દર્શન આજ દીઠું તાહરુ, પવિત્ર થયુ મંદિર માહરુ."

અર્ઘ્ય પાદ્ય લઇ પૂજા કરી, ચરણામૃત પીધું સુખ ભરી;
શુભ સિંહાસન આપ્યું રાય, નરનારી ઢોળે છે વાય ૧૯૩
ચોહોદિશ પૂર્યો મોતી ચોક, ગુણુ નિધિયે અજવાળ્યા ગુણુ ગોખ;
ગેરી સુધી પથરાવ્યા ફુલ, શોભા કીધી સ્વર્ગ સમ તુલ્ય. ૧૯૪
કસ્તુરીના કર્દમ કર્યો, અમૂલ્ય લોટા ગંગાજળ ભર્યો;
ભક્ષભોજન ને આપ્યાં પાન, મનસા સિદ્ધ કીધાં બહુ માન. ૧૯૫
બોલ્યો રાય રૂખીને સાથ, હેત પ્રીતથી જોડયા હાથ;
દંડવત્ કીધા ત્યાં દશ વીશ, નમાવ્યુ યોગી આગળ શીશ. ૧૯૬
કુંવરીને કહે પાગે લાગ, વર રુડો રુખિશુ માગ;
કષ્ટ આપણા એ કાપશે, મનવાંછિત વર એ આપશે. ૧૯૭
લજ્જા પામતી કુવરી પાગે નમી, તેહ વાત સૌકોને ગમી;
મહારું વચન સફળ શુભ હજો, તારો વર ભદ્રાયુ થજો! ૧૯૮
અવખત ભોગવજે તું ધણી, ભામની તું ભદ્રાયુ તણી,
પૂરણુ શંકર થાય પ્રસન્ન, દેવાશી તારું દર્શન. ૧૯૯
બોલ્યાં તવ માતા ને તાત, કરજોડીને પૂછી વાત;
સિદ્ધ વચન અફળ નહિ થાય, ભદ્રાયુ તે કયાનો રાય. ૨૦૦
કોણુ માત ને કોણુ જ તાત, કહો વિસ્તારી અમને વાત;
ગામ ઠામ ને દેશજ કોણ, ભદ્રાયુ સાંભળિયો ઓણ. ૨૦૧
કર્યા મુસાળ ને કોનો પુત્ર, શોભે છે કેવુ ધરસૂત્ર,
આદ્ય ઉત્પત્તિની કહો કથા, જોગેશ્વર બોલે છે જથા ૨૦૨
પવિત્ર દશારણુ રુડો દેશ, પાપતણો જ્યાં નહિ પ્રવેશ;
રુડો વજ્રબાહુ રાજન, મોટમ પદ અહંકારી મન. ૨૦૩
સાત રાણીઓ સુંદર રૂપ, ભામનિયે વશ કીધો ભૂપ;
કામનિયે વેશ કીધો કથ, પરાક્રમી નહિ પોતે પથ ૨૦૪
મહાલક્ષ્મીની હુતી મોટ, પુત્રતણી ત્યાં મોટી ખોટ,
સુનંદિનીને આવ્યો તન, માન્યું મહીપતિ કેરુ મન ૨૦૫
કોઇક પૂર્વ જન્મના ભોગ, રાણી સુતને રૌરવ રોગ,
શોકયે સાટા વાટા કરી, પ્રમદા તે પુરપે પરહરી. ૨૦૬
સર્જન સૌ ચતુરાઇ ચુકીયાં, મા દિકરો રજમાં મુકીયાં;
પરબ્રહ્મ તેને થયા પ્રસન્ન, પ્રગટ દિવ્ય દીધુ દર્શન. ૨૦૭
ઉછર્યો વૈશ્ય પદ્માકર ઘેર, પ્રીછો છો સહુ તેની પેર;
કર્યું પરાક્રમ રાખી લાજ, લીધુ માગધ કેરુ રાજ. ૨૦૮
વજ્રબાહુ મૂકાવ્યો તાત, દશે દિશાએ ચાલી ખ્યાત;
નવક્ષોણિ જીત્યુ જશ લીધ, પુરંદરવત્ પરાક્રમ કીધ ૨૦૯

કાર્તિકસ્વામી ને ગણપતિ, બે બાંધવની એવી મતિ;
કોડે તેને કન્યા આપ, વચન અમારું થિરતા થાપ. ૨૧૦
કન્યાથી એ કોડામણો, સુભટ સૌમાં સોહામણો;
નરપતિ સર્વતણો નરપતિ, છત્રપતિથી સુંદર મતિ. ૨૧૧
પૂરે એ મનની કામના, નવખંડ થાશે નામના;
ઉદ્ધરશે ઈકોતર અઘ, અંતે શિવ પદ પામે સઘ. ૨૧૨
એને ઘેર ઉનમ નહિ કશી, મહાલક્ષ્મી ઘેર વાસો વસી;
હજાર હાથે હર શિર હોય, એને ગાંજી ન શકે કોય. ૨૧૩
કોડવાર કહીએ શું કથી, એહ સમો કો બીજો નથી;
પચાસ કોડ પૃથ્વીની પીઠ, દૈવત ભદ્રાયુમાં દીઠ. ૨૧૪
એમ કહીને યોગી ગયા, દૃઢ વિશ્વાસ ચિત્રાંગદ થયા;
આજ તણો દિવસ ધન ધન, માત પિતાનું માન્યું મન. ૨૧૫

દોહરા.

શિવ જોગી તો સંચર્યા, મહીપતિ થયો મગન;
જોશી તેડ્યા જુગતથી, નિરધારી લીધ લગન. ૨૧૬
રાજસાઈ મંડપ રચ્યો, ચંદરૂવા ચોપાસ;
કૃત્રિમ ચિત્રામણ કર્યાં, વિવિધ શોભા આવાસ. ૨૧૭
ભરતખંડના ભૂપતિ, મળ્યા રાણા રાય;
દેશ પ્રદેશ દશે દિશા, લાખિણા લેખ લખાય. ૨૧૮
ગોર પોતાના ઘરતણો, હસ્તી ઉપર અસ્વાર;
મોકલ્યો પદ્માકર ગૃહે, ક્ષણું ન લાગી વાર. ૨૧૯
વર ભદ્રાયુ ભૂપતિ, સઘ સુનંદિની માત;
કન્યા ચિત્રાંગદ તણી, વિશ્વ માંહ્ય વિખ્યાત. ૨૨૦
વર જાન તેડી આવજો, સજન નગર સમેત;
ચાર સહસ્ર વસુ ચાંદસો, અધિકું આણી હેત. ૨૨૧

ચોપાઇ.

લખી કંકોતરી ગામો ગામ, ભરતખંડમાં ઠામો ઠામ;
ભરતખંડના ભૂપતિ ભરી, કુંમકુંમ અક્ષત કંકોતરી. ૨૨૨
લાખેણાં મોકલિયાં લગન, જુવતિ કાજે માંડ્યો જગન;
શ્રીફળ ફોફળ પામે સાથ, પ્રસન્ન થયા જ્યાં ભોળો નાથ. ૨૨૩
વસ્ત્ર આભૂષણ પરઠાં પાન, જુગતે તેડી લાવ્યો જાન;
વૈશ્ય પદ્માકરના પુરમાંય, સારી શોભા કીધી ત્યાંય. ૨૨૪
વિપ્ર વધાઇ લેતા આવિયા, કોડ દીપોત્સવ દિન કહાવિયા;
લગન વધાવી હરખ્યા સૌ, સુખનો સાગર ઉલટ્યો બહુ. ૨૨૫

હરખે માત હરખે વરરાય, જય જયકારે જશ બોલાય;
શણગાર્યો મેડીને મહેલ, શોભા ઇન્દ્રાસનથી સહેલ. ૨૨૬
શણગાર્યાં હાથી ઘોડલા, જશવંતા સાથી જોડલા;
સાંઢયો શણગારી આગળ કરી, ભારે ગર્થની ગાડી ભરી. ૨૨૭
વાજે દુંદુભીના ઘનઘોર, નાદ નિશાણુ નગારાં ડોર;
વર તણા રુડેરાં વાન, જુગતે જોડી ચાલ્યા જાન. ૨૨૮
ધ્વજ નેજા અબાડી અતિ, મહારથે બેઠા મહીના પતિ;
વરભદ્રાયુ ઓપે ઇંદ્ર, જ્યમ શોભે તારામાં ચંદ્ર. ૨૨૯
અશ્વ ગજ રથ હારો હાર, એવું સેન છે અપરંપાર;
ગગને રવિ છાયો ક્ષણું ખેહ, ચઢયુ સેન આષાઢો મેહ. ૨૩૦
ઘણા કર્યા પાણીના ઘાટ, ઉતારે પડાવી વાટ;
સાથે બહુ ધારાળા ધીર, મોટા છે વિરાધી વીર. ૨૩૧
રિધપતિભુપતિ ઝાઝા મળ્યા, ભદ્રાયુ નિરખી ગર્વો ગળ્યા;
ધર્મવંત દાવલનો ધણી, અસખ્ય સેના તેની ઘણી. ૨૩૨
જયપુરનો જશવંતો જાણુ, પાંડુ રાય પુડરિક પ્રમાણ;
માગધનો આવ્યો મહીપતિ, અયોધ્યાધીશ સેના લઇ અતિ. ૨૩૩
આવ્યો દશારણુ ગુણુ ગ્રામ, વજ્રબાહુ છે જેનું નામ;
તે છે વર રાજાનો તાત, નથી જાણતો સગપણુ સાથ. ૨૩૪
દુર્શોરાય હસ્તીનાપુરતણો, ગુણુ પરાક્રમે દીપે ઘણો;
અનમી અધિપ થયા અસ્વાર, નામ લેતાં નવ આવે પાર. ૨૩૫
નરપતિ ભદ્રાયુનું નૂર, ચઢયું સેન જ્યમ સાગર પૂર;
શિવ કવચની જેને છાંય, બીજી ઉપમા શી છે ત્યાંય? ૨૩૬
જેને ઘેર મહાલક્ષ્મી વસી, તેને ચિંતા હોયે કશી?
હેતે વિષ્ણુ હજારાં હાથ, સ્વર્ગ વૈકુંઠ શોભાવ્યું સાથ. ૨૩૭
લેખ લખ્યો અંતરથી આપ, પ્રથમ ત્યાંહાં બોલાવ્યો બાપ,
પ્રધાન સહિત પુર બાધુ હોય, સગપણુ તેહ ન જાણે કોય. ૨૩૮
પિતા જાણે છે મુજશ્યું પ્રીત, રુડા રાજવીઓની રીત;
જોતાં આપ્યું જીવત દાન, મોટમ પદથી દે છે માન. ૨૩૯
પ્રીત માટે તેઓ છું આપ, એમ જાણે પોતાનો બાપ;
રાજ ભોગવીએ છીએ આપણે, એહ ગુણુ અંતરમાં ગણે. ૨૪૦
માન દે છે તે અચરજ કશું, એવું તેના દિલમા વસ્યું.

દોહરા.

જાણે માત પોતા તણી, જાણે ભદ્રાયુ ભૂપ;
જાણે ચિત્રાંગદ રાયજી, રુડુ જેનું રૂપ. ૨૪૧

જાણે પદ્માકર વૈશ્યવર, વજ્રબાહુ છે તાત;
બીજું કો જાણે નહિ, સમપણુ કેરી વાત. ૨૪૨

ચોપાઈ.

રૂડા માણસની એ રીત, પોતાના ઉપર બહુ પ્રીત;
એમ વિચારે વારંવાર, પકડે બાંહ્ય ઉતારે પાર. ૨૪૩
પિતા ન જાણે મારો પુત્ર, સ્નેહતણું જાણે છે સૂત્ર;
ચિત્રકુટ જઈ દેહેરા દીધ, જય જયકાર કરી જશ લીધ. ૨૪૪
ચિત્રાંગદરાજા સામેપે ગયો, અવતારસફળ દેખીને થયો;
નોહે માનવ દીસે દેવ, સમ્યક પ્રકારે કીધી સેવ. ૨૪૫
ઋષભ યોગી બોલ્યા જેટલું, તેમાં દૈવત દીઠું તેટલું;
મુક્તાફળે વધાવ્યાં વર્ત, તોલ ઘણેથી તેઆ તર્ત. ૨૪૬
જુગત ઘણે ઉતારી જાન, મનસા વાચા દીધાં માન;
ખાન પાન ને પૂરણ પાક, રસોઈ બત્રીશી સુંદર શાક. ૨૪૭
ખટરસ મેવા ફળ ને ફુલ, સુંદર સિંહાસન બેઠે મૂલ;
રાજદ્વાર તણી એ રીત, પૂરણ વિવાહ કીધો પ્રીત. ૨૪૮
મંગળ વર્ત્યાં ચોરીમાં ચાર, કોડે આરોગ્યા કંસાર;
નરનાર પરસ્પરે નિરખિયાં, હેત ઘણે હૈડે હરખિયાં. ૨૪૯
નળ દમયંતી જોડું જયમ, રતિ કામ તરતીમે તમ;
જાણે શિવ ને ઉમા અંગ, જાણે બ્રહ્મા સાવિત્રી સંગ. ૨૫૦
જાણે શચિ શોભે સંગ ઈંદ્ર, જાણે રોહીણી સંગે ચંદ્ર;
રમા રમાપતિ સમ જોડલું, સીતારામથી અદકું હતું. ૨૫૧
જાનૈયા નિરખે હરખે ઘણું, એ સમ જોડું શોભે નવું;
રાયે આપ્યા હસ્તીઘોડા ઘણા, શિવ પ્રસન્ન તેને શી મણા. ૨૫૨
જે રીત ઇન્દ્ર ઇન્દ્રાણી વર્યો, કોડે વિવાહ એવો કર્યો;
ચતુર રોહિણી પરણ્યો ચંદ્ર, મોટમ મહિમા કીધો મંદ્ર. ૨૫૩
રુડી રંનાદે પરણ્યો રવિ, હેતે શોભા એવી હવી;
શિવ પ્રતાપે શોભી સૃષ્ટ, પૂરણ પુષ્પતણી થઈ વૃષ્ટ. ૨૫૪
ત્રિયોકનાથ તેને ત્રુઠિયા, વારુ અમૃત ઘન વુઠિયા;
સુવર્ણમય ઉદય છે રવિ, હેતે શોભા એવી હવી. ૨૫૫

દોહરા.

ભદ્રાયુ કીર્તિમાલિની, પરણ્યા રૂડી પેર;
સાસરવાસો સજ કરી, ગુણવંત વોળાવ્યો ઘેર. ૨૫૬
ભૂપતિ જે ભરતખંડના, શિરપાવ પામ્યા સર્વ;
અનમી અહંકારી ઘણા, તેણે મૂક્યો ગર્વ. ૨૫૭

પદ્માકરને પહેરામણી, અદ્ધિકી કીધી આપ,
ભદ્રાયુ ભૂપતિ થયો, તે તારો પ્રતાપ. ૨૫૮
કર્મ વિશે કન્યા લખી, કર્મે રાજપદ હોય,
ઉછેર્યો અમ જમાઇયુ, તે જશ તારો જોય ૨૫૯
શુદ્ધ પ્રતાપ તો શિવ તણો, તે કૃત જાણે કોણ,
વિશ્વમાંહિ જશ વાધિયો, લક્ષ વસા તુજ લુણ ૨૬૦
પાણુ જોયા પદ્માકરે, શિવ કવચ શિવ પાઠ;
મહિમા મત્ર મહાદેવનો, ધન્યો જેણે સૌ ઘાટ ૨૬૧
દેવ દુદુભિ ગરગર્યા, વાગે ઢોલ નિશાન,
અતિ અજવાળુ અહર્નિશ, જાણે ઉગ્યો ભાણ. ૨૬૨
કીર્તિમાનિની કહે તાત સુણ, તેડો મુજ સાસુ આંહ્ય,
શણગાર પહેરાવો શોભિતા, બેસારો ખોળા માંહ્ય. ૨૬૩
માત તાત મનહરખિયા, પુત્રી તુંને શાબાસ,
સુખ પામે સાસુ શોભિયાં, પ્રીતે તેડ્યા પાસ ૨૬૪
રાણીઓ પદ્માકરરાયની, અતિશે અપરંપાર,
સુખપામ્યો આપી સાતસેં, શોભિત શુભ શણગાર. ૨૬૫
કન્યા જે કીર્તિમાનિની, હેતે સોંપી હાથ,
સાત સહસ સાહેલિયો, સોંઢાડી તે સાથ ૨૬૬
દેવાંગનાવત્ દાસીઓ, પંદરસેં આપી પ્રીત,
કન્યા વોળાવી સાસરે, રાજ વિવાહની રીત. ૨૬૭
માગણ મોજે પામિયા, પંડિત પામ્યા પુણ્ય,
જાચક જર પામ્યા ઘણુ, ન રહી એક નૂન્ય ૨૬૮
ત્યાર સુધી જાણે નહિ, કુણ માત કુણ તાત;
ઓળખે પદ્માકર વૈશ્યને, વિશ્વ માંહે વિખ્યાત ૨૬૯
પિતા પ્રધાન ને પુર બધુ, જુગતે બોલાવા જાય,
સૈન સાગર અતિ ઉછળે,* બહુ વિધ જશ બોલાય ૨૭૦
દશારણ દેશ તે આવિયો, વજ્રબાહુ છે સાથ,
આજ પરોણા રહો ઇહાં, હેતે વળગ્યો હાથ ૨૭૧
જનક નથી કાંઈ જાણતો, રૂડા સગપણની રીત;
એણે રાજ મુને આપિયુ, પૂરણ છે એ પ્રીત ૨૭૨
તે ગામે જઈ ઉતર્યાં, મોટમ મહિમા મેર;
જાન સજન સસરા સહિત, સૈના ક્ષોણી તેર. ૨૭૩

* પ્રત ૪. "સૈનસાગર અર્ણવ અધિક"

સભા ભરી બેઠા સઉ, કીરત સંભળાવા કરણ;
પિતાને પ્રદક્ષિણા કરી, આતુર નર લાગ્યો ચરણ. ૨૭૪
ગામ પોતાનું પ્રિય પિતા, જન્મ થયો એ વાસ;
અધિપતિ સર્વે ઉતર્યો, વારુ સુખ વિલાસ. ૨૭૫
પાસે પદ્માકર વૈશ્ય છે, પાસે ચિત્રાંગદ રાય;
દેશ પતિ સૌ દેખતાં, પિતાને પ્રણમ્યો પાય. ૨૭૬
બાળ કહે સુણ સુધનિધિ, તું પ્રાણ તણો દાતાર;
અમો પાગ લાગું તુંને, તું મારો કિરતાર. ૨૭૭
જીવદાતા જશવંત તું, રિધ સિધ દાતા રૂપ;
રંક ચાકર હું રાવળો, ભારે તું કો ભૂપ. ૨૭૮
હરખે હેત હસીને કહે, ચિત્રાંગદ રિધ રાય;
ઓળખો એને અધિપતિ, એ તુજ સુત કહેવાય. ૨૭૯
સસરો ભદ્રાયુ તણો, કહે એ છે તમ પુત્ર;
પાયે પ્રણમ્યા જોગ છે, શોભિત શુભ ઘરસૂત્ર. ૨૮૦
રણમાં ઉછર્યો રાજવી, સાથે એની માત;
તે તો રાણી તાહરી, જશ જાણીતી જાત. ૨૮૧
પરમેશ્વર પ્રત્યક્ષ છે, પુણ્ય પ્રતાપે પેર;
ઈશ કૃપાએ ઉછર્યા, ગુણી પદ્માકર ઘેર. ૨૮૨
રાજપુત્ર એ તાહરો, રાણી તારી એહ;
હું વેવાઈ છું તાહરો, એમાં નહિ સંદેહ. ૨૮૩
કીર્તિમાલિની કન્યકા, બેસારી ખોળે વર્ત;
દુધ સાકર અમૃત આધક, થયું તે વેળા તર્ત. ૨૮૪
ગદગદ કંઠ ગળી ગયો, બોલી ન શક્યો બોલ;
માનની ઉતાર્યા મહેલમાં, તર્ત વધાર્યું તોલ. ૨૮૫
જાંગીર વાગ્યાં જીતનાં, જશ કમાયા જાગ;
સૌને સુખ પમાડિયું, પ્રીતે પ્રણમ્યા પાગ. ૨૮૬
રુડો પ્રતાપ સૌ રાયનો, મા'દેવનો પામ્યા મંત્ર;
જશ વાધ્યો સૌ જગતમાં, ત્રિલોક મોહન તંત્ર. ૨૮૭
સંક્ષેપે સર્વે કહ્યાં, વિગતતણાં જે વર્ત;
હર્ષનાં આંસુ આવિયાં, તે વેળાએ તર્ત. ૨૮૮
જાન વોળાવી જુગતથી, વોળાવ્યો વૈશ્ય તાત;
સસરો વોળાવ્યો સ્નેહથી, વિશ્વમાંહ્ય વિખ્યાત. ૨૮૯
ભલે રણમાં ભલે મૂકિયાં, ભલે રોગ ને રીશ;
અવગુણ નહિ એ ગુણ કર્યો, પ્રસન્ન થયા શ્રી ઈશ. ૨૯૦

અપરમાતને અધિક સુખ, ભરપૂર ભર્યાં ભંડાર;
ખાન પાન શોભા ઘણી, શોભિત શુભ શણગાર. ૨૯૧
પટ્ટાભિષેક કર્યો પુત્રને, રિધવિધ સોંપ્યું રાજ;
પોતે પુણ્ય કામે ગયો, શિવ શિવ સાધન કાજ. ૨૯૨
ભદ્રાયુ ભૂપતિ થયો, અખિલ દેશમાં આપ;
સમુદ્રાંત વર્તે સઉ, પુણ્ય રૂપ પ્રતાપ. ૨૯૩
માગધને તો મુક્યિો, રિધવિધ સોંપ્યું રાજ;
હસ્તી ઘોડા ધન આપિયું, કીર્તિ અહેવા કાજ. ૨૯૪
કિંકર પોતાનો કર્યો, રાણીઓ સોંપી રીત;
મહિમા વધાર્યો મગધનો, અરસપરસ થઈ પ્રીત. ૨૯૫
પછી રાજ પોતે કર્યું, રૈયતનો જ્યમ રામ;
કીર્તિ કમાયો કોટિધા, નવે ખંડમાં નામ. ૨૯૬
શુભ પ્રતાપ શિવકવચનો, કહંત પ્રતાપીક મન્ત્ર;
મહિમા મૃત્યુંજયતણો, તોલ ઘણેરો તંત્ર. ૨૯૭
ધ્વજા બંધાવી ધર્મની, સદાવ્રતની સાખ;
પાળ્યાં લાડ પ્રજાતણાં, ભલપણ રૂડી ભાખ. ૨૯૮
કહેવાશે આગળ કથા, શિવ કવચની સિદ્ધ;
પરબ્રહ્મ પોતે પ્રગટશે, નૌતમ થાશે નિધ. ૨૯૯
શત લક્ષ ગ્રંથ શિવજીતણા, ટાળે યમના દંડ;
ક્રોડમો ભાગ તેમાં કહ્યો, ખરો બ્રહ્મોત્તર ખંડ. ૩૦૦
સૂત કહે શૌનક સુણો, મોટમ મહિમા મેર;
સ્વલ્પ કહું સંક્ષેપમાં, તનથી અધ્યાય તેર. ૩૦૧
શિવજીનાં દર્શન કરો, વિવેક કરો શિવ વ્રત;
પાર ઉતરશો પલકમાં, જ્યમ માખણનું ઘૃત. ૩૦૨
તરણા ઓથે ડુંગરો, અધિકારી ઈછત;
કર્મહીન કુંડાં કથે, પાપી નવ પ્રિછંત. ૩૦૩
વિષ્ણુ જેને વપુએ વશ્યા, સૂર્યની કીધી સેવ;
શિવ પૂજન સુઝે તેહને, મોટા છે મહાદેવ. ૩૦૪
અડસઠ તીર્થ થકી અધિક, ગુણવંત નહાએ ગંગ;
પૂરણ પ્રીત તેને થશે, શિવ સેવકના સંગ. ૩૦૫
દેવને દુર્લભ શિવ કવચ, રામ સરખાને રીઝ;
માનવીને ક્યાંથી મળે, સંસ્કાર બુદ્ધિનું બીજ. ૩૦૬
સવારે શિવ દર્શન કરો, મહાદેવ દર્શન મધ્યાન્હ;
ંધ્યા શિવ દર્શન કરો, વેગળું નહિ વિમાન. ૩૦૭

દીપ કરો શિવ દે'રે, અહર્નિશ અહો રાત્ર;
વૈકુંઠ નથી કાંઇ વેગળું, પૂજે પ્રાણી માત્ર. ૩૦૮
શિવ સમાન સિદ્ધિ નથી, મોટો નહિ કો દેવ;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ રુદ્ર રવ, સૌ કો ઇચ્છે સેવ. ૩૦૯
અકર્મી ને અભાગિયા, કુડાં જેનાં કર્મ;
અધર્મ કરી જે અવતર્યાં, તે શું ધારે ધર્મ. ૩૧૦
સતવાદી શિવને ઓળખે, સેવે સાધુ સંત;
વહાલા શિવ વિષ્ણુ ભક્તને, પૂજે છે પુણ્યવંત. ૩૧૧
સર્વ સૃષ્ટિ છે શિવ તણી, શિવ તણાં બહુ નામ;
સઘળે વાસ છે શિવતણો, જો જો ઠામો ઠામ ૩૧૨
કંચન કથીર લોહ લાકડે, પાણી પૃથ્વી પવન;
જડ ચેતન નર નારમાં, ભવ સર્વને ભવન. ૩૧૩
અમૃત, વિષ, સ્વર્ગ નર્કમાં, ઠાલો નહિ કાંઈ ઠામ,
શિવ પાખી સુનું નથી, ઘટઘટ રમતો રામ.* ૩૧૪
આપે ઈશ્વર તો એ જ છે, અસંખ્ય નામ અનેક,
શિવ દાતા સૌકો કહે, વર્ણન વેદ વિવેક. ૩૧૫
તત્વ એ ત્રિલોકનું, વાણી શિવ વિલાસ;
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, કહે કવિ શામળદાસ. ૩૧૬

(ઇતિ શ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'ભદ્રાયુ વિવાહ કથન' નામનો ત્રયોદશોધ્યાય'

અધ્યાય ૧૪ મો.

દોહરા.

શ્રી મુખ મેવુ શારદા, મતિ દેયની માત,
હિતકારી હંસવાહની, વાણી વેદ વિખ્યાત. ૧
દંડક મંડણ ધારિણી, બ્રહ્મ તનયા બ્રહ્મ રૂપ,
કલ્યાણ કોટિ કારિણી, દેયણ અકલ અનૂપ. ૨
જેને ત્રુઠી શારદા, અષ્ટ સિદ્ધ નવ નિદ્ધ,
ગરુવો ગણપતિ ગુણનિધિ, વખાણ કરુ વિધવિધ. ૩
સુખ દાતા સન્મુખ હજો, સિદ્ધિ બુદ્ધિ સંગ,
ઉમા અંગથી ઉપન્યો, રૂડો રાખે રંગ. ૪
પંચાનન પિતા પ્રભુ, ભાવિક ખટ મુખ ભ્રાત;
સૃષ્ટિ કરણ સુખ દેયની, ઉમા પાર્વતી માત. ૫

---

* પ્રત ૪. "રમી રહ્યો છે રામ" પ્રત ૨ મા ૩૦૧ થી તે ૩૧૪ સુધીના દોહરા નથી

શોભે સેવંત્રાં સિંદુરે, દુંદાળો દાતાર;
સુંઢાળો સુલક્ષણો, અમૃત રૂપી આહાર. ૬
ઉપવિત ઉત્તમ અહિ તણુ, સઉ પહેલો પૂજાય;
મનોરથ પૂરે મન તણા, ગુણ જશ જન સૌ ગાય. ૭
કૃષ્ણ કૃપાળ કરુણાનિધિ, જશોદા જીવન પ્રાણ;
ભક્ત વચ્છળ ભવતારણો, પુરુષોત્તમ પુરુષપુરાણ. ૮
મચ્છ કચ્છ વરાહ વરદ, નૃસિંહ ફરસુરામ;
રામ કૃષ્ણ બુદ્ધ કલ્કી એ, નિર્મળ રુડાં નામ. ૯
સતભામા, રાધા, રુક્મિણી, કાલિંદી કરુણાવંત;
લાયક સત્તા લક્ષમણા, અઘનાશા નાર અનંત. ૧૦
બાળ લીલા બહુ પરાક્રમી, રમાડ્યાં વ્રજ રાસ;
દાન લીલા દધિ પ્રાશને, વ્રજમાં કર્યો વિલાસ. ૧૧
અનેક દૈત સંહારીયા, હર્યો હરામી હંસ;
પ્રાણે ફીધી પૂતના, માર્યો મામો કંસ. ૧૨
અવની ભાર ઉતારવા, જાયો જગત જશ જેણ;
અધમઉદ્ધારણ સુખ કરણ, દુઃખહરણ તર તેણ. ૧૩
કૃષ્ણ કૃષ્ણ કોઉ કહે, પામે ભવજળ પાર;
તત્વ નામ ત્રિલોકમાં, પૂરણ વિષ્ણુ કૃપાળ. ૧૪
ગ્રહ પીડા આવે નહિ, ચોતી ન શકે ચોર;
દુર્લક્ષ દુઃખ દેખે નહિ, અઘનો નહિ અંકોર. ૧૫
જળ ભય જોખમ નવ કરે, અગન તણી નહિ આંચ;
બટુક નાથનો હાથ શિર, પામે પદાર્થ પાંચ. ૧૬
સૂત કહે શૌનક સુણો, મા'દેવ કવચ મહિમાય;
ચાતુર અધ્યાય ચૌદમો, કહું તેની કથાય. ૧૭
જન્મ, મરણ, જોખમ ટળે, ટળે જમ જંજાળ;
આત્મા અમર કરે ખરો, કુડો ન ગ્રહે કાળ. ૧૮
કલ્પવૃક્ષ ચિંતામણી, કામદુધા કંઈ કોડ;
શોભે સુખ શિવ કવચમાં, હાકી જીતે હોડ. ૧૯
મનોરથ જે જે મનતણા, ચતુરપણે ચિત્ત ચા'ય;
અંતે પદ પામે શિવતણું, જોખ કરતો જાય. ૨૦
રુદિયા સંદેહ રાખશે, વિપરિત વદશે વાણ;
નવ લાખ જન્મ નર્કે પડે, ખરિ રૈરવની ખાણ. ૨૧
એક અક્ષર એક પદ કથન, કોઉ સાંભળે કર્ણ;
જમદૂતોને જીતશે, ચાહે ચતુર્ભુજ ચર્ણ. ૨૨

અતિશ આચરતામાં પુણ્ય, લેશ માત્ર રહીએ નવ નૂન્ય;
અતિશ જે સતવાદી હોય, હરિશ્ચંદ્રવત દુઃખ તે જોય. ૩૯
દાતાબળની કીર્ત્તિ કર્ણ, ચતુર્ભુજે તે ચાલ્યો ચર્ણ;
રૂપવતી સીતા સુંદરી, ગયો દુષ્ટ રાવણ જે હરી. ૪૦
અતિ રામ સીતા સંજોગ, ઝાઝે વૈભવ પડિયો વિજોગ;
અતિ પ્રેમી નળ દમયંતી જોડ, ક્ષણમાત્ર તે પામ્યા ખોડ. ૪૧
અતિ દાતા કહેવાણો કર્ણ, મહા દુઃખ પામ્યો રણમાં મર્ણ;
સત્વાદી યુધિષ્ઠિર જગ મુખે, એક ઘડી નવ સુતો સુખે. ૪૨
અતિ વહાલો સુદામા કહ્યો, દરિદ્રપણે જન્મારો ગયો;
અતિ તેજ ઈન્દુ પામિયો, ખૈરાગ તે દેહે વામિયો. ૪૩
અતિ અહંકારી દુર્યોધન, ગદા પ્રહારે તજ્યું તન;
અતિ જોરાવર રાવણ જોય, લક્ષ્મી લુટાણી પામ્યો મોત.* ૪૪
અતિ દ્રૌપદી ધારણ ધીર, ચિંતા પામી કાઢ્યાં ચીર;
અતિ લંક કનકની કળી, ઘાસ ટાટીની પેરે બળી. ૪૫
અતિશ જળ અર્ણવની તીર, પી ન શકે કો ખારુ નીર;
અતિશ નાગ મણિ મસ્તક મેર, ઝાઝું તેના મુખમાં ઝેર. ૪૬
અતિશ કૈંચક ગુણ નિધ ગમ્યા, સૌયે ભ્રાત ચિતામાં શમ્યા,
અતિશ જાદવ છપ્પન ક્રોડ, એક પ્રહરમાં પામ્યા ખોડ. ૪૭
અતિશ રૂડો આગળ તરે, ઈશ્વર કાંઈક દર્પ જ હરે;
ભદ્રાયુ ચઢી વાગ્યો ઘણું, તિલ માત્ર નિર ઘટ્યું તે તણું. ૪૮
જે કો ફુલ્યું તે કરમાય, જે જાયું તે નિશ્ચે જાય.
ઉદય થયો આથમશે અદ્ય, ફુલે તે કરમાશે સદ્ય. ૪૯
ચઢ્યું નેહ પડે કો દિશ, દિવસ થયો તે થાએ નિશ.
ધણી અલખત ભદ્રાયુ ઘેર, પ્રધાન રાજ્ય કરે પુરપેર. ૫૦
નરપતિ સઘળા નમણાં કરે, ઘર એહાં ભંડાર તે ભરે;
સુખ સાગરમાં ઝાકમઝોળ, કંથ કામની કરે કલોલ. ૫૧
એક દિવસ રમવા કારણે, દીધા ડેરા તંબૂ બારણે;
સ્વલ્પ સેન સોઢે સંગાત, સ્ત્રી શિરોમણી લીધી સાથ. ૫૨
જળ ક્રીડા સરોવર જૈ કીધ, સેન તે ઠામે રહેવા દીધ;
દાસ દાસી નવ રાખી પાસ, હેત ઘણે સ્ત્રી સાથે હાસ. ૫૩
કરે વિહાર તે નર ને નાર, મહા સુખ સાગર વન મોઝાર;
આરામ પોતાનો વાડી વન, જોતાં તૃપ્ત ન થાયે તન. ૫૪

* ર સમેત પામ્યો મોત''

કરજોડી કોડે કહું, એ ઉપર આખ્યાન;
શ્રી વિષ્ણુએ સાંભળ્યાં, વેદ મુખ્ય વ્યાખ્યાન. ૨૩
લક્ષ્મીવરે કહ્યાં લક્ષ્મિને, ધર્મ ધુરંધર ધીશ;
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, ઉમા પ્રત્યે ઈશ. ૨૪
બ્રહ્મા નારદ આગળ કહે, વાચે શુકપે વ્યાસ;
દુર્લભ મોટા દેવને, ઈશ પૂજન અભ્યાસ. ૨૫

ચોપાઈ.

રુડું ભદ્રાયનું રાજ્ય, અસત અન્યા તનથી તાજ્ય;
રામ રાજ્યવત્ સૌને સુખ, દેશ માંહિ કોને નવ દુ:ખ. ૨૬
માન્ય ઘણું પામે માગણાં, જેનાથી શોભે આંગણાં;
વીસ લાખ નિત્ય વિપ્રો ફરે, શિવ પૂજન નિત્યે આચરે. ૨૭
લાખિણાં ભોજન નીત લિયે, દિવ્ય આશીષ રાજાને દિયે;
પ્રજા પુત્રથી વહાલી ઘણું, તોલ ઘણું ભદ્રાયુ ભણું. ૨૮
સ્વપ્નામાં કોને નહિ શોક, લાડ લક્ષધા પામે લોક;
નરનારીમાં અદિકો નેહ, પ્રીતિ જ્યમ બપૈયો મેહ. ૨૯
પ્રીતિ વચ્છ પય પાને ક્ષીર, જેવી પ્રીત જળચરને નીર;
જેવી પ્રીત કમળને રવિ, જેવી પ્રીત દાતાને કવિ. ૩૦
જેવી પ્રીત ભક્તિને ભક્ત, જેવી પ્રીત જર દેખી જક્ત;
જેવી પ્રીત સીતાને રામ, જેવી પ્રીત રતિને કામ. ૩૧
જેવી પ્રીત ઇન્દ્રાણી ઇન્દ્ર, જેવી પ્રીત રોહિણીને ચંદ્ર;
નરનારમાં અદકો નેહ, જીવ એકને જુજવા દેહ. ૩૨
ભેદભાવ અંગમાં નવ જરા, નેણુ નેહ ભર્યાં નિત્યે નરા;
અલગું નવ રહે એકે અંગ, હારરુપે રેહ સંગોસંગ. ૩૩
અળગાં ન રહે એકે ઘડી, રત્ન કડી કુંદનમાં જડી;
માત પિતાનાં પૂજે ચર્ણ, કથા સાંભળે શિવની કર્ણ. ૩૪
વિપ્રને વિષ્ણુવત ગણે, શિવ કવચ કોડે નિત ભણે;
કરે પુણ્ય પરમારથ કાજ, એવો તે મહીપતિ મહારાજ. ૩૫
નિર્મુખ કોઈ જાચક નવ વળે, શિવ સેવકને સફળે ફળે;
ગુણ જશ શિવ સેવકના ગમે, શિવ સેવકને ચર્ણે નમે. ૩૬
ભસ્મ રુદ્રાક્ષ દેખે જે જાગ, કરી દંડવત પ્રણમે પાગ;
વદને બોલે અમૃત વાણુ, શિવ મય દેખે જાણુ સુજાણુ. ૩૭
એવું રાજ કરે જેટલે, કૌતુક એક થયું તેટલે;
અતિશ જોકો ધારે ધર્મ, કાંઈક થાયે કુડું કર્મ. ૩૮

અતિશ આચરતામાં પુણ્ય, લેશ માત્ર રહીએ નવ નૂન્ય;
અતિશ જે સતવાદી હોય, હરિશ્ચંદ્રવત દુઃખ તે જોય. ૩૯
દાતાબળની કીર્ત્તિ કર્ણ, ચતુર્ભુજે તે ચાલ્યો ચર્ણ;
રૂપવતી સીતા સુંદરી, ગયો દુષ્ટ રાવણ જે હરી. ૪૦
અતિ રામ સીતા સંજોગ, ત્રાજે વૈભવ પડિયો વિજોગ;
અતિ પ્રેમી નળ દમયંતી જોડ, ક્ષણમાત્ર તે પામ્યા ખોડ. ૪૧
અતિ દાતા કહેવાણો કર્ણ, મહા દુઃખ પામ્યો રણમાં મર્ણ;
સત્વાદી યુધિષ્ઠિર જગ સુખે, એક ઘડી નવ સુતો સુખે. ૪૨
અતિ વહાલો સુદામા કહ્યો, દરિદ્રપણે જન્મારો ગયો;
અતિ તેજ ઈન્દુ પામિયો, ખેરાગ તે દેહે વામિયો. ૪૩
અતિ અહંકારી દુર્યોધન, ગદા પ્રહારે તજ્યું તન;
અતિ જોરાવર રાવણ જોય, લક્ષ્મી લુંટાણી પામ્યો મોત.* ૪૪
અતિ દ્રૌપદી ધારણ ધીર, ચિંતા પામી કાઢ્યાં ચીર;
અતિ લંક કનકની કળી, ઘાસ ટાટીની પેરે બળી. ૪૫
અતિશ જળ અર્ણવની તીર, પી ન શકે કો ખારું નીર;
અતિશ નાગ મણિ મસ્તક મેર, ત્રાજું તેના મુખમાં ઝેર. ૪૬
અતિશ કૈંયક ગુણ નિધ ગમ્યા, સૌયે ભાત ચિતામાં શમ્યા;
અતિશ જાદવ છપ્પન ક્રોડ, એક પ્રહરમાં પામ્યા ખોડ. ૪૭
અતિશ રૂડો આગળ તરે, ઈશ્વર કાંઇક દર્પે જ હરે;
ભદ્રાયુ ચઢી વાગ્યો ઘણું, તિલ માત્ર નિર ઘટ્યું તે તણું. ૪૮
જે કો ફુલ્યું તે કરમાય, જે જાયું તે નિશ્ચે જાય.
ઉદય થયો આથમશે અદ્ય, ફુલે તે કરમાશે સદ્ય. ૪૯
ચપ્યું નેહ પડે કો દિશ, દિવસ થયો તે થાશે નિશ.
ધણી અલખત ભદ્રાયુ ઘેર, પ્રધાન રાજ્ય કરે પુરપેર. ૫૦
નરપતિ સઘળા નમણાં કરે, ઘર બેઠાં ભંડાર તે ભરે;
સુખ સાગરમાં ત્રાકમઝોળ, કંથ કામની કરે કલોલ. ૫૧
એક દિવસ રમવા કારણે, દીધા ડેરાં તંબૂ બારણે;
સ્વલ્પ સૈન સોઢે સંગાત, સ્ત્રી શિરોમણી લીધી સાથ. ૫૨
જળ ક્રીડા સરોવર જૈ કીધ, સૈન તે ઠામે રહેવા દીધ;
દાસ દાસી નવ રાખી પાસ, હેત ઘણે સ્ત્રી સાથે હાસ. ૫૩
કરે વિહાર તે નર ને નાર, મહા સુખ સાગર વન મોઝાર;
આરામ પોતાનો વાડી વન, જોતાં તૃપ્ત ન થાયે તન. ૫૪

---

* પ્રત ૨. "પરીવાર સમેત પામ્યો મોત"

કેસર કૃષ્ણાગર સુખડે શોદ, જાઈ જુઈ ચંબેલી છોડ;
ખારેક ખજૂરી બીલી બહુ, આંબ નીંબ શોભા છે સહુ. ૫૫
વડ પીપળ જાંબુ જંબીર, ફનસ સીતાફળ ગુણ ગંભીર;
કરેણ કેતકિ ચંપક ચીત, હોય માલતી ઉપર પ્રીત. ૫૬
લિંબુઇ કર્ણમૂળી ને દ્રાક્ષ, લવિંગ એલચી ગોભિત સાખ;
શ્રીફળ ફોફળ કદળી વન, ચિત્ર વિચિત્ર કુસુમ તે દન. ૫૭
પલાસ પીંપળ તુળસી તોલ, કુંભી કોઠી અધિક અમોલ;
મધુવૃક્ષ રાયણ સહકાર, વડ ગુંદાં છે અપરંપાર. ૫૮
નાગર વેલ નૌતમ છે છોડ, જેથી પહોંચે મનના કોડ;
ઉઠ્યાં વરીયાળી સરસવ સગ, પ્રેમળ પુંપ પચરંગી રંગ. ૫૯
ગુલાબ ગુલ્લાલા લીંબુ મીઠ, દ્રાખ કુસુમ દાડમ ફળી દીઠ;
અશોક આસોપાલવ પૂર, નૌતમ આમળકીનાં નૂર. ૬૦
ખાખર ખેર ખીજડા ખેન, વરણા વૃક્ષ સોપારી ચેળ;
રુદ્ર મૂળ કહી કોડામણા, અરણી અર્ક શું શોહામણા. ૬૧
પોયણ કમળ સીંવિડી સાર, ભમર કરે ઉપર ગુંજાર;
ઉત્તમ મેવા અપરપાર, ખિલી વનસ્પતિ ભાર અઢાર. ૬૨
વસંતઋતુ ઘણું લાવડ ઘોર, બોલે • મેના હસ ચકોર;
રાજહંસ રઢિયાળા વદે, રૂડા સ્વરથી રીઝવે રુદે. ૬૩
પોપટ સુડા શોભિત સાદ, નિર્મળ કોયલ કેરા નાદ;
ચકવા ચકવી દાદુર દેવ, ચતુર ચાસ કરે શ્રી સેવ. ૬૪
કાબર કપોત વ્રત કરતી વન, મયુર કળાથી રીઝે મન;
સમળી સાવજ તેતર બાજ, ગરુડ અર્ણાયુધ ચિંતવે કાજ. ૬૫
ટીટોડી તો ટીયૂ ટીયૂ કરે, હુંશી પુગ્યતણાં મન હરે;
જળકુકડી જળચર ને કચ્છ, મહા મનોહર માણે મચ્છ. ૬૬
કારમી શોભા એવી કોડ, જે વસ્તુ વન નહિ કો જોડ;
રુડી વાડી રાયજ તણી, અશોક વનથી શોભા ઘણી. ૬૭
ભાર અઢારનાં ફળ ને ફુલ, શોભિત સ્વર્ગ તણે સમ તુલ્ય;
વસંત ગુણ વર વનિતા ગાય, નિર્મળ રૂડા નીરમાં નાહ્ય. ૬૮
અમિલ ગુલાલના ઉડે બહેક, મઘમઘતા કેસરના મહેક;
શોભા સુર અંતરીક્ષથી જોય, એવો રાય ન દીઠો કોય. ૬૯
ચૌદ ચાર બોત્તેર બત્રીસ, છાસઠ સોળ છકમાં છત્રીસ;
દીસે દંપતી દેવ દર્શન, પરમેશ્વર જેને પરસન્ન. ૭૦
વીણે પુષ્પ ને ગુંથે હાર, કરે વિહાર તે નર ને નાર;
હર્ષ હેત ને આનંદ હોય, કિંકર પામે ન મળે કોય. ૭૧

નહિ કોઈ દાસીનહિ કો દાસ, વર વનિતા બે કરે વિલાસ;
બુદ્ધિવંત પણ બાળક કહ્યો, ચતુર પંથ તેણે નવ ચહ્યો. ૭૨
કોડવાર કહીએ શું કથી, નૃપ એકયો અન્ય દીઠો નથી;
રાજ રીત સેવક રાખવા, નિર્ભય તોય પણ ભય દાખવા. ૭૩
ધનુષ બાણ ગ્રહ્યું છે હાથ, સેવક જન નહિ તેની સાથ;
ભક્તિ શિવની ભૂલી ગયો, કામની સંગ કામાતુર થયો. ૭૪
અરણ્ય વિશે અબળા શું અડે, પુણ્યવંતને પ્રાશ્રિત નડે;
જુવતિ આપ અર્ધાંગે અડી, વિષય મધ્ય નિશા બે ઘડી. ૭૫
સુંદરી વશ થઈ રહે તે શ્વાન, મટાવે મોટમપદ માન;
સુંદરી સામુ દાખે દીસ, ઉમા સહિત કોપે છે ઇશ. ૭૬
પિત્રિ દિવસ ચતુરા ચિત્ત ચઢે, પિત્રિ તેના નરકે પડે;
રામા સાથે દિવસે રંગ, શિવને ન ગમે તેનો સંગ. ૭૭
રોગવની વિધવા જે રંભ, સંગ ઇછે રૂઠે છે શંભ;
કામવાસના જીતી જેણ, તત્ત્વ ત્રિલોકી પામ્યો તેણ. ૭૮
કર્યો વશ જેણે મન્મથ, તે તો સઘ્ર સુરપો સમર્થ;
કો નર રૂડા ને નારીઓ, જીત્યો કામ ધર્મ ધારીયો. ૭૯
ભામની ભોગ વિશે ભિનિયો, જન્મારો તે તો છતિયો;
કામવશ જેનું મન હોય, તેને વશ શ્રી વૈકુંઠ નાથ. ૮૦

દોહરા.

કામ મારી કો નવ શકે, જીતી ન શકે કામ;
માયા મૂકી નવ શકે, કાં સીતા કાં રામ. ૮૧
શૂરા દીઠા સહસ્ત્રધા, પંડિત પાંચ કરોડ;
માયા મન જીતી શકે, તે જવરલો જોડ. ૮૨
ભક્ત થાય છે ભાવથી, શૂરાપણમાં શૂર;
મન્મથ જીતે માનથી, તે નારાયણ નૂર. ૮૩
લાખે કોઈ લખેશ્વરી, કરોડપતિ મળે કોય;
દાતા કોઈ શોધ્યો મળે, કામ જીત નવ હોય ૮૪
દાતા દાખો દેશમાં, જરા જીતણ કોઈ જોય;
મન, માયા, કામ જિતિ શકે, તેહ ન દીઠો કોય. ૮૫
કથામાં કાને સાંભળ્યો, સિદ્ધ મોટા શુકદેવ;
દ્રષ્ટે તે દીઠા નથી, કરીએ તેની સેવ. ૮૬
અજાણ કહે અમો છતિયે, જૂઠું ઓખે જોર;
મુરખ મન લાજે નહિ, ચતુર્ભૂજના ચોર. ૮૭

કર્યાં કામ કિર્તાર જે, તે ટાળ્યાં ન ટળંત;
ભાવિક કો ભુલે નહિ, મન, માયા ન મરંત. ૮૮

ચોપાઇ.

રાજા ભદ્રાયુ રામા સંગ, રમે રણમાં કરે બહુ રંગ;
ગુફા ગહ્વર તાં છે ગંભીર, એક પાસાં સલીલાની તીર. ૮૯
એક પાસાં વિષમ વૃક્ષ વાડ, એક પાસાં પર્વતની આડ;
પોતાનું નહિ કોઈએ પાસ, એક અવનીને એક આકાશ. ૯૦
વેગળુ લશ્કર વેગળા જોદ્ધ, રમત કરતાં થયે બહુ રોધ;
પડી બુમ એમ કરના રાન, કય કામની સાંભળિયું કાન. ૯૧
ધનુષ ધરીને ધાયો ધીર, સામદ શૂરો શુદ્ધ શરીર;
એક નર ને એક જ નાર, પોકાર કરતાં આવે તે વાર. ૯૨
તે જાતે બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણી, દીઠાં દુખિયાં દેહ દામણી;
ભારે જાત અમો છુ બ્રહ્મ, ઉગાર ઉગાર ધારીને ધર્મ. ૯૩
શર્ણાંગત ઇચ્છું છું તુને, પાછળ વાઘ પડ્યો છે મુને;
દુઃખે ડુંગર દેખુ ઘણા, મોટા ભય તેમાં નહિ મણા. ૯૪
મૃત્યુ સમુ ન બીજું દુઃખ, જીવત આપો તો તો સુખ;
મૃત્યુ સમી ન બીજી ખોડ, અન્ય દુઃખ નહિ તેની જોડ. ૯૫
તું શર્ણાંગત મુજને રાખ, દૈત્ય દુત આવે તે દાખ્ય;
ચડ્યો રાયને અધિકો ક્રોધ, આવ્યો વ્યાઘ્ર નવ હઠ્યો જોધ. ૯૬
મુછ પૂંછ વદન વિકરાળ, કૃતાંત સરીખો દીઠો કાળ;
મોટા દંત આમિષનો લક્ષ, બ્રાહ્મણને કરવાને ભક્ષ. ૯૭
મરડે પૂછ ને કરડે દાંત, કરે વિપ્ર ઓહું કલ્પાંત;
હાં હાં હાં કહી મૂક્યુ બાણ, પાપી તારા લેઇશ પ્રાણ. ૯૮
મુજ દેખતાં વિપ્ર જ મરે, તેથી અર્થ તારો નહિ સરે;
વિપ્ર મારતાં મરશો તમો, ઉગારનાર એને છું અમો. ૯૯
એમ ઘાવ મૂક્યા દશવીસ, ચડી વ્યાઘ્રને અધિકી રીસ;
ખરા મોતના ભયથી ખળ્યા, બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણી પૃથ્વી પડ્યા. ૧૦૦
ધનુષ લઈ રાજા ઉઠીયો, જ્યમ ગજ મદગળનો છુટિયો;
અયુત હસ્તીનું બળ જે હતું, છત્રપતિ કીધું ત્યાં છતુ. ૧૦૧
મલ વિદ્યાના હુતા મેળ, ખરા જણાવ્યા તે ઠામે ખેલ;
શસ્ત્રવિદ્યા હુતી જે સંગ, રાજા કરી દેખાડ્યો રંગ. ૧૦૨
એક બળ નાખ્યું જે અર્થ, રાયનાં બાણ કીધાં સૌ વ્યર્થ;
એક મુહૂર્ત ત્યાં યુદ્ધ જ થયુ, રાય બળ પરાક્રમ વહેતુ થયુ ૧૦૩

આતશે વડતાં વળીયો અંક, થયો રાજા તે વેળા રંક;
મારી ફાળ ઠર્યો તે ઠાર, મુખમાં લીધી દ્વિજની નાર. ૧૦૪
વિપ્ર તણી વનિતાને લીધ, કોપ કારમો રાયે કીધ;
તાણી નાખ્યો રાજાએ તીર, ભેદ્યો નહિ તે શેર શરીર. ૧૦૫
બાર સહસ્ર હસ્તી બળ ઘણું, થયું મિથ્યા એ રાજા તણું;
કિરતાર તણો કહેવાણો કોપ, લજ્જા રાયની લીધી લોપ. ૧૦૬
વ્યાઘ્ર વસમો તે ઠામે થયો, વિપ્ર વનિતાને તાણી ગયો;
વિપ્રે માંડ્યો અધિક વિલાપ, ફટ રે ફટ અધિપતિ તું આપ. ૧૦૭
ધિક્ અવતાર ધિક્ તારું તન, ધિક્ બાણ તારું રાજન;
ધિક્ પૂજા ધિક્ તારા મંત્ર, ધિક્ ઉપાસન તારા તંત્ર. ૧૦૮
ધિક્ તારા પૂજન ને પાઠ, ઠગ વિદ્યાના સરવે ઠાઠ;
ધિક્કાર તુજ માથે જે ધણી, ધિક્કાર તારી વિદ્યા ભણી. ૧૦૯
ધિક્કાર તારી માત ને તાત, ધિક્કાર તુજ જાણીતી જાત;
ધિક્કાર તારા જશનું જોર, ચતુર નહિ તું ચિત્તનો ચોર. ૧૧૦
ધિક્કાર તારી રત્ન ખાણિયો, ધિક્કાર સરોવર વનવાડિયો;
ધિક્કાર તુજ વડેરો વંશ, ધિક્કાર તું અધિપતિનો અંશ. ૧૧૧
રાખી ન શક્યો નારી માહરી, ઉડી વાટ કીર્તિ તાહરી;
ધિક્કાર હજો તુજ ગુણ ને ગ્રામ, ધિક્કાર તારું ભદ્રાયુ નામ. ૧૧૨
ધિક્કાર તુજ શૂરાપણું શરમ, ધિક્કાર તુજ આભૂષણ અરમ;
ધિક્કાર તુજ તુરિ ને ગજ, ધિક્કાર ધર્મ તણી તુજ ધ્વજ. ૧૧૩
ધિક્કાર તારું કિર્તન કથા, શિવ ધર્મ વગોવ્યો વૃથા;
તુજ ઉભે હણી મુજ કામ, ઉડી વાટ નરપતિ તુજ નામ. ૧૧૪
રામા મુઈ તે રાજા મુવો, ઉત્પત્ત અન્યાય તે તુજમાં હવો;
રાજા તારું જીવત બાળ, ઔંધું રાજ તે આળપપાળ. ૧૧૫
હું મુજ પ્રાણ તજુ આ દિશ, તે હત્યા ભેદે તુજ શીશ;
બોતેર તારા ખુઆ સર્વ, ગયો મિથ્યા તારો ગુણ ગર્વ. ૧૧૬
દેવટ તુજ કહેવાશે દેશ, વાટ્ય ઉડી વપુ ને વેશ;
એમ મહેણાં ઘણેરાં દીધ, કલ્પાંત ઋષિએ અધિકું કીધ. ૧૧૭
જીવ ઉપર જે આદર કરે, દેશપતિથી શાનો ડરે;
જેણે તજી જીવની દરકાર, તેને શાનો વિવેક વિચાર. ૧૧૮
મરતો જન ડરાવ્યો કેમ ડરે, કાપો જન જમથી ઉગરે;
ક્રોધ ન આણ્યો રાય કૃપાળ, વિપ્રે બહુ મૂક્યું ત્યાં આળ. ૧૧૯
ભાગ્યની વાટે કીધી ભક્ષ, દેખે દેશપતિ એવં દક્ષ;
એક તેનો નહિ ઉપાય, ધર્યા હાથ ઋદેથી રાય. ૧૨૦

પુરપતિ લાગ્યો તેને પાગ, જોઈ વાઘ તણી જે જાગ;
કામા ખાધી કુચો કરી, શાર્દૂલે સોધી સુંદરી. ૧૨૧
સુઇ આન્યની દીઠો દેહ, તનમાં મહા દુઃખ પામ્યો તેહ;
હનાર વસ્ત હવી તે હોય, મુવું ન જીવે માનવ કોય. ૧૨૨
કહો કામ તે તો હું કરૂં, દ્યો આજ્ઞા તો મસ્તક ધરૂં;
વળતો બોલ્યો વિપ્ર વચન, સાંભળરે તું તો રાજન. ૧૨૩
બાળ દેહ તારો મહીપતિ, કાંઈ ન ચાલી તારી મતિ;
તુજ ઉપર કોપ્યા છે ઇશ, બ્રહ્મહત્યા આપું તુજ શીશ. ૧૨૪

દોહરા.

રાખી ન શકયો બ્રાહ્મણી, તો કયમ રાખીશ દેશ;
રાજ રોળાશે તાહરૂં, મિથ્યા વપુ તુજ વેશ. ૧૨૫
ક્ષત્રી નહિ તું બાટકી, ભૂપતિ નહિ તું ભાંડ;
નરપતિ નહિ તું નાઇ છું, રાજા નહિ તું રાંડ. ૧૨૬
દેશપતિ નહિ તું દામણો, ચતુર નહિ તું ચોર;
અજવાળું તે અધિપતિ, કર્યું અંધારૂં ઘોર. ૧૨૭
ઇન્દુ નહિ તું આગિયો, શાર્દુલ નહિ શિયાળ;
અહિ નહિ તું અળસિયું, ઘણી દીધી એમ ગાળ. ૧૨૮
મરદ નહિ મેરી થયો, ભક્ત નહિ તું ભૂર;
કાયર જાહેર જગતમાં, ગયું નામનું નૂર. ૧૨૯
નાર વિના નર નિર્મુખી, નાર વિના ઘર શૂન્ય;
આપઘાત કરી હું મરૂં, પરવાર્યું તજ પુણ્ય. ૧૩૦
રાય કહે દિઘ આપું ઘણી, નિર્મળ પરણો નાર;
મુવાં ન થાયે જીવતાં, સરજ્યો એમ સંસાર. ૧૩૧
માંધાતા સમ મહીપતિ, અર્જુન નિભિષણ્જોય;
ગુણવંત સર્વ ગળી ગયા, મુવા ન જીવે કોય. ૧૩૨
આકાશ ધરે અવની વિશે, ગગન ચડાવે તોય;
એવા સમર્થ છે ઘણા, જીવાડે નહિ કોય. ૧૩૩
પંચ શત જન્મ કહે પાછલા, અયુત આગલા જોય;
અગમ નિગમ જાણે આદિક, મુવાં ન જીવે કોય. ૧૩૪
પૃથુ સરખા પૃથ્વીપતિ, દેખત અવનિ દોહ્ય;
નિમેષ નવ કટકા કરી, મુવાં ન જીવે કોય. ૧૩૫
ઔઢાં પાપ પ્રલય કરે, ધર્મ કરી અઘ ધોય;
વિમાન ચઢી વૈકુંઠ વસે, મુવાં ન જીવે કોય. ૧૩૬

જોરાળા જાલ્વ સમા, કૌરવ સરખા ક્રોડ,
મુવા કો જીવ્યા નહિ, હારી જીતતા હોડ ૧૩૭
રાવણ કુંભકરણ સમા અજીત ઈન્દ્રજીત આપ,
મુવા કો જીવ્યા નથી, વેદ પુરાણે છાપ ૧૩૮
અતળિ બળ અગદ સમા, સુગ્રિવ વાળિકૃત કામ,
મુવા એ જીવ્યા નથી, જેને શિર શ્રી રામ ૧૩૯
સત્યવાદી હરિશ્ચંદ્રવત, પવિત્ર પુત્ર રોહિદાસ,
મુવા કો જીવ્યા નથી વરયા સ્વર્ગમા વાસ ૧૪૦
દિલીપ અજ દશરથ રઘુ પ્રગટ્યા જે ઘેર રામ
મુવા કો જીવ્યા નથી, નિર્મળ ચલાવ્યા નામ ૧૪૧
ઋષિ અઠ્યાસી સહસ્ર જે, દેવતા તેત્રીસ ક્રોડ,
કાળ આવે નિશ્ચે મરે, એ વાતે શી હોડ ૧૪૨
પાંડવ પાચ પરાક્રમી, વિષ્ણુ વહાલા વેદ
મુવા કો જીવ્યા નથી, ભ્રાત ન રાખો ભેદ ૧૪૩
ગમે તો મારો મુને, ગમે તો દ્યો છો ગાળ
જાુનતિ મુઈ જીવે નહિ, એમ વિચારો આપ ૧૪૪
કહો તો હું હાથે હણુ પડ પોતાનો પ્રાણ,
કરગરી કરજોડી કહ્યું, વિપ્ર પ્રત્યે શુભ વાણ ૧૪૫
તમો શ કરવુ ચહો છો, કયમ સમાવો શોક,
મુવા કો જીવે નહિ ફજેત કરો તે ફોક ૧૪૬
ઉદવસ્ત થઈ વસુધા વસે, સ્થળ ઠામે જળ જોય
અવની આકાશે વસે, મુવા ન જીવે કોય ૧૪૭
રંક પામે રિધ રાજ્યને, નરકી સ્વર્ગે જાય,
કથીરનાં કચન કરે, મૃત્યુ નવ જીતાય ૧૪૮
સમુદ્ર પાણી પી ગયા, સમાવી પાવક જ્વાળ,
ઝેર હળાહળ જીરવે, જીતી ન શક્યા કાળ ૧૪૯
તારી નાર જન્મી હશે, લખ્યા વિધાતા લેખ
મારુ ટાળ્યુ કયમ ટળે, રૂડી ભુડી રેખ ૧૫૦
વર્ષ માસ દિન ને ઘડી, આયુર્દા જે હોય
જવ તલભાર વધારવા સમર્થ નહિ જન કોય ૧૫૧
આ વેળા આણી ઘડી, શાર્દૂલ હણશે એણ
લખનાર વિધાતા લેખમાં, ટાળણહારો કોણ ૧૫૨
હું તુ જાતે માનવી, લખ્યા ભોગવવા વર્ત,
જાળવીશુ કયમ આપણે, માથે આવ્યુ મર્ત ૧૫૩

દશ વાયુમાં દીવડો, જળ પરપોટો જોય;
અ'પ થાય એક પલકમાં, રાખી ન શકે કોય. ૧૫૪
વિજળી વશ કોને નહિ, વશ નહિ કોને વાય;
ધૂમાડાના બાચકા, ક્ષણ ક્ષણ આય સમાય. ૧૫૫
એને સાટે હું મરું, જો જીવે તુજ નાર;
બીજો ઉપાય મળે નહિ, શું કહું વારંવાર. ૧૫૬
રાજ રિદ્ધ આપુ ઘણી, કથન સંભળાવ્યું કર્ણ;
દિલ માની દેવાંગના, પાંચ પ્રેમદા પર્ણ. ૧૫૭
જમાં નહિ જીવ્યા તણો, જન્મ, મરણ કે પર્ણ;
હું મારું નથી જાણતો, વૃદ્ધ થાવા ને તર્ણ. ૧૫૮
કોણ જાણે કરોડ વર્ષ, કે પલકે પૂરો થાય;
અન્નોદક આવી રહે, જીવ તે વેળા જાય. ૧૫૯
ઋષિ કહે રાજા સુણો, હેત ઘણેરું હોય;
પાંચસેં પરણું પદ્મની, એવી ન મળે કોય. ૧૬૦
સતવાદી હોય સલક્ષણો, તો કષ્ટ મારાં કાપ;
મારો તારો મહિમા રે', રાણી તારી આપ. ૧૬૧
પ્રેમદા વિણ વળે નહિ, અગ્નિહોત્રના ધર્મ;
સંસાર સુનો સ્ત્રી વિના, કુળાચાર નહિ કર્મ. ૧૬૨
અતિથિ નિત્ય નિર્મુખ વળે, પિત્રિ ન ગ્રહે પિંડ;
સાધન સેવા સૂઝે નહિ, દૈવતણો શિર દંડ. ૧૬૩
ઘરણી પાખી ઘર નહિ, જર પાખી નહિ જોખ;
શિવ વિના સિદ્ધિ નહિ, રામા વિણુ શો રોખ. ૧૬૪
શંખણિયો પરણી શું કરું, માને નહિ મુજ મન;
નહિતર હત્યા આપુ તુને, તજશું મારું તન. ૧૬૫
સતી સુંદરી તાહરી, ચતુરાઈ ચારુ ચરિત્ર;
કરશે મારી ચાકરી, પ્રેમદા ઘણું પવિત્ર. ૧૬૬
હાથ જોડું હા કહો તમો, સુખથી બોલો મીઠ;
નહિતર ના કહી નિસરો, આપે થાઓ અદીઠ. ૧૬૭
અધિક ભૂંડું છે આપવું, શૂરા કોઈ સમર્થ;
દાતારપણું છે દોહલું, વિખાણ કરવાં તે વ્યર્થ. ૧૬૮
નાસતાં હીંડે નિધિપતિ, આપવા માટે અદ્ય;
બળીઆ જાચકથી બીએ, સંભળાવું તે સદ્ય. ૧૬૯
લક્ષ્મીવરને લક્ષ્મી ઘણી, ત્રિલોકતણું ત્યાં તેજ;
ક્ષીર સમુદ્રે જઈ સુવે, શેષનાગની સેજ. ૧૭૦

શિવ દાતા સમરથ ઘણા, વેદ કરે વખાણ;
જાચકનો ભય ઉર ધરી, માણે આપ મસાણ. ૧૭૧
સૂર્ય દેવ સમૃદ્ધ ઘણી, રિધ સઘળીનો રાય;
જાચક જાએ તે દુઃખે, પલક ન ટકવે પાય. ૧૭૨
શેષ પન્નગને ધન ઘણું, પુખરાજ ખાણુની પાળ;
મંગણુ કેરા મારથી, પેઠો જઈ પાતાળ. ૧૭૩
સમુદ્રમાં સમૃદ્ધ હતી, જળવત તાણી દીધ,
દાતાપણે દીધુ નહિ, દેવે લુંટી લીધ. ૧૭૪
કહું એવા હુ કેટલા, ઘણા અદાતા હોય;
દાતારપણું છે દોહલુ, પાળી ન શકે કોય. ૧૭૫
તુજ ગણુ તે કેટલુ, શી છે તારી હામ,
દાતારપણું દિલ નવ વસે, કરી શકે શું કામ. ૧૭૬
કથાઓ કાને સાંભળી, દાખ્યા નહિ દાતાર;
ભોગવ તુ તારું કર્યું, કરતા કો કિર્તાર. ૧૭૭
સ્ત્રી વિણુ ગૃહસ્થાશ્રમ કશો, સ્ત્રી વિણુ નથી ઘરસૂત્ર;
સ્ત્રી વિણુ પુણ્ય પજે નહિ, સ્ત્રી વિણુ કયાથી પુત્ર? ૧૭૮
સ્ત્રી વિણુ સમૃદ્ધિ નહિ, સ્ત્રી વિણુ વટશે વંશ,
સ્ત્રી વિણુ સેંજ સુની રહે, આપે નહિ એક અંશ. ૧૭૯
સ્ત્રી વિણુ નર સુકૃત શુ, હળવો પીંપળ પાન,
જપ તપ સાધન સ્ત્રી વિના, વરુવો દીસે વાન. ૧૮૦
અવતાર અફળ એળે ગયો, જે ઘેર શુદ્ધ ન નાર;
જીવત મૃત તે પામિયા, સુનો સૌ સસાર. ૧૮૧
અન્યાયીઓ નર નારી વિણુ, જુવતી પાખી જેહ;
હવે જીવી હુ શુ કરું, દામણો દીસે દેહ. ૧૮૨
ઘેર સમૃદ્ધિ છે ઘણી, ચતુરા પાખી ચોર,
સો દીપક સૂરજ છતે, ઘણું અંધારુ ઘોર. ૧૮૩

ચોપાઇ.

ગણી આપે જો તાહરી, તો ચિંતા ટળશે માહરી;
ભૂપતિ મારી ભાંગરે ભૂખ, સ્ત્રી આપે તો થાશે સુખ. ૧૮૪
તારી રાણી રાખું અમો, પ્રીત ધરીને આપો તમો;
ભૂપતિ કહે સાંભળરે બ્રહ્મ, એ તારા કુળનો નહિ ધર્મ. ૧૮૫
પરનારીના ગણુમાં ગર્ક, તે નર નિશ્ચય પામે નર્ક,
પરનારી દેખી દિલ રીઝે રટે, તેનું મુખ જોવું નવ ઘટે. ૧૮૬

પરનારી શું જુગતે જોય, તેને રૂડો ન કહે કોય;
પરનાર સાથે જેને પ્રીત, તે તો નહિ રૂડાની રીત. ૧૮૭
પરનાર દેખી મોહે મન, જાર જાત કહેવાયે જન;
પરનારીને દે જે પીડ, કોટાન કોટ કાયે પડે કીટ. ૧૮૮
પરનારીને લે જે સ્વાસ, ઉગરવાની ન મળે આશ;
પરનારી જાણજે માવડી, પૂજો તેની પગ પાવડી. ૧૮૯
પરનારીને જાણે જેન, નિર્મળ જાણો તેનાં નેન;
પરનારીને તાકે કયમ તાટ, ઉડી તુંજ બ્રાહ્મણપણે વાટ. ૧૯૦
પરનારીમાં પ્રૌઢાં પાપ, અદિકાં દુખ ભોગવશે આપ;
પરનારી જો ચિત્તમાં ચડે, તેને પેટ અવતરવું પડે. ૧૯૧
પરનારીના જે ભોગીઆ, શત અવતાર સુધી રોગીયા;
પરનાર તણા ગુણમાં ગાંઠીઆ, વીસ જન્મ સુધીના તે વાંઝીઆ. ૧૯૨
પરનારીમાં બીના ભૂર, નવસેં પરિયાંનું ખોયું નૂર;
પરનારી વણુંધ્યા વીર, ધર્મ કર્મ હાર્યા તે ધીર. ૧૯૩
પરનારીનું સુખ પ્રચંડ, દોહલા તેને જમના દંડ;
પરદારા શોભિત સર્વેથી, બોલબાલા જશ તેનો નથી. ૧૯૪
અમોક્ષ તરી તુ ટેવો બ્રહ્મ. એ વાતે ધારે શો ધર્મ;
ઋષિ કહે તુ સાંભળ રાય, જૂઠું બોલી કયાં છટકી જાય. ૧૯૫
અમો તપ અદિકાં આચરુ, પ્રક્ષય પાપ પ્રૌઢાં તે કરુ;
જાચકને જાચ્યાનો ધર્મ, કર ઓડ્યે બેસે નહિ કર્મ. ૧૯૬
કૃષ્ણાર્પણ કરે કરનાર, શે તેમાં કોપે કિરતાર?
દાન પ્રતિગ્રહ કોડે કરુ, અગ્નિહોત્ર પછી આચરું. ૧૯૭
ભણે ભણાવે ભારે બ્રહ્મ, ખરાં અમારાં એ ખટકર્મ;
પાળે કર્મ તેમા શું પાપ? છયે શાસ્ત્ર મારે છે છાપ. ૧૯૮
નિત્ય નર્મદા નાહું ગંગ, અડે પાપ કયમ મારે અંગ?
પુરશ્ચર્ણ ગાયત્રી પાંચ, અઘ તણી આવે કયમ આંચ? ૧૯૯
પતિવ્રતા સ્ત્રી મારી હતી; તેવી તુજ શિરોમણ સતી;
સતી હોય તો સેવા કરે, અન્ય હરામી હંસ જ* હરે. ૨૦૦
કામા પામે પહોંચે કોડ, ક્ષણું માત્ર ન પામુ ખોડ;
રાણી દેખી લાગી રાઢ, આપ કે નહિતર પુઠ દેખાડ. ૨૦૧
પરખ હરિશ્ચંદ્ર કેરી પેર, ગુણવંતી વેચી ગણકા ઘેર;
વિપ્ર કાજ ધાર્યો ધર્મ ધીર, નીચ ઘેર નૃપ ભરિયું નીર. ૨૦૨

જુવો બળ પાતાળે ગયો, જગ બાધામાં જાહેર થયો,
જાચક કાજ જરાસન રાય, પ્રાણ તજ્યા પણ ન કહી નાય. ૨૦૩
ક્રોડ દાતારે કીધા કામ, રહ્યું નવખંડ પૃથ્વીમાં નામ,
સ્ત્રી સમર્પતાં સ્વર્ગે જશો, નારકી ના કહેતામાં થશો. ૨૦૪
ભૂંડાં વાક્ય એમ બ્રાહ્મણ ભણે, અર્થી દોષ મનમાં નવ ગણે,
અવગુણ પોતાનો પર અનાથ, સતવાદી જાણે કો સાથ ૨૦૫
ગરજવંત ઘેલો જાણવો, અપજશ તેનો શો આણવો;
વેદીઓ વિપ્રને વનિતા ગઈ, રુડી શુદ્ધ તેમાં શી રહી ૨૦૬
હરિને પાટુ મારી હશે, તેવા દ્વિજ બીહે નહિ કશે;
દ્વિજ કહે મૃત્યુ પામુ અમો, તેહ પાપ ભોગવશો તમો. ૨૦૭
વિપ્ર બોલ મનમાહે વસ્યો, હેત ઘણેથી રાજા હસ્યો.

દોહરા.

ના કહેતાં નરતુ થશે, હા કહેતામાં હાણ;
નથી દીઠું નથી સાંભળ્યું, વિપ્ર વદે છે વાણ. ૨૦૮
જુવતિ આપી કયમ જશે, સ્ત્રી માણસ દે શાપ;
તે હત્યા કયાં છુટિયે, પ્રૌઢાં બેસે પાપ. ૨૦૯
સોળ શણગાર નિત શોભિતા, પાયરે સેજે ફુલ;
વિપ્ર ઘેર વૈભવ કશો, માનનિ મોઘે મૂલ. ૨૧૦
સહસ્ર દાસી સેવા કરે, ભાવતા માણે ભોગ;
બ્રાહ્મણ ઘેર ભિક્ષા મળે, સતિ પાળે કયમ જોગ. ૨૧૧
કેસર કૃષ્ણાગરુ અર્ગજા, સુખડ કેરા મોઢ;
પડિત કયાથી પૂરશે, કામની કેરાં કોડ. ૨૧૨
રાગ તાન રગ રોળમાં, લાડ કરે છે લાખ;
મહાઋષિને મંદિરે, રિદ્ધિ સિદ્ધિમાં રાખ. ૨૧૩
મંદિર મેડી મહેલમાં, ચાપે દાસીઓ ચર્ણ,
વિપ્ર મઢુલી વાટમાં, તરણ તળાઈ ધર્ણ. ૨૧૪
હીરા માણેક મુક્તાફળે, ધન તણી એ ધીશ;
જુવતિ જટા કયમ રાખશે, જો જો ગત જુગદીશ. ૨૧૫
ઢોલ મૃદંગ નિશાણના, પવિત્ર રાગ પુર ખખ;
ભામનિ બ્રાહ્મણને ભવન, શામા ફૂંકશે શખ. ૨૧૬
કસ્તુરી કર્દમ કરી, નિર્મળ નીરે નાય,
સુદરી સરોવર વિષે, જળ ભરવા કયમ જાય. ૨૧૭
એમ વિચાર કરે અધિપ, નરપતિ મનમાં નેટ;
દુધ દોહાણી બે કયમ રહે, પાળી મારું પેટ. ૨૧૮

ભણે મંત્ર ભણ્યો નથી, નંન્યો અક્ષર નામ;
સ્વપ્નમાંહ્ય સૂઝે નહિ, કરૂ શી રીતે કામ. ૨૧૯
મરવું પોતે મન ધર્યું, દેહુ રાખ્યું હાથ;
પ્રમદાનું જોના પારખું, સ્નેહ ઘણો સ્ત્રી સાથ. ૨૨૦
નન્યા ઉપર નેહ નહિ, હકાર ઉપર હેત;
સોંપુ વિપ્રને આ સમે, તન મન ધન સમેત. ૨૨૧
આપ્યું ફરી જાતું નથી, કૃષ્ણાર્પણુ હરી હાથ;
તેથી લાભ થાશે ઘણો, સ્વર્ગે આવે સાથ. ૨૨૨
સિદ્ધિ રાખી તે રોઈ રહ્યા, ફોકટ કરતા ફુલ્ય;
ધૂળ વાળી ધન ઉપરે, પડી મુખ ઉપર ધૂળ. ૨૨૩
પાસે ઉભી છે પ્રેમદા, પામે ભામે બ્રહ્મ;
સમજી સર્વે સુંદરી, ધણીએ ધાર્યો ધર્મ. ૨૨૪
વનિતાએ મન વિચારિયું, સતી નાર સુજાણ;
કિંચિત મન જો કલ્પશે, તજશે પતિ નિજ પ્રાણ. ૨૨૫
કાયા અમર કોની નથી, જે જાયું તે જાય;
ઋષિનું મન તો રીઝશે, કલ્યાણ સર્વનું થાય. ૨૨૬
ઢગલો કાયા ધૂળનો, ગણુદિશો એ ગર્થ;
ભક્તિ થાય બ્રાહ્મણ તણી, સરશે સૌનો અર્થ. ૨૨૭

ચોપાઈ.

હેત ઘણેથી રાજા હસ્યો, વિપ્રનો બોલ રુદેમાં વસ્યો;
રાણી સામું જોયું રાય, માનની સમજી તે મન માંય. ૨૨૮
વાત તમારી મનમાં વસી, એહ વાતની ચિંતા કશી;
એક ન ધરશો મનમાં બીક, સતી સ્વામીને દીધી શીખ. ૨૨૯
હેત પ્રીતથી આપો તમો, અધિકી સેવા કરશું અમો;
સુંદર ફુલ જે શિવને ચડે, એ વાતે નહિ અનરથ અડે. ૨૩૦
કોડ પુરાણ કહે છે સૌ કથી, વિપ્ર વિષ્ણુમાં અંતર નથી;
બ્રાહ્મણ બ્રહ્મરૂપ ભૂદેવ, શિવ પદ જાણી કરશું સેવ. ૨૩૧
છપ દર્શન કેરા છત્રપતિ, પૂજે જેની રૂડી રતિ;
ઘણો કમાયો તે ધન ગર્થ, જે કો વિપ્રનો સારે અર્થ. ૨૩૨
બ્રહ્માર્પણ જેણે નવ થયું, તેહ કમાયું નિષ્ફળ ગયું;
બ્રહ્માર્પણ જાણ્યું નહિ ભૂપ, પડ્યું ડહાપણ મોટે કૂપ. ૨૩૩
બ્રહ્માર્પણ વિદ્યા નવ ભણ્યો, જનુનીએ જન મૂરખ જણ્યો;
કૃષ્ણાર્પણ કરતાં શાનું પાપ, છયે શાસ્ત્ર તણી એ છાપ. ૨૩૪

વૈભવની ન કરું હું આશ, વસુ વિપ્ર કેરે જઈ વાસ;
વચન મુજ સ્વામીનું જશે, કાયા ગે કામે આવશે? ૨૩૫
જાયું તે જાવાનું સર્વ, ગંદી દેહ તણો શો ગર્વ;
કોઈ આજ કાલ કે પરમ, કાયા મોત લખ્યું છે કરમ. ૨૩૬
કાલ ગયું તે કાલ આવશે, કાળ અચાનક પેદા થશે;
રાખી ન શકે કો રખવાળ, કાયાને કસે છે કાળ. ૨૩૭
શિર ઉપર સીંચાણો ફરે, એમાથી પંખી નવ ઉગરે;
બ્રાહ્મણને તમે કહેશો નાથ, જમ સાથે જોરો નહિ થાય. ૨૩૮
પડિત પિંડ પાડીને પળે, યમ કિંકર વાળ્યા નહિ વળે;
હાથે આપતાં શાનું દુઃખ, ભાગો બ્રાહ્મણ કેરી ભૂખ. ૨૩૯
હરખ હેત ને ઉલટ ભેર, મોકલો સુખે બ્રાહ્મણ ઘેર;
બ્રાહ્મણ અર્થે આવે ભાગ્ય, સારું સુખ બીજું નહિ સ્વામ. ૨૪૦
કામનિ મળશે તમને કોડ, ખરી ના કહેતામા ખોડ;
નિર્મળ પુરુષ નકારો કરે, પૂર્ણ પુણ્ય પોતાનું હરે. ૨૪૧
વિપ્ર જાચક જો નિર્મુખ વળે, સાતે જન્મનું સુકૃત બળે;
એમાં અજર નવ કીજીએ, દાસી દાન દિલથી દીજીએ. ૨૪૨
હૈડા માંહે આણો હેત, આપો આભૂષણ સર્વ સમેત;
ઋષિને ઉપજાવો રીઝ, બહોળા પુણ્યનુ વાવો બીજ. ૨૪૩
તરુણી બીજી વરજ્યો તમો, એની સેવા કરશું અમો;
ગુણ અવગુણ એના નહિ ગણું, બ્રહ્મા વિષ્ણુ બ્રાહ્મને ભણું. ૨૪૪
એની ચિંતા તજજો તમો, શુદ્ધ શીળ સાચવશુ અમો;
નિર્મળ નવાણ નિત્યે નાહીશું, ખાતે વનફળ લઈ ખાઇશું. ૨૪૫
વનકુળ પહેરું ખડધન ખાઉં, ચિત્તમાં ભોગ એકે નહિ ચાહું;
એથી અન્ય પરમેશ્વર કિયો, કૃષ્ણાર્પણ કરતાં શીદ બીઓ. ૨૪૬
આપો તેને રોખે રહું, કદી ના મુખથી નહિ કહું;
રિદ્ધ સાચી તેને નહિ રાખ, આપ્યું તેહ કમાયા લાખ. ૨૪૭
આપ્યું તેણે લીધુ સાથ, નાપ્યું તેણે ઘસિયા હાથ;
આપ્યુ તે હાથી ઘોડે ચઢ્યા, નાપ્યું તે રણમાં રડવડ્યા. ૨૪૮
આપ્યું તે પામ્યા પદ્મની, નાપ્યું તેને ન મળી શંખિની;
આપ્યું તે ચીરા બાધતા, નાપ્યું તે ફાટાં સાંધતા. ૨૪૯
આપ્યુ તે માણે છે મહેલ, નાપ્યું તે નાખે છે ટેલ;
આપ્યુ અંગ પામરિયો ધરે, નાપ્યું તે નર નગ્ન જ ફરે. ૨૫૦
આપ્યુ તેહ સદાવ્રત સાખ, નાપ્યું તેની ભૂંડી ભાખ;
આપ્યું તેની સેજે ફુલ, નાપ્યું તેને ઢગલા ધુળ. ૨૫૧

આપ્યું તેને ઈશ્વર પૂજશે, ના'પ્યું તેનું ચોરીએ જશે;*
આપ્યું ત્યાં અમૃત વૂઠશે, ના'પ્યું તો તસ્કર લુટશે. ૨૫૨
આપ્યું તે નિત્યે આપશે, ના'પ્યું તે છાણાં થાપશે;
આપ્યું તે ભૂપતિ ભોગિયા, ના'પ્યું તે રૌરવ રોગિયા. ૨૫૩
ક્રોડવાર કહીએ શું કથી, આપ્યા સરખું પુણ્ય જ નથી;
કથન રૂડાં સાંભળાવું કર્યું, વંદુ વિપ્ર તણા હું ચર્ણ. ૨૫૪
પ્રીત ધરીને રહુ હું પાસ, જેવી મૂલ ખરીદી દાસ;
ચર્ણ રેણુકા ચિત્તમાં ચાહું, અહર્નિશ ગુણ દ્વિજના ગાઉં. ૨૫૫
ક્રોધ વચન વિપ્રના સહુ, કડવું વચન સુખથી નવ કહું;
અમૃત પીઉં ને અમૃત ભખું, રૂખિને રૂદયા પર રખું. ૨૫૬

દોહરા.

કથન કહ્યા એ કામની, રુદયમાં રીઝયો રાય;
જ્ઞાન વિશે ગળી ગયો, પ્રીતે પ્રણમ્યો પાય; ૨૫૭
સુખ સપાઙ્ન સરેધી, હેડું રાખ્યુ હેત;
વનિતા સોંપી વિપ્રને, આભૂષણ વસ્ત્ર સમેત. ૨૫૮
કહો તો આપુ ગજ ઘોડલા, કહો તો આપુ સુખપાલ;
કહો તો આપુ રાજ રિદ્ધ, માગો (મન) ગમતો માલ. ૨૫૯
વિપ્ર કહે વૈભવતણુ, નિમેષ ન લેશો નામ;
શિવ સેવાને કારણે, કામની કેરું કામ. ૨૬૦
કર ઓડીને શું કરું, માથે લખિયુ મર્ત,
કાળ જીવીશું કેટલા, તન પડશે એ તર્ત. ૨૬૧
રાણી લેઈ ઋષિ વળ્યો, ગુણવંતો દ્વિજ ઘેર;
રાજા એકલો રણ વિશે, પરઠિ શિ વળતી પેર. ૨૬૨
રાન રુદે વિચારિયું, ધિક્કાર મુજ શરીર;
જનાવર એક ન જીતીયું, નૃપનુ ઉતર્યું નીર. ૨૬૩
પાણી ખોયું પરિયાંતણું, લક્ષધા ખોઇ લાજ;
પાણી ઉતરે પિંડ રાખિયે, અધિપ દેહ અકાજ. ૨૬૪
જીવ્યાથી મરવુ ભલું, નૃપનુ ઉતરિયું નીર;
તજું દેહ ક્ષણ માત્રમાં, શાને ધરૂં શરીર. ૨૬૫
જીવ ખુવે જશ કારણે, સાચો તેહ સપૂત;
જીવ રાખે ને જશ ખુવે, કાયર એહ કપૂત. ૨૬૬
પાણી ઉતર્યું નવ ચઢે, ચઢયું ઉતરે ન કલંક;
જીવ ધરે નહિ રાખવો, એમ વિચાર્યો અંક. ૨૬૭

* "ના'પ્યું તો ચોરી સૂત્રશે"

ઋષિ ઘેર રાણી ગઈ, વારુ થઈ એમ વાત;
મુજ ઉભે મુઈ બ્રાહ્મણી, એ અદિકો ઉત્પાત. ૨૬૮
પુરના લોક મો પૂછશે, જગ મધ્યે જશ જાય;
સાચુ કહુ શા પરાક્રમે, અદિકો એ અન્યાય. ૨૬૯
જશ અપજશ કહું જીભથી, સ્તુતિ નિંદા વરવાણ,
તોયે ખેદ મનમા રહે, પિંડ ધરુ કયાં પ્રાણ. ૨૭૦
અહુ વાકો હવે આજથી, રહ્યા વેગળા ઈશ,
પરાક્રમ પુણ્ય પરવારિયુ, દોહલા આવ્યા દીશ ૨૭૧
નવક્ષોણી સેન નરેન્દ્ર પત્ય, જીત્યાનો જશ લીધ,
પાણી તે પરવારિયુ, કોપ કરણાનિધ કીધ. ૨૭૨
એક દિવસમાં છાયડી, ફરે વાર બતરીસ;
કયારે ચઢે કે ઉતરે, ગર્વગંજન જગદીશ. ૨૭૩
વિપ્રની વારે નવ ચઢયો, ભામની કીધી ભક્ષ;
ધિક્કાર અવતાર તે મુજ તણો, ચઢયુ એ મારે ચક્ષ. ૨૭૪
ગાય બ્રાહ્મણ ને નારિયો, પૃથ્વીમા પીડાય,
દાસી કેરો દીકરો, વા'રે જો નવ ધાય. ૨૭૫
રાજા નહિ હુ રાંડવો, ભૂપ નહિ હું ભ્રષ્ટ,
વ્યાઘ્રે એ વનિતા હણી, દાખી મેં તે દ્રષ્ટ. ૨૭૬
માનની મૂકાવી નવ શકયો, કામનિ પામી કષ્ટ;
અમૃત ધન પરવારિયુ, વુઠી ઝેરની વ્રષ્ટ. ૨૭૭
હાથ ધસે હૈડુ હણે, સઘ ધૃણાવે શીશ;
આભ સુધી ઉંચો કર્યો, અવની નાખ્યો ઈશ. ૨૭૮
મોટો કીધો મેરથી, તુચ્છ થયા ફરી તરણ,
જીવી જશ જો લીજીએ, મહા સુખ રુડુ મરણ. ૨૭૯
રાજ રિદ્ધ નહિ ભોગવુ, કરુ નહિ વૈભવ કામ,
અલ્પ થયુ અવની વિશે, ભડાયુ નિજ નામ. ૨૮૦
બોળ્યા બોતેર બાપના, ગયું પરિયાનું પત્ય;
વિપ્રની વા'રે નવ ચઢ્યો, શુ મારામાં સત્ય? ૨૮૧
મોટા શત્રુ કયમ માનશે, કયમ વશ રહેશે લોક;
બાકી દુઃખ બીજુ નથી, શ્યામાનો નહિ શોક. ૨૮૨
શાર્દૂલ મારી નવ શકયો, ગયુ મિથ્યા મુજ બાણ;
ખડગ તો ખડતાજે ગયુ, થયુ હસુ ને હાણ. ૨૮૩
પ્રાણ ધરુ કયમ પિંડમા, રિદ્ધ ભોગવું નહિ રાજ;
એક વાતે છે છૂટકો, તન કરાય જો તાજ. ૨૮૪

વિપ્ર વનિતા વાવે હણી, દેખંતાં મુજ દષ્ટ;
દુઃખ દાવાનળ દોહલુ, સ્ત્રીહત્યાએ કીધો ભ્રષ્ટ. ૨૮૫
શાનો હું પૃથ્વીપતિ, પ્રજા મારી પીડાય;
રાજા રક્ષા નવ કરે, તો તે નરકે જાય. ૨૮૬
મુજમાં કાય રહ્યુ નથી, ક્ષત્રિવટનો ફેન;
પણ જીતી હુ નવ શકયો, દેહમાં શું દિવેલ. ૨૮૭
વિદ્યા વ્યર્થ મારી ગઈ, ખુટો મારો બાણ;
જશ જોર જળમાં ગયું, તરતું બુડયું વહાણ ૨૮૮
જીવ રહ્યો ને જશ ગયો, એ પર ઉંધી વાટ;
જીવ દેઇ જશ લીજીએ, ગુણવંત તણો એ ઘાટ. ૨૮૯
જશ વિણ જીવે જગતમા, એ અંધારુ ઘોર;
જીવ સાટે જશ લે નહિ, મનુષ્ય નહિ તે ઢોર. ૨૯૦
આ લોકેથી જશ ગયો, ગુણ થયો સૌ ગર્ક;
પરલોકે જમ જાતના, નિશ્ચે પડવું નર્ક. ૨૯૧
ધનક્ષય ધીરજ રાખિયે, ધન દેઇ રાખિયે ધર્મ,
યશ ઉપાર્જન કીજીએ, સઘ તજીને શર્મ. ૨૯૨
જશ કારણ જર જોડિયે, જશ કારણ જર ખોય;
જીવ રાખી ને જશ ખુવો, એમ ન કરશો કોય. ૨૯૩
હરિશ્ચન્દ્રે યશ રાખિયો, પરઠી પુણ્યની પેર;
આપ વેચાણો નિચ ઘેર, નારી ગણિકા ઘેર. ૨૯૪
ઝપાઈ જશ મારો ગયો, પાડું મારી કાય;
મનસા વાચા કર્મણા, અન્ય નહિ ઉપાય. ૨૯૫
અગ્ન્ય કાષ્ટ કરી એકઠા, જાજ્વલ્ય માન થઈ જ્વાળ;
સ્નાન કર્યું સરોવર વિશે, જમણે કર જપમાળ. ૨૯૬
ભસ્મ રુદ્રાક્ષ અંગે ધર્યાં, શિવ કવચ મુખ પાઠ;
સહસ્ર નામ જે શિવ તણા, જપ્યો અધિક શત આઠ. ૨૮૭
રાજ રિધ વહાલુ નવ કર્યું, વહાલુ ન કર્યું સુખ;
હેત હર્ષ ને વિક્ષટે, દેહે ન ધર્યું દુઃખ. ૨૯૮
અગ્નિરૂપ શિવજી સ્વયે, શિવમય ધારી ધર્યું;
આત્મા શિવમય ઓળખ્યો, જવુ શિવને શર્ણું ૨૯૯
અતરમાં ધ્યાન ઇશ્વરતણુ, સમર્યાં શ્રી શૂળપાણુ;
જય જય કરી ઝંપાવિયુ, થયુ શિવને તે જાણ. ૩૦૦
પ્રસન્ન પરમેશ્વર જેહને, વળી પરમારથ કામ;
મારી કોણ તેને શકે, રાખણહારો રામ. ૩૦૧

બાપે નાખ્યો (બોહો) અગ્નમાં, સુધન્વા જેનું નામ;
તાતું તેલ શિતળ થયું, રાખણહારો રામ. ૩૦૨
સૈન્ય સત્તર ક્ષોણી હતું, પાંચ પાંડવ યુદ્ધ કામ;
ટિંટોડી તન ઉગારિયાં, રાખણહારો રામ. ૩૦૩
મારવા કારણ મોકલ્યો, ચદનો ફેડવા ઠામ;
વિષ ફેડી વિષયા કરી, રાખણહારો રામ. ૩૦૪
આલ્યો હસ્તી જળ વિશે, મૂકાવી મન મામ;
ઉગારિયો એક પલકમાં, રાખણહારો રામ. ૩૦૫
કૌરવ વિષ મોદિક કર્યાં, શુણ હસ્તિનાપુર ગામ;
અતિ મીઠા અમૃત થયા, રાખણહારો રામ. ૩૦૬
પ્રલ્હાદ પિતાએ પરજાળ્યો, અગ્નિ જ્વાળ થિર ઠામ;
સદ્ય સ્તભ શિતળ થયો, રાખણહારો રામ. ૩૦૭
ભદ્રાયુએ વૈભવ તજ્યો, તજ્યો દેહ ને દામ;
પરમારથ પુણ્ય વહાલુ કર્યું, રીઝ્યા તવ શ્રી સાંબ. ૩૦૮
કહ્યું હાં હાં હર્ષ હેતથી, ધન્ય ધરણીપત ધીશ;
દરશન દીધુ મહાદેવજી, ઉમા સહિતે ઈશ. ૩૦૯
પકડ્યો પાણ પ્રીતે જઈ, શીશ ફેરવ્યો હાથ,
પરબ્રહ્મ પાર્વતી સાથ છે, કોટિ બ્રહ્માંડનો નાથ. ૩૧૦
સનકાદિક પૂરે શોધતા, ધુમ્રપાનિ નીત [illegible]
તે શિવનાં દર્શન થયાં, જે ગુણ બ્રહ્મ [illegible] ૩૧૧
અરુણ કોડ ઉદય અધિક, ઇન્દુ કોટિ [illegible]
પરબ્રહ્મ તે ઠામે પ્રગટિયા, શંકર [illegible] ૩૧૨
સાથે ત્રિદશ દેવતા, વરુણ વાયુ ને [illegible]
વિષ્ણુ સહિત વિમાનમાં, [illegible] ૩૧૩
શાબાસ, શાબાસ શિવજી કહે, [illegible]

ધન્ય દિવસ છે આજનો, ધારી જોતાં દૃષ્ટ;
અમૃત ધન ઉઠ્યો અધિક, થઈ પુષ્પની વૃષ્ટ. ૩૧૯
સત પારખ્યું તાહરું, તારો ધાર્યો તોલ;
ધર્મ ધૈર્ય તાહરું અધિક, થયા પોગ્ય બાજ તોલ. ૩૨૦
કેવી વહાલી રાજ રિદ્ધ, બાહ વનિતાપર વહાલ;
સ્નેહ કેવો શિવ ઉપરે, દેવે જોયો માલ. ૩૨૧
આ રાણી તુજ રાયજી, આ બેઠી આ જાગ;
પરમેશ્વર પ્રસન્ન થયા, મન ગમે તે માગ. ૩૨૨
આવો દિન મળશે નહિ, આપવા કેરો અદ્ય;
ઉનમ કાંઈ રાખીશ મા, શિવજી કહે છે સદ્ય. ૩૨૩
આ બ્રહ્મા આ વિષ્ણુજી, આ સૂર્ય આ ચંદ્ર;
આ શેષ આ શારદા, અવલોકો આ ઈન્દ્ર. ૩૨૪
આવી ચોસઠ યોગિની, સૃષ્ટિ કરનારી શક્ત;
સૌકો વશ છે તાહરે, ભાવી તારી ભક્ત. ૩૨૫
તેં વશ કીધા દેવ સઉ, સદ્ય નમાવી શીશ;
કોસર કરીશ મા માગતાં, એમ વદ્યા ઈશ. ૩૨૬
બ્રાહ્મણીને ભદ્રાયુ મળ્યાં, હેત ઘણેથી હર્ષ;
કામધેનુ ચિંતામણી, કોટિક છે કલ્પવૃક્ષ. ૩૨૭
કરજોડી કહું કરગરી, દયા કીધી સૌ દેવ;
માગ્યાનું કારણ કશું, શિવની ઇચ્છું સેવ. ૩૨૮
ભામનિ ભદ્રાયુ સહિત, પ્રીતે થયાં પ્રસન્ન;
અવતાર ધન્ય છે અમતણો, દીધું દેવ દર્શન. ૩૨૯
શેષ લેશ લહે નહિ, બ્રહ્મા ન જાણે ભેદ;
સ્તુતિ શશિ શારદ કરે, નેતિ નેતિ કહે વેદ. ૩૩૦
ધુમ્રપાની ધ્યાને ધરે, તપસી તપવે તન;
દુર્લભ દર્શન દેવને, શંકર ન મળે સ્વપ્ન. ૩૩૧
વૈકુંઠ આપું હું વિષ્ણુનું, આપું સ્વર્ગ સુખ ઈન્દ્ર;
અથવા આવીને વસો, કૈલાસ મનોહર મંદ્ર. ૩૩૨
સ્તુતિ કરવા સમર્થ નહિ, શારદ ઇચ્છે સેવ;
મદમતિ હું માનવી, મળ્યા મુને મહાદેવ. ૩૩૩
અપરંપાર અપાર ગતિ, અકળ રૂપ અવિનાશ;
જન્મ મરણ જેને નહિ, શિવ પાર્વતી પાસ. ૩૩૪
જગત જનેતા જગત જશ, આદ્ય શક્તિ અર્ધાંગ;
મનોહર મંદાકિની, વસે ગુણવંતી શિર ગંગ. ૩૩૫

કળીમળ કાપે કોટિધા, ટાળે જન્મ ને મર્ણ;
પાર ઉતારે પલકમાં, સેવકને રાખે શર્ણ. ૩૩૬
અયોનિ અલખત ધણી, અક્ષરાતીત અનંત;
ત્રિગુણરૂપ તમ તત્વને, શોધે મોટા સંત. ૩૩૭
જગત પાવિની જગતજશ, જગત જનેતા જેહ;
વિશ્વપાળક વિશંભરી, નિરખ્યાં નારાયણી નેહ. ૩૩૮
પંચાણું ક્રોડ બ્રહ્મા પડે, શિવનો થાય નિમેષ;
લક્ષ્મીવર સરખા નવ લહે, કયા શારદ ક્યાં શેષ. ૩૩૯
પામર પંડિત બાપડા, પામર સર્વ પુરાણ;
પામર વેદ પ્રીછે નહિ, નેતિ કહે નિરવાણ. ૩૪૦
તેર કાંડ સૂધી કહે, વિખાણ કરીને વેદ;
ચૌદમો કાંડ ચેતે નહિ, ભ્રમે ભટકતા ભેદ. ૩૪૧
કેટલાક પૂજે પ્રતિમા, કેટલાક જાણે ઇન્દ્ર;
કેટલાક જાણે ત્રિગુણને, કેટલાક સૂર્ય ને ચંદ્ર. ૩૪૨
કોઇક ધરિત્રી પૂજશે, કો જળ ને કો અગન;
કોઇક વળગે નામને, જેમાં જેહ મગન. ૩૪૩
સઘળે શિવ રમી રહ્યો, સઘળાં રૂપ ને રગ,
પ્રત્યક્ષ દીઠા ભદ્રાયુએ, પૂજે સૌ શિવ લિંગ. ૩૪૪
વિશંભર વાયુ રૂપ છે, દૈવત ક્યમ દેખાય,
મારું તારું હું ટળે, પુણ્યવંત થકી પરખાય. ૩૪૫
સહસ્ર નામ સૌકો જપે, કોઇક જપે શ્રી રામ;
કોઇક ગાયત્રી જપે, નિર્મળ શિવનુ નામ. ૩૪૬
અનેક આભૂષણ કનકનાં, ધાતુ એક ગુણ ઘાટ;
શિવનાં રૂપ છે સહસ્રધા, વૈકુંઠ જવાની વાટ. ૩૪૭
સાચું નામ એક શિવ તણું, સાચું શિવ પૂજન;
સાચું શિવાર્પણ સદા, જાણે જવરલા જન. ૩૪૮
મદમતિ હું માનવી, જાણું ન જાપ જપન,
કરુણાનિધ મુજને કહો, સાચુ કે હોય સ્વપ્ન. ૩૪૯
કામી ક્રોધી કુડ કૃત, વિષયી વિષયની વૃષ્ટ,
મંદમતિ હું માનવી, ધરણીધર ક્યાંથી દષ્ટ. ૩૫૦
ભદ્રાયુ કહે ભામનિ સહિત, ન રહી મારે ન્યૂન્ય;
મહારાજ દર્શન દીધું તમો, એ કોણ પ્રતાપીક પુણ્ય. ૩૫૧
શિવ કહે અત્ર સમજે નહિ, શિવ કવચ તુજ પાસ;
શિવ મંત્ર જેને મુખે, દેવ સહુ તેના દાસ. ૩૫૨

સ્વારથ જેને વા'લો નહિ, પરમારથ ઉપર પ્રીત;
કાયા કામનિ વહાલી નહિ, રૂડી તેની રીત. ૩૫૩
આપતાં ન કરે ઓરતો, રૂદે ધરે નહિ રીશ;
કૃષ્ણાર્પણ કોડે કરે, અહર્નિશ પૂજે ઈશ. ૩૫૪
શિર કવચ જેણે ધર્યું, લેખ લખાવી હાથ;
છતે કોણ તે જનને, શંભુ તેની સાથ. ૩૫૫
માગ માગરે મહીપતિ, શોભિત બાધી સૃષ્ટ;
સાચુ છે સમણુ નથી, વેદ થઈ ત્યાં વૃષ્ટ. ૩૫૬
મહારાજ માગુ છુ એટલુ, અતે તમ ચર્ણ નિવાસ;
કોટિક વાર શુ કહુ કથી, પ્રીતે રાખો પાસ ૩૫૭
માત તાત મોસાળ પક્ષ, પદ્માકર વૈશ્ય સમેત;
ઈકોતેર શત ઓધરે, અદિકુ રહે તમ હેત. ૩૫૮
કરજોડી કહે કામની, મારા માત ને તાત,
પદ પકજ પામે શિવતણાં, વાણી વેદ વિખ્યાત. ૩૫૯
ઈશ્વિરે અસ્તુ કહ્યુ, તાપ થયા સૌ તાજ્ય;
દશ હજાર વરસાં સુધી, ભૂમિ ભોગવો રાજ્ય. ૩૬૦
એમ કહી ઉમાપતિ, પામ્યા અતરધ્યાન,
પુરપતિ આવ્યો પુર વિશે, પામ્યો રુડાં માન. ૩૬૧
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, મહારૂદ્રતણો મહિમાય;
સહસ્ર અઠયાસી સાભળે, થયા ચૌદ અધ્યાય. ૩૬૨
શ્રી નગર સાબરતટે, અધિપ પુર અમદાવાદ;
ભારે શિવ છે બહાજી, અહર્નિશ જ્યા ઉલ્લાદ. ૩૬૩
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વેગણુપુરમા વાસ,
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૩૬૪

(ઇતિ શ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'ભદ્રાયુ શિવ વરપ્રાપ્તો' નામનો ચતુર્દશોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૧૫ મો.

ચોપાઇ.

ગિરિજાપતિ કેરા ગુણ ગાઉં, ચરણ રેણુકા ચિત્તમાં ચાહુ;
શ્રી હરિહરનો પાલવ સાહુ, ધરમાં બેઠો ગગા નાહુ ૧
પરબ્રહ્મના પદ પકજ પીઉં, એથી અદિકુ બીજું શીયું,
લક્ષ્મીવરનુ લીજે નામ, થાય કોટિધા રૂડાં કામ ૨

શ્રી મુખ સમરું શારદ માય, પૂજું ગણપતિ કેરા પાય;
સર્વ દેવને નામુ શીશ, આરાધું ઉમિયાપતિ ઈશ. ૩
શંકર કેરાં વંદુ ચર્ણ, અવિચળ પદ દે અશરણ શર્ણ;
સદા સર્વદા સાચી શક્ત, ભાવે તેની ભક્તિએ ભક્ત. ૪
આદ્ય શક્ત આરાસુર ધણી, મં માયા મોટમપદમણી;
માર્કંડેય જાણે મહિમાય, સદ્ય તેત્રીસ ક્રોડની સાહ્ય. ૫
ચતુર્ભુજની વા'રે ચઢી, વિષમ દૈત્ય માર્યાં સૌ વઢી;
મહિષાસુરનું મર્દન કર્યું, જ્યારે ઈન્દ્રનું ઈન્દ્રાસન હર્યું. ૬
શુંભ નિશુંભ તણાં બળ હર્યા, રક્તબીજ પીને પરવર્યા;
ધુમ્રલોચન પકડી ધમધમ્યો, ચંડમુડ દાનવને દમ્યો. ૭
દુષ્ટ દૈત્ય કર્યા દાસિયા, વિષ્ણુ વૈકુંઠે વાસિયા;
સુખ પમાડ્યા સૂર્ય ને ચન્દ્ર, ઈન્દ્રાસનમાં રાખ્યો ઈન્દ્ર. ૮
ક્ષુધા તૃષા નિદ્રા ભરપૂર, સકળ સ્વરૂપ નારાયણી નૂર;
પળતા શિવને પ્રથમ જ શક્ત, ભાવે એને ભક્તિએ ભક્ત. ૯
ભાવે ભક્ત કરું ભારતી, અહર્નિશ ઈન્દ્ર કરે આરતી;
જગદંબનું ધ્યાન ધરે જગદીશ, ઉમા વડે શોભે છે ઈશ. ૧૦
ધ્યાન પરમ ગુરુનું ધરું, ગરૂવો ગ્રંથ જ્યમ છે સમ કરું;
બટુકનાથ માથે મહારાજ, આજ સુધી રાખી છે લાજ. ૧૧
પૂરો થાય બ્રહ્મોત્તરખંડ, પૂર્ણ સફળ શામળનો પિંડ;
સૂત કહે શૌનક સાંભળો, મૂકી મન તણો આંબળો. ૧૨
નારાયણશુ રાખો નેહ, શિવ મહિમામાં નહિ સંદેહ;
શેષ સરખાં લક્ષણ નવ લહે, માનવ એક જીભે શું કહે. ૧૩
સાત સમુદ્રમાં શુકની ચંચ, પ્રમાણ કરે જો પંડિત પંચ;
કહેનારો એ રીતે કવિ, હરકૃપા ઉરમાં જો હવી. ૧૪
કહું વિભૂતિનો મહિમાય, ગુણ ગોવિંદ સરીખા ગાય;
ભસ્મ શોભે છે જેને શીશ, તેહ ઉપર રાજી રહે ઈશ. ૧૫
મહિમા ભસ્મ તણો માણવો, જગદીશ ઈશ તે નર જાણવો;
ટાઢે ભસ્મ કપોળે કરે, દેખી તેને દુરીજન ડરે. ૧૬
જેની ભાલે હોય વિભૂત, દેખી નાસે જમના દૂત;
ભસ્મ આપે છે જેને અંગ, અડસઠ તીર્થ છે તેને સંગ. ૧૭,
ભસ્મ ધરી નર્મદ નાહે છે, તેના ગુણ હરિહર ગાય છે;
વિષ્ણુ તિલક કેસરનું કરે, સ્નાન વિધિમાં ભસ્મજ ધરે. ૧૮
ઉપવિત બ્રાહ્મણને આપવું, ધરી ભસ્મ કિલ્મીસ કાપવું;
ભસ્મ તણા ગુણ જુગતે જાણ, ટાળે લક્ષ ચોરાશી ખાણ. ૧૯

ગુણુ વિભૂતિ કેરા ગુઝ, સાધુજનને તેની સૂઝ;
વિભૂતિ કેરા લખિયે વર્ગ, સ્વરુપ માત્ર તેને છે સ્વર્ગ. ૨૦
ભસ્મ તણી રુડી રીતીયો, ધારી તેણે જગત જીતીઆ;
જેને મન વિભૂતિ ગમે, તેત્રીસ ક્રોડ સૌ તેને નમે. ૨૧
દૃઢ ધ્યાન વિભૂતિ ધરી, અષ્ટમા સિદ્ધ તેણે વશ કરી;
ગુણુ વિભૂતિ ભરિયું ગાત્ર, સ્વર્ગ મોક્ષ તેને કુંણુ માત્ર. ૨૨
અંગ વિભૂતિ ઓપે આપ, પિંડ ન લેપે તેને પાપ;
વિભૂતિ જેને કંઠે વસે, ધર્મ લોકમાં તે નર ધસે. ૨૩
કાં નરનારી રાજા રંક, વિભૂત ધરવી આડે અંક;
ભસ્મ વિના નર ચાતુર ચોર, અસ્રણુ વિના અંધારું ઘોર. ૨૪
અશુદ્ધ વિભૂતિ પાખી અંગ, શિવ ભક્તિમાં રાચો રંગ;
શંકરસ્વામી ઉપવિત દીધ, પ્રથમ ભસ્મ કરવી એમ કીધ. ૨૫
અગ્નિહોત્ર વિભૂતિ મળે, સંધ્યાવંદન સફળે ફળે;
ન ફળે મંત્ર ત્ર્યંબક જેહ, અહી રક્ષા ને ભણુજો તેહ. ૨૬
આવ્યા ભસ્મથી ભસ્મે જવું, આખર ભસ્મ સર્વેને થવું;
ક્રોડવાર કહીએ શું કથી, તત્ત્વ ભસ્મ સરીખું બીજું નથી. ૨૭
જપ તપ પાખી પામે પાર, સાધન સકળ વિભૂતિ સાર;
અગ્નિહોત્ર સંધ્યાદિક કર્મ, ભસ્મ ધર્યા વિણુ હોય અધર્મ. ૨૮
વિપ્ર વર્જ બીજા જે વર્ણ, પંચાક્ષર સજીએ આભરણુ;
ગુણુ હિણા નર આણે ગર્વ, સુકૃત નિષ્ફળ જાયે સર્વ. ૨૯
ભસ્મ સ્નાનથી નાહ્યો વળે, એ મહિમાને કો નવ કળે;
એ ઉપર કહું છું આખ્યાન, કોડ ધરી સાંભળજો કાન. ૩૦
પ્રથમ ભસ્મ લક્ષ્મીજી ધરે, વળતા શિવની પૂજા કરે;
સાંભળતાં પાતિક દૂર પળાય, કાયા નિર્મળ તેની થાય. ૩૧
વિભૂત ધરે મોટા જોગિયા, વિભૂત ધરે બ્રાહ્મણુ ભોગિયા;
વિભૂત ધરે બ્રહ્મા ને ઈશ, પ્રેમે લલાટમાં ધરે જગદીશ. ૩૨
ધરે ભસ્મ ચોરાસી સિદ્ધ, જેને ઘેર વસે નવ નિદ્ધ;
ધરે ભસ્મ જનક જશવંત, ધરે ભસ્મ સાધુ ને સંત. ૩૩
છપે શાસ્ત્રમાં શોભિત છાપ, ન ધરે તેનાં પૂરણુ પાપ;
વેદ વર્જ્ય પાખંડી ધર્મ, વિભૂતતણાં શું જાણે કર્મ. ૩૪
વેદ શાસ્ત્રને જેને સંગ, ધરે તેહ વિભૂતિ અંગ;
સેતબંધુ રામેશ્વર ફરી, વિભૂતિ સીતા રામે શીર ધરી. ૩૫
ભસ્મ ધર્યાથી ઈશ્વર ફળે, તનથી તાપ ત્રિવિધનાં ટળે;
ભસ્મ વિના શિવ પૂજન શૂન્ય, ધરે વિભૂતિ મોટા પુન્ય. ૩૬

વિભૂતિ નામ લક્ષ્મીતણું, વિષ્ણુને વા'લી છે ઘણું;
ભસ્મ વિના સુનો સંસાર, નોંધારાં કેરા આધાર. ૩૭
ખટ દર્શન ખટ ભાષા ભેદ, ભસ્મ વિખાણુ કર્યું છે વેદ;
પાખંડધર્મ કળિયુગમાં થાય, ગુણ હિણુ ક્યાંથી ગંગા નાહ્ય. ૩૮
ઓછું આયુષ્ય ઓછી બુદ્ધ, શું જાણે વિભૂતિ શુદ્ધ;
ખોટાં ગાણાં ગાતા ફરે, તેહ ભસ્મ કયમ કંઠે ધરે. ૩૯
પેટ કાજ પરઠે પાખંડ, અંતે શિર યમ કેરો દંડ;
વિભિચારી વનિતાને વાહ્ય, શિવ પૂજન તેથી કયમ થાય. ૪૦
અમૃત મેલીને વિષ ખાય, શિવ પૂજન તેથી કયમ થાય;
તજીગીતા ખિલિત્સિતગાય, શિવ પૂજન તેથી કયમ થાય. ૪૧
ઇન્દ્ર ચંદ્ર સરીખા રવિ રૂપ, ભાગ્યશાળી બ્રહ્માદિક ભૂપ;
વસિષ્ઠ વાલ્મિક સરીખા ઋષિ, વિશ્વામિત્ર માર્કંડેય મુખી. ૪૨
વિષ્ણુ વિશ્વ તણો આધાર, તેત્તાને પૂજવા અધિકાર;
પૂણ્ય હિન પ્રૌઢા પાપીયા, સાધુ સંત સ્રીના શાખિયા. ૪૩
ભસ્મ તણો કયમ માણે મર્મ, ધારે ક્યાંથી શિવનો ધર્મ;
પુર્ણાનંદ શું રાખો પ્રીત, ભસ્મમહિમા કહું રૂડી રીત. ૪૪

દોહરા.

ત્રિપુંડ્ર કરે વિભૂતિનું, વેદ વખાણે વર્ત;
અક્ષર નીચ છઠ્ઠી તણા, ભુસી નાંખે તર્ત. ૪૫
કૃત્ત અકૃત જે કર્મનાં, જન્મ મર્ણ જંજાળ;
વિધાતા કેરું લખ્યું, ભસ્મ ટાળે તતકાળ. ૪૬

ચોપાઈ.

સાંભળતામાં પાવન થાય, પૂરણ પાતિક દૂર પલાય;
ધર્માર્થ કામ ને મોક્ષ જ મળે, અનેક જન્મનાં પાતિક પ્રળે. ૪૭
વામદેવ વિષ્ણુ અવતાર, દિવ્યપદ મુક્તિ દાતાર;
દિગંબર રૂડા સિદ્ધ સ્વરૂપ, બ્રહ્મવિદ્યા કેરા જે ભૂપ. ૪૮
શુભ અશુભ ટાળ્યાં છ કર્મ, ભાસે છે એક તેને બ્રહ્મ;
શત્રુ મિત્ર જેને સમતુલ્ય, મહા મનોહર મોંઘે મૂલ. ૪૯
સિદ્ધ શુકદેવથકી શોભિતા, અત્રિથીઅગે અધિકા ઓપતા;
વામદેવજી મોટા મુનિ, ધારા વેદ ધરે મુખ ધુની. ૫૦
તપોમય ને તપનું રૂપ, બ્રહ્મા સરખા ભારે ભૂપ;
સમાન જેને સૌ નરનાર, સમાન જેને સૌ સંસાર. ૫૧

સમાન કંચન અને કથિર, સમાન જેને અગ્નિ નીર,
સમાન વા'લો વેરી વશ, પાપ પુણ્યનો નહિ પ્રસશ. ૫૨
સમાન જેને દાનવ દેવ, સમાન સ્તુતિ નિંદા સેવ,
સમાન પુણ્ય કે પાપ પવિત્ર, સમાન છે શત્રુ ને મિત્ર ૫૩
સમાન ઉચ્ચ ને નીચ જ જાત, સમાન જેને દિન ને રાત,
ઈશ્વર રૂપ દેખે છે સર્વ, કામક્રોધ ને જીત્યો ગર્વ. ૫૪
જીતી માયા જીત્યું મન, જોગ્ય પુરૂષ જાણીતો જન,
કૂડ કપટ કે ન મળે ક્રોધ, ઈન્દ્રિય સર્વનો કીધો રોધ ૫૫
ત્રિલોક મોહન તેનું તેજ, હરિહર ઉપર જેને હેજ,
મહાદેવ ચરણે જેનું મન, દેહ દિગમ્બર નિત્ય નગ્ન ૫૬
હેત વિભૂતિ ગોળો હાથ, એકાકી કો નહિ તે સાથ,
કેટલી ઉપમા આપે કવિ, જાણે રૂડો ઉદયો રવિ ૫૭
ચંદ્રબિંબ ચાતુર ચાનતો મન મગ્ન મોટે મહાવ્રતો,
બ્રહ્મવિદ્યા નિત્ય મનમાં ભણે, ગ્નાની બીક મનમાં નવ ગણે ૫૮
વનફુળ પહેરે કોદિન અંગ, એકાકી નહિ કોનો સંગ,
ભસ્મ અંગ બાંધામાં ધરી, જટા સુધી વિભૂતિ ભરી ૫૯
આઠે અંગ વિભૂતિ એન, હાથ, પગ નાસાગ્રે નેન,
ત્રિપુંડ્ર તપે વિભૂતિ તણું, શું વખાણું કરું મુખ ઘણું ૬૦
કર ન પાત્ર સુશીન સંતોષ, નિર્મળ દેહ ન ભાસે દોષ,
નિર્વાણી નહિ માયા મોહ, કો ઉપર નવ આણે દ્રોહ ૬૧
કાયા રક્ષણ કારણ કિયે, વાઘ સિંહથી શાને બીએ,
પડનાર હશે તે વેળા પડે, ઘાટ રાહવાનો સ્વપ્ને ન ધરે ૬૨
પ્રણામ કરી જોગી જાય છે, શું કૌતુક વગતું થાય છે,
વિષ મરણ જોજન પચાસ, પધાર્યા જોગી તે પાસ ૬૩
સ્વેચ્છાચારી શુભ સિદ્ધ, નમન કરે નિત્યે નવ નિધ
જેની ચતુર્ભુજ પૂજા ચાહ્ય, જાણે નર્મદા મુજમાં નાહ્ય ૬૪
ગંગા કહે એના ગુણ ગાઉં, મૂર્ખ નાહ્ય તો નિર્મળ થાઉં,
જેને નથી હર્ષ કે શોક, તેને શું કરવા છે લોક ૬૫
મમતા માયા ન મળે કાય, નગ્ન સ્વરૂપે જુગતે જાય,
નહિ નિદ્રા તરસ કે ભૂખ, નહિ ભય નહિ મનમાં લવ દુઃખ.* ૬૬
કાયા અંગનું નહિ અભિમાન, ધરે એક ઈશ્વરનું ધ્યાન,
ચાતુર નર રણમાં જઈ ચઢ્યો, પાપી રાક્ષસ દ્રષ્ટે પડ્યો ૬૭

* "નહિ ભય કોનો કે સુખ દુઃખ."

ભારે રાક્ષસ વનમાં વસે, માનવ ઉપર તે તો ધસે;
કૃતાંત સરીખા તેના દંત, દીઠા પહેલો આણે અંત. ૬૮
વિપરીત સરખો તેનો વેશ, કલ્પાંત સરીખા કુડા કેશ;
ચક્ર સરીખાં ચંચળ ચક્ષ, ભૂંડો કરવા આવ્યો ભક્ષ. ૬૯
હળ દાંડી સરીખું નાક, વિપરીત મુખથી બોલે વાક;
કાળા પર્વત જેવો દેહ, ગાજે જેમ અષાઢો મેહ. ૭૦
મહા ભયાનક ભૂંડો ભૂપ, ઋષિનું સુંદર દીઠું રૂપ;
કારમો કોપ કુડેરો કીધ, લાયક ઋષિને ઘેરી લીધ. ૭૧
કોટિક જીવ હિંસા કરનાર, પાપે પેટ પોતે ભરનાર;
અચુત જેણે માર્યાં છે બ્રહ્મ, કુડાં અદિકાં કર્યાં છે કર્મ. ૭૨
ખટ સહસ્ર ક્ષનિના બાળ, કુડે તેના આણ્યા કાળ;
ઝાઝી ભુખ ને લજ્જા લોપ, દૈવ દંડ કરતાનો કોપ. ૭૩
અચુત ગર્ભિણી કામનિયો હણી, ગણુના હત્યાની નવ ગણી;
માનવ જે દહાડે નવ મળે, પશુ પક્ષીને ત્યારે ગળે. ૭૪
વ્યાઘ્ર સિંહ દેખે શિયાળ, તર્ત તેહ પશુનો કાળ.

દોહરા.

નીચ જાત તે નીચ જન, પાપ ભર્યો ભરપૂર;
સિદ્ધને ગળિયો સહજમાં, સવાર ઉગમતે સુર. ૭૫
ભૂંડો નર ભૂખ્યો હતો, ઝેર રૂપ તે જક્ષ;
આવ્યો અતિ ઉમંગથી, બ્રાહ્મણને કરવા ભક્ષ. ૭૬

ચોપાઈ.

બેઉ બાહુ પસાર્યાં હાથ, જક્ષે ઝટ ભરાવી બાથ;
માઠી બુદ્ધિથી તે જઈ મલે, ગુણહિણો જઈ વળગ્યો ગળે. ૭૭
સિદ્ધને કુડ કપટ નહિ કરવા, હેત ઘણેથી ખડખડ હસ્યા;
વચને અમૃત વાયક વદે, ઋષિને જક્ષે ચાંપ્યા રુદે. ૭૮
સઘળે શિવને દેખે સુખી, રાય રંક રાક્ષસ કે રુખિ;
સિદ્ધતણો થયો ત્યાં સંગ, અડી ભસ્મ પાપીને અંગ. ૭૯
વિભૂતિ સ્પર્શ થયો જેટલે, કિંચિત જ્ઞાન ઉપજ્યું તે પલે;
રાક્ષસ પામ્યો રુડી રીત, સ્પર્શ થયાથી વાધી પ્રીત. ૮૦
અપ અડે અગ્નિ હોલાય, ભસ્મ અડે અઘ નાશી જાય;
અડી વિભૂતિ અંગે આપ, ભસ્મ થયાં સૌ ઓઠાં પાપ. ૮૧
પારસ અડે લોહ કંચન થાય, એ રીતે અઘ દૂર પળાય;
રેવા દર્શનથી પાવન થાય, જમનાં જળથી નિર્મળ કાય. ૮૨

સ્વાતિ જળનું બિંદુ પડે, મહા અમૂલ્યક મોતી જડે;
પ્રલાવ્રત ખંડે જે જન જાય, નર ફીટી તે નારી થાય. ૮૩
સિદ્ધ મળે અણુધારી સેવ, દેવાંશી થયો તવ દેવ;
રવિ ઉદય અંધારૂં ટળે, અગ્નિ આંચ બહો તરણું બળે ૮૪
હોય તીવ્ર અંધારૂં ઘોર, દીપક દીઠે ભાગે જોર;
ઝાકળ મેરથી મોટું મળે, અરણોદય તે તરત જ ટળે. ૮૫
કુડો રાક્ષસ લોઢું ગળે, મહા મુનેશ્વર પારસ કળે,
ક્થીર હતું તે કચન થયું, પાતિક સર્વ ગળાઈ ગયું. ૮૬
અજ્ઞાન રૂપ અંધારાં ટળ્યાં, બ્રહ્મહત્યાદિક પાતિક બળ્યાં,
નિર્મળ જેવું ગંગા નીર, તે વત્ શુદ્ધ થયું શરીર. ૮૭

દોહરા.

પાપ પ્રલય સઘળાં થયાં, પ્રગટ્યું ઓઢું પુણ્ય;
દેવાંશી રાક્ષસ થયો, નેક રહી નહિ ન્યૂન. ૮૮
રાક્ષસ ફીટી રાજા થયો, રામ સરીખું રૂપ,
મહારાક્ષસ મટી ગયો, ભાસ્યો બ્રહ્મવત્ ભૂપ. ૮૯
સમણાની પેરે થયું, ફરી ગયો અવતાર;
અરુણ જ્ઞાનનો ઉગિયો, અલ્પ થયો અધકાર. ૯૦
આત્મજ્ઞાન અદિક થયું, શુદ્ધ થયો સાક્ષાત;
ચતુર થયો ચિત્ત ચેતિયો, સહસ્ર જન્મની વાત. ૯૧
પાતિક જે પોતે કર્યાં, સરવે સાંભર્યાં સેવ;
નિષ્પાપ કર્યો નિમેષમાં, એવા છે મહાદેવ. ૯૨
અન્ય બુદ્ધિ કથમ ઓળખે, કારણ રૂપ કીરતાર;
બાહિ ઝાલ્યો બુડતો, ક્વચિત પુણ્ય આધાર. ૯૩
માનવી ન હોય એ મહા પુરુષ, કે બ્રહ્મા કે ઇન્દ્ર;
હરિહર સૂર્ય કે સુરપતિ, ગ્રહ ગણ તારા ચંદ્ર. ૯૪
મુજ માટે હર્યાં આવિયા, પતિત પાવન નામ;
અધમ ઉધારણ એ ખરા, રાજીવલોચન રામ. ૯૫
કંગાળ જાણી કરુણા કરી, વહેતો જાણી કરી વહાર;
તાર્યો મુને ત્રોહો પક્ષથી, નોધારાં આધાર. ૯૬
સાધન કરવું નવ પડ્યું, ઘણા પાપમાં ગર્ક,
મૂકાવ્યાં મહાદુખનાં, સત્તાવિસે નર્ક. ૯૭
ઈશ્વર એથી બીજો કિયો, કોણ બીજો દાતાર,
પરબ્રહ્મ રૂપે પરખિયો, અપરંપાર અપાર. ૯૮

પ્રણામ કરી પાગે નમ્યો, દંડવત્ કર્યાં દશવીસ;
કરજોડી કહે કરગરી, પાગ્ય નમાવ્યું શીશ.* ९९
કરણા રૂપ કરણા કરી, કરુણાનિદ્ધ કૃપાલ;
શિવ રૂપ કે સિદ્ધ છો,† દેવ રૂપ દયાળ. १००
અકલહિણુ શું ઓળખું, જાણું નહિ એક જુક્ત;
માનવી આપી નવ શકે, મુજને કીધો મુક્ત. १०१
દાતાર દારિદ્ર ટાળી શકે, ધણો આપી ધન ગર્થ;
નર્ક ટાળવાં દોહેલાં, માનવથી ન સરે અર્થ. १०२
વૈકુંઠ આપનારો વિષ્ણુ છે, મુક્તિ આપે મહાદેવ;
બીજો આપી નવ શકે, તમો સદ્ગુરુ નિજ મેવ. १०३
આદ્ય પુરુષ અગમ્ય છો, વિષ્ણુ રૂપ છો વર્ત;
મેરું તરણ હું પાપનો, તે સઉ બાળ્યો તર્ત. १०४
વામદેવ વાણી વદે, સાંભળ રાક્ષસ રૂપ;
શુદ્ધિ કહે કયમ ઉપની, બ્રહ્મરાક્ષસ તું ભૂપ. १०५
મારવા આવ્યો મુજને, ખાવા આવ્યો ખાંત;
પોતે પ્રણામ શાને કરે, કયમ ભાગી તુજ ભ્રાંત. १०६
સહજમાં કયમ સાધુ થયો, પલક ગયું કયમ પાપ;
આત્મજ્ઞાન કયમ ઉપન્યું, અઘ વર્જીત થઈ આપ. १०७
તર્ત જ્ઞાન તે કયમ થયું, કયમ તુજ વાધ્યું તેજ;
દુશ્મન થઈ આવ્યો હુતો, હૈડે કયમ પ્રગટયું હેજ. १०८
ભૂખ હોય તો ભક્ષ કર, ખાંતથી આ તન ખાય;
દયા કયમ આણે દિલ વિશે, ગુણ ચિત કેરા ગાય. १०९
ગદગદ કંઠ ગળી ગયો, ચિતથી લાગ્યો ચરણ;
વિગત કહું હું આદરી, કરુણાનિધ સુણો કરણ. ११०
સુણો તો મહા પાપથી, તર્યો તે તુજ પુણ્ય;
મુનિ કહે મુજને કહે, નિમેષ ન રાખીશ ન્યૂન. १११
શત અવતાર કયમ સાંભર્યા, મુનિ કહે કહો મર્મ;
પિશાચયોનિ કયમ પામિયા, કુડાં શાં કીધાં કર્મ. ११२
રાક્ષસ કહે ઋષિ સુણો, રખે કરો મુજપર રીસ;
માંડીને મહિમા કહું, પૂર્વ અવતાર પંચવીસ. ११३

ચોપાઈ.

પૂર્વ અવતાર પંચવીસની વાત, સંક્ષેપે કહું છું સાક્ષાત;
ચોરાશીલાખ રડવડતો ફર્યો, પામ્યો મૃત્ય ફરી અવતર્યો. ११४

* મત ૨. "પાગ નામ્યું શીશ." † મત ૩. "શિવરૂપ છો કે કો સિદ્ધ છો."

કેટલા કાળ એમ કરતાં હોય, કળીના તેની ન કરે દોષ;
હવણાં તો છેલ્લો અવતાર, કરજોડી કહું છુ નિરધાર. ૧૧૫
સત્ય હિણુ થયો હું શૂન્ય, પલક એક ન કીધું પુણ્ય;
નારાયણનું નવ રટયું નામ, કરતો હીંઓ કુડાં કામ. ૧૧૬
જોગ પુરુષ આગળ કહું જથા, સુણજો કર્મ તણી મુજ કથા;
ગુરવંત દેશ ગુણવનું ગામ, દુરિજન રાજા મારૂં નામ. ૧૧૭
અવધ દેશ અવનીમાં આરય, ઉત્યા જન જગતની જાણ;
અજ્ઞાન રૂપ અહંકારે ભર્યો, કુડ કપટ કરતા નહિ ડર્યો. ૧૧૮
લક્ષવસા કહેવાણો લડ, દેશ બાધાને દીધો દંડ;
લક્ષવંત જનને લુંટીયા, સાધુજન નાશી છુટીયા. ૧૧૯
ગૌ બ્રાહ્મણ હત્યા નવ ગણી, ભલી વાત કોશ ના ભણી;
લક્ષણ કહેતાં આવે લાજ, કર્યાં ઘણાં મેં કુડાં કાજ. ૧૨૦
જુવતિ સાથ કર્યાં બહુ જાર, સતીઓને દીધા બહુ માર;
કામ અંધ કામાતુર ઘણો, અતિ વાંક મુજ મૂરખ તણો. ૧૨૧
નીત નવીન ભામનિ ભોગવું, જૂદી વાતે જારી જોગવું;
ભોગવું તેને બાંધી બધ, નિત્યે એવા ધારું ધંધ. ૧૨૨
નારી હત્યા હાથે ચઢી, પ્રમદા એક કારાગ્રહ પડી;
અફળ કર્યો તેનો અવતાર, સઘળો રંજાડયો સંસાર. ૧૨૩
તેની સખ્યા શી કહું અમો, સાંભળતામાં હશશો તમો;
ગામ પરગામ ને દેશ વિદેશ, પર પ્રમદા શું કર્યો પ્રવેશ. ૧૨૪
વર્ણ અઢાર તણી કામની, ભોગવીએ ભારે ભામની;
રજસ્વળા વિધવાનો સંગ, ઉચ્ચ નીચ રામા શું રંગ. ૧૨૫
રૂડી ભૂંડી કે ગણિકા સતી, લીધી તેના માર્યા પતિ.

દોહરા.

ત્રણ શત પ્રમદા વિપ્રની, ખટશત ક્ષત્રિ પ્રમાણ;
વિશ સત નારી વૈશ્યની, પરની તેહ પ્રમાણ. ૧૨૬
સાત સહસ્ર અતિ શૂદ્રની, પરિહટની શતપાંચ;
ગણિકા સગ ગણ્યો નથી, અદિકી દીધી આંચ. ૧૨૭
દેશ બાધા દેવટ કર્યાં, સતીઓના લીધા શાપ;
જુગુપ્સીત કર્મ મેં આચર્યાં, પ્રૌઢાં કીધાં પાપ. ૧૨૮
કઇક જન કુંવારા કર્યાં, ઘણાં ભાગ્યાં ઘર સૂત્ર;
કંઇક જન કીધા વાંઝીઆ, પ્રાજ્યા કૈના પુત્ર. ૧૨૯
પછી રૌરવ રોગી થયો, ધાતુક્ષય હું ધીર,
આવરદા આવી રહ્યો, પડયુ મુજ શરીર. ૧૩૦

જોરાળા જમદૂત જન, જેનાં ચંચળ ચંત;
ખાંધ્યો તાણી બળ કરી, આવ્યો જ્યારે અંત. ૧૩૧
લોહ પાસે જુગતે જડ્યો, તાણ્યો જતરડા માંય;
માર્યો માર મુદ્‌ગળ તણા, સહન કર્યા સૌ ત્યાંય. ૧૩૨
ઘણુના ઘાએ ઘણા સહ્યા, નહિ નીર કે ભક્ષ;
શૅચાણા અંગે ચઢ્યા, લાંબી ચાંચે લક્ષ. ૧૩૩
વિંછી વપુ વળગાડિયા, ચટકાવે હરનિશ;
મૂકાવે કોણુ મારથી, રુદે ધર્મની રીસ. ૧૩૪
ડસે સર્પ ને દુઃખ દિયે, પ્રીછાં કરું પોકાર;
અગ્ન આંચથી તન તપે, જમડા દે બહુ માર.* ૧૩૫
ચુંટે ખાલ દૂત સાંણુમે, કોરે વ્યાધી કાય;
અમર આત્મા મરે નહિ, દિન દિન દુખિયો થાય. ૧૩૬
મંદિર એક ત્યાં લોહનું, ધીકે અંગારા ખેર;
નાંખે તેવા નર્કમાં, મનમાં ન આણે મે'ર. ૧૩૭
રૌરવ તામસ આયમસ, કુભીપાકનાં કહેણુ;
ડમકાં મારું દોહો દિશા, ગળે નાસિકા નેણ. ૧૩૮
સત્તાવિસ છે સામટા, રૌરવ મોટાં નર્ક;
ઘણાં વર્ષ એમ ભોગવિયાં, ઘણા દુઃખમા ગર્ક. ૧૩૯
પામ્યો પાર તે નર્કનો, દાવાનળ દેહ દુઃખ;
ત્રિસ હજાર વર્ષ તન તપ્યો, ભૂંડી વેઠી ભૂખ. ૧૪૦

ચોપાઈ.

પરમ પિશાચ થયો હું પ્રેત, મુજ ઉપર નહિ કોને હેત;
બીજી વાર થયો હું વ્યાઘ્ર, માનવ પકડી કરું હલાય ૧૪૧
સિંહ અકી જાંબૂક થઇ ફર્યો, એ રીતે હું દશ વાર અવતર્યો;
મર્કટ મહીષ તેતરનો તોવ, નગ્રોધ તળે રહ્યો થઈ નોળ ૧૪૨
ચોવીસમે અહીંઆવી ચડ્યો, પચીસમે તમ શરણે પડ્યો;
આત્મજ્ઞાન થયું આ દિશ, મ્હારે મન તમે જગદીશ. ૧૪૩
દેહમાં રોગ રહ્યો નહિ કોય, નિર્મળ જ્યમ ગંગાજળ તોય;
નિર્મળ નર્મદા કેરું નીર, શુદ્ધ થયું છે મુજ શરીર. ૧૪૪
ઉનમ ન રહી મારે કશી, ભક્તિ તમારી મનમાં વસી; .
માનુભાવ તમો મહારાજ, એક પ્રશ્ન પૂછું છું આજ. ૧૪૫

---

* ૪. "ઉપર પુષ્કળ માર."

મોટો હું હતો પાતકી, ગૌવધ ની ઘેરો ઘાતકી;
અગમ્યા ગમન કર્યું મેં ઘણું, મુજને ફળ મળ્યું તે તણું. ૧૪૬
તરત પાપથી કયમ છુટિયો, અમૃતઘન શાથી વુઠિયો;
મુજને સંગ થયો તાહરો, કુણ પુણ્ય મહિમા માહરો. ૧૪૭
કયમ મળવું તમારું થયું, શે પુણ્યે મુજ પાતિક ગયું;
કયમ દૃષ્ટિ તમારી પડી, વિભૂત કયમ મુજ અંગે અડી. ૧૪૮
કયમ થયો સાધુનો સંગ, પુણ્યવંત અજ્ઞું કયમ અંગ;
નથી કર્યાં મેં તીરથ કે વ્રત, નિર્મળ દેહ થયો કયમ તર્ત. ૧૪૯
જગ્ન જાગ નવ દીધું દાન, મહારાજ તણાં કયમ પામ્યા માન;
રામ કૃષ્ણ મુખથી નવ કહ્યું, અઘ વર્જિત કયમ અંગતું થયું. ૧૫૦
વામદેવ કહે સાંભળ વીર, શુદ્ધ થયું છે તુજ શરીર;
તે મહિમા વિભૂતિ તણો, ગુણ વિભૂતિમાં છે ઘણો. ૧૫૧
બારે ભસ્મ તણા છે ભેદ, નથી જાણતો એકે વેદ;
ભસ્મતણા જે ધારક ધીર, વર્ણન કરે છે વિષ્ણુ વીર. ૧૫૨
ભસ્મતણો છે મોટો મર્મ, ભણી નથી શકતા તે બ્રહ્મ;
વિભૂતિ ભાગ્ય તણો લવલેશ, ન જાણે શારદ નારદ શેષ. ૧૫૩
વિભૂતિ મહિમા તોલ અતિશ, જાણે એક ઉમાપતિ ઈશ;
થોડુંક જ્ઞાન થયું છે મુને, સંક્ષેપે સંભળાવું તુને. ૧૫૪
વિસ્તારીને કહું એક વાત, ખરી વિભૂતિ સાંભળ ખ્યાત;
દ્રાવડ દેશતણો એક બ્રહ્મ, કોટિક કુડાં કરતો કર્મ. ૧૫૫
ચાડી ચોરી ને વિભિચાર, અતિ નીચનો કરતો આહાર;
તેં તુજ પાપ પ્રકાસ્યાં જેહ, બમણો પાપી તુજથી તેહ. ૧૫૬
ખાતો આમિષ કરતો ધ્વંશ, પૂર્ણ મદ્યપાની તે નૃસંશ;
કંઈક લોકનાં આણ્યાં કાળ, એહો જન માર્યાં રમતાં બાળ. ૧૫૭
પાપે ધન તે પેદા કરે, માણુસ મારીને ધન હરે;
પાપ થકી આવરદા ઘટે, પાપ માન મર્યાદા મટે. ૧૫૮
પાપે દૈવત દીલનું જાય, પાપે દેહે ખાંપણ થાય;
પાપે કલંક ચોવિધથી ચઢે, પાપી રૌરવ નર્કે પડે. ૧૫૯
પાપે દરિદ્રપણું જોગવે, પાપે કારાગ્રહ ભોગવે;
પાપે લોભી લાચી લંડ, પાપે દિવાન તણો શિર દંડ. ૧૬૦
પાપે છીવત પડશે ફિટ, ફરતા લોકો કહેશે ફિટ ફીટ;
પાપે તેજ જશ જાયે માન, પાપે નવ દેવાયે દાન. ૧૬૧
પાપી ખાંત થકી નવ ખાય, જગમાં જશ કાંઈ નવ લેવાય;
પાપીનું ધન લે કોઈ ચોર, બાળે અગ્નિ હાકમ જોર. ૧૬૨

રળિ મળે ને જુગતે ખુવે, શમા તેની રજની રૂવે;
પાપે ધન જો પેદા થાય, જર ને જીવ સંગાથે જાય. ૧૬૩
પાપી ભૂંડો બ્રાહ્મણ તેહ, હોય નર્ક અધિકારી એહ;
માનની મારી ધન લાવિયો, જારિણીને મંદિર આવિયો. ૧૬૪
તેના ઘરમાં બીજો જાર, તેના મનમાં આવ્યો ખાર;
પેલા પાપીનું ધન ઝટ હર્યું, કામ અણઘટતું તેણે કર્યું. ૧૬૫
રુદિયા માહે રાખી રીસ, તે પાપીનુ છેદ્યુ શીશ;
અપરાધ તેણે નવ સાંખિયો, તેને તો તાણી નાખિયો. ૧૬૬
વળગ્યું શીશ ધડને તો રહ્યુ, તે વેળા એક કૌતુક થયું;
લોકે તો મરતગ જાણિયો, પગ માત્ર કહે પ્રાણિયો. ૧૬૭
પડિયો ખાડીમાં વરુવે વાન, ત્યાંહા એક આવ્યો મોટો શ્વાન;
કોઈક વિપ્રના ઘરમાં ગયો, વિભૂતિઆળો તે શ્વાનજ થયો. ૧૬૮
શરીર વિભૂતિવાળું થયુ, પાપી ચોર પંજો ત્યાં ગયું,
રસોઈ અભડાવી આવ્યો અર્ણ, ચાર વિભૂતિવાળા ચર્ણ. ૧૬૯
ચારે ચર્ણ રુદેપર ધરે, માંસ તેનું ભક્ષ જ કરે;
તે વેળા પ્રાણ પાપીનો ગયો, સ્પર્શ વિભૂતિ કેરો થયો ૧૭૦
હાથ પગ નાસિક ને કર્ણ, અબ્બા શ્વાનના ચારે ચર્ણ,
આઠે અંગ વિભૂતિ ભરી, પાપી પ્રાણ ગયા નીસરી. ૧૭૧
જોરાળા આવ્યા જમદૂત, ભારે ભૂજ ભયાનક ભૂત;
લોહ પાશ સાંકળ પ્રચંડ, દેવા આવ્યા તેને દંડ ૧૭૨
જીવ બંધન કીધો જેટલે, કૌતિક એક થયું તેટલે.

દોહરા.

અંતરયામી સઘળે વસે, તે નવ દેખે કોય;
વિશભર રૂપ છે વાસુનું, જગતને દ્રષ્ટે જોય. ૧૭૩
પાપી પાપ પૂરણ કર્યા, વિભૂત અડી છે કાય;
જમ એને જો લઈ શકે, ભસ્મતણુ ફળ જાય. ૧૭૪
ભસ્મ લલાટ બાંધે ભરી, છયે અંગ થઈ છાપ;
અવગુણ એમાં અતિ ઘણા, (માહ)દેવે કીધા માફ. ૧૭૫
લક્ષણહિણો લોહુ હતો, પારસ ભસ્મ અડી અંગ;
કરોડ વસા કચન થયો, થયો વિભૂતિ સંગ. ૧૭૬
અંગે ભસ્મ અતિ અડી, જાણી સર્વ જગત,
જમદૂત લઇ નવ શક્યા, કહેનારો ભવ ભક્ત. ૧૭૭
અપરાધી હોય અતિ ઘણો, સતવાદી દે શર્ણ;
ઉગરી જાય એક પલકમાં, મેળ સચવાયે મર્ણ. ૧૭૮

શિવના ગણે સર્વે લહ્યુ, શિવ આગળ કહી વાત,
જમદૂત એને લૈ જરો, એ તો મહા ઉત્પાત. ૧૭૯
વિભૂત ચડી છે અગમાં, વિભૂતિવાળા હાથ;
હર્યાં લાવો ઈશ્વર કહે, એવો ભોળોનાથ. ૧૮૦
સેવક ધાયા શિવતણા, માર્યા દૂતને માર;
વિભૂત ચડી અગ એહને, કૃયમ આવ્યા આ ઠાર. ૧૮૧
આજ થકી વારું અમો, ભસ્મ દેખો જે પાસ;
તે મદિર તજજો તમો, વસશો મા એ વાસ.* ૧૮૨
જોર જેહને વિભૂતિનું, વિભૂત તણી હિમાત;
શિવ સેવક તે જાણજો, જશવંતી તે જાત. ૧૮૩
રાય રક કે ઉંચ નીચ, પુન કે પાપ અપાર;
ભસ્મધારી પાસે જશો, મોકમ ખાશો માર. ૧૮૪
ભસ્મ અમારી દેહ છે, ભસ્મ અમારા ઈષ્ટ,
ભસ્મનડે વ્યાધી ટળે, કાપે સઘળાં રીષ્ટ. ૧૮૫
શેષ શિર ઉપર ધરે, સરસવ ભાર અઢાર;
ભસ્મ ધરે શિવ રીઝવે, જગ કહ્યાનું જોર. ૧૮૬
જોર કહ્યુ જમદૂતનું, પ્રીતે પ્રણુમ્યા પાગ;
દેહ વિભૂતિ દેખશુ, જઈશુ નહિ તે જાગ. ૧૮૭
આજ અજાણે આવિયા,' ઔઢાં જાણી પાપ;
સાચા શિવ સેવક તમો, કોટિબ્રહ્માંડના નાથ. ૧૮૮
કરુણાનિધ એક સાંભળો, શિદસોંપ્યું અમને કામ;
પાપીને પાવન કરો, તેનું તે શુ નામ. ૧૮૯
પાપી મદ્યપી ઘાતકી, ઘણા દુરિતમાં ગર્ક;
એને તો નાંખત અમો, સત્તાવીસમે નર્ક. ૧૯૦
સ્વમામાં એને સુખ કશુ, ન કર્યું તીર્થ કે વ્રત;
તમો તારો છો તેહને, એ મોટું અચરત. ૧૯૧
શાને નર્ક સરજ્યાં તમો, મહા પાપી કહેવાય,
તે તારો છો પલકમાં, અચરજ અમને થાય. ૧૯૨
ધીશ કહે રે ધર્મ સુણુ, પૂરણુ ભસ્મ પ્રતાપ;
પાતિક કોટિક જન્મનાં, અમો કર્યાં છે માફ. ૧૯૩
આનું શિવ સેવકતણું, ચડી વિભૂતિ કાય;
તે પ્રાણી નરકે જતાં, બરદ અમારું જાય ૧૯૪

---

* પ્રત ૩. "જલે મા સે અવાસ."

ભસ્મ જેની અંગે ધરી, દેખો જ્યારે દૃષ્ટ;
તેને સૌ પાગે નમો, શિવજી કહે છે સ્પષ્ટ. ૧૯૫
ભસ્મ દેખી જે કો નમે, તે વહાલો મુજ હોય,
ભસ્મધારીને નિંદશે, નરકે જાશે સોય. ૧૯૬
ભસ્મ જેને અંગે અડી, ત્યાહાં પરઠે ક્યમ પાપ,
ત્રિપુરારી કહે તત્ત્વ મુજ, ગુન્હો કરુ છુ માફ. ૧૯૭
સહાય થાઓ વિભૂતિને, અડિ હોય જેને અંગ;
તેને કાંઈ ન પૂછશો, મેળવજો મુજ સંગ. ૧૯૮
રુદ્રાક્ષ ભસ્મ જેણે ધર્યાં, દાખું જેનો દેહ;
સ્વામી કાર્તિક ગણપતિ સમો, શિવ કહે વહાલો તેહ. ૧૯૯
ભસ્મ સમુ દૈવત નથી, ભસ્મ સમી નહિ સિદ્ધ;
ભસ્મ સમું સાધન નહિ, અન્ય ન રાચો રિદ્ધ. ૨૦૦
ભસ્મ નિત્યે બ્રહ્મા ધરે, તો સરજે છે સૃષ્ટ;
મંત્ર ભણી મઘવા ધરે, તો વરસે છે વૃષ્ટ. ૨૦૧
શેષ ભસ્મ ધારે સદા, તો અવની લે શીશ;
શંકર કહે જો મેં ધરી, તો કહેવાણો ઈશ. ૨૦૨
આદ્ય મધ્ય અવસાનમાં, જાણીતા નર જેહ;
વિમાન મળે વિભૂતિથી, તરત ઉધરે તેહ. ૨૦૩
નિંદે જે વિભૂતિને, નવ કોટિ જન્મ તે નર્ક;
કો આગળ નહિ છુટકો, ઘણા દુ:ખમાં ગર્ક.' ૨૦૪
કૈંક કોટિઓ ઉધર્યા, વિભૂતિ ધરતા વેદ;
પુરાણ પોકારી કહે, ભ્રાંત ન રાખો ભેદ ૨૦૫

ચોપાઇ.

વચન શ્રી વામદેવજ તણાં, પ્રેતે સાંભળિયા તે ઘણાં;
હૈયે હેત પ્રગટયો છે હર્ષ, ભાવે થયો મુજને તમ સ્પર્શ ૨૦૬
વળી ભસ્મ મહિમા કહો મુને, પ્રણમી પાયે નમુ છુ તુને,
વામદેવ કહે સાંભળ વાણ, કહું ઇતિહાસ તે મનમા માણ. . ૨૦૭
અખિલપુરીમાં ક્ષત્રિ એક, વડો વશ પણ નહિ વિવેક;
ચૂક્યો તેના કુળના ધર્મ, અનેક કુડાં કીધાં કર્મ. ૨૦૮
વટલાવ્યો પોતાનો દેહ, નીચ ભાવણ ઉપર બહુ નેહ;
મદિરા માંસમાં રહે તે મચ્યો, પાપ બુદ્ધિમાં પાપી પચ્યો. ૨૦૯
અભક્ષાભક્ષ અભડાયું ખાય, નિશંકપણે જારીએ જાય,
ભૂંડું કર્મ કરતાં ના બીએ, કેહેવું ઝાઝું કારણ કીયે. ૨૧૦

અનામિક રામા શુ રમ્યો, જુવતિ ભેળા ભેગી જમ્યો,
ઘણેક કાળે તે નર મુવો, નર્ક તણો અધિકારી હુવો. ૨૧૧
જમજાતના વેઠી ઘણી, દુ ખ કથા કહું શી તે તણી,
અગિયાર શત પશુ અવતાર, કામકામ ખાધિ બહુ માર ૨૧૨
પછી શ્વાન યોનિમાં ગયો, હરામપણે હડકાયો થયો,
લેખા વિના કરડ્યા બહુ લોક, સૌને તેનો પ્રગટયો ગોક. ૨૧૩
પચ ઈટાળી પચે કરી, ગયો શ્વાન તે વેળા મરી,
કંઠ પ્રાણ હતો જેટલે, કૌતિક એક થયુ તેટલે ૨૧૪
અનામીકે બાંધ્યા ચર્ણ, તાણે ઘસડતો તેને ઘર્ણ,
અગ્નિહોત્રી સદનશુ વાટ, ભસ્મ વેરાયલી તે ઘાટ. ૨૧૫
વાટે વિભૂતિ ઢગલો હતો, છેક લપટાયો તેમા છતો,
ગયા તે વેળા તેના પ્રાણ, પ્રથમ અદસસ્તો હુતો જાણ ૨૧૬
અતકાળે હોય જેવી મતિ, તેહ જીવની છે તેવી ગતિ,
પુણ્ય પાપનાં કૃત્યો ઘડે, મર્ણ સમય તે આવી અડે ૨૧૭
જાગ તરવાને તેને જડી, અગ બધે વિભૂતિ અડી,
આપ વિચાર્યું ઉમા ઈશ, એને ભસ્મ અડી છે શીશ. ૨૧૮
એ પ્રાણી જો નરકે જશે, તે ખાંપણ આપણને થશે,
યમદૂતને જાવા નવ દીધ, કરણાનિધિ એમ કરુણા કીધ ૨૧૯
અવગુણ તેના ન ગણ્યા ઉર, વૈકુંઠે વાસ્યો થઈ સુર,
ઉગાર્યા એમ અનેક કરોડા લાખ, સકળ શાસ્ત્ર પુરે છે સાખ ૨૨૦
મુનિયે માંડી મહિમા કહ્યો, લક્ષવસા બ્રહ્મ રાક્ષસ લહ્યો,
કહે પિશાચ હવે હું તર્યો, ભાગ્ય સુભાગ્ય ભરપૂરે ભર્યો. ૨૨૧
આત્મ જ્ઞાન થયું છે મુને, તેહ વાત માંડી કહું તુને,
પચીસમે ભવ થયો કુરાવ, કામી કપટી હું કહેવાવ ૨૨૨
એકે પુણ્ય મેં તો નવ કર્યું, પાપ ધન ભડારે ભર્યું,
મ્હારી પાસે રહેતો એક બ્રહ્મ, ધારે તે શિવ પૂજન ધર્મ ૨૨૩
આખો દહાડો શિવશિવ કરે, ભિક્ષા માગી પેટ જ ભરે,
ઉદર ભરી નવ મળતુ અન્ન, મારુ તે ઉપર માન્યુ મન ૨૨૪
અજાચક વેઠે બહુ ભૂખ, તેનું મેં જાણ્યુ કાંઈ દુખ,
પસાયતે મેં પૃથ્વી કરી, પામ્યો અન તે પેટ જ ભરી ૨૨૫
તેહ વિપ્ર થયો પ્રસન્ન, કરાવ્યુ શિવનું દર્શન,
ત્રિપુંડ્ર વિભૂતિ મુજને કીધ, પ્રસાદ શિવનો કરમાં દીધ ૨૨૬
ચડ ભાગ તજીને તેહ, ઉમા નૈવેદ્ય આરોગ્યુ એહ,
આખા જન્મમાં પુણ્ય એટલું, તમ આગળ ભાખ્યુ તેટલુ ૨૨૭

કીધું એટલું પુણ્યનું કાજ, મુજને મળિયા છો મહારાજ;
જાગ તર્યાની મુજને જડી, અંગ વિભૂત તમારી અડી. ૨૨૮
પૂર્વજન્મનું પરઠયું પુણ્ય, નિમેષ માત્ર રહી નહિ ન્યૂન;
જુગતે આત્મજ્ઞાન જાણિયું, પુણ્ય પુરાતન પરમાણિયું. ૨૨૯
જાણ અજાણ વિભૂતિ કરે, તેના શત ઇકોતેર તરે;
કોણ મંત્ર ને કોણ જ તંત્ર, મહારાજ કહો જાણો જે જંત્ર. ૨૩૦
કોણ પદ્ધતિ પૂજન પાઠ, અંગ પવિત્ર થાયે જ્યમ આઠ;
કહો શાની વિભૂતિ કરે, શા શા ધર્મ વળતા આચરે. ૨૩૧
ધરે વિભૂતિ કુણ કુણ વર્ણ, તથા તેહ સાભળાવો કર્ણ;
વિભૂતિ કેરા જુજવા ધર્મ, કૃપા નિધાન કહો તે કર્મ. ૨૩૨

દોહરા.

વામદેવ વાણી વદે, તરણતારણ એ તત્વ;
મંત્ર કદી જો ના'વડે, નમ. શિવાય એ સત્ય. ૨૩૩
જપ તપ સાધન અન્ય નહિ, ન કરતો ઝાઝુ કૃત્ય;
ઇશ્વર નામથી ઉધરે, સ્વર્ગે પમાડે તર્ત. ૨૩૪
વામદેવ વાણી વદે, પિચાશ સાભળે પ્રીત,
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, ભસ્મ તણી જે રીત. ૨૩૫
બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિ વૈશ્યને, યજ્ઞ ભસ્મ અધિકાર;
જળરૂપી ભસ્મ તે શુદ્રને, નમ. શિવાય એ સાર. ૨૩૬
અચાનક જો અન્ય વર્ણને, યજ્ઞ ભસ્મ મળી જાય;
પાપ કાંઈ પરઠે નહિ, કાયા નિર્મળ થાય. ૨૩૭
એ રીતે બે લેખ છે, ચતુર વિચારો ચત;
શ્વાન કહ્યો સ્વર્ગે ગયો, તમ ઉધરે જીવ અનંત. ૨૩૮
મહિમા શ્રી મહાદેવનો, અદ્ભૂત આ આખ્યાન;
જોગેશ્વર સૌ જાણશે, વખાણ કરે વિદ્વાન. ૨૩૯
તારક મંત્ર ત્રિલોકમા, પુરાણ પુરાણો પથ;
શિવ સંતોષ એ કારણે, જ્ઞાનતણો આ ગ્રંથ. ૨૪૦
ગાય શીખે ને સાભળે, સ્વપ્ને ના'વે શોક;
ભવસાગર ભટકે નહિ, સહજ પામે શિવ લોક. ૨૪૧
મનવાછિત માગ્યા મળે, ધણી લક્ષ્મી ઘરસૂત્ર;
નિર્મળ થાય નિમેશમાં, પામે પ્રૌઢાં પુત્ર. ૨૪૨
ગગા નાહ્ય ને ગોમતી, કાશી ને કેદાર;
શિવ મહિમા જે સાંભળે, એ પુણ્ય અપરપાર. ૨૪૩

લક્ષ્મી આગળ વિષ્ણુએ, કરી રૂડી કથાય;
નારદને બ્રહ્મા કહે, જોગ્ય વાત જણાય. ૨૪૪
સિત્તેર સહસ્ર મંત્ર શિવતણા, વ્યાસે કહ્યા વિવેક;
પંચાક્ષર પઢતાં શ્રમ નહિ, અતિ નિર્મળ એ એક. ૨૪૫
રામ કથા રસભર લહો, કે બ્રહ્મોત્તરખંડ;
ત્રિજું નર્મદા મહાત્મ્ય જે, ટાળે જમના દંડ. ૨૪૬
પંદર અધ્યાય પવિત્ર એ, સાંભળતાં સુખ થાય;
જમ સાથે જોરો કરી, સહજ સ્વર્ગમાં જાય. ૨૪૭
શિવ પૂજે શિવશિવ કહો, વાણી શિવ વિલાસ;
પિતા પુરૂષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૨૪૮

(ઇતિ શ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'વિભૂતિ મહિમા વર્ણન' નામનો પંચદશોધ્યાય.

અધ્યાય ૧૬ મો.

દોહરા.

શ્રી મુખ સેવું શારદા, બ્રહ્મતનયા બ્રહ્મરૂપ;
સકળ સૃષ્ટિ સુખદાયની, બ્રહ્મે ખોળતા ભૂપ. ૧
ઇશ અલક એક અધિપતિ, અકળસ્વરૂપ અભેદ;
નિર્ગુણ સગુણ નિધિ નરપતિ, વર્ણન વાણી વેદ. ૨
એક અલક શક્તિ ઉમા, ત્રિગુણ તેનો તોલ;
પંચ મહાભૂતે પરવર્યાં, શ્રુતિ બોલે એ બોલ. ૩
કાળ રૂપ કીરતાર કૃત, અસંખ્ય રૂપ અતિ નામ;
બાંધ્યું બંધારણ બુદ્ધિએ, સકળ સૃષ્ટિ સુખધામ. ૪
સાઠ પળે ઘટિકા બની, દિન ઘડી સાઠે થાય;
આઠ ઘડી એક પ્રહરની, આઠ પ્રહર દિન જાય. ૫
ત્રિસ દિવસ એમ કલ્પ્યા, પુરણ થાય તવ માસ;
સંવત્સર માસ બારે ફરે, અરુણ ઉદ્યોત પ્રકાશ. ૬
દશ શત સહસ્ર લક્ષ કોટિધા, કિર્ણ કળે નહિ કોય;
ગણતા થાકી સરસ્વતી, બીજું કોણ એ જોય. ૭
વિબુધ પંડિત જે જે થયા, વિદ્યા તણો વિવેક;
કવિ કહે કહું કેટલા, ન્યાવટ કેરા નેક. ૮
રજ ઉડે જ્યમ સૂર્ય કણ, અણું એક તે પણ નામ;
પૂર્ણ* થાય એ પાંસઠે, કિરતાર તણાં એ કામ. ૯

* પ્રત ૪. "પણ"

શત પરમાણુ એક કણું, કણું સહસ્ર નળ એક;
સોળ નળે એક જવ કહ્યો, વિદ્યા માંહ્ય વિવેક. ૧૦
આઠ જવે અંગુલ ભણે, હાથ બત્રીસે હોય;
દશ હાથે એકદંડ છે, વાંસ દશ દંડે જોય. ૧૧
સહસ્ર વાંસનો એક કોસ, જયોજન ચારે જોય;
પંચાસ ક્રોડ જોજન ધરા, કીરતાર કરનારો કોય. ૧૨
સપ્ત દ્વીપનવખંડ નિધ, સપ્ત સાગર દિસ દીઠ;
મેરુ માન મહિમા ઘણો, પૃથ્વી કેરું પીઠ. ૧૩
અતળ વિતળ સુતળ નિતળ, રસાતળ, તળ, પાતાળ;
શેષનાગ મંદિર સહિત, વસે વડેરો વ્યાલ. ૧૪
ભૂર્ભુવ સ્વર્લોક છે, મહાજન તપ ને સત્ય;
ચૌદ લોક એમ સ્વર્ગમાં, ઉતમ ઉપાપત્ય. ૧૫
ચૌદ અયુત બ્રહ્માંડ એક, એવાં એકવિસ ક્રોડ;
એવાં નિત ભાંગે ઘડે, નિરંજનની નવ જોડ. ૧૬
ખટ કણ ખસખસ તણા, તેનો શરસવ એક;
ખટ સરસવ ચોખો થશે, ન્યાવટ કેરો નેક. ૧૭
રતિ ખટ ચોખે રમણુ, ત્રણ રતિ એક વાલ;
સોળ વાલે ગદ્યાંણુકો, ખરો બંધાણો ખ્યાલ. ૧૮
તોલો બે ગદ્યાંણુકે, ચતુર તોલા ચાળીસ;
એક શેર એતો થયો, એમ ગણો હરનિશ. ૧૯
મણ શેર ચાળીસનો, દ્વાદશ મણિ માણિ હોય;
સોળ માણી કળશી કહે, દેશ ભિન્ન કેહ કોય. ૨૦
દેશ દેશની બોલિયો, દેશ દેશનાં નામ;
દેશ નોખા જુજુવી વિગત, કર્યું કીરતારે કામ. ૨૧
અગણિત્ત ભેદ અસંખ્ય છે, પરવશ બાવન પાસ;
બુદ્ધિ રહી બત્રીસમાં, બાંધી બારે રાશ. ૨૨
જેવરલા જન જાણશે, કીરતાર તણું એ કામ;
એક થકો અનેક છે, જુજવો ઠામો ઠામ.* ૨૩
સરસ્વતી શોભી રહ્યાં, માયા રૂપ એ મૂલ;
નિરાંભર (ને) ઓળખાવશે, સેવો એહ અતુલ્ય. ૨૪
કોઈક જાએ જાતરા, ધારે કોઈક ધર્મ;
પૂજે કોઇક પ્રતિમા, કોઈ કરે ખટ કર્મ. ૨૫

* ૪. "જો જો ઠામો ઠામ.

કોઇક પૂજે વિષ્ણુને, કોઇક પૂજે શિવલિંગ;
કોઇક પૂજે શક્તિને, નાહે કો નિર્મળ ગંગ.
કો પૂજે તુળસી પીપળો, કો પૂજે ગુરુ ગાય;
સર્વ કામ ઇશ્વરતણા, રીઝે વૈકુંઠ રાય.
મત સાચે મહિમા મળે, જૂઠે જશ ન હોય;
પૂજે વિષ્ણુ વિશ્વાસથી, કુડે ન મળે કોય. :
સાચે દિલ શિવજી મળે, છપે શાસ્ત્રની છાપ;
ખોજી ખોળી કાઢશે, આતમ તત્વથી આપ. ૨
પ્રથમ પૂજુ ને પ્રણમું, ચતુર્ભૂજ કેરા ચર્ણ;
કરુણા કરે કરુણાનિધિ, કથા સંભળાવું કર્ણ. ૨
શુભ બુદ્ધિ દ્યો સરસ્વતી, કહેનારો કિરતાર;
કવિની બુદ્ધિ કેટલી, દેવી તું દાતાર. ૩
સૂત કેહે શૌનક સુણો, કરજોડી કહું વાત;
ચવતું અધ્યાય સોળમો, વિશ્વ કરું વિખ્યાંત. ૩૨

ચોપાઇ.

ગણપતિ કેરા પૂજું પાય, સેવું શ્રી સલખનપુરી માય;
સૂત પ્રત્યે શૌનક કહે વાત, શિવ મહિમા રૂડો સાક્ષાત. ૩૩
જેહ જાય છે શિવને શરણ, ઉંચ નીચ નહિ તેને મન;
તરણા ઓથે ડુંગર ઘણો, કહું મહિમા વિભૂતિ તણો. ૩૪
ખલ પિશાચ પાપી પ્રાણિયો, વિભૂતિ કેરો જશ જાણિયો;
વિશંભર રહે વિભૂતિ માંય, હવે ખોળતા ફરીએ ક્યાંય. ૩૫
વિભૂતિ શિવ ને વિષ્ણું ઋષિ, થયો રાક્ષસ દેખીને સુખી;
જડી મુને જશવંતી જાગ, પ્રદક્ષિણા કરીને લાગ્યો પાગ. ૩૬
મહારાજ વિભૂતિ શાની કરું, કિયો મંત્ર બોલીને ધરું;
ભસ્મ તણા જે ત્રાવિધ તંત્ર, મહારાજ કહો માંડીને મંત્ર. ૩૭
વિભૂતિ કોને કરવી ધરે, આવાગમન શી રીતે મટે;
દેવત એવડું એમાં કયમ, સાચું કહોને મારા સમ. ૩૮
હું પતિત ને પાવન તમો. પ્રણામ કરીને પૂછું* અમો;
તરણ તારણ નૌકા નિ [illegible] મ. ૩૯
કાને સાંભળ્યું નવ ચૂ [illegible]
તજે ભસ્મ તો પૂરણ [illegible]
[illegible]મ રીતી રૂડો
પૂર્ણ [illegible]ી નહિ ર [illegible]

* પ્રત ૪. "પર્ણ"

વેદ શાસ્ત્રવત્ જે છે જથા, કોડે તે સંભળાવો કથા;
વામદેવ કહે સાંભળ વીર, એકવાર ત્રવેણી તીર. ૪૨
મહારાજ રાજ રાજેશ્વર રૂપ, સાં પધાર્યો ભોળો ભૂપ;
ઉમા વામાંગ જટામાં ગંગ, નિર્મળ ફણી શોભે છે અંગ. ૪૩
નારદ બ્રહ્મા ને પ્રજાપતિ, અષ્ટમા સિદ્ધ નવ નિદ્ધિ અતિ;
રુદ્ર આદ્ય તેત્રીસે કોડ, કરુણાનિધ આગળ ઉભા કરજોડ. ૪૪
વિષ્ણુ સહિત વિષ્ણુના લોક, શિવ દર્શન સમાવે શોક;
અષ્ટકુળ પર્વત નવકુળનાગ, સાત સમુદ્ર જાણીતા જાગ. ૪૫
નવસેં નવાણું જે ગંગ, અઠ્ઠાશી આપે ઉજવળ અંગ;
ચંદનાદિક જે વનસ્પતિ, આપે નાર રૂપે એ અતિ. ૪૬
નવ ગ્રહ આદ્યે સૂર્ય ને ચંદ્ર, સ્વર્ગલોક શું આપે ઇન્દ્ર;
પચાસ કોડ પૃથ્વીની પીઠ, દેવ સઉ તે ઠામે દીઠ. ૪૭
એક ખમુ, દશ મુખ, શત મુખ સાર, કંઇક જનને મુખ હજાર;
એક એક દ્વિકર શત કર સોય, અસંખ્ય કરવાળા પણ જોય. ૪૮
કોને પાંખ કોને નહિ ચર્ણ, કોને નેત્ર નાસિકા કર્ણ;
શિવ સંઘાતે શોભે સર્વ, પવિત્ર હતું તે દહાડે પર્વ. ૪૯
અંકળિત શિવની શોભા ઘણી, શેષ સરખે ન જાયે વરણી;
ડાકણ સાકણ ભૂતાવળ પ્રેત, જક્ષ કિનર ગંધર્વ સમેત. ૫૦
નગ પન્નગ નદીઓ શિવ સંગ, પૃથ્વી પીઠ પર શિવના લિંગ;
સર્વ લોક સેવા કારણે, ઓહો પૂજા શિવને બારણે. ૫૧
સપ્તદ્વીપ નવે ખંડ નામ, ઠાલો નહિ શિવ પાસિકો ઠામ;
અકળિત એ કોણે ન કળાય, પુરણ પાછળ સેન પળાય. ૫૨
અજર અજરામર અશરણ શરણ, જમ, જરા જેને નહિ મરણ;
આદ્ય અંત એતો અવિનાશ, કોટિ અરુણ પુરણ પ્રકાશ. ૫૩
અષ્ટ ભૈરવ વિરભદ્ર ભૂપાળ, ધર્મ રાજ યમકિંકર કાળ;
ચાર મુક્તિ ચોરાશી ખાણ, અડસઠ તીર્થ છે પુણ્ય પ્રમાણ. ૫૪
ભારે ભાષ્ય કરે ભારતી, ઇન્દ્ર ઉતારે છે આરતી;
વિરંચી વિષ્ણું ભાખે વેદ, ભણે વ્યાસ ભારતના ભેદ. ૫૫
વેણા નારદજી ત્યાં વહાય છે, શામ ગાન ગાજી ગાય છે;
એટલે સનતકુમાર આવિયા, બ્રહ્માદિકને મન ભાવિયા. ૫૬
સભા સહિત ઇશ્વર ઉઠિયા, અમૃત કેરા ઘન વુઠિયા;
સૌ કોએ નમાવ્યું શીશ, અંત કરણમાં રીઝ્યા ઉમાપતિ ઇશ. ૫૭
પ્રણામ કરી સૌ લાગ્યા પાગ, સુંદર આસન આપી જાગ;
તે ઠેકાણે [illegible]

થઈ પુષ્પ વૃષ્ટિની વૃષ્ટ, શોભી બાંધી નૌતમ સૃષ્ટ;
વીર બધા વખાણે વાત, ધર્મ ચર્ચાની શુભ સાક્ષાત. ૫૯
સનત્કુમાર પાગે લાગિયા, ઉપદેશ શિવપાસે માગિયા;
સંદેહ એક ઉપન્યો છે મુને, સહુ સાનિધ્ય પૂછયું એઉને. ૬૦
પાપી સુર પાજે પાતકી, ગૌબ્રાહ્મણુ કેરા ઘાતકી;
પરદારા શું રાખે પ્યાર, બ્રહ્મદ્રોહ કુડાં કરનાર. ૬૧
બ્રહ્મનિંદામાં ભીના રહે, ખટ શાસ્ત્રને ખોટાં કહે;
નિંદે વિપ્ર ને નિંદે વેદ, હરિહરમાં ગણે જે ભેદ. ૬૨
ખાંતે નિંદે ખટદર્શન નીત, પાપવાતમાં પ્રસન્ન રેહ ચિત્ત;
અપેયાપાન જે કો નર પીએ, અનર્થ વાત રીઝિયા રીએ. ૬૩
મદિરા ભઠ્ઠી મડિ જંત્ર, તલ તરૂજ પીલ્યાના તંત્ર;
સાંભળે નહિ પુરાણુ કે વેદ, શિવ ભક્તથી રાખે ખેદ. ૬૪
બ્રાહ્મણુની નિત્ય નિંદા કરે, પરને દુઃખ દેખી નવ ડરે;
બ્રાહ્મણુ ઓશું કરે વ્યવહાર, પડોશી ઉપર રાખે નિત્ય ખાર. ૬૫
લક્ષ્મી પારકી લુટી લિયે, માઠું કરતાં મન ના બીએ;
પંક્તિ ભેદ કરે પાપીઆ, સતી નારતણા શાપીઆ. ૬૬
ગોત્ર હણીને લે જે ગર્થ, પતિવ્રત ભાગવામાં સમર્થ;
કન્યાદાન ઉપર કર કરે, વહેતી નીક્ર પાગ જ ધરે. ૬૭
કરે મંદિર દેવળ ને ઠામ, ભાગે ગોચર ભાગે ગામ;
પાપી એવાં પાતિક કરે, પુણ્ય વિના તે કેઇ પેર તરે. ૬૮
એવા પાતકીથી મન બીહું, તેને તરવા ઠેકાણું કિયું?
ચોરે સોનું ચોરે ધાન, વગડે વાટ પડાવે રાન. ૬૯
અતિ વાત કરે ચાડીઓ, ચાહે ચિત્ત ચોરી ચાડીઓ;
ખીર નીર કરે એકઠાં, લુટે જોગી કેરાં મઠાં. ૭૦
પર જુવતિ સાથે જારીઓ, પર પુરૂષ ઇચ્છે નારીઓ;
બ્રહ્મસ્વ જે ખાંતેથી ખાય, પર સંગાતે જારી જાય. ૭૧
કુડ કપટ વિશ્વાસ ઘાતકી, ઔંઢા કયમ તરશે પાતકી;
તે દુઃખે જુ'રુ છું અમો, સંદેહ એહ ભાગોજી તમો. ૭૨
વેદના પાપી કયમ વામશે, ઔંઢા સુખ તે કયમ પામશે;
જપ તપ સાધન ન કરે પુણ્ય, જમતાં વ્રત ન પાળે મૌન્ય. ૭૩
ન કરે પૂજન પદ્ધત પાઠ, સ્વર્ગ તણી કયમ પામે વાટ;
ન કરે દેવ તણાં દર્શન, પરમેશ્વર કયમ થાએ પ્રસન્ન. ૭૪
કળિયુગ માંહિ થાશે કોપ, વેદ માર્ગ વિદ્યાનો લોપ;
ધર્મ ગુરૂ થાશે સૌ ધૂર્ત, ભજ નામ તજી ભજશે ભૂત. ૭૫

સાધુ જન શોધ્યા નહિ મળે, ઔષધી રસકસ ચોરી ફળે;
અધર્મ અન્યાય થાશે ઘણા, માઠા કામમાં નહિ રહે મણા. ૭૬
કિરતાર તણો બહુ થાશે કોપ, સદ્‌વિદ્યા લક્ષ્મીનો લોપ;
કથા કીર્તનના ગાથા થશે, વેદ વિદ્યા સૌ અલોતી જશે. ૭૭
શ્રી વર્ણાવર્ણે રહે નહિ ધર્મ, કુળવંતા કરશે કુકર્મ;
ભ્રમ માર્ગમાં થાશે ભ્રષ્ટ, કંઇક લોકને દેશે કષ્ટ. ૭૮
બ્રહ્મવિદ્યા કરવા સૌ જશે, અનર્થ અન્યા નીતબોહ થશે;
સ્વલ્પ ધાન્ય ને સ્વલ્પ જ મેહ, દુઃખ પામે સાધુના દેહ. ૭૯
પિતા પુત્રી શું રમશે જાર, ભામની નવ રાખે પતિ ભાર;
અકાળ થાશે વારુ વૃષ્ટ, કોડ વિઘ્ન કળિયુગમાં કષ્ટ. ૮૦
માગ્યા નહિ વરસે કંઈ મેહ, સીઝાશે બોહ સાધુના દેહ;
દુરિતપણે દાખે સૌ દુઃખ, ભલા ભોગવશે ભૂંડી ભૂખ. ૮૧
*દેશપતિ દેશે બહુ દંડ, સાધુ સૂર ને લંડ અલંડ;
ઉત્પાત અતિશે એવા થશે, પરમારથ પાતાળે જશે. ૮૨
પાપી પામશે સુખની સિદ્ધ, રુડાને ઘેર નહિ રહે રિદ્ધ;
સુપાત્રને કો નહિ દે દાન, મનમાન્યા નહિ પાકે ધાન્ય. ૮૩
અલ્પ આયુષ્યને અલ્પ જ બુદ્ધ, અલ્પ સેવા સાધનની સુદ્ધ;
અકાળ મૃત્યુ થાશે અલ્પ, સુખ સુબુદ્ધિ નહિ કો સ્વલ્પ. ૮૪
કથા કીર્તન કંઈ કુડાં થશે, જારી જાર વૈષ્ણવહિન વશે;
જર જર ઝંખે બાધુ જગત, વાધે રોગ રૌરવરક્ત. ૮૫
કુડા કૃત્ય કરશે કામની, ભર્તાને તજશે ભામની;
જાર કરે ગુણવંતી ઘણી, રળે નારી ને રીઝે ધણી. ૮૬
કન્યા વિક્રય ઉત્તમ કરે, મા બાપ રહે ને અર્ભક મરે;
મદે તૃણવત માણસ મારશે, સાચો જૂઠાથી હારશે. ૮૭
દામ લોભે ગણશે નહિ દોષ, અસદ્ પંથના કરશે ઘોષ;
લુંટે રાય રૈયતનાં ધન, મોટા જનનાં માઠાં મન. ૮૮
ઘેર ઘેર અધર્મની બોહ રીત, પિત્રિ શ્રાદ્ધ ઉપર નહિ પ્રીત;
વ્યર્થ વૈષ્ણવનો ધરશે વેશ, સમર્પણે લક્ષણ નહિ લેશ. ૮૯
હરિજન કો જેવરલો હશે, તેની બાધિ નિંદા થશે;
પામશે વૈરાગીનાં નામ, જ્ઞાન હિન ભટકે ગામે ગામ. ૯૦
ગુણ કેડે બહુ અવગુણ કરે, પાપ કર્મ કરતાં નવ ડરે;
કુળ ગોર તણા તો ગુણ વામશે, ઉત્તમ અન્ન બીજા પામશે. ૯૧

---

*. "સાધુ વિરલા ને લક્ષધા લંડ"

એઠાં શુદ્રનાં પોશે બ્રહ્મ, કૌટિક એવાં થાશે કર્મ;
બોહો પાપનાં વાવે બીજ, રામ નામ ઉપર નહિ રીઝ. ૯૨
વાવે તેવું લણશે સર્વ, હરિ ઘડી નહિ સાંખે ગર્વ;
ધરા રસ વિનાની થશે, પુણ્ય પાતાળે પેસી જશે. ૯૩
અધમ જાત ઘેર ઉત્સવ થશે, જોગ્ય પુરૂષ સૌ જોવા જશે;
પ્રતાપવંત પ્રમાણિક પાંચ, લાયક જન લેશે બહુ લાંચ. ૯૪
દિન દિન પ્રત્યે દેશ દુકાળ, ગુરુને મૂરખ દેશે ગાળ;
પાટ ધાયો દેશે પ્રચંડ, દૈવ તણો શિર સહેશે દંડ. ૯૫

દોહરા.

વહુ સાસુને મારશે, ખડખડ હસને પુત્ર;
પસલી સાળી પામશે, ગૃહસ્થતણે ઘરસૂત્ર. ૯૬
અનમિક તુળસી વાવશે, ગળી વાવે ગુણવંત;
વડ પીંપળ વાઢે સદા, શોધ્યો ન મળે સંત. ૯૭
કોક કથા રસે વાંચશે, અધમ આપે ઉપદેશ;
અભક્ષાભક્ષ ઉત્તમ કરે, લજ્જા નહિ લવલેશ. ૯૮
નીચ નદીએ ન્હાશે સદા, પ્રીતિ કરે પૂજન;
વિપ્ર વસુધા વાવશે, વણુ નાહે જમે અન્ન. ૯૯
જારી કરવા જુવતિ જશે, કરશે કુડાં કાજ;
છેક સગપણમાં છળ થશે, લોપાશે એમ લાજ. ૧૦૦
ગાય વિપ્ર ને પીંપળો, તે નહિ માને કોય;
પાખંડીને પૂજતાં, હર્ષ ઘણેરો હોય. ૧૦૧
સાધુ શિર સેવા તજે, ગુરુનત તજશે ગંગ;
વરતીક વિદ્યા વાધશે, રુડો નવ રહે રંગ. ૧૦૨
રામ નામ કો નહિ લહે, શિવ પૂજન નહિ સાથ;
પારિજાતકને પરહરિ, ગોખરુ ઝાલે હાથ. ૧૦૩
ધણી બેઠો દ્રષ્ટે જુવે, જુવતિ રમતી જાર;
લપકા ખાય રામા તણા, ભરતારનો નવ ભાર. ૧૦૪
ન્યાય જૂઠો નરપતિ કરે, જરથી પામે જોર;
શાહ નર શૂળિયે ચઢે, મહાલે ચંડાળ ચોર. ૧૦૫
દાતાને સૌ દંડશે, દાતા પામે દુઃખ;
સુમ નર કરશે સાહેબી, ભલા વેઠશે ભૂખ. ૧૦૬
મિસ્સિચારી વૈષ્ણવ થશે, ધરે તિલક ને માળ;
કરે ચાળા ચતુરાઈના, ઔંધા ખગવત ખ્યાલ. ૧૦૭

વૈરાગી બનશે વાઘરી, શેળી કંથા સંગ;
ઘરસૂત્ર પુત્ર ગૃહસ્થાવટે, રામા સાથે રંગ. ૧૦૮
વલ્લભકુળના વિપ્રવર, અધર્મ ધારતા ધર્મ;
વૈષ્ણવમાં જારી રમે, કરશે કુડાં કર્મ * ૧૦૯
શ્રદ્ધાથી પુણ્ય નહિ કરે, નહિ માને વિપ્ર બોલ;
નિંદે તે શિવ નામને, વિપક્ષ કુડા તોલ. ૧૧૦
પોતાના કુળમાં પરણશે, પૌત્ર પુત્રી પુત્ર;
રૂડા જન કુડાં કરે, ઘરઘરમાં ઘરસૂત્ર. ૧૧૧
જોગી જંગમ શેવડા, બ્રહ્મચારિ સન્યાસી બ્રહ્મ;
લક્ષ્મી લાલચ લોભમાં, ધારે નહિ કો ધર્મ. ૧૧૨
વેશ વગોવે સર્વના, જોરાવરીનો જોગ;
જોગી જુવતી રાખશે, ભોગવે કુડા ભોગ. ૧૧૩
કુડા જન કવિતા કરે, અદ્વૈત ગાણુ નહિ ગાય;
સંભળાવે શૃંગાર રસ, લોકો લંપટ થાય. ૧૧૪
જાર પિયા જુવતી થશે, માડી બુદ્ધિ દે માત;
ધણી સુણી તે હરખશે, તોલ માનશે તાત. ૧૧૫
નારથી નર નિર્બળ થશે, પ્રેમદા કરશે પ્રીત;
માન મેળવશે માનની, રુડી નહિ રહે રીત. ૧૧૬
એમ અધર્મ અનેકધા, કળિયુગ માહે હોય;
ધર્મોજ્ય આખર થશે, તેહ ન જાણે કોય. ૧૧૭
ઓહો પાપી જન બુડશે, જાણ્ય. વિણ જગત;
પુણ્યવંતા પ્રાણી પ્રીછશે, વપુ વિશે વિગત. ૧૧૮

ચોપાઈ.

કળિયુગ મધ્યે વસે બહુ કુડ, મમત માર્ગ ચલાવે મૂઢ;
રાંધણુ નીચતણાં રાધશે, શુદ્ર સેવામાં તત્પર થશે. ૧૧૯
વિષમ જાત ભણશે વિદ્યાય, નિર્મળની હોશે નિંદાય;
શિષ્ય થશે શુભ સુંદરી તણા, એહ અધર્મ આચરશે ઘણા. ૧૨૦
ગુરુપત્નીશું ગમન જ હોય, સખ્યા ન ગણે તેની કોય;
જુવતી જન કરશે બહુ જાર, ભરતાર તણો નહિ રાખે ભાર. ૧૨૧
જાર વિના જુવતી નહિ જમે, પરણ્યા પિયુને દુઃખે દમે;
અલ્પ વૃષ્ટિ ને મોઘાં અન્ન, વગર જોઇતાં વરશે ધન. ૧૨૨
સ્વર્ગે વિશે સંચરશે ગંગ, સકળ તીર્થ જશે તે સંગ;
પંચ સહસ્ર કળિયુગના થશે, આમ દેવતા જોતાં જશે. ૧૨૩

* પ્રત ૪. "વલ્લભ કુળના વિપ્રવર, ધર્મવત ધારે ધર્મ, તેના સેવક મમતી થશે."

દશ સહસ્ર થાશે કળિ કામ, શ્રદ્ધાથી નહિ લે કો નામ;
કથા કીર્તન શ્રવણે નહિ સુણે, ભાવે ભાંડભાષાઓ ભણે. ૧૨૪
શત હસ્તનાં મોટાં ઝાડ, દશ હસ્તનો હોશે તાડ;
સાત વર્ષે હોશે સ્ત્રી ધર્મ, સોળ વર્ષે કુળ કેરાં કર્મ. ૧૨૫
વર્ણાવર્ણી નહિ વ્યવહાર, એકવીસ હજારે એકાકાર;
ભણે ભણ્યા વિણ પંડિત થાય, વેદ નીચ ગ્રહે વેચાય. ૧૨૬
તિથિ જાણે તે જોશી થશે, એવો કાળ કઠિણ આવશે;
પુરુષાર્થ પુરુષ કરે નહિ કોય, સતવાદી જીવરલો જોય. ૧૨૭
પુરાણ જૂઠાં કહેશે પાઠ, ઠીકું બોલે કરશે ઠાઠ;
નવા નવા નિપજાવશે ધર્મ, પિતા પુત્રની ન રહે શર્મ. ૧૨૮
વૃદ્ધ મર્યાદા વહેતી જશે, એવા કળિ કાળે નર થશે;
વિરલા જોગી વિરલા જતિ, લડ પુરુષ ગ્રહે સ્ત્રી આદ્ય સતી. ૧૨૯
વિરલા સાધુ વિરલા સુખી, વિરલા લાયક વિરલા રુખિ;
વિરલા સિદ્ધ મુનિને શૂર, પાખંડી નિપજશે પૂર. ૧૩૦
સાચ સ્વરૂપ ને ઝાઝું જૂઠ, પાપ પકડશે સૌની પુંઠ;
સાચા બોલા વિરલા કવિ, કલ્પિત વાતો કરશે નવી. ૧૩૧
એમ જગત ખોટું આચરે, મહા પાપી કહો કંઈ પેર તરે.

દોહરા.

સનતકુમારે પૂછિયું, કીર્તાર આગળ કરજોડ;
મહારાજ મુનેનથી સૂઝતું, મૂકી કહું મનનો મોડ. ૧૩૨
પાપી કયમ પાવન થશે, કરનારા કુડાં કામ;
મહારાજ જણાવો તે મુને, ઠરવા કેરો ઠામ. ૧૩૩
સનતકુમારને શિવ કહે, વેદ વચન વિખ્યાત;
એક ઉપાય તરવા તણો, સ્વરૂપ વ્યયે સાક્ષાત. ૧૩૪
ધરે વિભૂતિ વપુ વિશે, ત્રિપુંડ્ લલિત લલાટ;
એજ ઉપાયે ઉધરે, વામન કે વૈરાટ. ૧૩૫
પંક જ જળ પરહે નહિ, ચંપે ભ્રમર ન જાય;
ભસ્મીશ ભૃત્ય ભુલા ભમે, કાયા નિર્મળ થાય. ૧૩૬
ભક્તને જગત અડે નહિ, સિદ્ધને ન અડે શાપ;
ભસ્મ ધારીથી જમ ડરે, વેદ પુરાણે છાપ. ૧૩૭
ભૂખ્યાને સુખ ના અડે, નકુળથી નાસે નાગ;
યમદૂત અડે નહિ ભસ્મને, કરી નાસે પડે ભાગ. ૧૩૮
હંસ માંસને ના અડે, બ્રહ્મને ન અડે ભેદ;
યમ કિંકર અળગા રહે, વાણી બોલે વેદ. ૧૩૯

ભસ્મ થકી ભવજળ તરે, વેદ લખાણા વર્ગ;
અંતે આપે મોક્ષપદ, સહજે પમાડે સ્વર્ગ. ૧૪૦
અગ્નિથી સૌ ઓસરે, લોહે નહિ કાલિક;
જમને માથે જુલમ છે, બલિષ્ટ ભસ્મની બીક. ૧૪૧
દરિદ્રને દુઃખ દામનું, માનવને દુઃખ મર્ણ;
યમકિંકરને ભસ્મનું, હંસ ન થાયે હર્ણ. ૧૪૨
હનમંત નમે જયમ રામને, ભક્ત નમે જયમ બ્રહ્મ;
યમદૂત નમે એમ ભસ્મને, ધારી રુડા ધર્મ. ૧૪૩
સનત્કુમાર કહે સુખ થયું, પૂછું બીજી પેર;
વંદે છે કયમ વિષ્ણુજી, મા'રાજ કરજો મહેર. ૧૪૪
સંદેહ ટાળે કુણ શિવ વિના, ભાંગે કુણ મન ભેદ;
સઘ સકળ મહિમા કહો, ખરા ટાળો મુજ ખેદ. ૧૪૫
અધિક અધિકાર કુણ વર્ણને, કોણ ભણીજે મંત્ર;
ક્યમ ધરવી ક્યમ ધારવી, ત્રિપુરારિ કહો તંત્ર. ૧૪૬

ચોપાઈ.

શિવજી કહે સાંભળરે સિદ્ધ, ભસ્મ વિખાણુ કરું વિધવિધ,
મોટો સૌથી વિપ્રજ વર્ણ, ચૌદ લોક પૂજે છે ચર્ણ. ૧૪૭
અગ્નિહોત્ર આવસતનો ધર્મ, તે પાળે તે ભાળે બ્રહ્મ;
ધરવી ભસ્મ તેમાં ના ઘટે, રુડા વિપ્ર જે શિવને રટે. ૧૪૮
ક્ષત્રિજન આવસતની ધરે, તે પણ સિદ્ધિ સહેજે વરે;
વૈશ્ય જાતિ કહેવાયે જેહ, સહજ હોમની ધારે તેહ. ૧૪૯
જોગી જંગમ ને અબધૂત, તેને ધરવી સર્વ વિભૂત;
વિપ્રને કરવી સોળે અંગ, વેદ મંત્રથી રૂડે રંગ. ૧૫૦
ક્ષત્રિ અંગ વિભૂતિ સાત, પંચાક્ષર જપતાં પુર પ્રાત;
વૈશ્ય ભસ્મ ધરે અંગ ત્રણ, લલાટ કંઠ ને સોહે કર્ણ. ૧૫૧
શુદ્ર વિભૂત અધિકારી એક, વર્ણાવર્ણ તણા વિવેક;
ભસ્મ ધરતાં નવ રાખો નૂન્ય, પગલે પગલે વાધે પુન્ય. ૧૫૨
ભસ્મતણા ભારે ભોગિયા, જરુર સિદ્ધ તાપસ જોગિયા;
અઘોર મંત્ર આરાધે જેહ, ચિતા ભસ્મ અધિકારી તેહ. ૧૫૩
તેને ભસ્મ સંગાતે વાત, ભસ્મ માત ને ભસ્મજ તાત;
નખ શીખ પર્યંતે ભસ્મ જ કરે, અહર્નિશ વિભૂતિ અંગપર ધરે. ૧૫૪
ભસ્મ સ્નાન વિભૂતિ દાન, રીઝે વિષ્ણુ દે વિમાન;
નાવણ ધોવણ જપતપ કૃત્ય, વળે વિભૂતિથી સૌ વ્રત. ૧૫૫

થઈ જોગી ને ભસ્મ ન ધરે, તે પ્રાણી દુર્ગતિને વરે;
શિવ કહે સાંભળ સિદ્ધ સુજાણ, કહું વિભૂતિ પુણ્ય પુરાણ. ૧૫૬
ગોમયતણું અડૈયું એક, વણ થાપેલું અહો વિવેક;
પાવક પ્રજવાળી ઘો આંચ, પુરણ યવ આહુતિ પાંચ. ૧૫૭
ત્ર્યંબક મંત્ર બ્રાહ્મણ જો ભણે, અન્ય વર્ણ પંચાક્ષર ગણે;
જ્યાં ભસ્મ ત્યાં શિવનો વાસ, પુરણ આત્મજ્ઞાન પ્રકાશ. ૧૫૮
જ્યાં શિવજી ત્યાં શોભે શક્ત્ય, જગદંબા સાથે આદ્ય જક્ત;
ભસ્મ ધરે નવ સહેવું કષ્ટ, સહજ વાતે અમૃતની વૃષ્ટ. ૧૫૯
ભસ્મ ધરે નવ સહેવો ભાર, સહજ વાતે તરવો સંસાર;
વિભૂતિ ને નવ લુટે કોય, હેત ઘણું હરિહરનું હોય. ૧૬૦
ગણ્યું થોડું ને ગુણ છે ઘણો, તે માનીતો શિવજી તણો;
અમૂલક હીરો આગળ પડે, અંધ અભાગિયાને ક્યમ જડે. ૧૬૧
રહે રત્ન અર્ણવની સાથ, અભાગિયાને નાવે હાથ;
કોડ ધનુર્ધર શિવના ફરે, તે શંભુને જાણ જ કરે. ૧૬૨
સુમ દાટી મેલે છે દામ, કર્મહિણાને નાવે કામ;
ઘરમાં અમૃત હોય અલેખ, અભાગિયો નવ પામે રેખ. ૧૬૩
અપ્સરા સરખી નારી ફરે, નપુંસક નીચ તેને શું કરે;
ગંગા લહેર જગતમાં જાય, નીચ અકર્મી ક્યાંથી નાહ્ય. ૧૬૪
ધર્મહિન થયા જે ધૂર્ત, ભાવે ક્યમ તેને વિભૂત;
નીચ કેટલા નિંદા કરે, કેટલાક ફોકટ ધંધે ફરે. ૧૬૫
ઓછી બુદ્ધિએ આળસ થાય, ગુણહિણા નર અવગુણ ગાય;
કેટલાક અણસમજણમાં અડે, તેને જગદીશ્વર ક્યમ જડે ૧૬૬
પાસે ગર્થ વિદેશે જાય, ખોટા કર્મના ક્યાંથી ખાય;
ગણ્યું થોડું ને પુણ્ય પ્રચંડ, ભસ્મ ટાળે છે જમના દંડ. ૧૬૭
ધરે ભસ્મ જરાવંત જોગીયા, ન ધરે ભ્રષ્ટ ભુંડા ભોગિયા,
ધરે વિભૂતિ સિદ્ધ સુજાણ, ન ધરે પાપી ઓંધા પહાણ. ૧૬૮
સાકર કડવી જેને તાવ, ત્યમ ભૂંડાને ભસ્મપર નવ ભાવ,
કૃપા શિવ જે ઉપર કરે, તેહ વિભૂતિ અંગે ધરે. ૧૬૯
ધરે સહસ્ર અઠયાસી ઋષિ, શીળ સંતોષ સત્વાદી સુખી;
વિભૂત ધરે સુર તેત્રીસ કોડ, મહાલે સ્વર્ગમાં મોડામોડ. ૧૭૦
નિચ જાત જો વિભૂતિ ધરે, તેના પિત્રિ સહેજે તરે;
જ્યાં નહિ ભસ્મ તણી થાપના, પોળ્યા પોતેરે બાપના. ૧૭૧
ન ધરે વિપ્ર વિભૂતિ અંગ, કરવો ન ઘટે તેનો સંગ;
રુદ્રાક્ષ વિભૂતિ ઉપર નેહ, સુપાત્ર વિપ્ર દેવાંશી દેહ. ૧૭૨

ત્રણ વર્ણને તુળસી માળ, રુદ્રાક્ષ પહેરે બ્રાહ્મણ બાળ;
ત્રણ વર્ણને બીજા તંત્ર, બ્રાહ્મણને ગાયત્રી મંત્ર. ૧૭૩
ત્રણ વર્ણને ભારત ભેદ, વિપ્ર વર્ણને ભણવો વેદ;
ખટદર્શન એકેકો મર્મ, બ્રાહ્મણને કરવાં ખટકર્મ. ૧૭૪
એકેક વિદ્યા જાણે જોગિયો, બ્રાહ્મણ સર્વ વિદ્યા ભોગિયો;
એકેક ઉપાસન સર્વે વર્ણ, અષ્ટાદશ દ્વિજતણાં આચરણ ૧૭૫
સાચો બ્રહ્મ હોય બ્રહ્મનું બીજ, રુદ્રાક્ષ ભસ્મશુ રાખે રીઝ;
વિપ્ર વિભૂતિ ન ધરે ભાલ, ચિત્તે તેને જાણ ચંડાળ. ૧૭૬
ભસ્મ ધરે જો નર ને નાર, પામે તે ભવસાગર પાર;
બ્રહ્મરાક્ષસ પાગે લાગિયો, મહાદેવ તણો મહિમા માગિયો. ૧૭૭
મહારાજ મુજ પર કૃપા કીજીએ, મુક્તિ દાન મુજને દીજીએ;
મસ્તક ઉપર મૂક્યો હાથ, અમૃત વચન બોલ્યા તે સાથ. ૧૭૮
માનુંભાવે કરણા કરી, બાધે અંગ વિભૂતિ ભરી;
પંચાક્ષર સભળાવ્યો કર્ણ, વૈભવ વૈકુંઠ દિવ્ય વિમાન. ૧૭૯
મહા શોભા તે ઠામે હવિ, કોટાન કોટિક ઉદ્યા રવિ;
છત્ર ચામર પુરંદર પાસ, પામ્યો પદવી ગિરિ કૈલાસ. ૧૮૦
લક્ષ ચોરાસી તે વામિયો, પદ પંકજ શિવના પામિયો;
સહસ્ર જન્મનાં જે માબાપ, ઉદ્ધાર પમાડયા આપો આપ. ૧૮૧
અમૃત ઘન તેવો વુઠિયો, જન્મમરણ છેડો છુટિયો;
જે પદ ઇચ્છે બ્રહ્મા ઇન્દ્ર, તે પદ ચાહે સૂર્યને ચંદ્ર ૧૮૨
સત્સંગે ઉધરિયો આપ, વિભૂતિ કેરો પૂર પ્રતાપ;
ભાલે જે અક્ષર લખિયા, ભસ્મે તે ભુસી નાખિયા. ૧૮૩

દોહરા.

શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, વાણી વેદ વિલાસ;
વૈભવ એહ વિભૂતિનો, કોઇ વંસે કૈલાસ. ૧૮૪
શિવ મહિમા અમૂલ્ય છે, તરણતારણ એ તત્વ,
વેદ તણો એ વેદ છે, સકળ શાસ્ત્રનું સત્વ. ૧૮૫
સાંભળતાં શિવ પદ જડે, ભલાં તિલક જશ ભાળ;
ઇકોત્તેર શત ઉદ્ધરે, તજે મોત અકાળ. ૧૮૬
મોળ અધ્યાય તણી કથા, કહી બ્રહ્મોત્તર ખંડ;
ગાય શીખે ને સાંભળે, ટળે યમ કિંકર દંડ. ૧૮૭
દાન કરે દયા ધરે, ઘણી લક્ષ્મી ઘર સૂત્ર;
મન વાંછિત માગ્યાં મળે, વંધ્યા પામે પુત્ર. ૧૮૮

જરા વાધે સૌ જગતમાં, પદાર્થ પામે પાંચ;
ત્રિવિધ તાપ અગ્નિ થકી, નાવે ઉની આંચ. ૧૮૯
રાજ ભય કે રોગ ભય, ગ્રહ દોષ ઘનઘોર;
પનોતી પીડે નહિ, ચોતે નહિ ચિન્ત ચોર. ૧૯૦
શિવ મહિમા જે સાંભળે, તે ઈશ્વરનો અંશ;
અખુટ લક્ષ્મી વાસો વસે, વિમળ વધે નિજ વંશ. ૧૯૧
કુડાને કહેતો નથી, મમતીને ન દેઉં માન;
નિંદકને નવ નિરખાવિયે, ફુટા એના કાન. ૧૯૨
સાંભળતાં સુખ ઉપજે, ગુણુ અક્ષર ગૌદાન;
અષ્ટ સિદ્ધિ ઓળગ કરે, રુદ્ર તણાં મહ માન. ૧૯૩
ગુર્જર દેશ ગરુવો ઘણો, સાભ્રમતી શુભ ગગ;
જે નાહતા નિર્મળ ઘણું, આપે સઉનાં અમ. ૧૯૪
શ્રી ગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વિરેશ્વરનો તન;
ઉપાસક શિવ શક્તિનો, અન્ય ન માણું મન. ૧૯૫
શિવ પૂજે શિવ શિવ કહો, વાણી શિવ વિલાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૧૯૬

(ઇતિ શ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) ભસ્મ મહાત્મ્યે 'બ્રહ્મ પિશાચ ઉદ્ધરણો' નામનો સોળમો ધ્યાયઃ

અધ્યાય ૧૭ મો.

દોહરા.

શ્રી કૃષ્ણુ કરુણાનિધિ, કરુણાસિંધુ કૃપાળ;
વિશ્વપતિ વિશ્વેશ્વરો, દિનબંધુ દયાળ. ૧
ગોવિંદ ચારી ગાવડી, માવડી બાંધ્યા હાથ;
પિતાંબર પ્હેરી પાવડી, ચૌદ લોકનો નાથ. ૨
હસ દર્યો કુડ કંસના, જદુવશ જદુપત્ય;
અશપતી એ અવતર્યો, સધળી જેને છત. ૩
તોળ્યો પર્વત ત્રિવિક્રમે, ધોળ્યો ઇન્દ્ર અહકાર;
રોળ્યાં રાક્ષસકુળ લક્ષધા, ભૂનો હર્યો ભાર. ૪
કાળ આવ્યો શિશુપાળનો, પાંડવનો પ્રતિપાળ;
કુબજાને કદર્પવત કરી, હોરે શુદ્ધ હવાલ. ૫
નીર રાખ્યું નારીતણુ, ધારણુ દીધી ધીર;
વીર પાંચે વધારિયા, ચતુર્ભૂજ પૂર્યાં ચીર. ૬

પંડિત પારાયણ કરે, નારાયણ નિજ નામ;
સારાયણ સુખ સ્વર્ગનો, ઠારાયણ થિર ઠામ. ૭
તત્વ બાધા ત્રિલોકનું, રાધારૂપ અનૂપ;
માધવ ધરમા માનની, ભારે પોતે ભૂપ. ૮
નંદનંદન વદન જગત, આનંદ કંદ ઉદ્યોત,
ચંદન શીતળ સુખકરણ, બંધન ટાળણ જ્યોત. ૯
શ્યામ ઠામ સુખ ધામનો, રામ નામ વરેણ્ય;
ગામ અયોધ્યા ધામ ધર, કરુણાનિધ કામ કરેણ. ૧૦
ચિંતા તજ ભજ શ્રીપતિ, સ્મર્ણું કર્ય ભીતા ભ્રાત,
પઠન કર ગીતા પાઠને, મૂળ જ્ઞાનની માત. ૧૧
સરસ્વતી સુખદેયણી, ગતિ સુખસાગર ગેહ;
રતિપતિ સમરે શ્રીપતિ, જતિ સતી સુંદર દેહ. ૧૨

ચોપાઈ.

શ્રી ગણપતિને નામુ શીશ, આરાધુ ઉમાપતિ ઈશ;
જેહ પ્રતાપે ગ્રથ પૂરો થાય, મતિ આપે જો મોટી માય. ૧૩
સુત વદે સુણે સૌ સિદ્ધ, નૌકા ભવસાગર નવનિદ્ધ;
સક્ષેપે મહિમા છે એક, કહું તમ આગળ વડો વિવેક. ૧૪
યથાર્થ હું જાણુ જેટલુ, તમ આગળ બોલુ તેટલું;
ખરચ ન થાએ એક બદામ, પામે અવિચળ સ્થિરતા ઠામ. ૧૫
કવચિત્ત માત્ર ન કરવું કષ્ટ, અમૃત ધનની થાએ વૃષ્ટ,
શિવ ઉપર જો શ્રદ્ધા થાય, ઘરમા બેઠો ગગા નાહય. ૧૬
શ્રદ્ધા મોટી શ્રદ્ધા માન, શ્રદ્ધા જપ તપ સાધન દાન,
શ્રદ્ધા હોય તો સઘળુ ફળે, મહારદ્ધ શ્રદ્ધાથી મળે. ૧૭
શ્રદ્ધાથી ફળે મંત્ર તત્ર, શ્રદ્ધા તે ત્રિયોક્તિ જત્ર,
વિના શ્રદ્ધા ફળે નહિ કોય, કહું આખ્યાન તે જુગતે જોય. ૧૮
પૂર્ણ શ્રદ્ધાએ પાળો નેમ, તન મન ધનથી આણો પ્રેમ,
નિયમ કદાપિ નવ ચૂકવો, માણો તેને નવ મૂકવો. ૧૯
નિયમ ખરો એ શ્રદ્ધા નામ, શ્રદ્ધા હોય તો શિવનું ધામ,
નિયમ પળે તો સર્વે પળ્યુ. નિયમ ચૂકે તો સાધન ટળ્યુ. ૨૦
શ્રદ્ધા નિયમથી સરશે અર્થ, બાકી બીજુ સર્વે વ્યર્થ.

દોહરા.

મંત્ર સેવો દ્વિજ દેવથી, વૈદ્ય જ્યોતિક વિધવિધ;
ગુરુવર દ્વિજ વાણી વિશે, શ્રદ્ધા કારજ સિદ્ધ. ૨૧

નિયમ પાળે સર્વે પળે, પદ્ધત પૂજા પાઠ;
શ્રદ્ધાથી નીમ ન સાચવે, તે ઠગ વિદ્યા ઠાઠ. ૨૨
આકિનથી ઈશ્વર મળે, જીવ તું આકિન ઝાલ;
આકિન વિના આરાધના, સર્વે આળપંપાળ. ૨૩
શ્રદ્ધાએ કરીએ એકધા, તો તે લક્ષધા થાય;
શ્રદ્ધા વિણ સાધન કર્યું, આળપંપાળે જાય. ૨૪
શ્રદ્ધાએ નાહે સરોવર વિશે, વા ગુણવંતી ગંગ;
શ્રદ્ધાએ પૂજિ પ્રતિમા, તો રાચે રુડો રંગ. ૨૫
પંચ મહાભૂતનું પૂતળું, વિપ્ર શૂદ્ર એ દેહ;
શ્રદ્ધાએ વિપ્ર તો વિષ્ણુ છે, નિશ્ચે આણો નેહ. ૨૬
ઉત્તમ, મધ્યમ, અધમની, કાયા દુઝી નહિ કોય;
વિપ્ર તારે સૌ વર્ણને, ચિત શ્રદ્ધા જો હોય. ૨૭
પશુ ઘણાં પૃથ્વી વિશે, ઓપે રૂડાં અંગ;
શ્રદ્ધાથી સૌકો નમે, ગાયને કહે છે ગંગ. ૨૮
વનસ્પતિ ભાર અઢાર છે, ચતુરપણે સૌ ચાહય;
તુળસી બિલ્વિ પીંપળો, શ્રદ્ધાથી પાવન થાય. ૨૯
પાષાણ ધાતુની પ્રતિમા, નિર્મળ જુજવાં નામ;
પરમેશ્વર ઠામ પૂજાય છે, શ્રદ્ધા કેરુ કામ. ૩૦
સોમલમાં સાકર તણી, શ્રદ્ધા ન ગણિયે સાર;
શ્રુતિ સ્મૃતિ ને વેદનો, લીજે ત્યાં આધાર. ૩૧
વળતી શ્રદ્ધા રાખીએ, જેમાં દૈવત દીઠ;
શ્રદ્ધાથી સૌ નીપને, પૃથ્વી કરી પીઠ. ૩૨
સારી ખોટી સૂચના, મન બતાવે માપ;
અક્કલ આપી ઈશ્વરે, આ પુણ્ય આ પાપ. ૩૩
કારણ સર્વે મન તણું, હર્ષ શોક સંસાર;
આત્મ તત્વ વિચારતાં, પામે સર્વે પાર. ૩૪
વિપ્ર તુળસી ને પીંપળો; અડસઠ તીર્થ એ અઘ;
પુજે પ્રભુની પ્રતિમા, શ્રદ્ધાએ ફળે સદ્ય. ૩૫

ચોપાઇ.

શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે કથા, જરુર નિયમ પાળોને જથા;
પંચાળ દેશતણો એક રાય, સિંહકેતુ નામે કહેવાય. ૩૬
મહો મોટો સતવાદી ભૂપ, રુડુ ઈંદ્ર સરીખું રૂપ;
દેવાંશી દાખ્યો દાતાર, જશ જીતણ શૂરો સરદાર. ૩૭

પરનાર સહોદર જાણો પ્રીત, રામ સરીખી રાજસ રીત;
એક વાત ન ઉનમ કશી, મહા લક્ષ્મી ઘેર વાસો વસી. ૩૮
જશવંતો કહે બદ્ધ જગત, ભલપણ શિવ તણો છે ભક્ત;
શુભ માર્ગ જાણે સર્વને, ગુણવંતો ના'ણે ગર્વને. ૩૯
પ્રતાપ પુરંદર જેવો પૂર, ન્યાવટ શાવટ કેરો નૂર;
એક સમય ગયો શીકાર, સાથે સૈન છે અપરંપાર. ૪૦
કટક સંખ્યા કો નવ કળે, રાજકુળી છત્રિશે મળે;
મતનો માન્યો સામદ ભીલ, ગયા એક ત્યાં પર્વત બીલ. ૪૧
ત્યાં હુતો શિવનો પ્રાસાદ, ઉતર્યા સહુ આણી ઉલ્લાદ;
નાહ્યા સરવે સરોવર નીર, કર્યાં વસ્ત્ર ને શુદ્ધ શરીર. ૪૨
દેવ શિવનાં કર્યાં દર્શન, પરબ્રહ્મ પૂજિને થયાં પ્રસન્ન;
પૂજી અર્ચી પાછા વળ્યા, મારગ મંદિર જાવા મળ્યા. ૪૩
થયો એક સરોવર સંગ, રૂડું દીઠું ત્યાં શિવ લિંગ;
જળાધારીથી છુટું પડ્યું, જરુર ભિલ્લને તે તો જડ્યું. ૪૪
હૈડામાંહે પ્રગટ્યું હેત, સોંપ્યું તન મન ધન સમેત;
હેતેથી લીધું હાથમાં, આવ્યો સર્વ સભા સાથમાં. ૪૫
પુરણ મનમાં આણી પ્રીત, રાયે દીઠી રૂડી રીત;
કહો ભાઈઓ આને શું કરું, તમે સૌ કહો ત્યાં હું ધરું. ૪૬
શંબર નામ છે ભિલ્લજ તણું, રાજાને વહાલો છે ઘણું;
સિહકેતુએ કહી એક વાત, શંકરનું લિંગ એ સાક્ષાત. ૪૭
મનવાંછિત મન માન્યાં મળે, શ્રદ્ધા હોય તો સફળે ફળે;
પૂર્ણ હોય જો તુજને પ્રેમ, કાંઈક મનમાં રાખો નેમ. ૪૮
કોડે લિંગની પૂજા કરો, પૂર્વ જન્મ પાતિક પરહરો;
વારુ રાજા બોલ્યો વાણ, સાંભળ ભિલ્લ તું ચતુર સુજાણ. ૪૯
લિંગ સ્થાપન કર તારે ઘેર, પૂજન અર્ચન રૂડી પેર;
આદિન રાખીશ તો થાશે કામ, કલ્પવૃક્ષ ચિંતામણિ નામ. ૫૦
મન સાચે મહાદેવજ મળે, કારણ કોઈનું નવ તે કળે;
અમૃત ધનનો હોશે ઠાઠ, વણ શ્રદ્ધા એ સર્વે વાટ. ૫૧
સઉનું વચન ચઢાવ્યું શીશ, અધિક હેતથી લીધા ઇશ;
તમે કહો ત્યમ પૂજા કરૂં, પલક વચન કરૂં નહિ પરુ. ૫૨
પૂજા કરવા ઉપર પ્રેમ, જે કહો તેવો રાખું નેમ;
જીવ ગયે શ્રદ્ધા નહિ જાય, જડી કૃત રાખું નિજ કાય. ૫૩
રાજા કહે ભાઈ તું છે રાંક, નિયમ પળે નહિ આડે આંક;
નિયમ પાળવો દુઃસહ ઘણું, એ તો કામ છે શ્રદ્ધાતણું. ૫૪

આદિન જાય તો સર્વે ગયુ, નિયમ પળે તો કારજ થયુ;
ત્યારે શંબર બોલ્યો વાણુ, નિયમ ન ચૂકું ઘટમાં પ્રાણુ. ૫૫
કહે રાજા તે સુખે કરો, ચિતા ભસ્મ શિવ ઉપર ધરો;
ચિતા ભસ્મ તુ ચોળે અંગ, રાખો નિયમ એ રહેશે રંગ ૫૬
ઘણું ગજુ એમા તો નથી, એટલો નિયમ રાખો સર્વથી;
નહિ બેસે એમાં કાંઈ દામ, શ્રદ્ધા હોય તો થાશે કામ. ૫૭
જ્યાં શ્રદ્ધા ત્યાં શિવજી હોય, શ્રદ્ધા હિન ન દેખે કોય;
સહજ એમ રાજાએ કહ્યુ, શબર ભિલ્લે સાચું લહ્યુ. ૫૮
ચિતા ભસ્મ પ્રતિજ્ઞા કરી, મનસા વાચા શ્રદ્ધા ધરી;
પરઠી એવી મનમાં પેર, ગુણુવંત ભિલ્લ આવ્યો તે ઘેર. ૫૯
વાત જેટલી રણુમાં થઈ, કામની આગળ માંડી સૌ કહી;
સબરને ઘેર નારી સતી, રૂપે રંભા રૂડી રતિ. ૬૦
ભલે મહા રણુથી આવિયા, શિવલિંગ રૂડુ ગ્રહિયા શુ લાવિયા;
ભલે નિર્મળ એ રાખ્યો નેમ, પ્રેમદા અંગે વાધ્યો પ્રેમ. ૬૧
મહારે તો શિવજી છો તમો, કહો તે કારજ કીજે અમો.

દોહરા.

ભામની રૂડી ભિલ્લની, પતિવ્રતા પુણ્ય પૂર;
વચન ન લોપે કંથનુ, નારીમાં બહુ નૂર. ૬૨
જાણે અપ્સરા ઇન્દ્રની, હેત ઉર્વશી હોય;
રામા રૂપ રતિ સમી, કળી શકે નહિ કોય. ૬૩
સુખ દુ:ખ સાખે ઘરતણું, રુદે ન રાખે રોષ;
સ્વામીને શિવજી કહે, દેહ ન દીસે દોષ. ૬૪
સંતોષ શીળ સતી સાધવી, દાતા ગુણુ શુભ દેહ;
પ્રણુમીને પ્રભુ ચિંતવે, નારાયણુશું નેહ. ૬૫
કંથ આવ્યો કામનિ કને, વનની કહી શુભ વાત;
મુખ આગળ પછી મૂકિયું, શિવ લિંગ સાક્ષાત. ૬૬
તુંજ ભરસે લાવિયો, નિશ્ચય કીધો નેમ;
નિરખી હરખી નાર તે, પ્રમદા વાધ્યો પ્રેમ. ૬૭
કહો તો પૂજા શિવની કરું, અબળાશુ બોલે એમ;
ચિતા ભસ્મ તણો કર્યો, નિશ્ચય મેં તો નેમ. ૬૮
નિયમ જે દહાડે ચૂકિયે, વેદ વચનથી વાણુ;
તે દહાડે ધરવો નહિ, પિંડ પોતાનો પ્રાણુ ૬૯
શિશ નામી તે સુંદરી, કામની કહે કર જોડ; .
એકવાર તમે કર્યો, કીધો વાર મેં કોડ. ૭૦

ભામની કહે ભલે કર્યો, સફળ થયો સસાર,
પ્રભુ પધરાવ્યા પ્રીતથી, કરુણાનિધ કીર્તાર. ૭૧
મત્ર જત્ર જાણે નહિં, નહિ પૂજા કે પાઠ,
આચાર વિચાર કરયો નહિ, નહિ ઠગ વિદ્યા ઠાઠ. ૭૨
ભિલ ભસ્મ લાવે ઘણી, ભરી મૂકે ભાજન ભેદ;
થોડી થોડી વાવરે, ખરો ન પામે ખેદ ૭૩
આપાવે અગ પોતાતણે, સમર્પે શિવને શિશ,
ભાવ જોવા તે ભિલ્લનો, આપ વિચારે ઈશ. ૭૪
કામ કરે કોકિનતણા, ભિલ્લ ન ન રાખે ભ્રાત,
અલખત ઘરમા અતિ ઘણી, આપ રહે એકાત ૭૫
શીકાર રમે સવારથી, રણમાં મંદિર રોખ,
આનદ કરે અહર્નિશા, ઝાઝી તેને જોખ ૭૬
સમર્પે ભસ્મ શિવલિંગને, પ્રીતે પ્રાતરકાળ,
નિવેદ કરે નીત નવનવા, પુરે સુદરી થાળ ૭૭
આરતી કરે આનદમા, ગાય નર નારી ગીત,
નૃ ય કરે નાચે ઘણુ, પૂરણ આણી પ્રીત ૭૮
તન મન ધનથી સાધતો, સોંપે શિવને સર્વ,
શિવમય દેખે સર્વને, તજે સદા મન ગર્વ ૭૯
ચિતા ભસ્મ જો થઈ રહે, લેવા જાએ વન,
ખોળી લાવે ખાતથી, કોડે કોકિલ જન. ૮૦
કામ કોકિલ કુળનુ કરે, ઘણા જતુ ક્ષય ઘોર,
તાકે માલ નિત પરતણો, ચિત્ત ચોહો પક્ષે ચોર ૮૧
અવગુણ તો તેમા અદિક, નીચ કર્મમાં નેક,
શિવ પૂજન ચૂકે નહિ, તનમા રાખે ટેક ૮૨
વાટ પાડે વગડે જઈ, ભુડાપણુમા ભિલ્લ,
જતુ નીત ઝાઝા હણે, બાળે બાંધાં બિલ * ૮૩
અધર્મ કરે નીત અતિ ઘણો, ખાંતે આમિષ ખાય,
અપેયાપાન મદિરા પીએ, જતુ હણવા જાય ૮૪
કુડા કર્મ કઈ કોટિધા, પાપ ઉપરે પ્રેમ,
મહાદેવ પૂજન મૂકે નહિ, ચિતા ભસ્મનો નેમ ૮૫
નેહ ઘણો નર નારીને, શિવ પૂજે તે સિદ્ધ;
આદિન જુવો એ ભિલ્વમા, કામ કોકિલે કીધ. ૮૬

---

* જનાવરના રહેવાના સ્થાનો.

નાહ્યાવણ નીર નવ પીએ, પૂજન વિણુ ન જલ અન્ન;
ધ્યાન વિણુ નિદ્રા નવ કરે, મહાદેવ સંગાથે મન. ૮૭

ચોપાઈ.

નીત પ્રભાતે પૂજા કરે, આસન પર શિવજીને ધરે;
પખાલે શિવને પાણીએ, વિખાણ કરે રૂડી વાણીએ. ૮૮
ધૂપ દીપ ચંદન ચર્ચાય, અક્ષત પુષ્પ અદિકાં થાય;
ચિતા ભસ્મ સમર્પે શીશ, રીઝે તેથી ભોળો ઈશ. ૮૯
ભાવે થાળમાં ભોજન ભરે, નવિન નૈવેદ નીત પ્રત્યે ધરે;
નર નારી કરે આરતી, ભણે ભેદ જાણે ભારતી. ૯૦
ઉગ્યો હોય જ્યમ કલ્પજ વૃક્ષ, હૈડે રાખે એવો હર્ષ;
અખિલ વરસેછે અમૃત ઘન, મહાદેવ પૂજતાં એવું મન. ૯૧
દશ કોટિ દીવાળી દિશ, હરખે જ્યારે નરખે ઈશ;
નૃત્ય કરે ને ગાયે ગીત, પૂજન ઉપર રાખે પ્રીત. ૯૨
ઘણા દિવસ એમ કરતે ગયા, સમાચાર વળતા શા થયા;
એક દિવસ પૂજા કારણે, બેઠો ભિલ્લ પોતે બારણે. ૯૩
ઝાઝી કીધી દીપક જ્યોત, આસન ઉપર ઈશ ઉદ્યોત;
સાંભળરે સકુળની નાર, ચિતા ભસ્મ લાવો આ ઠાર. ૯૪
વારુ સ્વામી લાવું અમો, સુખે ઠામ બેસી રહો તમો;
વિભૂત લેવા ઘરમાં ગઈ, ભસ્મ જડી નહિ ચિંતા થઈ. ૯૫
જ્યાં જુવે ત્યાં ઠાલો ઠામ, નિમેષ ભસ્મતણું નહિ નામ;
અરી પરી અથડાઈ ઘણું, મન વરત્યું તે તરુણીતણું. ૯૬
શકે વિભૂતિ તો નવ જડી, ઔઢી પેટમાં ફાળજ પડી;
તરુણી શું ખોળો છો તમો, ભસ્મ જરુરી માગું અમો. ૯૭
પ્રદોષ તણી વેળા જાય છે, વાર ઘણી અમને થાય છે;
ખંખેર્યાં જુવતિએ હાથ, સ્ત્રી બોલી સ્વામીની સાથ. ૯૮
નિમેષ માત્ર વિભૂતિ નથી, કોડવાર કહું શું કથી;
જુવતિ કહે હવે શું થશે, નિયમ સંઘાતે જીવ મુજ જશે. ૯૯
કામની કહો હવે શું કરું, આત્મઘાત કરીને મરું;
ભસ્મ વિના પૂજા નહિ થાય, નિયમ લીધો તે કેમ તજાય. ૧૦૦
આકિન જો આપણું ગયું, વળતું દૈવત શાનું રહ્યું;
પૂજાની વેળા વહી જશે, અનર્થ ત્યારે અધિકો થશે. ૧૦૧
જાય જોઈ મસાણો ભણી, ન જડી ભસ્મ ચિંતા થઈ ઘણી;
ગુણવંત પાછો આવ્યો ઘેર, પ્રમદાને માંડી કહી પેર. ૧૦૨

આ ઘરસૂત્ર ભોગવ તાહરું, મરવા ઉપર મન માહરું;
ઘણાક દહાડા ઘડીઆ ઘાટ, તે સર્વેપર ઉડી વાટ. ૧૦૩
સ્ત્રી કહે વાટ ઉઠવા નહિ દેઉં;ભલે લાખિણો લાવો લેઉં;
જીવ આપે વિભૂતિ મળે, પ્રતિજ્ઞા કીધી તે પળે. ૧૦૪
શંભર કહે ધિક્ મહારો મર્મ, ચૂકું નિયમ તો જાયે ધર્મ;
એમ કહીને પાળી લીધ, કાયા પાડવા મનડું કીધ. ૧૦૫
હેને વનીતા વળગી હાથ, સતી બોલી સ્વામીને સાથ;
તજો તન શા માટે તમો, એક ઉપાય બતાવું અમો. ૧૦૬
પ્રાણ તજો તમે જો પતિ, મહારે થાવું પડશે સતિ;
જીવ આપણુ બે જણનો જાય, શિવ પૂજન પૂરું નહિ થાય. ૧૦૭
લાભ એમાં તે શો લિજીએ, કહ્યું એક મારું કીજીએ;
મનુષ બળે ત્યાં હોય મસાણ, કરો કહ્યું મારું પ્રમાણ. ૧૦૮
ચિતા રચીને પેસું અમો, તેહ ભસ્મ લેજોજી તમો;
ચઢાવજો શિવજીને શીશ, પ્રસન્ન થાય ઉમાપતિ ઈશ. ૧૦૯
પૂજન આપણું પુરું થશે, જીવ મહારો વૈકુંઠે જશે;
કરો તમે બીજી કામની, સુખ માણો ભર્તા ભામની. ૧૧૦
તેથી રહેશે દોહોણી ને દૂધ, સાચી શિક્ષા માનો શુદ્ધ;
જે જાયું તે સર્વે જાય, ચિત્તમાં તેની શી ચિંતાય. ૧૧૧
ધન્ય ફુલ જે શિવને ચઢે, ધન્ય પિંડે પ્રભુ કામે પડે;
ધન ધન જેહ કમાયો ગર્થ, જે આવે પરમારથ અર્થ. ૧૧૨
નામ તેનો નિશ્ચે નાશ, અસ્થિર દેહ તણી શી આશ;
ઉચ નીચ જે કો અવતરે, શ્રીમંત ગરીબ જન સર્વે મરે. ૧૧૩
આજ કાલ કે કોઇક પર્મ, ધારે જન્મ મર્ણના ધર્મ;
પાણી પરપોટે જીવડો, દશ વાયુ મધ્યે દીવડો. ૧૧૪
કાળ કુપો ઝાકળનું નીર, સાચાં નહિ આ સર્વ શરીર;
ખોટી માયા ખોટો દેહ, નારી કહે શિદ ધરીએ નેહ. ૧૧૫

દોહરા.

પુત્ર જીવે પિતા મરે, નાહો જીવતે નાર;
પુણ્યવંત તે પ્રાણીઓ, જીતે જુગ સંસાર. ૧૧૬
પુત્ર મરે પિતા છતે, નાર જીવે મરે નાહો;
પાપી પેલા ભવ તણો, ધણુના માથે ધાઓ. ૧૧૭
ધન અવતાર ધન ભાગ્ય મુજ, ધન આજનો દીશ;
ધન મરવું મનસા સિધે, પ્રસન્ન થશે જો ઈશ. ૧૧૮

કથી અજર એમાં કરો, કાં વેગા વહી જાય;
ચિતા ભરમ મારી કરો, પૂજન પૂરૂં થાય. ૧૧૯
કોકિલ કહે સુણ કામનિ, એહ સુખમાં તું ગર્ક;
સ્રીહત્યા બેસે મુને, નિશ્ચે પડીએ નર્ક ૧૨૦

ચોપાઈ.

સ્વામી કહેરે સ્વામા સુણો, ભારે વચન શા માટે ભણો;
સ્વર્ગ લોકમાં જાશો તમો, ભારે નર્ક ભોગવિયે અમો ૧૨૧
સંસાર માર્ગે પામુ શોક, લક્ષધા મહેણા દેશે લોક;
ત્રિજુ તુજ કોપે માબાપ, તું કલ્પે તે બેસે પાપ. ૧૨૨
વગોવાય પૂજન ને પાઠ, ઠગ વિદ્યાના કહે સૌ ઠાઠ,
વગોવાય પાર્વતીનો પતિ, કહે સૌ મારી નાખી સતી. ૧૨૩

દોહરા.

નારી કહેરે નાહોલા, શીદ ધરે છે શોક;
માબાપ દાવો નહિ કરે, મહેણા નહિ દે લોક. ૧૨૪
મોટા મંદિરિયે પરવરું, તરણુ તણો ઢગ જેહ,
અગ્ન્ય પ્રવેશ આપે કરુ, દહન થાય જ્યમ દેહ ૧૨૫
ચઢી ધટુલીએ માનની, પ્રજવાળ્યો નિજ મહેલ,
ભરમ થઈ તે ભામની, સતવાદીને સહેલ ૧૨૬
બીલે ભરમ તેની ગ્રહી, હરખ્યું આપે મન,
એક ચિત્તે આરાધના, કીધુ શિવ પૂજન. ૧૨૭
નારી વહાલી નવ કરી, વહાલુ ન કર્યું ઘર સૂત્ર;
ધાન્ય ધન વહાલુ નવ કર્યું, નહિ પુત્રી કે પુત્ર ૧૨૮
સ્વાર્થ વહાલો નવ કર્યો, નવ ગણ્યો સજ્જન સાથ,
હર હરખ્યા હૈડા વિશે, હેત હજારાં હાથ. ૧૨૯
આકિન અધિક વહાલુ કર્યું, નિશ્ચય વહાલો નેમ,
શ્રદ્ધા વહાલી શત વસા, શિવ પૂજન પર પ્રેમ. ૧૩૦
ચિતા ભરમને કારણે, દહન કરી નાખ્યો દેહ;
ચિત્ત થકી ચૂક્યાં નહિ, નિયમ પાળવા નેહ. ૧૩૧
દુ ખ ના'ણ્યુ કાંઈ દેહમાં, વહાલું ન કર્યું ઘર ગર્થ;
પ્રલય થઈ ગઈ પ્રેમદા, ચિતા ભરમને અર્થ ૧૩૨
એક ચિત્તે આરાધના, હેત હરીશું હોય,
તન મન ધન સમર્પિયુ, કળી શકે જશ કોય ૧૩૩
ફોડી નાંખે જ્યમ પાદડુ, તોડી નાંખે જ્યમ તર્ણુ,
કાયા વહાલી નવ કરી, માનની પામી મર્ણુ. ૧૩૪

આકિંન વિણુ ઈશ્વર કયમ મળે, પ્રેમ વિના ન પ્રસન્ન;
શ્રદ્ધા હોય તો શિવ ફળે, દાખે નિત્ય દર્શન. ૧૩૫
સુખે સૌ જપ તપ કરો, સુખે નદિએ નાહો;
પ્રીત વિના પ્રભુ નવ મળે, ગાણાં ગમતા ગાઓ. ૧૩૬
ભિલ્લને મન તો ભાવ છે, ક્રોડ દિવાળી દીશ;
નારી મુઈ નથી જાણતો, અંતઃકરણમાં ઈશ. ૧૩૭
તરુણી નૈવેદ્ય લ વો તમો, દહાડી કહેતો એમ;
સ્ત્રી મુઈ તે સુરતા નથી, પૂજન ઉપર પ્રેમ. ૧૩૮
જાણે નારી જીવતી, હર્ખ સમુદ્રમાં હામ;
મન તો છે મહારુદ્રમાં, કરવાં પૂજન કામ. ૧૩૯
મહેલ સહિત બળી માનની, બળ્યા છે કણ કોઠાર;
એ કાંઈ નથિ તે જાણતો, શિવ પૂજન સુખસાર. ૧૪૦
ભોજન લાવો કામની, નૈવેદ્ય કારણ નીત;
આરતી અજવાળું અમો, ગાવો ગમતાં ગીત. ૧૪૧
દશે દિશા દીપક કર્યા, જુગતે ઝાકઝમાળ;
ઘંટ વગાડ્યો ગોરડી, ધર્યો આસન પર થાળ. ૧૪૨
વામાંગે વનિતા રહી, શિવ સાંનિધ્યે શૂલ;
શંભર શિવને કારણે, ભર્યાં પસલીમાં ફૂલ. ૧૪૩
અંજલી આપી ઈશને, આણી મન ઉલ્લાદ;
ભાવેથી ભોજન કર્યો, પ્રીતે શિવ પ્રસાદ. ૧૪૪
દહાડી કરતો ત્યમ કર્યું, ભલી ભોળાઈએ ભાવ;
જુવતિ મુઈ નથી જાણતો, જુઓ જગદીશ બનાવ. ૧૪૫
વિશંભર મન વિચારિયું, પ્રીતતણો છે પાસ;
જો નારી મુઈ જાણશે, નિશ્ચય પામે નાશ. ૧૪૬
મોટું કલંક મુજને થશે, સ્ત્રીહત્યા હોય શીશ;
પ્રાણ તજશે એ ભીલડો, એમ વિચાર્યું ઇશ. ૧૪૭
કો પૂજા કરશે નહિ, શ્રદ્ધા કોને ન થાય,
ભલું થયું શું ભિલ્લનું, એમ જગત સૌ ગાય. ૧૪૮
હેત કરીને હર હસ્યા, મા'દેવ કીધી મહેર;
અમૃત ઘન આનંદમાં, લક્ષ્મી લીલા લહેર. ૧૪૯
તે વેળા તેની ઘડી, પલક એકમાં પ્રીત;
ઇન્દ્રાસનથી અદિકું દીધું, રવિ મંડળની રીત. ૧૫૦
વિશ્વકર્માએ વાસિયો, મંધવા સરખો મહેલ;
કિરતારે કરણા કરી, સઘળી શોભા સહેલ. ૧૫૧

મંદિર માંહિ માનની, કરમાં કનકની થાળ;
પચામૃત શુભ પિરસિયાં, વિવિધ પ્રકારે વહાલ ૧૫૨
અધિક કપૂરે આરતી, ગાવા માંડ્યાં ગાન;
નૃત્ય કરે નર નારી ત્યાં, ત્રોહપક્ષ મેળ્યુ તાન. ૧૫૩
પૂજા સર્વ પૂરણ થઇ, તે ભિક્ષ ચેત્યો તર્ત;
ક્યાંથી આવી કામની, મેળ પામી'તી મર્ત ૧૫૪
ક્યાંથી મંદિર માળિયા, ભર્યાં ક્યાંથી ભંડાર;
ક્યાંથી હાથી ઘોડલા, ક્યાંથી કણ કોઠાર. ૧૫૫
સમણું કે સાચુ હશે, હર્ષ ઘણેરા હોય;
એક સુઝ પડે નહિ, મુનુ ન છવે કોય. ૧૫૬
હવણાં મુઇ'તી માનની, હવણાં બળિયો મહેલ;
જુવતિને દેખુ જીવતી, સુઝ પડે નહિ સહેલ. ૧૫૭
સન બોલોરે સુંદરી, સતીરૂપ સાક્ષાત;
પાવકમાં કયમ પર્જળી, વિગત તણી કહો વાત. ૧૫૮
સતી કહે પતિ સુણો, પડી હું પાવક માંય;
બરાસ ચંદન બાવના, સુધામય સુખડ તાંય. ૧૫૯
સાક્ષાત્કાર ત્યાં શિવ હતા, પાર્વતી સહિત પ્રસન્ન;
કરુણાનિધિ કૃપા કરી, દાખ્યું મેં દર્શન. ૧૬૦
અગ્ન્ય આચ આડી નથી, દેહ નવ વેઠ્યું દુઃખ;
નારાયણ મેં નિરખિયા, ભાગી ભવની ભૂખ. ૧૬૧
કોકિલ મનમાં કલ્પીઓ, મેં નવ દીઠા ઇશ;
પ્રસન્ન કરુ પરબ્રહ્મને, સમર્પું શિવને શીશ. ૧૬૨
કરે મનમાં એમ કલ્પના, સદ્બુદ્ધિ શુભ મેવ,
પ્રસન્ન થઇને પ્રગટિયા, મોટા શ્રી મહાદેવ. ૧૬૩
કોટિ અરુણ ઉદય થયા, ઇન્દુ કોટિ અપાર;
ભોળોનાથ ભવતારણો, કરુણાનિધ કિરતાર. ૧૬૪
અર્ધાંગે ઉમા સહિત, જગત જનેતા જેહ;
જગત પાવિની જગત જશ, દિવ્ય દેવાંશી દેહ. ૧૬૫
બાંહ્ય બાજુબંધ બેરખા, વાસુકિ વપુ વિશેષ,
કુંડળ કાને ઓપતાં, ગળે શોભિત છે શેષ. ૧૬૬
પુંડરિક પાણે બાંધિયા,* કાળી ધરિયો કંઠ;
વદન કરે શ્રી વિષ્ણુજી, વાસી જે વૈકુંઠ. ૧૬૭
જટા જુટ શિરમુકુટ ધર, ગુણનિધ ગુણવતી ગંગ,
ત્રિલોકપાવિની ત્રિવિધિ, અધિક અઘનાશા અંગ. ૧૬૮

સૂર્ય ચંદ્ર ને અગ્નિનાં, પાવન નેત્ર પવિત્ર;
પંચ વદન પાતિક હરણ, ચતુરાનન ચાહ ચરિત્ર. ૧૬૯
આકિન જોઈ ભવા ભિલનું, પરબ્રહ્મ થયા પ્રસન્ન;
પ્રદક્ષણા દેઈ પાગે નમ્યો, દીધું દિવ્ય દર્શન. ૧૭૦
ઇન્દ્ર ઉતારે આરતી, ગુણ બ્રહ્માદિક ગાય;
સનકાદિક સેવા કરે, વેણા નારદ વા'ય. ૧૭૧
સૃષ્ટિકરણ શક્તિ સહિત, સેવે સુર સૌ સાથ;
નારાયણ સુદ્ધાં નિરખિયા, ક્રોડ બ્રહ્માંડના નાથ. ૧૭૨
નરનારીને નેહ છે, પ્રૌઢા મંદિર પીઠ;
ધ્રુમપાની ધ્યાને ધરે, પ્રત્યક્ષ દૈવત દીઠ. ૧૭૩
મહાદેવ કહેરે માગ તું, હૈયે જે ઇચ્છા હોય;
ઉન્મપ કાંઈ રાખેશ મા, કળી શકે નહિ કોય. ૧૭૪
વાસુ કહેતો વૈકુંઠમાં, કહે તો ગિરિ કૈલાસ,
બ્રહ્મસદન ભૂપત કરુ, અદિકી પુરુ આશ. ૧૭૫
મા'રાજ કાંઇએ માગું નહિ, ચિત્ત વર્તું તુજ ચરણ;
ઇચ્છા મારે એટલી, સદા રહું તું જ શરણ. ૧૭૬
માગે તે મુરખજનો, તેમાં શાનું તોલ;
મહારે ઉનમ કંઈ નથી, ઉત્તમ વસ્તુ અમોલ. ૧૭૭
ઇન્દ્ર પડે બ્રહ્મા પડે, પડે ઇન્દુ રવિરાજ;
અચળ પદ જે ઇશનાં, માગું એ મહારાજ. ૧૭૮
ભોળોનાથ કહે ભક્ત સુણ, અક્ષખત અપરંપાર;
લીલા લહેર ભૂ ભોગવો, વરસાં વિસ હજાર. ૧૭૯
ઇન્દ્રપુરીથી અદિક સુખ, વનિતા સુખ વિલાસ;
પધારજે પ્રીતે થકો, કોકિલ તું કૈલાસ. ૧૮૦
વરદાન આપ્યું વિશ્વભરે, પામ્યા અંતર્ધાન;
સુખ સાગરમાં ઝીલિયાં, પામ્યા અઢળક માન. ૧૮૧
સદાવ્રત શોભાવિયા, ભોગવા ભારે ભોગ;
રતિ કામવત રીઝમાં, જાણ્યા સઘળા જોગ. ૧૮૨
પુણ્યવંતા પુત પ્રગટિયા, સપૂત શિરોમણ સાત;
જશ જિત્યો બાધા જગતનો, જશવંત કહેવાણો જાત. ૧૮૩
શિવ દહેરાં સમરાવિયાં, ઘણાં નવાણો ઘાટ;
વારુ વૃક્ષ વવરાવિયાં, ચાલે ધર્મની વાટ. ૧૮૪
નરનારીમાં નેહ છે, સતી સતવાદી રૂપ;
જીવ એક દેહ જુજવા, ભિલ્લ ભામની ભૂપ. ૧૮૫

આયુષ સુધી આહ્નિક પળ્યું, ચૂક્યાં નહિ તે ચંત;
જીવન્મુક્તિ ભોગવી, તે કામની તે કંથ. ૧૮૬
વૈભવ વિશ સહસ્ર વર્ષ, ખાન પાન ધન ધાન;
અંતકાળે અંતરિક્ષથી, આવ્યા શિવ વિમાન. ૧૮૭
પુણ્ય કીધા પૃથ્વીપરે, હરિહર ઉપર હેત;
તેડવા આવ્યા તે સમે, શિવ શક્તિ સમેત. ૧૮૮
દેવ દુંદુભી વાજતે, ગુણનિધિ ગુણગંભીર;
નિયમ પાળ્યે નિર્દોષ પદ, ધારણ રાખી ધીર. ૧૮૯
જન્મ મરણ જીતી ગયાં, થઈ પુષ્પની વૃષ્ટ;
પિત્રિને પ્રભુ કર્યા, શોભાવી સહુ સૃષ્ટ. ૧૯૦
આહ્નિક રાખે અતિ ઘણું, નિર્મળ પાળે નેમ;
ઈકોતેર શત ઉતરે, શિવ પૂજનપર પ્રેમ. ૧૯૧
સહસ્ર કમળ પૂજા કરે, સહસ્ર મણ આપે હેમ;
પાસગ પુર આવે નહિ, જો નહિ પુરણ પ્રેમ. ૧૯૨
ભગુવા વેશ કરો ભલે, જટા ભાર વહો શીશ;
ભગવાન વશ છે ભાવને, ધર્મ ધુરંધરધીશ. ૧૯૩
પૃથ્વી બાધી સુખે ફરો, તીર્થ ઠામે ઠામ;
પરબ્રહ્મ વસે છે પ્રીતમાં, કુડાનાં નહિ કામ. ૧૯૪
તિલક છાપ માળા ધરો, ગાઓ ઝાઝાં ગીત;
ઉમાપતિ ત્યારે મળે, સંપૂર્ણ હૃદયા પ્રીત. ૧૯૫
પાપીથી પ્રભુ રહે પરો, કપટિથિ નાસે કોસ;
વિશંભર વાસો વસે, જ્યાં દેખે નિર્દોષ. ૧૯૬
જૂઠથી જોજન વેગળો, ચોર થકી ચાળીસ;
શર્ણાગત સાચાતણો, એવો છે એ ઈશ. ૧૯૭
દાતા દેખી દિલ હશે, શત્રુ સુમ નહિ સાથ;
નિર્મળતા દેખે નમે, હરિજન જોડે હાથ. ૧૯૮
વિષ્ણુજનની વહારે ચડે, નિંદકને નાખે નર્ક;
ઉદ્ધારે આહ્નિકથી, વેદ લખાણ્યા વર્ગ. ૧૯૯
મહાદેવથી મોટો નથી, કૈલાસ થકી નહિ કોય;
સાધન નહિ શિવ પૂજન સમુ, જો શ્રદ્ધા શુભ હોય. ૨૦૦
ચંદ સમાન નિર્મળ નહિ, તરુણી સરખું નહિ તેજ;
શિવ સરખો દાતા નહિ, જો હૈડે હોય હેજ. ૨૦૧
શેષ સમો સમર્થ નહિ, શારદ સમી નહિ સિદ્ધ;
શિવ સમો દાતા નહિ, રુડો દેયણ રિદ્ધ. ૨૦૨

ગંગા સરખી ગુણવંત નહિ, નર્મદા સમું ન નીર;
શિવ સમો દાતા નહિ, જો ધારણ હોય ધીર. ૨૦૩
કૃષ્ણ સમો બળવંત નહિ, રામ સમું નહિ નામ;
શિવ સમો દાતા નહિ, જોજો ઠામો ઠામ. ૨૦૪
અજ સમો આત્મા નહિ, નીર સમું નહિ ધીર;
શિવ સમો દાતા નહિ, વિક્રમ સમો નહિ વીર. ૨૦૫
વેદ સમું વર્ણન નહિ, ગીતા સમું નવ જ્ઞાન;
શિવ સમો દાતા નહિ, મૂકો સઘળા માન. ૨૦૬
પાવક સમો તાતા નહિ, પરમાર્થ સમું ન પૂણ્ય;
શિવ સમો દાતા નહિ, ન કરે આપતાં ન્યૂન. ૨૦૭
વૈકુંઠ સમો વૈભવ નહિ. લક્ષ્મી સમા નહિ લહેર;
શિવ વિના સિદ્ધિ નહિ, મનમાં રાખો મહેર. ૨૦૮
મંત્ર નહિ પંચાક્ષર સમો, પાર્થિવ સમું નહિ પૂજ્ય;
ભસ્મ સમુ ઉત્તમ નહિ, ગુણ કહ્યા સૌ ગુહ્ય. ૨૦૯
તીર્થ નહિ કાશી સમુ, મણિકર્ણિક મહામુલ્ય;
શિવ સમો દાતા નહિ, ત્રિલોક મોહન તુલ્ય. ૨૧૦
રાવણ સરખો રિધપતિ નહિ, હરિશ્ચંદ્ર સત્ય સમર્થ;
શિવ સમો દાતા નહિ, વખાણ બીજાં તે વ્યર્થ. ૨૧૧
રુડું દૈવત રુદ્રાક્ષમાં, પ્રદોષતણું શુભ પૂણ્ય;
મહારુદ્ર સેવા મન વસી, નિમેષ રહે નહિ ન્યૂન. ૨૧૨
ભવ પુજન બ્રહ્મા કરે, અહર્નિશ પૂજે ઇન્દ્ર;
વંદન કરે નીત વિષ્ણુજી, કરે પૂજન રવિ ચંદ્ર. ૨૧૩
શિવ પૂજન શક્તિ કરે, કરે શિવ પૂજન ગંગ;
પૂજે દાનવ દેવતા, ઉજ્વળ જેનાં અંગ. ૨૧૪
વિષ્ણુ જન વંદો સૌ, સુર લોક આદ્ય સંસાર;
નીચ જન નિંદા કરે, પાપી નર્ક પડનાર. ૨૧૫
હરિહરમાં અંતર નથી, ઇશ નહિ દશશીસ;
અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક છે, ત્રિગુણાત્મક રૂપ ઇશ. ૨૧૬
સૃષ્ટિ બાંધી શંકરતણી, સાચી ઘરણી શક્ત્ય;
મંડાણ મહામાયાતણું, કીધું જોગ્ય જગત. ૨૧૭
મમતી માયાને શું લહે, અહંકારી તો અંધ;
પુણ્ય પિપિલિકા શું કરે, ધારે બીજા ધંધ. ૨૧૮
કુડા આગળ કથવું નહિ, મૂર્ખ કરે મમત;
ગુણ હિણાને કેમ ગમે, છત્રપતિની છત્ય. ૨૧૯

બધીર નાદને શું કરે, ગુંગો ગાયે ગીત;
ભૂંડો ભક્તિ શું કરે, ચંડાળવત જે ચિત. ૨૨૦
ઉડાય ક્યમ આકાશમાં, પ્રૌઢી નમળે પંખ;
મહિમા કહેવો મૂઢને, બહેરા આગળ શંખ. ૨૨૧
અકર્મી અમૃત ક્યમ પીએ, ઝાઝું વખાણે ઝેર;
લાભ વની લવરી કરે, વિષ્ણુશું રાખે વેર. ૨૨૨
મંદમતી જે માનવી, ભવના (નવ) જાણે ભેદ;
જેને સમરે શારદા, વખાણ કરે છે વેદ. ૨૨૩
સનકાદિક શોધે સદા, ધુમ્રપાની નિત ધાય;
સ્વપ્નામાં શિવ નવ મળે, ગુણિજન જશ બહુ ગાય. ૨૨૪
શુકદેવ સરીખા સિદ્ધ નર, વ્યાસ સરીખાં પાત્ર;
બ્રહ્મ દશા ભેદ્યા નહિ, જોતાં હીંડ્યા જાત્ર. ૨૨૫
ખટ પુરાણે વિષ્ણુજી, ખટ પુરાણે શક્ત;
ખટ પુરાણે શિવ સ્તવે, જાણે બાધું જક્ત. ૨૨૬
અધિક ઓછું રચિયું નહિ, પડી એમ વ્યાસને સૂઝ;
સહજ માર્ગ છે શિવ તણો, ગુણ રહ્યા છે ગુહ્ય. ૨૨૭
શુભ માર્ગ શિવ ધર્મનો, વાકી વસમી વાટ;
ઉંડે પાણી નવ પેસવું, તો બુડે શા માટ? ૨૨૮
ભજન કરવું ભસ્મ ધારવી, પંચાક્ષર માણી મૂલ્ય;
આક ધંતુર કહલારનાં, ચઢાવવાં ફળ ફુલ. ૨૨૯
પાંચ કણ તિલ તંદુળ તણા, ઘણા વગાડવા ગાલ;
જળ રેડે રીઝે ઘણુ, કરે નિમેષે ન્યાલ. ૨૩૦
ધંતુરો ને આકડો, પ્રીતે બિલ્વિપત્ર;
રીઝે રાજરાજેશ્વરી, આપે સોના છત્ર. ૨૩૧
વિભૂત દીઠે વૈભવ દીએ, ભગુવા પે'રે ભૂપ;
ઘટ ઘટમાં વ્યાપી રહ્યો, એ છે અકળ સ્વરૂપ. ૨૩૨
વિષ્ણુને ચંપો કેવડો, ચંદન બેહેક બરાસ;
શિવને ભસ્મ વહાલી સદા, વિવિધ પ્રકારે વિલાસ. ૨૩૩
શિવનું આપ્યું ભોગવે, બ્રહ્મા વિષ્ણુ શક્ર;
કર પોતે કુતકો ધરે,* ચતુર્ભૂજને ચક્ર. ૨૩૪
વિષ્ણુને વૈભવ આપિયો, લક્ષ્મી લીલા લહેર;
દુઃખ ભાગ્યાં સૌ દેવનાં, જગદીશે પીધું ઝેર. ૨૩૫

* પ્રત ૧ માં. "કરે કુકર્મિ કુતર્ક, વખાણે વિષ્ણુ ભક્ત."

એથી બીજા બળવંત કુણ, ખાતિ ઝેર કુણ ખાય;
પળમાત્ર પડે પૃથ્વી વિશે, પ્રલય પલકમાં થાય. ૨૩૬
શિવજીને સરખું સદા, અમૃત ઝેર છે એક,
લક્ષ્મી લીલા લાકડા, વૈભવ નહિ વિવેક. ૨૩૭
હીરા માણેક મોતીઆ, કંકર કંચન કથીર;
પુણ્ય પાપ અડતુ નથી, શુદ્ધ શિવ શરીર. ૨૩૮
આપતાં ન કરે ઓરતો, ગુણનિધ ઘરમાં ગર્થ;
આપણહાગે એક છે, શિવ દાતા સમર્થ. ૨૩૯
જેવુ જેનુ કર્મ છે, તેને સમ વિશ્વાસ;
દિધા વના ફળ દાખો સદા, પુણ્ય પાપ પ્રકાશ. ૨૪૦
કનક કોઇના કર્મમાં, કોને કર્મ કથીર;
કુપોદક જે કર્મમાં, ક્યાંથી ગંગા નીર. ૨૪૧
શેષ નાગ સમર્થ છે, ઉપાડે અવની ભાર;
તે શિવ બાહે બેરખો, કે'તા ન આવે પાર. ૨૪૨
વાસુકી સરખા વિધ વિધે, કહ્યા ભારત જે ભેદ;
હરની કોટના હારડા, વિખાણ કરે છે વેદ. ૨૪૩
હરને વાહન વૃષભનું, શોભે બ્રહ્માડે શીશ;
વિશંભર વૃષભ વાહન કરે, આદ્ય ઉમાપતિ ઈશ. ૨૪૪
વિષ્ણુને વાહન ગરુડનું, બ્રહ્માને વાહન હસ,
શક્તિને વાહન સિંહનું, પરાક્રમ પ્રૌઢ પ્રશસ. ૨૪૫
ગુણ ગણાએ ગરૂડનો, છ્યાસી જોજન પાંખ;
અંગ કળાતું છે નહિ, શાસ્ત્ર સકળની સાખ્ય. ૨૪૬
શત જ્યોજન શૃંઢ સિંહની, બેસે જેપર શક્ત;
વેદ મધ્યે વર્ણન કર્યું, જાણે બાધુ જગત. ૨૪૭
નંદિનો નિર્ણય નથી ચાર વેદ ચૌદ કાંડ;
એક શીંગડા ઉપર, ધરેરી કોટિ બ્રહ્માડ. ૨૪૮
કવિ વિખાણ કરતો નથી, કળે કુણ શિવનું કામ;
અલખત અકળ અભેદ છે, નિરંજન જેનું નામ. ૨૪૯
અવિનાશી ને મરણ નહિ, સઉ સૃષ્ટિનો તાત;
ઉમા અર્ધાગે જે વસે, તેહ જગતની માત. ૨૫૦
નિર્મળ નામ જે નર્મદા, વખાણ જેના વેદ;
ત્રિલોકને પાવન કરે, પ્રભુ તણો પરસ્વેદ. ૨૫૧
દુર્જાણીઆને નવ ગમે, વિશંભર કેરા વ્રત,
બુડે ભવસાગર બાપડો, તન તરફડે તર્ત. ૨૫૨

આપે ડગલા દોટિયો, શીત કાળની શર્ત;
પૃથ્વી ઠરે પસાવતે, શિવ પદ પામે તર્ત. ૨૫૩
ભણાવે વિદ્યા ભાવથી, કરે પરમાર્થ કૃત્ય;
સંકટ હેતે પરદુ:ખે, શિવ પદ પામે તર્ત. ૨૫૪
સેવે જે શુળપાણને, અમૃત મુખ ઝરત;
બ્રહ્મભોજન પર ભાવ છે, વિષ્ણુ પદ તેહ વસંત. ૨૫૫
દેહ દાઝે પર દુ:ખથી, ઠીક પર સુખ કરત;
મમત કોઇ માણે નહિ, વિષ્ણુ પદ તેહ વરત. ૨૫૬
પાપી પાપે અવતર્યા, પાપ કરતા જાય;
પાપી સંગ પામરરહ્યા, તેણે કયમ શિવ પૂજન થાય. ૨૫૭
મમત ગ્રહી મરી ગયા, મમત ગ્રહી મરંત;
શિવ પદને શું ઓળખે, કયાંથી ઠામ કરંત. ૨૫૮
નર્ક માહેથી નિસર્યા, નિશ્ચે પામે નર્ક;
શિવ પદને શું ઓળખે, ઘણા પાપમાં ગર્ક. ૨૫૯
સ્વર્ગ માહેથી સાંપડ્યા, સોંઘું જેને સ્વર્ગ;
ગુણ તેને શિવના ગમે, વેદ લખાણા વર્ગ. ૨૬૦
ડાહ્યાપણુ દિલ દશ કોટિધા, ઘણો કમાયો ગર્થ;
શિવ પૂજન સમજ્યો નહિ, વપુ ધર્યું તે વ્યર્થ. ૨૬૧
પુરાણ ભણી પંડિત થયો, ઓઠા શિખ્યો પાઠ;
પરબ્રહ્મને પ્રીછ્યા નહિ, વપુ ઉઠાડી વાટ ૨૬૨
રાજ પામ્યો ને રિધ ઘણી, ઘરણી સાથ ઘંઘાટ;
શિવ સેવા સમજ્યો નહિ, વૈભવ ઉડી વાટ. ૨૬૩
વ્યાકરણ સમસ્ત આદિ તણા, અદિકા જાણે અર્થ;
વપુ વિશ્વંભર નવ વશ્યા, વખાણ થયાં તે વ્યર્થ. ૨૬૪
મમત કરી મોટો થયો, કોકટ હાંકી પુલ્ય;
ઈશ નવ આરાધિયા, ધંધો તેનો ધૂળ્ય ૨૬૫
પુરંન્દર સમો પરાક્રમી, પામ્યો પ્રૌઢો પાટ;
શિવ મહિમા સમજ્યો નહિ, વીરપણું તે વાટ્ય. ૨૬૬
નાત પટલિયો નર થયો, કુળ રૂડું કહેવાય;
ઈશ્વર નવ આરાધિયા, તે નર નર્કે જાય. ૨૬૭
રૂડી રામા ઘેર પદ્મની, અલખત અપરંપાર;
પુણ્ય વાત પ્રીછી નહિ, અફળ ગયો અવતાર. ૨૬૮
ભક્ત કહેવાણો જગતમાં, કુડ કપટ કરનાર,
બોલ્યા બહોત્તેર બાપના, લુંટાણો લક્ષવાર ૨૬૯

અષ્ટમા સિદ્ધ નવનિધ રિધ, અથવા દારુણ દુઃખ,
સાચે દિલ શિવ સેવતાં, ભાગે ભવની ભૂખ. ૨૭૦
સાચે રાચે શ્રીપતિ, સાચે રાચે રામ,
સાચાને શિવજી મળે, કુડતણું નહિ કામ. ૨૭૧
પરમેશ્વર નિત્ય પૂજતો, વળી પરમારથ પુણ્ય,
શોભ્યો તે સસારમાં, ન રહી એકે ન્યૂન. ૨૭૨
ત્રિપુંડ્ર કરે વિભૂતિનું, રુદે ધરે રુદ્રાક્ષ;
શિવ પૂજે સિદ્ધિ વરે, શોભે સૂત્ર ને સાક્ષ. ૨૭૩
ડાહાપણ દાખો દિલ વિશે, ભોળા ઉપર ભાવ,
લે તે નામ હરિહરતણું, ભવ તરવાનું નાવ. ૨૭૪
લેવું નામ હરિહરતણું, દેવુ અન્ન જળ દાન;
ત્રીજુ તત્વ એથી અદિક, કો દીન સુણ્યુ ન કાન. ૨૭૫
અભય દાન એક અદિક છે, જિવનદાન જશ જોર;
બીજા ડહાપણ બાપડાં, નીત અધારું ઘોર. ૨૭૬
જશઅજવાળ્યો જગતમાં, લાખિણી કીર્તિ લે'ર;
મધુરું તે અમૃત થકી, જૂઠું કડવુ ઝેર. ૨૭૭
સહજ પૂજનથી શિવ ફળે, ઈશ્વર આપોઆપ,
માને નહિ મારુ કહ્યુ, તેનાં પુરણ પાપ. ૨૭૮
ભસ્મ ત્રિપુડ્ર ભાલે કરે, વળે તીર્થ વ્રત વેદ;
સહજ વાતે શિવજી મળે, ભણવા ન ભારથ ભેદ. ૨૭૯
સૂત કહે શૌનક સુણો, કહું બ્રહ્મોત્તરખંડ;
ત્રિપુડ્ર ભાલ વિભૂતિનું, તેને નહિ યમ દંડ. ૨૮૦
તત્વપદ શિવ ત્રિલોકનું, પુરણ પ્રૌઢ પ્રતાપ;
જન જવરલા જાણશે, ઈશ્વર મળશે આપ. ૨૮૧
ગાય શીખે ને સાંભળે, દે મન ગમતાં દાન;
આ લોકે જશ પામશે, પરલોકે બહુ માન ૨૮૨
સાભળતાં સુખ નિપજે, પાતિક દૂર પળાય,
જમને શિર પાગ દેઇ, સહજ સ્વર્ગમાં જાય. ૨૮૩
ઉંચ નીચ સઉ સાંભળે, સાભળે નર ને નાર;
ઈકોત્તેર શત ઉધરે, શુ કહું વારવાર ૨૮૪
જૂઠાને નથી જણુવતો, નિંદકને ન કહું નેટ,
સત વિહોણો શિવને શુ કરે, પાપે પોખે પેટ. ૨૮૫
પરાણે કહુ પુણ્યવતને, ધાર્મિક ધરજો ધ્યાન,
ભાવે કહું છુ ભક્તને, માગી ઝાઝાં માન. ૨૮૬

માતા આગળ દાખવું, વૈષ્ણવને કહું વેદ;
બ્રહ્મ દશા શું ભાખવું, જેને મન નહિ ભેદ. ૨૮૭
સંભળાવુ સતવાદીને, રૂખિને કહેવું રીઝ,
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, બહુ સુખકારક બીજ. ૨૮૮
કાગ રૂપ કાળા કપટ, કરે ધર્મનો ધ્વંસ;
માનસરોવર ગુરુ મળે, હેતે થાય તે હંસ. ૨૮૯
શિવને દેખો સર્વમાં, કીડી કુંજર રંક;
અહંકાર તજવો પડે, એ છે આડે અંક. ૨૯૦
શત પ્રકારે શિવજી મળે, જો હઠ તોજ હજૂર;
જાડાથી લક્ષ જોજન વસે, દંભીથી બોહ દૂર. ૨૯૧
સત્યશીળને ભક્તિ ભર, વારુ વર વિશ્વાસ;
જૂઠી માયા શિવ સત્ય છે, પ્રભુ રહે તેની પાસ. ૨૯૨
કાયા જાણે કારમી, માયાશું નહિ મેળ;
સંસાર શમણા સરખો લહે, હરિહર મળવા મે'લ.* ૨૯૩
મહિમા સુણે મહાદેવનો, પરબ્રહ્મ થાય પ્રસન્ન;
પુણ્ય આદ્રાયણુ વતનું, નિત નર્મદા દર્શન. ૨૯૪
ગયા ગંગા ને ગોમતી, કાશી ને કેદાર;
અડસઠ તીર્થથી છે અધિક, પામે ભવજળપાર. ૨૯૫
શિવ મહિમા જે સાંભળે, છાજે છત્રની છાંય;
કર ઝાલે કરુણાનિધિ, પકડે બુડતાં બાંય ૨૯૬
પૃથ્વીતણી પ્રદક્ષિણા કરે, કનકે તોળે કાય,
શિવ મહિમા જો સાંભળે, કોટિ યજ્ઞ ફળ થાય. ૨૯૭
સત્તર અધ્યાય સંપૂર્ણ આ, કહી કથા કરજોડ;
એક અક્ષર શ્રવણે સુણી, ભવનાં બંધન છોડ. ૨૯૮
ગુર્જર દેશ ગરુવો ઘણો, વેગનપુરમાં વાસ,
શ્રી ગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, કહે કવિ શામળદાસ. ૨૯૯
શિષ્ય હું નાનાભટતણો, પુરુષોત્તમનો તાત,
સુત શ્રી વીરેશ્વર તણો, ઇષ્ટ અન્નપૂર્ણા માત. ૩૦૦
સુબુદ્ધિ દીધી શારદા, વક્તા વિશંભર નાથ;
જશ દેનારો જગપતિ, શિરપર હરનો હાથ. ૩૦૧
કર્મને વશ ધન ધર્મ છે, વાયુને વશ તર્ણું;
કવિની ગત્ય છે કેટલી, શોભા શિવને શર્ણું. ૩૦૨

"* માયાશું નહિ મોહ, સસાર શમણા સરખો લહે, હરિવત્ તે નર હોય"

શિવ સેવો શિવ શિવ કહો, વાણી શિવ વિલાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૨૦૩

(ઇતિ શ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'ભસ્મ મહિમા નિરુપણો' નામનો સપ્તદશોધ્યાય

અધ્યાય ૧૮ મો.

ચોપાઈ.

શ્રી ગણપતિના પૂજું પાય, જેહ પ્રતાપે ગ્રંથ રચાય;
શ્રી શારદાને નામું શીશ, આરાધુ ઉમાપતિ ઈશ. ૧
શ્રી ગુરુજીના વંદુ ચર્ણ, આદ્ય પુરુષ રાખો નિજ શર્ણ;
કૃષ્ણ કૃપાળ કરુણાનિધ કામ, સમરું શ્રી સીતાપતિ રામ. ૨
જગદબાએ જાયો જક્ત, આરાધુ અન્નપૂર્ણા શક્ત;
ગુણ રુડા શિવકેરા ગાઉં, પલક એકમાં પાવન થાઉં. ૩

દોહરા.

સુખકરણ ને દુઃખહરણ, ગુણ અયોધ્યા ગામ;
દશરથ કુળ દીપાવિયું, રાજીવલોચન રામ. ૪
ભુક્તિ મુક્તિ જશ જગત, કરણ કોટિધા કામ;
અધમ ઉદ્ધારણ રઘુપતિ,, રાજીવલોચન રામ. ૫
લક્ષ્મણ બંધુ લાયકો, સીતાપતિ સુંદર સ્વામ;
કુંવર કૌશલ્યાતણો, ઉજ્વળ રૂપ અભિરામ.* ૬
તારણ તરણ ત્રિલોકનો, નિર્મળ જેનું નામ;
દાતા દિવ્ય દિલીપ કુળ, રઘુવર સીતા રામ. ૭
શલ્યાની અહલ્યા કરી, હેત ઘણેથી હામ;
સ્વર્ગ અયોધ્યા નિર્મીયું, જગલોચન શ્રીરામ. ૮
એક બાણે હણી તાડિકા, ગૌઢ સિંધુએ પાજ્ય;
રાવણ રણમાં રોળીયો, ભલું વિભિષણ ભાગ્ય. ૯
સોળ કળા સંપૂર્ણ છો, પ્રિયજનના પ્રતિપાળ;
અવની ભાર ઉતારિયો, કૃષ્ણ રૂપ કૃપાળ. ૧૦
પરાજય કીધી પુતના, કંસનો આણ્યો કાળ;
સંહાર્યો શિશુપાળને, રામકૃષ્ણ ગોપાળ. ૧૧
હિરણ્યાક્ષ હિરણ્યકશ્યપ હણ્યો, પ્રહ્લાદતણા પ્રતિપાળ;
નૃસિંહ રૂપ નિર્ભય ધર્યું, રામ કૃષ્ણ ગોપાળ. ૧૨

---

૨. "રાજીવલોચન રામ."

વિશંભર તે વામન થયા, બળ ચાંપ્યો પાતાળ;
પ્રભુ થયા છો પોળિયા, રામ કૃષ્ણ ગોપાળ. ૧૩
મુક્તિ પુર મથુરાં કર્યું, વસુદેવ તણી શુભપેર;
આપ ગોકુળમાં ઉછર્યા, નંદ યશોદા ઘેર. ૧૪
તસ્કર દધિ માખણતણા, વૈકુંઠ કર્યો મજ વેશ;
ગિરિધર ગોવર્ધન ધર્યો, દિયો અક્રુર ઉપદેશ. ૧૫
નિરાશે વાસ્યુ દ્વારકા, છત્રપતિ છાપન ક્રોડ,
કામ કર્યાં કંઇ કોટિધા, રિધિપતિ શ્રી રણછોડ. ૧૬
અનેક ભક્ત ઉધારિયા, પાંડવ પાળ્યા પાય;
દુર્યોધન દર્પ ઉતારિયો, ઉની ના'વી આંચ. ૧૭
સભા સર્વને દેખતા, ધારણ દીધી ધીર;
પચાળીના પુરિયાં, નવસે નવાણુ ચીર. ૧૮
સર્વે કૃપા એ શિવ તણી, વિકટ કામ એ વક્ર;
શિવે સુદર્શન આપિયુ, ચતુર્ભુજને ચક્ર. ૧૯
ચક્રવર્તિ એ ચક્રથી, ઈશ્વર કહેવાણા આપ;
વૈકુંઠ વૈભવ પામિયા, પુરણ શિવ પ્રતાપ. ૨૦
દિવ્ય દેહ દરી ધર્યો, નિર્મળ રુડુ નામ,
સર્વ કૃપા એ શિવતણી, કીર્તાર તણાં છે કામ. ૨૧
તે શિવનો મહિમા કહ્યું, સાંભળતાં સુખ થાય;
ભાવ ધરે ભવજળ તરે, પાતિક દૂર પળાય. ૨૨
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, ઉમા માહેશ્વર વ્રત;
નૌકા નામ એ શિવતણુ, તારે ભવસાગર તર્ત. ૨૩
સૌભાગ્ય વ્રત એ શિવતણુ, જુવતિ ન કરે જેહ;
શ્વાન શુકરી કે ગર્દભિ, યોનિ પામે તેહ. ૨૪
એહ વ્રત જે આચરે, સદા સૌભાગ્ય શુભ રૂપ,
લીલા લક્ષ્મી સારખી, ભામનિ ભારે ભૂપ. ૨૫
સાવિત્રીએ વ્રત કર્યું, ઉમાએ કીધુ આપ,
લાખિણું વ્રત લક્ષ્મી કરે, પુરણ શિવ પ્રતાપ. ૨૬
કૃપા કરે કરણાનિધિ, વ્રત કરે વિવેક;
સૂત કહે શૌનક સુણો, આખ્યાન કહું છુ એક. ૨૭

ચોપાઇ.

ઉમા મહેશ્વર વ્રત કહેવાય, મહારુદ્રતણો કહીએ મહિમાય;
નારી જાતિ વ્રત ન કરે, શ્વાન શુકરી તે અવતરે. ૨૮

નારી થઈ વ્રત કરતી નથી, નીચ જાત તે તો સર્વથી;
કામનિ વ્રત કરે જે કોય, સ્વપ્ને રંડાપો નહિ હોય. ૨૯
ભારત માંહે વ્યાસે ભણ્યું, લક્ષ ગ્રંથ બીજામાં લખ્યું;
હેત સૌભાગ્ય ભોગવવું હોય, કામનિ વ્રત ન મૂકો કોય. ૩૦
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે બોલ, તેહ વ્રતનુ કહીએ તોલ;
આનંદ દેશ ગુણવંતુ ગામ, વેદવ્રત બ્રાહ્મણનું નામ. ૩૧
ગુણવંતો ગુણ સઘળા ગણ્યો, ભારે વિદ્યા ભાવે ભણ્યો;
વેદવ્રત મહા વિદ્યાવંત, સાધકમાં શિરોમણિ સંત. ૩૨
ઘર મધ્યે ઘણેરો ગર્થ, શુભ કામે શોભિત સમર્થ;
ખરો ખટ કર્મ પાળવે, ચતુરાઈ સમચિતે ચાળવે. ૩૩
ઘેર શિરોમણિ નારી સતી, પતિવ્રત પૂર પ્રેમે પાળતી;
કંથ ઉપરે ન કરે કોપ, સ્વામી વચન ન કરતી લોપ. ૩૪
અકલવંતી પુત્રી એક, વિદ્યાવંત વિવિધ વિવેક;
ચતુરાઈ ચિત્તે બહુ ચઢી, સ્વયંવિધાના હાથે ઘડી. ૩૫
ચાતુર ચિત્રણી કેરાં ચેન, ઇન્દુ મુખી આકારે એન;
અમૃતભરી અણિઆળી આંખ, પાંપણ જ્યમ ભમરાની પાંખ. ૩૬
પ્રૌઢું નીલવટ અંગુળ પાંચ, ચતુરા નાસીક શુકની ચાંચ;
બત્રીસી દાડમનાં બીજ, રુદયામાં નિરંતર રીઝ. ૩૭
દયાવંત ને દાતા ઘણી, તારણ ઉપમા તરુણી તણી;
દયાવંત ડાહી દાતાર, કોડે ઘણે કીધી કિરતાર. ૩૮
માત તાતનું હરખે મન, નિત્ય દીપોત્સવી કેરા દિન;
ચૌદ પ્રકાર ચતુરાનાં ચિહ્ન, ભાસે ઉર્વશી નમળે ભિન્ન. ૩૯
દેવાંગના કે નાગાંગના, નહિ સતી તેની સજ્ઞા;
રંનાદે અથવા રોહિણી, પુરણ જળ મધ્યે પોયણી. ૪૦
નાગ ફણી અંબોડો શીશ, ધર્મવંત ધુરંધર ધીશ;
રૂપે દમયંતીથી દશ ગણી, ભાવે ચૌદ વિદ્યા તે ભણી. ૪૧
શીળવતી શોભે સતવતી, રૂપે જાણે રંભા રતિ;
બોહગુણ લક્ષણ બત્રીસ, છતે રાગ જાણે છત્રીસ. ૪૨
બોતેર ચોસટ શુદ્ધ નિધાન, વખાણતાં તે વીસ વિધાન;
સતી શારદા તેનું નામ, કરે કુળ આચારિક કામ. ૪૩
અબ્દ* થયાં પુરાં અગિયાર, નિરખી માત તાતે તે નાર;
'મળે વર રુડો જો માન, કોડે દીજે કન્યાદાન. ૪૪

લાખિણો લાહવો લીજીએ, પ્રીતે પુરુષામૃત પીજીએ;
એમ વિચાર કરે જેટલે, ત્યાં એક વિપ્ર આવ્યો તેટલે. ૪૫
રૂડા કુળનો રૂડે રૂપ, ભારે ખબ વિદ્યામાં ભૂપ;
કાયા રૂડી કોડામણી, સુંદિર રૂપ તે સોહામણો. ૪૬
વિદ્યાવંત વિવેકી વંશ, જાણે કોઈ ઇશ્વરનો અંશ;
નાત્ય પોતાની વિદ્યા ભણ્યો, ગુણવંતો સઉ લોકે ગણ્યો. ૪૭
આસન બેસણુ દીધાં માન, પ્રીતે આપ્યાં ફોફળ પાન;
કહો ક્યમ આવ્યા છો મહારાજ, શું ઇચ્છો છો દેવું કાજ. ૪૮
બોલ્યાં તેનાં માત ને તાત, વિપ્ર સાચી કહો મનની વાત;
કહો આજ આવ્યા છો ક્યમ, સાચું ન કહો તો મારા સમ. ૪૯
હેતે પ્રીતે જોડ્યા હાથ, શુભ વચન બોલ્યો તે સાથ;
સમ દીધા તો સાચું કહું, રૂદિયામાં શીદ રાખી રહું. ૫૦
લક્ષવસા કહેતાં છે લાજ, મનમાં તે સમજો મહારાજ;
અંતરમાં લાજું છું અમો, શાણા સમજુ ડાહ્યા તમો. ૫૧
તનયા શારદા જે તાહરી, પરણ્યાની ઇચ્છા ચાહરી;
અંતરમાં રીઝે તો આપ, કષ્ટ અમારાં કોડે કાપ. ૫૨
જાચીકતુચ્છ તરણાથી ઘણો, અવતાર અફળ છે જાચિક તણો;
જાચીક જનને શાનું જોર, બીહે માગતાં હોયે ચોર. ૫૩
જાચીક જનને ન મળે માન, જાચીક હળવો પીપળ પાન;
ભુંડામાં તો ભૂંડી ભીખ, શુદ્ધ સતવાદી માને શીખ. ૫૪
ભીખ માગતાં મનમાં બીહું, ભીખથી ભુંડું બીજું કીહું;
જન જાચવા જ્યારે જાય, તે તરણાથી હળવો થાય. ૫૫
મરણ સમે ચિહ્નો જેટલાં, જાચીકને વળગે તેટલાં;
પ્રથમ તો ચાલે નહિ ચર્ણ, વળતા બહેરા થાએ કર્ણ. ૫૬
થરથર ધ્રુજે તેનો દેહ, વપુ માંહે વડે બહુ વેહ;
તર્ત નેત્રનું વામે તેજ, હેતુ જનનું ઉતરે હેજ. ૫૭
દાતા હોય તો મનશું મો'ય, સુમ પ્રાણી સામું નહિ જોય;
દાતા હોય તો ચિત્તમાં ચા'ય, સુમ તે વેળા નાસી જાય. ૫૮
દાતા હોય તો નામે શીશ, સુમ પાણી કરે બહુ રીસ;
સુદાતા કરે પ્રતિપાળ, સુમ જોતાવત્ બોલે ગાળ. ૫૯
દાતા હોય તો અન્નજ ખાય, સુંમ પ્રાણી ખાઉં નવ થાય;
રિધ દેખીને નવ રાચવું, નીચમાં નીચ ભૂંડું જાચવું. ૬૦
જાચીક જાચવા જ્યારે જાય, ગુણ દેહથી સર્વ ગમાય;
માન મટાવે પોતાતણું, અપમાન ગાઢે બાંધિ ઘણું. ૬૧

બુધ્ય સઘળી મૂકે બારણે, જશ તજે જાચ્યા કારણે;
જાચીક હોય તો સુંદર રૂપ, ફુટચું ડહાપણ પડે જઈ કૂપ. ૬૨
જાચીક હોય જો વિદ્યાવંત, આવે તેના ગુણનો અંત;
જાચીક હોય જોરાવર જાત, ભળે ન તેની એકે ભાત. ૬૩
જાચીક હોય તો સામદ સુર, નિમેષ ન રહે તે નરનું નૂર;
જાચીક જન જો હોયે ભક્ત, પાખંડી કહે સર્વે જક્ત. ૬૪
જાચીક જન જો હોયે કવી, કહે લપલપી વધારી નવી;
જાચીક હોય જો અધિકે અશ, વપુ વાટ ઉડે નીજ વશ. ૬૫
જાચીકમાં હોય રૂડા ઠાઠ, વરણાગીમાં ઉડી વાટ;
જાચીક જો રાખે અહંકાર, ભલા લોક ન માને ભાર. ૬૬
પડે કહેવો કરપિને કર્ણ, માગ્યાથી રૂડું છે મર્ણ;
પડે કહેવો કાયરને શૂર, જાચવા જાતા જાયે નૂર. ૬૭
અક્કલહિનને કહેવો ઇન્દ્ર, ચક્ષુહિનને કહેવો ચંદ્ર;
ધાકડ જનને કહેવો ધીંગ, વડાં જાચીકને વળગે વિંગ. ૬૮
કહેવો રાય ને હોય રાંક, વડો જાચીકપણામાં વાંક;
ભિક્ષાથી ભૂંડું નહિ કશું, શામળ સત્ય વિવેક વસ્યુ. ૬૯
જાચીક જન જો ઘોડે ચઢે, તોયે નીચને નમવુ પડે,
જાચીક ભણે ભનેરી ભાત્ય, લોક લહે લીધાની વાત. ૭૦
અવગુણ એક કરોડાં આય, સદા સોઢે જાચીકની સાથ;
ખાસા ગુણ ક્ષિતિમાં ખરા, જાચકથી સહુ રહે છે પરા. ૭૧
કરે અહંકાર પોતાની કાય, ભિખારી બીજે ભવ થાય;
એકચો આપ્યા વિણ જે ખાય, બીજે ભવ ભિખારી થાય. ૭૨
ગોવિંદ તજી બીજા ગુણ ગાય, ભવોભવ ભિખારી થાય;
પાટ ઉપર મહેલે જે ધાય, ભવોભવ ભિખારી થાય ૭૩
ન કરે પુણ્ય તણો ઉપાય, ભવોભવ ભિખારી થાય;
ચાડી ચોરી ચિત્તમાં ચાહ્ય, ભવોભન ભિખારી થાય. ૭૪
પાણી ઉષ્ણ કાળે નવ પાય, ભવોભવ ભિખારી થાય,
જાચીક ઘેરથી પાછો જાય, ભવોભવ ભિખારી થાય ૭૫
દાઝે પરઘેર મેલે લાહ્ય, ભવોભવ ભિખારી થાય;*
રૈયતને જો લુટે રાય, ભવોભવ ભિખારી થાય. ૭૬
સભા સત્ય ન તોળે ન્યાય, ભવોભવ ભિખારી થાય;
ગ્રાંહું પરધન ખોદી ખાય, ભવોભવ ભિખારી થાય. ૭૭

---

*પ્રત ૪. "તો તે નર ભિખારી થાય"

પિતા સહિત દુભે જે માય, ભવોભવ ભિખારી થાય;
કરે જારી જે કુડાં કામ, પરજન્મે ભિખારી નામ. ૭૮
પાપ કામમાં જે જન જશો, કોટિ ભવ ભિખારી થશો;
અદત્તા દાનની કરશે આશ, સહજ વાતે થાશે સુખ નાશ. ૭૯
જૂઠાઇથી જે જર જોડવો, ભવોભવ પરશું કર ઓડવો;
ભજન ફળે પૂજે પરબ્રહ્મ, ધનનું ફળ ધારો શુભ ધર્મ. ૮૦
ધર્મ ફળથી ધન પામવું, દયા ફળ છે દુઃખ વામવું;
શાસ્ત્ર વેદ પુરાણે જોય, આપ્યા વણ ન પામે કોય. ૮૧
આપે ધન જે પરને હાથ, સ્વર્ગે ગાંઠડી બાંધે સાથ,
દાટ્યું ધન જે ધૂળે ચઢે, મર્ણ વેળા મુખ ઉપર પડે. ૮૨
ઘણો કમાઈ ભર્યો હોય ગર્થ, આપે એટલો આવે અર્થ;
નવ આપે ખરચે કે ખાય, ભારે ઝેરી ભોરંગ થાય. ૮૩
આપ્યો ઘર તે મેડે ચઢયા, ના'પ્યાં તે રણમાં રડવડ્યા;
આપ્યાં તે ભોજન અમૃત મળ્યા, ના'પ્યું તેણે કુશકા દળ્યા. ૮૪
મહાલે વસ્ત્ર પહેરી મગન, ના'પે તે તો નીચ નગન;
આપ્યાં તે સુખ પાલે સાર, ના'પ્યાં ખાંધે વહેતા ભાર. ૮૫
આપે તે તો અક્ષખત કરે, ના'પ્યાં નયણે અશ્રુ ધરે;
આપવું તે વાતો આકારી, ના'પે તે ચાહે ચાકરી. ૮૬
આપ્યાં તેને કુંડળ કર્ણ, ના'પ્યે ચાંપે પરના ચર્ણ;
આપ્યાં તે પોખે નિત બ્રહ્મ, કરે ના'પ્યાં તે કુડાં કર્મ. ૮૭
આપ્યાં કરે પાણીના ઘાટ, ના'પ્યાં પાડે વગડે વાટ;
આપનારને ઘેર વાડીઓ, ના'પે તે ચાહે ચાડીઓ. ૮૮
આપે તે ભારે ભોગિયા, ના'પે તે રૌરવ રોગિયા;
આપે તેહ સદાવ્રત શીખ, ના'પ્યું તે માગે છે ભિખ. ૮૯
આપ્યાં તે ઘર ઝુલે હાથિયા, ના'પે તે સેવક સાથિયા;
આપી શિવ પૂજનથી ઠરે, ના'પ્યે પરની નિંદા કરે. ૯૦
આપ્યા તે ગોવિંદ ગુણ ગાય, ના'પે દંભી ડાહ્યા થાય;
આપ્યાં તે ગંગાજળ નાહ્ય, ના'પ્યાં નબળા સગે જાય. ૯૧
આપ્યાં તે તો પામ્યા વહેલ, ના'પ્યાં તે નાખે નીત ટેલ;
આપનાર ચાવે છે પાન, ના'પ્યા તે ભટકે થઈ શ્વાન. ૯૨
આપે ને વળી જોડે હાથ, સમૃદ્ધિ આવે તેની સાથ;
આપે છે તે ભારે ભૂપ, ના'પે તે હોય નર કુરૂપ. ૯૩
આપ્યાં તેહ સદાવ્રત કરે, પાપે પેટ ના'પ્યાં તે ભરે;
આપ્યાં તે ઘેર મોટાં પુત્ર, ના'પ્યાં સાં ભાંગ્યાં ઘર સૂત્ર. ૯૪

આપ્યાં તે તો સુણશે કથા, ના'પ્યાં વાદ કરે છે વૃથા;
આપનારને શુદ્ધ સંતોષ, રોજે ના'પ્યુ તેને રોષ. ૯૫
આપ્યાં તે હરી ગુણ ગાય છે, ના'પ્યાં તે ગોદા ખાય છે,
આપ્યાં તે કન્યાઓ વરે, ના'પ્યાં તે કુંવારા મરે. ૯૬
આપ્યાં તે પામ્યા પદ્મની, ના'પ્યાં ત્યાં ન મળે શખની,
આપવું તે સારું સર્વથી, માગવાથી ભુંડું કાંઈ નથી. ૯૭
આજ જાચવા આવ્યો તુને, કૃપા કરી જો આપો મુને;
દેવથી દશ ઘણો દાતાર, ભિક્ષુક જનનો ન મળે ભાર. ૯૮
પરોપકાર એ ઉત્તમ કામ, નીચમાનીચ ભિખારી નામ.

દોહરા.

દયા ઉપની તે દેવને, મનમાં થયા મગન,
વિવાહ કીધો વિપ્રનો, લાખ્યું લાભ લગન ૯૯
મન ગમતો મંડપ રચ્યો, નેહે તેડી નાત;
કન્યાદાન કોડે કર્યું, બ્રાહ્મણ જેવી ભાત. ૧૦૦
રૂડી રીત રૂખિ તણી, વેદતણા વહેવાર;
પ્રીતે ગોત્રજ પુજ્યાં, ન્યાય રીત નિરધાર ૧૦૧
પંડિત જાતે પરાક્રમી, માગણ પામ્યો માન,
હેત પ્રીતને હરખશુ, દીધુ કન્યાદાન. ૧૦૨
શારદા કન્યા શુભ સતી, શિવશર્મા વર નામ;
સરખી જોડ નિરખી સઉ, હરખ્યુ આખુ ગામ. ૧૦૩
રવિ રનાદે પરણિયાં, જ્યમ ઇન્દ્રાણી ઇન્દ્ર;
શિવશર્મા ને શારદા, જ્યમ રોહિણી ને ચંદ્ર. ૧૦૪
લીલા વાંસ લવરાવિયા, ચર્ભક્ષ કીધો સાર;
મંગળ ફેરા ફેરવ્યા, આરોગ્યાં કસાર. ૧૦૫
ભોજન કર્યાં ભલી ભાતનાં, પોખ્યાં વિપ્ર પકવાન;
રીત ભાત કોડે કરી, દીધાં દક્ષણા દાન. ૧૦૬
આનંદ ઘન અમૃત અદિક, દૂધે વુઠયા મેહ;
જુવતી જોવા સારખી, દિવ્ય દેવાશી દેહ ૧૦૭
કલ્પવૃક્ષ છે કારમો, રુડા ચિંતામણિ રત્ન,
જાચક જશ બોલે ઘણા, કરે છે ઝાઝા જત્ન. ૧૦૮
ઝાઝાં વિખાણ જેનાં થયાં, તેને લાગે રોક,
ઝાઝો હર્ષ જ્યાં પ્રગટિયો, સાથે આવે શોક. ૧૦૯
ઝાઝું હેત ને હર્ષમા, વિખવાદ ઉપજે વેર;
ઝાઝુ હોય અમૃત ભર્યું, જોતાં થાએ ઝેર. ૧૧૦

અલખત હોય જ્યાં અતિ ઘણી, હોંશ ઘણેરી અઘ;
જોતાં જોખમ લાગશે, કોઈ વેળાએ સદ્ય. ૧૧૧
અતિશ બળિ રાજા થયો, દાનવપતિ દયાળ;
ચતુરાઈ ત્યાં ચાલી નહિ, પ્રભુ ચાંપ્યો પાતાળ. ૧૧૨
અતિ સત્ય હરિશ્ચંદ્રજી, શોભ્યો સાર સંસાર;
વેચાણો પોતે નીચ ઘરે, ગણુકા ઘેર નિજનાર. ૧૧૩
અતિશે સીતા સાધવી, અતિ રૂપ સુરૂપ;
પડી પરવશ તે પ્રેમદા, હરી ગયો રાવણુ ભુપ. ૧૧૪
દશકંધ અતિ ગર્વે ચઢ્યો, વપુ ધર્યો બહુ વંક;
જીવ જોખ ને જર ગયો, લુટાણુ બાધી લંક. ૧૧૫
અતિ પાંડવ પરાક્રમી, મચ્છવેધ પામ્યો માન;
વૈરાટ ઘેર વાસો વસ્યા, દાસપણાનું ખાધું ધાન. ૧૧૬
અતિ અહંકાર દુર્યોધને, ફોકટ કીધી ફુલ;
કૌરવ કુળ કપાવિયું, ન રહ્યુ ડાળ કે મૂળ. ૧૧૭
અતિ જોરાવર જાદવા, કળ્યા ન કોટિ કલ્પ;
પળમાં પ્રાજે થઈ પડ્યા, સહજ થયા સૌ સ્વલ્પ. ૧૧૮
કૈયાહિચ્યક કારમા, ભરી સતીશું બાથ;
એક ચિતામાં તે બળ્યા, ગોથે બાંધવ સાથ. ૧૧૯
અતિ ધર્મિષ્ટ થઈ દ્રુપદી, પતિ હતા જે પાંચ;
દુર્યોધન દુષ્ટે દમી, અદ્રિકી દીધી આંચ. ૧૨૦
અતિશે વહાલા ગોપિને, પરબ્રહ્મ ઉપર પ્રીત;
વિયોગ થયો વ્રજનાથનો, એવી છે એ રીત. ૧૨૧
અતિશે કાંઇ છાજે નહિ, રૂડું ભૂંડું કામ;
રૂડાનું રૂડું રહે, નિર્મળ જુગમાં નામ. ૧૨૨
અતિ જેણે રૂડાં કર્યા, શોભ્યા સતવાદી સ્વર્ગ;
રુડાનું રૂડું થશે, વેદ લખાણા વર્ગ. ૧૨૩
ભૂંડું કરનારા ભોટશે, ઠરે નહિ એકુ ઠામ;
આ ઉગ્યા આ આથમ્યા, કરતા કુડા કામ. ૧૨૪
અતિ સુખ પામી શારદા, ભાંગી શિવશર્મા ભૂખ;
તે વેળા તેણી ઘડી, દારુણુ પ્રગટયું દુઃખ. ૧૨૫
અમૃતનું તે વિષ થયું, થયું શ્વેતનું શ્યામ;
કથીર થયું કંચનતણું, રુઠ્યા જે શિર રામ. ૧૨૬
વિવાહનું વરમી થયું, માહ જોર થયું મંદ;
પણુમાસીક પંચમાસીનું, જો જો ગત ગોવિંદ. ૧૨૭

ઉદયનું આથમવું થયું, ઉજેસ થયો સૌ અંધ;
શોક થયો બહુ હર્ષમાં, ધર્મમાં પ્રકટયો ધધ. ૧૨૮
મધ્યાન સંધ્યા કારણે, ગયો વરરાજા વર્ત;
જળમાંથી નાગે ડસ્યો, મેળે પામ્યો મૃત્ય. ૧૨૯
પ્રહર એક પરણ્યે થયો, જીવ તજ્યો જરૂર;
હસ ઉડ્યો હબુરથી, ગયુ ચૈન્યનું નૂર. ૧૩૦
સમિપ હતા જે સાથીઆ, ધાર્યું તેણે દ્રષ્ટ;
કંઇક સુધી તો કળકળ્યા, કાયે પ્રગટયું કષ્ટ. ૧૩૧
કંકોતરી થઇ કાળોતરી, કહી પેર જઇ ઘેર;
સમજી સરવે શારદા, પરણ્યાની ભુંડી પેર. ૧૩૨
હર્ષમાં વૃષ્ટિ શોકની, ફળ લાગ્યાં જબ ઝેર;
ચતુરાઇ ત્યાં ચાલે કશી, વિસ જન્મનું વેર. ૧૩૩
જન સર્વે જોવા ગયા, સૌકો પામ્યા શોક;
જીવ ગયો જામાત્રનો, ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય કહે લોક. ૧૩૪
ઉપાય નહિ એકુ તેહનો, જીવ્યાનો નહિ લાગ;
વાર લાગે વહાલા કહે, દીજે અગ્નિ દાધ. ૧૩૫
જેને હિત હોય જેટલુ, તેટલુ ટલવે તન;
કુટે પીટે કળકળે, વળતું વાળે મન. ૧૩૬
અન્ન પાણી કો નવ તજે, તજે ન તડકો ટાઢ;
ખારું પાણી નવ પીએ, રુદન કરે લબાડ. ૧૩૭
સગા વહાલાં સહોદરાં, સૌને નહિ કો સાથ;
હીરા માણેક મોતિયા, અવનીમાં રહે આથ્ય. ૧૩૮
મૃત્ય દીઠે માઠું થયું, નડે પ્રિય જનને પ્રીત;
કર્યું કામ સૌ કળકળ્યાં, મનુષ્યાચારી રીત. ૧૩૯
અવની આદ્ય અંબર અદિક, જો કાંઇ ઉથને હોય;
કરે ઉપાય તેનો કશો, મુવું ન જીવે કોય. ૧૪૦
કાં રાંક કાં રાજવી, હરિ સમોવડ હોય;
કાં સિદ્ધ કાં સાધવી, મુવાં ન જીવે કોય. ૧૪૧
કાં દેવ કાં દાનવી, જશવંતા જરપતિ જોય;
સૂરપૂર જાતી સતી, મુવાં ન જીવે કોય. ૧૪૨
જળ સ્થાનક સ્થળ નિપજે, કથીરનું કંચન થાય;
મુવાને જીવાડવો, ન મળે એકુ ઉપાય. ૧૪૩
જ્ઞાની ને વળી ગુણનિધિ, વિપ્ર ને ભણિયો વેદ;
શિક્ષા દીધી સર્વને, ભાગ્યા મનના ભેદ. ૧૪૪

દાણો પાણી દિલચલી, દશાયે ખરચ્યો દામ;
માનવી મન વાળી રહ્યાં, કરી કલ્પાંત તે ઠામ. ૧૪૫
શારદા કન્યા શુભ સતી, રૂપ તણી રિખ રેખ;
બાળ રંડ રહી બાપ ઘર, વિધવા કેરો વેશ. ૧૪૬
મનવાળ્યું તે માનની, જીવત લીધો જોગ;
કાયા વશ કરી કામની, ભાવે તજીઆ ભોગ. ૧૪૭
ભસ્મ ચોળે નિત ભામની, ગોપીચંદન ભાળ;
અહર્નિશ જપ ઈશ્વર તણો, રામ કૃષ્ણ ગોપાળ. ૧૪૮
ઇન્દ્રિ વશ આપે કરી, સર્વે તજીયા સ્વાદ;
કાળક્ષેપ કરે કામની, અંતર નહિ ઉન્માદ. ૧૪૯
વેઠે દુખ બહુ બાળીકા, વનિતા જોબન વેશ;
કરૂપ કર્યું કાયાતણું, સુખ ન ભોગવે લેશ. ૧૫૦
પેટ ભરે પિતા ઘરે, કરે શિવ પૂજન કામ;
અવિદ્યા અગ એકે નહિ, નિત્ય જપે હરિ નામ. ૧૫૧
અનેક દિવસ એમ વહી ગયા, ધાર્યો રૂડો ધર્મ;
જૈમુન્ય ઋષિ એક આંધળો, ભમતો આવ્યો બ્રહ્મ. ૧૫૨
તેજસ્વી એ અરૂણવત, અંધો અને અપગ;
કંધ તુંબી કર લાકડી, શિષ્ય એક છે સંગ. ૧૫૩
ભટકે ભિક્ષા કારણે, પેટ કારણે પેર;
અચાનક તે આવિયો, શારદા કેરે ઘેર. ૧૫૪
આવી દ્વાર ઉભો રહ્યો, દીધો આશીર્વાદ;
એટલે કાને સાંભળ્યો, શારદા કુંવરી સાદ. ૧૫૫
આતિથ્ય આવ્યો આંગણે, જો તે નિર્મુખ જાય;
સુકૃત હોય શત વર્ષનું, પ્રલય પલકમાં થાય. ૧૫૬
પ્રસન્ન રહે આતિથ્ય જો, પરમેશ્વર પ્રસન્ન;
નિર્મળ જન તો નિરખશે, દેવરૂપ દર્શન ૧૫૭
શાસ્ત્ર શાસ્ત્ર સુણે સકળ, નિર્મળ કુળની નાર;
આતિથ્ય જનને આપવા, બાળા આવી બહાર. ૧૫૮
બાહે ગ્રહી બેસારિયો, આપ્યું શુભ આસન;
ભક્ત્ય કરી ભલી ભાતથી, ભાવતાં દીધ ભોજન. ૧૫૯
ખાનપાન સન્માન શુભ, ખાટ તળાઈ સેજ;
પોઢાડયો પ્રીતે કરી, હૈડે આણી હેજ. ૧૬૦
શિવ રૂપ જાણી સેવા કરે, વારું સંભળાવે વાત;
માત તાત શિક્ષા કરે, પરવરજો પ્રભાત. ૧૬૧

અરૂણોદય તે ઉઠિયો, કુળાચાર શુભ કર્મ;
બમણી ભક્ષ્ય બીજે દિવસ, ધાર્યો રુડો ધર્મ. ૧૬૨
સુંદર વસ્ત્ર સોહામણો, દીધાં દક્ષણા દાન;
અમૃત મેવા અતિ ઘણા, પ્રીતે આપ્યાં પાન ૧૬૩
આભૂષણ ઓપાવિયાં ડગલા ટોટી, દીધ;
પ્રદક્ષિણા દઈ પાગે નમી, કામનિ કરુણા કીધ. ૧૬૪
અંધા આખ્ય દેખે નહિ, વપુએ નહિ વિચાર;
સધવા કે વિધવાતણો, શાથી જાણે સાર. ૧૬૫
ચીર પહેર્યાં કે ચીંથરાં, રિધ ગ્રહી કે રાખ;
દેહ અંધ દાખ્યો નહિ, ભાખી અજાણે ભાખ્ય. ૧૬૬
આખ સાથે અક્કલ ગઈ, ગઈ સાન ને શર્મ;
અઘોર પાપે અંધાપણ, કુડું જ્યારે કર્મ. ૧૬૭
નર્ક દુઃખ છે દોહલુ, દઢ અધર્મથી ધંધ;
ત્રીસ ઘણું દુઃખ તે થકી, આખ અપગા અંધ. ૧૬૮
અર્ઘ્ય પાદ્ય પૂજા કરી, સુધા સુખડના સોડ;
ઋષિ રીઝયા રુદિયા વિરો, પહોંચ્યા મનના કોડ. ૧૬૯
જૈમુન્ય કઈ જાણે નહિ, અક્કલ ન ઉપની અર્ધ;
વિધવા કે સધવા સતી, બાળ યૌવા કે વૃદ્ધ. ૧૭૦
ભોળો ને વળી બ્રાહ્મણો, ઘરડો ને ગુણવંત,
બોલિ જાણ્યું નહિ બાપડે, સત્ય શિરોમણિ સંત. ૧૭૧
કુડ કપટ કશે નહિ, વિવેક વિચાર કે વાદ;
હર્ષ હેત ઉલટ થકે, દીધો આશીર્વાદ. ૧૭૨
પાગે લાગી પ્રેમદા, પામે માત ને તાત;
સગા સહોદર સૌ મળ્યાં, વિપ્રે કીધી વાત. ૧૭૩
અખંડ સૌભાગ્ય તુજને હજો, પુત્ર તણે ઘેર પુત્ર;
રાજ્ય કરો સ્વામી સહિત, ઘણી લક્ષ્મી ઘર સૂત્ર. ૧૭૪
અખડ ચૂડો ને ચાંદલો, અખડ નર ને નાર;
અખંડ વહુ ઘેર દીકરો, કહે એમ વારવાર. ૧૭૫
નિચુ જોઈ નારી કહે, શેકટ શો એ ધંધ;
હું તો વેશ વિધવા તણો, આખ ન દેખે અંધ. ૧૭૬
લવ કરો લેખાવની, કહે ન ડાહ્યા કોય;
આંખ ફુટા દીસે ઘણા, હૈયા ફુટ કોઈ હોય. ૧૭૭
પાણી ખુવો પોતાતણું, ખુવો છો જશની જાગ્ય;
વિપરીત વાણી શું વદો, અક્કલમાં ઉઠી આગ. ૧૭૮

કુંણ ધણીઆણી કુણ ધણી, કોણ પુત્રી કોણ પુત્ર;
હું વિધવા છું વિપ્ર સુણ, ક્યાંથી ઘર ઘર સુત્ર. ૧૭૯
પરણ્યા કેડે પ્રહર એક, દેહે વાધ્યો દર્પ;
કાયામાં ઘણું કળકળી, સ્વામીને ડસીઓ સર્પ. ૧૮૦
પૂર્વ જન્મ પાપે કરી, વિધવા થઇ છું વેશ;
ચિંતની કહે નહિ ચુડલો, શિર મુડાવ્યા કેશ. ૧૮૧
લવ કરી લેખાવની, બોલ્યા જૂઠાં બોલ;
વચન અફળ તુજ વૃદ્ધનું, તે નહિ તારું તોલ. ૧૮૨
વચન ભ્રષ્ટ તુજ વૃદ્ધનું, વિવેકિ બોલો વાણ;
વાંક નથી કંઇ તમ તણો, આંખો હિણ અજાણ. ૧૮૩
વાંક એ વિધાતા તણો, તજના મજના પાપ;
લક્ષણ હિણ લજવી મુને, પાસે માને બાપ. ૧૮૪
પહોંચી આશીષ તમ તણી, સાંભળે છે સૌ સાથ;
વાટ ઉઠી તુજ વેદમાં, છો કોઇ આપ અનાથ. ૧૮૫
નાસી જાઓ આ નગરથી, માંહદેખાડો પુંઠ;
બીજીવાર રખે બોલતા, મેળી રાખો મુઠ. ૧૮૬
ઋષિ કહે રામા સુણો, અજાણે કહ્યું છું એહ;
વચન ન જાએ માહરું, નિશ્ચય નિઃસંદેહ. ૧૮૭
રવિ ઉગે જો પશ્ચિમે, વહે દક્ષિણમાં ગંગ;
બ્રહ્માંડ સહિત ભૂમિ ડગે, વચન ન થાએ ભંગ. ૧૮૮
અર્ણવ મર્યાદા મૂકશે, કિરતારનો જ્યારે કોપ;
ખ ક્ષિતિ થાએ એકઠાં, પણ લહો વચન નહિ લોપ. ૧૮૯
શેષ નાગ સળકે કદા, ડોલે દશ દિગ્પાળ;
ઉલટ સુલટ અવની ફરે, વચન ન જાએ આળ. ૧૯૦
વિપ્ર બોલો શીદ વાધતુ, માર્ગે જાઓ મહારાજ;
ફરી ફળ જો કાઢશો, લોપે કોઇક લાજ. ૧૯૧
શૃંગ ગયાં જ્યમ ઉંટના, ગયો અર્ણવ જળ તોલ;
વંશ જાય જ્યમ વાંઝનો, ગયો તમારો બોલ. ૧૯૨
ગયા સ્તંભ આકાશના, ગયો જૂઠાનો કોલ;
શીલ ગયું ગુણિકાતણું, ગયો તમારો બોલ. ૧૯૩
દરિદ્રનું ડહાપણ ગયું, લંપટની ગઇ લાજ;
તે રીતે બોલ તવ ગયો, માનોને મહારાજ. ૧૯૪
સંધ્યા દ્વિજનું બ્રહ્મત્વ ગયું, ગયું દંભીનું દાન;
વચન ગયું તમ વૃદ્ધનું, મિથ્યા રાખો માન. ૧૯૫

આંખો ગઈ જ્યમ અંધની, ગયા બધિરના કાન;
તેમ વચન તારું ગયું, મિથ્યા રાખે માન. ૧૯૬
અરુણ ઉદય તિમિર ગયું, લોભી પુણ્ય ન મૂળ;
તે રીત વચન તારું ગયુ, નથી ડાળ કે મૂળ. ૧૯૭

ચોપાઈ.

હિત જન સર્વે સુણતે હસ્યા, વિપ્ર બોલ મનમાંહિ વસ્યા;
ગુણુ વચન તમારું ગયુ, આળપંપાળ ડહાપણુ થયું. ૧૯૮
ફળ તારા બોલ્યાનું ફોક, હસે લક્ષધા તુજને લોક;
પતિ મુવાં થયાં વર્ષ પાંચ, સત્ય વાત કહીએ સાચ. ૧૯૯
દેવિનો વર નાગે ડસ્યો, સંદેહ નથી એ વાતે કસ્યો;
બાળી ભસ્મ કીધો તેહને, દુઃખ પામી દુનિયાં દેહને. ૨૦૦
દેશ દેખતાં દહન જ કર્યો, પુનર્જન્મ હશે અવતર્યો;
તરુણીએ કીધું સૌ ત્યાગ, વિધવા વેશ ગ્રહ્યો વૈરાગ. ૨૦૧
ખોટો ધંધ કશો નવ ખપે, જુવતિ પંચાક્ષર નિત જપે;
ઘર મૂકી નવ જાયે બહાર, નિર્મળ કુળની છે એ નાર. ૨૦૨
જુવતિ કો સામુ નવ જુવે, પુણ્ય કરીને પાતિક ધુવે;
સતીપણું સીતાથી ઘણુ, ભાવ ભેદ કાંયે નવ ભણું. ૨૦૩
તમે કથન અજાણે કહ્યું, સતી શારદાએ તે સહ્યું;
જાતા હો ત્યાં સુખે જાઓ, શાને કાજે દુઃખિયા થાઓ. ૨૦૪
વૃદ્ધ વેશ ને અધા આંક, નથી વિપ્ર તમારો વાંક;
કથન સારું મનાવા કહ્યુ, તે તો સર્વે વહેતુ ગયું. ૨૦૫
કળકળ્યો વિપ્રને ચઢિયો કોપ, લજ્જા વચન થયું મુજ લોપ;
જશ ગયો ને લાગી જ્વાળ, કાયામાં પ્રગટ્યો બહુ કાળ ૨૦૬
વિપ્ર કહે વચન મુજ વટે, જરૂર જીવવું તો નવ ઘટે;
પ્રત્યક્ષ જોશો સૌ પારખું, સિદ્ધ બોલ્યો કૌતુક સારખુ. ૨૦૭
કદી મેં ભૂલે ચૂકે કહ્યુ, તો એમાં શું તારું ગયુ;
વનિતા કહું તે કરને વ્રત, કાયા કલ્યાણ તુજ થાશે તર્ત. ૨૦૮
ચિંતની તુજ ટળશે ચિંતાય, ન કરે તો આપું હત્યાય;
કામની કહું તે કરને કામ, ઉમા માહેશ્વર વ્રતનુ નામ. ૨૦૯
ઉમા માહેશ્વર વ્રત આચરો, કોડવસા કહું તમ કરો;
વિશંભર સેવે દુઃખ વામિયે, પ્રૌઢાં પુણ્ય પ્રીતે પામીએ. ૨૧૦
કોટિ બ્રહ્માંડ તણો કિરતાર, સફળ થાય તારો અવતાર;
અવની આકાશ પવન ને પુર, નારાયણનું સઘળે નૂર. ૨૧૧

પલક એક પરબ્રહ્મનો થાય, કોટિ કલ્પ મનુષ ભવ જાય;
કોડ બ્રહ્માંડ નવાં નિત કરે, હરિહર દુઃખ સર્વેનાં હરે. ૨૧૨
વનિતા રાખો દૃઢ વિશ્વાસ, પંડિત કહે રહું તુજ પુર પાસ;
વચન બોલ બોશિકળ થશું, જશ ગ્રહી દુઃખ ટાળી જશું. ૨૧૩
માનની બોલ રાખો માહરો, સાચે શ્રેય થશે તાહરો;
સાચી પેરે દીજે શીખ, વ્રત કરતાં રાખો મા બીક. ૨૧૪
હસે તેને હસવા દીજીએ, ઉમા માહેશ્વર વ્રત કીજીએ;
પ્રેમદા તેને પ્રણમી પાય, જડી સુને જશાવતી જાય. ૨૧૫
ઉમા માહેશ્વર વ્રત કેમ કરૂ, કિયે દિવસથી એ આચરૂં;
કોણ નક્ષત્ર ને કોણજ વાર, કોણ માસ તિથિ છે સાર. ૨૧૬
કોણ ઇષ્ટ ઉપાસીક સેવ, કોણ પૂજવો દૈવત દેવ;
વેદ ધર્મ જે જાણો જયથા, કહો મુને માંડીને કથા. ૨૧૭
કહો વિધિવત રહો આદિશ, કોણ પ્રકારે પૂજું ઇશ;
શા શા પુણ્ય કરું શા દાન, કેવો ધર્મ ને કોનું ધ્યાન. ૨૧૮

દોહરા.

માર્ગશિર કે ચૈત્રમાં, શુક્લ પક્ષ શુભ વાર;
તિથિ આઠમ કે ચૌદશ, પુષ્ય નક્ષત્રે સાર. ૨૧૯
અષ્ટ દળ તાંદૂળનું કરો, કળશ સ્થાપી કર જોડ;
સુવર્ણમય બે મુર્તિયો, ઉમા સાથે હર જોડ. ૨૨૦
શ્રી ફળ સોપારી સહિત, તાંબૂળ વસ્ત્ર વિવેક;
બાહ્ય દશાની ભાવના, ઇશ્વર જાણો એક. ૨૨૧
શીળ સંતોષ સુધર્મથી, પૂજા પદ્ધત પાઠ;
એક વર્ષ એમ આચરો, માનની મારે માટ. ૨૨૨
તજો કામ ને કલ્પના, તજો લાલચ ને લોભ;
તજો અહપદ પ્રેમદા, ક્ષણું ન પામો ક્ષોભ. ૨૨૩
મન મારી મન વશ કરો, હેડું રાખો હાથ;
તન મન ધન અર્પણ કરો, ઉમા માહેશ્વર સાથ. ૨૨૪
પંદરે પંદર દિવસે, ઉપવાસ પૂજન કામ;
ઉમા માહેશ્વર વ્રત એ, નિર્મળ રુડું નામ. ૨૨૫
ઉદ્યાપન એક વર્ષનું, જ્યારે પૂરું થાય;
હોમ હવન બ્રાહ્મણ જમે, એ વ્રત એમ કરાય. ૨૨૬
પ્રસન્ન થશે પરબ્રહ્મએ, કળી ચકે નહિ કોય;
વીસલક્ષ જન્મ વૈભવ મળે, વિધવાપણુ નહિ હોય. ૨૨૭

મહારાજ રહો આ ગામમાં, વિવેક કરાવો મત;
શણુ ગાંઠ બાંધી સુંદરી, તે વેળાએ તર્ત. ૨૨૮
પંડિત રાખ્યો પ્રીતથી, લેશ ગણી ન લાજ;
માત તાત ને વાત કહી, કહો તો કરીએ કાજ. ૨૨૯
ના કહો તો નિશ્ચે મરું, પિંડ ધરું નહિ પ્રાણ;
સાચી વાત વપુ વસી, વિપ્ર તણી વરવાણ. ૨૩૦
માતા પિતાએ મન ધર્યું, ધર્મવતી દ્રઢધીશ;
ના કહેવે નિશ્ચે મરે, સ્ત્રીહત્યા હોય શીશ. ૨૩૧
સજ્જન મળ્યા સૌ એકઠા, વચન કહ્યાં વિવેક;
વનિતા વ્રત સુખે કરો, ન્યાય શાસ્ત્રનો નેક. ૨૩૨
ઋષિ રાખ્યો ઘેર રોખમાં, આપે નિત અન્ન દાન;
ગાયત્રી જપ માંડિયો, શિવ પૂજન સન્માન ૨૩૩
મનોહર માર્ગશિર માસમાં, શુદ્ધ આઠમ ગુરુવાર;
પુષ્ય નક્ષત્રે પ્રીતથી, થાપ્યા દેવ દાતાર. ૨૩૪
જે ન્યમ લખિયુ શાસ્ત્રમાં, રાજસ ખેરચી રિદ્ધ;
વિપ્રે વ્રત મંડાવિયું, જૈમુન્ય સાચો સિદ્ધ. ૨૩૫
પ્રીતે નિત્ય પૂજા કરે, પંદર દિવસે પુણ્ય;
તન મન શિવને સોંપિયું, નેક રહી નહિ નૂન્ય ૨૩૬
સૂત કહે શૌનક સુણો, મહાદેવ તણો મહિમાય;
શિવ પુરાણ સુંદર કથા, સુખ સાગર સીમાય ૨૩૭
જન્મ મરણ જોખમ ટળે, ટાળે જમમાં દુઃ;
અષ્ટાદશ અધ્યાય આ, ભવ બ્રહ્મોત્તરખંડ. ૨૩૮
ગાય શીખે ને સાભળે, ભણે ગણે કરી ભાવ;
ભવ જળમાં બૂડે નહિ, નૌતમ એવું નાવ. ૨૩૯
શિવ પૂજન સૌ કો કરો, વિવિધ પ્રકાર વિલાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૨૪૦

શ્રી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'ઉમા માહેશ્વર વ્રત કથન' નામનો અષ્ટાદશોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૧૯ મો.

દોહરા.

પ્રથમ પૂજું પરબ્રહ્મને, સેવું શારદ શક્ત્ય;
જાપ જપુ જગદંબનો, જાયો સરવે જક્ત.

વિદ્યા રૂપી વિરંચીને, વર્ણવ્યા ચારે વેદ;
વળતી ત્રુઠી વ્યાસને, ભણિયા ભારત ભેદ. ૨
આદ્ય, મધ્ય ને અંત પણ, અકલદેવણી આપ;
પંડિત કહેવાણા પ્રીતથી, એ ઇશ્વરી પ્રતાપ. ૩
દીવડું દીસે ચાલવું, વાણીતણી વિગત્ય;
તે કાયે સુઝે નહિ, સહાય નહિ જો શક્ત્ય. ૪
લક્ષ્મીવર લક્ષ્મીવડે, શક્તિથી શિવ સ્હોય;
બ્રહ્મા બ્રહ્માણીવડે, પૂજાતા જગમાં જોય.* ૫
પુરુષ થકે છે પ્રકૃતિ, પ્રકૃતિ થકે પુરુષ;
અદિકું ઓછું ઇમાં નથી, મમત કરે તે મૂરખ. ૬
બીજ થકી સૌ નિપને, વૃક્ષ થકી હોય બીજ;
આગળ પાછળ એક નહિ, રૂડા સુણવે રીઝ. ૭
નારી વણ નર એકલો, વેદ ન વાધે વંશ;
વર વિણુ વનિતા વાંઝણી, પાપતણો પ્રશંસ. ૮
વિશ્વભરથી વાધી વિગત, જગદંબે જાયું જક્ત;
એકીભૂત એ જાણવાં, સાચાં શિવ ને શક્ત. ૯
મમત કરે તે મૂરખા, હરીહર એ છે એક;
ઉમા લક્ષ્મી એ એક છે, વિચાર ગ્રહે વિવેક. ૧૦
સૂત કહે શૌનક સાંભળો, કહું બ્રહ્મોત્તરખંડ;
જનમ મરણુ ત્રેખમ ટળે, ટળે યમદૂતના દંડ. ૧૧
મનવાંછિત માગ્યાં મળે, ધર્માર્થ કામ ને મોક્ષ;
પૂરણ પાપ પ્રલય કરે, દાખો નહિ કોઉ દોખ. ૧૨
ઓગણીસમા અધ્યાયની, કહું કથા કરજોડ;
કૌતુક તેમાં કારમા, જશ ઉપાર્જન જોડ. ૧૩
વેદ વચન વાણી વિમળ, શાસ્ત્ર પુરાણે સાખ;
શિવ પુરાણુ માંહિ સ્તવન, ભવ બ્રહ્માની ભાખ. ૧૪

ચોપાઈ.

ગુણીજન રહ્યો ગુણવંતી ઘેર, પ્રીતે પૂજા માંડી પેર;
કોડે વરણુ વિપ્રનાં કીધ, દાન દક્ષિણા બોહ વિધ દીધ. ૧૫
ધ્યાન. ધરણીધરનું ધર્યું, કરુણાનિધનું સ્થાપન કર્યું;
સમુહુર્ત આવ્યો જે દીશ, સ્થાપ્યા તવ ઉમાપતિ ઇશ. ૧૬

* પ્રત ૪. "કળી શકે નહિ કોય."

પુરણ પ્રીત માંડી પ્રેમની, હેત પ્રતિમા કીધી હેમની,
સહજ પૂજન તો નીતે કરે, પન્દરે દિવસ મંડળ ભરે ૧૭
તે દિન અદિકા ઉત્સવ થાય, શિવના ગુણ શિવ સેવક ગાય,
વાજે ઢોલ મૃદંગ નિશાણ, પ્રમદા પુણ્યવતી પ્રમાણ ૧૮
લક્ષધા જોવા મળિયા લોક, શામાએ તો તજીઓ શોક,
કોઈ સ્તુતિ કોઈ નિંદા કરે, ધર્મવતી મન લવ નવ ધરે ૧૯
એક મનને એક જ ચિત્ત, પરબ્રહ્મ પૂજે આણી પ્રીત,
છક બળ ભેદ સર્વે છાંડિયુ, ઉમામહેશ્વર વ્રત માંડિયુ ૨૦
મનસા વાચા કાયિક કામ, નિમેષ નિમેષ ઉમા શિવ નામ,
એમ કરતા સંવત્સર થયુ, કોટિ જન્મનુ પાતિક ગયુ ૨૧
ઉદ્યાપન કીધુ જે દીશ, પુજ્યા તવ ઉમાપતિ ઈશ
વર્યા વિપ્ર વારુ વેદિયા, બ્રહ્મવિદ્યાના જે ભેદિયા ૨૨
મનોહાર ત્યા પૂરણ કીધ, દાન દક્ષા રિધ્ધિથી દિધ,
મધ્યરાત્રી તે માનનિ, ધરે ધ્યાન શિવનુ કામનિ ૨૩
રૂડો અધ બેઠો છે ઋષિ, મહાદેવ મંત્ર જપે છે મુખિ,
મહાદેવે વિચાર્યુ મન, શામાએ સોંપ્યુ તન મન ધન ૨૪
એ શામાનો ટાળુ શોક, સ્વર્ગ મૃત્યુ જાણે ત્રિલોક,
માત તાત ને જાણે ગામ, કરુ સર્વથા એનુ કામ ૨૫
ગુણ વધારુ ઋષિનો ઘણો, વધે મહિમા એ વ્રત જ તણો,
અભાગીની પહોંચાડુ આશ, પુરણ થાએ પુણ્ય પ્રકાશ ૨૬

દોહરા.

સ્થાપન કીધુ જે ઠામમાં, હેતે પ્રતિમા હેમ,
કુંભમાંથી પ્રગટયુ કારમુ, શિવલિંગ શુધક્ષેમ * ૨૭
જ્યમ આભથી ઈન્દુ નીસરે, ઝહળહકારે જ્યોત,
પ્રતિમાથી પ્રગટ થયું, ઉદયકાર ઉદ્યોત ૨૮
શતકોટિ સૂર્ય ત્યા ઉગિયા, જયજયકારે સૌ જોય,
જાણે ઈન્દુ અયુતધા, હર્ષ હેત બહુ હોય ૨૯
પ્રગટ થયા પોતે પ્રભુ, દેવાધિદેવ તે ઈશ,
કારણ કોટિ બ્રહ્માંડના, આદ્ય નિરંજન ઈશ ૩૦
ઉઘડી આંખ અંધા તણી, થયો દેખતો તર્ત,
પ્રથમ એને સફળે ફળ્યુ, વનિતા કેરુ નત ૩૧
કામ સરખી કાયા થઇ, ચાતુર નિર્મળ ચંદ્ર,
સઉ ઋષિમા શોભિનો, તેત્રીસ કોડમાં ઈન્દ્ર ૩૨

પ્રત ૪. ' પ્રમત્ત ઉપર પ્રેમ.''

વેદ જ્યારે વદને વસ્યા, દીઠું દિવ્ય દર્શન;
એ ઉનમ ત્યાં નવ રહી, પ્રભુ થયા પુર પ્રસન્ન. ૩૩
દેવાંશી દેહે થયો, અગમ નિગમ ગુણુ જ્ઞાન;
સકળ વાંતે સિદ્ધિ થઈ, ભૂત, ભવિષ્ય, વર્ત્તમાન. ૩૪
વિસ જન્મની વાર્તા, વસી વિપ્રને વાસ;
સ્તુતિ કીધી શૂળપાણુની, પહોંતી પ્રેમે આશ. ૩૫
કરતા હરતા કરણાનિધિ, ભરતા ધરતા ભોગ;
વિશ્વપતિ છે વિશ્વમાં, શિવ સિદ્ધિ સંજોગ. ૩૬
દુરમન સૌ ડરતા થયા, ધારણુ આવી ધીર;
પંચમહાભૂત કરતા પ્રભુ, નગ નાગ નવાણું નીર. ૩૭
કોટિ બ્રહ્મા કરતા તમો, ચૌદભવનના નાથ;
તું ભૂધર ધરણિધરા, સ્તુતિ માંડી બે હાથ. ૩૮
કરજોડી ઋખિએ કહ્યું, વિશંભર વિશ્વ વિલાસ;
આશાપુરી માહરી, પૂરો સ્ત્રીની આશ. ૩૯
જશ વાધે જ્યમ જગતમાં, વિધવાપણું ન હોય;
શારદા રુદ્ય સરખી ગણો, નિંદા ન કરે કોય. ૪૦
વૈભવ વાસવ સારખો, ધણી લક્ષ્મી ઘરસૂત્ર;
ઈશ્વર, એને આપિયે, પુત્ર તણે ઘેર પુત્ર. ૪૧
ઉમા સહિત ઈશ્વર હરખ્યા, નારીએ નિરખ્યા નેહ;
પુરાતન પાપ અક્ષય થયાં, થઇ દેવાંશી દેહ. ૪૨
જગત જનેતા જગતપત્ય, જગપાવન જગદીશ;
અનેક સ્તુતિ એવી કરી, પાગ નમાવ્યું શીશ. ૪૩
કરુણાનિધ દષ્ટે કામની, ભવતારણુ ભૂ ભૂપ;
દુર્લભ દર્શન દેવને, રામા દીઠું રૂપ. ૪૪
પંચવદન ત્રિનેત્ર ધર, ઈન્દુ ભાળ શીર ગંગ;
અર્ધાંગિ ઉમા વસ્યાં, શોભા સુંદર અંગ. * ૪૫
બાંહે વાસુકી બેરખા, હૈડે શેષનો હાર;
કાને કુંડળ ઝળમળે, અપરમપાર અપાર. ૪૬
સૂર્ય ચંદ્ર અગ્નિતણાં, તરતીબ નેત્ર એ ત્રણ;
અષ્ટ સિદ્ધ નવનિધિ રિધ, ચાતુર ચાલે ચરણ. ૪૭
વિષ્ણુ લક્ષ્મી વંદન કરે, બ્રહ્મા સ્તુતિ ભાખંત;
અર્ધાંગે ઉમા વસ્યાં, દિલમાં નિત્ય દાખંત. ૪૮

* પ્રત ૪. "સંગ."

જેના દર્શનથી ટળે, લક્ષ ચોરાશી ખાણ
.મહાદેવ નિરખ્યા માનની, પૂર્ણ ત્રિશળ છે પાચ ૪૯
ગદ ગદ કંઠ ગળી ગઈ, શોભા અદ્ભૂત સગ,
હવે મારે ઉનમ કશી, રાચુ રૂડો રગ. ૫૦
ધુમ્રપાની ધ્યાને ધરે, કાયા વેઠે કષ્ટ,
કોણ પુણ્ય પ્રગટ થયુ, ધરણીધર નિજ દ્રષ્ટ ૫૧
બ્રહ્મા થાક્યા ભણી ભણી, વર્ણી થાક્યા વેદ,
સ્વપ્ને શિવ નિરખ્યા નહિ, ભ્રમ્યા ભૂતળે ભેદ ૫૨
ખટ દર્શન હિંડે ખોળતા, નિમેષ ન નારાણ,
જોગી જગમ જશ જપે, પડિત કરે પારાણ. ૫૩
ધન્ય અવતાર ધન ભાગ્ય મુજ, ધન્ય માત ધન્ય તાત,
ઉમા માહેશ્વર વ્રત ધન્ય, ધન જશ રૂપી જાત ૫૪
ધન્ય વિપ્ર વિદ્યાનિધિ, ધન્ય બ્રાહ્મણનો ભાવ,
ધન્ય સુખ દુ ખ પુણ્યને, મળ્યું ભવ તરવા નાવ. ૫૫
ધન્ય પૂજન ધન્ય પ્રતિમા, ધન્ય ઋષિનું રૂપ,
ઉમા માહેશ્વર વ્રત ધન્ય, ધન્ય એ ભોળો ભૂપ. ૫૬
પરબ્રહ્મ પ્રત્યક્ષ બોલિયા, પ્રમદા પાગે લાગ,
અતર ઇચ્છા ઉપજે, મન ગમે તે માગ. ૫૭
ઉનમ કાંઈ રાખેશ મા, મનમા હોય જે હામ,
ઇન્દ્ર લોક વૈકુંઠવર, સ્થિર પદ આપુ ઠામ ૫૮
નરેન્દ્ર કરુ નવખડ નિધ, બ્રહ્મલોક ભરપૂર,
ચૌદ લોક ચિંતામણિ, જ્યાં લગ ચદ્ર ને સૂર. ૫૯
કહે કામની ઉનમ કશી, જુગતે જોડ્યા હાથ,
કોટિ બ્રહ્માડ કરનાર કૃત, નિરખ્યો ભોળાનાથ. ૬૦
જન્મ મરણ જોખમ જરા, ટળી ગયુ મુજ તર્ત,
પરબ્રહ્મ તમ પ્રતાપથી, સફળ ફળ્યુ મુજ વ્રત. ૬૧
સનકાદિકને સ્વપ્ને નહિ, બ્રહ્મા ભમે છે ભેદ,
નિરજન તમને નિરખીયા, વિખાણ્યુ જેના વેદ. ૬૨
ચર્ણારવિંદ એક ચિત્ત ધરુ, વૈકુંઠ કૈલાસે વાસ,
આ લોકે મુજ મન રહ્યુ, પૂર્ણ માયાનો પાસ ૬૩
વ્રત મુને સફળે ફળ્યુ શમ્યો મારો શોક,
વિપ્રતણી ગત શી થશે, લક્ષધા હસશે લોક. ૬૪
આશીર્વાદ વિપ્ર કહ્યો, અખડ સૌભાગ્ય એ પુત્ર
તેહ વચન કયમ થિર થશે, સાચો અક્ષર સુત્ર ૬૫

વ્રતતણું ફળ પામિયાં, સત સહસ્રધા સુખ;
વચન જાય એ વિપ્રનું, દારુણ તે તો દુઃખ. ૬૬
દુનિયાં વારી નવ રહે, હસું કરતામાં હાણ;
તરણાથી હળવો થશે, પંડિત તજશે પ્રાણ. ૬૭
તે હત્યા કયમ છૂટશું, વ્રતવ થાશે પુણ્ય;
બાકી તમ દર્શન થકી, નેક રહી નવ ન્યૂન. ૬૮
કથ મુવો કયમ જીવશે, પતિ વિણ ક્યાંથી પુત્ર;
ભાર રહેશે કયમ બ્રહ્મનો, સાચપણાનું સૂત્ર. ૬૯
પુત્ર પ્રસવતાં પાપ છે, વિશ્વ બાધામાં વક;
સત ક્યાંથી સ્વામી વિના, શિરપર ચઢે કલંક. ૭૦
એહ વાત નવ સભવે, માને નહિ જન કોય;
મુવાં ન થાએ જીવતાં, હાણ હસારત હોય. ૭૧
પરબ્રહ્મ કહે સુણ પ્રેમદા, તનથી શોક કર તાજ;
વિશ સહસ્ર વર્ષ ભોગવો, ભરતખંડનું રાજ. ૭૨
મહા માયાના વચનથી, હૈયામાં ઘણું હેત;
સ્વામીનાં સુખ ભોગવો, પરિવાર પુત્ર સમેત. ૭૩
સાત પુત્ર સલક્ષણા, પંડિત પ્રતાપિક પ્રૌઢ;
પરણ્યા પતિના વીર્યથી, ગુણસાગર ગુણગૂઢ. ૭૪
સમુદ્રાંત પૃથ્વીતણું, ભોગવો વિવિધ વિલાસ;
અંતે વિમાન વૈકુંઠનાં, ગિરિ કૈલાસે વાસ. ૭૫
કરજોડી કહે કામનિ, અચરજ એહ અપાર;
પરણી એક પ્રહરે મુવો, ભામનિ કહે ભરતાર. ૭૬
નાહો નદીએ નાહવા ગયો, સર્પે ડસિયો સાચ;
મૃત્યુ પામે તેને થયાં, પૂરણ વર્ષજ પાંચ. ૭૭
બાળી ભસ્મ તેને કર્યો, ઘણું દુઃખ પામ્યું ગામ;
તે મુજને ક્યાંથી મળે, એનું તે શું નામ? ૭૮
બુદ્ધિ વિણ બોલું અમો, રેખ ન કરશો રીસ;
કહો વચન તે કયમ ફળે, આપ કહોને ઈશ. ૭૯
હસારત બાધા દેશમાં, ઘણા અવગુણ સૌ ગાય;
માતા પિતા સહિતે મુને, દેશે દંડ જગરાય. ૮૦

ચોપાઈ.

નિર્મળ કુળની સાંભળ નાર, ફરી ફરી પૂછે શું સાર;
શિવ સાચું કહે છે સાક્ષાત, પૂર્વ જન્મની સાંભળ વાત. ૮૧

દાખ્યો દ્રાવિડ રૂડો દેશ, વનિતા વિપ્રની તુ સુવેશ,
જરવતી જોબનનું જોર, તન મન ધનથી રાખે તોર. ૮૨
અદિકો રાખતી તું અહંકાર, વશ વર્તિક બ્રાહ્મણુ ભરતાર,
શોકય તારે હુતી એક, તે ઉપર બહુ વૈર વિવેક ૮૩
કથને તો વશ વર્તિક કીધ, તન મન ધન તેનું તો લીધ,
કામણુ દુમણુ મોહણુ માર, વશ કીધો બ્રાહ્મણુ ભરતાર ૮૪
બેસે બેસાર્યો તુજથી જમે, કરે કામ જે તુજને ગમે,
તે નરને તુજ સાથે નેહ, બાંધી લીધો તેનો દેહ ૮૫
સ્ત્રી બીજીનો ન કરે સગ, ભોગ શોકનો કીધો ભગ,
વેર વનિતાનો કર્યો વછોહ, ધર્મ લોપ તેં કીધો દ્રોહ. ૮૬
ચિત્ત રહ્યું નહિ તારુ ચોકય, શતધા દુ ખ પામી તુજ શોક,
કામ વાસનાથી કળકળી, કો દિન સ્વામીશુ નવ મળી. ૮૭
અપુત્રવત ને રહી અભોગ, તેથી કાયામાં પ્રગટ્યો રોગ,
માનની દુઃખે પામી મૃત્ય, શાપ મરતા દીધો તુજ તર્ત. ૮૮
તુએ વાઝણી રહેજે ઘણું, તુજને વચન ફળજો મુજ તણુ
વળી એક બીજુ છે પાપ, એક ચિત્તે સાભળ તું આપ. ૮૯
કર્યાં કર્મ છૂટે નહિ કોય, જુવતિ તારુ પાતિક જોય,
પૂર્વ જન્મની છે પાપણી, શોકય વધ સાચી સાપણી ૯૦
તારી પાસે રહેતો એક બ્રહ્મ, સાચવતો સધ્યા ખટ કર્મ,
શિવ પૂજન કરતો તે સુખે, વેદ સાર ઉચરતો મુખે ૯૧
વનિતા હુતી તું જોમનવેશ, સમારતીતી શિરના કેશ,
હાવભાવ કટાક્ષ જ કરે, હેતે પુરુષતણા ચિત્ત હરે ૯૨
વિપ્ર પડોશી તારો જેહ, તેણે દીઠો એક દિન તુજ દેહ,
સ્નેહ કરવા આવ્યો તુજ સાથ, વિહ્વળ થઈ ઝાલ્યો તુજ હાથ. ૯૩
તિરસ્કાર તેં તેનો કીધ, મુખથી ગાળો દશવિશ દીધ,
વિપરીત તેને લાગી વાત, તેણે કીધી પોતાની ઘાત ૯૪
મરણુ સમે મન તુજમા રહ્યું, તુને પાપ બ્રહ્મહત્યાનું થયુ!
કોઈક કાળ તારો દેહ પડ્યો, જીવ અન્ય યોનિમાં જઈ અડ્યો ૯૫
કઈક વર્ષ ભોગવિયુ નર્ક, ઘણાં પાપમા તું થઈ ગર્ક,
કાંઈક પુણ્ય પ્રભાવે કરી, આ વિપ્ર મદિર અવતરી. ૯૬
તુજ નેહથી તે પામ્યો મૃત્ય, તે પ્રગટી પરણ્યો તો તર્ત,
પ્રણુતાં વોહોત મુવો તુજ સાથ, રણુસબધે ઝાલ્યો હાથ ૯૭
કોડવાર કહુ શુ કથી, નર એ તારો સ્વામી નથી,
અલ્પ આવ્યો ને અલ્પજ ગયો, તારો તુજને એ શીંફળ થયો. ૯૮

રડાપો દીધો કીધી રાંડ, માટી કહેવાણો મિથ્યા ભાડ,
તે તેને મારગ લાગિયો, વનિતા ઘાવ તુજને વાગિયો. ૯૯
શામા જાણી નવ કીધી સગ, નથી અભડાયુ તારુ અગ;
મહાદુ ખ પામી શોક જ મુઈ, તે હત્યા પણ પૂરૈં થઈ. ૧૦૦
કંઈક પુણ્ય પ્રતાપે કરી, ભલા બ્રાહ્મણ કુળમા અવતરી,
બ્રાહ્મણ આ ભિક્ષાને આવિયો, તે તારા મનમાં ભાવિયો ૧૦૧
તેણે વ્રત કરાવ્યુ તુને, મહાસુખથી મતોખ્યો મુને,
સકટ તારુ સર્વે ટળ્યુ, પાતિક પૂર્વે જન્મનું વળ્યું. ૧૦૨
તારુ સકટ આવ્યો ટાળવા, વચન પડિતતણુ પાળવા,
ઉતારવા માંથેથી ગાળ, પુર બાધુ કરશે પ્રતિપાળ. ૧૦૩
ઉપાયતેનો કહુછુ એક, વનિતા સાભળ ધરી વિવેક.

દોહરા.

પહેલા ભવ કેરો પતિ, પરણ્યો તારો જેહ,
તે પાંડરપુર અવતર્યો, નારી તુજશુ નેહ ૧૦૪
વશ કીધો જે વિપ્રને, સોંપ્યુ તન મન ધન,
અતકાળે તેનું રહ્યુ, માનની તુજમાં મન ૧૦૫
મરણે યા મતિ સા ગતિ, પુરાણ કહે એ પેર,
પડિત પાડરપુર વિશે, ગુણવત કેરે ઘેર. ૧૦૬
વિદ્યાવત તે વિપ્ર છે, સેવે છે શિવ શક્ત્ય,
અવિદ્યા એક નથી, બ્રહ્મવિદ્યામા ભક્ત ૧૦૭
સ્વામી મળે એ સ્વપ્નમાં, સુખ સાગર સજોગ,
પૂર્ણ સુખ પ્રમદા પતિ, ભાવતા ઉપભોગ. ૧૦૮
પૂર્ણ ગર્ભ તેનો થશે, સ્વામી તારો સૂત્ર,
બત્રીસ લક્ષણ આગળો, પામીશ તેથી પુત્ર. ૧૦૯
શિવની વાત એમ સાંભળી, ટળી તે નારિ ઘર્ણ,
એ સુખથી તો દુ ખ ભલું, એથી રૂડુ મર્ણ ૧૧૦
ત્રાહે ત્રાહે કહે તારુણી, શામા પામી શોક,
વચન શિવનુ નહિ ટળે, લક્ષણ હસશે લોક ૧૧૧
શિવ મહારાજા સાંભળો, અદિકો થયો ઉત્પાત,
વ્રતતણું ફળ પામીઆ, કરિશ નિજ તન ઘાત. ૧૧૨
શમણામાં લાડુ જમે, સહેજે પામે સુખ,
જાગે ત્યારે જીવડો, ભૂડી વેઠે ભૂખ. ૧૧૩
સાત કન્યા પરણે સ્વપ્નમાં, હર્ષ ઘણેરો હોય,
અથડાય જાગતાં એકલો, કથ કહે નહિ કોય ૧૧૪

પાંચ પુત્ર વૈભવતણું, સ્વપ્ને પામે સુખ;
વનિતા વહાણે વાંઝણી, માનવી ન જુવે મુખ. ૧૧૫
હેમ જડે બહુ હર્ષમાં, ઘણા દેખે છે ગર્થ;
વહાણે નવ ટળે વાણિયો, એકે ન સરે અર્થ. ૧૧૬
સુખ સજ્યા પોઢે સ્વપ્નમાં, ખાતે હીંચે ખાટ;
જાગે ત્યારે તરફડે, શિત ટાળવા માટ. ૧૧૭
સ્વપ્ન સાચુ હોયે નહિ, એ તો આડો અંક;
વચન તમારુ જો ફળે, કુડા ચડે કલંક. ૧૧૮
વ્રત મહારુ વહેતું ગયુ, ગયો બ્રાહ્મણનો ભર્મ;
સોવસા જાય સતિપણુ, ગયો નિયમ ને ધર્મ. ૧૧૯
આત્મહત્યા સદ્યે કરીશ, ગુણ જાશે સૌ ગર્ક;
વૈકુંઠતણા તો વાયદા, પડનુ પડશે નર્ક. ૧૨૦
પાપે પતિત આવીયો, પાપે કીધુ વ્રત,
પાપે તમો મુજને મળ્યા, નારી રોઈ તર્ત. ૧૨૧
પરબ્રહ્મ તવ પ્રસન્ન થયા, કોટિ બ્રહ્માડના નાથ;
ઉઠાડી આદર કરી, હેતે ઝાલ્યો હાથ. ૧૨૨
કરજોડી કહે કામની, એ તો મહા ઉત્પાત;
કલંક ઉપજે કુળ વિશે, વિપરીત ભુંડી વાત. ૧૨૩
સ્વપ્ન સાચુ કયમ માનીએ, કયમ માને લક્ષ લોક;
એ તો દુઃખનુ મૂળ છે, સમુદ્ર સમાને શોક. ૧૨૪
જાય સ્વપ્નમાં જાતરા, અડસઠ તીરથ માહ્ય;
જાગે તવ જંજાળમા, ઘરમાં ગોથાં ખાય. ૧૨૫
સ્વપ્નામાં હાથી ચઢે, ઘેર ઘોડા સુખપાલ;
જાગે જર દેખે નહિ, કૂટે નીત કપાળ. ૧૨૬
મહારુદ્ર કરે સ્વપ્નાવિષે, પોખે ચોરાશી નાત;
નિશા નિર્ગમે નેહથી, પાંગણ (?) નહિ પ્રભાત. ૧૨૭
ભોળા શિવ છો ભૂપતિ, અપરમપાર અપાર;
અસત્ય થશો જો પ્રીતથી, કરો શિર સંહાર. ૧૨૮
મા બાપ મુજને મારશે, પચાઇટાળી લોક;
અડધી અવનિએ ડાટશે, સજ્જન પામે શોક. ૧૨૯
મહાદેવ કહે શુંણુ માનવી, વચન મિથ્યા નહિ થાય;
સ્વપ્ન તારું સાચું થશે, તજ તું મન ચિંતાય. ૧૩૦
વર તારો છે વેગળો, જોજન ત્રણસે સાઠ;
પ્રત્યક્ષ પતિ મળશે તુને, વ્રત મહિમાને માટ. ૧૩૧

ચતુરા કલંક ચઢે નહિ, પલક ન બેસે પાપ;
સંકટ પડે સંભારજો, આવીશ આપો આપ. ૧૩૨
નમશે નરેન્દ્ર નવ ખંડના, દૂર જશે સહુ દુઃખ;
સતી કહેવાશે સર્વેથી, સ્વર્ગતણાં નિજ સુખ. ૧૩૩
જગ બાધામાં જાણશે, નિર્મળ નારી નામ;
ઉમા માહેશ્વર વ્રતથી, થિર પદ પામીશ ઠામ. ૧૩૪
પ્રેમદા પતિને પ્રીતથી, કહેશો જ્યારે વાત;
મનનો સંદેહ ભાગશે, સપૂત પ્રગટશે સાત. ૧૩૫
અલખત ભોગવ ઇન્દ્રની, વીસ હજારાં વર્ષ;
ઇકોતેર પરિયા સહિત, પ્રગટે પૂરણ હર્ષ. ૧૩૬
એમ કહી ઈશ્વર ગયા, પામ્યા અંતરધ્યાન;
બીજું કોઈ જાણે નહિ, મહાદેવતણાં એંધાણ. ૧૩૭
વિપ્ર હેતે વોળાવિયો, દાન દક્ષિણા દીધ;
કરજોડી કહે કામની, સાચા છોજી સિદ્ધ. ૧૩૮
જાણ થયું બહુ જગતમાં, વિપ્રને ફળીઉં વ્રત;
નર પંગુ અંધો હતો, થયો દેખતો તર્ત. ૧૩૯
વિપ્ર વૃદ્ધ વરવો હતો, થયો તે યૌવનવેશ;
કંચન જેવી કાયા થઈ, દાખ્યો બાધે દેશ. ૧૪૦
શારદાને સારું થશે, વિશ્વ વખાણે વર્ગ;
કંથ તો જાયે ક્યાં થકી, સુખ ભોગવશે સ્વર્ગ. ૧૪૧
પિયર માંય પોતે વસે, ગુણવંત પિતાને ઘેર;
સૂત કહે શૌનક સુણો, પ્રેમદાની કહું પેર. ૧૪૨
કૌતિક સરખું કારણ, મૂરખ નવ માને મન;
ઈશ્વર ઇચ્છા બળવંત છે, જાણે ડાહ્યા જન. ૧૪૩
કોટિ બ્રહ્માંડ ભાજે ઘડે, રચના રચે અપાર;
સાચું કરતાં સ્વપ્નનું, વિશ્વંભરને શી વાર. ૧૪૪
ક્યાં સંયોગ છે મધુરને, અગસ્ત કળશથી હોય;
વિચિત્ર વિશ્વંભરની ગતિ, કળી શકે નહિ કોય. ૧૪૫
નિદ્રાવશ નારી થઈ, સ્વપ્નમાં પામી સુખ;
ભરતાર પોતાનો ભેટિયો, દીઠું જાગતાં દુઃખ. ૧૪૬
અરે દૈવ આ શું થયું, શું કહેશે સંસાર:
શિવ વચન સાચું થશે, મહોકમ ખાઇશું માર. ૧૪૭
નિત નિત પ્રત્યે નેહથી, નર નારી સુખ નેટ;
વનિતાને તો વાધિયો, પુરણ ગર્ભ જ પેટ. ૧૪૮

રૂપ રગ વાધ્યું ઘણુ, વાધ્યું ઉરધર એન;
કટિ પશ્ચાત છે કારમુ, નૌતમ શોભે નેન. ૧૪૯
લજ્જા વાધી લક્ષધા, કોટિધા વાધી કાય;
અષ્ટ ધણુ ઉદર હતું, ચતુરા ચિંતા માહ્ય ૧૫૦
સદેહ ઉપજ્યો સર્વને, માત પિતા મન મેલ;
રડાપણુમાં સુખ શુ, ખોટા એનો ખેલ. ૧૫૧
દાવાનળ સરખુ દુખ થયું, હૈડેથી ઉતર્યું હેત;
કન્યા દીઠી કાગ્મી, વસત વૃક્ષવત્ વેત. ૧૫૨
રવિ વાધે ઉતરાયણે, દક્ષિણાયન વાધે મન્દુ;
રૂપ વાધ્યુ રામા તણું, સનિતા પૂરે સિંધુ. ૧૫૩
ષષ્ટ માસ છાનું રહ્યુ, થયુ જગ મધ્યે જાણ;
કલક ચઢયુ શિર કામની, પુર બાધે પ્રમાણ. ૧૫૪
માત તાતે વિચારીયુ, હણીએ તો તો હાણ;
સ્ત્રી હત્યા કયાં છૂટીએ, પડીએ નર્કની ખાણ ૧૫૫
એનું કર્યું એ ભોગવે, પ્રગટચા પાપ બહુ પુર,
વાત ચાલી સૌ વિશ્વમાં, હાકેમ તણે હજુર. ૧૫૬
નર નારિ મળિયા નિપ્રનાં, સજન સહોદર સર્વ;
ફટ ફટ કહે સૌ સર્વદા, ધણો આણી મન ગર્વ ૧૫૭
કુળ લજાવ્યુ કામનિ, શિર પર શામ કલક;
અગારો કુળમા અવતરી, આડો વાળ્યો અક. ૧૫૮
મુખ દાખવ માં માનની, પાપણિ પૂરણુ પેર;
કુવે પડરે કામની, ભક્ષ હળાહળ ઝેર. ૧૫૯
બાળ વ્રત એ તાહરુ, બાળ તુજ ભાવના ભક્ત;
બાળ અવતાર તું તાહરો, જૂઠી કહે જક્ત. ૧૬૦
દેખે તેવુ દુનિયા કહે, સોઢે જોવાને સાથ,
કાજળ કકુ કોટિધા, હેત સર્વને હાથ ૧૬૧
વનિતા વેશ લજાવિયો, વશ ઉઠાડી વાટ,
જાર વિષય જુગતિ કરી, દુર્ગતિ વાળ્યો દાટ. ૧૬૨
કહ્યુ હાકેમે હઠ કરી, બ્રાહ્મણનો નહિ રહે ભાર;
માનનીને જો મારશો, કોટિધા ખોશો કાર. ૧૬૩
અવતાર ધિક અભાગણી, ધિક્કાર જપ તપ વ્રત;
ધિક્કાર શાણીને સતીપણુ, તાત લજાવ્યો તર્ત. ૧૬૪
વિપ્રે વ્રત કરાવિયુ, ઈશ્વર તે તો આપ,
પ્રત્યક્ષ તેને પ્રભુ મળ્યા, પાપિણી તારા પાપ. ૧૬૫

એમ ભણે રિખ રાવળે, પાટવી પુર પ્રધાન;
નાત જાત નર નારિએ, અધિક કર્યું અપમાન. ૧૬૬
માત તાત મોસાળ પક્ષ, સગાંસંબંધી સાથ;
સ્થળ આગળ ઉભી કરી, બાંધીને બે હાથ. ૧૬૭
હસે રમે ઘણું હેતથી, હર્ષ ઘણેરો હોય;
ચિંતા ના'ણે ચિત્તમાં, જગત બધુ તે જોય. ૧૬૮
રાજા કહે રામા સુણો, બોલો સાચા બોલ;
જુઠામાં જશ નહિ રહે, તરત ઉતરશે તોલ. ૧૬૯
સાચે રાચે રામજી, સાચે રીઝે ઇશ;
સાચું બોલ તું સુંદરી, નરપતિએ નામી શીશ. ૧૭૦
જુવતી તારો જાર કોણ, નારિ કહે નરનું નામ;
તુજને મૂકું જીવતી, કુડું કીધું છે કામ. ૧૭૧
નારિ કહે નરપતિ સુણો, પરબ્રહ્મ મુને પ્રસન્ન;
ઉમા સહિત ઇશ્વર મળ્યા, દીઠું મેં દર્શન. ૧૭૨
વિશ્વંભર વ્રત પ્રતાપથી, પ્રગટ્યું પૂરણ પુણ્ય;
નારાયણ મેં નિરખિયા, નેક રહી નહિ ન્યૂન. ૧૭૩
મહાદેવે મુજને કહ્યું, પ્રેમદા પાગે લાગ;
ઉનમ કાંઈ રાખીશ માં, મન ગમે તે માગ. ૧૭૪
કરજોડી મેં તો કહી, વિશ્વંભર આગળ વાત;
વચન જાય છે વિપ્રનું, એ તો મહા ઉત્પાત. ૧૭૫
પ્રાણ તજશે એ પંડિતો, નર તો થશે નિરાશ;
તે હત્યા મુજને બેસશે, હેતે થાશે હાસ્ય. ૧૭૬
વરદાન દીધું વિશ્વેશ્વરે, ચિત્તની તજ ચિંતાય;
લક્ષ કરોડ વીસે વસા, અફળ વચન નહિ થાય. ૧૭૭
પ્રતાપ વ્રતનાં પુણ્યથી, પામીશ રુડો પુત્ર;
સ્વામી પહેલા ભવ તણો, સ્વપ્નામાં મળશે સૂત્ર. ૧૭૮
ભોગ ભોગવજે ભામની, નર ઉપર ધરજે નેહ;
પ્રત્યક્ષ તે તારો પતિ, તુજને મળશે તેહ. ૧૭૯
કર જોડીને મેં કહી, વિશ્વપતિને વાત;
અણ ઘટતું અદિકું થશે, વરતાશે ઉત્પાત. ૧૮૦
જખ મારે છે જગત સૌ, જખ મારે લક્ષ લોક;
સંકટ પડે સંભારજે, સમાવીશ તારો શોક. ૧૮૧
અંતરધ્યાન ઇશ્વર થયા, કીધું વિપ્રનું કામ;
કંચન જેવી કાયા કરી, જશ વાધ્યો ગુણ ગામ. ૧૮૨

સ્વપ્ન માંહિ સ્વામી મળ્યો, ભોગવિયા બહુ ભોગ,
ઉદર ગર્ભ મારે રહ્યો, સાચો એ સંજોગ. ૧૮૩
જૂઠું જાણો તો મારજો, સાચુ જાણો તો સાખ;
સૂર્ય ચંદ્ર બે સાખિયા, ભાખુ નહિ જૂઠી ભાખ. ૧૮૪
મહીપતિએ સાચુ માનિયુ, ધર્મ ધુરંધર ધીશ;
એને દુખ દઇ દુભીએ, તો તો કોપે ઈશ. ૧૮૫
ભોળાનાથ એ ભૂપતિ, કોટિ બ્રહ્માંડ કરનાર;
અવળાનું સવળુ કરે, એને શાની વાર. ૧૮૬
નગ્ન થઇ નાગો ફરે, રીઝે ચોળે રાખ,
સહજે આપે સ્વર્ગ સુખ, હજાર કરોડ લાખ. ૧૮૭
ન્યાલ કરે નિમેષમા, તિન તાંદુલથી તર્ત,
એક વર્ષ એણે કર્યાં, વનિતા જાતે વ્રત. ૧૮૮
નરપતિ કહે નિજ નાતને, કરો ગમે તે કાજ;
વનિતા જાતે વ્રતવતી, લોપુ નહિ એની લાજ. ૧૮૯
કામની જાતે બ્રાહ્મણી, એને પૂજ્યા ઈશ;
તમે તમારુ ભોગવો, શા માટે છેદુ શીશ. ૧૯૦
વદે વિપ્ર વાણી સઉ, કુડું એ છે કર્મ,
દંડો નહિ કેમ દેશ પતિ, ધરતી રહેશે શો ધર્મ. ૧૯૧
કાલે કોઈ બીજી કરે, ફદ રચીને ફેક;
કાન નાક છેદો તમો, લક્ષધા કહે એમ લોક. ૧૯૨
મહીપતિ કહે માનુ નહિ, વિપ્ર જૂઠી એમ વાત;
પામે દુખ જો પ્રેમદા, અતિ થાય ઉત્પાત. ૧૯૩
ઈશ છે પ્રત્યક્ષ એહને, નિશ્ચે માનો નિરધાર,
સ્વપ્નામાં સ્વામી મળ્યો, ભોગવ્યો ભવ ભરતાર. ૧૯૪
કિરતાર ચાહ્ય તેવું કરે, સો મણને કરશે શેર,
કીડીને કુંજર કરે, કરે તરણાનો મેર. ૧૯૫
મૂરખ સૌ માનો નહિ, કરો છો જૂઠાં જોર;
કિરતાર તમ ઉપર કોપશે, નથી ચતુરા એ ચોર. ૧૯૬

ચોપાઇ.

રીઝ થકી બોલ્યો રાજન, મેદની સઉ વિચારો મન;
સઉકા જેમ જાણો તેમ કરો, પૂજો કે એને પરહરો. ૧૯૭
એ કહે છે મેં પૂજ્યા ઈશ, તે ઉપર મ્હારે નહિ રીસ,
કદાચ સ્વપ્નું સાચુ હોય, તે માટે દુભો માં કોય. ૧૯૮

ભારે ન્યાતના બોલ્યા બ્રહ્મ, મુકાય કેમ અમારો ધર્મ;
સૌંઢા તે નારીને સાથ, એક કહે હું છેદું નાક. ૧૯૯
એક કહે હું છેદું કર્ણ, ચોથો કહે છેદું હું ચર્ણ;
નીચ એક કહે છેદુ નાક, વિપરીત વિપ્ર બોલે એમ વાંક. ૨૦૦
એક કહે તજાવો ગામ, ઠગ કહે એનો ફેડો ઠામ;
લખ લખ લવરી બોલે લોક, શ્યામાના મનમાં નહિ શોક. ૨૦૧
હર સંભારી હેતે હસે, ધર્મ ચૂકતા બ્રાહ્મણ ધસે;
શિવ મારો જો સાચો હશે, જખ મારતા સર્વે જશે. ૨૦૨
જાહાને મન જૂઠું હોય, રખે પાછી કાઢો કોય;
જેના મનને ફાવે જેહ, તેવા વાક્ય વદે જન તેહ. ૨૦૩
નિર્મળ નારી હું છું નેટ, પતિનો ગર્ભ રહ્યો છે પેટ;
વિપરીત બોલ વનિતાના વસ્યા, હડહડ સૌકો એને હસ્યા. ૨૦૪
સ્ત્રી ચરિત્ર કરે છે ઘણું, તોલ ઉતારો તરુણી તણું;
રામા ઉપર સૌ રૂઠીયા, અન્યાયી અંગ દમવા ઉઠ્યા. ૨૦૫
એક હાથે એક વળગ્યો ચર્ણ, એક છેદ નાસીકા પે કર્ણ
જૂલમ કરવા માંડ્યો જેટલે, કૌતિક એક થયું તેટલે. ૨૦૬

દોહરા.

કર જેણે સ્ત્રીના ગ્રહ્યા, ત્રુટ્યા તેના હાથ;
ગ્રહેતાં ચર્ણ પગ ત્રુટિયા, વિપરીત થઇ એમ વાત. ૨૦૭
મસ્તક ઝાલ્યું જેમણે, તેનું મસ્તક તર્ત;
કંઇને શિત જ્વર ચઢ્યા, મૃત્યુ પામ્યા તર્ત. ૨૦૮
નિંદા કરતા જે નારની, લાલચુ લોભી લંડ;
તે આન્ધ થઇને પડ્યા, દૈવે દીધો દંડ. ૨૦૯
નમતા જે જન નારીને, તે ઉગરીયા તર્ત;
બાકી સર્વે બાપડા, મેળે પામ્યા મૃત્ય. ૨૧૦
રાજા રામાની સ્તુતિ કરે, હું અપરાધી રાંક;
કરનારે કૃત ભોગવ્યું, ક્ષમા કરો મુજ વાંક. ૨૧૧
મેં તારું માન્યું ખરું, ઇશ્વર મોટા આપ;
શોભ્યો ગર્ભ સ્વામી તણો, ન માને તેનાં પાપ. ૨૧૨
સતી શોક સમાવિયે, ધારી રૂડો ધર્મ;
અલ્પ બુદ્ધિ શું ઓળખે, કુડાં જેનાં કર્મ. ૨૧૩
સ્થળ સ્થાને શિવ જળ કરે, જળ સ્થાને સ્થળ હોય;
શિવ કૃપાએ સૌ થશે, કળી શકે નહિ કોય. ૨૧૪

ગાલ વજાડે ગુણ વધે, આપે લાખ કરોડ,
નિર્મળ કરે નિમેષમાં, ક્ષણ માત્ર નહિ ખોડ. ૨૧૫
ધતુરો ચઢાવે ધન દીએ, પાનીય સમર્પે પુત્ર;
આર્ક ચઢી અલખત દીએ, ઘણી લક્ષ્મી ઘરસૂત્ર. ૨૧૬
વનિતા વ્રત કર્યું તમો, ઉમા માહેશ્વર નામ;
રાજ રાજેશ્વર રીઝિયા, કર્યું તમારું કામ. ૨૧૭
પાર ઉતારે પલકમાં વિશ્વંભરને શી વાર;
સ્વપ્નામાં સાચો મળ્યો, ભામની તુજ ભરતાર. ૨૧૮
સાચાં તમો જૂઠું જગત, કાં રાજા કાં રાંક;
શર્ણે આવ્યાં તારે સઉ, ક્ષમા કરોજી વાંક. ૨૧૯
શત્રુનો ગુણ માનજો, ચઢાવ્યું જેણે આળ;
ગુણ વાધ્યો બાધા ગામમાં, ઘડીમાં ઉતરી ગાળ. ૨૨૦
કલંક ચઢયું'તું કુળ વિષે, થયુ તે આળપંપાળ,
મહિમા વાધ્યો માનુની, ઘડીમાં ઉતરી ગાળ. ૨૨૧
ચપટ થશે કપટીતણું, હસશે તેને હાણ;
આરાધે તે ઉગરે, પાપી તજશે પ્રાણ. ૨૨૨
નિંદા કરશે એ નારની, વનિતાશુ રાખે વેર;
કીરતાર તે ઉપર કોપશે, કારમો થારો કેર. ૨૨૩
મર્યાદા રહી માબાપની, વાધી કીર્તિ કુળ ગામ;
પ્રગટ દીઠું જ્યાં પારખુ, નિર્મળ ચાલ્યુ નામ. ૨૨૪
કપટીએ કર જોડિયા, પાપી લાગ્યા સૌ પાગ;
અહંકાર તજ્યો સૌ અનમીએ, ઓલૈ સઘળી આગ. ૨૨૫
પુણ્યવંતા પૂજા કરે, ચતુરાને લાગે ચર્ણ;
વનિતાને વદે સહુ, વિપ્ર આદિ સૌ વર્ણ ૨૨૬
અધિક લે બાધા આખડી, બીજો નહિ ઉપાય;
ભાગ્યાં અંગ ભૂમિ પડ્યા, તે સ્તુતિથી સાજા થાય. ૨૨૭
માનતા ચાલી મડી વિશે, કો કહે ઉમા એહ;
આદ્ય શક્ત આ અંબિકા, દેવી કેર દેહ. ૨૨૮
જૂઠાનાં જોર ઉતારિયાં, પાપીએ ખોયા પ્રાણ;
અવતરીયા એ અંબિકા, જશ જગતમાં જાણ. ૨૨૯
એમ દિવસ બહુ વહી ગયા, પાકો ગર્ભ છે પેટ;
જન જાયે સૌ જાતરા, ગોકરણેશ્વર ઠેઠ. ૨૩૦
ગોકરણેશ્વર ગુણનિધિ, પૂજે પ્રાણી માત્ર;
દર્શન દુર્લભ દેવને, જન જાએ સહુ જાત્ર. ૨૩૧

માઘ કૃષ્ણ ચતુર્દશી, લક્ષ કોટિધા લોક;
મળે ત્યાં મોટી મેદની, શામે સર્વના શોક. ૨૩૨
જગત કરે સૌ જાતરા, દે મન ગમતાં દાન;
મનવાંછિત માગ્યાં મળે, મહાદેવ તણું બહુ માન. ૨૩૩
અસંખ્ય લોક છે સંઘમાં, ગામ પરગામ પ્રદેશ;
માત તાત સંગે ખરાં, શારદા નામ સુવેશ. ૨૩૪
દેવતાઈ ધરતી દાક્ષણી, સ્થિર પદ રુડો ઠામ;
ગોકરણેશ્વર શિવ સ્વયે, નારાયણ નિર્મળ નામ. ૨૩૫
ધનહીનને ધનવંત કરે, ચક્ષુહીન થાએ ચંદ્ર;
મૂરખ કવિતા કરે, અલ્પ કર્મનિ ઇન્દ્ર. ૨૩૬
સોમવતી અમાસ શુભ, સૂર્ય ગ્રહણ તે દીશ;
જગત કરે સૌ જાતરા, આદ્ય નિરંજન ઇશ. ૨૩૭
પ્રગટ પીઠ પરાક્રમી, પ્રત્યક્ષ દેવ પરબ્રહ્મ;
એહ સમાન એકે નહિ, ધારી જોતાં ધર્મ. ૨૩૮
નામ લેતાં નવનિધ દીએ, સેવા કરતાં સુખ સ્વર્ગ;
શિવ સમો દાતા નહિ, વેદ લખાણા વર્ગ. ૨૩૯
જન્મ મરણ જોખમ ટળે, શિવ દાતા સમર્થ;
શિવ સેવા સમજ્યો નહિ, વપુ ધર્યું તે વ્યર્થ. ૨૪૦
ગોકરણેશ્વર જાતરા, પૂજે તેને પુણ્ય;
શિવ સમીપ સદા રહે, ન રહે એકે ન્યૂન. ૨૪૧
મળી અસંખ્ય ત્યાં મેદની, અપરંપાર અપાર;
ત્યાં આવ્યો તો જાતરા, ભામનીનો ભરતાર. ૨૪૨
સ્વપ્ન માંહે એ સ્વામી મળ્યો, તનયા દીઠો તેહ;
શારદા કહે સ્વામી માહરો, નારીને પ્રગટ્યો નેહ. ૨૪૩
દહાડી સ્વપ્નમાં દેખતી, ભાવે કરતી ભોગ;
પ્રગટ દીઠો તે પતિ, જાત્રામાં મળીઓ જોગ. ૨૪૪
કૌતિક દીઠું કારમું, અચરજ પામી આપ;
કોને વાત કહી નવ શકી, પાસે છે માબાપ. ૨૪૫
વાતો કરતી વનિતા નિત, હેતે કરતી હાસ્ય;
તે દ્રષ્ટે દીઠો ધણી, પ્રેમદા ઉભી પાસ. ૨૪૬
દર્શન કીધુ દેવનું, બુધ નિધ આવ્યા બહાર;
એક એકને ઓળખ્યાં, તે નરને તે નાર. ૨૪૭
નારી નિત્ય નિરખતી, સ્વપ્ના માંહે સ્વરૂપ;
પ્રગટ તે દીઠો પ્રભુ, ન્યાળી જોયું નૂર. ૨૪૮

તેજ દેહ તેવું વદન, તેજ આંખ્ય તે વર્ણ;
તેવું બોલવું ચાલવું, તદવત્ નાસિકા કર્ણ. ૨૪૯
તેજ મુછ તે ચોટલી, તેજ વપુ તે વેણ;
તેજ કામ કટાક્ષ કૃત, નરનાં રૂડાં નેણ. ૨૫૦
પાંચ તરફથી પરખિયાં, સ્વામીનાં સેધાણ;
અરસપરસ મીટે મળ્યાં, ઓળખિયાં એધાણ. ૨૫૧
લક્ષ કરોડ વિસે વસા, એ સ્વામી મહારો આપ;
સ્વમ જે સાચું થયું, પરબ્રહ્મનો પ્રતાપ. ૨૫૨
કંથ ભોગવતી કામની, સ્વમા માંહિ સુખ સાર;
અત્યક્ષ દીઠો તે પ્રેમદા, વાધ્યો સ્નેહ અપાર. ૨૫૩
દિવસ નથી બહુ વહીગયા, નથી ગયાં કો ગામ,
સવારે સુતાં ઉઠીને, તુરત મળ્યાં તે ઠામ. ૨૫૪
પૂછી શિવ પાછાં વળ્યાં, પૂરણ વાધી પ્રીત;
નિરખ્યા હર જોઈ નારિએ, ચંચળ થઈ ચિત્ત. ૨૫૫
કંથ કામનિ કામાતુર થયાં, લેશ ગણી નહિ લાજ;
સુખનો કીધો મટકલો, મટી ગઈ મન માઝ. ૨૫૬
મનમાં વિચાર્યું માનુની, ક્રોડવસા મુજ કંથ;
મેદનીમાં મળશે નહિ, પરવરશે જો પંથ. ૨૫૭
સદા સ્વમ પેરે થશે, હેતે આવે હાથ,
ઉભો રાખ્યો આદર કરી, સ્નેહ ઘણો તે સાથ. ૨૫૮
કામનીએ કર ઝાલિયો, ચેતાવ્યાં માબાપ;
ઉદર ગર્ભ મારે રહ્યો, આ પુરુષ પ્રતાપ. ૨૫૯
એનું વીર્ય મુજ પેટમાં, ભાવે કીધો ભોગ;
માઝમ રાતે નીત મળે, સ્વમામાં સંજોગ. ૨૬૦
નીશા વિશે નીતે રમે, પૂર્ણ સ્વમમાં પેર;
ક્રીડા કરી કલોલ શું, ગુણવંત આવે ઘેર. ૨૬૧
નિશા વીતે નાશી જતો, હેતે આવ્યો હાથ;
જુવો પેરથી પારખું, સત્ય પ્રકારે સાથ. ૨૬૨
સૂર્ય ચંદ્ર બે સાખીઆ, વચમાં ઉમા ઈશ;
જૂઠી વાત જપુ નહિ, બ્રહ્મહત્યા મુજ શીશ. ૨૬૩
ગામના લોક અહીં છે ઘણા, નિજ પોતાની નાત;
વગોવાશે સદા વિશ્વમાં, જુવતિ તારી જાત. ૨૬૪
છાની રહે તું છોકરી, પુરુષનો લીજે પાર;
સર્વે એકાંતે તેડિયો, ભામની ને ભરતાર. ૨૬૫

બેસાર્યો ત્યાં ખળકરી, માત પિતાનાં માન;
સમ દીધા તેને ઘણા, કથન સંભળાવ્યાં કાન. ૨૬૬
કહો મહારાજ કોણ છો, કોણ તમારી જાત;
અહીં રહો છો કે વેગળા, કોણ માત કોણ તાત. ૨૬૭
કુંવારા છો કે પરણિયા, કોણ ગામ કોણ ઠામ;
શાં તમારાં છોકરાં, શું છે તમારું નામ. ૨૬૮
જોવા આવ્યા છો જાતરા, જોતા તમારી વાટ;
સાચુ બોલો સલક્ષણા, ઉભા હતા શા માટ. ૨૬૯
રહ્યા નારીને નિરખવા, જોઈ જુવતિની જાત;
મન મુખ મકલાયુ ઘણું, વારું કહો તે વાત. ૨૭૦
પ્રથમ નિરખી છે પ્રેમદા, કે તેં નિરખી આજ;
સાચું બોલ સલક્ષણા, લેશ ધરિશ મા લાજ. ૨૭૧
ફરી ફરી ફેરા ખાઓ છો, માનનીનું નિરખી મુખ;
વિહ્વળ ઘણો તારો વપુ, કહો વિતગ સુખ દુઃખ. ૨૭૨
આજ્ઞા તુજને ઈશની, શત સ્ત્રીહત્યા શીશ;
કુડું બોલ્યાથી કોપશે, ગોકરણેશ્વર ઈશ; ૨૭૩
રામ દવાઇ રુદે ધરો, એમ પૂછે મા બાપ;
પહેલી દીઠી કે આજ તે, અલ્પ ન બોલો આપ. ૨૭૪
વાંક ગુન્હો કે પાપ પુણ્ય, રુડી કે ભુંડિ રીત;
આજ અથવા પહેલી હતી, પ્રમદાશું તુજ પ્રીત. ૨૭૫
કોઇ તારો ગણતું નથી, વૈર પ્રીત કે વાંક;
જે હોય તે સાચું કહો, આજ દીન અક્ષર આંક. ૨૭૬
નેહ શો નજરે દેખતાં, માન્યું કયમ તુજ મન;
હશી નજર કયમ હેતથી, તલપ્યુ કેમ તુજ તન. ૨૭૭
બ્રહ્મહત્યા ઘણી ભોગવો, જૂઠ જો જલ્પો જાપ;
રૂડું કે ભુડું હશે, વાંક ગુન્હો સૌ માફ. ૨૭૮
બુદ્ધિવંત તે બોલિયો, નારીને નિરખું નીત;
ભામનીને નિત ભોગવું, પૂર્ણ સ્વપ્નમાં પ્રીત. ૨૭૯
ખવરાવું ને ખાઉછુ, ચવરાવુ ચાવુ પાન;
સુખ સર્વે શમણાતણું, માનની દેછે માન. ૨૮૦
કોણ જાણે કોણ દેશમાં, છે પાસે કે દૂર;
નિદ્રા માંહે નારી મળે, હેત ઘણે હજૂર. ૨૮૧
સાત મહિના મેં સામટી, ખરી ભોગવી ખ્યાત;
માનની ઉદરે ગર્ભ છે, વનીતા કહેતી વાત. ૨૮૨

પૂર્વ જન્મની પ્રેમદા, સંજોગે મળતું સુખ;
આળપંપાળ જાગે થતું, દેહ દાવાનળ દુઃખ ૨૮૩
પ્રત્યક્ષ દીઠી તે પ્રેમદા, સૂખ પામ્યો શરીર;
હેત સમણાનું સાંભર્યું, નેન ભરાણાં નીર. ૨૮૪
દેખતાંમાં દુઃખ ગયું, સાભરે થાતો શોક;
પ્રગટ કયાથી પ્રેમદા, લક્ષ ઘણા છે લોક. ૨૮૫
આજ્ઞા શ્રી ઇશ્વિર તણી, જયું નહિ સુખ જૂઠ;
માનો કે નવ માનો તમે, રીઝો કે ખીજી રૂઠ. ૨૮૬
સુખ થાતું સ્વમા વિશે, તે મેં પ્રત્યક્ષ દીઠ;
અહીં કયમ જુઠું બાલિયે, ઔંદા દેવળ પીઠ ૨૮૭
મનુષ ઘણાં છે નાતનાં, તે નરનાં મા બાપ;
સજ્જન એમાં સાથ્ય છે, જુગતે કહ્યો જવાબ. ૨૮૮
ઘણાં મનુષ છે ગામનાં, લક્ષધા બીજા લોક;
મનુષ સાથ મહીપતિ તણાં, ફજેત કરતા જે ફોક. ૨૮૯
અરસપરસ એનાં સગાં, નાત જાત ને ગામ;
સંદેહ ભાંગવા સર્વનો, ઠરી રહ્યા તે ઠામ. ૨૯૦
સાથે નર નારી હતાં, સાથ પિતા ને પૂત્ર;
સાથ સહોદર સજ્જનનાં, ત્યાંહાં બાધુ ઘરસૂત્ર. ૨૯૧
પૂર્ણ ન્યાય એમ પંચમા, ઓને ખાપણુ શીશ;
સ્તુતિ કીધી શંભુતણી, જ્યાં ગોકરણેશ્વર ઈશ. ૨૯૨
સ્વમ સાચું હોએ નહિ, અસંભવ એ તો વાત;
પુરુષ જુઠો પંચે કહ્યો, જુવતિ જુઠી જાત. ૨૯૩
સ્વમે ગર્ભ રહે નહિ, સ્વમ તો આળપંપાળ;
પ્રપંચ રચ્યો છે પ્રેમદા, શીર ઉતારવા ગાળ. ૨૯૪
જાર કર્યું છે જુવતિ, રડાપણુમાં શોક;
નામ લેછે શમણાતણું, ફજેત થાય છે ફોક. ૨૯૫
માને એની માવડી, માને એનો બાપ;
ધણી વિણ ગર્ભ રહે નહિ, વેદ પુરાણે છાપ. ૨૯૬
નથી દીઠુ નથી સાંભળ્યુ, શમણાનું સાચું સૂખ,
ન્યાય કીધો એમ નાતમા, ભાગે ન સ્વપ્ને ભૂખ. ૨૯૭
મહેણુ શિરનું ટાળવા, જુવતિનું મુખ બાળ;
લવરી છે લેખાવની, એ તો આળપંપાળ. ૨૯૮
નિંદા થઈ તે નગરમાં, થયું નરપતિને જાણ;
કૌતિક સાંભળ્યુ કારણ, વિપરીત સરખી વાણ ૨૯૯

જૂઠું કો જંપે નહિ, જૂઠો નવ દે દંડ;
જૂઠા ન્યાય તોળે નહિ, નહિ લોભી નહિ લંડ. ૩૦૦
દેહેરે આવ્યો દેશપત્ય, પૂછી લીધો પાર;
સાચની સાક્ષી પૂરશે, હર ઉપર આધાર. ૩૦૧
નગર બાધું કૌતક જુએ, કોણ સાચ ને જૂઠ;
કો જુવતિને નિંદતા, નરને દે સૌ પૂઠ. ૩૦૨
ફટપટ સૌ બેને કહે, જુઓ નારી ને જાર;
લજ્જા રાખે ઈશ્વરી, નોધાર્ગાં આધાર. ૩૦૩
નર પાસે બાધુ નગર, નારી પાસે નિજ નાત;
સ્વદેશી પરદેશીયાં, ઉભા જોવા ખ્યાત. ૩૦૪
કૌતિક જોવા કારનુ, મેદની સંઘ સમેત;
વનિતા ને વિશ્વાસ છે, હર ઉપર બહુ હેત. ૩૦૫
નરપતિ કહે નર નારીને, જો સાચો હોય સાર;
માને કયમ આ મેદની, પ્રીછે કયમ સસાર. ૩૦૬
બોલ બોલો છો બાદલા, કથન ન માને કોય;
સાખ પૂરે શિવજી સ્વયે, હેત ઘણેરું હોય. ૩૦૭
સાચું માન્યુ સુંદરી, વિશભર વિશ્વાસ;
તરત સૌ આવ્યાં ત્યાહાં, પરબ્રહ્મ કેરી પાસ. ૩૦૮
કામનીએ કર જોડિયા, કથન સંભળાવ્યાં કર્ણ;
સાચાનો શિવ સાખિયો, અશરણ કેરો શર્ણ. ૩૦૯
લખ્યાં કર્યાં સૌ લોકમાં, લીધો લાખેણો લાવ;
શિવજી સાખ જો પૂરશે, હું નારી એ નાવ. ૩૧૦
એહ પતિ હું પ્રેમદા, પેલા ભવની પ્રીત,
સંગ થયો છે સ્વપ્નમાં, રૂડી છે એ રીત. ૩૧૧
બીજી વાર જો બોલશે, લાડકવાયો લડ;
કિરતાર તે ઉપર કોપશે, દૈવ તણો શિર દંડ. ૩૧૨
લિંગમાંથી સર્વે લહ્યો, શિવજી કેરો સાદ;
એ ભર્તા એ ભામની, નહિ જૂઠો અપવાદ. ૩૧૩
માને નહિ માઠું થશે, કારમો ધરશું કોપ,
ધરા હતી નહોતિ કરું, લેશ માત્રમાં લોપ. ૩૧૪
પુરપતિ કહે પરબ્રહ્મ સુણો, પૂરણ સૌ પ્રસન્ન;
દિલ માને દુનિયાંતણું, દ્યો જો તમ દર્શન. ૩૧૫
મહાદેવે મન વિચારિયુ. પ્રેમદા પુણ્ય પ્રતાપ,
નિર્મળ કરવાં નર નારીને, ઈશ વિચાર્યું આપ ૩૧૬

પંચવદન ત્રિનેત્ર તન, ગુણવંતી શિર ગંગ;
કર્પુર ગૌર કરુણાનિધિ, અઘનાશા અર્ધંગ. ૩૧૭
ચંદ્ર કોટિ ચિંતામણિ, અરુણ કોટિ ઉદ્યોત;
દર્શન દુનિયાં દાખિયું, જગપતિ જાગ્રત જોત. ૩૧૮
સફળ થઈ સૌ જાતરા, નારીપે વાધ્યો નેહ;
નારી નહિ એ નિર્મળા, દિવ્ય દેવાંશી દેહ. ૩૧૯
મોતી વધાવી માનની, મોટમ પામી માન;
લાજ વધારી લોકમાં, ઈશ ત્યાં અંતર્ધાન. ૩૨૦
જાતિ સ્મર્ણ તેને થયું, વિસ જન્મની વાત;
પ્રકાશ કર્યો તે પુર વિશે, શિવ મહિમા સાક્ષાત. ૩૨૧
રૂડું રત્ન ચિંતામણિ, હેતે જડિયું હાથ;
પુરુષ પરવાર્યો પુર વિશે, સ્ત્રી સોહાવી સાથ. ૩૨૨
ધણી ધણીઆણી તે ખરાં, ગામથી આવે ઘેર;
ગાળ ઉતરી ને ગુણ વધ્યો, પવિત્ર કર્યું પુર પેર. ૩૨૩
માત પિતા ને નાત જન, કાં રંક કાં રાય;
માન્યું સાચું મેદની, શિવથી શું નવ થાય. ૩૨૪
પુત્ર પ્રસવિયો પ્રેમદા, તે આકાર તે મુખ;
આકાર એધાણે ઓળખે, સજ્જન પામે સુખ. ૩૨૫
ધણી ધણીઆણી ધર્મવંત, ઠરી રહ્યાં તે ઠામ;
નર નાર થયાં તે નિર્મળાં, નવે ખંડમાં નામ. ૩૨૬
રાજ્ય રાજવતીતણું, ઇન્દ્ર સરીખો આપ;
ભોગ સકળ સુખ ભોગવ્યા, પરમેશતણો પ્રતાપ. ૩૨૭
યજ્ઞ કર્યો જર ખરચીને, દીધાં વિપ્રને દાન;
ધ્વજ બધાવી ધર્મની, માગણ પામે માન. ૩૨૮
સાત પુત્ર શિરોમણિ, એકથી એક સરેસ;
વૈભવ ઘેર વાસવ તણો, નરપતિ જેવા નેક. ૩૨૯
પ્રજા પાળી પુણ્ય પ્રીતથી, રિદ્ધ ભોગવ્યુ રાજ્ય;
રાજ્ય ચલાવ્યુ રામવત, અસત્ય અન્યા તાજ્ય. ૩૩૦
દશ હજાર વર્ષ ભોગવ્યું, આપ કહેવાણો ઇન્દ્ર;
સૌભાગ્ય સપુત સમસ્તમાં, જ્યમ તારામાં ચંદ્ર. ૩૩૧
અંતે પદ વૈકુંઠ વસ્યા, વિમાન ચઢી વહંત;
કોટિ ઇન્દ્રાસન કલ્પકૃત, રીઝે કૈલાસ રહંત. ૩૩૨
શિવ સાંનિધ્ય શોભિત સદા, રાજ રાજેશ્વર રૂપ;
જન્મ મરણ જીત્યું જગત, તે ભામનિ તે ભૂપ. ૩૩૩

સફળ મનખો સહેજે કર્યો, સફળ કર્યો અવતાર;
ઇકોતેર શત_ઉધર્યાં, પરિયાં સહિત પરિવાર. ૩૩૪
દુંદુભિ વાગ્યાં દેવનાં, ગડગડીઆં નિશાન;
જીત નગારાં દેઇને, પરવર્યો પુણ્ય પ્રમાણ. ૩૩૫
ઉમા માહેશ્વર વ્રતનું, માણ્યો જશ મહિમાય;
અક્ષય અજરામર અચળ પદ, સુખ સાગર સીમાય. ૩૩૬
માત તાત મોસાળ પક્ષ, અરસપરસનો નેક;
પરિયાંને પ્રભુવત કર્યાં, વડો એહ વિવેક. ૩૩૭
સૂત કહે શૌનક સાંભળો, ઉમા માહેશ્વર વ્રત;
જાણ અજાણે જે કરે, તેહ ઉધરશે તરત. ૩૩૮
મોટો કુણ મહાદેવથી, દાતા દુજો ન દેવ;
એવું જાણી સૌ કરે, વિષ્ણુ વિરંચી સેવ. ૩૩૯
નેતિ નેતિ નિગમ કહે, પુરાણ ન જાણે પાર;
વેદ થાક્યા વર્ણન કરી, વિશ્વતણો આધાર. ૩૪૦
પાલક પોષક એ પ્રભુ, એ અવની આકાશ;
કરતા સંહરતા સૃષ્ટિનો, તેજ પુંજ પ્રકાશ. ૩૪૧
એ લઘુ એ દીર્ઘ પદ, એ વર વાણી વેદ;
કરતા હરતા ધરણી ધરા, ભ્રાંત ન રાખો ભેદ. ૩૪૨
ભૂર ગૂણ ભેદે નહીં, ભમતી મૂરખ મન;
દેવ સરખા દાખે નહિ, શું જાણે માનવ જન. ૩૪૩
ભોળો શિવ એ ભૂપતિ, વરદાતા વર વેદ;
શ્રદ્ધાવંતા ઓળખે, ભૂર ન જાણે ભેદ. ૩૪૪
ખટ દર્શન ફરે ખોળતા, ધુમ્રપાની નીત ધ્યાય;
વિરંચી નવ વર્ણી શકે, કોણે કળ્યો ન જાય. ૩૪૫
કલ્યાણરૂપ કરૂણાનિધિ, શિવ નામ એ સત્ય;
પુણ્યવંતા નર પ્રીછશે, મૂરખને નવ ગત્ય. ૩૪૬
શિવ કહેતાં સ્વર્ગ પામીએ, હર કહેતાં હજૂર;
ભવ ભણતાં ભવ જળ તરે, નિર્મળ નારાણ નૂર. ૩૪૭
ચોખા ચાર ચઢાવતે, ચક્રવર્તી પદ હોય;
વિભૂતિ ધરે વૈકુંઠ પદ, કળી શકે નહિ કોય. ૩૪૮
રૂદ્રાક્ષ ધરે રિધ સિધ મળે, પામે પૂરણ પેર;
વિસ કોટિ વાસવતણી, ધણી સમૃદ્ધ હો ઘેર. ૩૪૯
નર્મદા નીર એ નિર્મળાં, અઘનાશા થઈ આપ;
પરસ્વેદ પરબ્રહ્મનો, શિવતણો પ્રતાપ. ૩૫૦

વિષ્ણુ દેવ થયા વડા, વિવાદી બોલે વક્ર;
સહસ્ર કમળ સેવા થકી, ચતુર્ભુજ પામ્યા ચક્ર. ૩૫૧
ગોદાવરીમાં ગુણ ઘણો, પાપ પ્રજા લણ પટ્ટ;
ગૌતમ કાજે મોકલી, એક જ છોડી લટ્ટ. ૩૫૨
સાભ્રમતી સુખદાયની, કશ્યપ કાજ કિરતાર;
પાર્વતીના ભય થકી, ભવે ઉતાર્યો ભાર. ૩૫૩
લોભી લાંચી લંડીઆ, કુડ કપટ કરનાર;
વિશ્વંભર છે વેગળો, સર્વ વસ્તુનો સાર. ૩૫૪
અહંકારી અળખામણો, દભીથી શિવ દૂર;
પુણ્યવંત પાસે વસે, હરિ જનને હજૂર. ૩૫૫
દામ એમાં બેસે નહિ, નામ લેતાં કરે ન્યાલ;
જળ ધારાથી જશ દીએ, રીઝે વગાડે ગાલ. ૩૫૬
યોગી શિર જટા ધરે, રાખે ઘરમાં રિદ્ધ;
સ્વપ્નમાં હોતિ નથી, સાચા દિલ વિણ સિદ્ધ. ૩૫૭
ગુર્જર દેશ ગરુવો ઘણું, વેગનપુરમાં વાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૩૫૮
શિવ સેવો શિવ શિવ કહો, વાણી શિવમય વેદ;
ઓગણીસમા અધ્યાયમાં, ભ્રાંત ન રાખો ભેદ. ૩૫૯

બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'ઉમા માહેશ્વર વ્રત મહિમા નિરુપણ' નામને
એકોનવિંશોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૨૦ મો.

દોહરા.

સરસ્વતી મતિ દાયિની, અતિ ગુણ વાણી વિલાસ;
છત્રે છત્રપતિ કરણ, પૂરે મનની આશ. ૧
પામરને પંડિત કરે, બ્રહ્માને ગુરૂ ભાવ;
વેદ ચાર વર્ણન કર્યા, ભવ જળ તરવા નાવ. ૨
નેહ ઘણો નારદ પરે, વેણુ ધરી ગાયું ગાન;
તન મન ધન તે વિષ્ણુનો, માર્ગ તમારું માન. ૩
શારદા રૂપે સુંદરી, વસ્યાં વ્યાસને મુખ;
પુરાણ અઢાર પ્રકાશિયાં, ભાવિકની ભાગી ભુખ. ૪
જશ દીધો જયદેવને, માતની પામી'તી મૃત્ય;
અષ્ટપદી આરાધતે, વૃક્ષણી જીવી તર્ત. ૫

કળિયુગમાં કાલિદાસને, પ્રસન્ન થઇ તું પુણ્ય;
કાવ્ય રચ્યાં કૃપા થકી, ન રહી એકે ન્યૂન્ય. ૬
શંકર સ્વામી સિદ્ધિ વર્યો, પુણ્યવંત ચલાવ્યો પંથ;
અનેક આગમ શાસ્ત્રના, ગુણનિધિ રચિયા ગ્રંથ. ૭
તત્વ તમો ત્રિલોકનું, અવ્યક્ત કર્યાં બહુ વ્યક્ત;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળમાં, જાપ જપે જક્ત. ૮
આદ્ય અંત ને આજ પણ, હેત તારું જો હોય;
પંડિત કહેવાય પરાક્રમી, કળી શકે નહિ કોય. ૯
ગુણ ગ્રહું ગણપતિ તણા, દેવાધિ દેવ દાતાર;
સિંદૂર અંગે શોભતું, મોદિક તણો આહાર. ૧૦
જગદંબા મા જેહની, ત્રિપુરારિ છે તાત;
સિદ્ધિ બુદ્ધિ સ્ત્રી જેહની, વિશ્વ વિષે વિખ્યાત. ૧૧
દુંદાળો દુઃખ ભંજનો, સુંઢાળો સમર્થ;
પ્રથમ એહ પૂજાય છે, એ વિણ ગાવું વ્યર્થ. ૧૨
આદ્ય શક્તિ અન્નપુર્ણા, જીવાડણ જશ રૂપ;
એથી કો મોટું નહિ, ભાળે જેને ભૂપ. ૧૩
સત્યે સૃષ્ટિ જીવશે, સત્ય વિના સૌ શૂન્ય;
ષટ દર્શન ખોળે સદા, ધારક વેદની ધૂન્ય. ૧૪
અન્ન આધારે સૃષ્ટિ સૌ, રંક રાય ઋષિ જન;
અન્નપૂર્ણા એ ઇશવત, જે પૂરે છે અન્ન. ૧૫
માણેક હીરા મોતીઓ, દૈવત જર બહુ દાખ;
એક દિવસ અન્ન નવ મળે, રિદ્ધિ સર્વે રાખ. ૧૬
હાથી ઘોડા માલ ધન, ઘરમાં લીલા લહેર;
અન્ન વિના ઓપે નહિ, લાગે કડવા ઝેર. ૧૭
જપ તપ સંધ્યા સ્નાન એ, સજ્જન લાગે સાર;
સૂઝે સર્વ શરીરને, અન્ન તણો આધાર. ૧૮
આરાધું અન્નપુર્ણા, ચૈત વંદન ગુરુ ચર્ણ;
કથા બ્રહ્મોત્તરખંડની, કવિ સુણાવું કર્ણ. ૧૯
એક અક્ષર એક પદ તણું, સુણતે ગંગા સ્નાન;
ભણે ગણે જે ભાવથી, પગ પગ પુણ્ય ગૌદાન. ૨૦
નિર્મળ નૈમિષારણ્ય, સહસ્ર અઠયાસી ઋખ;
શૌનક સનકાદિ સહુ, મુનિવર [illegible] ૨૧
સૂત પુરાણીકને [illegible] પ્રીતે પ્ર[illegible],
શિવ પુરાણ [illegible] સ્વર્ગ[illegible] ૨૨

એકાનવિશ અધ્યાયની, ખરી સુણાવી ખ્યાત;
અમૃત પાર્યું અતિ ઘણું, વિસમાની કહો વાત. ૨૩
તમો પુરાણ બીજાં કહ્યાં, વૈકુંઠ પામતાં કષ્ટ;
શિવ મહિમામાં સુખ ઘણુ, સહજ અમૃત ધન વૃષ્ટ ૨૪
શિવ શિવ કહેતાં સુખ જડે, જશ આપે જળધાર;
ભવ કહેતાં ભવ જળ તરે, પર બ્રહ્મ ઉતારે પાર. ૨૫
સૂત કહે શૌનક સુણો, વહાલી રુદ્ર રુદ્રાક્ષ;
અંગ ધરે ઈંદ્ર પદ જડે, શાસ્ત્ર પૂરે છે સાખ ૨૬

ચોપાઈ.

રુડા સહસ્ર અઠ્યાસી ઋષિ, મહાનુભાવ મોટા જે મુખી;
ભારદ્વાજ દુર્વાસા દેવ, શુદ્ધ કરે સૌ શિવની સેવ. ૨૭
અગસ્ત્ય પૌલસ્ત અત્રિ અંગિરા, સુંદર શોભે છે તે ધરા;
ગૌતમ ગર્ગ તથા ગાંગેય, માર્કંડેય દેવાધિદેવ. ૨૮
સૂત પુરાણીક બોલ્યા વાણ, સુણજો શૌનક ચતુર સુજાણ.
તરણતારણ ત્રિલોકજ તણું, કહુ કથાંતર ગુણનિધ ઘણુ. ૨૯
ઉંચા રાખવા ન પડે હાથ, સ્નેહ કરો શિવજીની સાથ;
હેઠું રાખવું ન પડે શીશ, આવ નિરંજન રીઝે ઈશ. ૩૦
ભારે વેઠવી ન પડે ભૂખ, શતધા સ્વર્ગ થકી બહુ સુખ,
મનુષ દેવ પિતૃ ઋણ મટે, શુદ્ધ ભાવે જો શિવને રટે. ૩૧
કાયા વેઠવું ન પડે કષ્ટ, અમૃત ધનની થાએ વૃષ્ટ;
શાસ્ત્ર વેદ પુરાણે સાખ, રૂડુ રત્ન એ છે રુદ્રાક્ષ. ૩૨
રુદ્રાક્ષ ધરતાં શિવ પદ રૂપ, રુદ્રાક્ષ ધરો સૌ ભોગી ભૂપ;
રુદ્રાક્ષ વિષ્ણુ મસ્તક ધરે, કોડે શિવની પૂજા કરે. ૩૩
રુદ્રાક્ષ બ્રહ્મા ધારે કંઠ, અખિલ રુદ્રાક્ષ ધરે વૈકુંઠ,
નીચ જન રુદ્રાક્ષને નડે, તેને અડકે નાવું પડે ૩૪
રુદ્રાક્ષ ધરે તે શિવ પદ લિયે, રુદ્રાક્ષ ધરે જમ શિર પગ દિયે,
રુદ્રાક્ષ દેખે જેની કાય, જમ જેરાળા નાસી જાય. ૩૫
રુદ્રાક્ષ ધરે જે નર નારીઓ, મનુષા દેહ સુખે તારીઓ;
રુદ્રાક્ષ ધરે અષ્ટાદશ વર્ણ, ચતુર્ભુજના ચાંપે ચર્ણ. ૩૬
બ્રહ્મા રુદ્રાક્ષનો જાણે ભેદ, જેણે વર્ણન કીધા વેદ;
રુદ્રાક્ષ રુદ્રમાં અંતર નથી, કોડ પુરાણ કહે છે કથી. ૩૭
રુદ્રાક્ષ ધરે તે સ્વર્ગે જાય, રુદ્રાક્ષ ધરે તે સ્થિર પદ થાય;
રુદ્રાક્ષ ધરે ઇકાતેર તરે, રુદ્રાક્ષ ધર્યાથી પાતક હરે. ૩૮

રુદ્રાક્ષ ધરે નવ લોપે પાપ, એ તો વેદ પુરાણે છાપ;
રુદ્રાક્ષ મહિમા કોણ જ કળે, અડસટ તીર્થ તે સફળે ફળે. ૩૯
હેતે જાણ્યે અજાણે ધરે, શિવ લોકે તે તો સંચરે;
રુદ્રાક્ષને નિંદે કો આપ, તેત્રીસ કોટિનો શિર શાપ. ૪૦
હેતે ઉપાસન બીજાં હોય, રુદ્રાક્ષને નિંદે નહિ કોય;
પારસથી લોહ કંચન થાય, રુદ્રાક્ષ ધરે તે સ્વર્ગે જાય. ૪૧
બગ જો માન સરોવર નાહ્ય, બગ ફીટીને હંસ જ થાય;
રુદ્રાક્ષ સમુ તારક નહિ કોય, જગદીશ ઈશ મહિમા જોય. ૪૨
નિંદક રુદ્રાક્ષના નરકે પડે, વંદનારા વિમાને ચઢે;
રુદ્રાક્ષ ધરે નહિ ઉની આંચ, પામે પ્રીત પદારથ પાંચ. ૪૩
ધર્માર્થ કામ ને અંતે મોક્ષ, રુદ્રાક્ષ ધરે તે નર નિર્દોષ;
રુદ્રાક્ષ ધરે તે શિવ પદ સત્ય, રુદ્રાક્ષ રત્ન ત્રિલોકિક તત્વ. ૪૪
તે ઉપર કહું એક આખ્યાન, તે સાંભળતે શિવ વિમાન;
આવાગમન સાંભળતાં ટળે, મોક્ષ પદવીનો મહિમા મળે. ૪૫
સાંભળે વેદ પુરાણે વાણ, ટળે લક્ષ ચોરાસી ખાણ;
રુદ્રાક્ષ તણો મહિમા મહા મૂલ્ય, બ્રહ્મા વિષ્ણુ રુદ્ર સમતુલ્ય. ૪૬
રુદ્રાક્ષ ધરે તે જાણે ઉંચ, ન ધરે તે નમેરો નીચ;
અધમ જાતિ રુદ્રાક્ષ જ ધરે, તેના શત ઈકોતેર તરે. ૪૭
ઉંચ થઈ ન ધરે રુદ્રાક્ષ, પડે નર્કે સુશાસ્ત્રે સાખ;
વિપ્ર પાસ રુદ્રાક્ષ ન હોય, રખે પ્રમાણુક રોતાં કોય. ૪૮
ભસ્મ રુદ્રાક્ષ ધરે નહિ બ્રહ્મ, જાણો તેનાં કુડાં કર્મ;
રુદ્રાક્ષ વિનાનો બ્રાહ્મણ શુન્ય, સંધ્યા વંદનનું નહિ પુણ્ય. ૪૯
વિપ્ર રુદ્રાક્ષ અંગે નવ ધરે, રખે વરણુ તેનું કો કરે;
વિપ્ર અંગ રુદ્રાક્ષ ન અડે, પૂજે તે નર નરકે પડે. ૫૦
રુદ્રાક્ષ ન ઘાલે દ્વિજ જો ગળે, બ્રાહ્મણ ભોજનમાં નવ વળે;
પવિત્ર બ્રાહ્મણનો જે પુત્ર, મણકો એક શિખાને સુત્ર. ૫૧
એક મણકો જો નવ ધરે અંગ, સદા ન કરવો તેનો સંગ;
વિભૂત રુદ્રાક્ષતણું નિત કામ, નિર્મળ બ્રાહ્મણ તેનું નામ. ૫૨
વિદ્યાવંત કે સુરૂપ હોય, જરૂર રુદ્રાક્ષ ધરો સહુ કોય;
કંઠી બીજી બાંધે બ્રહ્મ, ધર્મ શાસ્ત્ર તણો નહિ ધર્મ. ૫૩
પાપે પેટ પોષણ કારણે, બીજો ધર્મ બાંધે બારણે;
શિવને નિંદે શિવ નવ કહે, તે રુદ્રાક્ષના ગુણ શું લહે. ૫૪
એક મુખીને ત્રણ મુખ ચાર, પંચ મુખી શિરોમણી સાર;
એકાદ રુદ્રાક્ષ માથુંજો, સાક્ષાત શિવ તેને જાણજો. ૫૫

રુદ્રાક્ષને ષોડશ પણ સુખ, ટાળે જન્મ મરણનાં દુઃખ;
કોડે રુદ્રાક્ષ ધરી નહિ કંઠ, વેગળું છે તેને વૈકુંઠ. ૫૬
સાચો બ્રહ્મ શિવ પૂજન કરે, અગિયાર સહસ્ર રુદ્રાક્ષો ધરે;
પગલે પગલે ગંગોદક પુણ્ય, રુદ્રાક્ષ ધરી તેને શી ન્યૂન્ય. ૫૭
સહસ્ર ધારી તે શિવનું રૂપ, ભાગ્યશાળી ભવસેવક ભૂપ;
અયુત ધરે વિરચી હોય, મહિમા કળી શકે નહીં કોય. ૫૮
સોળ સોળ બાહુ એક શિખાય, બાર મણકે બેરખો રખાય;
બત્રીસ તણી કંઠી તે કઠ, ચોવીસ સાર બાંધે વૈકુંઠ. ૫૯
ખટી ખટિકાને કુંડળ ઠાઠ, ગણવા મણુકા એકશત ને આઠ;
એક રુદ્રાક્ષ ઉપવીત બાંધવી, તદ્ પશ્ચાત્ સંખ્યા સાધવી. ૬૦
શત અગિયાર મુકુટ હોય શીશ, આપ જાણવો તેને ઈશ;
ત્રચુસેં સાઠ ધર્યે બહુ ધર્મ, છૂટે જન્મ મરણનાં કર્મ. ૬૧
રુદ્રાક્ષ ધરીને પૂજે ઈશ, તેને દેવ નમાવે શીશ;
અરુણ ઉદય અજવાળું થાય, રુદ્રાક્ષ ધરે અઘ નાસી જાય. ૬૨
થોડું કામ ને પુણ્ય છે ઘણું, શું વખાણ કરું તે તણું;
અંતકાળે જો અંગે અડે, નિશ્ચે જમદૂતો ના નડે. ૬૩
જમ કિંકર જુગતેથી જોય, રખે રુદ્રાક્ષ એ પાસે હોય.
યમદૂત જાણે જો શિવ કોપશે, લક્ષ વસા લજ્જા લોપશે. ૬૪
પોકારીને કહે પુરાણ, અલ્પ બુદ્ધિ ન લહે અજાણ;
મૂરખને યમે મારિયા, હરિહર નિંદીને હારિયા. ૬૫
નથી બેસતો એમાં ગર્થ, અન્ય વાદ કરે તે વ્યર્થ;
પાપી કળિયુગ હોય પ્રચંડ, દૈવ તણો ભમતી શિર દંડ. ૬૬
પાપી પ્રૌઢાં પાપ જ કરે, તે રુદ્રાક્ષ અંગે કયમ ધરે;
અભાગિયાનાં ઊંધાં કર્મ, તે શું જાણે શિવનો ધર્મ. ૬૭
ચાંપા સુખડ તુળસી તણી, રુદ્રાક્ષ પવિત્ર તેથી લક્ષ ઘણી;
રામ સેવક વા વિષ્ણુ રટે, દ્વીજને તો રુદ્રાક્ષ જ ઘટે. ૬૮
પલક પુણ્યથી છૂટે પાપ, કિંકરને આપે કૈલાસ;
ચાર કણ ચોખા જેથી ચઢે, અવતરવું તેને નવ પડે. ૬૯
રુદ્રાક્ષ ધારે તો રુદ્રવત્ થાય, મહાદેવ તણો એવો મહિમાય;
ઈશ્વર ઉધારે લાખ કરોડ, જશ પામ્યા બેઠા શિવ જોડ. ૭૦
આખ્યાન કહ્યું એ ઉપર એક, વિશ્વંભર કેરો જુવો વિવેક;
શાસ્ત્ર સાખ વદે છે વેદ, ભ્રાંત ન રાખો એમાં ભેદ. ૭૧
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે કથા, જશવંત વ્યાસથી જાણી જથા;
લક્ષ્મીવરે લક્ષ્મીને કહી, પ્રસિદ્ધ પુરાણમાં ત્યાંથી થઈ. ૭૨

ગુપ્તમાં ગુપ્ત ઘણું છે ગુહ્ય, સતવાદીને એની સુઝ,
અકરમી કથાથી દ્રિદ્ર જ થાય, ગુણહિણા કયમ ગંગા નાહ્ય. ૭૩
મૂકી દો મનનો આમળો, શિવ મહિમા સુખે સાંભળો.

દોહરા.

નગર કાસ્મીરનો નરપતિ, ભદ્રસેન ભડ ભૂપ;
રામ રાજ્ય સરીખડુ, રતિ પતિ જેવુ રૂપ. ૭૪
દાતા દાન દરિયાવ દીન, સમૃદ્ધિ શુભ ઘર સુત્ર,
ધર્મ સુત એક તેહને, પ્રતાપવતો પુત્ર. ૭૫
બત્રીસ લક્ષણ આગળો, ચૌદ વિદ્યા ગુણ જાણ,
સુર પુર સુવક્ષણો, ભનપણ કેરો ભાણ. ૭૬
સોળ કળા સપૂર્ણ તે, બાબત ઓત્તરી શુદ્ધ;
ચોસઠ માહે ચાતુરી, સકળ શાસ્ત્ર ગુણ શુદ્ધ. ૭૭
ઉચ વાત અગે ધરે, નીચ વાતનો નેમ,
હીરા માણેક મોતિયાં, પયક ધરે નહિ પ્રેમ ૭૮
શિવશિવ શિવ મુખથી કહે, ચતુરાઈતણો એ ચાલ,
સહસ હાથે શિવની કૃપા, માંહે ઘણેરા માલ ૭૯
મહા રુદ્ર કહે મા બાપને, સત્રળે દેખે શિવ રૂપ,
નીરખે હરખે જન સઉ, ભદ્રસેન ભડ ભૂપ. ૮૦
પુત્ર બીજો પ્રધાનનો, રૂડો રાજ રતન;
તારક નામ છે તેહનું, જોગ વાત જતન. ૮૧
ધર્મને તારક મિત્ર બે, એક રૂપ એક દેહ,
પ્રીત મીન ને જળવત, જ્યમ દાદુર ને મેહ ૮૨
એકઠા સુવે એકઠા રમે, જમે એકઠા અન્ન,
સ્વભાવ પ્રકૃતિ શાણપણ, મહિમા એક મગન ૮૩
એક એકને દીઠ ઠરે, વિજોગ થકે દુખ થાય,
શિવ પૂજન સાથે કરે, નિત ગંગામા નાહ્ય ૮૪
બીજા શુ મન માને નહિ, બીજા શુ ન કરે વાત,
જાણે જીવ બે એક છે, જોતામાં જુઈ જાત. ૮૫
એક ઘડી અળગા નહિ, અતર ન ધરે એક,
ધર્મ ઉપર બુદ્ધિ ધરે, ન્યાય શાસ્ત્રના નેક ૮૬
જૂઠી વાત જલ્પે નહિ, જાય ન જૂઠા જોડ,
સાચા સાથે સ્નેહ છે, ક્ષણ માત્ર નહિ ખોડ ૮૭
લાડકવાયા લક્ષ પતિ, સામદ ઔઢા સગ,
રૂડાં આભૂષણ રતનાં, એક ન ધરે અંગ. ૮૮

ન પહેરે કલૈયો કડાં, ન પહેરે કંચન હાર;
પહેરાવે માબાપને, એને મન અંગાર. ૮૯
મુક્તાફળ કંઠી સાંકળી, સોના રૂપાં સુળ;
માત તાત મોંઘાં ઘણાં, ધારે તે બે ધુળ. ૯૦
માત પિતા પહેરો તમો, ભલી બોલે એમ ભાખ;
અમને તમો આપો ઘણી, રુડી જે રુદ્રાક્ષ. ૯૧
સ્નેહ સોના ઉપર નથી, મોતી ઉપર નહિ મન,
હેત નહિ હીરા પરે, તલસે રુદ્રાક્ષપર તન. ૯૨
કાને કુંડળ રુદ્રાક્ષનાં, મુકુટ રુદ્રાક્ષનો શીશ;
બાંહે રુદ્રાક્ષના બેહેરખા, દિલ રીઝે તે દિશ. ૯૩
કંઠે માળ રુદ્રાક્ષની, હેતે રુદ્રાક્ષ બે હાથ,
શોભે સોળે અંગમાં, શોભે રુદયા સાથ. ૯૪
પૂજે નિત્ય રુદ્રાક્ષને, રુદ્રાક્ષ ધરીને નાહ્ય;
રજ માત્ર ગણે નહિ રત્નને, રુદ્રાક્ષ તણા ગુણ ગાય. ૯૫
શિવ શિવ કહે રુદ્રાક્ષને, સઉને દે એમ શીખ;
નીચ પુરુષ નિંદા કરે, કહેશે માગવી ભિખ. ૯૬
રુદ્રાક્ષ જેણે ધારી હશે, ઈશ્વવત થાય છે અંક;
નિંદક તો નરકે ગયા, રઝળે છોકરાં રંક. ૯૭
જર કારણ જૂઠું વદે, કરે પરધર્મ શું પ્રીત;
ભસ્મ રુદ્રાક્ષ બ્રાહ્મણ તજે, વર્ણસંકરની રીત. ૯૮
નીચું જોઇ નરપતિ રહ્યા, પંડિત સભા સમેત;
ધર્મ બીજો ધારે નહીં, હર ઉપર બહુ હેત. ૯૯
અજાણ્યા અર્ભક એ નહિ, વિપરીત કરે નહિ વાત;
સાક્ષાત શિવ પુરાણના, વારુ કહે છે વાત. ૧૦૦
ડાહ્યા પંડિતને દેશપત્ય, શિખામણ દેતા સર્વ,
હેતે હાથ જોડાવિયા, ગુણવંત તજ્યો ગર્વ. ૧૦૧
માબાપ સહોદર સજ્જનાં, રુદયામાં રાખે રીસ;
રુડા પુત્ર રાજા તણા, રુદ્રાક્ષ ધરે કયમ શીશ. ૧૦૨
નવખંડના નરપતિ જુવો, અનાપવંતના પુત્ર;
હેમ મુકુટ હરખે ધરે, સોનાં રૂપાં સૂત્ર. ૧૦૩
તમ સરખા અભાગિયા, કુળમાં નવ દીઠા કોય;
જોગી જેહ જટા ધરે, રુદ્રાક્ષ સિદ્ધને સોય. ૧૦૪
કોણ પરણશે કામનિ, કયમ રહેશે રિદ્ધ રાજ્ય;
મુકુટ ધરો માણેક તણા, રુદ્રાક્ષ કરો તન તાજ્ય. ૧૦

પિતા પ્રત્યે પુત્ર કહે, સોએક ખાઈ સમ;
આગળથી ચેતાવિયે, કહેશો જે કીધું કેમ. ૧૦૬
રાખ ચોળી રણમાં જશું, પરાણે તજશું પ્રાણ;
નિંદો મા સ્ત્રાક્ષને, વિપરીત વદો કેમ વાણ. ૧૦૭
તમ ડાહપણ તમ કને, રેહેવા દ્યો રૂડી રીત;
માણેક મોતી ઉપરે, પલક ન પરઠે પ્રીત. ૧૦૮
હઠ મૂકી સૌ હારિયા, ધંધે સૌ સાને ધાય;
હવે જો એમને વારીએ, જોગી થઇને જાય. ૧૦૯
વિપ્ર કહે સૌ વાંઝીયાં, લક્ષધા નિંદે લોક;
પુત્ર ગણાય એ પાટવી, શત સહસ્રધા શોક. ૧૧૦
એક સમય તે રાજ ઘેર, પધાર્યા પરાશર ઋખ;
શ્રુતિ સ્મૃતિ વાણી વિમળ, વેદ વસ્યા છે મુખ. ૧૧૧
કોટિ સૂર્યથી કોટિધા, તપે તેજ તપ ત્યાંય,
મહારાજ રાજ રાજેશ્વર, પધાર્યા પુરમાંહ્ય ૧૧૨
ચતુર ભૂપ સામો ચાલિયો, જશવંત પુરુષ જે જાગ;
પ્રદક્ષિણા પંદર કરી, પ્રીતે પ્રણમ્યો પાગ. ૧૧૩
ચંદ્ર બિંબ ચિંતામણિ, ઉદય કાર ઉદ્યોત;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ રુદ્ર રેવ, જળહળતી જ્યમ જ્યોત. ૧૧૪
અમર અજવાળું થયુ, પૂર્ણ તેજ પ્રમાણ;
રાજા રીઝ્યો હૃદયમાં, ભલે ઉદિયો ભાણ. . ૧૧૫
ભરી છાબ પૂજા તણી, ધસમસ ધાયો ધીર;
અર્ઘ્ય પાદ્ય પૂજા કરી, નિર્મળ ગંગોદક નીર. ૧૧૬
ચર્ણામૃત મુખમા ધર્યાં, ભક્ષ ભોજન સર્વત્ર;
સિંહાસને સોહાવિયા, શિરપર છાજે છત્ર. ૧૧૭
પુર પતિ પ્રેમદા સહિત, ચાંપે ગુરુના ચર્ણ;
અરસપરસ સુખ દુઃખની, કથા સુણાવે કર્ણ. ૧૧૮
વાયુ વ્યંજન વિધવિધ, શુભ સેવા સાક્ષાત,
અરસપરસ આનંદમાં, વિનોદ તણી થઈ વાત. ૧૧૯
મહીપતિ સહિત સુણ માનની, મલિન કયમ તારું મુખ;
અલખત છે ઘેર ઇંદ્રની, દેહ ધરે શે દુખ. ૧૨૦,
સાચું બોલ સુલક્ષણા, દુર્બળ કાં તુજ દેહ;
અષ્ટધા સિદ્ધ નવ નિદ્ધ ઘેર, ધરે ચિંતા શીદ તેહ. ૧૨૧'
રળિયાત થયા તવ રાયજી, હેતે જોડ્યા હાથ,
અલ્પ વાત દુઃખ દેહમાં, સાચું કહું તમ સાથ. ૧૨૨

દેશમાં દુખ કોને નથી, કિંચિત માત્ર નહિ કષ્ટ,
કૃપા તમારી મુજપરે, નિત નિત અમૃત વૃષ્ટ. ૧૨૩
પુત્ર ડાહ્યો પરાક્રમી, શુભ લક્ષણ સુજાણ;
અંગ આભૂષણ નવ ધરે, એવો એહ અજાણ. ૧૨૪
ધરે માળા રુદ્રાક્ષની, અતિ ઓપાવે અંગ,
પુખરાજ ઝવેરને પરહરે, રુદ્રાક્ષ ઉપરે રંગ. ૧૨૫
રુદય રીઝે રુદ્રાક્ષથી, ધરે રુદ્રાક્ષનું ધ્યાન;
રુડી કહે રુદ્રાક્ષને, મોટમ આપે માન. ૧૨૬
લાજું છુ હુ લોકમાં, વરુવાં દેખી વાન;
જશ એ તો જોગી તણો, કુંડળ ધારે કાન. ૧૨૭
દીકરી દે કોણ દેશપતિ, શનુ માને કયમ શર્મ;
જશ ગમાવે જગતમાં, ધરણીપતિનો નહિ ધર્મ. ૧૨૮
મુકુટ મણી ના પેહરે, હેત મુક્તાફળ હાર,
પુત્ર પાસે બેસારતાં, ભાગે છે મુજ ભાર. ૧૨૯
પુત્ર એક પ્રધાનનો, જુગતે એની જોડ;
અગ રુદ્રાક્ષ ધરે અતિ, ખરી એ બેમા ખોડ. ૧૩૦
બે જણને દેખી બળું, વાર્યું ન કરે વીર,
જોખમ થાય જોરો કરે, સદ્ય તજે શરીર. ૧૩૧
રાખ ચોળે જઈ રાજવી, ક્ષણ મેં નવ ખમાય,
વારુ કામ વિવાહ મળે, પરણાવા કેમ જવાય. ૧૩૨.
જાન પહેરે ઝવેરનાં, આભૂષણ ઓપે અગ,
જુવો મુકુટ રુદ્રાક્ષનો, રુડો વરનો રંગ ૧૩૩
વાઘા કસણી કાયા નહિ, રુદ્રાક્ષને જોડે રાખ,
ડાહ્યા ક્યમ દે દીકરી, સાચા દુખની સાખ. ૧૩૪
ભાવે વિભૂતિ ભૂપને, રાણી કેમ રીઝંત;
દુઃખ મોટુ એ દિલમા, ખાતે મન ખીજંત. ૧૩૫
હસ્યા પરાશર હેતથી, પુત્ર એ બે પવિત્ર;
ઇકોતેર એથી ઉદ્ધરે, ચારુ એહ ચરિત્ર. ૧૩૬
હીરા હેમથી હાનિ છે, માણેક મોતીથી મર્ણ;
રુદ્રાક્ષ સમાન રુડુ નથી, કથા સાંભળ તે કર્ણ ૧૩૭
તત્ત્વ રુદ્રાક્ષ ત્રિલોકમાં, હેતે આવ્યુ છે હાથ;
મહીપતિ ચિંતા મેલ તું, સદેહ ભાગું તુજ સાથ. ૧૩૮
ભુત ભવિષ્ય વર્તમાન જે, ત્રણ તત્ત્વ ગુણ જ્ઞાન,
ઉત્પત્તિ અર્ભક તણી, આદ્ય જન્મ અનુમાન ૧૩૯

પવિત્ર બે એ પુત્ર છે, શાણા સમજુ સત્ય;
મૂરખ છે તું મહીપતિ, શિદ મૂકાવે પત્ય. ૧૪૦
જાતિ સ્મર્ણ છે એહને, તોળ્યું એમણે તત્ત્વ;
આળપંપાળ તનથી તજ્યાં, સિદ્ધ તણું એ સત્વ. ૧૪૧
વિશ્વ વ્યાપી વિભૂતિથી, આખર વિશ્વ વિભૂત;
કનક રત્ન એ કારમાં, ધરે હેત જે ધૂર્ત. ૧૪૨
લોભીને વહાલી રમા, કામીને વહાલો કામ;
સતીને વહાલો નિજ પતિ, રૂડાને વહાલા રામ. ૧૪૩
હેત અમૃત છે હાથમાં, પીએ અન્ય કેમ ઝેર;
આભૂષણ વહાલાં તેહને, વિષ્ણુથી જેને વેર. ૧૪૪
ધન ધરતીમાં નિપજે, જોડ તે જંજાળ;
કોની સાથે સોંઢે નહિ, અલખત આળપંપાળ. ૧૪૫
પૃથ્વીથી પથ્થર નીપજે, રૂડાં રાજ રતન;
રીઝે કેમ રુડા તે થકી, જાણી કરે જતન. ૧૪૬
જેમ લોહું ને લાકડું, જેમ એ કાચ કથીર;
હીરા, માણેક, મોતીયાં, જેમ આકળનું નીર. ૧૪૭
જર જોડે જમ મૂકે નહિ, હર નહિ પહેરે હેમ,
મમત કરે તે મૂરખા, પવિત્ર ન આણે પ્રેમ ૧૪૮
સાચો સિદ્ધ શુકદેવજી, ગૌતમને ગંગેવ;
શાં આભૂષણ એહને, નમે દેવાધિ દેવ. ૧૪૯
ભુડાકે શોભા બહુ, જર આઝે જમ લોક;
તારો પુત્ર જાણે સર્વ, શીદ ધરે છે શોક. ૧૫૦
સર બધ સોનાના શિર પરે, તરતીબ પાઘડી એ તાર;
દોહલા દંડ જમદૂતના, મહોકમ ખાવો માર. ૧૫૧
પુણ્ય કરશે તે પામશે, શિવ સેવાથી સ્વર્ગ;
જર જોડી જખ મારતા, નિશ્ચય પડશે નર્ક. ૧૫૨
ઉપવીત દે છે જે સમે, વિભૂત ધરાવે વેદ;
કેસર આજ્ઞા કરે નહિ, ભ્રાંત શું રાખે ભેદ. ૧૫૩
મુન્ય્યા વ્યાધિ મુઝની, કછોટો વાળે કાય;
ઉપવિત કર્મ તેને ધરે, કાં રાંક કાં રાય. ૧૫૪
ઉપવિત દેજો ઇન્દ્રને, ભારે કહેવાયે બ્રહ્મ;
સુવર્ણથી સિદ્ધિ નહિ, ધારે ભસ્મ તો ધર્મ. ૧૫૫
રાજસુ યજ્ઞ રાજા કરે, ઘણાં હોમે છે ઘૃત;
વિભૂતિ અંગ ધર્યાવિના, વેદ વળે નહિ વ્રત. ૧૫૬

મહારુદ્ર કરે જ્યાં મહીપતિ, નેક ન રાખે ન્યૂન;
વિભૂતિ અંગ ધર્યાં વિના, પ્રલય થાય છે પુન્ય. ૧૫૭
પુત્રે દીધું છે પારખું, રુદ્રાક્ષ થકી તો રાજ;
હેતે આવ્યું હાથમાં, તે કરે કયમ તાજ્ય. ૧૫૮
માને તે તો મૂરખા, ભૂંડા મમતી ભૂપ;
તે તો નર નરકે પડે, કર દીવો લઈ કૂપ. ૧૫૯
ગંગા જળને પરહરી, પીએ નવાણાં નીર;
ભાવના ચંદન પરહરી, બાવળ ઘસી ધરે શરીર. ૧૬૦
પ્રભુ નામને પરહરી, ભજે કુણુ ભૂંડાં ભૂત;
પુણ્યવંતને પરહરી, કોણુ ધારે ધૂત. ૧૬૧
પેંડા ઘેબર પરહરી, કોણુ ખડ કુણુ ખાય;
નિંદે તે નરકે પડે, સાચા સ્વર્ગે જાય. ૧૬૨
પદ્મનીને કોણુ પરહરી, શંખણી સાથે સુહાય;
પરમેશર પૂજન પરહરી, ખોટે ધંધે કયમ ધાય. ૧૬૩
કોણુ કલ્પવૃક્ષ પરહરી, ગોખરુની શી ગોઠય;
કોણુ સુખ સજ્યા પરહરી, ખરા લાભમાં ખોટ્ય. ૧૬૪
કોણુ પંડિતને પરહરી, લે ભૂડાશુ ભેટ;
માયા ભૂંડી મરણથી, વૈભવ સઘળી વેઠ. ૧૬૫
કોણુ અમૃતને પરહરી, પીએ હળાહળ ઝેર;
કોણુ રત્નને પરહરી, કોડી લાવે ઘેર. ૧૬૬
કોણુ વિપ્રને પરહરી, નીચને નીચ દે દાન;
કોણુ પ્રભુને પરહરી, મદ્યપિને દે માન. ૧૬૭
કોણુ ગાયને પરહરી, ગર્ધવ રાખે ઘેર;
વરજ્યું એહ કુંભારને, મહારાજે કીધી મહેર. ૧૬૮
કોણુ રેવા જળ પરહરી, તડાગ દાખે દર્શન;
પુણ્યવંતાને પરહરી, પાપીશું કોણુ પ્રસન્ન. ૧૬૯
માત પિતા કોણુ પરહરી, કરે ગણિકાની સેવ;
રુદ્રાક્ષ ભસમને પરહરી, દુર્જો કોણુ દાખે દેવ. ૧૭૦
જેને કર્મે જે લખ્યું, તેને બુદ્ધિ તે થાય;
ડહાપણમાં ડુલી જશી, કાં રેંક કાં રાય. ૧૭૧
વિપ્ર વેરાગી વર્તિયા, જોગી જંગમ સિદ્ધ;
મમત કરી સરવે મુવા, રજમાત્ર ન પામ્યા રિદ્ધ. ૧૭૨
માયા મોહે મારિયા, હીરા નાંખ્યો હાથ;

વિદ્યા સૌ વહેતી ગઈ, રુદ્રાક્ષ તજી તે સાથ. ૧૭૩
પુત્ર તારાએ પરખિયું, દૈવત મોટું દીઠ;
ઝાલી બેઠા જુગતે કરી, પુણ્ય પરાક્રમ પીઠ. ૧૭૪
મેલાવ્યું મેલે નહિ, જોર કરે જીવ જાય;
નિશ્ચે પડશે નરકમાં, ઉલટી હત્યા થાય. ૧૭૫
તારું મન નિશ્ચળ કરું, નરપતિ તુજશું નેહ;
સાચી વાત સંભળાવશું, ટાળું મન સંદેહ. ૧૭૬
આખ્યાન કહું એ ઉપરે, પ્રત્યક્ષ રૂડી પેર;
તારા પરિયાં તારવા, પુત્ર પ્રગટ્યો તુજ ઘેર. ૧૭૭

ચોપાઈ.

નગરખંડમાં નંદીગામ, નરેન્દ્રપાળ નરપતિનું નામ;
રુડો સતવાદી સુંદર રૂપ, ભારે ભક્તપણુ કેરો ભૂપ. ૧૭૮
વશ વરતે અષ્ટાદશ વર્ણ, ચતુર્ભુજનાં સેવે ચર્ણ;
પુર મધ્યે કાંઈ નહિ પાખંડ, વણુ વાંકે કોને નહિ દંડ. ૧૭૯
મોટા રાજા મહીપલ મુખી, સુખ સંપત્ત પ્રજા છે સુખી;
ભર્યાં પુર ભારે, ભંડાર, રિદ્ધ સિદ્ધ ને કણુ કોઠાર. ૧૮૦
તેહ ગામમાં ગણિકા એક, વડું કર્મ ને વડો વિવેક;
રુડું રૂપ ને રુડો રંગ, રુડા જનનો શોભિત સંગ. ૧૮૧
જોબનવંતિ મદવંતિ મૂળ, કામની જેમ કમળનું ફુલ;
સુંદર વાહન પુરપાલખી, સંગ શોભિત ઝાઝી સખી. ૧૮૨
વડી ધર્મે ને કર્મે વડી, સ્વયં વિધાતા હાથે ઘડી;
અલખત તેને અપરમપાર, કંઠે મુક્તાફળના હાર. ૧૮૩
જાત ગુણુ ગાયન સુજાણુ, વદે વદનેથી અમૃત વાણુ;
મોટાં મંદિર મોટા મહેલ, કોડપતિને સઘળું સહેલ. ૧૮૪
પોપટશાળા પાસે પાટ્ય, કનકતણી હીંચોળા ખાટ્ય;
દાસી દાસ ગણિકાને ઘણાં, મણિ માણેક તણી નહિ મણા. ૧૮૫
આભૂષણ ને અવખત ઘણી, ચાર લક્ષ કરોડો તણી.
મંડપ ઉપર રુડા રોપ, ચંદન કાષ્ટ ચિત્રામણ ચોક. ૧૮૬
લીલા લહેર ને લીલ વિલાસ, કસ્તુરી કેસર બેહેક બરાસ;
ગુલાબ અર્ગજાનાં છાંટણાં, માણુક રત્ન જડ્યાં છે ઘણાં. ૧૮૭
કીધી બહુ ધર્મશાળા ધીર, નિર્મળ નવાણુતણાં ત્યાં નીર;
પંથી જન આવી ઉતરે, ભાત ભાતનાં ભોજન કરે. ૧૮૮
કરે પુણ્યનાં પોતે કાજ, સદાવ્રત શોભાવે સાજ;

લક્ષપતિની લક્ષ્મી લીએ, દાન જાચક દુર્બળને દીએ. ૧૮૯
દાખી સૌ લોકે દાતાર, ભૂપતિ સરખા માને ભાર;
જર આપે તે જારી રમે, ભિક્ષુક હોયતે ભોજન જમે. ૧૯૦
અલખત ભોગવે પોતે આપ, કુળ ઉદ્યમ ગણે શું પાપ;
કુળાચાર તે કારજ કરે, દેશપતિથી શાને ડરે. ૧૯૧
કામની પૂરે મનની કામના, નગરનારમાં છે નામના;
શુભ રૂપે સુંદરિ સારખી, પદ્મની રૂપ પુરણ પારખી. ૧૯૨
ગણિકા કેરા કુળમાં પડી, જશ જીતવા બુદ્ધિ જડી;
શિવ પૂજન કરાવે સત્ય, મહાદેવ મંત્ર ઉપર બહુ મત્ત. ૧૯૩
શિવ ભક્તને મોટાં માન, શિવ કથા રસ ગ્રહે કાન;
નીત નીત દર્શન શિવનું કરે, શિવ પૂજન માટે દ્વિજ વરે. ૧૯૪
એક મર્કટ કુક્કટ છે એક, પાસે બાંધી રાખ્યા છેક;
નાચ નચાવે તેને તાન, ગણિકા પોતે ગાયે ગાન. ૧૯૫
ધાલે રૂદ્રાક્ષની માળા ગળે, બાંધે નીત તે બેઠી તળે;
બાંધે રૂદ્રાક્ષ ચરણ ને હાથ, હાસ્ય થર્યા સુદ્ધ મર્કટ સાથ. ૧૯૬
જીવ થકી તે વહાલાં ઘણું, શું વખાણ કરું તે તણું;
પશુ નાચે ને ગણિકા ગાય, રીઝે દેખી સર્વ સભાય. ૧૯૭
શિવ પૂજનનાં ગાણાં ગાય, વળતી બીજે ધંધે ધાય;
કંઠે હાથે પાગે ઘણી, બાંધે માળ રૂદ્રાક્ષ જ તણી. ૧૯૮
સહજ માર્ગે રમતની રીત, મર્કટ કુક્કટ ઉપર પ્રીત;
રમતની શોભા દાખે સહુ, એમ કરતાં વિત્યા દિન બહુ. ૧૯૯
જુવતી ઘેર આવે બહુ જાર, વનિતાનો ચાલે વ્યવહાર;
જેવા જાર તેવું લે મૂલ, સહસ્ર દાસીનું સહેજે સૂળ. ૨૦૦
જેવો જારી જર ભોગવે, ભામાની તે રીતે ભોગવે;
એક થકી તે એક કરોડ, ખરું મૂલ તેમાં નહિ ખોડ. ૨૦૧
ઉપમા છે અલખત આડીએ, વનિતાની શોભા વાડીએ;
વારૂ વનસ્પતિ ત્યાં ફળે, કારણ તેનું કો નવ કળે. ૨૦૨
ભાત ભાતનાં ફળ ને ફુલ, ઉપમા દેતાં એહ અતુલ;
પંથી જન આવી ઉતરે, ઠામ દેખીને મનડું ઠરે. ૨૦૩

દોહરા.

એક દિવસ એક વૈશ્ય જન, કોટિધ્વજ કૃત કામ;
વનિતાની વાડી વસ્યો, નિર્મળ ચંદ્રશા નામ. ૨૦૪
આકાર ઇન્દ્રિ સરિખડો, રાજેન્દ્ર સરીખું રૂપ;

કુબેર સરિખો કલ્પતરુ, ભાગ્યશાળી નર ભૂપ. ૨૦૫
આભૂષણ અંગ ઓપતાં, શોભિત શુભ શણગાર;
અલખત ઘેલો અવનવો, ભાગ્ય તણો ભંડાર. ૨૦૬
કર કંકણ છે કનકનાં, અતીશે રત્ન અમૂલ્ય;
ચંદ્રબિંબથી ચોગણી, શોભા શરદસમ તુલ્ય. ૨૦૭
નવ ગ્રહ જડિયા નંગમાં, જડ્યાં નક્ષત્ર સત્તાવીસ;
મણિ મનોહર મેળવ્યાં, દીપ જ્યોત જ્યમ નિશ. ૨૦૮
જળહળ જ્યોત ઝગી રહી, જેવરલો નહિ જોડ;
કોણ મૂલ્ય કરી શકે, લાખ કરોડાં કોડ. ૨૦૯
હાથે પહેર્યું'તું હોંશાએ, ધાર્યું ગણિકા દ્રષ્ટ;
હૈડે હેમ ઠરી ગયું, થઈ અમૃત ઘન વ્રષ્ટ. ૨૧૦
નારી હરખી નિરખતે, દેહ સહિત ધન દેઉં;
રીઝવું એ રાજેન્દ્રને, કોડે કંકણ લેઉં. ૨૧૧
લક્ષ વસા લોભી ઘણી, નિર્મળ કુળની નાર;
સૌથી ગણિકા સો ઘણી, શું કહું વારવાર.* ૨૧૨
લોભી સ્વર્ગના દેવતા, માનવીનું શું મૂળ;
લોભ બીજ છે પાપનું, પામે સંકટ શૂળ. ૨૧૩
મન ખુંચ્યું ત્યાં માનની, કરે નહિ ઘરનું કામ;
રીઝવવા રાજેન્દ્રને, ઠરી રહી તે ઠામ. ૨૧૪
હાવભાવ કટાક્ષ કૃત, છત પોતાની છાપ;
ઇન્દ્ર આગળ જ્યમે ઉર્વશી, એમ દેખાતી આપ. ૨૧૫
કોકિલ બીજી કામની, લોભી જન કહેવાય;
હોય શાહુકાર જો સો વસા, જર ઉપર મન જાય. ૨૧૬
ચતુર ચોર ચતુરા ચતુર, તાકે તે લે તર્ત;
એ વાતે સંદેહ શો, પડે જો એની શર્ત. ૨૧૭
નિહાળ્યું કંકણ નારીએ, કાલી ઘેલી થઈ;
પ્રૌઢ પ્રતાપ પોતા તણો, ગુણ દેખાડવા ગઈ. ૨૧૮
સુંદર સોળ શોભિત સજ્યા, દિલ રીઝણ સગ દાસ;
કામ બાણ વૃષ્ટિ થઈ, પ્રેમી જનની પાસ. ૨૧૯
ચક્ષ દેખાડી ચિત્ત હર્યું, મુખ દાખી હર્યું મન;
કેશ નાખી કાયા હરી, પરવશ પડીયું તન. ૨૨૦
નથી દીઠી નથી સાંભળી, પ્રતાપ પ્રેમદા પાસ,

* પ્રતર. "એ ગણકા વ્યવહાર."

અવની માંહિથી નીસરી, કે ઉતરી આકાશ. ૨૨૧
છત છત્રીસે રાગણી, ત્રેવિધ તેનાં તાન;
વનિતાને કોણ વર્ણવે, અક્કલ તણો અનુમાન. ૨૨૨
ચોરાસી આસન ચાતુરી, બોત્તેર કળા ખુઅંત;
સોળ બત્રિસ ચોસઠ ચિત્તે, શામાને સુઅંત. ૨૨૩
સંકટ હરણા નામ શુભ, રાખે નામનું નીર;
ધૂતીને ધન લે સહિ, ધર્મ ન ચૂકે ધીર. ૨૨૪
પધારો કહીને પ્રીછવ્યો, આવો આવો આજ;
કાંઇકિ માન મૂકે મને, કાંઇક રાખે લાજ. ૨૨૫
મંદ હાસ્ય માનની કરે, છંદ કરંતી છેક;
આનંદકંદ કૃત કામની, વ્યભિચાર તણો વિવેક. ૨૨૬
બગ વેસ્યા માર્જાર એ, ત્રણેયના ગુણ તેહ;
ધીરે ધીરે પગ ધરે, ગ્રાહે પરનો દેહ. ૨૨૭
સ્ત્રી ધૂર્તમાં ત્રણ ગુણ, અમૃત હિતસન્માન;
ખીજી ખડતાળે કરે, રીઝી દે દેહ દાન. ૨૨૮
મહા મનોહર મોહની, મોહન મંત્ર શુભ સિદ્ધ;
મોહન રૂપ મદની ભરી, નિહાળે નર નવનિદ્ધ. ૨૨૯
જશ નીકળે છે જ્વાળથી, જુવતી રૂપ જે જ્વાળ;
પાપી પુરુષ પલટાય છે, નિશ્ચે ખુટે કાળ. ૨૩૦
ગાન તાન સન્માનથી, વશ કીધો તે વીર;
લોભાણો ભગ લાલચે, ધારણ ન રહ્યું ધીર. ૨૩૧
આદ્ય અંત ને આજ પણ, શાણા ડાહ્યા શૂર;
વનિતાએ સૌ વશ કર્યા, નારીએ લીધું નૂર. ૨૩૨
પંડિત પુરાણિ પરાક્રમી, રાણા રાય ને રંક;
જોગી ભોગી સિદ્ધ શુભ, અબળા આડો અંક. ૨૩૩
અજીત કહાવે એકલી, મહા માયા મહેરાણ;
જશવંત જીત્યા જગતમાં, સમજુ શૂર સુજાણ. ૨૩૪
પામર પશુ ને પંખીઆ, દાતા ને ઝુંઝાર;
વશ વર્ત્યા વનિતા તણે, ભામનીશું ખોયો ભાર. ૨૩૫
અહંકાર રાખે અર્ણવતણો, લુંટે બાંધી લંક;
નામ મોટાં નરેન્દ્રનાં, રામા આગળ રંક. ૨૩૬
ગમન કાજ ગુરુપત્નીઘેર, ચડ્યો ચતુર મન ચંદ્ર;
સહસ્ર ભગ અંગે સજ્યાં, અહલ્યા કાજે ઇન્દ્ર. ૨૩૭

પંડિતો પારાશર સમા, મચ્છગંધાશું માણ;
સરસ્વતી સાથ બ્રહ્મા ભમ્યા, આપ હર્યું જગદાણ. ૨૩૮
બીલડી રૂપ ઉમા ધર્યું, દેખી ભવ ભમિયા આપ;
ભામની ભરવાડાં તણી, શ્રી કૃષ્ણે મૂક્યું માપ. ૨૩૯
બીજા જન કોણ બાપડા, પડ્યા પ્રેમને પાશ,
કામ કામની વશ સૌ, સુંદરીને શાબાશ. ૨૪૦
ચતુરા ચતુરને ચૂકવે, ધ્રૂમપાની ચૂકે ધ્યાન;
કવિતા કરજોડી રહે, માનનીશું મૂકે માન. ૨૪૧
શુકદેવે જીતી સુંદરી, સાંભળ્યાં કાને સૂત્ર;
કોઈક ગ્રથાંતરમાં કહ્યુ, પ્રગટ્યો છે એ પુત્ર. ૨૪૨
વૈશ્ય કહે વનિતા સુણો, કહો મુજ સરખુ કામ;
પરદેશી પંથી અમો, નિર્મળ માહરુ નામ. ૨૪૩
અધર્મ થકી બીહું અમો, કરું નહિ કુડું કાજ,
ગણિકાનો સંગ ગમે નહિ, લોપું ક્યમ કુળની લાજ. ૨૪૪
ગણિકા કહે સુણુ ગુણ નિધિ, વચન મારુ સ્થિર થાપ;
કંકણ તારા કર તણું, ઇચ્છા હોય તો આપ. ૨૪૫
પથી કહે સુણ પ્રેમદા, એનું મૂલ્ય અમૂલ્ય,
જ્યમ તમ ક્યમ તુજને જડે, ચિંતામણિ સમતુલ્ય. ૨૪૬
ગણી આપ્યા છે ગાંઠથી, શત કોટિ સુવર્ણ;
દામ નથી તુજ દેશમાં, કામની સાંભળ કર્ણ. ૨૪૭
પામે આભૂષણ પંડિતો, બ્રાહ્મણ માગે ભિખ;
લઇ કોઈ લઈ શકે નહિ, શ્યામા સાંભળ શીખ. ૨૪૮
લાલ લેઉં નહિ તુજ કને, મૂળગુ આપો મૂલ્ય;
રિદ્ધ વેચી શરવરી રમુ, શોભે તુજ સમ તુલ્ય. ૨૪૯
નારી કહે સુણ નિર્મળા, જુવતી હું ગણિકા જાત;
તાલેવંતને તાકીને, રાજ કરુ દિન રાત. ૨૫૦
ભરતારની પેરે ભોગવું, પતિવ્રત આણુ પ્રીત;
ધણી બીજો ધારું નહિ, રૂડી રાખું રીત ૨૫૧
નારી વચને નિર્મળ હસ્યો, એ તો સાંભળ્યું આણ,
ડાહ્યાં થઈ દાખો મુને, ક્ય તમારો કોણ. ૨૫૨
પાતરને પતિ નવ મળે, વંધ્યાને નહિ પુત્ર,
અકર્મીને ઉદ્યમ કરો, સાચુ કહ્યું એ સૂત્ર. ૨૫૩
આપું તે આરત કશી, પ્રભાતે ચાલુ પંથ,

પરઠે કેટલા દિવસ તું, તું કામની હું કય
ધારુ નહિ બીજો ધણી, વચન મારુ નહિ જાય,
ચિત્ત થકી ચૂકું નહિ, જો ધરતી ઉથલ થાય. ૨૫૫
પાણુ પ્રતિજ્ઞા એટલી, દાખુ નહિ બીજો દેહ,
સતી કહેજો કે સખણી, તારું મન માને તેહ. ૨૫૬
ભૂપ નવા નિત ભોગવુ, જરનું જેને જોર,
રીઝવીને રાજી કરુ, નહિ ચાડી નહિ ચોર ૨૫૭
અમો નાર કોની નહિ, કો નહિ મારે કય,
રીઝો તો વાસો રહો, પળો ગમે તો પંથ ૨૫૮
કકણુ આપે તો કય તું, વેચી તુજ વેચાઉ,
ત્રણુ દિવસ હું તાહરી, થિરતા રાખી થાઉં ૨૫૯
પુરુષ બીજો પરઠું નહિ, ધારુ નહિ કો દષ્ટ,
તન મન ધન જેમ જીવડો, સોપુ તુજશે સ્પષ્ટ. ૨૬૦
સૂર્યચદ બે સાખિયા, સાખી ઉમા ઈશ,
ત્રણુ દિવસ હું તારી, સાખી શ્રી જગદીશ ૨૬૧
ભૂપ બીજો નવ ભોગવુ, કાં રાય કાં રક,
સમૃદ્ધિ આપે શત ઘણી, અવલોકુ નહિ અક ૨૬૨
સ્વામી કહીને સોવરાં, ધણી કહી લઈએ ધન,
વેચાઈ એ દિન વાયદે, મળે જો જેશુ મન ૨૬૩
ગુજગાર એહ સ્ત્રો નથી, મજ સરખી નહિ કોય,
જમ તમ જર ઝાલીનિયે, હરામશુ હેત ન હોય ૨૬૪
મહિમા મુજ મોટો નથી, ધારુ છુ નીત ધર્મ,
બોલી બોલ ચૂકુ નહિ, કુડાં ન કરુ કર્મ ૨૬૫
ત્રણુ દિવસ તો તુ ધણી, ભોગવ મુજને ભૂપ,
મનસા વાચા કર્મણા, રામાએ સોંપ્યું રૂપ ૨૬૬
સ્વામી જાણી સેવા કરુ, વેચાણુ ખરીદી દાસ,
આડું થાય તો હુ મરુ, પરલોકે રહું પાસ. ૨૬૭
હેતે વૈશ્ય હરખ્યો ઘણું, કકણુ સોંપ્યું હાથ,
સ્વામીવત સતોખિનો, સગ કરવા તે સાથ. ૨૬૮
વૈશ્ય પાસે એક વસ્તુ છે, લાખેણું શિવલિંગ,
પૂજા નિત્ય પ્રીતે કરે, શોભાવે છે સગ. ૨૬૯
ધારે નહિ ધનવતને, ધારે નહિ માબાપ,
કોટેથી કંઠે ધરે, આભૂષણવત આપ ૨૭૦

ઝવેર લિંગ કનકે જડયું, મહાદેવ ઉપર મન;
તન મન ધન તે વૈશ્યને, પ્રીતે કરે પૂજન. ૨૭૧
નર કહે નિજ નારી સુણો, ઓનો કરવા સંગ;
પવિત્ર પાસે કયમ રાખીએ, લાખેણું શિવ લિંગ. ૨૭૨
અંગ થકી અળગું કર્યું, પરઠ મુજને પાપ;
જીવ થકી વહાલું ઘણું, જાણું આપો આપ. ૨૭૩
જીવે જીવ જે માહરો, વપુએ શિવનું વ્રત;
લાખેણું લિંગ દેખું નહિ, તે વેળા મુજ મૃત. ૨૭૪
મહેલ તારામાં માનની, જોઉં પવિત્ર કુણ જાગ;
પ્રીતે પ્રભુ પધરાવીએ, પૂજન પ્રણમી પાગ. ૨૭૫
મૂકો કહી મજુસમાં, પવિત્ર ઠેકાણા પાસ;
એ છે મારો જીવડો, દેખે ન દાસી દાસ. ૨૭૬
પ્રાણ મારા એ પિંડનો, જરુર મહારો એ જીવ;
પરબ્રહ્મ તણી એ પ્રતિમા, દૈવત મુજનું શિવ. ૨૭૭
આત્મા એ છે તો ધરું, એહ સુધી પિંડ પ્રાણ;
એહ વડે અક્ષખત કરું, એહ વણ હોશે હાણ. ૨૭૮
રિદ્ધિ લાખ કરોડની, તન સહિત સર્વ તાજ્ય;
એ સંગ આયુષ્ય બાંધિયું, એ સાથે રિદ્ધ રાજ્ય. ૨૭૯
એક પલક તો એ વિના, પરહું નહિ દેહ પ્રાણ;
ઉપદેશ ગુરુએ આપિયો,. વર્ષો તે વેળા 'વાણ. ૨૮૦
જળ વિયોગે મચ્છ મરે, નર કહે મુજને નેહ;
પૂજનથી રહે પ્રાણીઓ, દુઃખ પામે બહુ દેહ. ૨૮૧
ચિંતા ન કર કહે ચિતની, કાળજડું થિર રાખ;
દગો દેઉં નહિ દિલ થકી, શ્રી સૂર્યની સાખ. ૨૮૨
શાળિગ્રામ તુળસી પીપળો, પુરાણ ચંડી પાઠ;
રુઠે તેને રામજી, કરે ઠગાઈના ઠાઠ. ૨૮૩
મૂકયું લગ્ન મંડપવિષે, ભાંગી મનની બ્રાંત;
રંગ ભોગ બન્ને થયા, આટારીએ એકાંત. ૨૮૪
મન માન્યા મેવા મહત, ખાનપાન ભોજન;
રાગ રંગ તરતિબ તર, ઝગી હળમાં બહુ ધન. ૨૮૫
ડાહાપણ બેહુના દેહમાં, આસન ભેદ અપાર;
સુખ સાગરમાં શોભિયાં, જ્યમ ભામની ભરતાર. ૨૮૬
ઝાઝું સુખ સાગર જ્યાં, પડે દાવાનળ દુઃખ;

અમૃત મેવા જ્યા અતિ, પડે વેઠવી ભુખ. ૨૮૭
સાત પુત્ર છે જેહને, હર્ષ ઘણેરા હોય
દુખ વેળા દીસે નહિ, કાંઈ દહને જાય ૨૮૮
એટલે એક કૌતુગ થયુ, ઉઠયો અગ્નિ અઘ
પાવક બાંધે પરજળ્યો, શોભા ટળી ગઈ સઘ ૨૮૯
ઈશ્વરની ઇચ્છા થકી, જાજ્વલ્યમાન થઈ જ્વાળ,
મહેલ મેડી મડપ બળ્યા, અલખત આળ પપાળ ૨૯૦
આવ્યાં નહિ કો આંચમા, નાઠાં સૌ નર નાર,
બૂમ પડી દશે દિશા, ઠર્યાં નહિ કોઈ ઠાર ૨૯૧
માંડવ * નાઠા મહેલથી, કુરકુટ મર્કટ બે માંહ્ય,
કાઢો કાઢો કહે કામની, તનના જન પેઠા તાંહ્ય ૨૯૨
કાઢ્યા મર્કટ ને કુકડો, તે વેળાએ તર્ત,
સુખ પામ્યા સજ્જન સૌ, મોડી નાંખ્યુ મૃત્ય ૨૯૩
વૈસ્ય બિચારો વલવલે, લેવાને શિવ લિંગ,
પાવકમાં કયમ પરવરે, કોઈ રહ્યુ નહિ સગ. ૨૯૪
કુટે પીટે કળાકળે, પોકાર કર્યો ઘડી પાચ,
જોરાવર નવ જઈ શકે, અગ્નિ તણી જ્યા આંચ. ૨૯૫
લક્ષ ઉપાય લોકે કર્યો, લિંગ ન આવ્યુ હાથ,
બળી ભસ્મ મડપ થયો, શત કટકા તે સાથ. ૨૯૬
રાય સહિત રૈયત સહુ, લક્ષધા મળિયા લોક,
જીવતા જન સૌ નીસર્યા શમીયો સૌનો શોક ૨૯૭

ચોપાઈ

મળ્યા લોક પુર કેરા બહુ, જીવતા નીસર્યા હરખ્યા સહુ,
કામની મહેલ કરાવે કાન, ચતુર તણી એમાં છે ચાલ ૨૯૮
ગણિકાએ સભાળ્યો ગર્થ આવ્યા હાથ સર્યો નિજ અર્થ,
માનનીને સૌ માનવ મળ્યા, વૈસ્યતણાં તો જીવતર બળ્યા. ૨૯૯
શિવલિંગને દીઠું બળ્યુ, ચૈતન વૈસ્યતણુ તો ટળ્યુ
પડ્યો ધાસકો ઔંઠો પેટ, થયો નિરાશ નિર્મળશા નેટ ૩૦૦
નિર્મળ કહે નારી સાભળો, મૂકયો મેં મનનો આમળો,
તમો કરો તમારુ કામ જુવાર મારો ને રામરામ ૩૦૧
મેં કર્યુ તે હુ પામિયો, વૈભવ પુણ્ય સઘળુ વામિયો,
હોંશ કરી હોડે હારિયો, ખુચ્યો કાળ માત તેં મારિયો ૩૦૨

ઉચ નીચ નારીને નમે, ગુણવંતા શિવને ક્યમ ગમે;
કોડ વાત કહીએ શું કથી, નિમેશ વાંક તમારો નથી. ૩૦૩
જે કરે તે જન ભોગવે, જશ અપજશ જગમાં જોગવે;
ચાકરચિત્તના માન્યા ઘણા, મન માન્યા જન પોતા તણા. ૩૦૪
સાગદ જે સતવાદી સાત, વૈશ્યે કરી તે આગળ વાત;
રોશો કળકળશો મા કોય, હોનાર હરી કરે તે હોય. ૩૦૫
ઘેર જઈ કહેજો સૌ જથા, કર્મ મારા કેરી જે ક્થા;
ધણોક આપ્યો તેને ગર્થ, વૈભવ સરવે જાણ્યો વ્યર્થ. ૩૦૬
ખજાના સૌ ખુટાવિયા, લક્ષ્મી ભંડાર તે લુટાવિયા;
ગણિકા કહે ઘડાવું ઘણાં, શિવ લિંગ સોના રૂપા તણાં. ૩૦૭
જડાવું ઝવેરની જોત, હીરા માણેક હોય ઉદ્યોત;
માંગ્યું લિંગ તે કયાંથી જડે, એ વાતે તો અચરજ અડે. ૩૦૮
કહે વૈશ્ય સાંભળ સુંદરી, ચેત વાત કહું ચિત્તે ધરી;
બોલ્યું અબોલ્યું મેં નહિ થાય, કોડવસા પાકું છું કાય. ૩૦૯
શિવલિંગ પાસેથી ગયું, મારું આયુષ્ય આવી રહ્યું;
આમે જીવ ધર્યો તે જાય, શા માટે કરીએ અન્યાય. ૩૧૦
મો'તે મરતાં નરકે પડું, સત્ય પાળતાં સ્વર્ગે ચઢું;
ધણોક મારી ગાંઠે ગર્થ, એક ન સરે તેથી અર્થ. ૩૧૧
સત્ય પાળવે શિવપદ જડે, નિંદા થાય તે નરકે પડે;
રજ વચનનું જોખમ થયું, વળતું દૈવત મુજમાં શું રહ્યું. ૩૧૨
સત્યનો બાંધ્યો ઉગે સુર, સત્ય નીર પવન ને પુર;
સત્યની બાંધી વરસે વૃષ્ટ, સત્ય આધારે સરજી સૃષ્ટ. ૩૧૩
સત્ય ચકી ઋતુ વન ફળે, સત્યે સઘળું આવી મળે;
સત્યે ધરતી પાકે ધાન, સત્યે અર્ણવ મર્યાદા માન. ૩૧૪
સત્યે હરિશ્ચંદ્ર રાંજન, નીચ ઘેર વેચાણો વન;
તેના ઘરનું કારજ કર્યું, ચોપાં *ચાર્યાં પાણી ભર્યું. ૩૧૫
સત્યે ધર્મ ધુરંધરધીશ, પાંડવ વન ભમિયા દશદિશ;
સત્યે કરણે દીધી કાય, સત્યે અગ્નિ શીતળ થાય. ૩૧૬
સત્ય પાળે તેને સંતોષ, નિર્મળ નામ તેને નહિ દોષ;
આમે કર્મે લખ્યું તેમ થાય, શા માટે મુજ સત્ય મૂકાય. ૩૧૭
કેટલા કાળ જીવીશું આપ, શિવ પદ જડશે સત્ય પ્રતાપ;
જોડા જાયું તે તો મરે, પુણ્યવંતા ક્યમ સત્ય પરહરે. ૩૧૮

---

*ચોપમાં-પશુ.

એમ કહી આવ્યો તે બહાર, ગુણવંતિ ગંગા જે ઠાર;
તેડ્યા જાચક બ્રાહ્મણ સર્વ, દીધાં દાન લુટાવ્યું દ્રવ્ય. ૩૧૯
મળી મેદની જોવા કાજ, ઇન્દ્રવૈભવ પણ કીધે ત્યાજ;
અગર ચંદન મગાવ્યા કાષ્ટ, ચિતા રચી મરવાને ઠાઠ. ૩૨૦
શ્રીફળ ફોફળ ગોના ઘૃત, ચિતા યજ્ઞ ભખવો છે તંત;
સ્નાન દાન કીધાં પૂજન, મરવા ઉપર તેનું મન ૩૨૧
મનસા વાચા કર્મણા કીધ, શતવસા મરવું તે સિદ્ધ;
ગણિકા રહી પોતાને ઘેર, તે પણ આપ વિચારે પેર. ૩૨૨
ધિક્ક ધિક્ક છે મારો અવતાર, હસશે સઉ સૃષ્ટિ સંસાર;
કહેશે કંકણ લીધુ સેહેલ, હાથે પ્રજ્વાળ્યો એ મેહેલ. ૩૨૩
આ લોકે તો મહેણું શીશ, પરલોકે કોપ્યો રહે ઈશ;
ત્રણ દિવસ એ મારો ધણી, એની સમૃદ્ધ મેં લીધી ઘણી. ૩૨૪
એણે એનું સત રાખિયુ, ભલુ વચન જે મુખ ભાખિયુ;
મારું બોલ્યું મિથ્યા થયુ, સત વહેતા પાણીમાં ગયું. ૩૨૫
કંથ કહ્યો તે કુડું થશે, પચાસ પરિયાનું પાણી જશે;
સૂર્ય ચંદ્ર સાખી રાખિયા, ભર્તાર મુખથી મેં ભાખિયા ૩૨૬
કામની કંથ સાથે જે બળે, ત્યારે વચન પોતાનું પળે,
લાભેણું કંકણ મેં લીધ, કંથ લોભે પોતાનો કીધ. ૩૨૭
પ્રીતે તે બોલ્યુ પાળીએ, વચન જતું પાછુ વાળીએ;
એમ કહી લુટાવે ગર્થ, વૈભવ સર્વે જાણ્યો વ્યર્થ. ૩૨૮
રાય પ્રજા સતવાદી સૌ, દે શીખામણ બાબત બહુ;
ગણિકાને તે શાની લાજ, શાને પ્રાણ કરે છે ત્યાજ. ૩૨૯
લક્ષ આવે ને લક્ષજ જાય, ચતુરા તારે શી ચિંતાય;
કુળાચાર તારો કીજીએ, પંથીને મરવા દીજીએ. ૩૩૦
ગણિકા કહે સુણજો સૌ લોક, ફજેત કરો છો શાને ફોક;
ત્રણ દિવસ વચન આપિયુ સ્વામી પદ થિરતા થાપિયું. ૩૩૧
સ્ત્રી ન બળે સ્વામીની સાથ, પડે યમકિંકરને હાથ,
કંથ સાથ કાષ્ટ નવ ચઢે, પંદર સહસ્ર વર્ષ નરકે પડે. ૩૩૨
સ્વર્ગવાન સ્વામીશું થઈશ, એની સાથે સ્વર્ગે જઈશ;
વિપ્ર તેડાવી દીધા દાન, મહાદેવ દર્શન દ્વિજ સન્માન. ૩૩૩
કુમ કુમ હાથા કુમકુમ રોળ, કામની મનથી કરે કલોલ;
ઇન્દ્ર સરખી રિધ્ધ સિદ્ધ રાજ, તરણીએ સઉ કીધુ તાજ. ૩૩૪
એક ગણિકાને બીજો વૈશ્ય, સબંધ ન ત્રુટે સુણજો કેશ;
શોભી સ્વામી કેરે સંગ, ગુણવતી વહે છે જ્યાં ગંગ. ૩૩૫

દોહરા.

અગ્નિ જ્વાળ અદિકી કરી, પાવક પુરણ પ્રીત;
ઝપલાયાં તે જ્વાળમાં, રાજસ રૂડી રીત. ૩૩૬
જુવે જગત જશ ગાય ગુણ, શોભિત બાધી સૃષ્ટ;
અમૃત ઘન ઉઠયો અદિક, થઈ પુષ્પની વૃષ્ટ. ૩૩૭
હોલાયો અગ્નિ અલ્પ, પ્રગટયા પુરુષ પ્રતાપ; ૩૦૫
સાક્ષાત્કાર શિવજી સ્વયે, આદ્ય નિરંજન આગ્રહ્યા;
અકસ્માત ન્યમ અભ્રથી, અરુણ ઉદય રવી વ્યર્થ. ૩૦૬
હેમ ઠર્યું હર્ષ વાધિયો, અમૃત મેઘ લુટાનિયા,
અંધારે અજવાળિયું, દીપક જ્યોત હુના રૂપા તણું. ૩૦૭
જયજય બોલ જગતે કહ્યો, ભૂપત આદે હોય ઉદ્યોત;
પચવદન ત્રિનેત્ર ધર, ગંગાધર ચરજ અડે. ૩૦૮
જટા મુકુટ ઉપવિત અહી, ધર્મ ધુરંધર ચિત્તે ધરી;
નારાયણ દર્શન નિર્મળા, વેદ વિમળ જશ છુ કાય ૩૦૯
અર્ધંગિ ઉમા આદ્યશક્તિ, નગર જુએ નિરખી રહ્યું;
છપન્ન ક્રોડ ચામુડ ચિત્ત, અષ્ટોત્તર શત વહે ન્યાય. ૩૧૦
ચૌદ લાખ ચોસી સહિત, જગદંબા ગુણ ગાયે ચઢું;
કૃત્રિમ રૂપ કાળિ તણું, કૃષ્ણા કૃષ્ણ અવતાર અર્થ. ૩૧૧
અનેક એવી એકમાં, નોધારાં આધાર. છે;
વ્યાઘ્ર ચર્માંબર ધરા, ગજ ચર્માંબર ગાત્ર; ૩૧૨
મૃગ ચર્માંબર મલપતિ, નિરખી માણસ માત્ર.
દુર્લભ દર્શન દેવને, બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઇન્દ્ર;
સૌ પ્રગટ દીઠા પ્રભુ, ચૌદ લોક ચિત્ત ચંદ્ર.
સહસ્ર ફણા જે શેષને, ધરતીનો ધરનાર;
શોભે શિવની કોટમાં, હરખે હૈયે હાર.
બાહે વાસુકિ બેરખા, જે ધર રત્નની ખાણ;
કાને કુંડળ ઝળમળે, જગત પતિ તે જાણ.
ઉપમા કોણ આપી શકે, વર્ણવી થાકયા વેદ;

ધર્મેન્દ્રતણો એ અધિપતિ, ધર્મતણો એ ધર્મ;
વેદતણો એ વેદવર, કર્મતણો એ કર્મ. ૩૫૨
કાળતણો એ કાળ છે, સત્યતણો એ સત્ય;
ત્રિગુણતણો એ આત્મ છે, પુણ્યવંતનાં રાખે પત્ય. ૩૫૩
સરજણ પાલણ સંહારણો, એથી પામો પાર;
ચૌદ લોક ચિંતામણિ, દેવ વડો દાતાર. ૩૫૪
મનપુણ્ય પ્રગટ્યું એ પુર તણું, જડી સ્વર્ગની જાગ;
ગણિકા વૈશ્ય એ હરખિયાં, પ્રીતે પ્રણમ્યાં પાગ. ૩૫૫
ધિક્ ધિક્ છો વિમાને દેવતા, દેવાધિદેવ દર્શન;
કહેશે કંકણ શું મહિમા જુવે, પ્રભુ થયા પ્રસન્ન. ૩૫૬
આ લોકે તો ધ્યાને ધરે, ચારે વેદ ગુણ ગાય;
ત્રણ દિવસ કોને નવ મળે, શોધિ સ્વમાંમાંય. ૩૫૭
અણે અનુ પાપી પ્રાણિયા, નીચ કર્મે થી ન્યૂન;
મારું આજ દર્શન દેવનું, પ્રગટ્યું પ્રૌઢું પુણ્ય. ૩૫૮
કંથ કહ્યો તો સ્વપ્ને નથી, અધર્મ અપરમપાર;
સૂર્ય ચંદ્ર ચિર્યે કુટિલતા, કરુણા કરી કિરતાર. ૩૫૯
કામની શું નીચ જાણે સૌ, કરે છ કુડાં કાજ;
સાક્ષાત તમે પાવન કર્યાં, રીઝ્યા ક્યમ શિવ રાજ. ૩૬૦
પ્રીતિવશંકર કહે વૈશ્ય સુણ, પાળ્યું આકિન માન;
છ સત્ય ને મૂક્યું સૌ વસા, દીધું દેહનું દાન. ૩૬૧
આકિન એક જ પાળવા, તન કર્યું તેં તાજ;
વૈભવ વાસવ સરખો, રિધિસિધ મૂક્યું રાજ. ૩૬૨
શિવલિંગ કાજ સમર્પિયું, વૈશ્યે દૈવત દેહ;
આસપાંત કરી અળખામણી, તો ફળ પામ્યો એહ. ૩૬૩
બોલતાં તો બોલે સઉ, પાળે તે પુણ્યવંત;
તે બન્નેયે પાળિયું, અધિક ફળ અનંત. ૩૬૪
અંધ બધિર દીઠા ઘણા, ભુખના વેઠણ હાર;
તેને મોત વહાલું નથી, લાગે શુભ સંસાર. ૩૬૫
દરિદ્ર દુઃખ દશ કોટિધા, કરે જાતનાં જતન;
તેને મોત વહાલું નથી, જાણે કાયા રતન. ૩૬૬
એક આકિનને કારણે, ચિત્તમાં મૃત્યુ ચાય;
રાખે ભરોસો ઇશનો, તો તે નિર્મળ થાય. ૩૬૭
નૃપ સુજને વહાલો નથી, વહાલો નહિ ધનવંત;
પ્રીતે વહાલો પરમાર્થી, સત્તવાદી જે સંત. ૩૬

ઉચ્ચ જાત વહાલો નથી, વહાલો નહિ ભૂપ [illegible];
પુણ્યવંત વહાલો પરમાર્થી, દે[illegible] વહાલો દાતાર. ૩૬૯
ભણ્યો ગણ્યો વહાલો નથી, [illegible]ને બાધુ જગત;
જોરાવર વહાલો નથી, ભોળિક[illegible] વહાલો ભક્ત. ૩૭૦
અહંકારી અળખામણો, જરૂર અળખામણો જાર;
શિવજી તેને કયમ મળે, જેહ કરે વ્યભિચાર. ૩૭૧
ભાવે બ્રહ્મ વિદ્યા જેને, વેચ્યો તેનો વેચાઉં;
બ્રહ્મ ભોજન ભાવે કરે, ખવરાવી હું ખાઉં. ૩૭૨
રીઝે રામ સેવક પરે, ખોટા ઉપર ખીજ;
વશ વસ્તુ વૈરાગ્યને, હોય જો બુદ્ધિ બીજ. ૩૭૩
દંભી દેખી દુઃખ ધરું, જશ ગાઉં જ્યાં દેખું જોગ;
ભેખ વગોવી જે ફરે, તેનાં કર્મના ભોગ. ૩૭૪
નગરતણી જે નાયકા, જર કાજ કરતી જા[illegible];
કૃત્ય કર્યો મારે બળે, અચરજ એહ અપાર. ૩૭૫
પરબ્રહ્મ કહે પ્રસન્ન છું, માગ માગ તું માગ;
ઉનમ કાંઈ રાખેશ માં, જડી અમૂલ્ય જાગ. ૩૭૬
ગણિકા કહે તમો ગુણનિધિ, અહિં માગું એહ;
ચર્ણાંવિંદ ચાહું ચિત્તથી, ફરી ન ધરીશ દેહ. ૩૭૭
આવાગમન ફેરો ટળે, લક્ષ ચોરાશી ખાણ;
અધ ટળે ગર્ભવાસના, વદું વદને શું વાણ. ૩૭૮
જંજાળ જન્મ ને મર્ણની, ટળે યમદૂતના જોગ;
વસું વાસ કૈલાસમાં, રૌરવ ટાળો રોગ. ૩૭૯
વિશંભર કહે રે વૈશ્ય તું, માગી લે મ[illegible]
ઉનમ કાંઇ રા[illegible] ખરો જાણ[illegible] ૩૮૦
વૈશ્ય કહે મ[illegible] પુરુષ[illegible]

ધન્ય અવતાર મર્કટ કુકડે તણો, પરમેશ્વર થયા પ્રસન્ન. ૩૮૫
મર્કટ બીજો કુકડો, પશુ જાત અનાથ,
રુદ્રાક્ષ દેખી શિવ રીઝીયા, હેતે મૂકયો શિર હાથ ૩૮૬
ભોળાનાથ એ ભૂપતિ, પ્રસન્ન સહજમાં થાય,
શિવ કહેતાં શિવ પદ જડે, ગુણ હરના જે ગાય ૩૮૭
ઈશ અંતર ધ્યાનને હવા, દેવ પણ અંતરધ્યાન,
અલ્પ રહ્યું એ ઠામમાં, વસુધા રવિ વિમાન ૩૮૮
વૈશ્યને કીધા, વાયદો વનિતાએ કહી વાત,
રિદ્ધ સિદ્ધ ઘેર ભોગવો, સહસ્ર વર્ષ એક સાત. ૩૮૯
શિવ આજ્ઞા નવ લોપિયે, માત તાત જુવે વાટ,
આપણ મળશું એકઠા, તજો મન ઉચ્ચાટ. ૩૯૦
ચતુરા ચઢી વિમાનમાં, પ્રીતે પાર્ષદ પાસ,
જગતમાંહે જશ જીતીઓ, પહોંચી ગિરિ કૈલાસ ૩૯૧
મંદીર ગયો તે વૈશ્ય જન, મળ્યાં માત ને તાત,
કવિ કહે સંક્ષેપમાં, વિત્યાં સહસ્ર વર્ષ સાત. ૩૯૨
પાંચ પુત્ર તેને થયા, રિદ્ધ સિદ્ધ સોંપ્યુ રાજ,
ધ્વજ બંધાવી ધર્મની, કીધાં રુડાં કાજ ૩૯૩
અંતકાળે ઈશ પ્રતાપથી, વડા વેદ વિમાન,
ગિરિ કૈલાસે પરવર્યો, હરનુ ધરતો ધ્યાન ૩૯૪
ઈકોતેર શત ઉદ્ધર્યાં, ન રહી એકે ન્યુન,
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, પાળો ધર્મ તો પુણ્ય ૩૯૫
નર નારી નેહે મળ્યા, પ્રેમદાને તે પત્ય,
પતિવ્યાને પ્રભુવત કર્યા, જેણે પાળ્યાં સત્ય ૩૯૬
પ્રીતે સત જે પાળશે, કા રંક કા રાય,
વિમાન વૈકુંઠથી આવશે, કે કૈલાસે જાય ૩૯૭
એમ રીતે આકિન પાળશે, એ રીતે ધારે ધર્મ,
એ રીતે સત સુહાવશે, છૂટશે સઘળા કર્મ ૩૯૮
વૈકુંઠ નથી કાંઈ વેગળુ, વેગળો નહિ કૈલાસ,
પરખે સત્ય આકિનથી, પરબ્રહ્મ તેની પાસ ૩૯૯
અચરજ દીઠું અતિ ઘણુ જગમા થયો જયકાર,
એ મહાદેવનો, મુકિતનો દાતાર. ૪૦૦
પિતા પ્રત્યે પારાશરે, કહ્યું મહાત્મ્ય સાક્ષાત,
મર્કટ ને કુકુટ તણી, વિખાણ કરી તવ વાત. ૪૦૧
રુદ્રાક્ષ ધરી નચાવતી, પ્રગટ્યુ તેનું પુણ્ય,

ઉંચ જાત વહાલો નથી, વહાલો નહિ ભૂપ [illegible];
પુણ્યવંત વહાલો પરમાર્થી, દેવ વહાલો દાતાર. ૩૬૯
ભણ્યો ગણ્યો વહાલો નથી, જેને બાધુ જગત;
જોરાવર વહાલો નથી, ભાવિક વહાલો ભક્ત. ૩૭૦
અહંકારી અળખામણો, જરૂર અળખામણો જાર;
શિવજી તેને કયમ મળે, જેહ કરે વ્યભિચાર. ૩૭૧
ભાવે બ્રહ્મ વિદ્યા જેને, વેચ્યો તેનો વેચાઉં;
બ્રહ્મ ભોજન ભાવે કરે, ખવરાવી હું ખાઉં. ૩૭૨
રીઝે રામ સેવક પરે, ખોટા ઉપર ખીજ;
વશ વસ્તુ વૈરાગ્યને, હોય જો દુર્બુદ્ધિ બીજ. ૩૭૩
દંસી દેખી દુઃખ ધરું, જશ ગાઉં જ્યાં દેખું જોગ;
ભેખ વગોવી જે ફરે, તેનાં કર્મ ના ભોગ. ૩૭૪
નગરતણી જે નાયકા, જર કાજ કરતી જાર;
કથ કહ્યો માટે બળે, અચરજ એહ અપાર. ૩૭૫
પરબ્રહ્મ કહે પ્રસન્ન છું, માગ માગ તું માગ;
ઉનમ કાંઈ રાખેશ માં, જડી અમૂલ્ય જાગ. ૩૭૬
ગણિકા કહે તમો ગુણનિધિ, અધિકું માગું એહ;
ચરણવિંદ ચાહું ચિત્તથી, ફરી ન ધરીએ દેહ. ૩૭૭
આવાગમન ફેરા ટળે, લક્ષ ચોરાશી ખાણ;
અધ ટળે ગર્ભવાસના, વદું વદને શું વાણ. ૩૭૮
જજાળ જન્મ ને મરણની, ટળે યમદૂતના જોગ;
વસું વાસ કૈલાસમાં, રૌરવ ટાળો રોગ. ૩૭૯
વિશ્વંભર કહે રે વૈશ્ય તું, માગી લે મનનો રેલ;
ઉનમ કાંઇ રાખેશ માં, ખરો જાણજે ખેલ. ૩૮૦
વૈસ્ય કહે મહાદેવને, અજાણુ પુરુષ હું અબ્ર;
સારું જે તમને ગમે, શિવજી આપો સર્વ. ૩૮૧
મળો તમો મા બાપને, ધરણીને ધર સૂત્ર;
પાંચ પ્રતાપિ પ્રગટશે, પુણ્યવંતા તુજ પુત્ર. ૩૮૨
સાત સહસ્ર વર્ષ સામટું, સ્વર્ગ સરીખું સુખ;
ભોગવરે તું ભવ કહે, દેહમાં રહે નહિ દુઃખ. ૩૮૩
અંતકાળે તુંને આવશે, વૈકુંઠતણાં વિમાન;
સુખ સાગરમાં ઝીલશો, મહા રુદ્ર તણાં બહુ માન ૩૮૪
દુઃખ ગયું બધા દેશનું, દીઠું દિવ્ય દર્શન;

ધન્ય અવતાર મહિ, દિર તણો. પરમેશ્વર થયા પ્રસન્ન. ૩૮૫
મર્કટ બીજો કુકડો, પશુ જાત અનાથ,
રુદ્રાક્ષ દેખી શિવ, રીઝીયા, હેતે મૂક્યો શિર હાથ ૩૮૬
ભોળાનાથ એ ભૂપતિ, પ્રસન્ન સહજમાં થાય,
શિવ કહેતાં શિ પદ જડે, ગુણ હરના જે ગાય ૩૮૭
ઈશ અંતર ધ્યાને હવા, દેવ પણ અંતરધ્યાન,
અલ્પ રહ્યું એમ ઠામમાં, વસુધા રવિ વિમાન ૩૮૮
વૈશ્યને કીધા, વાયદો વનિતાએ કહી વાત,
રિદ્ધ સિદ્ધ ઘેર ભોગવો, સહસ્ર વર્ષ એક સાત. ૩૮૯
શિવ આજ્ઞા નવ લોપિયે, માત તાત જુવે વાટ,
આપણ મળીશું એકઠા, તજો મન ઉચ્ચાટ ૩૯૦
ચતુરા ચઢ્યો વિમાનમાં, પ્રીતે પાર્ષદ પાસ,
જગતમાંહે જશ છતીઓ, પહોચી ગિરિ કૈલાસ ૩૯૧
મંદીર ગયો તે વૈશ્ય જન, મળ્યાં માત ને તાત
કવિ કહે સંક્ષેપમાં, વિત્યા સહસ્ર વર્ષ સાત. ૩૯૨
પાંચ પુત્ર તેને થયા, રિદ્ધ સિદ્ધ સોંપ્યુ રાજ,
ધ્વજ બધાવી ધર્મની, કીધાં રૂડાં કાજ ૩૯૩
અંતકાળે ઈશ પ્રતાપથી, વડાં વેદ વિમાન,
ગિરિ કૈલાસે પરવર્યો, હરનુ ધરતો ધ્યાન. ૩૯૪
ઈકિદિર શત ઉદ્ધર્યા, ન રહી એકે ન્યુન,
શૌનક પ્રત્યે સૂત કહે, પાળો ધર્મ તો પુણ્ય. ૩૯૫
નર નારી નેહે મળ્યા પ્રેમદાને તે પત્ય,
પતિયાને પ્રભુવત કર્યા, જેણે પાળ્યાં સત્ય ૩૯૬
પ્રીતિ સત જે પાળશે, કાં રક કાં રાય,
વિમાન વૈકુંઠથી આવશે, કે કૈલાસે જાય. ૩૯૭
એ રીતે આકિન પાળશે, એ રીતે ધારે ધર્મ,
એ રીતે સત સુહાવશે, છૂટશે સઘળાં કર્મ ૩૯૮
વૈકુંઠ નથી કાંઈ વેગળુ, વેગળો નહિ કૈલાસ,
ધર્મ સત્ય આકિનથી, પરબ્રહ્મ તેની પાસ ૩૯૯
અચરજ દીઠું અતિ ઘણું જગમાં થનો જયકાર,
મહેમા એ મહાદેવનો, મુક્તિનો દાતાર ૪૦૦
પિતા પ્રત્યે પારાશરે કહ્યુ મહાત્મ્ય સાક્ષાત
મર્કટ ને કુકુટ તણી, વિખાણુ કરી તવ વાત. ૪૦૧
રુદ્રાક્ષ ધરી નચાવતી, પ્રગટ્યુ તેનું પુણ્ય, ૪૦૨

પશુ યોની તો પરહરી, ને રહી એક ન્યૂન. ૪૦૨
મર્કટ કુકુટ બે જણા, ક્ષય પામ્યા જે કાળ;
તે તારો પ્રધાનનો, બુદ્ધિસાગર બાળ. ૪૦૩
ધર્મ પુત્ર ધનવંત છે, તે જે તારો તન;
પુર્વ ભવમાં માંકડો, મહા મનોહર મન. ૪૦૪
તારક પુત્ર પ્રધાનનો, તે કુકટની કાય;
જાતિ સ્મરણ છે એહને, ગુણ ગોવિંદના ગાય. ૪૦૫
રદ રુદ્રાક્ષ પ્રતાપથી, હેતે હરનો હાથ;
પ્રત્યક્ષ દીઠા છે પ્રભુ, ચૌદ લોકનો નાથ. ૪૦૬
સોનાં રૂપા એ શું કરે, ધનને જાણે ધૂળ;
હીરા હાથ જે આવિયો, મૂકે ન મોંઘે મૂલ. ૪૦૭
વિશ્વંભર કેરી વારતા, પ્રીછયા છે અપાર;
કહોળ નોળ કચ્છ તજી, પામ્યા મનુષ અવતાર. ૪૦૮
મહીપતિ તુજ સુત મરકટો, કુકુંટ સુત પ્રધાન;
અજાણ નથી એ જાણ છે, મહાદેવતણાં બહુ માન. ૪૦૯
માયા ઉપર મન નથી, રાજ ઉપર નહિ રીજ;
અથઈતિ માંડી કહ્યા, બે ઉત્પત્તિ બીજ. ૪૧૦
રુદ્રાક્ષ ધરે રાજા થઈ, સહજ વાતમાં સૂત્ર;
જાણ્યો મહિમા મુકે નહિ, રાય પ્રધાનનો પુત્ર. ૪૧૧
જીવતા સુખી જોય છે, મુવા પાછળ મોક્ષ;
શત જન્મનું જ્ઞાન છે, નર બન્ને નિર્દોષ. ૪૧૨
ટળી છે જમની જાતના, જન્મ મર્ણ જંજાળ;
સોનાં રૂપા શાને ધરે, બાળામાં દીઠા માલ. ૪૧૩
સ્વર્ગે સહજ વાતે જશે, વહેશે એ વિમાન;
એકાતેર શત ઉદ્ધરે, ઘણું ઉપને જ્ઞાન. ૪૧૪
પારાશર તો પરવર્યા, નારાયણ પર નેહ;
પ્રધાન સહિત રાજા તણો, ભાગ્યો મન સંદેહ. ૪૧૫
રુડો મહિમા રુદ્રાક્ષનો, કળી ન શકે કોય;
રુદ્રવશ રુદ્રાક્ષથી, હરિ ઉપર ચિત્ત હોય. ૪૧૬

ચોપાઈ.

રુદ્રાક્ષ જે ધરે છે કંઠ, વહે વિમાન ચઢી વૈકુંઠ;
રુદ્રાક્ષ મસ્તક મૂકી નાહ્ય, નવાણુ નીર ગંગાજળ થાય. ૪૧૭
રુદ્રાક્ષનું જે આપે દાન, વિશંભર તેને આપે માન;

રુદ્રાક્ષ ધરી શિવ પૂજન કરે, ઈક્કોતેર શત તેના ઉતરે. ૪૧૮
રુદ્રાક્ષ ધરી જપે જે જાપ, રજ ન લેપે તેને પાપ;
રુદ્રાક્ષ ધરી મૃત સજ્યા પડે, યમકિંકર તેને નહિ અડે. ૪૧૯
રુદ્રાક્ષ ધરો સૌ નર ને નાર, ઉંચ નીચ જે વર્ણ અઢાર;
વિધવા સ્ત્રી પણ ધરો વિશેક, ન્યાય શાસ્ત્ર તણો છે નેક. ૪૨૦
મોટું મહાત્મ્ય શું જાણે મૂઢ, પાપી પાપ કરે છે પ્રૌઢ;
અભક્ષાં ભક્ષ જે ભુંડાં ભખે, આદ્ય પુરુષને શું ઓળખે. ૪૨૧
ગાંડા ઘેલા કથાંતર ગણે, શિવ મહિમા તે ક્યાંથી શણે;
દાતા માણસને જે દમે, ગુણ તેને શિવના કયમ ગમે. ૪૨૨
સુણે શૃંગાર ને ગીતા તજે, ભુંડા તે કયમ શિવને ભજે;
સાચા શિવ વિષ્ણુના ભક્ત, ઈશ્વર ઉપર તે આસક્ત. ૪૨૩
જેનાં પૂરણ હોયે પાપ, રુદ્રાક્ષ તણી અભક્તિ આપ;
રુદ્રાક્ષ તણાં ભારે છે ભેદ, વર્ણન કરી શકે નહિ વેદ. ૪૨૪
રુદ્રાક્ષ તણો જે ધારે ધર્મ, તે બ્રાહ્મણ તે ભારે બ્રહ્મ;
રુદ્રાક્ષ તણી સદ્‌ભક્તિ સેવ, જાણે વિષ્ણુ કે મહાદેવ. ૪૨૫
જાણે વ્યાસ જાણે શુકદેવ, ધરી રુદ્રાક્ષ કરે નિત સેવ;
મદ મતિ મૂરખ માનવી, જેની બુદ્ધિ દિસે દાનવી. ૪૨૬
તેને મન કયમ સાચું વસે, હરિ નિંદા કરતો તે હસે;
કહેશે રાખ ચોળે શું થાય, રુદ્રાક્ષ ધરે કયમ સ્વર્ગે જાય. ૪૨૭
મૂરખ એવું મનમાં ધરે, કર્મહિણ કયમ પૂજન કરે;
જનક સરખા જાણે જોગિયા, ભસ્મ રુદ્રાક્ષ ધરે ભોગિયા. ૪૨૮
ધરે સહસ્ર અઠયાસી ઋષિ, સદા સંતોષ સુખ માને સુખી;
મારું મારું કરતાં મરે, ભસ્મ રુદ્રાક્ષ કયમ અંગે ધરે. ૪૨૯
જાણે નારદ તે મહિમાય, સામ ગાનમાં ગુણ બહુ ગાય;
માને શારદા જાણે શેષ, જેને શિવના છે ઉપદેશ. ૪૩૦
ચંડાળ એક ઘાલ્યો'તો સૂળીએ, આવ્યો'તો સૌની મૂળિયે;
તે શૂળીથી તુટી પડયો, ભાગ્યો મણકો અંગે અડ્યો ૪૩૧
બીજે જન્મ અવતરિયો ભૂપ, રુદ્રાક્ષ પ્રતાપે રૂડું રૂપ;
અવિદ્યા નહિ તેમાં કશી, શિવ ભક્તિ તેને મન વસી. ૪૩૨
શિવની પૂજા શિવનું ધ્યાન, શિવભક્તને દે બહુ માન;
ભસ્મ રુદ્રાક્ષ તે ધરતો અંગ, પૂજે લાખેણું શિવ લિંગ. ૪૩૩
અંતકાળે અર્થ તેના સર્યો, ઈકોતેર સુદ્ધાં ઉદ્ધર્યો;
પાંચમે ભવ શિવ પદ પામીઓ, વેદના જન્મ મર્ણ વામિયો. ૪૩૪

જેણે નહિ સુણી હોય કથા, તેને મન તો સઘળું વૃથા;
પશુ પક્ષી માનવ કે દેવ, ઉદ્ધરે શિવની કરતાં સેવ. ૪૩૫
અડસઠ તીર્થ જો પૂર્વે કરે, તે પુણ્યે રુદ્રાક્ષ જ ધરે;
અંગ રુદ્રાક્ષ ધરે સર્વથી, ભૂત પ્રેતાદિક ભય ત્યાં નથી. ૪૩૬
અકાળ મૃત્યુ તેથી નહિ હોય, કુડ કપટ વળગે નહિ કોય;
અડે ન કામણ દુમણ અંગ, રુદ્રાક્ષ તણો જો હોયે સંગ. ૪૩૭
કોડ પુરાણ કહે છે સૌ કથી, રુદ્રાક્ષસમુ કોઇ ઉત્તમ નથી;
રાજ ભય ચાડી કે ચોર, પરહે નહિ જો શિર પર જોર. ૪૩૮

દોહરા.

મહિમા શ્રી મહાદેવનો, ન કહિયે ઠામો ઠામ;
કુળહિણને કહેવું નહિ, નિંદક જેનું નામ. ૪૩૯
કહેવું ઉભયકુળ શુદ્ધને, જેનું નિર્મળ મન;
સાત્વિક વૃત્તિ જેહની, જોવા તેવા જન. ૪૪૦
હરિહરમાં અંતર નવ ગણે, વડો હોય વિવેક;
ભક્ત જન તેને જાણવો, લક્ષ કરોડે એક. ૪૪૧
સૂત કહે શૌનક સુણો, વેદ વચન વ્યવહાર;
એક જીહ્વાએ શું કહું, શિવ ગુણ અપરમપાર. ૪૪૨
સેવક સાધુ સાંભળે, ગુણ જ્યાં શિવના ગાય;
તેના પાપનો પોટલો, નિંદક ઘેર લઇ જાય. ૪૪૩
આદ્ય નિરંજન એક છે, લક્ષ કોટિધા નામ;
જે નામે જે જન જપે, થાયે તેનાં કામ. ૪૪૪
લેખ લખાવી આપતાં, પુરાણ તણો જે પાઠ;
વીસ ડગલાં નહિ વેગળી, વૈકુંઠ કેરી વાટ. ૪૪૫
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વેગનપુરમાં વાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૪૪૬
શિવ પૂજો શિવ શિવ કહો, શિવશું રહો કરજોડ;
શામળ કહે રાજી રહે, રમાપતિ રણછોડ. ૪૪૭

(ઇતિશ્રી પ્રશ્નોત્તરખંડે) 'રુદ્રાક્ષ માહાત્મ્ય નિરુપણ' નામનો વિશોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૨૧ મો.

ચોપાઇ.

શ્રી ગણપતિને નામુ શીશ, આરાધું ઉમાપતિ ઇશ;
સિદ્ધિ બુદ્ધિ નિર્મળ નારીઓ, રિધ વિધ તનયા ધર્મધારિયો.

લક્ષ લાભ જોવાની જાત્ર, ક્ષેમ કલ્યાણ જેના જામાત્ર;
પરબ્રહ્મ પિતા જગદંબા માત, સ્વામી કાર્તિક ભાવિક ભ્રાત. ૨
શ્રી શારદની કીજે સેવ, દુઃખ ભંજની દાતા દેવ;
હંસવાહની મોટી માત, વેણા પુસ્તક વેદ વિખ્યાત. ૩
નિર્મળ નામ નિરંજન રૂપ, ભ્રમે ખોળતા ભારે ભૂપ;
જેને તુઠયાં શુભ સરસ્વતિ, તેને* દુઃખ રહે નહિ રતિ. ૪
તેત્રીશ કોટી તેને પ્રસન્ન, જેને શારદનાં દર્શન;
જેહ ટાળે યમ કેરા દડ, કથા કહું બ્રહ્મોત્તર ખંડ. ૫
સાંભળવા ઇચ્છે મોટા સિદ્ધ, નિમેષ માત્રમાં પામે નિધ;
શ્રીજી જેહનાં વર્ણન સુણે, ભાવે બ્રહ્માદિક નીત ભણે. ૬
ગંગા મહાત્મ્યમાં ગુણ છે ઘણો, સહસ્ર ઘણો શિવપૂજન તણો;
બાવીસ અધ્યાય બાવીસ આખ્યાન, વર્ણન વેદ કરે વ્યાખ્યાન. ૭
કોઇ સુણી નહિ શિવની કથા, જાણો જન્મ તેનો તો વૃથા;
સાંભળ્યું તેણે જગ જીતીયો, રૂડા પુરુષ તણી રીતીઓ. ૮
એક સમે ગંગાની તીર, ધ્યાન ધરે મોટા દઢ ધીર;
મનનાં માન સહુકો મોડિયા, કર સૂત આગળ જોડીયા. ૯
ગુણ રૂડા શિવ કેરા ગાઓ, જન્મ સફળ કરી લો હરિ લાહો;
અમૃત રસ પિયો ને પાઓ, અમૃત ફળ ખવરાવી ખાઓ. ૧૦
અક્ષરે અક્ષરે અમૃત ઝરે, સાંભળતાં સૌનાં મન ઠરે;
નિર્મળ ક્ષેત્ર નિમિષારણ્ય નામ, સહસ્ર અઠયાસીનો તે ઠામ. ૧૧
સૂત કહે શૌનક સાભળો, મૂકી દ્યો પ્રપંચનો આમળો;
કહું પ્રથમ મનોહર કથા, સ્કંધ પુરાણે જાણી જ્યથા ૧૨
છાનામાં છાનું ગુહ્યમાં ગુહ્ય, શિવ ઉમા સંવાદે સુઝ;
નારાયણે લક્ષ્મીને કહ્યું, ત્યાથી પ્રગટ જગતમાં થયું ૧૩
વિરચી બોલ્યા ચારે વેદ, માંહી મંત્ર એક ભારે ભેદ;
રુગ્વેદ માંહે પામ્યો રીઝ, પ્રથમ તેનુ ગાયત્રી બીજ. ૧૪
એક શામ ને એક જ રહ્યુ, એ બે વેદ તો જાણો લઘુ;
યજુર્વેદ ત્રીજો જાણીયો, સમુદ્રવત વર્ણન વાણિયો. ૧૫
અથર્વેદ ચોથો ચાહાકા, લક્ષ ક્રોડ લક્ષણુ લાયકા;
માંખણ રૂપ તેમાંથી સાર, શિવ મહિમા છે અપરમપાર. ૧૬
તેનું દોહન જાણો દામ, રુદ્રાધ્યાય ધરાવ્યું નામ;
કષ્ટ થોડું ને ફળ છે ઘણું, વર્ણન કરું તમરૂ તે તણુ. ૧૭

---

૨. "તેને અગે દુખ નહીં રતી."

કોડ પુરાણ હરિ હરનાં હોય, રુદ્રાધ્યાય આગળ નહિ કોય;
રુદ્ર જાપથી શિવજી ફળે, એકાદશ વાર ભણે તો વળે. ૧૮
અગિયારસ તે મહારુદ્રજ હોય, મહિમા કળી શકે નહિ કોય;
એથી અધિક કરે જે કામ, અતિરુદ્ર તો તેનું નામ. ૧૯
રાજસુય યજ્ઞનો રંગ, પલક ન આવે તે પાસંગ;
અશ્વમેધ આપે જે યજ્ઞ, રુદ્ર જાપથી માણે મગ્ન. ૨૦
કોડ યજ્ઞ ત્રિવિધના તંત્ર, સર્વે એ સંહિતાના મંત્ર;
સૌનું બીજ ગાયત્રી એક, ચારે વેદનો એહ વિવેક. ૨૧
વિષ્ણુયાગતણા ગુણ ગણો, તેએ મંત્ર સંહિતાના ભણો;
ઝાઝાં હોમવા જવ તલ ઘૃત, રુદ્રાધ્યાય ભણવો ત્યાં તર્ત. ૨૨
એ સઘળો દ્વિજને અધિકાર, ત્રણેય વર્ણે મહિમન આધાર;
દક્ષે રુદ્રનો કીધો લોપ, કર્યો ત્યાંહાં ફિરતારે કોપ. ૨૩
કોડવાર કહું શું કથી, રુદ્રાધ્યાય સમુ કાંઈ જગમાં નથી;
રુદ્રાધ્યાય મહિમાની રિદ્ધ, જાણે તે તો મોટા સિદ્ધ. ૨૪
તરણતારણ ત્રિલોકજતણું, શું વખાણ કરું તે તણું;
કોટિ પૂજન શિવનાં કથી, રુદ્ર જાપ સમુ કો નથી. ૨૫
રુદ્ર જાપ જે ભાવે ભણ્યો, તે અવતાર છે ઈશ્વર તણો;
રુદ્રાધ્યાય કરે અભિષેક, લક્ષ પૂજન તે આગળ લેશ. ૨૬
રુદ્રાધ્યાય ભણી જળ ધરે, પૂર્ણ ઈકોતેર પરિયાં તરે;
રુદ્રાધ્યાય વડે આ વૃષ્ટ, રુદ્રાધ્યાયથી શોભે સૃષ્ટ. ૨૭
રુદ્રાધ્યાય કરે સૌ ઋષિ, બ્રહ્મા આદ્ય સુરેશ્વર સુખી;
રુદ્રાધ્યાય પ્રતાપિ રૂપ, રુદ્રાધ્યાય છે ભારે ભૂપ. ૨૮
રુદ્રાધ્યાય પ્રતાપિ ઈન્દ્ર, રુદ્રાધ્યાય પ્રતાપિ ચંદ્ર;
રુદ્રાધ્યાય પ્રતાપિ રવિ, રુદ્રાધ્યાય પ્રતાપિ કવિ. ૨૯
રુદ્રાધ્યાય એ વાણી વેદ, જન્મો જન્મના ટાળે ખેદ;
જુવો ભાગ્ય તણી થઈ દશા, પ્રથમ વેદ વિષ્ણુ મુખ વસ્યા. ૩૦
વિશંભરે તો વર આવીયો, સૃષ્ટિ પાલણ કરી થાપીયો;
વળતો વેદ વિરંચી ભણ્યો, ગુણ સૃષ્ટિ રચનાનો ગણ્યો. ૩૧
રુદ્ર વિધાન રુદ્ર ગણને હાથ, સૃષ્ટિ સંહારણ શોભ્યું સાથ;
કર્યો દશરથે યજ્ઞ જ કામ, રિધપતિ ઘેર પ્રગટ્યા રામ. ૩૨
એવા આદ્ય અંતે ને આજ, રુદ્ર જાપથી સરશે કાજ;
બીજું તત્વ એથી શું કહે, દધિ ઘૃત પય મધ્યે રહે. ૩૩
મમતીનો મળશે નહિ મેળ, રેત પીલ્યે નહિ પામે તેલ;
હઠીલા જુઠી હાંકો હોડ, રુદ્ર વિધાનની ન મળે જોડ. ૩૪

આગિયા અરુણ ઉદય નહિ થાય, મિથ્યા ખોટે રસ્તે ધાય;
ન પામે કોડી કોટ જતન, કર્યાથી દેખે રાજ રતન. ૩૫
રુદ્રાધ્યાય સકળ સુખ ધામ, ધર્માર્થ મોક્ષ પદ દેરું કામ;
રુદ્રાધ્યાયથી રીઝે ઈશ, રુદ્રાધ્યાય ભણે જગદીશ. ૩૬
રુદ્રાધ્યાય માર્કંડેય મુનિ, ધુમ્રપાની કરે નીત ધૂની;
સહસ્રજીહ્વાય ભણે છે શેષ, ઈશ તણો એમ છે ઉપદેશ. ૩૭
આદ્ય અંત છે રુદ્રવિધાન, પહોંચાડે વૈકુંઠ વિમાન;
રુદ્રાધ્યાયનું પરઠે પુણ્ય, વળતી શી તેને રહે નૂન્ય. ૩૮
રુદ્રાધ્યાય ભણે નિશ દિશ, પ્રસન્ન રહે ઉમાપતિ ઈશ;
રુદ્રાધ્યાયથી વિદ્યા ફળે, મહિમા કો એનો નવ કળે. ૩૯
રુદ્રાધ્યાયથી વાચક સિદ્ધ, રુદ્રાધ્યાય એ રુડી રિદ્ધ;
રુદ્રાધ્યાયથી આયુષ્ય વધે, પુરાણ પડે પોકારી વદે. ૪૦
મૃત્યુંજય જપ તેનું નામ, જુવો વેદમાં ઠામો ઠામ;
રંક બાપડા મૂરખ મર્મ, શું જાણે શિવજીના ધર્મ. ૪૧
ભૂંડા ભોળા ભૂંડું ભખે, તે મૃત્યુંજય શું ઓળખે;
ખરા નર્કની જેને ખપ, તે શું જાણે શિવના જપ. ૪૨
પાપી ઝેર હળાહળ પિયે, તે ઉગરે નહિ મારગ કિયે;
અલ્પ ભાગ્ય ને અલ્પ જ બુદ્ધ, તે શું જાણે શિવને શુદ્ધ. ૪૩
જાણે નારદાદિક નર રૂપ, જાણે સિદ્ધ બ્રહ્માદિક ભૂપ;
જાણે વ્યાસ સનક શુકદેવ, જેને મન નથી અહમેવ. ૪૪
જાણે નવગ્રહ વિષ્ણુ વ્રત, કાળ મૃત્યુંજય જીતે તર્ત;
રુદ્ર જાપે મૃત્યુંજય લખો, રામાદિક રુદયમાં રખો. ૪૫
શુક્રાચાર્યનો જશ જામિયો, સંજીવક મૃત્યુંજય પામિયો;
જાણે વરુણ વાયુ કુબેર, સાચા જેના હોયે શેર. ૪૬
જાણે વસિષ્ટ વાલ્મિક અગસ્ત, જાણે પારાશર પૌલસ્ત્ય;
રુદ્રાધ્યાય જપ જાગે જ્યથા, કહું આખ્યાન એ ઉપરકથા. ૪૭
મૃત્યુંજય મૃત સંજીવન હોય, એમાં સંદેહ ન રાખો કોય,
મૃત્યુ કાળના ભાગે તંત્ર, એવો એ મૃત્યુંજય મંત્ર. ૪૮

દોહરા.

શુભ રાજા સિદ્ધપુર તણો, સિદ્ધસધ સુજાણ;
વૈભવ ઘેર વાસવ તણો, ભલપણુ કેરો ભાણ. ૪૯
રાજા બેઠા રીઝમાં, ઘણી લક્ષ્મી ઘર સૂત્ર;
પાસે બેઠા પાટવી, પ્રતાપવનો પુત્ર.

સિદ્ધસંધ તો શૂર છે, ત્રિસ ઘણો વળી તન;
નિરખે હરખે નિત ઘણું, મહીપતિ કેરું મન. ૫૧
બત્રીસ લક્ષણ આગળો, કળા બોહોતેરી શુદ્ધ;
ચૌદ વિદ્યા ચોસઠ કળા, સોળ સંપૂરણ શુદ્ધ. ૫૨
સજે શણગાર બહુ શોભિતા, મસ્તક બાંધિ મોળ;
સામુદ્રિક છે શોભિતાં, દીર્ઘ બાહુ કપોળ. ૫૩
કર્ણ પર્યંતે ચપળ ચક્ષ, ચક્રવર્તીનાં ચેન;
વરુણ વાયુ કુબેરવત, ઇન્દ્ર અધિપતિ એન. ૫૪
ઇન્દ્ર ચંદ્રથી અવનવો, પ્રતાપ પુરંદર પૂર;
કાયા કામ થકી અધિક, દાતા ભક્ત ને શૂર. ૫૫
ધ્વજ ચર્મ ને છત્ર ધર, સામુદ્રિક સેંધાણ;
પ્રતાપ પ્રદ્યુમ્ન સારખો, અંશપતિ એંધાણ. ૫૬
શરદ ચંદ્ર જેવું વદન, નિર્મળ અંબુજ નેણ;
દંત પંક્તિ દાડમ કળી, વદને અમૃત વેણ. ૫૭
પિતા નિરખે નિત નેહથી, હરખે હેત બહુ હોય;
નથી દીઠો નથી સાંભળ્યો, કંદર્પ સરખો કોય. ૫૮
કાલો ઘેલો કોટિધા, સુતનું દેખી શાણ;
રાજ બીજ રળિયામણો, પંચ કરે પ્રમાણ. ૫૯
શુભ દિવસ શિરોમણિ, કાંઇક પર્વણી પુણ્ય;
કોડે ઋષિ સૌ તેડિયા, નિમેષ ન રાખી નૂન્ય. ૬૦
શંકર શ્રીધર ચ્યવન ચિત્ત, ગર્ગ ગૌતમ ગાંગેવ;
અત્રિ અંગિરા ને અગસ્ત્ય; દીર્ઘ દેવાધિદેવ. ૬૧
વૈશંપાયન વાલ્મિક ઋષિ, માર્કંડેય મુનિ રાજ;
જાબાલી જમદગ્નિજી, ગુરુ ભૃગુ કરતા કાજ. ૬૨
પારાશર ત્યાં પરઠિયા, દુર્વાસા દિવ્ય રૂપ;
અર્ઘ પાદ્ય પૂજા અતિ, ભક્તિ કરતો ભૂપ. * ૬૩
સનક સનાતન સાત્વિકી, જનક જયદેવ જગદીશ;
ધોમ ધારક ને કચ્છ સિત, રાજા નામે શીશ. ૬૪
આસન બેસણ અધિક પદ, અમૃત તણા આહાર;
કદળી દાડમ દ્રાક્ષિકા, સિતા ફળ સહકાર. ૬૫
વસ્ત્ર આભૂષણ વિધ વિધે, રત્નમય દક્ષણાય;
રૂખિ નિરખે રાજા સુખી, આનંદ અંગ ન માય. ૬૬
જન્મપત્રિકા પુત્રની, મેલી ઋષિને ચર્ણ;
સુખ દુઃખ હાણ ને વૃદ્ધ ખોટ, ધર્મ કર્મ કહો કર્ણ. ૬૭

પુત્ર મિત્ર કલત્ર સુખ, વદો વિપ્ર શુભ વેણ;
તમને જ્ઞાન ત્રિકાળનું, કહો જે કારણ કહેણ. ૬૮
જેમાં બુદ્ધિ જેટલી, તેવું કહો તતખેવ;
આ અવસર જાણું અમો, છો દેવાધિદેવ. ૬૯
આયુર્દા છે કેટલો, કેટલી પરણશે નાર;
મારા સમ સાચુ કહો, વાણી જે વહેવાર. ૭૦
જ્યોતિષ જગદિશવત ગણું, અંતર નહિ લગાર;
પૂર્વ ભવ જાણો તમો, સઘળા સાર અસાર. ૭૧
લિલાટ વિધાતાએ લખ્યું, કળી શકે નહિ કોય;
જણાવશે જન્મોત્તરી, હોનારત તે હોય. ૭૨
વેદ પુરષ જે વિશ્વ પત્ય, જ્યોતિષ તેનાં નેણ;
બીજી વિદ્યા બાપડી, જ્યમ દીપક છે રેણ. ૭૩
નવ ગ્રહ નિરખ્યા ગુણનિધિ, દશા ભેદ દિન નિશ;
મેલી જન્મોત્તરી મેદની, વળતી ધૂણાવ્યું શીશ. ૭૪
મહાદશા અંતર દશા, રિષ્ટ પતાકા જોઈ;
સર્વે નીચું નિહાળિયુ, બોલી ન શકયુ કોઈ. ૭૫
મૂકયો નિસાસો મુનિવરે, અધિક મૂકયો મન આપ;
ગદ ગદ કંઠ ગળી ગયા, સમજ્યો સુતનો બાપ. ૭૬
કાંઇક કૌતુક કારમુ, હોંશ કરંતે હાણ;
પડિતને સૌ પરણુમ્યા, પુરપતિ જોશ્યા પાણ. ૭૭
જે છે તે સાચું કહો, કિરતારે લખ્યું કર્મ;
હોનાર હશે તે તો હશે, શાને રાખો શર્મ. ૭૮
મહાનુભાવ મોટા તમો, કહો અક્ષર એ આંક;
છઠ્ઠીએ લખ્યુ ભાલમાં, વિપ્ર તણો શો વાંક. ૭૯
સુખ કરમાણાં મુનિ તણાં, સમજ્યો શાણો રાય;
કાંઇક કષ્ટ છે કુંવરને, ઘણનો જાણે ઘાય. ૮૦
મહારાજ સાચુ કહો મુને, વિઘ્ન તણું જે વ્રત;
લખ્યા લેખ છૂટે નહિ, ન્યાણુ તે તો તર્ત. ૮૧
ઋષિ કહે રાજા સુણો, ગ્રહ મોટા ગભીર;
સુખ દુઃખ સર્વે ગ્રહ થકી, શોભિત સર્વ શરીર. ૮૨
ગ્રહથી આયુષ્ય ભોગવે, ગ્રહથી ધારે ધર્મ;
ગ્રહથી પુત્ર પરિવાર છે, ગ્રહ બધાણું કર્મ. ૮૩
જન્મ મર્ણ ને પરણની, બધાણી જે રીત;
ટાળ્યું કોનું નવ ટળે, પ્રમાણુ કરે સહુ પ્રીત. ૮૪

પાપ પુણ્ય પવિત્રતા, ખરી ખોટી જે ખ્યાત;
અદ્દ રેખ ટાળ્યો નવ ટળે, જ્યમ પટકુળે ભાત. ૮૫
ચૌદ લોક સુધી ચોગણું, ગ્રહનું સઘળે જોર;
ડહાપણ કોનું નવ રહ્યું, હોય પવિત્ર કે ચોર. ૮૬
ગ્રહ જોગથી રાજ રિધ, ગ્રહ જોગેથી ભીખ;
ભોગ જોગ તે ગ્રહ થકી, ગ્રહ સિદ્ધાઈ શીખ. ૮૭
લેખ લખ્યો લલાટમાં, હાર હોડ કે જીત;
તે તો ટાળ્યું નવ ટળે, પ્રમાણ કરે સૌ પ્રીત. ૮૮
વેદ પુરાણ ષટ્ શાસ્ત્ર છે, શ્રુતિ સ્મૃતિના સાર;
સર્વે અંગ એ વેદના, નિર્ણય એ નિરધાર. ૮૯
મરીચ કહે સૌ મુનિવરો, ઉતાવળા કહો આંક;
રુદે ધીરજ રહેતી નથી, કર્મ તણો શો વાંક. ૯૦
પારાશર કહે પૂછીશ મા, તન દાઝે તુજ તર્ત;
સુત તારો દિન સાતમે, નિશ્ચે પામે મ્રત. ૯૧
રાખ્યો કોનો નવ રહે, કિરતાર મળે જો કોડ;
માથે મૃત્યુ સર્વને, ખરી લખાણી ખોડ. ૯૨
દેવ દાનવી રાય રંક, ચતુર વિચારો ચાલ;
સર્વે કાળની ચાંચમાં, કોઈ આજ કોઇ કાલ. ૯૩
ચવેણું ચારે ખાણનું, અળગો ન રહે ઊઠ;
કેટલુ ખોળે ઘાલિયુ, કો મુખમાં કો મૂઠ. ૯૪
બેઠી દળવા બાળકી, હલાવે કર ને કોટ;
થોડે થોડે ઓરતાં, સર્વે થાએ લોટ. ૯૫
નીસરે કો દરણા થકી, પાંચ મણે કણ પાંચ;
કાળ કોને મૂકે નહિ, ઉગરે નહિ કો આંચ. ૯૬
ઇન્દ્ર બ્રહ્મા રવિ ચન્દ્રમા, સત્ય સુધી એ શીખ,
સપ્ત પાતાળ સહિત સૌ, માથે કાળની બીક. ૯૭
ડગે મેરુ અચળા ચળે, અથવા સળકે શેષ;
કે ગંગા ઉલટિ વહે, લખ્યું ન ભૂંસે લેશ. ૯૮
જે અક્ષર છઠ્ઠીતણા, જેવો કર્મનો લેખ;
જાયુ સઉ જાવા કારણે, કોઈ મીન કોઇ મેખ. ૯૯
પૃથ્વીપતિ પૃથ્વીપર પડ્યો, પામ્યો મુર્છા મર્મ;
ચૈતન શ્વાસ કે ચેતના, શિથિલ શરીરનો ધર્મ. ૧૦૦
હાલક હુલક બહુ થયું, હિત જણ હાહાકાર;
સજ્જન શોક સાગર પડ્યાં, અતિ દુઃખ અપરમપાર. ૧૦૧

કલ્પાંત કરે ને કરગરે, દેકું દણે બે હાથ;
રાય રાણી પ્રધાન પુર, શોક ધરે સૌ સાથ. ૧૦૨
પુત્ર વિજોગ કયમ સહી શકું, કર્મ તણો જે કેર;
અન્ય ઉપાય એકે નથી, સજ્જન પીજીએ ઝેર. ૧૦૩
વચન ન જાયે વિપ્રનું, નિશ્ચય થાશે નેટ;
પહેલો પિંડ આપણુ તજો, પાળી મારી પેટ. ૧૦૪
આમાં દુઃખ ઘડી એકનું, જીવ જરૂરી જાય;
પ્રૌઢ વિજોગ એ પુત્રનો, સાચે નહિ સહેવાય. ૧૦૫
પુત્રવડે પરિવાર સુખ, પુત્રથી પુણ્ય પ્રસંશ;
પુત્ર મરે તવ શું રહે, વટે માહરો વંશ. ૧૦૬
વિશ્વ કહે સૌ વાંઝિયો, દારુણ મોટું દુઃખ;
શુકન કોઇ વાંછે નહિ, માનવી ન જુવે મુખ. ૧૦૭
વંઝયાથી વિપરીત કિયું, વઝયાથી કુણ ગાળ;
કોઇ રહે નહિ સારવા, મર્ણ પામે જો બાળ. ૧૦૮
મહેણાં દે આ લોકમાં, પરલોકે યમદંડ;
બીજો કો મૂકે નહિ, પુત્ર વિના કર પિંડ. ૧૦૯
નિર્મુખ સૌ પિત્રિ રહે, જો પડશે એ પુત્ર;
લક્ષ્મી લહેર લીલા જશે, રોળાશે ઘર સૂત્ર. ૧૧૦
જોર થકે જીવે નહિ, નહિ સિપારસ સદ્ય;
લાંચ લેનાર નહિ એહમાં, હાણુ દુઃખ એ હદ્ય. ૧૧૧
સુત વિના શી સાહેબી, સુત વિના શી સિદ્ધ;
સુત વિના તે સુખ કિયું, વંશ વિના શી વિધ. ૧૧૨
ચડયા ઢાળ ઉતરે બહુ, કુંવર ન આવે ઘેર;
પનોતો કોઈ કહે નહિ, પુણ્ય તણી શી પેર. ૧૧૩
દેવ પિત્રિ ને મનુષ રણુ, ત્રણેય માથે હોય;
પુત્ર વિના કુંણુ છોડવે, સગાં સંબંધી કોય. ૧૧૪
કુટુંબ હોય કોડાં ગમે, લક્ષધા વા'લા લોક;
સુત વિના સમતો નથી, માત પિતાનો શોક. ૧૧૫
પાળક પુત્ર પરાક્રમી, બીજા ભ્રાતના બાળ;
પુત્ર મુવે કયમ પરહરે, માથા કેરી ગાળ. ૧૧૬
પ્રસવ નહિ તે વાંઝણી, મટે અવન અવરે બાળ;
પ્રસવ્યા કેડે સુત મરે, તે પણ આળપંપાળ. ૧૧૭
પિતા મુવે જે પિંડ ધરે, કરે શ્રાદ્ધ અમૂલ્ય;
સુત સંવત્સરી સાચવે, બાકી સરવે ધૂળ. ૧૧૮

અપુત્રવંત અભાગીયો, અપુત્રવંત અટોળ;
પિત્રાઈ પુંઠે બોલશે, તે કયમ સહેશું બોલ. ૧૧૯
રાજા દુઃખે ઋષિ તણા, તનમાં પ્રગટયો તાપ;
એને ઘેર કયાં આવિયા, પરઠયું મોંટું પાપ. ૧૨૦
એણે પ્રશ્ન કર્યાં પૂછિયો, સૌ એક ખાઈને સમ;
આત્મહત્યા કરી મરે, કરશું તેનું કયમ. ૧૨૧
વિચાર કર્યો ઋષિયો મળી, ચિત્તમાં ધરી ચિંતાય;
કરવું ઘટે તે કીજીએ, શિર બેસે હત્યાય. ૧૨૨
હાથી ઘોડા માલ ધન, જર રૂપી જે જોર;
પુત્ર વિના સઉ પારકું, ઘણું અંધારું ઘોર. ૧૨૩
પુત્ર વિના પાપી પિતા, પિત્રી નિર્મુખ જાય;
પુત્ર વિના પુણ્ય શું કરે, ઘણુના મોટા વાય. ૧૨૪
ધિક્કાર અવતાર અપુત્રનો, લક્ષધા કહે એમ લોક;
પુત્ર વિના જે પ્રાણિયો, જીવત હોયે ફોક. ૧૨૫
ચિતા રચાવું કાષ્ટવત, દહન કરું મુજ દેહ;
પુત્ર વિના જીવું નહિ, નિશ્ચય મરતાં નેહ. ૧૨૬
રાણી કહે સુણ રાયજી, જળ મૂકું તમ હાથ;
પુત્ર વિયોગે પિંડ તજું, અમો તમારી સાથ. ૧૨૭
પ્રધાન કહે સુણ પુરપતિ, અતિ દુઃખ દિલ અપાર;
તમો મરો જીવું અમો, વિમળ નહિ વ્યવહાર. ૧૨૮
ડમડોળ થયું તે દેશમાં, અધિકો ઉલકાપાત;
પ્રાણ તજવા તત્પર થયાં, પ્રધાન માત ને તાત. ૧૨૯
વિમાસે વિપ્રો સઉ, કયમ જાઇએ નિજ ઘેર;
રાજા રહે કયમ જીવતો, શી કરવી એ પેર. ૧૩૦
અન્ન જમ્યું છું એહનું, લીધાં દક્ષણા દાન;
એને મરવા દીજીએ, એ વાતે અપમાન. ૧૩૧
શાસ્ત્ર સમજાવ્યાં સહસ્રધા, ગીતાવત્ બહુ જ્ઞાન;
પ્રતિત તોય પડે નહિ, કાંય સુણે નહિ કાન. ૧૩૨
પંચમહાભૂતનાં પુતળાં, કાચી કાયા કૂડ;
જળ પરપોટા જાત ન્યમ, માને સાચી મૂઢ. ૧૩૩
જગમાં કો જીવ્યો નથી, જે જાયું તે જાય;
રાખ્યું કોનું નવ રહે, કો રંક કો રાય. ૧૩૪
કાયા માટી કારમી, ચર્મે વિંટયું ચિત્ત;
બહુ નસોએ બાંધિયું, વપુ માંહે શું વિત્ત. ૧૩૫

દાણો પાણી અવતરે, લેહેણે દેણે જાય;
સુખ દુ ખ ભાવે ભોગવે, કાળ સરવને ખાય. ૧૩૬
પેસે જો પાતાળમાં, બેસે મેરુ મોટ,
નાઠે કો છૂટે નહિ, કાળ તણી ચિત્ત ચોટ. ૧૩૭
મમત કરે તે મૂરખા, રાખ્યું કો ન રહંત;
સર્વે કાળની ચાંચમાં, વારા ફેર વહંત. ૧૩૮
કો એંશી કો નેવું ,સો, કો પચાણુ પૂર;
ન થયો મોતને વાયદો, જાવું એહ જરૂર. ૧૩૯
માત તાત કોયે નથી, નહિ પુત્ર પરિવાર;
વારા ફરતી અવતરે, કુવે ઘેડ* અપાર. ૧૪૦
મંકોડો એક તે સમે, માનતો તો મંદ;
પારાશરે પરખાવિયો, એકવીસવાર થયો ઇન્દ્ર. ૧૪૧
દેવ દૈત્ય થઈ પડે, દૈત્ય થાય કઈ દેવ;
કીડી થાએ કુંજરી, કુંજર કીડી સેવ. ૧૪૨
વૃક્ષ ઉગે વસુધા પરે, કો દિન વાસવ થાય;
ઘટમાળ ફરે કુવા તણી, એક ભરે એક ઠલવાય. ૧૪૩
શિયાળ સિંહ થઈ અવતરે, સિંહ થાય શિયાળ,
એમ જ ફરતી છાંયડી, જીતે નહિ કો કાળ. ૧૪૪
એક મેલે એક ઉપડે, ખલ મારડીના ખેલ,
જીવ કયારે મરતો નથી, મૃત્યુ તણો શો મેળ ૧૪૫
મરે તે મોટો જાણીએ, ધરે જો ન અવતાર;
ભટકે સઉ ભૂમિ પરે, સકળ સૃષ્ટિ સસાર. ૧૪૬
સઉ ઋષિએ સભળાવિયાં, પુરાણ શાસ્ત્ર શુભ પેર;
માયા જાગ મહીપત્ય પડ્યો, તે કયમ ઉતરે ઝેર. ૧૪૭
મહારાજ મુનેશ્વર છો ઘણા, અગમ નિગમ ગુણ જ્ઞાન;
અર્ભક ઊગરે માહરો, માગુ છુ એ માન. ૧૪૮
શાસ્ત્ર પુરાણ શોધી જુવો, કયમ ચૂકે એ કાળ;
જીવે જરૂર કયમ માહરો, લાડકવાયો બાળ. ૧૪૯
તપોબળ છે તમ કને, જાણો સઘળા જંત્ર;
કરો મૃત્યુને વેગળુ, માણો એવો મંત્ર ૧૫૦
મળ્યા એકઠા મુનિવર સઉ, વપુએ કર્યો વિચાર;
જીવે સુત કયમ એહનો, નિશ્ચય કરો નિર્ધાર. ૧૫૧

* ઘેડ–ઘટમાળ. કુવા ઉપર પાણી કાઢવાના જે માટીના ઘડા, તેને એક બીજા સાથે ગોળ હાર કરવામા આવે છે તે

સનકાદિક કહે શક્તિ વડી, ચ્યવન કહે મોટા ચંદ;
ધરણી મોટિ ધર્મે કહ્યું, અંગિરા કહે ઇન્દ્ર. ૧૫૨
વસિષ્ઠ કહે વિષ્ણુ વડા, ગાંગેવ કહે ગંગ;
નરસિંહ કહે મોટિ નર્મદા, રાખી શકશે રંગ. ૧૫૩
વાલ્મિક કહે મોટા વરુણ, કોઈક કહે કુબેર;
શેષ મોટા શુકદેવ કહે, જેહ ઘેર અમૃત મેર. ૧૫૪
નારદ કહે નરહરિ વડા, અત્રિ કહે ના યજ્ઞ;
માર્કંડેય ચંડી કહે, ભૂપ ન થાએ ભગ્ન. ૧૫૫
કસ્યપ કહે મોટા કૃષ્ણજી, બગદાલ્ભ કહે બળદેવ;
કૃપાચાર્ય કાર્તિક કહે, સઉ સઉની કહે સેવ. ૧૫૬
જેને જેહ ઉપાસના, વિશ્વાસ તણો વિવેક;
મન કોનું માન્યુ નહિ, આદ્ય પુરુષ છે એક. ૧૫૭
વ્યાસ કહે વિપ્રો સુણો, શમાવું સૌનો શોક;
એ સૌ ડાળાં પાખડાં, ફાંફાં મારે ફોક. ૧૫૮
પોતે મરે ને અવતરે, કરશે તે શું કામ;
જનમ મરણ જેને નહિ, સંભારો આ ઠામ. ૧૫૯
જેને માત પિતા ધણા, જેને બાળકિ બાળ;
જેને માથે કાળ છે, તે કયમ જીતે કાળ. ૧૬૦
કાળનો કાળ તો એક છે, જેને જન્મ નહિ મર્ણ;
માત પિતા જેને નહિ, સુતને નાંખ તે શર્ણ. ૧૬૧
આદ્ય અંત જેને નહિ, મારું તારું નવ હોય;
આદ્ય પુરુષ તો એક છે, કળી શકે નહિ કોય. ૧૬૨
મર્ણ જીતી કો નવ શકે, વિખાણ કરે તે વ્યર્થ;
તેત્રીસ ક્રોડ છે દેવતા, શિવથી સરશે અર્થ. ૧૬૩
એહ કાળની આંચમાં, આવ્યા બ્રહ્મા ક્રોડ:
આવ્યા ઇન્દ્ર અનેકધા, ઇશ તણી નહિ જોડ ૧૬૪
કાળને વશ સૌ કલ્પિયા, અધો ઉર્ધ આકાશ;
જળ થળ વનસ્પતિ સૌ, સૃષ્ટિ કાળની ખાધ. ૧૬૫
એકવીસ ક્રોડ બ્રહ્માંડ લગ, સૌ કાળની ચાંચ;
કાળ કરે છે કોળિયો, અધિકી મારે આંચ. ૧૬૬
પાતાળે પગ પરઠિયા, સત્ય લોકમાં શીશ;
કાળ તણો એ કાળ છે, આદ્ય નિરંજન ઇશ. ૧૬૭
કાળ તણો એ કાળ છે, સુરિનર મુનિવર સેવ;
જન્મ મરણ જેને નહિ, મૃત્યુંજય મહાદેવ. ૧૬૮

જરૂરી જીવાડી શકે, મૃત્યુંજય મહારાજ;
રુદ્રવિધાન રાજા જુવો, અર્ભક કાજે આજ. ૧૬૯
જશે કાળ જમ મારતો, મુવાં જીવતાં થાય;
એ સમાન બીજો નથી, અર્ભક તરણ ઉપાય. ૧૭૦
હઠ તજી હિંમત ધરો, વરો વિપ્ર હજાર;
કરો થાપના કુંભતી, વિધિવત્ત કહુ બહુ વાર. ૧૭૧
મૃત્યુંજય મૃત્યુ જીતશે, વાર નહિ ઘડી એક;
રુદ્રાધ્યાય રીઝી કરો, વિશાભર તણા વિવેક. ૧૭૨
છએ શાસ્ત્રમા છાપ છે, મૃત્યુંજય મોટે મન;
રુદ્રાધ્યાય રાજા વડો, અવર ન ધારો અન્ય. ૧૭૩
બીજા દેવ સૌ બાપડા, માથે જેને મોત;
જાવા તે સર્વે જશી, ગોફણ ગોળા સોત. ૧૭૪
મૃત્યુંજય મત્ર મહાદેવનો, તેહ જપાવો તર્ત;
આયુષ વધશે એ થકી, જમ મારે છે મૃત્ય. ૧૭૫
શુક્રાચાર્યે સાખે કરો, આણી મનમાં રીઝ;
મૃત્યુંજય સાં મર્ણ શુ, ઝાઝુ જીવન બીજ. ૧૭૬
રાજા ઉઠયો રીઝમાં, શમ્યો સર્વનો શોક;
ઢગલા બહુ ધન ધાન્યના, તેડ્યા લક્ષધા લોક. ૧૭૭
સો કહેતામાં સહસ્રધા, એક કહેતાં એકવીસ;
રુદ્ર વિધાન ઋષિ કરો, જેથી રીઝે ઈશ. ૧૭૮
વસિષ્ટ આદ્ય વિપ્રો વસ્યા, ગૌતમ ગુણ ગંભીર;
જાબાલી જમદગ્નિ છે, ધર્મ ધુરંધર ધીર. ૧૭૯
માર્કંડેશ્વર મુનિવરા, પારાશર પરબ્રહ્મ;
ચંદ્ર ચવન ને ગુરુ ભૃગુ, ધ્યાની મોટા ધર્મ. ૧૮૦
અન્ન વસ્ત્ર દક્ષિણા અધિક, કકણ કુંડળ હેમ;
ધેન સવચ્છી ઘણુ ઘણા, પુણ્ય પદારથ પ્રેમ. ૧૮૧
પૂજન ચલવ્યું પ્રીતથી, મૃત્યુંજય રુદ્ર વિધાન;
બાળક મુવાની બીક છે, ગાય ગોવિંદ ગુણ ગાન. ૧૮૨
ઉચ્છટ અતિ આનંદ ભેર, શોભ્યા દિન જ્યાં સાત;
ભાવિક કુણ ભાગી શકે, વિપરીત થઈ ગઈ વાત. ૧૮૩
ગ્રહ દોષ કયમ ટાળ્યો ટળે, લલાટ લખાણો લેખ;
કિરતાર કયમ ખ્રુટો પડે, નારાયણ ઘેર નેક. ૧૮૪
સાતમે દિન સધ્યા સમે, નૃપસુત નદીએ નાય;
અકસ્માત ધરણી પડ્યો, મૂર્છાગત તે થાય. ૧૮૫

શ્વાસ નહિ ચેતન નહિ, વદને ન વદે વેણ;
તન સર્વે તુટી ગયું, નમી ગયાં બે નેણ. ૧૮૬
હાહાકાર સઘળે હવો, પુરણ દુઃખની પેર;
સુખપાળે સુવારીને, ગુણવંત આણ્યો ઘેર. ૧૮૭
ખીટ હતી બહુ દેશને, મરશે રાયનો બાળ;
ઋષિ વિચારા શું કરે, કોને ન મૂકે કાળ. ૧૮૮
પડિત જપ માળા જપે, ફજેત થશે તે ફોક;
મુખે બોલે પુર સહુ, લાડકવાયા લોક. ૧૮૯
વિપ્ર સૌ વિસ્મય થયા, ભોંય પડ્યા બે હાથ;
ભાર રાખ્યો બ્રાહ્મણ તણો, ચૌદ લોકનો નાથ. ૧૯૦
મૃત્યુજયને કુણ માનશે, કરે કુણ રુદ્ર વિધાન;
વિપ્ર વચન જૂઠું પડે, ઉતરે રુદ્રનું માન. ૧૯૧
પૃથ્વી બહુ પ્રલય થશે, ડોલશે દશ દિગપાળ;
શેષ નાગ તો સળકશે, જો મરશે એ બાળ. ૧૯૨
એવું આપણુ અન્ન જમ્યા, ધાર્યું એવું ધન;
લડ કહેવાશું લોભિયા, એમ કહે મુનિ જન. ૧૯૩
વેદ વચન વહેશે નહિ, મૃત્યુંજય તજે માન;
રુદ્ર જાપ ગેળાય કયમ, દેહેવટ ન જાયે દાન. ૧૯૪
લોક જાણ્યું લક્ષવસા, માબાપ કહે પામ્યો મૃત્ય;
કલ્પાંત કરી સૌ કળકળ્યાં, તે વેળાએ તર્ત. ૧૯૫
પ્રાણ પ્રયાણ વેળા થઇ, ઋષિ કરે શિવ સેવ;
ઉગારો મહારાજજી, મોટા છો મહાદેવ. ૧૯૬
મુનિ કહે મહીપતિ સુણો, ધારણ રાખો ધીર;
તુજ મરતે સર્વે મરે, સોંપ્યાં સઘ શરીર. ૧૯૭
નિરંજનને નહિ નિંદશો, અમને છે વિશ્વાસ;
બહાદુર થઈ બેસો તમો, પરબ્રહ્મ કેરી પાસ. ૧૯૮
સાંભળો શ્રુતિઓ વેદની, રુદ્ર વિધાનની રીત;
મૃત્યુજય મહિમા સાંભળો, પ્રભુશું રાખી પ્રીત. ૧૯૯
કુટી રોઈ જીવ કાઢશો, નર નહિ જીવે નેક;
કરવું હોય તે કીજીએ, વહાણા માહે વિવેક. ૨૦૦
પુત્ર પોઢાડો પારણે, કર્યો દીપક દશ વીસ;
કલ્પાંત કાઢી નાંખિયુ, આરાધ્યા પછે ઈશ. ૨૦૧
રુદ્ર જાપ ઋષિ કરે, મૃત્યુજય જપ મુન્ય;
સહસ્ર પાઠ સહિતા તણા, ધારવા માંડી ધુન્ય ૨૦૨

પ્રસન્ન કર્યાં પરબ્રહ્મને, ભલી સાંભળી ભાખ્ય;
એકતણું તો શું ગણું, જીવે જન દશ લાખ. ૨૦૩
વિશ્વાસ વિના શિવ ના ફળે, વિશ્વાસ વિના સૌ શૂન્ય;
વિશ્વાસ વિના શિવ વેગળા, પ્રલય થાય છે પુણ્ય. ૨૦૪
આફિન ખરું જો આપમાં, હોય જો દૃઢ વિશ્વાસ;
વિશંભર નથી વેગળો, પગલે પગલે પાસ. ૨૦૫
વિશ્વાસ વિના જપ કોટિધા, મનમાં નહિ જો મુદ;
અફળ જશે અનેકધા, જયમ વાયે વૃષ્ટિ બુંદ. ૨૦૬
તળ્યો સુધન્વા તેલમાં, વિશ્વાસ હતો જો વર્ત;
દુનિયાં આધી દેખતાં, શિતળતા થઈ તર્ત. ૨૦૭
વિશ્વાસ પાંડવ પાંચને, નારાયણ રાખ્યું નીર;
પ્રભુએ પુર્યાં પ્રીતથી, પાંચાળીનાં ચીર. ૨૦૮
ખરુ પોતાનું મન નથી, ખરો નથી વિશ્વાસ;
તેને મંત્ર શાનો ફળે, નિત્યે રહે નિરાશ. ૨૦૯
દૃઢ વિશ્વાસ ઋષિને રુદે, મૃત્યુંજય જેનું નામ;
કોટિ બ્રહ્માંડ ભાજે ઘડે, કરશે એનું કામ. ૨૧૦
સરજે સૃષ્ટિ પલકમાં, અપરંપાર અપાર;
તે તે જૂઠો કયમ પડે, કહાવે જે કિરતાર. ૨૧૧
મંત્ર જૂઠા નહિ વેદના, વડો સાચો છે વેદ;
વિશ્વાસ રાખે સૌ મુનિવરા, ભ્રાંત ગણે નહિ ભેદ. ૨૧૨
પ્રણમ્યા ભવ પ્રાતરકાળમાં, રુદ્ર કળશનાં નીર;
અભિષેક કર્યો શિવ મંત્રથી, શુદ્ધ થયું શરીર. ૨૧૩
મૃત્યુંજય મંત્રથી છાંટણું, ત્રોવિધ કીધાં તર્ત;
અંધકાર નાસે જયમ અરુણથી, મોડી નાંખ્યું વ્રત. ૨૧૪
છત્રપતિ મંત્રનાં છાંટણાં, પુરણ કીધાં પૂઠ;
આશીર્વાદ અધિકા થકી, આગસ મોડી ઊઠ. ૨૧૫
નિદ્રા આવી'તી નર કહે, ઉઠ્યો મોડી અંગ;
આશા પુરી ઈશ્વરે, ઘરમાં આવી ગંગ. ૨૧૬
પુણ્યથી પાપ ડરે ઘણું, ડરે સાચથી જૂઠ;
મૃત્યુંજયથી મૃત્યુ ડરે, પલક ન પરહે પૂઠ. ૨૧૭
નાસે હસ્તી સિંહથી, વ્યાઘ્રથી નાસે હરણ;
ગરુડથી નાસે ઉરગ જયમ, મૃત્યુંજયથી મરણ. ૨૧૮
અન્યાય નાસે ન્યાયથી, ધર્મ થકી કુકર્મ;
મૃત્યુંજયથી મૃત્યુ તમ, સતહિતથી શર્મ. ૨૧૯

દંભને ચીકટ નવ અડે, અધર્મીને ઉપદેશ;
હરિહર સાથી વેગળા, જ્યાંહાં પાપ પ્રવેશ. ૨૨૦
કાગળ ડરે જ્યમ નીરથી, કુડથી ડરે કૃષ્ણ;
મૃત્યુજયથી મૃત્યુ ડરે, પંડિત પૂરે પ્રશ્ન. ૨૨૧
રાયથી રંક બીએ ઘણું, તડકેથી નાસે ટાઢ;
મૃત્યુંજયથી મૃત્યુ ડરે, વહારથી નાસે ધાડ. ૨૨૨
લોભીને લાજ અડે નહિ, દાતાશું ન રહે દામ;
મૃત્યુજય પાસે મૃત્યુ કશું, રજો ગુણ શું નહિ રામ. ૨૨૩
દુઃખ સુખનાં ટેકુંવાં, રાખો જ્યોગ કે ભોગ;
મૃત્યુંજય મૂકાવશે, રૌરવ ટળશે રોગ. ૨૨૪
ઘેર ઘેર સદ્‌વિદ્યા નથી, ઘેર ઘેર નહિ સંતોષ;
મૃત્યુજય ત્યારે ફળે, જો થઇએ નિર્દોષ. ૨૨૫
માથે મર્ણુ સઉને લખ્યુ, સઉને માથે કાળ;
સાચા દિલ વિણ શિવ કયાં, સર્વે આળપપાળ. ૨૨૬
અમરીષને એકાદશી, બીજો રુખમાંગદરાય,
વ્રત વિશ્વ બાધુ કરે, જગમાં એહ જણાય. ૨૨૭
સર્વે ભાગવત સાંભળે, વમે કરી વિવેક;
શુભ કહ્યો શુકદેવજી, ઉધર્યો પરીક્ષત એક. ૨૨૮
પામ્યો જયદેવ પદ્માવતી, લીધો લાખણુ લાહો;
અષ્ટપદી આખો દિવસ, ઘણા બીજા ગુણુગાઓ. ૨૨૯
હરિશ્ચંદ્ર સત્યે તર્યો, આપ ઉદ્ધર્યો એક;
બીજા મોયેક સાંભળ્યા, જેના શુદ્ધ વિવેક. ૨૩૦
જ્યમ ત્યમ જીતાતુ નથી, મૃત્યુ કાળની આંચ;
જ્યમ ત્યમ ટાળ્યું નવ ટળે, પ્રમાણુ કરે એમ પાંચ. ૨૩૧
સદ્ ગુરુ તો શોધે મળે, ન્યાવટ શાવટ નેક;
શિવ ભક્ત શોધે મળે, લક્ષ હજારે એક. ૨૩૨
સ્વર્ગ સુધી સાચુ નથી, કાળ ન જીતે કોય;
સત જુગે સત્ય લોકમાં, હરિજન એવા હોય ૨૩૩
લાલચને વશ લોભિયા, સત પાખી કુણુ સિદ્ધ;
કયમ જીતે તે કાળને, રંકને કયાથી રિદ્ધ. ૨૩૪
અઠ્યાસી સહસ્ર થઇ એકઠા, શિવ પૂજે છે તંત;
બીજે ટાળ્યુ નવ ટળે, મુનિવર મોડે અંત. ૨૩૫
ત્રણુ મુષ્ટિ તાંદુલ થકી, કર્યું સુદામા કામ;
બીજા દાતા આપે બહુ, લક્ષ કરોડાં દામ. ૨૩૬

ઘેર ઘેર ઇશ્વિર આપતો, તનમન ધનથી તર્ત;
દુનિયાં શાને દુખ ધરે, માથે નહિ જ્ને મર્ત. ૨૩૭
આનંદ ફેલ્યો અતિ ઘણો, શોભી બાધી સૃષ્ટ;
જયજયકાર જગમાં થયો, વર્ષી પુષ્પની વૃષ્ટ. ૨૩૮
હોમ યજ્ઞ દર્વે કર્યા, બ્રહ્મભોજન ભરપૂર;
ગામ જમાડ્યું ગુણનિધિ, નિત નિત નવલે નૂર. ૨૩૯
ઢોલ મૃદંગ ધ્વજ ધર્મની, ઘણાં સદાવ્રત ઘાટ;
જશ વાધ્યો બધ જગતમા, શિવ પૂજન બોહ ઠાઠ. ૨૪૦
ગુણ ગંધર્વ ગાયે ઘણા, નાચે અપ્સરા નૃત્ય;
વેદ મંત્ર વિપ્રો વદે, છયે શાસ્ત્રમાં છત્ય. ૨૪૧
વોળાવ્યા સહુ વિપ્રને, ખાનપાન સન્માન;
સંતુષ્ટ કરી સંતોષિયા, દીધાં દક્ષિણાં દાન.* ૨૪૨
રાજા રાજસભા વિષે, બેઠા જશ રૂપી જ્યાંય;
એટલે શ્રી નારદ મુનિ, તરત પધાર્યા ત્યાંય. ૨૪૩
પુરપતિ સામો પરવર્યો, ધર્મ ધુરંધર ધીશ;
અર્ધ પાદ્ય પૂજા કરી, ધન્ય આજનો દિશ. ૨૪૪
કોણ જન્મ પુણ્ય પ્રગટિયુ, પૂર્ણ ભાગ મુજ પેર;
ઋષિ નારદ પધારિયા, ઘણા હેતથી ઘેર. ૨૪૫
આજ મારે ઘેર શ્રી હરિ, આજ મારે ઘેર ગંગ;
આજ મારે ઘેર ઇશ છે, ઋષિ પધાર્યા રંગ. ૨૪૬
આનંદ ઉત્સવ અતિ ઘણો, કોડ દિવાળી દીશ;
પ્રીતે આજ પધારિયા, બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઇશ. ૨૪૭
આસન બેસાર્યા અધિપતિ, પુખરાજ સોના પત્ર;
વાયુ વ્યંજન વનિતા કરે, શિરપર ધાર્યું છત્ર. ૨૪૮
મહારાજ રાજરાજેશ્વરી, સુખ સાગર સુખ ધામ;
મહારાજ મુજને દીજીએ, સેવક સરખું કામ. ૨૪૯
નારદ કહે નરપતિ સુણો, સાભળી સ્વર્ગ વાત;
તે જોવાને કારણે, શુભ વાણી સાક્ષાત. ૨૫૦
કૌતિક કાને સાંભળ્યુ, કૌતિક દીઠું દ્રષ્ટ;
અર્ણવ ઉલટયો હર્ષનો, થઈ અમૃત ઘન વૃષ્ટ. ૨૫૧
યમપુરીમા હું હતો, સહજ વાતમાં સુખ;
ધર્મે અનુચર મોકલ્યા, શું કહુ તુજને સુખ. ૨૫૨

પ્રત ૨ "દીધાં આગ્રા દાન."

તેડવા તારા તનને, સહસ્ર તણો સરદાર;
પાછા આવ્યા એક પલકમાં, ટપકાનો નહિ પાર. ૨૫૩
કુંવર ક્યાં રાજા તણો, તેડી લાવો ત્યાં તર્ત;
આયુષ્ય તો આવી રહ્યું, માથે ઢુંક્યું મર્ત. ૨૫૪
ધર્મ કહે ક્યમ આવિયા, પાછા વળીને પીઠ;
ક્યાં રાજાનો બાળકો, તમ પાસે નહિ દીઠ. ૨૫૫
દૂત કહે સુણ દેવતા, વિપરીત થઈ ત્યાં વાત;
જીવ ગયો જોતાં અમે, વેદ વચન વિખ્યાત. ૨૫૬
લેઈ આવતા'તા તમ ભણી, વાટે થયું એક વ્યર્થ;
વીરભદ્રે મૂકાવિયો, શિવનો ગણ સમર્થ. ૨૫૭
વિંટયા અમને વાટમાં, માર્યો મો'કમ માર;
મૂકાવ્યો તે માનવી, નરપતિ સુત નિરધાર. ૨૫૮
મહિમા મૃત્યુંજય તણો, જપન્યો જાપ જપન;
સજીવન કીધો સ્વપ્નવત, મહીપતિ માણો મન. ૨૫૯
ચાલે ક્યમ શિવ ગણ પ્રતિ, જેહ આપણો સ્વામ;
જીવ દેહે આરોપિયો, લીધો'તો તે ઠામ. ૨૬૦
ઊઠી ઉભો એ પલકમાં, ક્ષણું ન લાગી વાર;
ફરી આયુર્દા આપિયું, વર્ષો દશ હજાર. ૨૬૧
કર્યો વાયદો શિવગણે, મહા સુખ દીધાં માન;
આયુર્દા અંતે આવશે, વૈકુંઠતણાં વિમાન. ૨૬૨
ત્યાર સુધી અલમત કરો, સહસ્ર ઇન્દ્રિની સિદ્ધ;
પૂજે નિત પરબ્રહ્મને, રાજ વૈભવે રિદ્ધ. ૨૬૩
યમદૂતે યમ આગળ કહ્યું, તે મેં સુણ્યું કાન;
નારદ કહે જોવા આવિયો, સાચ જૂઠ પરમાણ. ૨૬૪
નિર્ભય થયો તે નરપતિ, રુડી સાંભળી રીત;
અંતર્ધ્યાન નારદ હવા, પૂરણ આણી પ્રીત. ૨૬૫
સંદેહ ભાગ્યો મન તણો, સજીવન સુત આપ;
મૃત્યુંજય રુદ્ર વિધાનને, પૂરણ જશ પ્રતાપ. ૨૬૬
રુદ્ર સમાન રુડું નહિ, રુદ્ર સમાન નહિ સેવ;
મૃત્યુથી ઉગારશે, મૃત્યુંજય મહાદેવ. ૨૬૭
સૂત કહે શૌનક સુણો, રુદ્ર વિધાનની રિધ;
દુર્લભ મોટા દેવને, શિવ પૂજનની સિધ. ૨૬૮
મૃતગ થાયે જીવતાં, નિરધનિયાં ધન હોય;
મહિમા શ્રી મહાદેવનો, કળી શકે નહિ કોય. ૨૬૯

જન્મ મર્ણ શિવને નહિ, નહિ આદ્ય નહિ અંત;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ નિત ભજે, ભજે સાધુ ને સંત. ૨૭૦
મહા કલ્પાંત પ્રલય સમે, સત્યલોક સુધી નીર;
તેહ સમે શિવ શક્તિનું, શોભે જ્યોતિ શરીર. ૨૭૧
પોતે મરે ને અવતરે, કાયા ભેદે કાળ;
તે કયમ જીતે કાળને, એ તો આળપંપાળ. ૨૭૨
જેની પાસે જેટલું, જે કામે સમર્થ;
તેટલું તે આપી શકે, અન્ય વખાણો વ્યર્થ. ૨૭૩
વંઝ્યા પામે પુત્ર ફળ, ટળે અગ્નની આંચ;
મનવાછિત માગ્યાં મળે, પામે પદારથ પાંચ. ૨૭૪
ન સહે યમની યાતના, નર્ક તણી નહિ ભેટ;
જન્મ મર્ણ વ્યાધી નહિ, પુનરપિ ના'વે પેટ. ૨૭૫
રુદ્ર વિધાન બ્રાહ્મણ કરે, હેતે પોતે હાથ;
ત્રણે વર્ણે બ્રાહ્મણ વરણુ, શિવ પૂજન તે સાથ. ૨૭૬
અધિકાર વિપ્રને વેદનો, રુદ્ર જાપનો રીજ;
સર્વે વર્ણે શિવ શિવ કહે, મૃત્યુંજય એ બીજ. ૨૭૭
રુદ્ર વિધાન રુદ્રી કરો, અહર્નિશ પૂજો ઇશ;
બ્રહ્મોત્તરખંડે કથા, યથાર્થ એક ને વીસ. ૨૭૮
જીવન મુક્તિ ભોગવો, મુવે મુક્તિપદ હોય;
સપ્તવિસ નર્ક સ્વપ્ન નહિ, ગાંજી ન શકે કોય. ૨૭૯
અષ્ટ મહાસિદ્ધ નવ નિધ રિધ, વિધવિધ સુખ વિલાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ શામળદાસ. ૨૮૦
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વેગનપુરમાં વાસ;
શિવ મહિમા સક્ષેપમા, હરપુરો નિજ આશ. ૨૮૧
ગાય શિખે ને સાંભળે, દયા ધરી દે દાન;
આ લોકે યશ પામશે, પરલોકે શિવ વેમાન. ૨૮૨
અડસટ તિરથ થકી અદિકુ, આમ થાય છે પુણ્ય;
શિવ મહિમા જે સમજીયા, તેને શાની ન્યૂન. ૨૮૩
ગગા ગયા ને ગોમતી, કાશી ને કેદાર;
ફળ દર્શન રેવા સમુ, મુક્તિ પદારથ ચાર. ૨૮૪
વિમાન વહે વૈકુંઠનાં, વિવિધ ભોગ વિલાસ;
શિવ સેવો સુખ પામશો, કહે કવિ શામળદાસ. ૨૮૫

ી બ્રહ્મોત્તરખંડે) 'મૃત સંજીવન મૃત્યુંજય મંત્ર કથન' નામનો એકવિંશોધ્યાય

અધ્યાય ૨૨ મો.

ચોપાઈ.

પૂજુ શ્રી ગણપતિના પાય, રિદ્ધિ સિદ્ધિ તણો જે રાય,
દુખભંજન દુંડાળો દેવ, સમ્યક્ પ્રકારે કરીએ સેવ. ૧
શોભિત સેવંત્રે સિંદૂરસાર, ઉત્તમ મોદિકના શુદ્ધ આહાર;
પવિત્ર પાર્વતી કેરો તન, ચિંતામણિ સમ તે પાવન * ૨
શુભ કામે પૂજે સર્વથા, યોગ્યવાત બોલાવે યથા;
ઉત્પન્ન હવો ઉમાને અંગ, સિદ્ધિ બુદ્ધિ સેવે સત્સંગ. ૩
રિધસિધ તનયા પૂજનપાત્ર, ક્ષેમ કલ્યાણ જેના જામાત્ર;
લક્ષ લાભ એ પુત્ર લાયકા, શરણાગત કેરા સાહકા. ૪
સ્વામી કાર્તિક બાહો ગુણ બંધુ, કરુણાનિધ કૃપાનો સિંધુ;
બુદ્ધિ દેયણ નિર્મળ નામ, કરે મનવાંછિત પૂરણ કામ. ૫
સિદ્ધિ દાયક શુભ સરસ્વતી, બહો મનોહર મોટમ મતિ;
સરસ્વતી સેવે પામે સિદ્ધ, પામર જેણે પંડિત કીધ. ૬
હંસવાહિની શોભિત સાથ, વિણા પુસ્તક હેતે હાથ;
વસિષ્ટ વાલ્મિક વ્યાસ શુકદેવ, સિદ્ધિ પામ્યા જો કીધી સેવ. ૭
ચાર વેદ ભણિયા મુખ બ્રહ્મ, સરસ્વતીથી ધાર્યો ધર્મ,
નેત્ર વિના સસાર જ શૂન્ય, સરસ્વતી પાખી સર્વે નૂન્ય. ૮
મંત્ર જંત્ર ને મોટાં પાપ, સરસ્વતીએ હરાવ્યા હાક;
ભણવા ગણવા લખવા લેખ, બાવન માત્રિકા માંહે વિવેક. ૯
બાધુ બ્રહ્માંડ બાંધ્યુ બત્રીશ, વર્ણવ હરિહર બ્રહ્મા ઈશ;
ગાન તાન રાગો ને રંગ, સરસ્વતીથી શોભે સૌ સંઘ. ૧૦
ચૌદ વિદ્યા ને ચારે વેદ, ભારતીએ બતલાવ્યા ભેદ;
કૃપા શારદા કેરી હવી, તે કહેવાણા મોટા કવિ. ૧૧
સૃષ્ટિ મંડાણ તે તો સરસ્વતી, એમાં સંદેહ ન રાખો રતિ;
કાળની કાળ ને બ્રહ્મની બ્રહ્મ, ધાર્યા એણે સઘળા ધર્મ. ૧૨
કૃપા કરો તો ગ્રંથ જ કરું, ચરણ રેણુકા મસ્તક ધરું;
ગુણ નિરંજન કેરા ગાઉં, પલક એકમાં પાવન થાઉં. ૧૩
સૂત કહે શૌનકઋષિ જ્યાં, સ્કંધ પુરાણ માંહે એ કથા;
બ્રહ્મ રૂપ બ્રહ્મોત્તરખંડ, ટાળે યમદૂતોના દંડ. ૧૪
શિવ ભક્તને પુન્યાતણું, કારણ પુણ્યતણું છે ઘણું;
શિવ ભક્તની પૂજા કરે, પાતિક પંચ જન્મનાં હરે. ૧૫

મત ૪ "પવિત્ર પાર્વતી કેરો પન [illegible]"

શિવ ભક્તને દે જે માન, વૈકુંઠતણા તેને વિમાન;
શિવ ભકતની પ્રદક્ષિણા કરે, તેને દેખી યમકિંકર ડરે. ૧૬
શિવ ભકતશું જોડે હાથ, તેને વશ વિશંભર નાથ;
હેતે ભકતને દેખી હસે, તેને ઘેર મહા લક્ષ્મી વસે. ૧૭
શિવ ભકતના ચાપે ચર્ણ, તેને વહાલા અશરણ શર્ણ;
શિવ ભકતને પોખે આહાર, હરના તે હૈડાનો હાર. ૧૮
શિવ કથા જો નિત સાંભળે, આવા ગમનનો ફેરો ટળે;
શિવ કથા ગુણ જેણે ગણ્યા, ચાર વેદ તેણે તો ભણ્યા ૧૯
શિવ કથા સત માની લીધ, કોટિ યજ્ઞ તો તેણે કીધ;
શિવ ઉપર રુદયાનો રંગ, ઘેર બેઠા નાહે નિત ગંગ. ૨૦
શિવ કથા જેને ચિત્ત ચઢે, અડસઠ તીરથ ન ફરવાં પડે;
શિવ મહિમા જો નવ ધારિયો, જન્માગે તે તો હારિયો. ૨૧
શિવ કથાથી નવ રાચિયો, બુદ્ધિ હિણની બારે કાચિયો,
શિવનિંદામાં જે નર ભર્યો, શ્વાન યોનિ શતધા અવતર્યો. ૨૨
શિવ કથામાં ન રહ્યો ગર્ક, અવસ્ય ભોગવશે એ નર્ક,
સમજ્યો નહિ શિવનાં પુરાણ, ભટકયો લક્ષચોરાસી ખાણ ૨૩
શિવ કથા સમજ્યો જે સાર, ઉદ્ધરતાં તેને શી વાર;
શિવ કથા જો શ્રવણે ધરી, અવતરવું નહિ તેને ફરી. ૨૪
શિવ દાતા અતિશે અંક, એ આગળ બીજા સૌ રંક;
એ ઉપર એક કહું આખ્યાન, વનિતા પાપણી ચઢી વિમાન. ૨૫
દક્ષણમાં એક બાષ્કળ ગામ, નહિ પુણ્ય તણું ત્યાં નામ;
કુડાં માણસ કપટી જન, નીચ કર્મ ઉપર બહુ મન. ૨૬
કથા કીર્તન કે નહિ કાંઈ વ્રત, પડે નર્ક જો પામે અંત;
નહિ પુણ્ય કે ન મળે દાન, મોટા પુરુષ ન પામે માન. ૨૭
તેમાં બ્રાહ્મણ રહેતો એક, વિપરીત તેનાં કર્મ વિવેક;
અધિકિ વાત કરે આડીઓ, ઇચ્છે ચિત્ત ચોરી ચાડીઓ. ૨૮
કુસંગા સંગે તે તો રહ્યો, તુચ્છ બુદ્ધિ સમ તસ્કર થયો;
વગડે જઈ પડાવે વાટ, લુટે સોહાગણના ઘાટ. ૨૯
બ્રાહ્મણ સૌને પાડે ભીડ, પવિત્ર જનને દે બહુ પીડ;
કુડાં કામ એમ નિત્યે કિયે, પાપી પાન અપેયા પીએ. ૩૦
અધમ જાતશું બેસી જમે, ગુણ ગણિકાઓ કેરા ગમે;
સતીઓ શિર ચઢાવે આળ, બુદ્ધિ હિણો મારે બહુ બાળ. ૩૧
આમીશ ભક્ષ અતિશે કરે, દુનિયાં તેને દેખી ડરે;
ગુણ હિણો જાયે ગણિકા ઘેર, પ્રીછે નહિ પુણ્ય કેરી પેર. ૩૨

બ્રાહ્મણતણાં ન પાળે કર્મ, આચરે અનેક રીતે અધર્મ;
તેને ઘેર કામનિ શુભરૂપ, અતિશે કામાતુર અનૂપ. ૩૩
કદી નવ બોલાવે કંથ, ચતુરાએ વિચાર્યું ચંત;
ભૂંડો ન આવે ભરતાર, જુવનિ કરતાં શીખી જાર. ૩૪
જેનું જેવું ખાઇએ અન્ન, તેનું તે પર માને મન;
જેને જેવો હોયે સગ, તેને તેવો ઊમે રગ. ૩૫
તે તેના ધણીએ જાણિયું, અંતરમાં અગ્નિ આણિયું;
લીધુ ખડ્ગ તેણે તે દીશ, છેદવા માંડયું સ્ત્રીનું શીશ. ૩૬
સાચું બોલ કયમ કીધુ જાર, કેટલા તેં ભોગવ્યા ભરતાર;
ત્યારે તેણીએ માન્યુ છેક, મેં ભોગવિયા નર શત એક. ૩૭
ત્યારે તે નર હેતે હસ્યો, વનિતા બોલ રુદયમાં વસ્યો;
શા માટે તું જારી કરે, મુજથી દિલમાં શે નવ ડરે. ૩૮
કામની કહે રે સાંભળ કંથ, ચતુર વિચાર કરીને ચંત;
તું દહાડી પરમંદીર જાય, શા માટે ગણિકાસંગ ખાય. ૩૯
હું છું કામાતુર કામની, ભર જોબન ભાગ્યું ભામ્યની;
જો એ છે ભોગી ભરતાર, કરું જાણી તે માટે જાર. ૪૦
જો ગમે તો મારી નાંખ, સમજે તો તો સર્વે સાંખ;
તું મૂક ગણિકાનો સગ, પરને હું ના સોંપુ અંગ. ૪૧
ભામનીનો બોલ્યો ભરતાર, નીચ બુદ્ધિની સાંભળ નાર;
કહ્યું એક કરો માહરું, જો દિલ રીઝે તાહરું. ૪૨
જાર કને નિતે જઈ આવ, દામ તે પાસેથી લાવ;
નગણીશ જાત ભાત કોઇ ઠામ, દેહ આપીને લાવો દામ. ૪૩
તે આપુ ગણિકાને અમો, ત્યારે જીવતાં રહેશો તમો;
કારજ તેણે તેવું કીધ, દામ લોભથી કાયા દીધ. ૪૪
ઘણાક કાળ એવું આચર્યું, કુડું કંથ કામનિએ કર્યું;
અભક્ષાભક્ષ ને મૂક્યો ધર્મ, વળની તેને શાની શર્મ. ૪૫

દોહરા.

નગરતણો જે નરપતિ, જુગત થયુ સાં જાણ;
બ્રાહ્મણ ભૂંડું આચરે, દેશ તણી છે હાણ. ૪૬
દુકાળ પડે મજ દેશમાં, દુનિયાં દેંવટ જાય;
મારી નાખ એ મૂઢને, ગુણ એવા સૌ ગાય. ૪૭
કહ્યું રૈયતે ભૂપને, ચઢી રાયને રીસ;
હત્યા એ ગણવી નહિ, છેદી નાંખો શીશ. ૪૮

અધિપતિ ત્યાંથી ઉઠિયો, સામદ દશ વિશ સાથ;
તોલ જોઉ એ ધરતણો, ખડ્ગ ધર્યું નિજ હાથ. ૪૯
રાણી રાજાને કહે, વિપ્ર વિપ્રમાં વેર;
વણ સમજે ના મારશો, અમૃતમાં ભળશે ઝેર. ૫૦
ભક્ત શિવના છો ભૂપતિ, થોડું હોય તો સાંખ;
કાને સુણ્યું ન માનશો, સાચુ દેખો આંખ. ૫૧
તે ગણિકાએ સાંભળ્યું, ત્યાંથી આવી તર્ત;
ચેતો હોય જો ચાતુરી, માથે આવ્યું મર્ત. ૫૨
બ્રાહ્મણને એ બ્રાહ્મણી, અદિકાં મૂક્યાં આપ;
મારે નિશ્ચે મહીપતિ, ન ગણે પુણ્ય કે પાપ. ૫૩
ગણિકા ચેતાવી ગઈ, રહ્યાં ગુણહિણાં ઘેર;
મારવા આવે મહીપતિ, પરઠાણી શી પેર. ૫૪
નારી કહે રે નાહોલા, પુરમાં નાશીશું પેસ;
ચતુર રમાડું ચાતુરી, બહાર આવીને બેસ. ૫૫
ચોકો કીધો ચિતની, ચૂલેથી ચોળી રાખ;
અઓટ આપ અગે ધર્યો, ભણે શિવ શિવ મુખ ભાખ. ૫૬
માટી મસળે માનની, ગોળા કર્યાં દસ વીસ;
દીપક જ્યોત દશે દિશ, પૂજવા માંડ્યા ઈશ. ૫૭
વાંકા ચુંકા ને વામણાં, શોભ્યા પાર્થીવ સંગ;
જળાધારી જુગતિ કરે, લાખિણાં શિવ લિંગ. ૫૮
ધર્મ હિણી ધૂમાડો કર્યો, દીધો ઘીનો ધૂપ;
એટલે આવ્યો મારવા, બ્રાહ્મણ ઘરમાં ભૂપ. ૫૯
કૌતિક દીઠું કારમુ, ભૂપતિ શિવનો ભક્ત;
ભૂંડો એ બ્રાહ્મણ નથી, જખ મારે છે જગ્ત. ૬૦
સાચું માન્યુ સર્વથા, તજી રાયજી રીસ;
પ્રદક્ષિણા પંદર કરી, સહજ નમાવ્યુ શીશ. ૬૧
મુખ આગળ મહોરો હિમની, પુરપતિ મૂકી પાંચ;
મંદીર ગયો તે મહીપતિ, હિતી ન આવી આંચ. ૬૨
કુડાં કથન જેણે કહ્યાં, દીધો તેને દંડ;
બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણી છે ભલાં, લોકો બીજા લંડ. ૬૩
કપટે કંથને કામની, રાજા ભોળવ્યો રીઝ;
પરાણે પાર્થીવ પુજ્યા, ખોયું પુણ્યનું બીજ. ૬૪
હાથ તાળી દેઈ હસ્યાં, કેવો ભોળવ્યો ભૂપ;
પાર્થીવ ઉપાડી નાખિયા, ઘરમાં ઉંડે કૂપ. ૬૫

સ્વભાવ પડ્યો જાએ નહિ, કરીએ કોડ ઉપાય;
ગૌ ખીલે બાંધી ગર્ધબી, વણુ ભૂખે ના ખાય. ૬૬
લાવ લીધો એ લાખિણો, પય સાકર શુભ પેર;
સ્વભાવ તેનો નવ ટળે, તે ફળ કડવાં ઝેર. ૬૭
લસણ વાવીએ લક્ષ વસા, બરાસ કસ્તુરી બધ;
બદબોહી ઉંડે ઓહો ત્યાં, અતિશે વાધે ગંધ. ૬૮
વછનાગ પ્રીતે વાવીએ, ખાતર ખાંડ ને ઘ્રત;
સ્વભાવ ટળે નહિ તેહનો, ખાય તે પામે મ્રત. ૬૯
એ વાત રહી એટલે, નર નારીને નેહ;
સ્વભાવ ટાળ્યો નવ ટળે, તે તો તેનાં તેહ. ૭૦

ચોપાઈ.

બમણું પાપ તેથી નીત કરે, દેશપતિથી તે ના ડરે,
જેણે ધર્મ કુળનો મૂકિયો, ચાતુરી સર્વે ચૂકિયો. ૭૧
ચૂક્યો વિવેક વિદ્યા ને વ્રત, ઘણેક દિવસે પામ્યો મ્રત;
જીવત પર્યંતે કુડા કામ, મુખથી નવ કહ્યા શ્રી રામ. ૭૨
અવધિ અન્યાય અપરમપાર, વિપ્રતણા તજ્યા વહેવાર;
યમ યાતના નીચાં નર્ક, ઘણા કષ્ટમા પડિયો ગર્ક. ૭૩
જેવું પાપ તેવો ત્યાં માર, વેદવચન એોને વ્યવહાર;
શિપારસ કોની નવ હોય, મારું તારુ ન કરે કોય. ૭૪
ડાટ્યુ સાટ્યુ ના'વે અર્થ, આપ્યુ હોય તે આવે અર્થ;
વસ્ત્ર આપ્યાં તે અંગે ધરે, ના'પ્યુ તે શું ઓઢી ફરે ૭૫
પાયાં તે મીઠાં જળ પીએ, ન પાયાં તે કયાથી દીએ;
આપ્યાં તે તો ભોજન ખાય, ના'પ્યાં તેને ચિંતા થાય. ૭૬
સુખ દીધાં તે પામે સુખ, દુઃખદાયકને વળગ્યાં દુઃખ;
જીવતિ તેની જીવતી રહી, વળતી ગત્ય તેની શી થઈ. ૭૭

દોહરા.

ગોકરણેશ્વર જાતરા, જાય નગરના લોક;
સંઘ મળ્યો છે સહસ્ત્રધા, સમિયો સૌનો શોક. ૭૮
કુમકુમ ચંદન લક્ષ તે, પાન ફુલ ફળ દામ;
શિવ પૂજને સચર્યું, ગુણવંત બાધુ ગામ. ૭૯
પદ્ધતિ પાઠ પૂજા ઘણી, શિવ કયા બહુ કામ;
ઘર ઘર ઉત્સવ અતિ ઘણો, અહરનિશ આઠે જામ. ૮૦

નીચ કર્મની નાર જે, વિધવા તેને વેશ;
માગી ખાવા સચરી, પુરજન સાથ પ્રવેશ. ૮૧
કરે કામ લક્ષ લોકનાં, પીરસે રાંધે પ્રીત,
અર્ભક તેડે લોકના, રાખે રુડી રીત ૮૨
અન્યાય કર્યાં છે અતિ ઘણો, ધાર્યો નહિ કાંઇ ધર્મ,
સંગે પાપ વળગી રહ્યું, જુવો પાછલાં કર્મ. ૮૩
અતિ અર્ભક જેણે હણ્યા, અન્યાય અદકો કીધ;
વ્યભિચાર અતિશે આચર્યો, લક્ષ્મી લોકની લીધ ૮૪
ભટકે ભિક્ષા કારણે, તાકે સૌનો માલ,
ચાહે તેવી ચોરી કરે, ખોટો એનો ખ્યાલ ૮૫
કોનાં વાસણ ને લુગડા, લહે કોઇનું ધન;
અસત થકી ના ઓસરે, માઠું એનું મન. ૮૬
ગે કરણેશ્વર જાતરા, કીધુ દીવ્ય દર્શન,
પ્રલય સૌ પાતિક થયા, પુરણ મન પરસન્ન. ૮૭
જેનુ સામર્થ્ય જેટલુ, કીધાં તેણે તે પુણ્ય;
કથા કીર્તન શ્રવણે સુણ્યા, નેક રહી નહિ નૂન્ય ૮૮
પાપણીએ પૂજા નત્ર કરી, ન કર્યાં દર્શન દેવ,
પાપીને પુણ્ય કયમ ઉકલે, તુચ્છ છે જેની ટેવ. ૮૯
વિધવા જાતી'તી વાટમાં, કથા કહેતો'તો વ્યાસ;
સાંભળવા મેજે ગયા, પલક બેઠા તે પાસ. ૯૦
તાકવા કોનું લુગડું, ઘરેણુ કરવા હરણ,
વ્યાસ વચન કાંઈ સાંભળ્યા, અક્ષર બે ચાર કર્ણ ૯૧
કથા કયારે નથી સાભળી, પનક ન કીધુ પુણ્ય,
હર નામ કયારે લીધુ નથી, સદા!રુદય છે શૂન્ય. ૯૨
પુરાણ વાંચ્યુ તે પડિતે, કહેવાણી કૃત કામ,
નાર કહે પડતુ નર્કમાં, અરે રામ શ્રી રામ ૯૩
જતુ પડશે જીવતા, કરે જન જે જાર;
સપ્ત કલ્પ તે સામટા, મોહોકમ ખાશે માર. ૯૪
લોહ પાસે બધન કરે, દે યમરાજ બહુ દંડ,
આલિંગન હોયે અતિ ઘણા, તપ્ત લોહના સ્થભ ૯૫
કા પુરુષ કે પ્રેમદા, કાં રાય કાં રંક;
કરે તેવુ ભોગવે, નિશ્ચય પદ નિ શક ૯૬
વિસ કોટિધા વેદના, તરુણી ભોગવે તેહ;
દ્રવ્ય હરી લે પારકું, દગ્ધ થાય તે દેહ. ૯૭

કામનીને કાને પડ્યા, વચન રૂપી આ બાણ;
થરથર તે મુર્છા પડી, જાણે છુટ્યો પ્રાણ; ૯૮
ચટકો લાગ્યો ચિત્તમાં, શોષ્યું આપ શરીર.
વચન કહ્યું જે વ્યાસજી, તરણી વાગ્યા તીર. ૯૯
ઝટકો વાગ્યો જોરાવરી, બેથી ઘસ્યા હાથ;
પંડિતને ક્યમ પૂછિયે, સભા દેખતાં સાથ. ૧૦૦
હાથ ઘસે હૈડું હણે, વળી ધુણાવે શીશ;
કૃત્ય પોતાનાં સાંભરે, શું થાશે જગદીશ. ૧૦૧
એક પાપ એણે કહ્યું, કર્યાં મેં તો કંઈ કોડ;
મજ સમોવડ પાપણી, ન મળે જગમાં જોડ. ૧૦૨
અનેક કર્મ એવાં કર્યાં, લીધું દ્રવ્ય અપાર;
તે દુખ ક્યમ વેઠ્યાં જશે, જમ દૂતોના માર. ૧૦૩
ક્યમ વેઠાય લોહ સાંકળો, ક્યમ વેઠાશે ભૂખ;
અગ્નિ આંચ ક્યમ વેઠશું, દિલ એ દારુણ દુઃખ. ૧૦૪
કીટ કરડતા વેઠવા, ક્યમ વેઠાશે ગંધ;
ચંતની ચેતી ચિત્તમાં, ધાર્યો મનમાં ધંધ. ૧૦૫
નેત્ર સિંચાણા કાઢશે, કાક ઓતરશે માંસ;
દેહ અગ્નિમાં દાઝશે, એહ રહે આકાશ. ૧૦૬
એમ દુઃખ અનેકધા, વેઠવાં પડશે વેદ;
ઉકાટો આવે અતિ ઘણો, ખરો પામે મન ખેદ. ૧૦૭
કથામાં બેઠી કામની, ગાંઠે બાંધ્યા બોલ;
પૂછી જોઉં પંડિતને, કરું તેહનો તોલ. ૧૦૮

ઉઠી લોક આશ્રમ ગયા, રહ્યો એકલો વ્યાસ;
કર ઝાલી ઉભી કામની, પ્રમદા પંડિત પાસ. ૧૦૯
એકાંત તેડ્યો તે વિપ્રને, વિસ્તારી કહી વાત;
મેં કરતુત માઠાં કર્યાં, અતિશે એ ઉત્પાત. ૧૧૦
અભક્ષાભક્ષ અદકાં કર્યાં, અપેયા પાન અપાર;
કહેતાં લજ્જા પામિયે, શું કહું વારવાર. ૧૧૧
પ્રકાસ્યાં પાપ પોતાતણાં, કલંક કહ્યાં કંઈ કોડ;
પંડિતને પ્રિય ઉપન્યું, રીઝ્યા શ્રી રણછોડ. ૧૧૨
હાથે મેં હત્યા કરી, ઘણા કર્યા ગર્ભપાત;
છિદ્ર તમને કહું કેટલાં, વિપરીત ભુંડી વાત. ૧૧૩
મ્હારી તે શી ગત ત્યાં થશે, ક્યમ વેઠાશે નર્ક;
પંડિત જાણી પૂછિયે, ઘણા દુઃખમાં ગર્ક. ૧૧૪

વિપ્ર કહે વનિતા સુણો, દુઃખ ન આણો મન;
સવેળાં ચેત્યાં તમો, પ્રગટ્યું કાંઈક પુણ્ય. ૧૧૫
બુદ્ધિથી બાંધ્યા તમો, પાણી પે'લી પાજ;
કહાડી નાંખ એ કલ્પના, તજો લોકની લાજ. ૧૧૬
પ્રથમ કરતુત પ્રલય થશે, હરિહરપર જો હેત;
દૃઢ બુદ્ધિ વિશ્વાસથી, ચતુરા કહું તે ચેત. ૧૧૭
દંશ હોય જ્યમ સર્પનો, લાગ્યાં પે'લી લહેર;
એટલુ અગ અળગું કરો, ન ચઢે વળતું ઝેર. ૧૧૮
ઉપાય છે એક એહનો, સાચો સદ્ગુણ હોય;
પ્રીછે જન જે પરાક્રમી, કષ્ટ ન પામે કોય. ૧૧૯
પ્રૌઢ સમાસરે પ્રેમદા, શર્મ તજી આ ટાણ;
કહ્યુ કરને કામની, વેદ શાસ્ત્ર નિર્વાણ. ૧૨૦
એક વાર તેં સાંભળ્યુ, વારું કથા વચન;
પલક માંહિ પલળી ગયુ, માનની તારું મન. ૧૨૧
આત્મા રાખ આનંદમાં, શ્યામા છોડ તુ શોક;
આજથી હું કહું તે કરો, જખ મારે જમ લોક. ૧૨૨
સાચું બોલને સર્વથી, તજો અસતનો સંગ;
શિવ પૂજો શિવ શિવ કહો, રામશુ રાખો રગ. ૧૨૩
કાઢી નાંખો કલ્પના, તજો લાલચ ને લોભ;
રુડા ઉપર રીઝજો, ખોટા ઉપર ક્ષોભ. ૧૨૪
કથા માહે જો સાંભળો, પાળો તેટલી પ્રીત;
સંતોષ રાખો સર્વદા, એ છે રુડી રીત. ૧૨૫
પરનિંદાને પરહરો, પરદ્રવ્યથી મુક પુંઠ;
શિવ મહિમા જ્યાં સાંભળે, આળસ મરડી ઊઠ. ૧૨૬
અતિશે મેલું વસ્ત્ર છે, સાબુ રૂપ શિવ નામ;
વારંવાર ધો વસ્ત્રને, તરત થશે તુજ કામ. ૧૨૭
કામવાસના કલ્પના, હર્ષ શોક વૃદ્ધ હાણ;
સમદૃષ્ટિ હોય સહજમાં, જશ અપજશ સમ જાણ. ૧૨૮
વિપ્ર ગયો એવું કહી, બાધ્યું નારીએ ગાંઠ;
નિત્ય કથા એમ સાંભળે, હરશુ આરત આંટ. ૧૨૯
અંતકાળે એ ઉદ્ધરી, હરિશુ આણી હેત,
પિયર સ્વસુર મોસાળના, પરિયાં સ્વર્ગ સમેત. ૧૩૦
સ્વામી સ્વર્ગ પહોંચાડિયો, કરતો જે કુડ કામ;
વસિયા તે વૈકુંઠમાં, સ્થિર પદ મળિયો ઠામ. ૧૩૧

મૂકાવ્યો મહાનર્કથી, ટાળી જમ જંજાળ;
બુધવંતા નર બાંધશે, પાણી પે'લી પાળ. ૧૩
હાવો અવસર નહિ મળે, મનુષા દેહ મહા મૂળ;
અહંપદ મૂકો વેગળું, પામો લાભ અતુળ. ૧૩
સગાં સહોદર મળતિયાં, માત તાત મોસાળ;
ઉદ્ધાર પામે પલકમાં, મોટો વોરો માલ. ૧૩
જૂઠાને જગ જીતવો, સાચાને છે સેં'લ;
શિવ શિવ કહેતાં સ્વર્ગના, માણે મોટા મે'લ. ૧૩
જાણીતા જે જન છે, શાણા સમજુ સત્ય;
કથા પુરાણ નિત સાંભળી, નિર્મળ રાખે મત્ય. ૧૩
સાંભળવું ને સમજવું, પૂછવું આણી પ્રીત;
પોતે સરવે પાળવું, રૂડાની એ રીત. ૧૩૭
ગુરુની વાતો માનવી, નિંદા ન કરવી નેટ;
દઢ વિશ્વાસ જે રાખશે, સ્થિર પદ પહોંચે ઠેઠ. ૧૩૮
નિંદાથી નરકે જશે, વંદે વૈકુંઠ હોય;
અહંકારી ના ઉદ્ધરે, કપટી ન તરે કોય. ૧૩૯
પંચ પર્વણી સાંભળે, કથા પ્રભુની કાન;
તે નર તો ભવ જળ તરે, મહાસદ્ગતણાં બહુ માન. ૧૪૦
શાસ્ત્ર માંહેથી શોધિયે, દુધ માંખણ ને છાશ;
ગુણને ગાંઠે બાંધિયે, ન વસ પાપી પાસ. ૧૪૧
ચારણી ગુણ ચિત્ત ન લાવિયે, વિચાર કરીએ મન માંય;
લાભ ખોટ મનમાં ધરી, રહીએ સુખ છે જ્યાંય. ૧૪૨
સંગ્રહ ગુણ સુપડા તણો, વારુ સાંચીએ વસ્ત;
કાઢી નાખીએ કુશકા, દારદ રાખીએ હસ્ત. ૧૪૩
વ્રત કરીએ વિધ વિધનાં, તીર્થ ફળ જ્યાં જણાય;
પાપ પુણ્યને પરખીએ, કથાથી કિલ કળાય. ૧૪૪
વર્ણાવર્ણ ભેદે કરી, ઉંચ નીચ અનંત;
કરવું ઘરે ત્યાં કીજીએ, સેવા સાધુ સંત. ૧૪૫
પ્રાકૃત પૂજન પુણ્યનાં, સેવા સ્મરણ સાખ;
કથા મોક્ષ સર્વે કહ્યાં, ભક્તપણ રૂડી ભાખ. ૧૪૬
કથા કર્ણ ન સાંભળી, ઘણેક જોઓ ગર્થ;
બુદ્ધિ હોય તો બુડીઓ, ગયો જન્મારો વ્યર્થ. ૧૪૭
મારું મારું કરતાં મુવો, હોડે ઘસતો હાથ;
શિવ પૂજન સમજ્યો નહિ, આપ થયો અનાથ. ૧૪૮

નવ ખાધુ નવ ખરચિયું, દાટયુ ધન તે ધૂળ;
અલ્પ બુદ્ધિ ઉંડી ગઇ, નહિ ડાળ નહિ મૂળ. ૧૪૯
કૃષ્ણ કથા કે રામરસ, વિષ્ણુ પુરાણ કે શક્ત;
સાભળવું પુણ્યવંતને, ભાવે ભજવી ભક્ત. ૧૫૦
શિવ કથા શિરોમણિ, રૂડો રેવાખડ;
ગગા મહાત્મ્યમાં ગુણ ઘણો, ટાળે જમના દંડ. ૧૫૧
સૂત કહે શૌનક સુણો, કથા સાંભળો કર્ણ;
ઈકોતર શત ઉદ્ધરે, જાય જો શિવને શર્ણ. ૧૫૨
પાપિણી હુતી પ્રેમદા, કુડો પાપી કંથ;
કથા સાંભળી ઉધર્યાં, નિર્મળ થયું જો ચંત.* ૧૫૩
પરીક્ષત તર્યો પૃછા થકે, સંભળાવ્યુ શુકદેવ;
વર્ણન કર્યું તે વ્યાસજી, તજ્યો મન અહમેવ. ૧૫૪
ધર્મરાજ ધર્મે તર્યો, કનક દાનથી કર્ણ;
સત્યેથી હરિશ્ચદ્ર તર્યો, પામ્યા હરિના ચર્ણ. ૧૫૫
બ્રહ્મ વિદ્યા બ્રહ્મા તર્યા, દાને તર્યો બળિરાય,
નારદ ગુણ ગાતાં તર્યો, ગૌતમ ગંગા ના'ય. ૧૫૬
એમ અનેક કઇ કોટિધા, જાણે બાધુ જગત;
શિવ નામે સૌ'જે તરે, ભવના ભાવિક ભક્ત. ૧૫૭
ધંતુરો ને આકડો, ચઢાવતાં શી વાર;
પવિત્ર થાયે પલકમાં, પામે ભવજળ પાર. ૧૫૮
ગાલ વજાડે ગર્થ શો, બેસે નહિ રાખમાં રિદ્ધ;
નાણુ ન બેસે નીરતું, શિવ આપે છે સિદ્ધ. ૧૫૯
જાત ભાત જોશો નહિ, કરો ન કાઇ કોસેર;
પાપીજન પાવન થશે, હોય તરણાનો મેર. ૧૬૦
રદ્ર તો રુદ્રાક્ષે મળે, રિદ્ધપતિ† ચોળે રાખ;
સેવક પામે સાહેબી, લક્ષ કરોડાં લાખ. ૧૬૧
બેસે પોતે બળદપર, ધારે ભગવી ધ્વજ;
ગરુડ આપ્યો ગોવિંદને, ઇન્દ્ર ઐરાવત ગજ. ૧૬૨
ભડાર આપ્યો કુબેરને, ચતુર્ભુજને ચક્ર;
બ્રહ્માને વેદ સમર્પિયા, સિંહાસન પામ્યો શક્ર. ૧૬૩
ચૌદ રત્ન દીધાં દેવને, મનમાં આણી મે'ર;
ટળી ચિંતા ચૌદ લોકની, જિરવ્યું પોતે ઝેર. ૧૬૪

* ચિત્ત. † કુબેર.

•દેવનો દેવ મહાદેવ છે, કાળ તણો એ કાળ;
સત્ય નામ છે શિવતણું, બાકી આળપંપાળ.
ઉત્તમ અધમ કે બાળ વૃદ્ધ, રાય રૈયત કે રંક;
નરનારી કે નરપતિ, કથા સુણો નિઃશંક.
અપેક્ષા રાખો આરસી, માંહે દીસે જ્યમ મુખ;
શરીર શુદ્ધ થાયે સદી, પળાય દુરિતને દુઃખ.
પ્રૌઢ મેરુ પર્વત કહ્યો, સૌથી મોટા શેષ;
•એ સૌનો આધાર તો, મોટા દેવ મહેશ.
વૈભવ મોટો વૈકુંઠનો, સ્વર્ગનું મોટું સુખ;
સૌને સરજ્યું મહાદેવજી, દુર કરનારો દુઃખ.
તેજ મોટું તરણી તણું, અમૃત મોટો ઇન્દુ;
એ સૌ શિવે સરજીયું, કૃપાનિધ કરુણાસિંધુ.
ક્ષીરસાગર મોટો સર્વથી, ધાતુમાં મોટું હેમ;
સૌ સરજ્યું મહાદેવજી, પુષ્પદંત ઉપર પ્રેમ.
બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઇન્દ્ર રવિ, નવ ગ્રહ તારા ક્રોડ;
શશિ શારદ નારદ સૌ, રહે શિવશું કરજોડ.
વેદ ચાર દ્વિજ ઉચ્ચરે, પુરાણ તણા બહુ પાઠ;
શિવ પૂજન સમજ્યો નહિ, વિદ્યા ઊંડી વાટ.
ડાહ્યા પણ છે દશ કોટિધા, ઘણા ઘડે છે ઘાટ;
શિવ સેવન સમજે નહિ, વખાણ થયા તે વાટ.
ભેખ ધરી ભટકે ઘણા, દુનિયા ડાહ્યા દીઠ;
શિવ સેવન સમજે નહિ, ધ્યાન કુટિયાં ધીઠ.
વેપાર ચલવ્યો વહાણનો, હીરા માણેક હાટ;
શિવ પૂજન સમજ્યો નહિ, વૈભવમાં ઉંડી વાટ.
સાધુ માંહે શિરોમણિ, કાયા કપટનો કાટ;
શિવ સેવા સમજ્યો નહિ, વેશ વગોવ્યો વાટ.
હોય કાળો ને કુબડો, નિર્ધન દુર્બળ રંક;
શિવ સેવામાં સમજીયો, અલખત આડે આંક.
સાચા બોયો સર્વથા, સેવા સિંધુ સંત;
તેને સ્યો સૌ ઓળખી, એ તો વિદ્યાવંત.
સંતોષ શીલ સાચે દિલે, દયા મોટો દાતાર;
શિવ કૃપા તે ઉપરે, કરે વહાલો કિરતાર.
નીચ નિંદક જે નારકી, જેની આંખમાં ઝેર;
મનસા વાચા કર્મણા, વિશાભર સાથે વેર.

રામ કૃષ્ણ ગોવિંદ ગુણ, તંત્ર ઘણેરુ તોલ;
શિવ શિવ શિવ અક્ષર વિના, બીજું કાંઇ ન બોલ. ૧૮૨
અથ તણો મહિમા કહું, સમજો શાણા સિદ્ધ;
ઇશ ઉમા પ્રત્યે કહ્યાં, વચન શુદ્ધ વિધ વિધ. ૧૮૩
વીસ જન્મનો વાંઝિયો, અપુત્રવત અપાર;
માઘ મહિનામાં સાંભળે, પામે પુત્ર નિર્ધાર. ૧૮૪
સુત પામે સંદેહ નહિ, નિમેષ રહે નહિ ન્યુન્ય;
શ્રાવણમાં સંકટ હરે, પ્રગટે મોંઘાં પુણ્ય. ૧૮૫
દેહ રોગી હોય દામણો, પીડાતો હોય પિંડ;
પૂર્ણ સાંભળે પોષમાં, શિવ બ્રહ્મોત્તરખંડ. ૧૮૬
કુંવારો હોય કોઇ નર, કન્યા ઇચ્છે કામ;
આશ્વિન માસમાં સાંભળે, પામે કન્યા ને વળિ દામ. ૧૮૭
વશીકરણ હોય વિશ્વનું, કાર્તિક સુણે કથાય;
સાંભળતાં સ્નેહ વાધે ઘણો, વચન ન હોય વૃથાય. ૧૮૮
મૂરખ છે કોઇ માનવી, કાંય સમજે નહિ કાય;
વૈશાખે વર્ણન સુણે, પુરણ પંડિત થાય. ૧૮૯
મોક્ષાર્થી મહિમા સુણે, બારે માસ શિવ નામ;
અતિ સુખ પામે આપથી, મુક્તિપદ થિર ઠામ. ૧૯૦
સદા નિરંતર સાંભળે, પામે શુભ* જે પાંચ,
કૈલાસ વાસ પામે સદા, ના'વે ઉની આંચ. ૧૯૧
અનેક કોટિ ગુણ ગ્રંથમાં, જાણે જવરલા જન;
જરા મરણ જીતી શકે, મહાદેવપર રહે મન. ૧૯૨
ગુર્જર દેશ ગરુવો ઘણું, વર્ણાવર્ણ વિવેક;
પુણ્ય ઘણું જે પુર વિશે, ન્યાવટ કેરા નેક. ૧૯૩
શામળ કવિ વસે ત્યાંહા, ગરુવો કીધો ગ્રંથ;
સત્ય માર્ગ શિવજી તણો, પવિત્ર પુણ્યનો પંથ. ૧૯૪
સૂતે કહ્યુ શૌનક સુણ્યું, ગ્રંથ સાંભગનાં પુણ્ય;
શિવ ભકિત જો મન વસી, નેક રહે નહિ ન્યૂન્ય. ૧૯૫
શ્રોતા વકતા સાંભળે, ભણે ગણે ને ગાય;
પ્રસન્ન તેને પરમેશ્વરી, આશા પુરણ થાય. ૧૯૬
અષ્ટ મહાસિદ્ધ નવનિદ્ધ નિ, ઘણી લક્ષ્મી ઘર સુત;
સપુત સૌભાગ્ય સુખકરો, પ્રમદા પ્રસવે પુત્ર. ૧૯૭

* પ્રત ૪. " પામે પદાર્થ શુભ પાચ." † પ્રત ૪. " પવિત્ર [illegible] "

ધર્માર્થ કામ ને મોક્ષ પદ, ચાંય પદારથ જે ચાર;
શિવ કથા રસ સાંભળી, દેહ કહાવે દાતાર. ૧૯૮
સંવત સત્તર ચૌલોતરે,* શ્રાવણ માસ સુજાણ;
ગુરવાર શુદ પંચમી, સપૂર્ણ કર્યું પુરાણ. ૧૯૯
શુભ બુધ દેયણ શારદા, અદલ દેયણ એ ઈશ;
બ્રાહ્મણ ભાટ ચારણ કવિ, સૌને નામુ શીશ. ૨૦૦
કવિ પૂરે તો દારિદ્રા, પડવું જમતાં જે જૂઠ;
શામળ ભટ્ટે સંધી કર્યું, માન દેઇ રાખ્યું મૂઠ. ૨૦૧
વિચાર કર્યો નિજ મનમાં, સંસ્કૃતનો છે સાર,
કરવો અર્થ પ્રાકૃત પડે, પ્રાકૃત પાણી ન પાર. ૨૦૨
સંસ્કૃત રૂડી શાળ છે, ખાધા વિણ ન ખવાય;
પ્રાકૃત તાંદુલ પાધરા, ઝટ ચવાય ગવાય. ૨૦૩
સંસ્કૃત મો'ર સોના તણી, પરિતવિણ ન પરખાય;
પ્રાકૃત પૈસા તેરના, વારવાર વપરાય. ૨૦૪
સારુ સસ્કૃત સર્વથી, જવરલે સમજે કોય;
એવો ગ્રંથ કહિયુ છે, અદિક રચિ હું હોય. ૨૦૫
જેનું મન જ્યા માનશે, તે તો સાંભળે ત્યાંય;
બેમાં વારતા એક છે, સસ્કૃત પ્રાકૃત માંય. ૨૦૬
મમત કરે તે મૂરખા, અહકાર કરે અજાણ;
મહિમા બાવન માત્રિકા, મોટું પુણ્ય પુરાણ. ૨૦૭
સસ્કૃતમાં વાચે સઉ, જુગતે રૂડી જાગ;
પ્રાકૃત વિના જો પ્રીછવે, તો નિત પ્રણમુ પાગ. ૨૦૮
નામા લેખાં નાણાવટાં, ભણતર ગણતર ભાર;
પ્રાકૃત વિના પ્રીછે નહિ, પામે કયાથી પાર. ૨૦૯
પોત પોતાની બોલિયો, પોત પોતાનો ગર્વ,
પરદેશીને પ્રિય નહિ, સ્વદેશમા નહિ વ્યર્થ. ૨૧૦
વિષ્ણુ શિવ ને શક્તિનાં, નિર્મળ રૂડાં નામ;
પ્રાકૃતમા પ્રીછે સઉ, જો જો કામો કામ. ૨૧૧
રામ કૃષ્ણ ગોવિંદ ગુણુ, શિવ મહાદેવ કે શક્ત,
પુણ્ય નામ એ પ્રાકૃતે, જાણે બાધુ જગત. ૨૧૨
કનૈયો રીઝે કિરતને, રૂડા છત્રીસે રાગ;
જગદંબને ગરબા ગમે, પ્રાકૃત લાખિણો લાગ. ૨૧૩

* પ્રતાુ૪." સંવત અઢાર ચારોતરે "

સ્થૂળ સૂક્ષ્મ લઘુ દીર્ઘમાં, લગણુ તગણુના ભેદ;
લેશ માત્ર લે'તો નથી, વાણી વ્યાકરણ વેદ. ૨૧૪
તેત્રીસ કોટિ દેવતા, સહસ્ર અઠ્યાસી ઋખ;
સંસ્કૃત નામ શોધી જુવો, પ્રાકૃત સૌને સુખ. ૨૧૫
હોડ કરશે તે હારશે, મમત કરે તે મૂઢ;
ઇશ્વિરને મન એક છે, પુણ્યવંત પ્રાકૃત પ્રૌઢ. ૨૧૬
નાનાભટ ગુરુ ચરણની, પુરણ રજ પ્રતાપ;
આદ્ય શકત અન્નપુરણા, અકલ દેવણી આપ. ૨૧૭
બટુક નાથ બલિહારી તુજ, પરાક્રમ અપરમપાર;
કર્યું કામ મન ચિંતવ્યું, નોધારા આધાર. ૨૧૮
ઇશ્વિરની ઇચ્છા થકી, સરસ્વતી દીધી સિદ્ધ;
પૂર્ણ કૃપા પરમેશ્વરી, રસનામાં શિવ સિદ્ધ. ૨૧૯
જે કો ગ્રંથ આ સાંભળે, દે સ્વશકિત દાન,
કરુણાનિધિ કૃપા કરે, મહાદેવ તણાં બહુ માન. ૨૨૦
એહ ગ્રંથ જે સાંભળે, આણી મન્માં ભાવ;
ટાટો, ઉનો, ચોથિયો, સ્વપ્ને ન ચઢે તાવ. ૨૨૧
એહ ગ્રંથ જે સાંભળે, પુરણ થઈ પ્રસન્ન;
પુણ્ય ચાંદ્રાયણવ્રતનું, ને રેવાનું દર્શન. ૨૨૨
એહ ગ્રંથ જે સાંભળે, નેહે નમાવે શીશ;
તેને કોડ પૂજા વળે, પ્રસન્ન રે' ઉમા ઇશ. ૨૨૩
શ્રીગૌડ માળવી વિપ્ર છે, વિરેશ્વરનો તન;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, મહાદેવ ઉપર મન. ૨૨૪
લઘુ બાંધવ લાધા તણો, નાનાભટનો શિષ્ય;
કિંકર સૌ કવિયોતણો, ઇષ્ટ દેવ મુજ ઇશ. ૨૨૫
પામર છું પંડિત તણો, ઋખિ સૌનો રાંક;
સેવક એના સેવક તણો, હું છું આડે આંક. ૨૨૬
ઇચ્છા શ્રી ઇશ્વિર તણી, એહ કર્યો અભ્યાસ;
શિવ પૂજે શિવ શિવ કહો, કહે કવિ સામળદાસ. ૨૨૭
શિવ સમરે સુખ પામિયે, લીલા લહેર વિલાસ;
શિવ પૂજે શિવ પદ જડે, કહે કવિ સામળદાસ. ૨૨૮

શિવ પૂજે સુખ સ્વર્ગનું, ઇન્દ્રાદિક અભ્યાસ;
શિવ પૂજો શિવ શિવ કહો, કહે કવિ શામળદાસ. ૨૨૯
શ્રોતા વક્તા સમજતા, કહે કવિતા કરજોડ;
શામળ કહે શિવ શિવ કહો, રીઝે શ્રી રણછોડ. ૨૩૦

(ઇતિશ્રી અષ્ટોત્તરખંડે) 'કથા શ્રવણ ફળ વર્ણન' નામનો દ્વાવિંશોધ્યાયઃ

મૂળ પ્રત કવિ નર્મદાશંકરના સંગ્રહમાંથી પ્રાપ્ત થયેલી. તે કોની લખેલી છે જણાતું નથી. કવિએ, કોઈ બીજી પ્રત ઉપરથી સુધારો કીધો છે, પરંતુ બંને પ્રતો મળી નથી. કવિની પ્રત મેં પ્રથમ પ્રત ગણી છે. લખ્યા સાલ નથી. બીજી પ્રત સુરતના વ્યાસ ભુવાભાઇ રામજી જાતીની, સંવત ૧૮૭૭ ના ફાલ્ગુણ ૯, વદ કે શુદ તે જણાવ્યુ નથી. લેખક લલુભાઇ ગીરજાશંકર, ગામ સીસોદ્રા. ત્રીજી પ્રતનાં આગલાં પાછલાં પાનાં ગયાં છે અને અશુદ્ધ ઘણી છે. ચોથી પ્રત અમદાવાદમાં છપાયલી તે.

કવિ શામળે આ ગ્રંથનું નામ શિવપુરાણ રાખ્યું છે, પણ તે સાર્થ નથી. શિવપુરાણ તો જૂદું જ છે. આ તો માત્ર શિવમાહાત્મ્ય છે.

